

ESA REUNANEN

BUDJETTIJOURNALISMI JULKISENA KESKUSTELUNA

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA

Esitetään Tampereen yliopiston
yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi Tampereen yliopiston
Pinnin auditoriossa B1100, Kanslerinrinne 1, Tampere,
perjantaina 5. päivänä joulukuuta 2003 klo 12.

*Tampereen yliopisto
Tampere 2003*

Esa Reunanen

BUDJETTIJOURNALISMI JULKISENA KESKUSTELUNA

**Tekstianalyttisiä näkökulmia
suomalaiseen ja ruotsalaiseen budjettikirjoitteluun**

Mediatutkimuksia
2003

Akateeminen väitöskirja
Tampereen yliopisto
Tiedotusopin laitos

Copyright © Esa Reunanen

Myynti:
TAJU, Tampereen yliopiston julkaisujen myynti
33014 Tampereen yliopisto

Puh. +358 3 215 6055
Fax +358 3 215 7685

e-mail: taju@uta.fi
<http://granum.uta.fi>

Kansi: Mia Ristimäki
Taitto: Esa Reunanen

Painettu väitöskirja
ISBN 951-44-5769-2

Sähköinen väitöskirja
Acta Electronica Universitatis Tamperensis 300
ISBN 951-44-5817-6
ISSN 1456-954X
<http://acta.uta.fi>

Tampereen Yliopistopaino Oy
Tampere 2003

Sisältö

Saatteeksi	7
1. Johdanto	9
1.1. Journalismi ja julkinen keskustelu	9
1.2. Budjettijournalismi ja tutkimuksen tavoitteet	12
1.3. Tutkimuksen sisältö lyhyesti	15
2. Poliitikka julkisena prosessina	21
2.1. Poliitikka toimintana: politisointi ja politikointi	21
2.2. Rationalistinen ja konstruktivistinen poliittikakäsitys	22
2.3. Demokratian ulottuvuudet: osallistumisen tapa ja kansalaismielipiteen luonne	30
2.4. Järjestelmä, elämismaailma ja julkisuus	36
2.5. Viestimet, yleisö ja julkiso	42
3. Journalismi julkisen keskustelun kehystenä	48
3.1. Journalismi: toimitettua julkisuutta	48
3.2. Interdiskursiivinen ihme vai julkisojen resurssi?	50
3.3. Julkinen keskustelu yhteisöllisenä totuuden metsästyksenä	56
3.4. Poliittinen kulttuuri, journalismi ja narratiiviset genret	62
3.5. Yhteenveto: journalismin rooli poliittisessa julkisuudessa	69
4. Budjetti poliittisena prosessina	73
4.1. Budjetin tehtävät ja budjettivalta	73
4.2. Budjettiprosessi Suomessa ja Ruotsissa	78
4.3. Budjettisyksy 1996 ja budjettipolitiikan linjat	84
5. Kohti empiristä analyysiä	90
5.1. Juttuaineisto ja sen valintaperusteet	90
5.2. Määrällistä ja laadullista metodiikkaa	94
5.3. Tekstianalyysin näkökulma julkisuuteen	97
6. Budjettikirjoittelun yleispiirteitä	100
6.1. Kirjoittelun määrän ajallinen kehitys	100
6.2. Juttutyypit	103
6.3. Toimijaryhmien näkyvyys	109
6.4. Budjetteemat ja budjettipolitiikan linjat	127
6.5. Vertailevaa yhteenvetoa	140

7. Budjettikeskustelu journalistisina aihelmina	143
7.1. Julkinen keskustelu, kehystäminen ja journalistiset aiheet	143
7.2. Budjettiaiheet Suomessa	148
7.3. Budjettiaiheet Ruotsissa	151
7.4. Vertailevaa yhteenvetoa	135
8. Vuorovaikutus tekstissä	158
8.1. Vuorovaikutus ja dialogisuus	158
8.2. Kasvokkaiseskustelusta kerronnallisiin tilanteisiin	162
8.3. Narratologinen näkökulma journalistisiin esityksiin	165
8.4. Esitystekniikat	176
8.5. Kerronnalliset profiilit	195
8.6. Näkökulmat kohtaavat jutussa: sattuuiko sellaista?	218
8.7. Kohdistajat ja kohteet	226
8.8. Alustusta vuorovaikutuksen luonteen määrälliseen erittelyyn	240
8.9. Vertailevaa yhteenvetoa	243
9. Talouspolitiikan ja työttömyyden aiheita Suomessa ja Ruotsissa: vuorovaikutus tekstissä	249
9.1. Talouspolitiikan ja työttömyyden aiheita suomalaislehdissä	250
9.2. Talouspolitiikan ja työttömyyden aiheita ruotsalaislehdissä	291
9.3. Vertailevaa yhteenvetoa	333
10. Tekstien dialogisuustyypit ja strategisuus	336
10.1. Synkrisis ja anakrisis, yksinäisyys ja moniäänisyys	336
10.2. Dialogisuudeltaan erilaiset tekstityypit	338
10.3. Dialogisuustyypit aiheissa	346
10.4. Lehtien ja toimijaryhmien dialogisuusprofiilit	348
10.5. Strategiset konnat ja strategisuuden ilmiintävät sankarit	352
10.6. Vertailevaa yhteenvetoa	356
11. Piika- ja palvelukeskustelun aiheita Suomessa ja Ruotsissa: tekstien dialogisuustyypit ja strategisuus	358
11.1. Piika- ja palvelukeskustelun aiheita suomalaislehdissä	358
11.2. Piika- ja palvelukeskustelun aiheita ruotsalaislehdissä	379
11.3. Vertailevaa yhteenvetoa	391

12. Ironia ja kertomuksen sävy	395
12.1. Poliittisen kulttuurin kertomukselliset rakenteet: narratiiviset genret	395
12.2. Komedialla, romanssilla, tragedialla ja ironialla	396
12.3. Ironia ja sen kohdistuminen	399
12.4. Ironian voimakkuus: ironisointi ja deironisointi	402
12.5. Kertomuksen sävy: koomisuus ja traagisuus	404
12.6. Lehtien ja toimijaryhmien kertomukselliset profiilit	408
12.7. Ironistit ja ironian kohteet	423
12.8. Vertailevaa yhteenvetoa	428
13. Tuloveronkevennysten ja budjettiyhteistyön aiheet: ironia ja kertomuksen sävy	431
13.1. Tuloveronkevennysten aiheita suomalaislehdissä	432
13.2. Sosiaalidemokraattien ja keskustan budjettiyhteistyön aiheita ruotsalaislehdissä	475
13.3. Vertailevaa yhteenvetoa	495
14. Vuorovaikutukselliset yhdistelmäprofiilit	498
14.1. Neutraali, sankari, konna, pop-konna ja rinnastettu	498
14.2. Lehtien ja toimijaryhmien yhdistelmäprofiilit	502
14.3. Yhteenveto: informoiva, sitoutunut ja populaari ideaali	505
15. Lopuksi	509
15.1. Julkinen keskustelu ja sen dialogisuus	509
15.2. Budjettijournalismi: yhtäläisyyksiä ja eroja	510
15.3. Mitä tästä opimme?	518
Lähteet	523
Tiivistelmä	539
English Summary	541
Liitteet	543
Liite 1: Luokitusrunko ja luokitusohjeet	543
Liite 2: Reliabiliteettilaskelmat	575
Liite 3: Latent Class Analysis	583

Saatteeksi

Vaikka budjettijutut luonnollisesti ovat sanomalehtien mukaansatempaavinta ainesta, en keksinyt budjettijournalismia tutkimuskohteekseni itse. Saan kiittää aiheesta Taloustoimittajat ry:tä, jonka pyynnöstä tein pienimuotoisen raportin syksyn 1994 budjettijutuista suomalaisissa viestimissä. Raportin valmistuttua päätelin aihepiirin olevan siinä määrin tärkeän oloinen, että rahoitus väitöskirjan mittaiseen tutkimushankkeeseenkin ehkä järjestyisi. Päätelmäni osoittautui oikeaksi, joskaan sivuissa ja vuosissa laskien työ ei lopulta millään tahtonut sopia suunniteltuun mittaan.

Kirjassa tarkastellaan julkisuutta, journalismia ja budjettikeskustelua monin eri tavoin, ja lukija voi vapaasti valita vain kiinnostavimmilta tuntuvia lukuja. Teoreettisesti suuntautuneille antoisimpia ovat ehkä luvut 2 ja 3 ja metodologiasta kiinnostuneille luvut 5, 7, 8, 10, 12 ja 14. Budjettipolitiikan ja budjettijournalismin sisällöistä kiinnostuneet löytänevät mielenkiintoisimmat osuudet luvuista 4, 6, 9, 11 ja 13. Tietysti koko kirjankin saa lukea.

Tutkimuksessa käytetään budjettijournalismin yhteydessä ehkä hassunkurisiltakin kuulostavia teoreettisia termejä, kuten "koominen romanssi" tai "pop-konna". Joidenkin termien merkitystä taas voi olla vaikea muistaa, vaikka ne jossain kohtaa kirjaa olisi selitettykin. Erityisesti aihealumuissa 9, 11 ja 13 lukujen keskeisen sisällön voi kuitenkin ymmärtää, vaikkei kaikkia termejä muistaisikaan. Termien hassunkuruus taas juontuu paljolti siitä, että olen hakenut inspiraatiota kirjallisuustieteestä ja soveltanut ideoita varsin arkipäiväisiin budjettijuttuihin. Termit kuvaavat kuitenkin melko osuvasti tarkoitettuja tekstinpiirteitä, vaikka nämä piirteet ovat jutuissa usein hienovireisiä ja tulkinnanvaraisia. Hieman "yliviritetty" terminologia pitää lukijan myös tietoisena siitä, että analyyseissä on kyse myös tietynlaisista katseista tutkittaviin teksteihin eikä vain teksteistä sinänsä.

Suomen Kulttuurirahasto rahoitti tutkimuksen kolmella vuoden mittaisella apurahalla. Ensimmäinen apuraha maksettiin Huhtamäen rahastosta, toinen Yhtyneet Kuvalehdet Oy:n juhlarahastosta ja kolmas yleisrahastosta. Tampereen kaupungin tiederahasto osallistui kirjan painatuskustannuksiin. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos sekä sen yhteydessä toimiva Journalismin tutkimusyksikkö ovat tukeneet työtä tarjoamalla koko urakan ajaksi hyvät työtilat ja erinomaisen työyhteisön. Journalismin tutkimusyksikön

projektityöt ja avoimen korkeakoulun opetustehtävät ovat tarjonneet palkkatyötä, joka on ollut tarpeen apurahakausien välillä.

Vuonna 1991 valmistuneesta gradustani lähtien olen ollut mukana Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksella harrastetun tekstintutkimuksen virtauksissa. Nyt käsillä olevasta työstä voi löytää näiden virtausten eri vaiheita alkaen uutisnarratologiasta ja päätyen tekstianalyyttiseen julkisen keskustelun tutkimukseen. Muita enemmän lopputulokseen ovat vaikuttaneet professorit Pertti Suhonen ja Veikko Pietilä, jotka omilla tutkimuksillaan sekä hyödyllisillä kommentteillaan ovat ohjanneet työtäni. Yhtä paljon on kiittäminen kansatutkijoitani Mika Renvallia ja Risto Suikkasta. Eräät tutkimuksen keskeiset ratkaisut ovat syntyneet heidän kanssaan yhteisiä artikkeleita kirjoittaessa, ja muutamat tutkimuksen luvuista perustuvat varsin suoraan näihin artikkeleihin. Molemmat herrat myös lukivat käsikirjoituksen ja tekivät siihen osuvia huomautuksia.

Kirjan esitarkastajia Anu Kantolaa ja Heikki Luostarista on kiittäminen huolellisesta tarkastustyöstä. Heidän lausuntojensa ansiosta sain korjatuksi vielä muutamia epätarkkuuksia. Käsikirjoituksen viimeisiä versioita lukivat myös Kauko Pietilä, Pentti Raittila ja Risto Kunelius, jotka valoivat uskoa työn mielekkyyteen ja tekivät hyödyllisiä korjausehdotuksia.

Ruotsalaiseen budjettijournalismiin liittyvää tukea olen saanut talousjournalismin tutkijoilta Bo Mårtenssonilta ja Håkan Lindhoffilta Tukholman yliopistosta. Tack ska ni ha! Korvaamatonta johdatusta LCA-menetelmän saloihin puolestaan antoi professori Wilhelm Kempf Konstanzin yliopistosta. Vielen Dank!

Tutkimukseni edistymistä ja taantumista ovat joutuneet lähimpää seuraamaan työhuonetoverini. Heistä pitkäaikaisin on Iina Hellsten, joka ennen Amsterdamiin muuttoaan ja vielä sen jälkeenkin kommentoi tekstejäni ja yritti puolustaa rakenteen selkeyttä ja selväjärkistä ilmaisua. Kiitos myös muille työhuonetovereilleni Sinikka Torkkolalle, Mari Maasillalle, Asta Rajalalle, Timo Liljalle ja Pauliina Lehtoselle. Lisäksi kiitos kaikille muille, joiden kanssa olen vaihtanut ajatuksia työn teemoihin liittyen tai niiden ohi. Sirkka Hyrkkäselle ja Aila Helinille kiitos kirjan julkaisuun liittyvistä järjestelyistä, Virginia Mattilalle englannin kielen tarkastuksesta ja Mia Ristimäelle hienoista kansista.

Marja-Leena Piispaselle kuuluu kiitos kotioloissa osoitetusta kärsivällisyydestä ja vanhemmilleni jo nelisenkymmentä vuotta jatkuneesta hyvästä tahdosta. Omistan kirjan isälleni Heikki Reunaselle, kommunikaatiivisia hyveitä kunnioittavalle ja kuvia kumartamattomalle keskustelijalle ja kirjoittajalle.

1. Johdanto

1.1. Journalismi ja julkinen keskustelu

Demokratian ja julkisuuden näkökulmasta viestinten tehtävät kiteytetään yleensä tiedon välittämiseksi, julkisen keskustelun mahdollistamiseksi ja vallanpitäjien kriittiseksi arvioinniksi (esim. Nordenstreng 1997, 18). Näistä tehtävistä ei juuri liene erimielisyyttä. Sen sijaan erimielisiä voidaan olla siitä, kuinka hyvin viestimet tehtäviä toteuttavat, miten niitä pitäisi toteuttaa ja mikä on tehtävien välinen tärkeysjärjestys.

Yksi keskeinen jako kulkee tiedonvälityksen ja julkisen keskustelun välillä. Tyypillisen kritiikin mukaan viestimet ovat mieltäneet itsensä liiaksi tiedonvälittäjiksi ja laiminlyöneet velvollisuuksiaan julkisen keskustelun virittäjinä ja ylläpitäjinä. James Carey (2003/1987) esittää tällaisen arvion paljon lainatussa artikkelissaan. Hän kohdistaa kritiikkinsä Walter Lippmannin 1900-luvun alun kirjoituksiin julkisuudesta, journalismista ja demokratiasta. Lippmann näki journalismin tehtäväksi kääntää asiantuntijoiden päätökset ja tilannearviot sellaiselle kielelle, jota massatkin ymmärtävät. Toiseksi tehtävänä oli asioiden julkinen seuranta, mikä pitää asiantuntijat "kaidalla tiellä ja estää heitä sotkemasta julkista ja yksityistä etua toisiinsa". (ma., 9.)

Careyn mukaan Lippmannin "virheellinen" journalismikäsitys on muodostunut vallitsevaksi:

Asian parilla sanalla sanoakseni olemme perineet yksisuuntaisen asiantuntijajournalismin, objektiivisen tosiojournalismin, joka informoi ja seuraa julkisesti asioita. Tämä journalismi on kuin tiedettä; se olettaa, että toimittajan ja asiantuntijan on informoitava ja kasvatettava yleisöä. Toimittajan ja asiantuntijan menetelmä takaavat – kumpikin omalla tavallaan – totuuden ja pyhittävät näin journalistisen käytännön. Ehdotukseni on, että heitämme tämän sanaston romukoppaan ja ajattelemme journalismia taltiointina, keskusteluna sekä runollisuuden ja utopistisen politiikan harjoitteluna. (ma., 16.)

Carey esittää, että journalismi pitäisi mieltää informaatiomallin sijaan keskustelumallin pohjalta. Hän on Lippmannin kanssa samaa mieltä journalismin kyvyistä, mutta tekee niistä päinvastaisen johtopäätöksen:

...Lippmann oli oikeassa: journalismi ei pysty kertomaan totuutta koska kukaan ei pysty siihen. Journalismi pystyy enintään ohjaamaan kulttuurimme keskustelua sekä ulkopuolelta että siinä mukana ollen: virittämään ja järjestämään sitä, pitämään sitä käynnissä ja taltioimaan sitä, niin että toisilla keskusteluilla – taiteessa, tieteessä, uskonnossa – olisi jotain, mistä ne saisivat sytykkeitä. Julkiso¹ alkaa herätä henkiin, kun ihmisiä puhutellaan keskustelukumppaneina ja rohkaistaan heittäytymään mukaan eikä istumaan tuppisuina seuraamassa toimittajien ja asiantuntijoiden hoitamaa keskustelua. (ma., 16.)

Careyn propagoima *keskusteleva journalismi* on yksi keskeisiä inspiraation lähteitä ns. kansalaisjournalismiliikkeelle, joka on pyrkinyt käytännön journalismissakin rohkaisemaan ihmisiä mukaan julkiseen keskusteluun ja elävöittämään näin demokratiaa ja julkista elämää. Toinen juuri kansalaisjournalismiliikkeelle on Jürgen Habermasin (1991/1962; 1985/1964) julkisuusteoria. Sen kuvaus keskustelevasta julkisuudesta 1700- ja 1800-luvuilla sekä julkisuuden rappeutumisesta näytösluonteiseksi 1800-luvun lopulta lähtien lienee vaikuttanut myös Careyn ehdotukseen keskustelevan journalismin elvyttämisestä.

Kansalaisjournalismi tavoittelee Careyn tavoin siirtymistä tiedottavasta keskustelevaan journalismiin (Glasser & Craft 1997, 25). Journalismin ja julkisuuden ongelmana ei ole se, ettei tietoa olisi riittävästi saatavilla vaan se, että tieto ei liity riittävän hyvin kansalaisten omaan kokemuspäiriin. Kansalaisten ajatellaan syrjäytyvän tapahtumia sivusta seuraavaksi yleisöksi, mikä puolestaan kiihdyttää julkista elämää ja sen demokraattisuutta. Kansalaisjournalismin tehtäväksi on asetettu kansalaisten ongelmiin tarttuminen ja kansalaisten rohkaiseminen osallistumaan itseään koskevien kysymysten määrittelyyn ja toimintalinjausten suunnitteluun.

Vaatus, että journalismin pitäisi kantaa vastuuta julkisesta keskustelusta, ei ole enempää Careyn kuin kansalaisjournalistienkaan keksintöä, vaan se on mukana yleensä aina, kun journalismin tehtäviä luetaan. Vaatus onkin helppo kuitata vain muistutukseksi journalismin yhdestä laajasti hyväksytyistä tehtävistä. Sikäli kuin keskustelevassa journalismissa on varsinaisesti uutta, kyse voi olla uudenlaisesta tavasta ajatella keskustelun ja tiedonvälityksen suhde. Kunelius (2000a, 17) havainnollistaa ajattelutapojen eroa seuraavalla pelkistyksellä: "Kun keskustelevuuden ideasta ammentaneet kriitikot ajattelevat, että julkinen keskustelu voi *tuottaa* tietoa, journalismi näkee useimmiten, että julkinen keskustelu *perustuu* tiedoille." Vallitsevan journalistisen käsityksen mukaan tietoa tuottavat asiantunti-

---

¹ Julkiso on suomennos sanasta public. Sillä tarkoitetaan osallistuvaa, asiakysymysten kokoamaa joukkoa erotukseksi viestinten kokoamasta, keskustelua sivusta seuraavasta yleisöstä (audience). Julkiso- ja yleisökäsitteitä käsitellään tarkemmin luvussa 2.5.

juuteen tai määrälliseen edustavuuteen perustuvat laitokset (ma., 6). Kuneliuksen mielestä journalismia pitäisikin katsoa areenan, näyttämön, peilin tai ikkunan sijasta "keskustelevan tai dialogisen yhteiskunnasta tietämisen yhtenä metodina" (ma., 17).

Keskustelevan journalismin puolestapuhujat ovat yleensä suhtautuneet kriittisesti journalismin nykyisiin muotoihin. Kuitenkin julkista keskustelua käydään viestimissä jatkuvasti. Poliitikot kommentoivat toistensa sanomisia uutisissa, lehdet arvioivat politiikan tapahtumia pääkirjoituksissa, ja yleisön-osastot täyttyvät kirjoituksista joka päivä. Pietilä (2001a, 12) ihmetteleeekin, mikseivät kriitikot ole kiinnittäneet tällaiseen mielipiteenvaihtoon juuri lainkaan huomiota.

Kansalaisjournalisminkin päähuomio on toistaiseksi ollut uusissa tiedon tuottamisen tavoissa. Tyypillisesti on koottu kansalaisraateja, jotka ovat keskustelleet joko oman asuinalueensa kysymyksistä yleisesti tai jostain tietyistä teemasta. Keskustelujen pohjalta on tehty juttuja esiin nousseista ongelmista ja ideoista niiden ratkaisuksi. Itse julkisen keskustelun käsite on jäänyt melko epämääräiseksi samoin kuin kriteerit, joiden perusteella keskusteluja voitaisiin arvioida. Yksi hyvä ehdotus tällaisiksi kriteereiksi ovat pääsy, dialogisuus ja harkitsevuus (Heikkilä & Kunelius 1997). Pääsyssä on kyse siitä, ketkä pääsevät mukaan julkisuuteen. Dialogisuuden kriteerillä arvioidaan, kuinka hyvin osapuolten näkemykset todella kohtaavat keskustelussa. Harkitsevuudessa on kyse keskustelun pitkäjänteisyydestä ja ratkaisuhakuisuudesta.

Julkisten keskustelujen empiirinen tutkimus on ollut vähäistä, mikäli edellytetään, että keskusteluja olisi tutkittu nimenomaan siltä kannalta, millaisia ne ovat keskusteluina (Pietilä 2001a). On kyllä runsaastikin tutkimuksia siitä, millaisia mielipiteitä viestimissä on esitetty eri aiheista. Sen sijaan ei ole juurikaan tutkittu, kuinka puheenvuorot reagoivat keskustelussa toisiinsa ja miten keskustelu näin kehkeytyy. Aivan viime aikoina on tehty joitakin kiinnostavia avauksia. Mika Renvall (2000) ja Maritta Utriainen (2002) analysoivat sanomalehtikeskustelua pääsyn, dialogisuuden ja harkitsevuuden kriteerejä sekä etnometodologisen keskusteluanalyysin aineksia yhdistellen. Risto Kunelius ja Mika Renvall (2002) tutkivat sanomalehtien käynnistämää vanhustenhuoltokeskustelua, jossa uutena piirteenä oli keskustelun rakentuminen lukijoilta pyydettyjen kertomusten varaan. Veikko Pietilä (2001b; 2002) vertasi sanomalehdissä ja verkkoareenoilla käydyin keskustelun keskustelullisia piirteitä määrällisen sisällönerittelyn keinoin. Pentti Raittila ja Susanna Vehmas (2001) tarkastelivat ydinjätteen loppusijoitusta koskevaa keskustelua eri intressiryhmien pääsyn, dialogin ja argumentoinnin kannalta. Metodisena avauksena julki-

sen keskustelun erittelyyn ja arviointiin voi pitää myös Kauko Pietilän ja Klaus Sondermannin (1994) tutkimusta, jossa he erittelivät tilastollisen analyysin keinoin sanomalehdessä kutoutuvaa vuorovaikutusta.

Yllä luetelluissa tutkimuksissa on analysoitu nimenomaan viestimissä käytyä julkista keskustelua, ei niinkään viestinten inspiroimaa kasvokkaista keskustelua, mikä oli ensisijaisesti mielessä ainakin 1900-luvun vaihteessa ja alussa julkisuutta ja demokratiaa pohtineilla ajattelijoilla, kuten Gabriel Tardella, John Deweyllä ja Robert Parkilla (Pietilä 2001a, 11). Lienee järkevä ajatella, että julkista keskustelua käydään niin viestimissä kuin kasvokkaisestikin. Julkisen keskustelun empiirisessä tutkimuksessa joudutaan kuitenkin täsmentämään, tutkitaanko vain jompaakumpaa vai molempia. Voi myös ajatella, että nimenomaan viestimissä käytävä keskustelu on julkisuuden kannalta ratkaisevaa, koska viestimissä esitetyt näkemykset tulevat laajasti ihmisten tietoon, ja niihin on ainakin periaatteessa kenen hyvänsä mahdollista myös reagoida julkisesti.

1.2. Budjettijournalismi ja tutkimuksen tavoitteet

Tässä tutkimuksessa lähestyn poliittista julkisuutta ja julkista keskustelua suomalaisen ja ruotsalaisen budjettijournalismin avulla. Tavoitteena on selvittää, millaista budjettijutuissa käyty keskustelu oli pääsyn, dialogisuuden ja harkitsevuuden kriteerein tarkasteltuna, millaisia eroja tutkittavien lehtien kesken oli ja miten toimijaryhmät erosivat toisistaan keskustelun osapuolina. Tavoitteena on myös kehittää tällaiseen tutkimukseen soveltuvaa tekstianalyttistä metodiikkaa.

Työn empiirisenä aineistona ovat valtion talousarviota käsittelevät Helsingin Sanomien, Iltalehden, Dagens Nyheterin ja Aftonbladetin jutut syksyltä 1996. Tutkin julkista keskustelua nykyisessä normaalijournalismissa olettamatta sitä etukäteen enempää erityisen keskustelevaksi kuin keskustelemattomaksikaan.

Aineisto tekee mahdolliseksi vertailun yhtäältä suomalaisen ja ruotsalaisen sekä toisaalta vakavan ja populaarin journalismin kesken. Iltapäivälehdistä voi olettaa löytyvän kokeilevia journalistisia muotoja, kun käsiteltävänä on yleisesti varsin vakavana ja kuivanakin pidetty aihepiiri. Aineiston mahdollistamat vertailuasetelmat voivat tehdä näkyviksi kullekin lehdelle ominaisia, itsestään selvinä ja kyseenalaistamattomina pidettyjä käytäntöjä ja piirteitä.

Valtion budjetti on yksi keskeisimmistä julkisen vallankäytön instituutioista. Se on hallitusohjelman ohella käytännössä ainoa valtion toimintaa kokonaisvaltaisesti koordinoiva päätösmuoto. Monet vuosittaiset poliittiset

prosessit kulmineituvat budjetin valmistumiseen. Budjetin avulla voidaan myös yrittää hallita yhteiskunnallista muutosta ja siihen liittyviä ongelmia, kuten työttömyyttä ja valtiontalouden alijäämää. Budjettiprosessissa tällaiset yhteiskuntasuunnittelun tarpeet liittyvät moninasiin tulonjakoiistoihin ja poliittisiin pelikuvioihin. Talouden ja politiikan kansainvälistyminen on luonut uusia haasteita valtiolliselle päätöksenteolle. Budjetistakin on tullut entistä enemmän sopeutumista ulkoiisiin realiteetteihin. Toisaalta nämä realiteetit saatetaan esittää pakottavampina kuin ne ovatkaan, jotta voitaisiin oikeuttaa haluttuja ratkaisuja.

Journalismin toimintaa ja toimintakykyä julkisen keskustelun virittäjänä ja järjestäjänä on kiinnostavaa tarkastella tällaisen moniulotteisen ja yhteiskunnallisesti keskeisen aihepiirin yhteydessä. Ketkä määrittävät budjettijournalismin agenda, kenen ongelmista budjettijournalismissa keskustellaan (pääsy), onko keskustelu ristiriitoja kärjistävää vai sovittelevaa, kohtaavatko erilaiset näkökulmat, vai jääkö journalistinen vuorovaikutus kunkin puhujan omaan etuun tähtääväksi ohipuhumiseksi (dialogisuus), pyritäänkö journalismissa vakavasti ongelmien yhteiseen määrittelyyn ja ratkaisuun (harkitsevuus)?

Käytän kansalaisjournalismikeskustelua² sekä yleisempää kansalaisyhteiskuntaa, julkisuutta ja poliittista kulttuuria koskevaa tutkimusta³ viitekehyksenä, jonka avulla erittelen jutuissa sukeutuvaa keskustelua. Pyrin kehittämään tekstianalyttisiä menetelmiä, joilla julkisen keskustelun keskustelullisia piirteitä voisi eritellä sanomalehtiteksteistä. Kiinnitän erityistä huomiota budjettijuttujen yksi- tai moniäänisyyteen sekä journalismin keinoihin vahvistaa tai horjuttaa toimijoiden uskottavuutta esimerkiksi ironian avulla. Tutkimuksen kohteena ovat teksteissä muotoutuvat budjettipoliittiset prosessit sekä journalististen tekstien kerronnalliset ja vuorovaikutteiset rakenteet.

Yhteiskuntateoreettisesti tukeudun vahvimmin Jürgen Habermasin käsitteisiin julkisuudesta ja poliittisesta tahdonmuodostuksesta. Habermasia on kritisoitu siitä, että hän painottaa poliittisen prosessin menettelytapoja ja institutionaalisia muotoja ikään kuin nämä voisivat olla riippumattomia politiikan sisällöllisistä kysymyksistä (esim. Mouffe 1999). Häntä on moitittu myös poliittisen prosessin kulttuurisen kontekstin sivuuttamisesta (Somers 1995a, 1995b; Jacobs & Smith 1997). Habermasin "proseduralismi" on nähdäkseni kuitenkin yhdistettävissä kulttuurisempaan otteeseen. Tässä tutkimuksessa sovellan kulttuurista lähestymistapaa analysoimalla

---

²Esim. Kunelius & Heikkilä 1996; Heikkilä & Kunelius 1999; Rosen 1994; Anderson ym. 1994.

³ Esim. Habermas 1996/1992; Jacobs & Smith 1997; Rorty 1989.

kulttuurin kertomuksellisten rakenteiden roolia habermasilaisittain määritelyssä poliittisessa prosessissa.

Tukeudun narratologisessa uutistutkimuksessa vakiintuneeseen tapaan erottaa jutusta kertoja ja toimijat. Kertoja edustaa lehteä itseään ja toimijat niitä, joista jutuissa puhutaan ja joita referoidaan. Yritän tyypitellä journalistisia esitystekniikoita siten, että niiden avulla voitaisiin jokseenkin kattavasti määritellä toimijan kerronnallinen asema lauseessa tai kappaleessa. Jutussa kerronnalliseen asemaan vaikuttaa tietysti myös jutun tematiikka ja juonirakenne. Esitystekniikoilla kuvaamissani "vieraan puheen välitysmuodoissa" on paljolti kyse genresidonnaisesta ilmiöstä (Pietilä 1995/1993b, 117-118), eivätkä lingvistiikan tai kirjallisuustieteellisen narratologian esitystekniikkajäsennykset sellaisenaan sovellu journalististen esitystekniikoiden kuvaukseen. Ne antavat kuitenkin hyvän lähtökohdan.

Pyrin tarkastelemaan tekstejä kontekstuaalisesti. Tekstin osat saavat merkityksensä niistä geneerisistä ja kulttuurisista konteksteista, joihin ne kuuluvat. Yritän tarkastella tekstin elementtejä siltä kannalta, mihin tarkoitukseen niitä kulloisessakin kontekstissa käytetään. Esimerkiksi pohdittaessa onko tiettyssä lauseessa asia esitetty puheena olevan toimijan näkökulmasta, ratkaisua ei useinkaan voi tehdä pelkän syntaktisen ominaisuuden perusteella, vaan lisäksi tarvitaan kontekstuaalista tulkintaa.

Tämän tutkimuksen kannalta relevantteja konteksteja ovat kulloisenkin juttu- ja genrekontekstin ohella muun muassa tutkittavien lehtien ominaispiirteet, Suomen ja Ruotsin poliittiset kulttuurit, 1990-luvun alun lama ja sitä seurannut talouspoliittinen tilanne sekä syksyn 1996 budjettipoliittiset asetelmat. Näiden lisäksi kytken jutut myös *aihelmakontekstiin*. Tarkoitan aiheella toisiinsa kytkeytyvien juttuaiheiden ketjua.⁴ Kunkin syksyn budjettikirjoittelustakin erottuu muutamia aiheita, joissa edelliset jutut muodostavat taustan ja vertailupohjan seuraaville jutuille. Toimittajan näkökulmasta kyse on siitä, että jutun täytyy olla jollain tapaa uusi ja kiinnostava suhteessa aiheen edellisiin juttuihin. Vastaavasti myös lukijan voi olettaa kytkevän lukemansa siihen, mitä aiheesta on kirjoitettu aiemmin.

Kiinnitän analyysissä erityistä huomiota aiheiden kehitykseen eli siihen, ketkä esittävät aloitteita, millaisia vastauksia aloitteet saavat, ja miten journalistinen kertoja retoriikkansa avulla organisoii aiheiden muotoutumista. Kyse on siis sellaisesta julkista keskustelua keskusteluna tarkastelevasta tutkimuksesta, joka toistaiseksi on ollut hyvin vähäistä (Pietilä 2001a).

---

⁴Aihelmasta tarkemmin luvussa 7. Ks. myös Reunanen 1993, 1995a, 1995b; Renvall 2000.

Aihelmat ovat budjettijulkisuudessaakin yksittäisiä juttuja olennaisempia, sillä yksittäisillä jutuilla ei ole kovin suurta yhteiskunnallista merkitystä, elleivät ne käynnistä julkista keskustelua ja sen myötä aiheamaa. Aihelmittainen tarkastelu sopii hyvin myös kansalaisjournalismin ideoihin. Niissähän korostetaan keskustelua ja osallistumista sekä pitkäjänteistä pyrkimystä ongelmien ratkaisuun.

1.3. Tutkimuksen sisältö lyhyesti

Aloitan tutkimuksen teoreettisella pohdinnalla politiikasta julkisena prosessina. Täsmennän ensin politiikan käsitettä tarkastelemalla sitä Murray Edelmanin (1988) "konstruktionismin" ja tämän vastinpariksi asettamani "rationalismin" näkökulmasta. Tämän jälkeen pohdin, millaista poliittista prosessia voitaisiin pitää demokraattisena. Tyypittelen erilaisia demokratia-käsityksiä kahdesta ulottuvuudesta rakentamani nelikentän avulla. Ulottuvuudet muodostuvat yksilökeskeisesti ja kollektiivisesti käsitetyn kansalaismielipiteen sekä osallistuvan ja edustuksellisen vaikuttamistavan välille. Lopuksi kuvaan tässä tutkimuksessa omaksuttua demokratiakäsitystä paljolti Jürgen Habermasin julkisuusteoriaan nojaten.

Kolmannessa luvussa keskityn journalismin rooliin julkisessa keskustelussa. Lähtökohtana on Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teoriaan nojaava ajatus julkisesta keskustelusta *yhteisöllisenä totuuden metsästyksenä* (ks. Renvall & Reunanen 1999). Tavoitteena on näin täsmentää, mistä *keskustelevassa journalismissa* voisi olla kysymys. Tässä keskeinen ajatus on, että journalismi mielletäisiin pikemminkin totuuksien etsinnän kuin niiden esittämisen paikaksi. Totuuden etsintää puolestaan tarkastellaan Habermasin (1996/1992, 5; 1987/1982, 82-91) kuvaamien kommunikatiivisen toiminnan pätevyysvaateiden (totuus, oikeudenmukaisuus, rehellisyys) näkökulmasta.

Esittelen kolmannessa luvussa lyhyesti myös kulttuurista näkökulmaa julkiseen keskusteluun, ja asetan kysymyksen journalismin suhteesta poliittisen kulttuurin kertomuksellisiin rakenteisiin. Miten esimerkiksi tukeutumalla romanttiseen kertomukseen journalismi tuottaa yksituumaisuutta yhteisten päämäärien saavuttamiseksi, ja miten se vastaavasti voi kyseenalaistaa tämän yksituumaisuuden perustana olevia uskomuksia tukeutumalla ironiseen kertomukseen (Jacobs & Smith 1997; Renvall & Reunanen 1998)? Luvussa päädytään ajatukseen, että aina riskialttiiseen julkiseen keskusteluun osallistuminen kaippaa tuekseen "demokraattista asennetta", jossa romanttisuus ja ironisuus yhdistyvät sopivalla tavalla. Romanttisuus vahvistaa yhteistä identiteettiä ja antaa uskoa toimintaan

yhteisten päämäärien puolesta. Ironisuus puolestaan nostaa esiin vaihtoehtoisia näkökulmia. Se voi myös tuottaa kepeyttä, joka mahdollistaa rakentavan toiminnan, vaikka varmuutta seurauksista ei ole ja vaikutusmahdollisuudet ylipäättään ovat vähäiset.

Neljännessä luvussa tarkastelen budjettia poliittisena prosessina. Kuvailen lyhyesti Suomen ja Ruotsin budjettiprosessien vaiheet ja kiinnitän erityistä huomiota maiden väliin eroihin sekä viime vuosina tapahtuneisiin muutoksiin. Kuvaan myös poliittista ja taloudellista tilannetta, jossa Suomen ja Ruotsin budjettineuvotteluja käytiin syksyllä 1996.

Budjettiprosessi on jatkuvaa suunnittelua ja neuvottelua, ja prosessin alkua tai loppua on vaikea osoittaa. Selvin taitekohta on hallituksen budjettiesityksen valmistuminen ja sen jättäminen parlamentin käsiteltäväksi. Suomessa budjettiesitys on perinteisesti jätetty eduskunnalle syyskuussa. Vuodesta 1996 lähtien myös Ruotsissa budjettiesitys on jätetty valtiopäiville syyskuussa. Samalla otettiin käyttöön niin sanottu kevätbudjetti (vårproposition), jossa jo lyödään alustavasti lukkoon hallinnonalojen menokehykset. Tutkimusajankohdaksi valitsemani syksy 1996 on siis ensimmäinen, jolloin Suomen ja Ruotsin budjetit ovat valmistuneet samoihin aikoihin. Aiemmin Ruotsin valtiopäivät saivat budjetin käsiteltäväkseen tammikuussa.

Olellainen muutos 1980- ja 1990-luvuilla niin Suomessa, Ruotsissa kuin laajemminkin teollisuusmaissa oli markkinaohjauksen lisääntyminen hallinnossa ja politiikassa. Budjetin valmistelussa siirryttiin yksityiskohtaisesta menoperusteisesta budjetoinnista tulosperusteiseen kehysbudjetointiin, jossa virastoille ja laitoksille neuvotellaan kokonaismääräraha tulostavoitteiden saavuttamiseksi. Tavoitteena oli palvelujen tehostaminen delegoimalla valtaa ja vastuuta. Tätä *manageristiseksi* (Clarke & Newman 1997; Heuru 2000; Kantola 2002) kutsuttua kehitystä kehysti talouspoliittinen suunnanmuutos keynesiläisyydestä kohti uusklassista markkinoiden itseohjautuvuuden korostusta.

Finanssipolitiikka⁵ esitetään niin tutkimuksessa kuin journalismissakin tyypillisesti kahden koulukunnan, keynesiläisyyden ja uusklassismin tai keynesiläisyyden ja monetarismin väliseksi kamppailuksi. Keynesiläiset pyrkivät laskusuhdanteessa elvyttämään taloutta alijäämäisellä budjetilla ja

---

⁵ Käytän finanssi- ja budjettipolitiikka -termejä synonyymisesti ja tarkoitan molemmilla päätöksentekoa valtion tuloista ja menoista. Pekkarisen ja Sutelan mukaan muita talouspolitiikan välineitä ovat rahapolitiikka, tulopolitiikka, valuuttakurssipolitiikka, kauppapolitiikka, elinkeino- ja rakennepolitiikka sekä aluepolitiikka (1983, 187). Omaksi talouspolitiikan välineekseen voi lisätä vielä työllisyyspolitiikan. Euroopan Unionissa raha- ja valuuttakurssipolitiikka on erityisesti Emu-maissa siirretty kansallisen päätöksenteon ulottumattomiin.

monetaristit pitämään tulot ja menot tasapainossa. Tämän elvyttävyyden ja säästävyuden välisen ulottuvuuden lisäksi finanssipoliittiset kannat eroavat kuitenkin myös sen suhteen, halutaanko budjetin kokoa kasvattaa vai supistaa. Budjetin supistajat perustelevat kantaansa usein rakenneuudistusten tarpeella, kun budjetin kasvattajat tyypillisesti kantavat huolta hyvinvointivaltiosta ja sen palveluista. Budjetin elvytys- tai säästötavoitteesta sekä budjetin supistamisesta tai kasvattamisesta muodostuu budjettipolitiikan nelikenttä, jonka avulla budjettiratkaisuja ja niistä käytyä keskustelua voi eritellä osuvammin kuin vain yhden ulottuvuuden avulla.

Viidennessä luvussa esittelen tutkimuksen empiirisen asetelman ja keskeiset metodiset ratkaisut. Tutkimusaineisto koostuu syksyllä 1996 Helsingin Sanomissa, Dagens Nyheterissä, Iltalehdessä ja Aftonbladetissa julkaistuista budjettiaiheisista jutuista. Jutut kattavat kahden kuukauden kirjoittelun hallituksen budjettiesityksen julkaisemiseen saakka, ja aineistossa on kaikkiaan 811 juttua. Perustelen luvussa yritystäni yhdistää määrällistä ja laadullista metodiikkaa sekä pohdin tekstianalyysin mahdollisuuksia ja rajoituksia julkisen keskustelun tutkimuksessa. Esittelen lyhyesti myös käyttämäni *Latent Class Analysis* -monimuuttujamenetelmän (LCA) ja kuvaan sitä perusteellisemmin liitteessä 3.

Kuudennessa luvussa esitän vertailevan yleiskuvauksen tutkimieni lehtien budjettikirjoittelusta. Analyysit perustuvat juttutyyprien, jutuissa esiintyvien toimijoiden sekä käsiteltyjen aiheiden määrälliseen erittelyyn. Tarkastelen erityisesti eri ryhmien pääsyä budjettijulkisuuteen. Erittelen budjettikirjoittelua myös neljännessä luvussa esittelemäni budjettipolitiikan nelikentän avulla. Vertailen lehtiä ja toimijaryhmiä sen mukaan, painotuitvatko niillä säästävää vai elvyttävää ja supistavaa vai kasvattavaa budjettipolitiikkaa edustavat kannat.

Seitsemännessä luvussa määrittelen aiheelman käsitteen ja pohdin journalististen aiheilmien roolia julkisessa keskustelussa. Aihehma täydentää journalismin tutkimuksessa tutumpaa kehyksen käsitettä. Kehyksistä ja kehystämisestä puhuttaessa on haluttu korostaa journalismin roolia uutista-
pahtumien muovaamisessa (esim. Tuchman 1978; Väliaverron 1996). Aihehma-käsitteen avulla korostan kehystämisen diakronista puolta. Aihehma-analyysissä ei tarkastella pelkästään keskustelua jäsentäviä tulkinnaallisia kehyksiä tai diskursseja, vaan erityisesti toimijoiden vuorovaikutusta näissä kehyksissä. Toisaalta aihehmat voivat muodostua malleiksi tuleville journalistisille ratkaisuille ja näin niistä voi tulla uusia kehyksiä tuleville jutuille ja aihehmaille. Esittelen lyhyesti syksyn 1996 tärkeimmät budjettiaihehmat Suomessa ja Ruotsissa ja esitän taulukoissa, kuinka usein lehdissä viitattiin kuhunkin aihehmaan.

Teen varsinaiset aihe- ja analyysit luvuissa 9, 11 ja 13. Käyn kussakin luvussa läpi yhden suomalaisen ja yhden ruotsalaisen aihe- ja analyysin ja sovellan niissä jokaisessa hieman erilaisia analyysivälineitä. Kaikissa aihe- ja analyysissä tarkastelen kuitenkin ensisijaisesti sitä, miten erilaiset näkökulmat pääsivät esiin, otettiinko esitetyt näkökulmat vakavasti vai sivuutettiin relevantteja puheenvuoroja, saatiinko päättäjiltä perusteluja heidän tekemiinsä ratkaisuihin, ja oliko keskustelu kärjistävä vai yhteisymmärrystä haakea. Kiinnitän huomiota erityisesti journalismin rooliin keskustelun järjestäjänä.

Aihelmaerittelyissä tarkastelu on kontekstuaalisempaa kuin koko tutkimusaineiston perustuvissa analyysissä. Koko juttuaineiston tasolla on mahdoton sanoa, onko esimerkiksi ironiaa käytetty liikaa tai liian vähän, mutta kussakin aihe- ja analyysissä ironistin motiiveja ja ironisoinnin merkitystä keskustelun dialogisuudelle voi arvioida perustellummin. Aihelmaerittelyjen vahvuus onkin niiden konkreettisuudessa ja havainnollisuudessa. Samasta syystä aihe- ja analyysin raportointi vaatii paljon tilaa ja mielellään runsaasti esimerkkejä. Ei olekaan mielekästä esittää aihe- ja analyysin kaikkia käänteitä vaan kuvata aihe- ja analyysin juoni mahdollisimman pelkistetysti ja keskittyä kiinnostavimpien puheenvuorojen erittelyyn sekä aihe- ja analyysistä mahdollisesti puuttuvien näkökulmien pohdintaan. Silti ainakin tässä tutkimuksessa aihe- ja analyysit ovat melko pitkiä ja kuvailevia.

Kahdeksannessa luvussa pohdin julkisen keskustelun, vuorovaikutuksen ja dialogisuuden käsitteitä sekä vertailen kasvokkaista vuorovaikutusta tekstissä toteutuvaan vuorovaikutukseen. Esittelen narratologialähtöisen tekstintutkimuksen perusideoita ja määrittelen *kerronnallisen tilanteen* käsitteen. Kerronnallinen tilanne muodostuu juttuun rakennetuista kertojan, toimijoiden ja oletetun yleisön suhteista. Kuvaan toimijoiden kerronnallista asemaa määrittämällä yksitoista tekniikkaa, joilla toimijan puheita ja tekoja esitetään journalistisissa teksteissä. Tiivistän LCA-monimuuttujamenetelmän avulla esitystekniikat viideksi *kerronnalliseksi profiiliksi* ja vertailen niiden avulla lehtiä ja toimijaryhmiä.

Yhdeksännessä luvussa sovellan kahdeksannen luvun teemoja talouspolitiikkaa ja työttömyyttä käsitteleviin aihe- ja analyysiin suomalais- ja ruotsalaislehdissä. Aihelma- ja analyysin yleisen keskustelu- ja esitystekniikan ohella tutkin, millaisten esitystekniikoiden avulla kertoja rinnastaa eri näkökulmia ja kontekstoi toimijoiden esiintymisiä. Olen poiminut talouspolitiikan ja työttömyyden aihe- ja analyysiin tekstijaksot, joissa budjettia tarkastellaan kokonaisvaltaisesti finanssipolitiikan tai työllisyyspolitiikan näkökulmasta. Tällaisia jaksoja oli vajaassa puolessa tutkimusaineiston jutuista.

Kymmenennessä luvussa palaan kysymykseen journalismista yhteisöllisenä totuuden metsästyksenä (luku 3.3). Vertailen lehtiä ja toimijaryhmiä yhdessä Mika Renvallin kanssa kehittämämme tekstitypologian avulla (Renvall & Reunanen 1999). Typologia erottelee juttuja yhtäältä niiden yksiiäänisyyden tai moniäänisyyden perusteella ja toisaalta sen mukaan, vihjataanko toimijoiden ajavan omaa etuaan pyrkimättä yhteisymmärrykseen toisten kanssa. Habermas kutsuu tällaista omien tai järjestelmäintressien edistämistä *strategiseksi* toiminnaksi. Poliittisen prosessin legitimiisyys taas perustuu yhteisymmärrykseen tähtäävään *kommunikatiiviseen* toimintaan. Kuvaan tällaisia totuuden etsimisen muotoja sekä määrällisillä erittelyillä että juttuesimerkeillä. Vertailen lehtiä ja toimijaryhmiä LCA:lla muodostettujen *dialogisuusprofiilien* avulla

Yhdennessätoista luvussa sovellan edellisessä luvussa esitettyä tekstitypologiaa kotitaloustyötä ja palveluelinkeinoja koskeviin suomalais- ja ruotsalaisaihelmiin. Yritän myös arvioida jutuissa esitettyjen strategisuusvihjeiden pätevyyttä sekä aiheelman keskusteluvoimaa ylipäättään. Suomessa aiheuma liittyi kotitalouksissa tehtävää palkkatyötä pohtineen työryhmän esityksiin. Ruotsissa piika- ja palvelukeskustelu virisi uudelleen, kun työministeri Margareta Winberg kertoi valtion ehkä alkavan tukea kotiapulaisten palkkaamista ja veroministeri Thomas Östros sanoi muuttaneensa kantansa tuelle myönteiseksi. Ruotsissa aiheumaan liittyvä keskustelu jäi selvästi Suomea vähäisemmäksi.

Kahdestoista luku jatkaa luvun 3.4 pohdintoja kulttuurin kertomuksellisten rakenteiden merkityksestä julkisessa keskustelussa. Nojaan kirjallisuudentutkija Northrop Fryen (1973/1957) ajatukseen, että kirjallisuudesta on löydettävissä neljä esigeneeristä juonityyppiä: romanssi, tragedia, ironia ja komedia. Jacobs ja Smith (1997) puolestaan pitävät tärkeänä, että poliittinen kulttuuri tukeutuu tasapainoisesti sekä ironisiin että romanttisiin genreihin. Sekä Fryen että Jacobsin ja Smithin ideoita vapaasti soveltaen rakennan jutun kertomuksellisia ominaisuuksia kuvaavan nelikentän ja vertailen lehtiä ja toimijaryhmiä LCA:lla muodostettujen *kertomuksellisten profiilien* avulla. Teen tekstiesimerkkien avulla myös laadullisia analyysejä.

Kolmannessatoista luvussa analysoin suomalaista tuloverokevennyksen aiheumaa ja ruotsalaista budjettiyhteistyön aiheumaa yleisen keskusteluvuuden ohella myös ironian ja kerronnan sävyn kannalta. Tuloverokevennyksen aiheuma liittyi Suomessa talouspoliittiseen keskusteluun, mutta verokeskustelu oli niin vilkasta, että erotin sen omaksi aiheumakseen. Ruotsissa verokeskustelu ei vastaavalla tavalla korostunut. Valitsin analysoitavaksi ruotsalaisaihelmaksi sosiaalidemokraattien ja keskustapuolueen budjettiyh-

teistyöstä käydyin keskustelun, johon osallistui aktiivisesti myös ammattiliit-
tojen keskusorganisaatio LO.

Neljännestätoista luvussa rakennan aiemmissa luvuissa muodostetuista
LCA-profiileista yhdistelmäprofiileja, joilla pyrin kuvaamaan toimijoiden
asemaa budjettikeskustelussa yhdellä kertaa sekä kerronnallisen aseman
(luku 8), dialogisuustyypin ja strategisuuden (luku 10) että kertomuksen
sävyn ja ironian (luku 12) kannalta. Tarkoitus on tuoda mahdollisimman
tiivistetysti esiin budjettikeskustelun keskeiset asemat sekä vertailla lehtiä ja
toimijaryhmiä niiden suhteen.

Loppuluvussa esitän tärkeimmät havaintoni journalismin roolista
julkisen keskustelun virittäjänä ja järjestäjänä. Vedän yhteen myös journa-
lististen tekstien vuorovaikutuksellisista piirteistä tekemiäni havaintoja.
Kuvaan tiivistetysti suomalaisen ja ruotsalaisen budjettijournalismin eroja ja
yhtäläisyyksiä sekä päivälehtien ja iltapäivälehtien eroja ja yhtäläisyyksiä.
Luvun lopuksi pohdin havaintojen yleistettävyyttä.

2. Poliitikka julkisena prosessina

2.1. Poliitikka toimintana: politisointi ja politikointi

Tarkastelen budjettijournalismia osana poliittista prosessia, jossa määritellään budjetin politisoitavat kysymykset, neuvotellaan niistä ja päädytään lopulta asianmukaisten lakien säätämiseen. Lähdän liikkeelle täsmentämällä käsitystäni politiikasta ja demokratiasta sekä julkisen keskustelun roolista poliittisessa prosessissa.

Ymmärrän politiikan ensisijaisesti poliittiseksi *toiminnaksi*, en niinkään tietyksi yhteiskunnan sektoriksi. Poliittisen toiminnan muotoja taas ovat *politisointi* ja *politikointi* (Palonen 1993), joita voidaan harjoittaa hyvinkin monenlaisissa paikoissa ja tilanteissa. Poliitikkaan liittyy aina useiden vaihtoehtojen mahdollisuus. Vaihtoehdot voivat liittyä sekä päämääriin että toimintatapoihin. Palonen käyttää tässä yhteydessä *kontingenssin* käsitettä. Politisoinnissa on kyse uusien mahdollisuuksien (kontingenssin) avaamisesta uudelleentulkinnan avulla ja politikoinnissa näillä mahdollisuuksilla pelaamisesta. Kun Vasemmistoliiton kansanedustaja Outi Ojala kannatti lähinnä kokoomuslaisten ehdottamia tuloveronkevennyksiä sillä ehdolla, että ne rahoitetaan pääomaveron korotuksella (Iltalehti 10. 8. 1996), hän politisoi pääomaveron tason ja politikoi näin avaamallaan uudella mahdollisuudella.⁶ Poliittisten puolueiden ja niiden edustajien lisäksi keskeisiä politiikan tekijöitä ovat intressiryhmät ja kansalaisryhmät sekä ylipäätään kaikki tahot, jotka osallistuvat ongelmien määrittelyyn sekä ratkaisuvaihtoehtoista neuvotteluun. Omalla tavallaan myös journalistiset instituutiot ovat poliittisia toimijoita (Heikkilä 1993, 41-42).

Poliitikka-käsitettä voi täsmentää vielä kahdella muulla *poli*-johdannaisella. *Polity* tarkoittaa niiden kysymysten alaa, jotka jo on politisoitu. Kyse on kulloisestakin poliittisesta järjestyksestä. *Policy* puolestaan viittaa hallinnolliseen toimintaohjelmaan ja sen enemmän tai vähemmän tekniseen toteuttamiseen. Policy voidaan ymmärtää politikoinnin ja polity

---

⁶ Palonen tarkoittaa politisoinnilla selvemmin aiemmasta poikkeavan uuden tematisoinnin tai politikoinnin tavan esittämistä. Itse käytän termiä väljemmin tarkoittamaan ylipäätään uusien tai sivuun jääneiden kysymysten esiinnostamista kulloisessakin keskustelussa. Vaikka pääomaveron tason voisi ajatella itsestään selvästi olevan budjetin yhteydessä neuvottelun kohteena, ja sitä ei näin ollen tarvitsisi joka vuosi politisoida uudelleen, käytännössä jonkun on kuitenkin aktiivisesti tuotava se neuvottelun kohteeksi, jotta sillä voitaisiin politikoida.

politisoinnin raja-arvoiksi, jotka sitovat ja vakauttavat politiikkaa toimintana. Policy viittaa siis politikoinnin äärimmäisen kaavoittuneisiin muotoihin ja polity niihin asioihin, joiden poliittisuudesta ei ole epäilystä. (Palonen 1993.)

Politiikassa on kaksi puolta sen mukaan mihin poliittinen toiminta kohdistuu. Kun se kohdistuu *asioihin*, kyse on eri toimintaohjelmista sekä niihin liittyvistä ratkaisuvaihtoehdoista ja ongelmamäärittelyistä käytävästä kamppailusta. Politikointi ymmärretään tällöin lähinnä toimintaohjelmaa (policy) valmistelevana vaiheena (ks. Palonen & Summa 1998/1996, 12). Kun politiikka kohdistuu *politiikan toimijoihin*, kyse on itsemäärittelystä, kannatuksen tavoittelusta ja vastustajien määrittelystä. Tällöin toimintaohjelman (policy) lukkoonlyönti on vain uusi käänne osapuolten välisessä kamppailussa (ks. Palonen & Summa 1998/1996, 12). Poliittisessa toiminnassa nämä molemmat puolet esiintyvät yhdessä. Erilaisia määrittelyjä käytetään strategisesti kulloisissakin poliittisissa tilanteissa.

2.2. Rationalistinen ja konstruktionistinen politiikkakäsitys

Politiikka on siis yhtäältä kamppailua toimintaohjelmista ja niiden määrittelyistä ja toisaalta kamppailua poliittisten toimijoiden määrittelyistä. Edellinen puoli tarkoittaa politiikkaa kamppailuna yhteisistä asioista, kun taas jälkimmäinen liittyy peliksi ymmärrettyyn politiikkaan, jossa eri ryhmät pyrkivät hankkimaan itselleen kannatusta. Samalla kyse on myös yhteiskunnallisesta organisoitumisesta *ystäviksi* ja *vihollisiksi*.

Politiikka ongelmien ja toimintaohjelmien määrittelynä sekä niistä kamppailuna on lähellä *rationalistista* politiikkakäsitystä ja *ideaalisia* kuvauksia demokraattisesta prosessista. Tällöin politiikassa on kyse päämääristä ja toimintavaihtoehdoista neuvottelusta tai eturistiriitojen sovittelusta. Rationalistisesti tarkastellen politiikka on liikettä ongelmasta kohti ratkaisua. Tarkoitin tässä ongelmilla yleisesti kaikkia ratkaistavana olevia kysymyksiä.

Murray Edelman piirtää omaa *konstruktionistiseksi* kutsumaansa politiikkakonseptiotaan tämän tapaista rationalistista ja optimistista politiikkakäsitystä vasten. Kun rationalistinen politiikkakäsitys sisältää ajatuksen, että yhteiskuntaa voidaan politiikan avulla kehittää paremmaksi ja oikeudenmukaisemmaksi, Edelmanista politiikassa ja poliittisuudessa olennaisia ovat juuri erimielisyys ja ristiriidat (1988, 3). Edelman on varsin pessimistinen sen suhteen, että politiikka voisi tuottaa yhteiskunnallista edistystä. Hän näkee politiikan ongelmien, vihollisten ja ystävien konstruointina, millä ei juurikaan ole vaikutusta yhteiskunnalliseen muutokseen.

Edelmanista muutos saa alkunsa väestörakenteen ja tuotantotavan muutok-
sista, joita politiikka pikemminkin vain heijastaa. (1988, 124.)

Habermasin *kommunikatiivisen toiminnan teoria*⁷ on yksi pisimmälle
viedyistä yrityksistä perustella poliittisen prosessin rationaalisuutta siten,
etteivät empiiriset havainnot heti osoita teoriaa pelkäksi normatiiviseksi
idealismiksi tai toiveajatteluksi. Habermasin perusidea on sitoa rationaali-
suus käytännöllisen järjen (praktische Vernunft, practical reason) sijasta
kommunikatiiviseen järkeen (kommunikative Vernunft, communicative
reason). Habermasin (1996/1992, 3) mukaan klassisessa modernissa traditi-
ossa käytännöllisen järjen ja sosiaalisen käytännön kytkös oli liian suora.
Käytännöllisen järjen ajateltiin suoraan osoittavan rationaalisen toiminta-
tavan niin yksilölle kuin kansakunnallekin. Tällainen rationalismioletus on
kuitenkin ollut helppo kohde kritiikille.

Kommunikatiivisen toiminnan teorialla on juurensa puheaktiteoriassa
sekä Peircen pragmaattisessa filosofiassa. Tältä perustalta Habermas päätte-
lee, että puheakteihin liittyy aina pätevyysvaateita (Geltungsansprüche,
validity claims). Esittäessään näkemyksensä keskusteluun osallistuva samal-
la "vaatii", että niitä arvioidaan ja kritisoidaan tietystä näkökulmasta.
Kommunikatiivisen toiminnan rationaalisuus perustuu yhteisymmärryksen
mahdollisuuteen. Yhteisymmärryksen tavoittelu on luonteeltaan rationaalista,
vaikka mitään absoluuttista mittaa mahdollisesti saavutettavan konsen-
suksen oikeellisuudesta ei olisikaan. Kommunikatiiviseen järkeen perustuva
rationaalisuusoletus on näin käytännölliseen järkeen perustuvaa rationaali-
suusoletusta vaatimattomampi: se ainoastaan olettaa, että on mahdollista
pyrkä järkevasti kohti hyvää ratkaisua, mutta se ei oleta, että kommuni-
katiivinen järki sinällään osoittaisi, mikä ratkaisu kulloinkin on oikea.
(Habermas 1996/1992, 1-9)

Habermasin kuvaama *kommunikatiivinen* toiminta on sellaista, jossa
toimijat ottavat pätevyysvaateet todesta ja yrittävät toimia niiden mukaisesti.
Tällöin toimijat pyrkivät keskinäiseen ymmärrykseen siitä, miten heidän
toimintasuunnitelmansa voitaisiin sovittaa yhteen. Habermasin (1987/1982,
82-91; 1996/1992, 5) mukaan kommunikatiivinen toiminta implikoi
(väittämien ymmärrettävyyden lisäksi) kolme pätevyysvaadetta: 1) vaateen
esitetyn väittämän *totuudesta*, 2) vaateen aiotun toiminnan *oikeudenmukai-
suudesta* ja 3) vaateen *rehellisydestä*. Totuus-vaade koskee väitteen
paikkansapitävyyttä sen esittäjästä riippumatta. Rehellisyys-vaateessa taas

---

⁷ Habermasin teoriaa kutsutaan vaihtelevasti diskurssietiikaksi, diskurssiteoriaksi ja kommunikatiivisen toiminnan teoriaksi. Näillä nimityksillä viitataan samaan teoriakokonai-
suuteen hieman eri näkökulmista. Tässä työssä käyttämälläni yleisyytasolla ei ole tarpeen
tarkentaa näiden teoria-aspektien keskinäisiä suhteita.

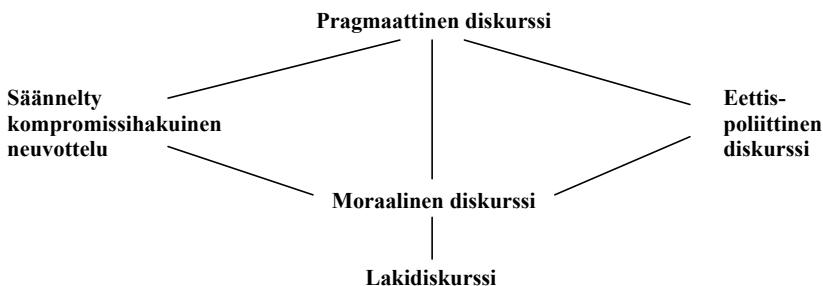
on kyse puhujan vilpittömyydestä: epätosia väitteitä esittävä puhujakin voi olla rehellinen, mikäli itse pitää väitteitään oikeina. Yhteisymmärrykseen tähtäävä toiminta edellyttää, että osapuolet arvioivat itseään ja toisiaan näiden vaateiden kannalta. Paitsi kommunikatiivista, toiminta voi olla myös *strategista*. Strategiset toimijat yrittävät saada muut toimimaan haluamallaan tavalla ilman pyrkimystä yhteisymmärrykseen. Strategisten toimijoidenkin puheakteihin liittyy implisiittejä pätevyysvaateita, mutta toimijat eivät toimi näiden vaateiden mukaisesti.

Rationaalisuus on Habermasille ennen muuta pyrkimystä totuuden tai yhteisen intressin löytämiseen. Kaikkien kysymysten kohdalla tämä ei kuitenkaan ole mahdollista. Tällöin Habermasinkin (1996/1992, 162-168) mielestä on pyrittävä erityisintressien väliseen reiluun kompromissiin. Kompromissin reiluudesta voidaan puolestaan pyrkiä yhteisymmärrykseen rationaalisesti argumentoiden ja samoihin pätevyysvaateisiin nojaten kuin yleensäkin yhteisymmärrykseen pyrittäessä. Habermasin rationalismi ei siten aina edellytä yleisen edun uuttamista ja keskinäistä yhteisymmärrystä parhaasta vaihtoehdosta, vaan se hyväksyy myös kompromissin, kunhan kompromissi tehdään pyrkien yhteisymmärrykseen sen ehdoista.

Habermasin mukaan rationaalinen poliittinen tahdonmuodostus on periaatteessa nelitasoinen prosessi, jossa tilanteesta ja tarkasteltavana olevasta aiheesta riippuu, millaisissa diskursseissa ratkaisut tehdään. Ensimmäisen tason *pragmaattisessa* diskurssissa voidaan esimerkiksi pohtia, kuinka lääni uudistus voitaisiin toteuttaa joustavimmin. Tällä tasolla arvot, intressit ja tavoitteet oletetaan yhteisiksi eikä niitä kyseenalaisteta. Jos kysymys politisoidaan, tavoitteet kyseenalaistetaan juuri tavoitteiden taustalla oleviin intresseihin ja arvoihin vedoten. Tämä pakottaa siirtymään pragmaattisesta *eettis-poliittiseen* diskurssiin tai *säänneltyyn neuvottehuun kompromissista* ja niiden kautta prosessin kolmannelle tasolle, *moraaliseen* diskurssiin. Joissakin aiheissa pragmaattisista diskursseista on luontevaa siirtyä suoraan moraaliseen diskurssiin. Prosessin neljännelle ja viimeiselle tasolle siirrytään, kun poliittisen tahdonmuodostuksen lopputulos kirjataan kaikkia sitovaksi laiksi. (1996/1992, 159-168.)

KUVIO 2.1. *Habermasin kuvaus rationaalisesta poliittisesta tahdonmuodostuksesta.*

Eettisessä diskurssissa argumentoidaan yhteisön identiteetistä ja elämänmuodosta. Perusteena eivät ole yleispäteviksi mielletyt periaatteet vaan se, mitä omassa yhteisössä pidetään arvokkaana ja soveliaana (mt., 160-161). Habermasin mukaan esimerkiksi ekologisia kysymyksiä, kaupunkisuunnittelua, maahanmuuttopolitiikkaa ja mitä tahansa poliittista kulttuuria koskettavaa kysymystä voidaan käsitellä eettisessä diskurssissa (mt., 165). Budjettisyksynä 1996 läänituudistuskeskustelu siirrettiin eettiseen diskurssiin, kun alettiin vedota alueelliseen itsemääräämisoikeuteen ja identiteettiin. Kompromissihakuisessa neuvottelussa saavutettu yhteisymmärrys eroaa muista siinä, että osapuolet voivat hyväksyä ratkaisun eri perustein (mt., 166). Kun yksi tyytyy ratkaisuun siksi, että aluehallinto selkeytyy, toinen tyytyy ratkaisuun siksi, että saa pitää työpaikkansa.

Kulkupa keskustelu eettisen diskurssin tai kompromissihakuisen neuvottelun kautta, ratkaisua on lopulta harkittava myös moraalisisessa diskurssissa, jotta se olisi legitiimi. Moraalisessa diskurssissa ratkaisun oikeudenmukaisuutta arvioidaan kenen hyvänsä kannalta. Normi on moraalisesti oikeudenmukainen, jos voidaan olettaa jokaisen haluavan, että sitä noudatetaan kaikissa vastaavissa tilanteissa (mt., 161). Habermasin mukaan pragmaattisesta diskurssista voidaan siirtyä suoraan moraaliseen diskurssiin esimerkiksi sosiaalipolitiikkaa, verotusta, koulutusta ja terveydenhuoltoa koskevissa kysymyksissä (mt., 165). Näissä aiheissa on luontevaa vedota yleisiin periaatteisiin, kuten tasa-arvoon ja ihmisoikeuksiin. Toisissa kysymyksissä taas näihin periaatteisiin voidaan vedota eettisten diskurssien tai kompromissista neuvottelun ohella. Esimerkiksi kompromissin oikeudenmukaisuudesta on sovittava moraalisisessa diskurssissa (mt., 167).

Pellizzoni (2001) suhtautuu epäillen Habermasin kuvaamaan tahdonmuodostuksen prosessiin silloin, jos osapuolten näkemykset ovat perustavalla tavalla yhteensovittamattomia eikä yleistä varmuutta ratkaisujen

seurauksista ole. Siirtyminen kiistelyyn yhä yleisemmistä periaatteista voi kiistan lieventämisen sijasta vaikeuttaa sitä. Pellizzonin (ma., 79) mielestä yhteinen perusta on silti tällaisissakin tapauksissa löydettävissä, mutta sitä ei pidä etsiä yhä abstraktimmilta käsitteellisiltä tasoilta, vaan on lähdeittävä käytännöllisistä, rajatuista ongelmista ja etsittävä niille konkreettisia, osapuolten hyväksyttävissä olevia ratkaisuja.

Lyhyesti sanoen täydellistä yhteismitattomuutta ei ole. Yhteismitallisuutta ei kuitenkaan saavuteta vetoamalla johonkin yleispätevään kriteeriin, vaan kyse on keskustelun kontekstissa joidenkin kokemusten kesken havaitusta samankaltaisuudesta. Samankaltaisuus perustuu tällöin tosiasiaan, että todellisuutta ei voi muovata miten haluaa, vaikkakin se tunnetaan välttämättä osittaisista (situated) näkökulmista. Tämä sallii ei-strategisen vuorovaikutuksen, joka etsii käytännöllistä ratkaisua lähtien jostain, jota kutsutaan "yhteiseksi ongelmaksi". (ma., 80-81.)

Pellizzonin huomautus täydentää hyvin Habermasin ideoita poliittisesta prosessista. Kompromissia etsittäessä ei näet välttämättä tarvitse tyytyä nollasummapeliin, vaan voidaan etsiä ratkaisua, joka jossain konkreettissa tilanteessa olisi hyvä kaikkien kannalta. Osapuolet hyväksyisivät siis ratkaisun eri syistä, mutta silti ratkaisun etsimisen prosessi olisi kommunikatiivista toimintaa eikä pelkkää kaupanhierontaa ennalta lukkoonlyötyjen vaihtoehtojen välillä. Kansalaisjournalismikokeiluissa on saatu näyttöä tällaisen keskustelun toimivuudesta, kun konkreettisten ja ihmisten arkeen ankkuroituvien ongelmien yhteydessä asioita on onnistuttu kytkemään toisiinsa totutusta poikkeavalla tavalla ja näin synnytetty uusia toimintahorisontteja (Kunelius 2000a, 15-17). Voisi ehkä ajatella, että Habermasin kuviossa kompromissihakuisen neuvottelun ja eettis-poliittisen diskurssin välillä olisi jatkumo, jonka puoliväliin Pellizzonin kuvaama uusia käytännöllisiä ratkaisuvaihtoehtoja etsivä deliberaatio sijoittuisi. Siinä kukin saisi pitää omat arvonsa ja intressinsä, mutta asioita kuitenkin määriteltäisiin luovasti uudelleen.⁸

Edelmanin hahmottelemassa konstruktionistisessa politiikkakonseptiossa prosessin suunta on päinvastainen kuin yllä kuvatussa rationalistisessa politiikassa. Nyt ei edetäkään ongelmasta ratkaisuun, vaan ratkaisusta ongelmaan. Edelmanin mukaan politiikkaa tehdään keskeisesti julkisuuteen suunnatuissa *näytöksissä* (1988, 90). Näytöksen elementit voidaan tiivistää ratkaisun, ongelman, johtajan, vastustajan, historian ja itsen konstruoimiseksi ja määrittelyksi (Heikkilä 1992, 38). Nämä kaikki ovat saman

---

⁸ Konkreettisia ratkaisuja etsivässä deliberaatiossa osallisten arvot ja intressitkin helposti lähentyvät toisiaan, mutta toisin kuin eettisessä tai moraalisisessa diskurssissa tämä ei ole ratkaisuun pääsyn edellytys.

vuorovaikutuksen eri puolia. Konstruoimalla ongelma luodaan samalla oikeutus joillekin poliittisille ratkaisuille. Johtajat ylläpitävät asemiaan kohdistamalla huomion pelättyihin tai muodikkaisiin ongelmiin ja korostamalla eroaan vastustajista, joiden virheitä he julkistavat ja liioittelevat. (Edelman 1988, 121.)

Näytösten keskeisenä tehtävänä on ylläpitää poliittisia vastakkainasetteluja ja tehdä asioista yhteisiä. Ongelman ratkaisun sijasta näytösten sisältönä on usein ongelman tarkoituksenmukainen konstruoiminen niin, että sillä voidaan perustella jo valittu poliittinen näkemys tai toimintalinja. Erilaiset toimintalinjat ja näkemykset puolestaan ovat tarpeellisia, jotta poliittiset ryhmät voisivat erottua toisistaan. Poliitiikan näytös eteneekin tyypillisesti ratkaisusta ongelmaan. (mt., 22.)

Edelman hahmottaa politiikan ritualistiseksi toiminnaksi, jonka funktiona on politiikan käytäntöjen ylläpito. Hänen mukaansa esimerkiksi yhteiskunnallisen ongelman syistä ei voida koskaan päästä yksimielisyyteen, koska niiden funktiona on nimenomaan syventää politiikan osapuolijakoa ja hankkia kannatusta molempien osapuolten johtajille. Poliittiset vastakkainasettelut ylläpitävät Edelmanista yhteiskunnan vakautta myös yleisemmin. Epävakautta voi sen sijaan aiheuttaa laaja yksimielisyys. Kun näkemyksiä ei tarvitse puolustaa vastustajien näkemyksiä vastaan, ne voivat helpommin vaihtua toisiksi, koska ne eivät ole ankkuroituneet tällaiseen vastakkainasetteluun. (mt., 18-19.)

Rakenteellista ja funktionalistista selittämistapaa on kritisoitu siitä, että selityspäristä ovat aina järjestelmän tarpeet tai sille aiheutuvat seuraukset. Tällöin jäävät huomiotta ihmisten omat tavoitteet ja kyky ymmärtää niitä käytäntöjä, joita he toiminnallaan uusintavat (Summa 1989, 194). Vaikka Edelmaninkin konseptio painottaa rakenteellisia tekijöitä, se on uskottavan tuntuinen myös yksittäisten toimijoiden näkökulmasta. Poliittiset puolueet ja johtajat pyrkivät vetoamaan yleisöön määrittelemällä ongelmia, ratkaisuja ja vihollisia tarkoituksenmukaisella tavalla. Samalla kun tämä ylläpitää politiikan jatkuvuutta, se on mielekästä myös toimijoiden omien etujen ja pyrkimysten kannalta. Puolustettavat edut ja intressit eivät tosin ole aina niitä, joita toimijat sanovat puolustavansa. Usein näytösten avulla esitetään haluttu toimintaohjelma yleisesti hyödyllisenä, vaikka tarkoitus on puolustaa ryhmän mainitsematta jäävää erityistä etua (Edelman 1988, 23).

Esimerkiksi tuloveron alennusvaatimukset työllisyyden edistämiseksi voidaan tulkita poliittiseksi näytökseksi, jossa erityisintressi muotoillaan yleiseksi. Vaatimuksen esittänyt poliitikko pyrkii luomaan itsestään kuvaa yhteisen edun puolustajana (työllisyyden edistäminen) ja konstruoi itseään

näin poliittiseksi johtajaksi. Samalla hänelle avautuu mahdollisuus leimata veronalennuksen vastustajia työllisyydestä piittaamattomiksi.

Veronalennusvaatimus voi siis toimia politiikan näytöksessä *politiikan välineenä*, jonka avulla tuotetaan johtajia ja vastustajia. Samalla tuloveron alentaminen on kuitenkin myös *politiikan kohteena*. Alennus on aidosti joidenkin ryhmien etujen mukaista ja aiheuttaa todennäköisesti haittaa toisille. Poliittiset toimijat voivat myös aidosti pyrkiä toimintaohjelmaan, joka toteuttaisi yleisen edun nykyistä paremmin. Tällöin argumentointia ei pelkästään muotoilla näyttämään rationaaliselta ongelmanratkaisulta, vaan siitä on myös vilpittömästi kysymys. Tuloveroa alentamalla voidaan siis rationalistisen politiikkäkäsityksen mukaisesti pyrkiä myös ratkaisemaan työllisyysongelmaa.

Rationalistisessa ja konstruktionistisessa politiikassa on jossain määrin kyse kahdesta erilaisesta poliittisen toiminnan tavasta: rationalistinen poliitikko neuvottelee yhteiskunnallisista päämääristä, yrittää ratkaista yhteiskunnallisia ongelmia ja taistelee kannattajakuntansa intressien kannalta edullisten kompromissien puolesta.⁹ Konstruktionistinen poliitikko taas rakentaa poliittisia näytöksiä, joissa saisi itsensä ja valitsemansa toimintalinjan näyttämään mahdollisimman etevältä ja uskottavalta. Kamppailu poliittisesta vallasta on tällöin asiakysymysten ratkaisua tärkeämpää. Konstruktionistisessa politikoinnissa ei siis ole olennaisinta poliitikon edustamien erityisintressien ajaminen, vaan poliittinen ryhmänmuodostus ja poliittiset valta-asemat sinänsä.

Kaikkein selvimmin rationalismissa ja konstruktionismissa on kuitenkin kyse kahdesta erilaisesta tavasta tematisoida poliittinen toiminta. Samat poliittiset teot voidaan tulkita joko rationalistisesta tai konstruktionistisesta näkökulmasta. Näkökulmien eroja voi verrata suhteuttamalla ne seuraaviin kolmeen seikkaan: 1) *käsitykseen yksilöiden ja yhteiskunnan suhteesta*, 2) *käsitykseen tiedon ja todellisuuden suhteesta*, 3) *käsitykseen asioita tai toimijoita koskevan politikoinnin ensisijaisuudesta*.

Käsityksessään **yksilöiden ja yhteiskunnan suhteesta** Edelmanin konstruktionismi edustaa metodologista holismia. Se hakee selitysvoimansa koko poliittisesta järjestelmästä ja näkee yksilötoimijat sekä heidän preferenssinsä ja intentionsa tämän järjestelmän funktiona. Poliittinen järjestelmä ja muut yhteiskunnan rakenteet muovaavat yksilöitä, minkä vuoksi politiikan selittäminen yksilöiden preferensseillä ei riitä. Rationalismille tyypillinen metodologinen individualismi puolestaan näkee politiikan ja

---

⁹ Erityisintressien puolustaminen oikeudenmukaisuudesta piittaamatta ei ole kuitenkaan Habermasin määrittelemän kommunikatiivisen rationaalisuuden mukaista, vaan kyse on strategisesta rationaalisuudesta. Tätä erottelua käsitellään tarkemmin luvuissa 2.4 ja 3.3.

yhteiskunnan yksilöiden toiminnan summana ja selittää politiikkaa yksilöiden preferensseillä.

Politiikkaa koskevien selitysten pitää toimia näillä molemmilla tasoilla. Rakenteellisten selitysten olisi pystyttävä osoittamaan, kuinka rakenteiden "tarpeet" välittyvät yksilöiden toimintaehdoiksi ja heidän preferensseikseen. Vastaavasti yksilöistä lähtevien teorioiden pitää ottaa huomioon yhteiskunnalliset ja kulttuuriset kontekstit, joissa yksilöt toimivat.

Habermasin teoriassa järjestelmien vastapainona on elämismailma,¹⁰ jossa ihmiset luonnollisen kielen avulla viestivät keskenään ja voivat järjellä argumentoiden pyrkiä yhteisymmärrykseen arvoista ja päämääristä. Ihmiset eivät siis ole pelkästään itsenäistyneiden yhteiskunnallisten järjestelmien tuotteita, vaan he voivat viestinnällisten kykyjensä avulla myös vaikuttaa yhteiskunnan rakenteisiin ja omaan identiteettiinsä.

Tiedon ja todellisuuden suhteessa konstruktionistinen politiikkakäsitys painottaa tiedon konstruktivistista luonnetta, kun rationalistisessa politiikkakäsityksessä korostuu tiedon yksimerkityksinen ja objektiivinen perusta. Tässäkin erottelussa voidaan etsiä välittävää kantaa ajatteleamalla, että jotkut todellisuuden ilmiöt ovat enemmän tiedollisia konstruktioita kuin toiset. Esimerkiksi kokemus kivihiilellä tuotetusta lämmöstä vaatii vähemmän tiedollista konstruointia kuin arvio tuon lämmön tuottamisen aiheuttamien ympäristövaikutusten haitallisuudesta (ks. Suhonen 1994, 42-44). Habermas puolestaan tekee totuudesta toimintaa ohjaavan periaatteen: olennaista on pyrkiä totuuteen. Kommunikatiivisen toiminnan teoria on yritys täsmentää tällaisen pyrkimyksen edellytyksiä. (Habermas 1996/1992, 15-16.)

Kolmas rationalistista ja konstruktionistista politiikkakäsitystä erottava seikka on **käsitys toimijoista tai asioista koskevan politiikoinnin ensisijaisuudesta**. Rationalistisen käsityksen mukaan politiikka on ensisijaisesti asioista ja toimintaohjelmista päättämistä sekä niistä kamppailua, konstruktionistisen käsityksen mukaan kyse on pikemminkin poliittisten rintamalinjojen luomisesta sekä vihollisen ja itsen määrittelystä. Poliitiikka luonnollisesti sisältää nämä molemmat puolet. Vaikka poliittinen argumentointi on suurelta osin alisteista ryhmänmuodostukselle, se on samalla myös rationaalista pyrkimystä ongelmien hahmottamiseen ja ratkaisuun. Sen lisäksi, että politiikan näytökset etenevät ratkaisusta ongelmaan, ne voivat myös edetä ongelmasta ratkaisuun.

---

¹⁰ Järjestelmän ja elämismailman erottelusta tarkemmin luvussa 2.4.

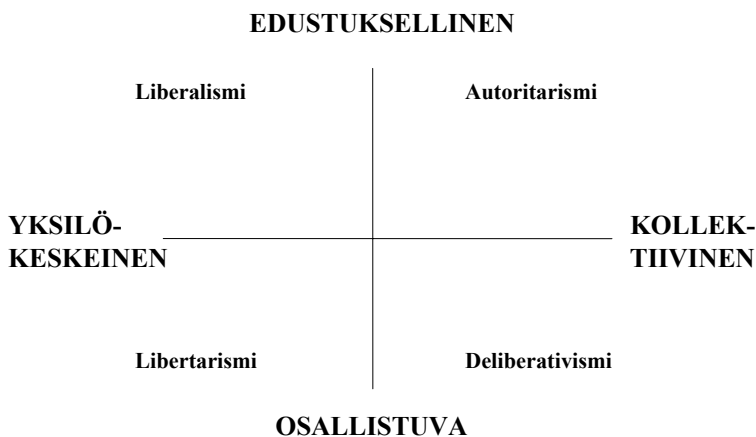
2.3. Demokratian ulottuvuudet: osallistumisen tapa ja kansalaismielipiteen luonne

Poliittisen prosessin legitimiisyydestä keskusteltaessa viitataan usein demokratia-käsitteeseen. Tämä on varsin erilainen näkökulma kuin vaikkapa Edelmanilla, jolle poliittinen prosessi on näytöksellistä valtakamppailua. Sen sijaan rationalistiseen politiikkakäsitykseen demokratiapohdinnat sopivat hyvin. Tässä työssä pyrin yhdistämään konstruktionistista ja rationalistista tarkastelutapaa. Ajattelen niin, että konstruktionistinen henkilöpolitiikointi on erottamaton osa poliittista käytäntöä, ja se vaikuttaa myös politiikan rationalistisiin, enemmän tai vähemmän demokraattisiin prosesseihin. Poliittikan konstruktionistisista piirteistä huolimatta myös demokratia on politiikassa mahdollista.

Arviot politiikan demokraattisuudesta vaihtelevat sen mukaan, mitä demokratialla tarkoitetaan. Yleisesti ollaan yksimielisiä siitä, että demokratia tarkoittaa kansalaisten mielipiteiden ohjaamaa päätöksentekotapaa. Eri-mielisyyttä taas on siitä, mitä kansalaisten mielipiteillä tarkoitetaan ja miten niiden ajatellaan ohjaavan päätöksentekoa.

Tarkastelen käsityksiä kansalaisten mielipiteistä ulottuvuudella yksilökeskeinen – kollektiivinen (Suhonen 1999; Price 1992). Vaikuttamisen tapa taas voi olla osallistuvaa tai edustuksellista tai jotain siltä väliltä (Held 1987). Ristiintaulukoimalla nämä ulottuvuudet saadaan neljä demokratia-tyyppiä, jotka olen nimennyt *liberalismiksi*, *autoritarismiksi*, *libertarismiksi* ja *deliberativismiksi*. Kyse on teoreettisista ideaalityypeistä. Historialliset oppisuunnat tai poliittiset virtaukset ovat monimuotoisempia ja ristiriitaisempia kuin mitä kaksiulotteisella analyyttisellä kehyksellä voi saada esiin. Tarkoitukseni onkin nelikentän avulla havainnollistaa tämän tutkimuksen demokratiakäsitystä, ei tehdä oppihistoriallista yhteenvetoa.

KUVIO 2.2. *Demokratian ulottuvuudet ja ideaalityypit.*

Tarkastelen tässä kansalaismielipidettä yhteiskunnallisena voimatekijänä. Kyse ei siis ole mistä tahansa ihmisten käsityksistä, vaan yleisesti tiedossa olevasta kansalaisten näkemyksestä, jolla on vaikutusta yhteisön ja sen johtajien toimintaan. Tällä erottelulla on pitkä historia. Esimerkiksi Walter Lippmann kirjoitti termin *Public Opinion* isoilla alkukirjaimilla tarkoittaessaan yhteiskunnallista voimatekijää, kun taas ihmisten käsityksiä yleisesti tarkoittaessaan hän kirjoitti sanat pienillä kirjaimilla (Suhonen 1999, 6).

Eurooppalaisessa ja yhdysvaltalaisessa yhteiskuntatieteessä *public opinion* (öffentliche Meinung, opinion publique) on ollut näkyvä ja kiistanalainen käsite siitä lähtien, kun se ilmaantui valistusajan yhteiskunnalliseen keskusteluun (Suhonen 1999, 4). Suomen kielessä kansalaismielipiteeseen on viitattu vaihtelevasti yleisen ja julkisen mielipiteen käsitteillä. Termejä on käytetty lähinnä synonyymeinä, kunnes 1990-luvun lopulla suomalaisen tiedotusopin piirissä alettiin ehdotella termeille työnjakoa. Esimerkiksi Kuneliuksen (1998, 117-118) mukaan "voimme puhua *yleisestä mielipiteestä*, jonka mittaaminen ja tuottaminen tapahtuvat juuri yksittäisiä käsityksiä yhteen laskemalla. Puhe *julkisesta mielipiteestä* puolestaan voisi korostaa juuri sellaista prosessia, jossa tuo mielipide muokkaantuu julkisyleisön synnyttämisen ja keskustelun kautta." Ehdotuksen mukaan siis yksilökeskeisesti tulkittua kansalaismielipidettä kutsuttaisiin yleiseksi mielipiteeksi ja kollektiivisesti tulkittua kansalaismielipidettä julkiseksi mielipiteeksi.¹¹

¹¹ Yleisen ja julkisen mielipiteen erottelun rinnalla voidaan vastaava erottelu tehdä myös yleisön (audience) ja julkison (public) kesken. Tällöin yleisö viittaisi viestinten tarjontaa

Kuten Suhonen (1999, 13) huomauttaa, yleisen ja julkisen mielipiteen käsitteellinen erottaminen ehdotetulla tavalla on ongelmallista, koska kyse on eri tason käsitteistä: yleinen mielipide viittaa mielipiteen toteamisen tai mittaamisen tapaan, kun julkinen mielipide viittaa mielipiteiden muodostumisprosessiin. Näin ne olisivatkin pikemminkin toisiaan täydentäviä kuin toisilleen vaihtoehtoisia näkökulmia kansalaismielipiteeseen. Pyrin seuraavassa kuitenkin noudattamaan yleisen ja julkisen mielipiteen käsitteellistä erottelua. Puhun siis yleisestä mielipiteestä, kun korostetaan mielipiteiden yksilöllistä perustaa ja julkisesta mielipiteestä, kun puhe on kollektiivisemmista tulkinnoista.

Yksilökeskeisen käsityksen mukaan yleinen mielipide on yksilömielipiteiden enemmistö tai niiden jakauma. Liberalistisessa traditiossa yleinen mielipide mielletään usein näin, koska siinä korostetaan yksilön autonomiaa, sananvapautta ja eettistä vastuuta. Jokainen yksilö vastaa omasta mielipiteestään, ja olisi absurdia ajatella, että yleinen mielipide olisi jotenkin itsenäisesti olemassa. Yksilökeskeiseltä kannalta katsoen demokratia on sitä, että kukin yksilö saa mahdollisimman vapaasti päättää omista asioistaan, ja sikäli kuin yhteiseen päätöksentekoon on tarvetta, kunkin yksilön pitäisi saada vaikuttaa yhtä paljon.

Kollektiivisen käsityksen mukaan julkinen mielipide on yhteisöllisen prosessin tuote, eikä sitä voi johtaa matemaattisesti yksilöiden mielipiteistä. Julkisen mielipiteen kollektiivinen tulkinta voidaan perustaa filosofisiin traditioihin, jotka näkevät yksilön pikemminkin yhteisönsä tai yhteiskuntansa tuotteena kuin itsenäisenä ja autonomisena yhteiskunnan perusyksikkönä. Tällaisia traditioita ovat muun muassa marxismi, strukturalismi ja pragmatismi. Vaikka traditiot eroavat toisistaan monin tavoin, ne kaikki korostavat yksilöiden sijasta yhteisöllisten tai yhteiskunnallisten suhteiden merkitystä. Marxismille nämä suhteet ovat taloudellisia, strukturalismille ja pragmatismille viestinnällisiä ja vuorovaikutuksellisia. Yksilöt määrittyvät näistä suhteista, ja yhteiskunnan demokraattisuutta arvioitaessa olisikin vastaavasti kiinnitettävä huomiota taloudellisiin rakenteisiin, diskursiivisiin rakenteisiin ja vuorovaikutuksen muotoihin.

Marxilaista ja strukturalistista lähestymistapaa yhdistellen päästään kriittiseen diskurssiteoriaan, joka julkisen mielipiteen sijasta puhuu hegemonisista diskursseista (esim. Althusser 1984/1976; Hall 1992; Fairclough 1997/1995). Nämä ovat vallitsevia, valtasuhteita ylläpitäviä merkitysjärjestelmiä, joissa yksilöt omaksuvat yhteiskunnallista asemaansa vastaavia ja

---

kuluttaviin yksilöihin ja julkiso mihin tahansa julkisesti keskustelevaan ja osallistuvaan ihmisryhmään (Pietilä 1999, 4). Käsitellen tätä erottelua tarkemmin luvussa 2.5.

heidän mielipiteitään määrittäviä subjektiasemia. Yhteiskunnan demokraattisuuden kannalta olisi tärkeää tehdä diskursiivisia rakenteita näkyviksi ja paljastaa niihin liittyviä valtasuhteita.

Pragmaattisesta lähestymistavasta käyvät esimerkiksi John Deweyn, Herbert Blumerin ja Jürgen Habermasin julkisuutta koskevat teoretisoinnit. Heidän politiikkakäsityksiään voi pitää rationalistisina siinä mielessä, että he uskovat rationaalisen keskustelun avulla olevan mahdollista päästä ratkaisuun ongelmallisissa tai kiistanalaisissa asioissa. Julkinen mielipide syntyy julkisessa keskustelussa, jossa eri intressitahojen puheenvuorot kohtaavat toisensa. Ilman tällaista julkista prosessia kyse ei ole julkisesta mielipiteestä, vaan ainoastaan yksittäisten ihmisten yksityisistä käsityksistä. Demokratian kannalta olennaista olisikin huolehtia siitä, että julkisessa keskustelussa eri näkökannat pääsisivät osallistumaan ratkaisuhakuiseen dialogiin, jonka tulosta sitten voitaisiin kutsua julkiseksi mielipiteeksi.

Yksilökeskeinen ja kollektiivinen näkökanta eivät välttämättä eroa toisistaan kovin ratkaisevasti, sillä molemmissa lähtökohdista voidaan korostaa ratkaisuhakuisen keskustelun merkitystä. Esimerkiksi liberalistisessa traditiossa keskustelu nähdään "ideoiden markkinapaikkana", jossa eri tahojen argumentit ottavat mittaa toisistaan sekä täydentävät ja korjaavat toistensa heikkouksia. Liberalistinen keskustelu voidaan mieltää oppimisprosessiksi, jossa yksilöt tarkistavat keskustelun kuluessa kantojaan. Vaikka yksilöiden näkökannat muovautuvat keskustelussa, niitä voi silti nimittää yksilöiden mielipiteiksi, joista kukin yksilö on vastuussa. Kollektiivisesta näkökulmasta tätä samaa prosessia voidaan kuvata julkiseksi deliberaatioksi, jonka tuloksena on julkinen, yksilöihin palautumaton mielipide.

Demokratian kannalta on välttämätöntä huolehtia julkisen keskustelun mahdollisuuksista, jotta eri katsantokannat tulisivat ymmärretyiksi ja perustelluiksi ja kansalaiset voisivat tarkistaa kantojaan keskustelun tuomien virikkeiden perusteella. Tämä on julkisen mielipiteen kollektiivinen puoli. Yhtä tärkeää demokratian kannalta on kuitenkin se, että yksilöille varataan mahdollisuus kaiken keskustelun jälkeenkin olla eri mieltä keskustelussa ehkä saavutetun enemmistökonsensuksen kanssa.¹² Toiseksi, jotta deliberaatiivinen keskustelu olisi mahdollista, on keskustelun osanottajien osallistuttava siihen mahdollisimman avoimesti ja rehellisesti. Toisin sanoen keskustelun osanottajien on oltava valmiita puolustamaan omaa näkemystään sekä

---

¹² Oma ongelmansa julkisessa keskustelussa on myös enemmistökonsensuksen tunnistamisessa. Yhdenlaisesta enemmistöstä on kyse silloin, kun julkisuudessa esiintyvistä suurin osa päätyy yhteiseen kantaan. Toisaalta yksittäiset poikkeavat julkiset äänet saattavat edustaa laajojen kansankerrosten kantaa. Ylipäätään julkisen mielipiteen edustavuuden arviointi ilman vaaleja tai kyselyjä on epävarmaa.

korjaamaan sitä. Tällä tavoin deliberatiivinen keskustelu siis edellyttää käsitteellisesti myös yksilömielipiteitä. Blumerin (1999/1946, 22) mukaan julkiselle keskustelulle luonteenomainen erimielisyys on omiaan vahvistamaan yksilöiden minätietoisuutta ja kriittistä voimaa. Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teoria on yritys täsmentää tällaisen rationaalisen keskustelun ehtoja.

Demokratiakäsitysten toinen ulottuvuus koskee kansalaisten osallistumisen tapaa. Tällä ulottuvuudella usein erotetaan suora tai osallistuva demokratia edustuksellisesta demokratiasta (Held 1987, 4). *Liberalistiset* teoreetikot ovat yleensä korostaneet edustuksellisuutta. Vaikka ihanne ehkä olisikin suora demokratia, niin pikkukaupunkia suuremmissa yhteisöissä kaikki eivät voi osallistua julkisten asioiden hoitoon. Tämän vuoksi esimerkiksi John Stuart Millin mielestä edustuksellinen hallitus on paras (Caves 1999, 3). Yleiseen äänioikeuteen perustuva edustuksellisuus on sikäli hyvä, että se periaatteessa takaa kaikille tasaveroisen mahdollisuuden edustajien valintaan. Sellaisetkin ihmiset, jotka syystä tai toisesta eivät kykene, ehdi tai halua osallistua julkiseen keskusteluun, voivat äänestämällä vaikuttaa päätöksentekoon.

Korostaessaan yksilön vapautta liberalistit suhtautuvat kriittisesti yhteiseen päätöksentekoon ylipäätään. Mahdollisimman suuri osa asioista pitäisi jättää ihmisten itsensä ratkaistavaksi, ja hallitusvallan alan pitäisi olla mahdollisimman pieni. Näin enemmistön mielipide ei tarpeettomasti rajoitaisi vähemmistöjen vapautta: paras hallitus on sellainen, joka hallitsee vähiten. Äärimmilleen vietynä tämä johtaa tietysti siihen, ettei ole hallitusta lainkaan, mikä on puolestaan *libertarism*in ihanne. Samankaltaista yksilökeskeisyyttä ja valtiovihamielisyyttä on anarkismin individualistisissa suuntauksissa. Näiden ehkä tunnetuin oppi-isä on 1800-luvulla vaikuttanut Max Stirner (Baradat 1991/1979, 136-138; Barker 1986, 71-117). Myös nykyistä sosiaalivaltiota vastustavat uusliberalistit ovat usein lähempänä libertarismia kuin liberalismia, kun taas vasemmistoliberaalit ovat taipuvaisia antamaan valtiolle sosiaalisia tehtäviä.

Toinen edustuksellisuutta ja valtiota kohtaan kielteinen perinne on niin sanottu sosiaalinen anarkismi, jota edustavat muun muassa 1800-luvun ajattelijat Mihail Bakunin, Peter Kropotkin, Joseph Proudhon ja William Godwin. Tämä anarkismiperinne korostaa yksilön ja yhteisön välistä vuorovaikutusta. Ritterin (1980, 25-39) mukaan anarkistien päätavoite ei ollut vapaus sinänsä, vaan yhteisöllinen yksilöllisyys (*communal individuality*), jota autoritaariset valtakoneistot eivät rajoittaisi. Anarkistit vastustivat edustuksellista pakkovaltaa, mutta pitivät tärkeänä yhteisöllistä mielipiteenmuo-

dostusta, jossa yksilöt vapaasti keskustellen päättivät asioista. Tämä vuoksi luen sosiaalisen anarkismin *deliberativistiseksi* suuntaukseksi.

Amerikkalaisilla pragmatisteilla oli sosiaalisten anarkistien kanssa samantapaisia ideoita. Esimerkiksi Dewey kuvaili ihannoiden paikallisyhteisöjen keskustelemaa demokratiaa. Hän näki modernin yhteiskunnan tuottavan sellaisia yhteiselämän persoonattomia ja mekaanisia muotoja, joista yhteisö ei enää saa otetta (Pietilä 1997, 121). Ratkaisuksi Dewey esitti valistunutta joukkoviestintää, joka houkuttelisi ihmiset keskustelemaan ja tekemään julkisesta mielipiteestä todellisuutta (Pietilä 1997, 125). Myös Habermasin julkisuusteorian keskeisenä ongelmana on deliberatiivisen julkisen mielipiteen mahdollisuus modernissa yhteiskunnassa.

Deliberatiivista yhteisöllisyyttä kaipaavat myös monet nykyiset osallistuvan demokratian kannattajat. Esimerkiksi Barberin (1984) markkinoima "vahva demokratia" korostaa kansalaisten yhteistoimintaa edustuksellisen demokratian täydentäjänä. Kyse on pyrkimyksestä laajentaa liberalistista kansalaisuuskäsitettä osallistuvammaksi ja yhteisöllisemmäksi. Journalismin saralla tällaisia pyrkimyksiä on ollut erityisesti ns. kansalaisjournalisminliikkeen piirissä. Myös tietoverkkojen kehitys on elvyttänyt keskustelua osallistuvasta ja suorasta demokratiasta (esim. Ridell 1999; Caves 1999; Barber 1998).

Niin sanotussa kommunitaristisessa liikkeessä on yhtymäkohtia sosiaaliseen anarkismiin ja ainakin deweyläiseen pragmatismiin. Kommunitaristisille puheenvuoroille on tyypillistä modernin yhteiskunnan yksilöllistymistä ja vieraantumislmiöiden murehtiminen. Siinä missä deliberatiivinen suuntaus korostaa rationaalista argumentointia, korostavat kommunitaristit yhteisöllisiä arvoja. Vaikka kommunitarismiinkin voidaan liittää yksilöiden oikeus ottaa yhteisönsä arvot ja päämäärät neuvottelun alaisiksi, yhteisöllisyyden korostamisessa on silti luontainen *autoritarismin* johtava tendenssi (Barber 1998, 22-33). Tällöin yksilöiden identiteetti määrittyy siitä yhteisöstä, johon he kuuluvat. Traditio, uskonto, ideologia, yhteinen vihollinen tai karismaattinen johtaja määrittää julkisen mielipiteen, eikä yksilöiden osallistuminen poliittiseen päätöksentekoon ole tarpeen. Yhteisön johtajat edustavat yhteisön jäseniä ja myös määrittävät, mikä on yhteisölle ja sen jäsenille hyväksi.

Oma kantani on, että päätöksenteossa pitäisi painottaa liberalistisia ja deliberatiivisia elementtejä. Liberalistiset yksilönvapaudet sekä edustuksellinen päätöksentekojärjestelmä tuovat kaikille kansalaisille tietyt perusoikeudet siitä riippumatta, kuinka aktiivisia he ovat tai kuinka etäällä heidän näkemyksensä ovat julkisesta mielipiteestä. Tämän lisäksi tarvitaan julkista deliberaatiota, joka yhtäältä muodostaa kollektiivista julkista mielipidettä ja

toisaalta tekee mahdolliseksi yksityisten mielipiteiden muodostamisen. Deliberatiivisia prosesseja pitäisi saada aikaan yhtä lailla rivikansalaisten kuin heidän edustajiensakin parissa, ja tärkeää olisi myös saada nämä molemmat ryhmät mukaan yhteisiin deliberatiivisiin prosesseihin. Samalla olisi huolehdittava julkisuuden avoimuudesta myös kriittisille äänille.

Päätöksenteon liberalististen ja deliberativististen muotojen painottaminen yllä kuvaamallani tavalla on lähellä Habermasin ajatuksia legitimistä poliittisesta prosessista. Habermas jakaa politikoinnin kahtia: yhtäältä viralliseen, muodollisissa instituutioissa, kuten parlamentissa, tapahtuvaan deliberatioon ja toisaalta epäviralliseen keskusteluun, jota käydään julkisuudessa ja jossa julkiset mielipiteet muodostuvat. Julkisen keskustelun roolina on *vaikuttaa* viralliseen päätöksentekoon, sen sijaan sen roolina ei ole *tehdä* päätöksiä (Habermas 1996/1992, 362-363).

2.4. Järjestelmä, elämismaailma ja julkisuus

Habermasin teoria legitimistä poliittisesta prosessista lähtee ajatuksesta, että yhteiskunnassa toimitaan sekä *kommunikatiivisesti* että *strategisesti*. Kommunikatiivisessa toiminnassa on kyse järkiperaisestä, arvoihin ja luonnolliseen kieleen nojaavasta sekä yhteisymmärrykseen pyrkivästä harkinnasta. Kommunikatiivisessa toiminnassa käytetään hyväksi rationaalisuuden mahdollisuutta, jonka luonnolliseen kieleen perustuva vuorovaikutus Habermasin mukaan tarjoaa.¹³ Strateginen toiminta taas tähtää ennalta määrättyjen tavoitteiden saavuttamiseen ilman pyrkimystä yhteisymmärrykseen. Demokratiaan liittyy tasapainoilua näiden kahden rationaliteetin kesken.

Yhteiskuntaa voi Habermasin mukaan tarkastella *elämismaailman* ja *järjestelmän* näkökulmista, joihin kumpaankin liittyvät erilaiset yhteiskunnallisen integraation mekanismit. Elämismaailmassa integraatio perustuu luonnolliseen kieleen ja kommunikatiiviseen toimintaan. Järjestelmille taas ovat keskeisiä rahan (talouden järjestelmä) ja vallan (hallinnon järjestelmä) kaltaiset ei-kielelliset ohjausvälineet, jotka eivät mahdollista kommunikatiivista, yhteisymmärrykseen tähtävää toimintaa. (1987/1982, 94-95.)

Järjestelmillä ovat omat itsenäistyneet toimintalogiikkansa, jotka määräävät ihmisten toimintaa silloin, kun nämä asettuvat järjestelmien palvelukseen. Esimerkiksi Linja-autoliiton edustaja toteuttaa työnantajansa strategisia tavoitteita vastustaessaan dieselöljyn veronkorotusta. Tämä ei tarkoita, etteikö Linja-autoliiton edustaja voisi keskustella dieselverosta myös kommunikatiivisesti. Järjestelmien piirissä toimivilla ihmisillä on kyky irrottau-

---

¹³ Ks. edellä luku 2.2.

tua järjestelmärationaliteetista ja nojautua elämismaailman kommunikatiiviseen rationaalisuuteen. Järjestelmä kuitenkin puiteistaa kommunikatiivisen toiminnan mahdollisuuksia eli elämismaailmaa järjestelmän "sisällä". Lisäksi järjestelmärationalisuus on mukana tyypillisissä elämismaailman tilanteissa, kuten ihmisten välisessä kanssakäymisessä heidän vapaa-ajallaan.

Elämismaailman ja järjestelmien teoreettisessa erottamisessa on tavallaan kyse marxilaisen vieraantumisteorian uudelleenmuotoilusta. Järjestelmät ohjaavat ihmisten toimintaa ikään kuin heidän "selkensä takaa" (Habermas 1996/1992, 39), ja näin ihmisten subjektiviteetti rakentuu järjestelmän ehdoin, ei ihmisten keskinäisessä "vapaassa" vuorovaikutuksessa. Habermasin teesi on, että modernissa yhteiskunnassa elämismaailma ja järjestelmä yhtäältä eriytyvät toisistaan, mutta toisaalta järjestelmä enenevästi kolonisoii elämismaailmaa (Dahlgren 1995, 129).

Erottamalla elämismaailma ja järjestelmä saadaan tarkasteluun kriittinen ja normatiivinen näkökulma, mutta vaarana on elämismaailman ja järjestelmän ideaalistaminen ikään kuin ne olisivat toisistaan erillisiä elämänalueita. Toinen erotteluun liittyvä uhka on, että elämismaailma helposti ymmärretään ihanteeksi ja järjestelmä vastustettavaksi pahaksi. Tätä Habermas ei tarkoita. Kuten Dahlgren (1995, 129) huomauttaa, järjestelmän strateginen rationaalisuus ei ole Habermasille "hiipivä syöpä", jota vastaan pitäisi aina taistella, vaan myös edellytys elämismaailman toiminnalle modernissa yhteiskunnassa. Järjestelmän strategisuus on haitallista vain, jos sen vaikutus kasvaa liian suureksi.

Demokratian mahdollisuus on siinä, että elämismaailmassa koetut ongelmat voidaan julkisuuden kautta tuoda poliittisen järjestelmän käsiteltäviksi, ja poliittinen järjestelmä puolestaan voi säätää lakeja, joita niin talouden kuin hallinnonkin järjestelmät joutuvat noudattamaan. Laki siis ikään kuin muuntaa elämismaailman arvot ja päämäärät järjestelmien tuntemalle kielelle (Habermas 1996/1992, 81). Habermas ymmärtää julkisuuden viestinnälliseksi rakenteeksi, joka "paitsi havaitsee ja tunnistaa elämismaailmassa koettuja ongelmia myös vakuuttavasti ja *vaikuttavasti*¹⁴ tematisoi niitä, liittää niihin mahdollisia ratkaisuvaihtoehtoja ja dramatisoi niitä siten, että ne otetaan parlamentaaristen elinten käsiteltäviksi" (mt., 359).

Habermasille julkisuus on teoreettisesti varsin ladattu käsite. Hän on kehittänyt julkisuuskäsittään demokratian ja yhteiskunnallisen mielipiteenmuodostuksen näkökulmasta, minkä vuoksi tarkastelu ei ole niin sidoksissa viestimiin kuin usein arkipuheessa. Poliittinen julkisuus ei siis ole tietty institutionaalinen alue tai organisaatio, vaan julkisuutta ovat kaikki sellaiset

---

¹⁴ Kursivointi myös alkutekstissä.

viestintätilanteet, joissa neuvotellaan julkisesta mielipiteestä. Tällaiset tilanteet muodostavat "välittävän rakenteen" poliittisen järjestelmän, talouden ja hallinnon järjestelmien sekä elämismailman yksityisten alueiden välille. Julkisuus on eriytynyt monenlaisiksi osajulkisuuksiksi aihepiireittäin sekä viestintätilanteiden vakiintuneisuuden ja laajuuden mukaan. Se ulottuu satunnaisista kuppilakeskusteluista järjestettyihin keskustelutilaisuuksiin ja joukkoviestintäjulkisuuteen. (Habermas 1996/1992, 373-374.)

Habermasin hahmottelema legitiimi poliittinen prosessi etenee rationaalistisille suuntauksille tyypillisesti ongelman havaitsemisesta ja tematisoinnista sen ratkaisuun. Prosessin suunta on tällöin elämismailmasta poliittiseen järjestelmään: elämismailmassa koetut ongelmat tematisoidaan julkisuudessa julkisiksi mielipiteiksi, jotka puolestaan luovat poliittiselle järjestelmälle paineita ongelmien lainsäädännölliseen ratkaisuun. Tässä Habermas muistuttaa Deweya, joka hänkin näkee demokraattisen prosessin käynnistyvän ihmisten elämässä koetuista ongelmista. Sekä Habermas että Dewey pitävät huomiota vaativien ongelmien lähteenä niistä ja näistä toiminnoista ulkopuolisille aiheutuvia, usein tarkoittamattomia sivuvaikutuksia. Seuraavassa lainauksessa Habermasin (1996/1992, 365; 1997/1992, 441) sukulaisuus Deweyiin on ilmeinen:

Poliittinen julkisuus voi täyttää tehtävänsä havaita ja tematisoida yhteiskunnallisia ongelmia ainoastaan, jos se muodostuu viestinnästä *mahdollisten asianosaisten* kesken. Sitä kannattelee suuresta yleisöstä rekrytoitu julkiso. Tämän julkison äänen moninaisuudessa kaikuvat henkilöhistorialliset kokemukset, jotka läpi yhteiskunnan aiheutuvat funktionaalisesti eriyntyneiden järjestelmien ulkoisvaikutuksista (ja sisäisistä häiriöistä) – ja myös itse valtiokoneistosta, jonka ohjauksesta monitahoiset ja epätäydellisesti koordinoitunut yhteiskunnalliset toimintajärjestelmät ovat riippuvaisia. Tällaiset rasitukset kasautuvat elämismailmassa.

Koska politiikka rakentuu paitsi kommunikatiivisesta myös strategisesta toiminnasta, prosessin suunta voi olla myös päinvastainen. Tällöin strategiset toimijat pyrkivät päämääriinsä konstruoimalla ongelmia, jotka oikeuttaisivat heidän tavoittelemansa toimenpiteet. Edelmanin (1988) kuvaamissa politiikan näytöksissä on kyse tällaisesta strategisesta toiminnasta. Vaikka julkisuudessa siis toimitaan myös strategisesti, toiminta on kuitenkin koko ajan alttiina julkiselle kritiikille. Intressitahot eivät voi julkisuudessa vedota itsekkäisiin motiiveihinsa, vaan argumenttien on perustuttava yleisesti hyväksyttäviin arvoihin, kuten kohtuullisuuteen ja oikeudenmukaisuuteen. Habermasin sanoin: "Julkista mielipidettä voidaan manipuloida, mutta sitä ei voida julkisesti ostaa eikä julkisesti kiristää" (1996/1992, 364; 1997/1992, 441). Tämä epäilemättä on julkisuuden hienoimpia ja olennaisimpia piir-

teitä, mutta silläkin on kääntöpuolensa. Juuri siksi, että julkisuudessa voidaan argumentoida vain hyväksyttävien perusteiden, keskustelun osapuoleiden voivat pyrkiä peittämään todellisia intressejään ja tavoitteitaan. Vaikka kabineteissa painostetaan silkalla vallalla ja käydään raadollista kauppaa, asioista kuitenkin puhutaan "niiden oikeilla nimillä". Tässä mielessä kabinettipolitikointi on strategisenakin rehellistä ja suoraa. Julkisuus taas pakottaa strategisen toimijan näennäisesti vetoamaan yleisesti hyväksyttäviiin arvoihin. Argumentointi on kuitenkin epärehellistä, koska todellisia motiiveja ja päämääriä ei paljasteta. Tietysti hämääminen on mahdollista myös kabinettipolitiikoinnissa. Erona julkisuuteen on se, että kabineteissa on helpompi myös rehellisesti ostaa ja kiristää.

Habermas luottaa elinvoimaisen kansalaisyhteiskunnan (kansalaisaktiivismi, yhdistystoiminta jne.) kykyyn ylläpitää kriittistä julkisuutta. Samalla kun yhteiskunnalliset liikkeet ajavat päämääriään, ne puolustavat oikeuttaan tällaiseen julkiseen toimintaan ja uusintavat näin poliittista julkisuutta (1996/1992, 369-370). Elinvoimainen kansalaisyhteiskunta kuitenkin edellyttää liberaalia poliittista kulttuuria ja elämismailman rationaalisuutta (mt., 371). Silti tällöinkin julkisuudessa muotoutuvan julkisen mielipiteen "laatu" on empiirinen suure, joka riippuu muun muassa siitä, missä määrin valtasuhteet tyypistävät julkista keskustelua:

Aiheiden ja puheenvuorojen hyväksyntä *rakentuu* tuloksena enemmän tai vähemmän kattavasta väittelystä, jossa ehdotuksia, tietoa ja perusteluja voidaan työstää enemmän tai vähemmän rationaalisesti. Yleisesti sanoen, mielipiteen muodostuksen *diskursiivinen taso* ja lopputulosten "laatu" vaihtelevat tämän "enemmän tai vähemmän" mukaan... ..Vallan raskauttaman (vermachteteten) julkisuuden rakenteet estävät hedelmälliset ja selventävät keskustelut. Julkisen mielipiteen "laatu" on siis empiirinen suure, sikäli kuin sitä mitataan tuotantoprosessinsa proseduraalisilla ominaisuuksilla. Normatiiviselta kannalta tämä antaa mitan arvioida julkisen mielipiteen poliittiseen järjestelmään kohdistaman vaikutuksen legitimiisyyttä. Todellisella vaikutuksella ja legitimiillä vaikutuksella on luonnollisesti yhtä vähän tekemistä keskenään kuin uskolla legitimiisyyteen on legitimiisyyden kanssa. Tästä käsitystavasta avautuu kuitenkin näkökulma, josta todellisen vaikutuksen ja proseduraalisesti perustellun julkisen mielipiteen laadun suhdetta voi tutkia empiirisesti. (Habermas 1997/1992, 438-439; 1996/1992, 362-363.)

Habermasin julkisuusteoriasta voi esittää ainakin seuraavat kolme kritiikkiä. Ensiksikin Habermasia voi Koiviston ja Väliiverosen (1987, 56, 136) tavoin moittia siitä, että hän asettaa tehtäväksi reaalisen julkisuuden vertaamiseen ideaaliseen julkisuuteen sen sijaan, että tutkisi syitä, jotka johtavat julkisuusideaalin toteutumattomuuteen tai keinoja, joiden avulla se voisi toteutua. Koivisto ja Väliiverosen katsovat, että tämä edellyttäisi diskursiivisten

käytäntöjen ja niihin liittyvien valtasuhteiden konkreettista tutkimusta. Toiseksi voidaan väittää rationaalisen keskustelun ideaalin sinällään olevan valtasuhteita ylläpitävä ja syrjivä. Toisin sanoen julkisuusideaali osoittautuisikin ideologiseksi vallan ja sorron muodoksi (ks. esim. Kulynych 1997, 324). Kolmanneksi Habermasia voi kritisoida teorian abstraktiudesta. Hän esittää normatiivisen kuvauksen julkisesta tahdonmuodostuksesta nyky-yhteiskunnan kontekstissa, mutta tarkastelun yleinen taso häivyttää näkyvistä, miten valta muovaa diskursseja (Kulynych 1997, 323) tai millaisia herruussuhteita liittyy kapitalistisen yhteiskunnan organisoitumiseen (Koivisto & Väliverronen 1987, 71).

Abstraktius-kritiikki tuntuu osuvan kohdalleen, sillä Habermas operoi hyvin yleisillä käsitteillä. Tällä yleisellä tasolla hän kuitenkin tuntuisi ainakin viimeaikaisessa tuotannossaan sisällyttävän teoriaansa niin yhteiskunnan organisoitumiseen kuin diskursseihinkin sitoutuneen vallan. Toisin sanoen hän kyllä tunnistaa syitä, jotka johtavat reaalisen julkisuuden puutteisiin, muttei tutki niitä kovin konkreettisesti.¹⁵

Habermasin valtakäsitys käy ilmi muun muassa hänen tekemässään järjestelmän ja elämismailman erottelussa. Järjestelmässä on tavallaan kyse vallasta, joka osaltaan rakenteistaa julkisuutta ja tunkeutuu ihmisten elämismailmaan. Valta on rakenteellista, käytäntöihin sitoutunutta ja subjektiiviteetteja tuottavaa. Tällaiset vallan määreet ovat tuttuja kriittisestä diskurssi-teoriasta, esimerkiksi Michel Foucault’lta, kun taas konventionaalisemmissä käsityksissä valta on mielletty pikemminkin toimijoiden hallussa olevaksi kyvyksi toteuttaa pyrkimyksiään. Habermasin valtakäsitys onkin ehkä foucault’laisempi kuin yleensä tullaan ajatelleeksi (Kulynych 1997, 318).

Syytös rationaalisen julkisuusideaalin ideologisuudesta lähtee ajatukselta, että se samalla sulkee pois joitain muita puheen ja vuorovaikutuksen muotoja tai että keskustelua käydään aina jonkin diskurssin puitteissa, ja sen olettaminen tasapuoliseksi on väistämättä syrjivää (Kulynych 1997, 323-324). Habermasin teorian mukaista on ajatella, että julkisuuteen pääsyn ja julkisen keskustelun ehtojen syrjivät elementit pitäisi nekin ottaa julkisen keskustelun kohteiksi. Hän tuo esiin, kuinka kommunikatiivisen toiminnan avulla on periaatteessa mahdollista tematisoida asioita, mutta ei juurikaan pohdi käytännöllisiä ongelmia, joita tähän liittyy. Miten esimerkiksi tematisoitaisiin vakuuttava vaihtoehto jollekin kulttuurissa itsestään selvänä pidetylle asialle? Habermas mitä ilmeisimmin tunnistaa tämän ongelman, koska hän vaatii julkisuudessa esitettäviltä puheenvuoroilta vakuuttavaa

---

¹⁵ Koiviston ja Väliverronen (1987) kritiikki kohdistuu lähinnä Habermasin Julkisuuden rakennemuutos -teokseen (1991/1962). Vastaavaa kritiikkiä on esitetty yleisemminkin, ja Habermas tuntuisi ottaneen sitä huomioon myöhemmässä tuotannossaan.

tematisointia ja dramatisointia (1996/1992, 359). Vastaamatta kuitenkin jää, miten käytännössä on mahdollista olla vakuuttava, jos tarkoitus on esittää ongelmia, joita hegemoninen diskurssi ei lainkaan tunnista ongelmiksi.¹⁶

Habermasille vaihtoehtoinen teoreettinen valinta olisi hylätä rationaalisen julkisuuden ideaali ja määrittellä julkisuus diskursiiviseksi kamppailuksi. Tämä merkitsisi, että julkinen keskustelu tulkittaisiin aina strategiseksi. Tutkimuksen avulla pyrittäisiin osoittamaan, miten valta rakentuu diskursseissa ja mitkä diskursiiviset muodostumat milloinkin ovat hegemonisessa asemassa. Sen sijaan olisi vaikea arvioida keskustelun laadukkuutta (esim. pääsy, keskustelevuus, harkinta), koska kyse olisi *ainoastaan* vallasta ja sen diskursiivisista välineistä. Tutkimusta hallitseva metafora olisi konflikti. Habermasilaisessa lähestymistavassa taas nähdään, että julkisuudessa on kyse *paitsi* vallasta ja sen diskursiivisista välineistä *myös* pyrkimyksestä ongelmien yhteiseen määrittelyyn ja niiden legitimiin ratkaisuun. Lähestymistapaa jäsentää konflikti-metaforan ohella myös yhteistyön metafora (vrt. Hellsten 1997, 174). Empiiriseksi kysymyksi tällöin jää, *missä määrin* legitimiä ja missä määrin vallan tyypistämää julkisuus kulloinkin on. Habermasin tarjoama viitekehys ei myöskään estä tutkimasta enempää vallan taloudellista, byrokraattista kuin diskursiivistakaan rakentumista. Olipa empiirisen tutkimuksen kohde mikä tahansa, Habermasin tarjoaman

---

¹⁶ Peters (1993, 562-567) liittää Habermasin puritaaniseen protestantismiin perinteeseen, jossa retorisuuteen ja näytöksellisyyteen on suhtauduttu epäillen. Identiteettejä rakentavien symbolisten fiktioiden ja niiden esitysten pelätään muodostuvan epäjumaliksi, joilla voidaan oikeuttaa väkivaltaa ja syrjäyttää kansalaisten rationaalista harkintaa. Petersin itsensä mielestä tällainen symboliselle vihamielinen (iconoclastic) asenne johtaa puutteelliseen käsitykseen viestinnän tosiasiallisesta toimintatavasta ja estää vaihtoehtoisten osallistumis-
muotojen kehittämistä. Peters arveleekin, että hieman katolisempi viestintäkäsitys, joka arvostaisi niin viestinnän mahtavaa riehakkuutta kuin hillittyä informatiivisuuttakin, voisi tehdä Habermasin teorian entistä hyödyllisemmäksi viestintien demokraattisesta roolista kiinnostuneille teoreetikoille.

Kulynych (1997) puolestaan katsoo, että kulttuurisista itsestäänselvyyksistä irrottautuminen ei onnistu pelkän rationaalisen argumentoinnin avulla, vaan tarvitaan myös "performatiivista toimintaa". Performatiivinen toimija tuottaa tavalla tai toisella diskursiiviseen järjestykseen murtumia ja osoittaa sen kontingenttisuuden. Keinoina voivat olla mielenosoitukset, mutta myös retorinen nokkeluus ja ironia. Performatiivinen toiminta voi tehdä näkyväksi esimerkiksi sen, ketkä on suljettu keskustelun ulkopuolelle ja mitkä eivät ole sallittuja keskustelun tapoja. Kulynych on epäilemättä oikeassa siinä, että asioiden vakuuttava ja vaikuttava tematisointi edellyttää myös "performatiivista", kieltä luovasti käytävää osallistumista. Tämän lisäksi kantoja on kuitenkin perusteltava myös rationaalisesti argumentoiden. Toisaalta myös rationaalisen argumentoinnin avulla voi olla mahdollista vakuuttavasti sekä tehdä näkyväksi että kyseenalaistaa vallitsevia arvoja ja käsityksiä. Esimerkiksi Kulynych itse esittää teesinsä rationaalisen argumentoinnin rajoista nimenomaan rationaalisesti argumentoiden.

viitekehyksen tueksi tarvitaan kuitenkin täsmentävää teoreettista ja metodista käsitteistöä.

2.5. Viestimet, yleisö ja julkiso

Julkisuuslähtöisessä normatiivisessa tarkastelussa kansalaiset ovat ensisijaisesti yhteiskunnallisia osallistujia ja viestimet tuon osallistumisen välineitä. Empiirisissä tutkimuksissa asetelman on kuitenkin havaittu usein olevan juuri päinvastoin: viestimet käyttävät valtaa ja luovuttavat sitä yhteiskunnallisille eliiteille, kun kansalaiset taas sysätään sivustakatsojiksi (Bucy & D'Angelo 1999). Habermasin mukaan olennaista silti on, että toisinaan tämä rutiini rikkoutuu ja kansalaisyhteiskunnan toimijat saavat aloitteen itselleen. Lukeneisto, aktiiviset kansalaiset, radikaalit ammattilaiset ja vastaavat toivat alun perin julkisuuteen laajaa keskustelua herättäneet aiheet, kuten ydinasekilpailun, atomivoiman, geeniteknikan ja ympäristöongelmat. Sitten aiheita puitiin sanomalehdissä, järjestöissä ja yliopistoissa, kunnes niiden ympärille muotoutui vakiintuneempaa kansalaisyhteiskunnan toimintaa ja ne saivat suhteellisen pysyvän paikan julkisella asialistalla. (Habermas 1996/1992, 380-381.)

Habermas (1996/1992, 379-380) viittaa Cobbin, Rossin ja Rossin (1976) esittämään kolmeen vaihtoehtoiseen tapaan, joilla aloite voi tulla päätöksenteon kohteeksi. Hänen mukaansa kyse on perusvaihtoehdoista, joilla julkisuus ja poliittinen järjestelmä vaikuttavat toisiinsa. *Sisäisen pääsyn mallissa* (inside access model) aloite tulee viranomaisilta tai poliittisilta johtajilta, ja aihe pysyy ratkaisuunsa saakka poliittisen järjestelmän sisällä ilman että julkisuudella on siihen vaikutusta. *Mobilisaatiomallissa* (mobilization model) aloite tulee jälleen poliittisen järjestelmän piiristä, mutta julkisuuskin on mobilisoitava, jotta hanke saataisiin toteutettua. Ainoastaan *ulkoisen aloitteen mallissa* (outside initiative model) aloite tulee poliittisen järjestelmän ulkopuolelta, ja hankkeen kannattajat pyrkivät julkisuudessa vaikuttamaan poliittiseen järjestelmään niin, että hanke toteutuisi.

Habermasinkin arvion mukaan hankkeiden kehityskulku muistuttaa normaalisti enemmän sisäisen pääsyn mallia tai mobilisaatiomallia kuin ulkoisen aloitteen mallia (mt., 380). Sama pätee valtion budjetin yhteydessä päätettäviin asioihin: niiltä osin kuin budjetti ylipäätään politisoidaan, politisoivat kysymykset on tuotettu virallisissa suunnittelukoneistoissa. Esimerkiksi syksyn 1996 keskeisiä budjettikysymyksiä Suomessa olivat lääniuudistus sekä tulonsiirtojen ja verotuksen yhteisvaikutuksia pohtineessa hallituksen tuloloukkutyöryhmässä tehdyt esitykset.

Järjestelmätöimijät voivat tietoisestikin pyrkiä pitämään päätöksenteon erossa julkisuudesta, koska julkisuuden pelätään vain hankaloittavan asioiden hoitoa. Suomalaiset talouspolitiikan päättäjät suhtautuvat myös varsin skeptisesti järkevän julkisen keskustelun mahdollisuuteen. Kantolan (2002, 301) mukaan he näyttävät lähtevän siitä, "että demokratiassa keskustelua ei kannata edes yrittää käydä, vaalien kohdalla on vain suljettava silmät, pidettävä nenästä kiinni ja toivottava, että sukellus kestää mahdollisimman lyhyen aikaa". Kun päättäjät osallistuvat julkiseen keskusteluun, argumentit ovat usein aivan toisia, kuin mihin itse päätökset perustuvat. 1990-luvun alun taluskriisissä pyrittiin käyttämään julkisuudessa "yksinkertaisempaa" ja "tehokkaampaa" kieltä, joka "tehoaisi" kansaan (mt., 321). Päättäjät siis katsoivat ainakin taluskriisin oloissa strategisen viestinnän kommunikatiivista viestintää paremmaksi tavaksi osallistua julkiseen keskusteluun.

Aloitteen siirtyminen poliittiselta järjestelmältä kansalaisyhteiskunnalle edellyttää jonkinmoisen "kriisitietoisuuden" syntyä kansalaisten parissa, koska vasta se voi tuoda esiin julkisuuden toimijoiden perustavan riippuvuuden yleisönsään:

Jos kansalaisyhteiskunnan toimijat sitten liittyvät yhteen, muotoilevat asianmukaisen teeman ja ajavat sitä julkisuudessa, heidän aloitteensa voi menestyä, koska julkisuuden sisäsyntyinen mobilisoituminen aktivoi muuten piilevän, julkisuuden sisäiseen rakenteeseen aina kuuluvan riippuvuuden, joka kuuluu myös joukkoviestinten normatiiviseen itseymmärykseen: areenalla pelaavien on kiittäminen vaikutusvallastaan katsomon hyväksyntää. (Habermas 1996/1992, 382; 1997/1992, 461-462.)

Habermas pitää selvänä, että vähänkin laajemmassa julkisuudessa kansalaisten roolit eriytyvät: yhdet esiintyvät ja toiset seuraavat esityksiä (1996/1992, 363-364). Esiintyjät ovat kuitenkin periaatteessa riippuvaisia yleisönsä hyväksynnästä. Roolit eivät myöskään ole täysin pysyviä. Julkisuus on periaatteessa¹⁷ avoin kaikille, joilla on jotain annettavaa julkiselle keskustelulle. Kansalaiset voivat Habermasin julkisuusmallissa siis sekä osallistua keskusteluun että jäädä keskustelua seuraavaksi yleisöksi. Molemmat ryhmät ovat julkisuuden kannalta tärkeitä. Kaikki eivät voi olla äänessä yhtä aikaa, mutta kuuntelevalla yleisöllä on koko ajan mahdollisuus puuttua keskusteluun, kritisoida esitettyjä puheenvuoroja ja nostaa esiin uusia aiheita.

Paitsi julkiseen keskusteluun osallistuminen, myös keskustelun seuraaminen on yleisöltä paljon vaadittu. Kuten ns. realistisissa demokratiateorioissa on moneen kertaan todettu, useimmilla ihmisillä ei juuri ole aikaa eikä kiinnostusta yhteisiin asioihin. Tätä demokraattinen julkisuus ei edel-

---

¹⁷ Käytännössä julkisuuteen pääsy on kuitenkin monin tavoin rajoitettua.

lytäkään. Schudsonin (1996/1995, 25; 1996/1983, 220) mukaan riittää, että viestimet pitävät julkisesti esillä meneillään olevia poliittisia prosesseja niin, että kansalaiset voivat halutessaan seurata tapahtumien kulkua ja siihen liittyvää keskustelua. Vaikka useimmat eivät seuraisi julkisuutta, jotkut kuitenkin seuraavat: vähintään toimittajat ja poliittisen eliitin edustajat itse. Jo tämä pakottaa päätöksentekijät toimimaan *ikään kuin* heidän toimintansa olisi laajastikin julkisen arvioinnin kohteena. Tämän vuoksi myös journalismin olisi Schudsonin mukaan toimittava *ikään kuin* yleisö aktiivisesti seuraisi julkista elämää ja yritettävä palvella tällaista oletettua yleisöä parhaansa mukaan. Samalla viestinten pitäisi myös yrittää tukea kansalaisten osallistumista ja ottaa näin huomioon tosiasia, että kansalaiset eivät itsestään selvästi ole poliittisesti aktiivisia.

Englannin kielessä on yleisöstä puhuttaessa käytössä kaksi termiä *audience* ja *public*, joista edellisellä viitataan ensisijaisesti yleisön media-suhteeseen ja sen piirteisiin (Suhonen 1998) ja jälkimmäisellä taas ihmisiin ja kansalaisiin yleisemmin ja varsin monessa eri mielessä. Price (1992) luettelee seuraavat merkitykset: *general public*, *voting public*, *attentive public*, *active public* ja *issue public*. Suomalaiset viestinnän tutkijat ovat kaivanneet suomen kielenkin termiä, joka erottaisi asioita seuraavan ja osallistuvan yleisön viestinten yleisöstä ylipäätään. Ensin ehdotettiin käsitteitä *julkisyleisö* ja *yleisö* (Pietilä 1997; Kunelius 1998, 117-118) ja myöhemmin käsitteitä *julkiso* ja *yleisö* (Pietilä & Ridell 1998; V. Pietilä 1999).

Kunelius (1998, 117-118) täsmentää käsitteiden välistä eroa liittämällä ne massayhteiskuntaa koskevaan keskusteluun. Tällöin yleisö viittaisi massoituneen yhteiskunnan privatisoituneeseen yleisöön ja julkisyleisö keskustelemaan ja toimiviin kansalaisiin, jotka kiinnostuvat omaa elinpiiriään koskevista asioista ja kykenevät organisoituneeseen toimintaan (ks. Blumer 1999/1946). Myös Dahlgren (1995, 19) tekee – Habermasiin ja Deweyiin nojaten – *audience*- ja *public*-termien kesken vastaavan erottelun. Price (1992, 43) puolestaan sijoittaa luettelemiaan *public*-merkityksiä massoituneen ja julkiso-tyyppisen käyttäytymisen väliselle ulottuvuudelle.¹⁸ Hän myös huomauttaa, että näillä kaikilla voi olla olennainen rooli julkisen mielipiteen muodostumisessa, minkä vuoksi julkisoa ei pitäisi samaistaa vain yhteen sen merkityksistä. Pricestä julkisen mielipiteen kollektiivisessa muodostumisessa onkin olennaista nimenomaan vuorovaikutus julkison erilaisten ryhmittymien välillä.

---

¹⁸ Massasta julkison suuntaan luetellen: *general*, *voting*, *attentive*, *active*. Pricen mukaan ihmiset eivät aina edusta samaa tyyppiä, vaan liikkuvat ulottuvuudella esimerkiksi puheena olevan aiheen mukaisesti. Näin siis kulloinenkin *issue public* kokoaisi omat aktivistinsa, kiinnostuneensa ja enemmän tai vähemmän hajamieliset sivustaseuraajansa.

Keskustelu yleisö- ja julkisotermeistä näyttää perustuvan kolmelle käsitteelliselle erottelulle: 1) tarkastellaanko ensisijaisesti ihmisten suhdetta viestintään (viestintien käyttötarkoituksia, viestimiä osana arkea ja kulutustottumuksia jne.) vai tarkastellaanko kansalaisia kokoontuneina yhteiskunnallisten kysymysten äärelle, 2) mielletäänkö ihmiset yksityisiksi ja eristyneiksi kuluttajiksi vai keskusteleviksi ja toimiviksi yhteisöiksi, 3) ajatellaanko viestintäkeskeisesti yleisöt viestintien muodostamiksi ja ylläpitämiksi vai mielletäänkö julkisokeskeisesti viestimet julkisoiden resursseiksi. Suomenkielisen julkiso-termin lanseeraajat tuntuivat liittävän kunkin erottelun ensimmäisen vaihtoehdon yleisö-käsitteeseen ja jälkimmäisen vaihtoehdon julkiso-käsitteeseen. Noudatan samaa jaottelua ja kommentoin lyhyesti kutakin erottelua tutkimukseni näkökulmasta.

Ensimmäisen erottelun osalta olen kiinnostunut nimenomaan asioiden äärelle kokoontuneista julkisista, en viestintien äärelle kerääntyneistä yleisöistä. Tarkastelen julkisuutta asioiden politisoituna ja niillä politikointina ja katson julkisoiden muotoutuvan näissä prosesseissa. Esimerkiksi syksyn 1996 budjettiin liittyvistä teemoista keskustelleet ja noita keskusteluja seuranneet ihmiset muodostivat julkisoiden riippumatta siitä, käytiinkö keskusteluja viestimissä vai jossain muualla. Tämä valinta sopii yksin myös Habermasin teoretisoinnin kanssa. Tarkasteltavana ovat poliittiset, asia-orientoituneet julkisot, eivät mediaorientoituneet yleisöt tai yleisöorientoituneet mediat.

Toinen erottelu on sikäli ongelmallisempi, että se johtaa helposti pitämään vain aktiivisesti osallistuvia kansalaisia poliittisen prosessin osallisina. Poliitiikka rakentuisi näin julkisoiden ja poliittisen järjestelmän vuorovaikutuksesta, kun privatisoituneet yleisökansalaiset olisivat tästä prosessista sivussa. Yleisöllä on kuitenkin tärkeä rooli poliittisen järjestelmän kriittisenä arvioijana ja sen *mahdollisena* kyseenalaistajana. Olennaista on, että yleisö voi halutessaan puuttua keskusteluun joko viestimissä tai niiden ulkopuolella. Myös keskusteluun osallistumattomilla kansalaisilla voi olla mielipide vireillä olevista asioista, ja myös tuo mielipide voi perustua järkevään harkintaan ja julkisuudessa esitettyjen kantojen huomioimiseen. Hiljaisten kansalaisten demokraattiset oikeudet edellyttävät edustuksellista poliittista järjestelmää. Edustuksellisuuden tulee toimia myös julkisuudessa: viestintien ei pidä asettaa pelkästään aktiivisten kansalaisten ja ryhmittymien resursseiksi, vaan niiden pitää tuoda esiin myös "hiljaisten enemmistöjen" tuntoja.

Osallistuvuuden korostaminen voi asettaa kansalaisille tarpeettomia ja kohtuuttomiakin vaatimuksia. Siinä missä julkinen osallistuminen on yksille nautinnollista ja palkitsevaa, se voi toisille olla piinallista ja rasittavaa. Toiseksi osallistumisesta voi olla jopa vakavaa haittaa, jos mielipiteet

herättävää esittäjäänsä kohtaan epäluottamusta vaikkapa työpaikalla tai naapurustossa. Yhteisöt eivät välttämättä ole niin avarakatseisia kuin julkisönäkökulma edellyttäisi.¹⁹ Uhkia ja rasituksia ei silti pidä liioitella. Riskit riippuvat paljolti puheena olevasta aihepiiristä.

Viestimille on tyypillistä pelkistää jotain asiaa koskeva keskusteluasetelma kahdella vaihtoehtoisella tavalla. Joko järjestelmän edustajien kanta yleistetään kaikkien kansalaisten tai koko kansakunnan kannaksi (vrt. Connell 1986/1979) tai sitten luodaan vastakkainasettelu järjestelmän ja kansalaisten välille (Svensson 1999, 6). Edellisessä vaihtoehdossa mahdolliset ja todennäköiset julkiset eivät pääse esiin lainkaan, kun taas jälkimmäisessä tapauksessa joku tietty ryhmä asetetaan edustamaan kaikkia kansalaisia, vaikka kansalaisista suuri osa olisi ehkä pikemminkin järjestelmän edustajien kannalla. Viestinten pitäisikin aktiivisesti etsiä julkisoja ja tuoda niitä esiin samalla kun sen olisi varottava esittämästä aktiiviryhmiä kaikkien kansalaisten edustajina.

Blumerin (1999/1946, 21) mukaan julkiso-termi "viittaa ihmisryhmään, (a) joka on kasvokkain jonkin kysymyksen kanssa,²⁰ (b) joka on eri mieltä siitä, kuinka sitä on käsiteltävä, ja (c) joka on antautunut keskustelemaan asiasta". Julkiso on siis erimielisyyksistään keskusteleva ihmisryhmä. Blumer ei täsmennä, esittävätkö kaikki julkison jäsenet puheenvuoroja, vai lukeeko hän mukaan myös sivustaseuraajia. Itse lähdän siitä, että kaikki julkison jäsenet eivät välttämättä esitä puheenvuoroja. Kuten Habermas yllä totesi, vähänkin laajemmassa julkisuudessa roolit eriytyvät siten, että yhdet esiintyvät ja toiset seuraavat esityksiä, mutta esiintyjät ovat kuitenkin periaatteessa riippuvaisia yleisönsä hyväksynnästä. Ja kuten Schudson totesi, esiintyjät joutuvat toimimaan *ikään kuin* heidän esiintymisensä olisi kriittisen tarkastelun kohteena. Julkisoa siis määrittää erimielinen keskustelu tietyistä kysymyksestä, mutta julkison piiri on epämääräinen ja laajempi kuin vain puheenvuoroja esittävien piiri. Kutakin julkisoa luonnehtii pikemminkin tietty kysymys ja siihen liittyvä tietty vuorovaikutusmuoto kuin tietty ihmisryhmä.

---

¹⁹ Julkiseen keskusteluun osallistuminen on voinut johtaa esimerkiksi työpaikan menetykseen tai ainakin sen uhkaan. Osallistuminen julkiseen keskusteluun näyttäisi olevan luontevaa yhtäältä taloudellisten ja poliittisten järjestelmäintressien edustajille, toisaalta kansalaisyhteiskunnan järjestö- ja yhdistysaktiiviteille, jotka enemmän tai vähemmän kokopäivätoimisesti harrastavat julkista toimintaa. Kolmannen ryhmän muodostavat aktiiviset "yksityisajattelijat", jotka eivät ole sidoksissa esimerkiksi työelämän odotuksiin. Neljäs ryhmä muodostuu niistä tutkijoista ja journalisteista, joilla julkiseen keskusteluun osallistuminen kuuluu työhön. Näille ryhmille siis julkinen osallistuminen on elinkeino tai elämäntapa, eikä siihen liity heillä enää samanlaisia rasituksia ja uhkia kuin muilla.

²⁰ Ryhmä on kasvokkain kysymyksen kanssa, mutta ryhmän jäsenet eivät välttämättä ole kasvokkain keskenään. Julkista keskustelua käydään myös viestintävälineissä.

Kolmas erottelu liittyy yhtäältä viestinten ja toisaalta tutkimuksen rooliin. Viestinkeskeisestä näkökulmasta viestinten pitäisi informoida ja aktivoida kansalaisia, kun julkisokeskeisestä näkökulmasta niiden pitäisi antaa kansalaisille tasaveroiset mahdollisuudet tuoda näkemyksiään julkisuuteen ja keskustella niistä. Vastaavasti viestinkeskeinen tutkimus erittelisi viestinten ohjelmapolitiikkaa ja sisältöjä, kun julkisokeskeinen tutkimus lähentyisi yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimusta.

Siinä missä viestinkeskeinen tutkimus "tarttuu keppiin" viestinten päästä ja julkisokeskeinen tutkimus julkisojen päästä (V. Pietilä 1999, 10), otan itse kiinni kepin keskeltä ja tutkin *viestinten tapaa järjestää julkista keskustelua*. Kiinnostukseni kohde on eritoten viestinten toiminnassa, ja tarkastelu on siten viestinkeskeistä. Toisaalta näkökulmani on kuitenkin julkisokeskeinen, koska en tee kategorista eroa julkisuuden toimijoihin ja viestinnän yleisöön, vaan katson yhteiskunnan eri ryhmien olevan samanaikaisesti sekä yleisönä että esiintyjänä toisilleen. Mikäli yleisö kokee esitetyt näkemykset jollain tapaa virheellisiksi, sillä pitäisi olla mahdollisuus korjaaviin puheenvuoroihin, ja se voisi näin siirtyä yleisöstä esiintyjäksi. Julkiseen osallistuvat omalla tavallaan sekä puheenvuorojen esittäjät että niiden kuulijat.

Pietilä (1999, 11) rinnastaa viestinkeskeisen ja julkisokeskeisen tutkimuksen välisen eron vaikutustutkimuksen ja käyttötarkoitustutkimuksen väliselle eroon: kun viestinkeskeinen tutkimus kysyy, mitä viestimet tekevät ihmisille/julkisoille, julkisokeskeinen tutkimus kysyy, mitä ihmiset/julkiset tekevät viestimillä. Kysymysten vastakkaisuus muistuttaa kuitenkin jossain määrin anka/jänis-piirrosta, sillä mitä paremmin viestimet suoriutuvat julkisen elämän viljelystä (viestinkeskeinen näkökulma), sitä paremmin julkiset pystyvät käyttämään viestimiä hyväkseen (julkisokeskeinen näkökulma). Kysymys edellytyksistä, joiden vallitessa viestimet olisivat tasapuolinen voimavara julkisojen eri osapuolille (ma., 11) kohdistuu paljolti journalismin toimintatapoihin julkisen keskustelun järjestämisessä. Tässä kriittisen katseen voi kohdistaa journalismin geneerisiin konventioihin (kuten yllä mainittuihin yleistämisen ja vastakkainasettelun konventioihin) ja etsiä edistystä vaikkapa virittävyuden (Hemánus ym. 1987) tai keskustelevuuden (Anderson ym. 1994; Bahtin 1991/1963; Carey 2003/1987; Heikkilä & Kunelius 1997) käsitteiden avulla.

3. Journalismi julkisen keskustelun kehyksenä

3.1. Journalismi: toimitettua julkisuutta

Ymmärrän journalismin yhteiskunnalliseksi instituutioksi ja geneeriseksi käytännöksi, joka on muotoutunut vuorovaikutuksessa yhteiskunnan muiden instituutioiden kanssa. Journalismia voi kuvata sen julkilausutuilla tehtävillä, arvoilla ja tavoitteilla, joita on koottu tiedotusvälineiden ns. linjapapereihin ja ammattikunnan eettisiin ohjeisiin. Näissä korostetaan usein journalismin itsenäisyyttä ja yhteiskunnallista merkitystä. Tyypillisimmin journalismin tehtäväksi nähdään yhteiskuntaa koskevan olennaisen tiedon välittäminen kansalaisille, jotta nämä voisivat muodostaa perusteltuja mielipiteitä ajankohtaisista asioista (esim. Journalistin ohjeet 1992, 4). Tämän ohella tehtäväksi asetetaan yleensä myös julkisen keskustelun mahdollistaminen ja vallanpitäjien kriittinen arviointi (ks. esim. Nordenstreng 1997, 18).²¹

Journalistinen käytäntö ei kuitenkaan palaudu ohjelmateksteihin eikä edes journalistien itseymmärrykseen omasta työstään. Siihen liittyy enemmän tai vähemmän tiedostettuja toimintatapoja ja -odotuksia, jotka eivät mitenkään yksioikoisesti noudata ohjelmateksteihin kirjattuja periaatteita. Pikemminkin voisi sanoa, että journalismin käytännöt muotoutuvat arkisissa tilanteissa ja yhteiskunnan eri tahojen asettamien vaatimusten paineessa (ks. McQuail 1994, 191). Ohjelmatekstejä voidaan käyttää tällä tavoin muutouneiden journalististen käytäntöjen retoriseen oikeuttamiseen ja ulkoa tulevien muospaineiden torjumiseen, mutta epäilemättä niillä on myös oma ohjaava vaikutuksensa.

---

²¹ Hienojakoisempiakin tehtäväluetteleja on esitetty. Esimerkiksi Michael Gurevitchin ja Jay Blumlerin (1990, 270) mukaan viestintä olisi 1) pidettävä ihmiset ajan tasalla yhteiskunnassa tapahtuvista muutoksista, 2) luotava mielekäs asialista ratkaisua vaativista yhteiskunnallisista kysymyksistä, 3) tarjottava foorumi poliitikoille ja intressiryhmien edustajille asiansa esittämiseen, 4) mahdollistettava dialogi sekä erilaisten näkemysten kesken että vallanpitäjien ja kansalaisten välillä, 5) pidettävä vallanpitäjiä tilivelvollisina vallankäytöstään, 6) rohkaistava kansalaisia oppimaan, ottamaan kantaa ja osallistumaan poliittiseen prosessiin pelkän sivustaseuraamisen sijasta, 7) torjuttava pyrkimykset horjuttaa viestintä itsenäisyyttä, riippumattomuutta ja kykyä palvella yleisöä, 8) suhtauduttava arvostavasti yleisön jäseniin ja oletettava heidän mahdollisesti olevan kiinnostuneita ja kykeneviä ottamaan selkoa poliittisesta ympäristöstään.

Journalismia määriteltäessä on ollut tapana viitata sen tosiasiapohjaisuuteen ja joukkoviestinnällisyyteen (esim. Hemánus 1990, 14; Luostarinen 1994, 25; Heinonen 1995, 12).²² En väitä vastaan, mutta lähdän tällaisten määreiden sijasta yksinkertaisesti siitä, että empiiriseltä kannalta journalismia on kaikki, mikä kulloinkin tunnistetaan journalismiksi. Toiseksi journalismia luonnehtivat sille kulloinkin ominaiset toimittamisen tavat. Journalistinen julkisuus on aina toimitettua julkisuutta, ja journalistisella ammattikunnalla on oltava tietty itsenäisyys määrätä tämän toimittamisen periaatteista. Normatiiviselta kannalta voidaan sitten asettaa tarkempia määreitä sille, millaista journalismin haluttaisiin olevan.

Journalismin geneeriseen käytäntöön kuuluvat paitsi tietyt toimittamisen tavat myöskin tietyt juttujen ja ohjelmien ominaisuudet sekä juttujen lukemisen tavat. Jutun tunnistaminen tietyn journalistisen genren edustajaksi herättää lukijassa tekstiä koskevia odotuksia ja vaikuttaa hänen tekstistä tekemäänsä tulkintaan. On kuitenkin huomattava, että journalistisen ammattikunnan tapa mieltää journalistiset genret voi olla varsin erilainen kuin yleisön, ja käsitykset voivat erota paljon myös kummankin ryhmän sisällä. (ks. Reunanen 1995a, 19-39; Ridell 1994, 1998; Valaskivi 1999, 49-63.)

Journalismista puhuminen yksikössä on hiukan epätarkkaa, koska journalismeja on monenlaisia. Yksikössä puhumisen vaarana on "oikeaa" journalismia koskevan myytin vahvistaminen. Käytännössä kyse voi olla siitä, että amerikkalaisen suurkaupunkijournalismin arvoineen ja toimintatapoineen ajatellaan edustavan journalismia ylipäättään. Glasser (1992) lainaa Ziffiä (1986), jonka mukaan yhtenäisiä journalistisia standardeja ei tosiasiallisesti ole olemassa ja hyvä niin. Se mitä journalistisesta monimuotoisuudesta on jäljellä, on Glasserin mukaan lähtöisin journalismin arkisista käytännöistä, kun taas professionaalit ja standardoidut ammatilliset kriteerit ovat uhka tälle monimuotoisuudelle.

Olen Glasserin kanssa samaa mieltä, että journalismi ei kaipaa kovin yleispäteviä toimintamalleja ja että journalismin monimuotoisuus on jossain määrin arvo sinänsä. Tästä huolimatta pidän kuitenkin journalismille ominaisena, että toimittajan ja yleisön/julkison roolit on eriytetty siten, että kunkin viestimen toimittajat itsenäisesti ja jollain järkevällä perusteella ratkaisevat, mitä heidän viestimessään julkaistaan ja miten. Journalistisen toimittamisen tavat eivät silti ole ammattikunnan yksityisasiasia, vaan niistä voi ja pitää käydä keskustelua laajemminkin. Voidaan esimerkiksi kysyä, kuinka paljon toimittaja saa muokata haastateltavien sanomisia ja millaisia

---

²² Tarmo Malmberg (1984, 23-35) esittää Otto Grothiin nojaten journalismin olemusmääreiksi 1) jaksottaisen ilmestymisen, 2) universaalien sisällön, 3) ajankohtaisuuden ja 4) julkisuuden.

seurauksia journalismissa yleisesti omaksutuilla kerronnallisilla rakenteilla on. Yksittäisissä tapauksissa toimitukselliset ratkaisut kuuluvat viime kädessä toimittajalle, eivät haastatelluille eikä yleisölle, mutta toimittajan on pyydettyessä suostuttava ja pystyttävä perustelevaan ratkaisunsa.

Journalismin ja muun viestinnän rajat ovat hämärät, ja rajanveto herättää toimittajien ja viestinnän tutkijoiden keskuudessa jatkuvasti keskustelua. Tämän tutkimuksen suhde rajanvetoon on sikäli ongelmaton, että budjettijutuissa yhdistyvät politiikka ja talous, joita varsin laajasti pidetään journalismille hyvin ominaisina aihepiireinä. Toiseksi jutut ovat sanomalehdistä, jotka välineinä tulevat helposti ensimmäisenä mieleen journalismista puhuttaessa. Tästä huolimatta tutkimukseni ehkä kuitenkin koettelee journalismin rajoja siksi, että tarkoitukseni on tarkastella journalistisia käytäntöjä budjettiprosessissa muotoutuvien julkisoiden kannalta ja samalla ehkä kyseenalaistaa joitakin jutuissa ilmeneviä journalistisen käytännön piirteitä. Omasa mielestäni kyse on silti pikemminkin journalismin hienosäädöstä kuin sen perustusten kyseenalaistamisesta.

3.2. Interdiskursiivinen ihme vai julkisoiden resurssi?

Journalismin riippumattomuus lähteistään on yksi journalistisen itseymmärryksen pyhimpiä opinkappaleita. Vain itsenäinen journalisti pystyy torjumaan yhteiskunnan eri tahojen pyrkimykset käyttää journalismia propagandistiseen omien etujensa ajamiseen. Vain itsenäinen journalisti voi säilyttää kriittisyytensä ja tasapuolisuutensa.

Heikki Luostarinen lähtee ammattikunnan omaksumasta journalistisen itsenäisyyden periaatteesta tarkastellessaan journalismia *metadiskurssina*, joka tekee mahdolliseksi erilaisten yhteiskunnallisten puheyhteisöjen kohtaamisen ja yhteenkokoontumisen. Journalistinen taito on Luostarisen mukaan *interdiskursiivista* taitoa eli taitoa saada erityiskielet ja eri puhettavat samaan julkisuustilaan. Samalla kyse on erilaisten intressien kohtaamisesta journalistisessa julkisuudessa. Luostarisen mukaan journalismin peruskysymys olisikin siten sen "kyky luoda intressiartikulaatioiden peli- ja toimintatila sillä tavoin tasapuolisesti, että julkisuus säilyy eri osapuolille hyödyllisenä". (Luostarinen 1994, 25-41.)

Sopivasti tulkiten Luostarisen muotoilut sopivat tämänkin tutkimuksen lähtökohdiksi. Kiinnitän kuitenkin huomiota kahteen täsmennystä vaativaan seikkaan. **Ensinnäkin journalistinen "toimintatila" on aina jollain tapaa geneerisesti muotoutunut.** Journalistinen metadiskurssi ei siis voi olla neutraali ja tasapuolinen siten, ettei se samalla muovaisi julkisuutta. Jutuissa vaikuttaa lähteiden intressien lisäksi myös toimittajan journalistinen intressi:

lukijoita kiinnostavan kärjen tuottaminen, sen vakuuttava perustelu ja kiehtova esittäminen. Journalistisen intressin voi käsitteellistää pyrkimykseksi soveltaa geneerisiä sääntöjä kulloiseenkin tilanteeseen. Nämä säännöt eivät välttämättä ole niin yleisesti hyväksytyjä ja laajasti tunnettuja, kuin Luostarinen (mt., 35) antaa ymmärtää. Esimerkiksi kansalaisjournalismin piirissä on kritisoitu journalismia turhasta vastakkainasettelujen kärjistämisestä ja keskittymisestä politiikan asiakysymysten sijasta puolueiden vaalistrategioihin. Myös journalismiin vakiintuneita metaforisia kehyksiä toistetaan usein rutiinomaisesti miettimättä niiden seurauksia ja ehkä jopa mieltämättä niitä metaforisiksi (ks. Hellsten 1997).

Luostarisen (mt., 33) mukaan "journalismin säännöt voi nähdä yhden diskurssin kannalta rajoittavina, mutta interdiskursiivisesta näkökulmasta mahdollistavina. Se mikä on yhdessä mielessä yksinkertaistamista ja tyypistämistä, on toisessa mielessä keskusteluyhteyden avaamista." Journalismin näytön paikka onkin juuri tässä. Journalismin pitäisi olla sellaisia, että keskusteluyhteyden avaaminen ja ylläpitäminen olisi mahdollista. Tämä on kuitenkin empiirinen kysymys. Vaikka journalismi on pitkän historiallisen kehityksen muovaamaa, se ei kuitenkaan välttämättä ole parasta ajateltavissa olevaa puheena olevassa interdiskursiivisessa mielessä.

Journalismi on historiansa kuluessa kehittynyt yhä itsenäisemmäksi diskurssiksi. Nykyään journalismi käyttää muita diskursseja aiempaa selvemmin itse luomiensa tematisaatioiden aineksena. Vuosisadan alussa ja vielä 1950-luvullakin journalismi pikemminkin vain tarjosi palstatilaa eri diskursseille (Ekecrantz 1994, 1996; Kunelius 1996). Nykyjournalismin ongelmana voi olla, että samalla kun se pyrkii rakentamaan riippumatonta interdiskursiivista tilaa, se tarkoittamattaan irrottaa viestinten agendan kansalaisten arjesta ja tarpeettomasti hankaloittaa keskusteluun halukkaiden mahdollisuuksia tuoda esiin oma näkökulmansa.

Olellainen kysymys on nyt se, pitäisikö journalismi mieltää itsenäiseksi "interdiskursiiviseksi ihmeeksi" (Luostarinen 1991) vai "julkisojen resurssiksi" (Kunelius 1999a, 2000a; V. Pietilä 1999). Interdiskursiivisena ihmeenä journalismin tehtävänä olisi itsenäisyytensä ja riippumattomuutensa turvin sekä "sosiolingvistisen näppäryytensä" avulla asettaa keskusteluyhteyteen pyrkivät puheet retorisesti "samalle viivalle" ja toimia näin keskusteluyhteyden avaajana (Luostarinen 1994, 25-41). Julkison resurssina viestinten taas pitäisi olla "tasapuolinen voimavara julkisojen eri osapuolille" (V. Pietilä 1999, 11). Nämä tavoitteet eivät ole välttämättä keskenään ristiriidassa. Pikemminkin ne vaikuttavat samansuuntaisilta. Voinee kuitenkin sanoa, että Luostarisen "interdiskursiivinen näkökulma" on journalismikeskeinen,

kun Pietilän ja Kuneliuksen "resurssinäkökulma" on pikemminkin julkisokeskeinen.

Journalismikeskeisen ja julkisokeskeisen näkökulman ero tulee ehkä esiin, kun kysytään pitäisikö yhteiskunnan eri tahojen voida käyttää journalismia hyväkseen omien päämääriensä ajamiseen. Journalismikeskeisestä näkökulmasta vastaus on spontaanisti kielteinen, kun taas julkisönäkökulmasta vastaus on pikemminkin myönteinen. Siinä missä journalismikeskeisestä näkökulmasta pohditaan, millaisin strategioin toimittajat voisivat torjua lähteiden vaikutusyritykset (Luostarinen 1994, 90-96), siinä julkisönäkökulmasta mietitään, miten journalismi voisi tukea erilaisten ryhmien pyrkimyksiä tuoda asiaansa julkiseen keskusteluun ja miten viranomaiset saataisiin reagoimaan niiden aloitteisiin (Kunelius 1999a, 46-50).

Vaikka suuntausten suhtautuminen journalismin "hyväksikäyttöön" näyttää vastakkaiselta, tarkemmin katsoen ero ei ole kovin suuri. Molemmat näet tekevät eron vallakkaisiin ja vähävaltaisiin lähteisiin, ja molemmat edellyttävät journalismin aktiivisesti tuovan julkisuuteen vähävaltaisten näkökulmia ja patistavan valtaa käyttäviä tahoja ottamaan vähävaltaisten aloitteet todesta. Molemmat myös suhtautuvat kriittisesti journalismiin, joka vain uusintaisi virallisten lähteiden virallisia totuuksia. Tässä suhteessa katsos sekä journalismi- että julkisokeskeisten suuntausten olevan lopulta samalla asialla.

Suuntausten periaatteellisesta samankaltaisuudesta huolimatta julkisokeskeisen suhtautumisen avulla ehkä voitaisiin korjata toimittajan ja lähteiden joskus tarpeettoman epäluuloisuuden aiheuttamia ongelmia. Toimittaja voisi esimerkiksi nykyistä useammin muotoilla juttua yhteistyössä lähteidensä kanssa niin, että lähteet myös omasta mielestään saisivat näkemyksensä reilulla tavalla esiin. Silti niin toimittajat kuin lähteetkin joutuvat lopulta aina tilannekohtaisesti tasapainoilemaan toisilleen osoittamansa luottamuksen ja epäluulon välillä. Tässä tasapainoilussa journalismin suoritusta voi yrittää arvioida sillä perusteella, kuinka hyvin se kykenee noudattamaan Habermasin kuvaamia kommunikatiivisen toiminnan pätevyysvaateita.²³

Journalismi- ja julkisokeskeisen suuntauksen välille voi etsiä eroa myös siitä, kuinka hyväksyvästi ne suhtautuvat journalismin nykyisiin geneerisiin konventioihin. Siinä missä journalismikeskeinen näkökulma pitkälti hyväksyy journalismin nykyisen tradition ja esittää lähinnä immanenttia kritiikkiä, siinä julkisönäkökulma suhtautuu epäilevämmiin journalismin "keskustelutamataitoihin" ja haluaisi radikaalimmin uudistaa journalistisia kehyksiä ja käytäntöjä. Journalismikeskeinen suuntaus mieltää journalismin geneeriset

---

²³ Ks. luvut 2.2, 3.3, 10 ja 11.

konventiot suhteellisen yksinkertaisiksi ja avoimiksi (esim. Luostarinen 1994), kun julkisokeskeisesti katsoen ne osoittautuvat monin tavoin ongelmallisiksi (esim. Kunelius 2000b).

Pulmallisia geneerisiä konventioita on niin journalismi- kuin julkiso-orientoituneissakin käytännöissä. Journalismin on esimerkiksi havaittu tukevan tahoja, joita se pitää pyyteettöminä tai vaikutusvallattomina (tutkijat, taiteilijat, kansalaisjärjestöt, työttömät ...) (Luostarinen mt. 34-35; Pietilä & Sondermann 1994, 177-179). Näiden tahojen pyyteettömyydessä voi kuitenkin olla kyse lähinnä geneerisestä konventiosta pitää niitä pyyteettöminä. Vastaavasti yritysjohtajia tai poliitikkoja voidaan pitää rutiininomaisesti pyyteellisinä. Myös tavallisten kansalaisten ja vallanpitäjien vastakkainasettelu toistuu usein niin journalismi- kuin julkiso-orientoituneissakin journalismin ja tutkimuksen käytännöissä. Tämä on ongelmallista silloin, kun jokin aktiiviryhmä asetetaan tavallisten kansalaisten edustajaksi sankarin rooliin ja viranomaiset konnan rooliin kansalaisten viholliseksi. Esitystapa on yhtä ongelmallinen myös siinä tapauksessa, että konnan rooliin joutuu perusteltuja mielipiteitä esittävä "ääriryhmä" ja sankarin kaavun saa mielipiteet "mahdottomiksi" tai "vaarallisiksi" tuomitseva viranomainen tai "asiantuntija".

Toinen Luostarisen journalismikonseptiota koskeva täsmennykseni koskee yleisön roolia. Ajattelen Luostarisen (1994, 28-29) tavoin, että journalismi mieltää yleisönsä intressanteiksi, jotka liittyvät julkisuuteen moninaisten sidostensa, etujensa ja orientaatioidensa kautta. Lehden lukijat ovat ay-liikkeen jäseniä, postimerkkeilijöitä, eläkeläisiä, poliitikkoja, toimittajia ja tutkijoita. Sekä viestimet että niiden lähteet pyrkivät vetoamaan yleisöön ja vakuuttamaan sen taidoistaan ja tarmostaan näihin intresseihin liittyvissä asioissa. Yleisöä taas kiinnostavat nämä asiat siksi, että heillä on asemansa tai harrastustensa vuoksi niille käyttöä. Itse asiassa sekä viestimissä esiintyvät että viestimiä seuraavat ovat intressanteja aivan samassa mielessä. Pitäisi olla niin, että jos joku kokee, ettei hänen näkökulmansa ole tullut oikealla tavalla esiin viestimissä, hänellä olisi mahdollisuus siirtyä yleisöstä esiintyjäksi ja osallistua keskusteluun. Ajatus yleisöstä intressanteina onkin lähellä julkison käsitettä. Kyse ei ole välinpitämättömistä, vain viihtymistä etsivistä viestinten kuluttajista vaan kansalaisista, jotka seuraavat omien edustajiensa julkista toimintaa ja mikäli eivät ole siihen tyytyväisiä osallistuvat keskusteluun itse.

Luostarisen journalismikeskeinen näkökulma eroaa julkisokeskeisestä siinä, että Luostarinen tuntuu ajattelevan journalismin *tosiasiallisestikin* puhuttelevan yleisöään intressanteina, kun julkisonäkökulmasta tämä on *normatiivinen ideaali*, joka nykyjournalismissa toteutuu huonosti tai ei lain-

kaan. Esimerkiksi Kunelius (1996, 161-201) katsoo nykyuutisten puhuttelevan yleisöään intressittöminä ja välinpitämättöminä sivustakatsojina. Kune-liuksen johtopäätös perustuu uutistekstin kerronnallisen rakenteen muutoksiin viisikymmenluvulta nykypäivään. Poliittinen journalismi on professionalisoituessaan alkanut entistä voimakkaammin tulkita poliittisia puheenvuoroja yleisönsä puolesta (ks. myös Aula 1992). Koska yleisö kuitenkin on monimuotoista ja moni-intressistä, "yhteinen" journalistinen näkökulma joudutaan tuottamaan etääntymällä poliittisten toimijoiden edustamista intresseistä ja tekemällä yleisöstä politiikkaan osallistujien sijasta poliittisten tapahtumien katselijoita (Kunelius 1996, 185-186). Puolueisiin sitoutuneessa lehdistössä lehti ja sen edustaman puolueen poliitikot puhuivat pitkään ikään kuin samalla äänellä, mutta yleisjournalistisen, poliitikoista etäisyyttä ottavan professionalismin vaikutus on nykyään helppo havaita myös niin sanotuista puoluelehdistä.

Itse en ole journalismin tekstuaalisen puhuttelun suhteen aivan niin pessimistinen kuin Kunelius yllä. Vaikka journalistinen kertoja välttää uutisissa asettumasta minkään tietyn poliittisen intressin puolestapuhujaksi ja vaikka monissa jutuissa poliitikkoja tarkastellaan hieman ylimielisesti ja sivusta, niin silti aiheita ja näkökulmia punnitaan paljolti myös siltä kannalta, mikä on niiden relevanssi yleisöjen intresseille. Esitystekniikoihin perustuvassa tarkastelussa tämä ei tule esiin, vaan kyse on enemmänkin aihevalinnoista ja juttukärkien rakentamisesta. Kunelius epäilemättä avaa olennaisen näkökulman poliittiseen journalismiin, mutta journalistisissa käytännöissä ja esityksissä on muitakin ulottuvuuksia. Poliittista journalismia kaikkineen tarkasteltaessa olenkin taipuvainen ajattelemaan, että journalismi tosiasiallisestikin puhuttelee lukijoitaan pikemminkin intressantteina kuin intressittöminä sivustakatsojina.²⁴

Siinä missä yllä kuvatun "journalismikeskeisen" ja varsinkin "julkisokeskeisen" lähestymistavan voi tulkita hämärtävän esiintyjien ja yleisön välistä erottelua, tekee Kauko Pietilän ja Klaus Sondermannin (1994) "sosiologinen" lähestymistapa eron korostetun selväksi. Julkisuudessa esiintyvät tahot eivät edusta yleisöä, vaan sitä edustaa viestintäväline, jonka

---

²⁴ Yleisön intresseistä lähtevä tarkastelu on kuitenkin yksipuolinen siksi, että yleisön intressit eivät ole viestimistä riippumattomia. Kyse ei siis ole vain siitä, että julkisot tulisivat viestimiin intresseineen ja asioineen, vaan myös viestimet ovat mukana tuottamassa julkisoita ja niiden intressejä. Viestimet kuuluvat ihmisten elinympäristöön siinä kuin kodit ja työpaikatkin, ja ihmisten intressit muovaantuvat kaikissa näissä ympäristöissä. Lehti voi esimerkiksi herättää kiinnostuksen johonkin tapahtumaketjuun tai harrastukseen, vaikka lukijalla ei aiemmin olisi ollut kyseiseen asiaan mitään kosketuskohtaa. Journalismi ei siis vain heijasta yleisön intressejä ja kiinnostuksen kohteita vaan myös tuottaa niitä ja pitää niitä yllä.

tehtävänä on mahdollisimman aukoton vuorovaikutus viestimessä esiintyvien tahojen kanssa (mt., 40-48).

Pietilä ja Sondermann ratkaisevat keskustelevan journalismin ongelman siten, että viestintäväline itse alkaa keskustella viestintien esiintyjien kanssa. He eivät vaadi kansalaisjournalismin tapaan kansalaisten suoraa pääsyä viestimiin, vaan vaativat viestimiltä itseltään keskustelevampaa ja kyseenalaistavampaa otetta. Pietilä ja Sondermann tuntuvat siis hyväksyvän sekä tiedottavaan journalismiin kohdistetun kritiikin että keskustelevan journalismin tarpeellisuuden, mutta sen sijaan että tavoitteena olisi kansalaisten suora osallistuminen, he ajattelevat, että modernissa yhteiskunnassa viestintien olisi toimittava yleisönsä edustajina. Sen sijaan, että viestimet lähes yksinomaan tuottavat "niin sanotuille *asiakkaille* niin sanottuja *palveluja*", niiden tulisi myös "kääntyä toisin päin" ja "yksinkertaisesti *kysyä, perätä yleisönsä puolesta* (jota on liian paljon ja joka on liian hajallaan, jotta se voisi itse kysyä)" (K. Pietilä 1999, 146-148).

Kunelius (2000a, 17) puolestaan ihmettelee, kenen puolesta journalisti kysyy, kun se Pietilän haluamalla tavalla kysyy yleisönsä puolesta: "Eikö kysymyksen asettaminen ole juuri se toimi, joka luo ja asettaa yleisön? Voiko kysyä 'pelkkää' kysymystä? Eikö ole myös mietittävä kenen kysymyksiä, millaiseen tulevaisuudenvisioon tähtääviä kysymyksiä journalismin pitäisi kysyä?"

Kuneliuksen kommentti nostaa esiin journalismin oman roolin. Jos journalismi haluaa edustaa koko yleisöään, se ei tuntuisi voivan edustaa varsinaisesti ketään, ja tällöin se puhuttelisi yleisöä sivullisen näkökulmasta. Tämä puolestaan saattaisi saada yleisönkin jäsenet omaksumaan sivullisen aseman. Pietilän ja Sondermannin "kyselevän journalismin" voi kuitenkin tulkita myös niin, että journalismi kysymyksillään pyrkii ainoastaan huolehtimaan keskustelun dialogisuudesta eli kyseenalaistamaan puolittouksia, vaatimaan perusteluja ja ylipäätään viemään keskustelua eteenpäin. Tämä onkin nähdäkseni keskustelevan journalismin ydin, eikä se sinällään johda yleisön sivullistamiseen.

Pietilän ja Sondermannin yleisö-käsite tuntuu viittaavaan yleisöön hyvin abstraktissa mielessä. Oikeastaan kyse on dialogisuuden periaatteesta. Jos yleisön edustaminen on sitä, että journalismi rinnastaa julkisuudessa esiintyvien näkökantoja toisiinsa, vaatii heitä paljastamaan todelliset tarkoituksensa ja osoittaa, missä kohden esiintyjien argumentointi horjuu, tällaisen toiminnan voi sanoa olevan yleisön edustamista. Yleisön sijasta voi käyttää myös termiä yleinen intressi. Journalismilta voi yleisen intressin näkökulmasta vaatia julkisuuden dialogisuuden vaalimista.

Tässä tutkimuksessa omaksun erilaisen terminologian kuin Pietilä ja Sondermann. Määrittelen journalismin tehtäväksi yleisön edustamisen sijasta julkisen keskustelun järjestämisen ja sen dialogisuuden vaalimisen. En halua vahvistaa mielikuvaa, että yhteiskunta jakautuisi niihin, jotka esiintyvät julkisuudessa ja niihin, jotka seuraavat julkisuutta ja joiden puolesta viestimet toimivat. Sen sijaan tarkastelen asiakysymysten ympärille rakentuvia julkisoja, joiden osallisten pitäisi voida vaihdella esiintyjän ja yleisön rooleja. Yleisen intressin²⁵ edustaminen on journalismille sitä, että se kohtelee reilusti ja kriittisesti niin viestimissä esiintyviä kuin sinne pyrkiviäkin ja myös aktiivisesti nostaa esiin näkökulmia ja tahoja, jotka olennaisuudestaan huolimatta muuten jäisivät liian vähälle huomiolle. Tämä intressi on yhteinen niin journalismissa esiintyville kuin sitä seuraavillekin kansalaisille vaikka voi tapauskohtaisesti olla ristiriidassa yhden jos toisenkin erityisintressin kanssa.

Yleisön ja esiintyjien vastakkaisuuden lisäksi pyrin välttämään myös viestinten ja yhteiskunnan välistä erottelua. En niinkään tarkastele viestimiä yhteiskunnan kontekstissa, vaan tutkin pikemminkin, millaista yhteiskuntaa julkisojen toiminta viestimissä tuottaa. Tässä on kyse tutkimuksen rajauksesta, ja muunlaisetkin rajaukset olisivat olleet mahdollisia. Olisi esimerkiksi aivan järkevää tutkia, kuinka jokin yhteiskunnallinen liike toimii omassa piirissään, julkisuudessa ja kuinka se pyrkii vaikuttamaan suoraan hallinnon ja politiikan järjestelmiin. Nyt huomio on kuitenkin siinä, millaisia julkisot ovat ja miten ne toimivat journalismin kontekstissa journalismin organisoina.

3.3. Julkinen keskustelu yhteisöllisenä totuuden metsästyksenä²⁶

Julkista keskustelua journalismissa tarkastellessani lähdän habermasilaisesta ajatuksesta, että siinä voisi olla kyse eräänlaisesta yhteisöllisen totuuden metsästyksen prosessista.²⁷ Ensimmäinen edellytys tälle prosessille on, että jokin julkiso ylipäätään syntyy – että jonkin toiminnan seuraukset kohdistuvat muihin, joille syntyy näin intressi vaikuttaa toimintaan (Habermas 1996/1992, 365; Heikkilä & Kunelius 1997; Pietilä 1997, 117-127). Tällöin

---

²⁵ Pietilän ja Sondermannin termein "yleisön".

²⁶ Tähän lukuun sisältyy jaksoja yhdessä Mika Renvallin kanssa kirjoittamastamme artikkelista Yhteisö totuutta metsästyksessä (Renvall & Reunanen 1999).

²⁷ Totuuden metsästyksessä on siis kyse sekä yhteisöllisestä prosessista että yhteisöllisestä totuudesta. Prosessin tavoitteena on yhteisymmärrys tavoitteista ja keinoista niiden saavuttamiseksi tai ainakin yhteisymmärrys kompromissista eri totuuksien kesken.

on syytä ottaa huomioon, että julkison eri osapuolet suhteutuvat sen synnyttäneisiin asioihin eri tavoin, ja totuus niistä näyttäytyy heille erilaisena (Karvonen 1999). Julkisuudessa osapuolten eri totuudet voivat sitten kohdata toisensa, ja julkisessa keskustelussa niistä voitaisiin kenties edetä johonkin kaikille hyväksyttävään ratkaisuun.

Esimerkiksi syksyn 1996 budjettiratkaisun yhteydessä käytyä keskustelua lääniuudistuksesta voi tarkastella julkison muodostumisena ja totuuden metsästyksen prosessina. Lääniuudistus oli sisäministeriön valmistelema hanke, jonka tarkoituksena oli yksinkertaistaa alueellista hallintoa. Läänien määrä haluttiin vähentää kahdestatoista viiteen. Uudistajien todellisuudessa läänit olivat ensisijaisesti valtionhallinnon arkisia välineitä. Suunnitelmien toteuttamisella oli kuitenkin ennakoitavissa olevia tarkoittamattomia vaikutuksia lääninhallitusten työntekijöihin ja läänien asukkaisiin. Monille heistä läänit olivat valtion työrukkasen sijasta alueellisen itsemääräämisen ja identiteetin välineitä. Oman läänin häviäminen merkitsisi vaikutusmahdollisuuksien vähenemistä ja alueen elinvoimaisuuden heikkenemistä. Julkisuudessa esitettiin argumentteja lääniuudistuksen puolesta ja sitä vastaan. Hankkeen vastustajat kyseenalaistivat laskelmia uudistuksen tuomista säästöistä. Kannattajat puolestaan yrittivät havainnollistaa, kuinka lääninhallitusten palvelut olisivat uudistuksen jälkeenkin kansalaisten tavoitettavissa.

Journalismia voi arvioida lääniuudistuksen kaltaisessa prosessissa sen perusteella, toiko se esiin kaikki olennaiset näkökulmat, kohteliko se näiden näkökulmien esittäjiä reilusti ja miten se onnistui edesauttamaan dialogia eri näkökulmien kesken. Pelkkä eri mielipiteiden kirjaaminen ja julkaisu objektiivisen sivustaseuraaajan asemasta ei riitä kovin pitkälle, eikä se ankarasti ottaen ole edes mahdollista. Jokainen juttu on lukuisten valintojen tulos, ja toimittaja arvioi välttämättä eri asioiden tärkeyttä ja eri näkökulmien relevanttiutta. On kohtuutonta vaatia, että toimittaja olisi näissä valinnoissaan erehtymätön. Journalismi voitaisiin mieltää pikemminkin keskustelun organisoijaksi, joka muiden tavoin tavoittelisi totuutta mutta ei yksin olisi vastuussa lopputuloksesta. Eri totuuksia punnittaisiin erilaisten intressien ja äänten dialogissa, jota toimittajan ei tarvitsisi yksin hallita. Toisin sanoen sen sijaan, että esitettäisiin totuuden etsinnän tuloksia julkisesti, totuuden etsinnän itsensä voitaisiin ajatella tapahtuvan julkisuudessa.

Totuuden etsinnän ajatus perustuu Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teoriaan. Sen mukaan keskusteluun osallistuva esittäessään näkemyksiään samalla "vaatii", että niitä arvioidaan ja kritisoidaan tiettyjen pätevyysvaateiden (totuus, oikeudenmukaisuus, rehellisyys) näkökulmasta.²⁸

---

²⁸ Katso edellä luku 2.2.

Yleensä pätevyysvaateita ei tarvitse esittää ääneen. Esimerkiksi uutisen geneerinen sopimus edellyttää, että lukijat osaavat arvioida uutista uutisena – tekstinä, jonka pitäisi olla rehellinen ja oikeudenmukainen yritys tuoda esiin jotain totta ja tärkeää. Pätevyysvaade viittaa näin siihen, miten jokin yksittäinen puheenvuoro tulisi ottaa mukaan yhteisölliseen prosessiin. Uutinen ei "väitä" olevansa absoluuttisesti totta vaan pikemminkin "vaatii", että sitä tulisi kritisoida muun muassa juuri paikkansa pitävyyden näkökulmasta. Jos yhteisö "vastaa" tähän vaatimukseen, paikkansa pitävyys tai totuus tulee sen toimintaa ohjaavaksi (regulatiiviseksi) periaatteeksi.

Toimijat voivat suhtautua pätevyysvaateisiin kahdella tavalla. *Kommunikatiiviset* toimijat ottavat ne todesta ja pyrkivät toimimaan niiden mukaisesti. Tavoitteena on yhteisymmärrys siitä, miten toimintasuunnitelmat voitaisiin sovittaa yhteen. *Strategiset* toimijat taas yrittävät saada muut toimimaan haluamallaan tavalla ilman pyrkimystä yhteisymmärrykseen (Habermas 1987/1982, 81-93; Habermas 1996/1992, 5.) Esimerkiksi lääni-uudistuskysymyksessä sisäministeri Jouni Backman toimi kommunikatiivisesti kannattaessaan hanketta, mikäli hän pyrki tosissaan selvittämään lääni-uudistuksen todelliset vaikutukset (totuusvaade), mikäli hän pyrki mahdollisimman hyvään ja oikeudenmukaiseen ratkaisuun (oikeudenmukaisuusvaade) ja mikäli hän kertoi rehellisesti, mihin hän lääni-uudistuksella pyrkii ja mikä hänen käsityksensä sen eri puolista on (rehellisyysvaade). Jos hän sitä vastoin yritti näistä pätevyysvaateista piittaamatta mahdollisimman tehokkaasti saada hankkeen toteutettua, hänen toimintansa oli strategista.

Habermasin ajatukset tuntuisivat johtavan siihen, että ollakseen yhteisöllistä totuuden metsästystä julkisen keskustelun pitäisi olla kommunikatiivista toimintaa. Yhtäältä keskustelun varsinaisten osapuolten olisi oltava kommunikatiivisia, mutta toisaalta kommunikatiivisuutta edellytettäisiin myös journalisteilta. Toimittaja ei voi pakottaa muita keskustelijoita toimimaan kommunikatiivisesti, mutta hän voi arvioida heidän puheitaan pätevyysvaateiden näkökulmasta. Toimittaja siis esimerkiksi arvioisi, pitävätkö Backmanin esittämät tiedot paikkansa (totuusvaade), onko hänen esittämänsä ratkaisumalli eri osapuolille oikeudenmukainen (oikeudenmukaisuusvaade) ja esittikö Backman rehellisesti tavoitteensa ja käsityksensä lääni-uudistuksen eri puolista (rehellisyysvaade).

Arvioinnin kohteena ovat siis totuus- ja oikeudenmukaisuusvaateiden osalta puheena olevat *asiat* ja vain rehellisyysvaateen osalta puhujan kätkeytyt *ajatukset*. Käytettävissä ovat normaalit kriittisen journalismin keinot. Toimittaja voi tuoda esiin asian eri puolia käyttämällä erilaisia lähteitä, tarttumalla puheissa havaittuihin ristiriitaisuuksiin ja tekemällä tarkentavia kysymyksiä. Näin hän voi pyrkiä varmistamaan, ettei jutussa asiasta syntyvä

kuva jää karkeaksi puolitotuudeksi. Vaikkei ensisijaisena tavoitteena olekaan toimijoiden syvimpien motiivien paljastaminen (niitähän eivät aina tiedä toimijat itsekään), mahdollisten motiivien ja intressien pohtiminen usein opastaa toimittajan kysymään itse asiankin kannalta olennaisia kysymyksiä.

Journalismin omaa toimintaa voi pitää strategisena jo siksi, että tavoitteena on myös levikin ja mainostulojen kasvattaminen. Toimintaa ohjaisi näin kommunikatiivisen rationaliteetin sijasta taloudellinen järjestelmärationaliteetti. Joissain rajoissa kommunikatiivinen toiminta lienee silti mahdollista. Taloudellisten pakkojen lisäksi näitä rajoja tuottavat muun muassa journalistiset käytännöt, jotka säätelevät journalistisen esittämisen mahdollisuuksia. Ne perustuvat geneerisiin sopimuksiin, joihin journalismin kommunikatiivisuus tai strategisuus on sidoksissa.²⁹ Journalismi tarjoaa erilaista pätevyyttä (oikeudenmukaisuutta, totuudellisuutta ja rehellisyyttä) eri tilanteissa – skandaalijutun pätevyys eroaa rutiiniuutisen pätevyydestä. Näin eri lajityypit esittävät hiukan erilaisia pätevyysvaateita ja niiden hyväksyttävyyden riippuu siitä, millaista aihetta jutut käsittelevät. Rutiinijutun tekeminen skandaalimaisesta asiasta voi olla epäoikeudenmukaista tai valheellista yhtä lailla kuin skandaalin rakentaminen tyhjän päälle.

Juttutyyppejä valitessaan toimittaja joutuu periaatteessa aina ratkaisemaan, millaisessa valossa hän esittää jutussa mainitut esiintyjät: ideaalisesti siis sen, millainen kertomus olisi sekä mahdollisimman oikeudenmukainen että todenmukainen arvio jutun esiintyjistä. Keskustelevaa journalismia propagoineet Anderson ja kumppanit (1994, 137) tulevat lähelle tätä kysymystä vaatiessaan journalismilta *vastavuroista herkkyyttä* (transactional sensibility) ja nykyistä kuuntelevampaa roolia. Toimittaja ei esimerkiksi saisi pitää puheenvuoroja esineinä, jotka voidaan noin vain irrottaa merkitysyhteyksistään ja sijoittaa haluamallaan tavalla jutun kokonaisuuteen.³⁰ Sen sijaan pitäisi tarkemmin kuunnella, mitä kukin taho tarkoittaa ja miten se asiat ymmärtää. Jos tällainen kuuntelu jää puolitiehen, on vaarana, että eri tahojen sanoja kyllä toistetaan jutuissa, mutta heidän ajatuksensa ja näkökulmansa jäävät silti ilmaisematta. Tällainen kuunteleminen ei tarkoita kritiikkittömyyttä. Päinvastoin, hedelmällisen kritiikin edellytys on, että kritisoija ymmärtää, mitä kritisoitu on tarkoittanut.

---

²⁹ Journalismi kommunikatiivisena toimintana on ymmärrettävissä journalistien ja lukijoiden pyrkimyksiksi sovittua yhteisymmärryksessä toimintansa yhteen vaikka tavoitteet eivät ole samat. "Geneerinen sopimus" viittaa siihen, että tällainen yhteisymmärrys on olemassa niin kauan kuin journalistit pysyvät sen puitteissa. "Sopimus" on kuitenkin metafora, jota ei pitäisi ottaa liian todesta – yhteisymmärrys voi monesti vallita vain siksi, ettei lukijoiden tyytymättömyys kantaudu toimitukseen asti.

³⁰ Tällaisen kritiikin juuret ovat fenomenologisessa uutistutkimuksessa.

Erityisesti uutisen kärki on elementti, joka menee toimittajan tiliin ja jonka pätevydestä hän on vastuussa. Kärjen pätevyys edellyttää, että toimittaja ottaa asiaan liittyvät näkökulmat ja osatotuudet parhaan kykynsä mukaan huomioon. Toimittajan pitäisi myös kyetä arvioimaan jutun esiintyjien kommunikatiivisuutta ja strategisuutta ja oikaisemaan sopivalla "korjauskertoimella" (Aula 1992) esiintyjien ehkä strategisia puheita. Tähän kaikkeen liittyvää erehtymisen riskiä toimittaja ei voi täysin välttää minkään metodin avulla. Toimittaja osallistuu aina julkiseen keskusteluun vaikka pyrkisikin minimoimaan riskejä esimerkiksi panemalla jutun väitteet jonkin lähteen nimiin (ks. Tuchman 1978). Näin toimittaja periaatteessa vaatii lukijoita arvioimaan esityksensä pätevyyttä ja kutsuu heitä mukaan julkiseen keskusteluun. Uutisen "epäkansalaistava" efekti ei siis ilman muuta tule tekstuaalisesta faktuaalistamisesta tai autentisoinnista. Epäkansalaistavuus tulee pikemminkin siitä, että vastaanottajille on geneerisissä konventioissa varattu valmiiden totuuksien kuluttajan paikka (ks. Ridell 1998) eli journalismi on totuttu mieltämään totuuden etsimisen sijasta totuuden esittämisen käytännöksi.

Kommunikatiivisuuden ja strategisuuden arvioimiseksi toimittajat pelaavat *epäily- ja uskomispelejä*.³¹ Epäilypeliä pelaava toimittaja voi esimerkiksi ironian avulla osoittaa lukijalle, kuinka lähteen kommunikatiivisena esittämä toiminta onkin itse asiassa strategista. Epäilypeliä pelataan siis horjuttamalla uskomispeliä (ks. esim. K. Pietilä 1999, 146-148). Uskomispelissä taas toimittaja tai esiintyjät eivät aseta toistensa kommunikatiivisuutta kyseenalaiseksi. Andersonin ja kumppanien (1994, 139) mielestä journalismi tukeutuu nykyisin liian yksipuolisesti epäilypeliin, jossa toimittajien ja lähteiden keskinäinen kyräily luo epäluulon noidankehän. Ongelma on ilmeinen niissä poliittisen journalismin lajityypeissä, joissa toimittaja omaksuu rutiininomaisesti epäilypelin lähes aina kun on kyse poliitikkojen toiminnasta.³² Ajatus toimittajasta oikaisemassa poliitikkojen strategisuuksia vie helposti juuri tähän. Andersonia ja kumppaneita ei pidä kuitenkaan tulkita niin, että journalismin pitäisi tukeutua yksinomaan uskomispeleihin ja jättää epäilypelit sikseen. Rutiininomaisen epäilypelin lisäksi journalismin kommunikatiivisuutta heikentää myös rutiininomainen uskomispeli. Julkisessa keskustelussa kommunikatiivisuus ja strategisuus ovat aina jän-

---

³¹ Ajatus epäily- ja uskomispelistä on lähtöisin Peter Elbow'ltä, ja Anderson ja kumppanit (1994, 139) soveltavat sitä journalismiin. Epäilypelin voi tulkita strategisuusoletukseksi ja uskomispelin kommunikatiivisuusoletukseksi. Epäily- ja uskomispelien toisiaan täydentävä rooli poliittisessa kulttuurissa käy hyvin ilmi Ronald Jacobsin ja Philip Smithin artikkelissa, jossa he tosin puhuvat epäilyn ja uskomisen sijasta ironisista ja romanttisista narratiiveista (1997, 67-76; ks. myös Renvall & Reunanen 1998, 8-10).

³² Ks. myös Patterson 1994/1993.

nitteisessä suhteessa toisiinsa, ja journalismin pitää olla toimintakykyinen kummankin toimintatyyppien suhteen.³³

Toimittaja näyttää väkisinikin joutuvan paradoksaaliseen tilanteeseen, kun hänen on esitettävä pätevä tulkinta lähteidensä toiminnasta vaikka ei mitenkään voi olla varma lähteiden kommunikatiivisuudesta tai strategisuu-
desta. Toimittajan tukalaa asemaa helpottaa hiukan, jos tarkastelua lavenne-
taan yhdestä jutusta kokonaiseen julkiseen keskusteluun, useiden juttujen ja
puheenvuorojen sarjaan. Tällöin yksittäiset erehdykset eivät ole niin kohta-
lokkaita, koska uudet jutut ja puheenvuorot voivat korjata ja täydentää
aiempia. Journalismin dialogisuutta pitäisikin arvioida yksittäisten juttujen
sijaan kokonaisten julkisten keskustelujen puitteissa. Tällöin eri lajityypeille
ominaiset epäily- ja uskomispelien muodot voidaan ymmärtää resurssiksi,
joita toimittajat käyttävät kehystäessään julkiseen keskusteluun liittyviä
puheenvuoroja. Yksittäisillä, tiettyjä lajityyppisiä edustavilla jutuilla on siis
oma panoksensa julkisen keskustelun jatkumossa.

Pätevyys epäily- ja uskomispelien pelaamisessa ei sekään yksin riitä
totuutta metsästävän journalismin kriteeriksi. Lisäksi on kannettava huolta
siitä, että kaikki olennaiset tahot ja näkökulmat saadaan keskusteluun mu-
kaan. Kansalaisjournalismikokeiluissa on huomattu vakiintuneiden journa-
lististen ajankohtaisuus- ja relevanttiuskäsitysten puutteellisuus. Esimerkiksi
Savon Sanomien kokeilussa (Heikkilä & Kunelius 1999) kaupunkilaisista
koottu raati nosti keskusteltavaksi Kuopion keskustan kaupunkikuvan.
Erityisesti haluttiin kohentaa rumina pidettyjen tavaratalojen ilmettä.
Kokeilun avulla aihe saatiin esille, vaikkei se ollut vireillä kunnallisessa
päättöksenteossa eikä se Savon Sanomien toimituksen mukaan ollut lainkaan
ajankohtainen (mt., 114). Aamulehden vastaavassa kokeilussa kaupungin
talousarviota käsittelemään koottu kansalaisraati koetteli investointien ja
käyttömenojen välistä rajaa sekä vertasi surutta urheiluhalleihin ja asunto-
rakentamiseen suunniteltuja määrärahoja toisiinsa (mt., 111). Tapausten
opetus lienee se, että vakiintuneet jutunteon käytännöt tuottavat julkisuuteen
tiettyjä näkökulmia ja jättävät sivuun toisia, ehkä hyvinkin relevantteja
lähestymistapoja. Tämän vuoksi journalismin vakiintuneita rutiineja pitäisi
aika ajoin ravistella sekä etsiä uusia näkökulmia ja jutun teon tapoja.

---

³³ Ironiaa voisi ehkä käyttää myös epäilypelin horjuttamiseen. Tällöin toimittaja ironisoisi
joko lukijoita, jotka epäilevät lähettä strategiseksi tai lähteitä, jotka epäilevät toisia lähteitä
strategisiksi. Näin ironialla voisi yrittää vääntää keskustelua kommunikatiiviseen suuntaan,
ja ironiaa voisi yrittää systemaattisesti kohdistaa strategisuuden olettamiseen. Ironian avulla
siis osoitettaisiin naiiviksi vaihteeksi strategisuuden olettaminen, ei vain kommunikatiivi-
suuden olettaminen.

3.4. Poliittinen kulttuuri, journalismi ja narratiiviset genret³⁴

Tähän saakka olen tarkastellut julkisuutta ja journalismia "proseduralistisesti" poliittisen prosessin "etenemisenä" ja siihen liittyvänä vuorovaikutuksena. Habermasin kommunikatiivisen toiminnan käsite on luonteeltaan proseduralistinen, koska se ei määrittele toiminnan "sisältöä", vaan kriteereinä ovat pätevyysvaateet, joita noudattaen mistä tahansa toiminnan sisällöstä voidaan päättää legitimiä. Habermasin proseduralistinen demokratiakäsitys kuitenkin edellyttää poliittisen prosessin tueksi liberaalia poliittista kulttuuria:

...Tällainen resonoiva ja itsenäinen julkisuus on puolestaan riippuvainen sosiaalisesta ankuroitumisesta kansalaisyhteiskunnan yhteenliittymiin sekä sovitautumisesta poliittisen kulttuurin ja sosialisointiin liberaaleihin muotoihin. Sanalla sanoen, se on riippuvainen rationalisoidun elämismaailman tuesta. (Habermas 1997/1992, 434.)

Poliittisen kulttuurin käsite on ollut yhteiskuntatieteissä käytössä viisikymmentäluvun lopulta lähtien, kun poliittinen sosiologia kiinnostui kansalaisten asenteista, äänestyskäyttäytymisestä ja demokratian yhteiskunnallisista edellytyksistä. Kulttuurista tutkimussuuntausta edustava Margaret Somers (1995a; 1995b) kuitenkin väittää, että poliittisen sosiologian traditiossa poliittisen kulttuurin käsite ei ole aidosti enempää poliittinen kuin kulttuurinakaan. Hän tarkastelee tarkemmin Talcott Parsonsia ja varhaista Jürgen Habermasia tämän tradition edustajina. Somersin mukaan esimerkiksi Habermas katsoi kansalaisten poliittisen identiteetin muotoutuvan yksityisessä sfäärissä jo ennen kuin he mahdollisesti osallistuvat julkiseen keskusteluun (1995a, 125). Poliittinen kulttuuri ei siten olisi aidosti poliittinen, koska se viime kädessä johdetaan ei-poliittisista talouden ja privaatin sfääreistä (ma., 114). Se ei olisi myöskään aidosti kulttuurinen, koska erityisesti parsonsilaisessa traditiossa se mielletään sosiaalisen järjestelmän institutionalisoinneiksi normeiksi ja subjektiivisesti sisäistetyiksi arvoiksi (ma., 118). Habermasin varhainen julkisuuskäsite ei Somersin mukaan vielä olenaisesti haastanut tätä Parsonsinkin funktionaalista reduktionismia (ma., 127).

On helppo olla Somersin kanssa yhtä mieltä siitä, ettei ajatus kansalaisten poliittisten identiteettien muotoutumisesta julkisuuden ulkopuolella ja siitä riippumatta ole uskottava. Toinen asia sitten on, onko Habermaskaan tästä eri mieltä. Ainakin kommunikatiivisen toiminnan teoria tuntuisi implikoivan, että keskustelu väistämättä muovaa siihen osallistuvien poliittista ja

---

³⁴ Tähän lukuun sisältyy jaksoja yhdessä Mika Renvallin kanssa kirjoittamastamme artikkelista Kaiken pelastava journalistinen ironia: teoria ja käytäntö (Renvall & Reunanen 1998).

muuta identiteettiä oltiinpa sitten julkisuudessa tai sen ulkopuolella. Somerskaan ei tosin väitä, että hänen kritiikkinsä pätesi Habermasin nykyiseen teoreettiseen ajatteluun.³⁵

Somers (1995a; 1995b) liittyy poliittisen sosiologian tradition "metakertomukseen", joka hänen mukaansa on jäsentänyt valtio-opillista teoretisointia laajalti aina 1600- ja 1700-luvuilta lähtien. Metakertomus rakentuu yksityisen ja julkisen vastakkainasettelulle, jossa yksityinen nähdään aitona ja luonnollisena, kun julkista pidetään yksityisestä johdettuna, kulttuurisena ja tehtynä. Jotta julkinen valta olisi legitiimi, sen on oltava lähtöisin yksityisestä sfääristä, edustettava yksityisten kansalaisten tahtoa. Tämän metakertomuksen puitteissa poliittinen kulttuuri ja julkisuus on ymmärretty yksilöiden mielipiteiksi ja rationaaliseksi keskusteluksi. Olennaista on ollut se, onko kansalaisilla tasapuoliset mahdollisuudet esittää mielipiteitään ja valvoa vallankäyttöä. Sen sijaan ei ole kiinnitetty huomiota siihen, millaisessa kulttuurisessa ympäristössä nuo mielipiteet ja niiden esittäjien identiteetit muotoutuvat.

Viimeisen parinkymmenen vuoden aikana virinnyt kulttuurinen ja diskursiianalyttinen tutkimus on alkanut tarkastella poliittista kulttuuria diskursiivisena kamppailuna hegemoniasta ja horjuttanut näin yksityisen ja julkisen välistä vastakkainasettelua (esim. Hall 1992). Poliitiikan osapuolina ovat tällöin pikemminkin julkisen ja yksityisen rajat ylittävät diskurssit kuin yksityisine mielipiteineen julkisuuteen tulevat yksilöt. Empiirisissä diskursiianalyseissa on usein eritelty erilaisia tapoja merkityksellistää jotain aihepiiriä. Kullakin merkityksellistämisen tavalla tai "diskurssilla" on omat keskeiset esioletuksensa, metaforansa, avainfraasinsa ja vastakohtaparinsa. Eri diskurssit oikeuttavat erilaisia käytäntöjä ja vahvistavat yksien valta-asemia toisten kustannuksella. Toisinaan tällaista diskursiianalyysiä kutsutaan myös kehysanalyysiksi tai tulkintapakettien erittelyksi (esim. Gamson & Lasch 1983; Gamson & Modigliani 1989).

Erilaisten politiikan kohteena olevien aihepiirien lisäksi on kiinnostavaa tutkia myös poliittista julkisuutta itseään kulttuuriselta kannalta. Tällaisesta lähestymistavasta käyvät esimerkeiksi Somersin (1995a; 1995b) analyysi

---

³⁵ Somers korostaa keskittyvänsä vain Habermasin 1962 julkaisemaan kirjaan *Julkisuuden rakennemuutos*. Hän huomauttaa, että kokonaisarvio Habermasin panoksesta demokratiateoriaan ja poliittiseen sosiologiaan olisi aivan muuta kuin mihin Somers analyysissään keskittyy. Valitettavasti Somers ei täsmennä, millä tavalla Habermasin nykyinen julkisuus-käsite hänen mielestään eroaa *Julkisuuden rakennemuutos* -teoksessa esitetystä. Somers puolustaa rajaustaan sillä, että *Julkisuuden rakennemuutos* -kirja on omaksuttu nykyisten julkisuus-käsitettä koskevien keskustelujen lähteeksi. (1995a, 123.)

poliittisen kulttuurin ja julkisuuden käsitteiden kertomuksellisesta³⁶ rakenteesta sekä Jeffrey Alexanderin ja Philip Smithin (1992) analyysi amerikkalaisen kansalaisyhteiskunnan diskursiivisesta rakenteesta.

Alexander ja Smith katsovat, että kulttuurisella tasolla amerikkalaisen kansalaisyhteiskunnan ytimessä on binaarinen koodisto, jonka mukaan asiat määrittyvät joko demokraattisiksi tai epädemokraattisiksi (counter-democratic). Demokraattisuutta edustavat esimerkiksi rationaalisuus, autonomisuus ja aktiivisuus, kun passiivisuus, riippuvaisuus ja irrationaalisuus edustavat epädemokraattisuutta. Politikoinnissa tätä koodistoa käytetään hyväksi yrittämällä liittää itseän demokraattisia ja vastustajiin epädemokraattisia määreitä. Alexanderin ja Smithin mukaan niinkin erilaiset suuntauokset kuin republikanismi, liberalismi ja protestantismi tukeutuvat tällaiseen yhteiseen symboliseen viitekehykseen (ma., 165).

Sekä Somers että Alexander ja Smith korostavat kulttuuristen rakenteiden suhteellista itsenäisyyttä taloudellisiin ja sosiaalisiin rakenteisiin nähden. Vaikka kulttuuri muotoutuu vuorovaikutuksessa muiden yhteiskunnallisten rakenteiden kanssa, se ei kuitenkaan palaudu niihin. Heidän edustamansa "uusi poliittisen kulttuurin projekti" haluaa välttää kulttuurisen redusoimista niin yksilöiden intresseihin kuin taloudellisiin ja sosiaalisiin rakenteisiin. Sen sijaan poliittisia käytäntöjä ja ohjelmia tarkastellaan symbolijärjestelminä, joilla on omat historiansa ja logiikkansa (Somers 1995a, 127). Tämä johtaa helposti tutkimaan kulttuurisia rakenteita muusta yhteiskunnasta irrallaan. "Uudet kulturalistit" katsovatkin, että kulttuuri on *analyttisesti* autonominen "materiaalisista voimista", mutta *konkreettisesti* nämä kaksi aluetta kuitenkin punoutuvat toisiinsa (ma., 130). Tästä lähtökohdasta päästäänkin tutkimaan sitä, miten kulloisissakin poliittisissa tilanteissa käytetään suhteellisen pysyvää kulttuurista kielioppia kulloistenkin intressien puolustamiseen. Materiaalisten voimien olennaisen roolin tunnustaminen konkreettisesti tapauksissa tuo "uudet kulturalistit" ainakin periaatteessa melko lähelle brittiläistä marxilaisvaikutteista kulttuuritutkimusta, joka sekkin on korostanut kulttuurin suhteellista itsenäisyyttä ja kritisoinut kulttuurisen redusoimista taloudellisiin tai luokkaintresseihin (ks. esim. Pietilä 1986).

---

³⁶ Englannin kielen "narrative" on adjektiivimerkityksessään mahdollista kääntää sekä sanalla "kerronnallinen" että "kertomuksellinen". Pyrin käyttämään sanaa "kerronnallinen" silloin, kun puhe on kerronnan tavasta, esitystekniikoista ja ylipäätään kerronnasta narratologien "narration" tai "discourse" -merkityksessä. Kun taas on puhe kertomuksesta narratologien "story" -merkityksessä, eli kerrottuna tapahtumina tai niitä jäsentävinä metarakenteina, pyrin käyttämään sanaa "kertomuksellinen". "Kertomuksellisen" synonyyminä käytän myös termiä "narratiivinen". Ks. myös Rimmon-Kenan 1984/1983.

Poliittisen kulttuurin perustavat vastakohtaparit ovat kulttuurista kieliop-
pia, jonka varaan identiteettejä muovaavat kertomukset rakentuvat. Ihmiset
voivat sovittaa omaa elämänhistoriaansa, kansakuntansa historiaa tai ajan-
kohtaisia tapahtumia tällaisiin kertomuksellisiin muotoihin. Poliitikan kan-
nalta on olennaista, millaisten kertomusten kautta tapahtumia ja niiden osal-
listujia merkityksellistään, ollaanko esimerkiksi taipuvaisia näkemään ta-
pahtumat sankareiden urotekoina vai näytöksinä, joissa maailman järjettä-
myys tekee pilaa itsetyytyväisten johtajien kustannuksella.

Miellän poliittisen kulttuurin yllä kuvatut kertomukselliset muodot kon-
tektiksi Habermasin kuvaamalle poliittisen tahdonmuodostuksen prosessil-
le.³⁷ Samalla ne ovat välineitä julkiselle keskustelulle, jota luvussa 3.3 luon-
nehdin Habermasiin tukeutuen yhteisölliseksi totuuden metsästykseksi.
Pidän siis habermasilaista ja kulttuurista lähestymistapaa pikemminkin
toisiaan täydentävinä kuin keskenään ristiriitaisina näkökulmina poliittiseen
julkisuuteen.

Ronald Jacobs ja Philip Smith (1997, 61) katsovat, että "terveen"
poliittisen kulttuurin on kyettävä ylläpitämään ihmisten kykyä ymmärtää
toisiaan (intersubjectivity), kykyä yhteiseen identifikaatioon ja toimintaan
(solidarity), kykyä oman yhteisön ja kulttuurin kriittiseen arviointiin
(reflexivity) sekä suvaitsevaisuutta vieraita näkökantoja kohtaan (tolerance).
Kulttuurin kertomukselliset muodot antavat eri tavoin tukea näille tavoit-
teille. Jacobs ja Smith tiivistävät poliittisten kulttuurien ydinkertomukset
kahteen keskeiseen genreen, romanssiin ja ironiaan, joita molempia tarvi-
taan, jotta poliittinen kulttuuri voisi tukea intersubjektiivisuuden, solidaari-
suuden, refleksiivisyyden ja toleranssin tavoitteita. Romanttinen genre roh-
kaisee kansalaisia ponnistelemaan vakavasti yhteisten päämäärien hyväksi.
Se tuottaa keskinäistä solidaarisuutta ja yhteistä identiteettiä. Sen ongelmina
ovat kuitenkin autoritaarisuus, enemmistöjen tyrannia sekä refleksiivisyyden
puute. Ironinen genre tasapainottaa romanttisen genren puutteita. Se horjut-
taa sovinnaisia ja totalisoivia diskursseja ja opettaa näkemään asioita monis-
ta näkökulmista. Ironia puolestaan voi johtaa fatalismiin, vieraantumiseen ja
pinnallisuuteen, minkä vuoksi Jacobs ja Smith pitävät molempien genrejen
panosta tärkeänä poliittisessä kulttuurissa. (ma., 67-76.)

Romanttisuudessa ja ironisuudessa ei ole kyse yksinkertaisesti siitä, että
romanttiset narratiivit olisivat affirmatiivisia ja ironiset kriittisiä. Romantti-
suus voi myös koota ihmisiä vastustamaan vallitsevaa järjestystä. Vastaa-
vasti ironia voi viedä ponnekkouden vaikkapa vallitsevan talouspolitiikan
kriitikoilta.

---

³⁷ Ks. edellä luku 2.2.

Poliittisen julkisuuden ongelmana on ollut paljolti kansalaisten vieraantumisen poliitikasta. Ihmiset kokevat, ettei asioihin voi vaikuttaa ja osallistamalla tekee itsensä vain naurettavaksi. Tässä asetelmassa voi nähdä ironisen ja romanttisen narratiivin kytkeytyvän toisiinsa julkista elämää tukahduttavalla tavalla. Romanttiset tarinat vahvoine johtajineen ja juhlavine tavoitteineen ovat ehkä mittakaavaltaan niin suuria ja abstrakteja, että kansalaiset eivät saa niistä otetta ja kokevat ne vieraiksi. Kun samanaikaisesti julkisuudessa esitetään ironisia tarinoita, kansalaiset huomaavat osallistuessaan vaikkapa Emu-keskusteluun joutuvansa helposti ironian uhrin asemaan. Tämän vuoksi he seuraavat ironisia tarinoita mieluummin sivusta, ironian oivaltavana yleisönä.

Journalismin romanttisuuella tai ironisuudella tuntuisi siis olevan poliittiselle kulttuurille paljonkin merkitystä. Journalismi samalla sekä muovaa poliittista kulttuuria että on itse sen muovaamaa. Tutkimuksessa sivutaan useinkin journalistista ironiaa, mutta siihen harvoin pureudutaan kovin systemaattisesti. Joitakin kiinnostavia avauksia on kuitenkin tehty. Kauko Pietilän hahmottelema "uuden journalismin projekti" 1980-luvun alussa rakentui paljolti ironian varaan. Uuden journalismin tavoitteena oli kehittää journalistisia muotoja, jotka horjuttaisivat muotoironian keinoin objektiivisuuden illuusiota (Pietilä 1981, 75) ja vieraannuttaisivat näin yleisöä vieraantuneisuudestaan (mt., 93).

Uuden journalismin projektissa ironia nähdään journalismin yhteiskunnallisen tehtävän kannalta hyödylliseksi strategiaksi. Ironian avulla voitaisiin tehdä näkyväksi tosiasioiden ja itsestäänselvyyksien riippuvuus yhteiskunnallisista käytännöistä ja valtasuhteista (Pietilä 1981, 61-62). Uuden journalismin projektissa korostuu yhteiskunnan valtainstanssien ja yleisön vastakkainasettelu. Siinä journalistisen ironian tarkoituksena on koota ironinen yhteisö ironisoituja valtainstansseja vastaan. (mt., 14.)

Theodore Glasser ja James Ettema (1993, 1994) suhtautuvat journalistiseen ironiaan Kauko Pietilää varauksellisemmin. He tarkastelevat sitä nykyisissä journalistisissa muodoissaan, joissa se näyttää ensisijaisesti keinolta esittää moraalisia väittämiä ja arvostuksia pitäen samalla kiinni uutisjournalismille ominaisista tasapuolisuuden ja kantaaottamattomuuden normeista. Taustalla on ajatus, että ammatilliset objektiivisuusstandardit eivät tuota oikeaa kuvaa asioista, vaan päinvastoin tuottavat vääristymiä (Glasser & Ettema 1993, 323).

Ironia vapauttaa toimittajan roolistaan pelkkänä lähteen puheen välittäjänä, mutta ironisoidessaan toimittaja ei voi kuitenkaan sanoa suoraan mitä ajattelee. Sen sijaan hänen on muotoiltava ajatuksensa niin, että lukija näkee jonkin olevan pielessä ja aavistaa toimittajan tarkoituksen. Tämä onnistuu

vain, jos toimittajan puhe on ristiriidassa sen kanssa "minkä kaikki tietävät" tai mikä on "yleisesti hyväksyttyä". Näin ironisti joutuu vetoamaan moraaliseen yksimielisyyteen, arkijärkeen. Ironia kertoo yhä uudelleen esimerkiksi sen, ettei poliitikkoihin ole luottamista, eikä näin kerro mitään uutta. Samalla ironia tekee moraalisuudesta yksityistä – se voi naurattaa tai pistää vihaksi, mutta se ei synnytä keskustelua. Vaikka kaikki lukijat tajuaisivat ironian, he tajuavat sen jokainen erikseen, yksityisesti. Näin ironisen journalistin ei tarvitse perustella näkemystään, eikä yleisöäkään vedetä mukaan keskustelemaan julkisesti (in public) tai julkisena (as public) aiheesta, joka vaatisi yhteistä huomiota. Glasser ja Ettema pitävät tätä ongelmallisena, koska journalismin pitäisi nimenomaan kantaa huolta julkisesta keskustelusta. (1993, 332-335.)

Kunelius (1996, 245) mukailee Glasserin ja Etteman käsitystä journalistisen ironian yksityisyydestä ja sanoo modernin uutisen vetoavan samanaikaisesti kahdenlaiseen arkijärkeen: lähteiden puheita autentisoivaan ja niitä ironisesti horjuttavaan. Olennaista kuitenkin on, että nykyinen uutismuoto pitää nämä arkijärjen muodot erillään eikä kykene saattamaan niitä vuorovaikutukseen. Kunelius epäilee, että juuri tämä erillisyys tuottaisi yhteiskunnallista toimintakyvyttömyyttä (mt., 249).

Glasserin, Etteman ja Kuneliuksen tulkinnat ovat uskottavia, mutta niihin sisältyy myös ongelmia. Koska kirjoittajat suhtautuvat ironiaan kriittisesti, heidän ajatusketjuaan saattaisi helposti tulkita siten, että journalismi olisi jotensakin de-ironisoitava, jotta se voisi toteuttaa tehtävänsä julkisen keskustelun ylläpitäjänä. Ehkä kirjoittajat kuitenkin ajattelevat, että journalismi pitäisi pikemminkin re-politisoida, jotta se voisi olla avoimemmin poliittista, kantaaottavaa ja perustelevaa, demokratian ihanteiden mukaista – ja myös ironista. Tällaisen journalismin ironisuudesta kirjoittajat eivät kuitenkaan sano paljoakaan.

Journalismin deironisoinnin sijasta olisikin ehkä lähdeittävä Jacobsin ja Smithin ajatuksesta, että poliittinen kulttuuri ja sen myötä journalismi tarvitsee sekä ironisuutta että romanttisuutta. Toiseksi olisi syytä kiinnittää huomiota näiden genrejen sisäiseen monimuotoisuuteen. Esimerkiksi ironian käyttötavat voivat ulottua empaattisesta ja leikkisästä venkoilusta hyökkävään ja vihamieliseen nolaamiseen (ks. esim. Hutcheon 1995). Kyse ei siten ole yksin ironisuuden ja romanttisuuden sopivasta suhteesta, vaan myös siitä, millaista ironisuutta ja millaista romanttisuutta poliittisessa kulttuurissa viljellään. Ironian ja romanssin viljely sopivassa suhteessa voisi ruokkia asennetta, jonka avulla yhteiseen hyvään tähtäävä kommunikati-

vinen toiminta ja julkinen keskustelu olisi mahdollista huolimatta kaikista siihen liittyvistä riskeistä ja epävarmuuksista.³⁸

Richard Rortyn idea "liberaalista ironistista" on esimerkki tällaisesta ironisuuden ja romanttisuuden yhdistämisestä. Rortyn liberaali ironisti toimii vakaumuksensa mukaan, vaikka tiedostaakin vakaumuksensa kontingenttisuuden (1989, 61). Myös Schudson ehdotti yhdenlaista romanttisuuden ja ironisuuden yhdistelmää rohkaistessaan journalisteja kirjoittamaan "ikään kuin" yleisö olisi aktiivista ja demokratia toimisi, vaikka he hyvin tietävät, että vain osa yleisöstä seuraa politiikkaa aktiivisesti ja vielä harvempi osallistuu siihen itse.³⁹ Schudson ei tuominut tällaista journalismia todellisuutta kaunisteleväksi romanttisuudeksi, vaan katsoi, että ellei yleisölle puhuta ikään kuin se olisi aktiivista, siitä ei koskaan voi tullaakaan aktiivista. Schudson tuntuisi sanovan, että toimittajien on parempi olla tiettyyn rajaan hyväuskoisia kuin kyynisiä, jotta demokratia voisi toimia.

Kansalaisjournalismin teoreetikko Jay Rosen (1991) vie Schudsonin ajatusta pidemmälle. Roseninkin lähtökohtana on "ikään kuin" -ajattelu, mutta hänelle ei riitä, että journalismi toimii kuten tähänkin asti. Rosenin mielestä kansalaiset pitäisi esittää "ikään kuin" he olisivat keskeisimmät toimijat yhteiskunnallisessa keskustelussa. Perinteisesti journalismi lähtee siitä, että eliitit keskustelevat ja kansalaiset "ikään kuin" seuraavat tätä keskustelua. Kansalaisjournalismissa kansalaiset "ikään kuin" nostetaan keskusteluun eliittien rinnalle.

"Ikään kuin" -tilanteet ovat tiettyssä mielessä ironisia tilanteita. Sekä Schudsonin kiinnostuneisiin kansalaisiin uskova että Rosenin kansalaisten tärkeyttä korostava journalisti ovat samaan tapaan ironisen tilanteen "uhreja". He asettuvat alttiiksi kasvojen menetyksen riskille ottaessaan todesta kansalaisten aktiivisuuden ja keskeisyyden, vaikka kuka tahansa voisi esittää hyviä perusteluita sille, etteivät kansalaiset ole politiikassa enempää aktiivisia kuin keskeisiääkään. Tässä tilanteessa pieni itseironinen vivahde voisi keventää toimittajan asemaa. Romanttisen narratiivin painotuksessa liikaa kansalaisjournalistinen deironisaatio saattaa *piilottaa* "ikään kuin" -tilanteeseen väkisinkin liittyvän tilanneironian. Vakavan toiminnan rinnalleen kaipaamaksi kepeydeksi riittää paljolti jo osapuolten ironinen *asenne*, mutta sopivan sokraattisissa muodoissa ironiaan voitaisiin ehkä myös vihjata journalistisissa *esityksissä*. Näin pyrittäisiin tuomaan näkyviin, että asettuminen ironiseen tilanteeseen on tietoista ja harkittua riskinottoa.

---

³⁸ Ks. edellä luku 3.3.

³⁹ Ks. edellä luku 2.5.

3.5. Yhteenvedo: journalismin rooli poliittisessa julkisuudessa

Nykyinen poliittinen journalismi on pitkän historiallisen kehityksen tuloksena muotoutunut geneerinen käytäntö, jota ei mitenkään yksioikoisesti ole suunniteltu demokratian tai poliittisen prosessin tarpeisiin. Silti se tosiasiallisesti vaikuttaa politiikkaan ja sen demokraattisuuteen. Kun siis tässä tarkastelen journalismia poliittisen julkisuuden kannalta, näkökulmani on journalismille ulkoinen: en pohdi millä keinoin toimittaja saisi mahdollisimman kätevästi tehtyä lukijoita kiinnostavia juttuja, vaan pikemminkin tutkin toimittajan tällaisen pyrkimyksen seurauksia julkiselle elämälle.

Tarkastelen journalismia interdiskursiivisena käytäntönä, jossa journalismin olennainen tehtävä on saattaa erilaisia intressejä yhteiseen julkisuustilaan tematisoimaan yhteiskunnallisia kysymyksiä ja neuvottelemaan niistä. Kyse on siis Habermasin kuvaaman julkisuuden virittämisestä sekä sen toimintaedellytysten turvaamisesta. Journalismin tehtävä on houkutellessa esiin sellaisiakin näkökulmia, jotka muuten eivät tulisi julkisuuteen ja vartioida julkisuustilaansa jonkun intressitahon näkökulmien suhteettoman vahvalta esiintymiseltä.

Habermasilaisen julkisuushanteen kannalta tarkastellen yksi journalismin ongelmista on ehkä liiallinen tieto- ja tapahtumakeskeisyys. Tarkoitan tällä sitä, että toimittajat mieltävät tehtäväkseen oikeiden ja olennaisten tietojen välittämisen.⁴⁰ Tässä ei sinänsä ole mitään vikaa, mutta tietojen välittämisen ohella journalismin pitäisi myös ja nimenomaan toimia asioiden tematisoinnin ja niistä neuvottelun välineenä. Tämä viimeksi mainittu rooli edellyttää journalismilta enemmän aktiivisuutta, avoimuutta ja osallistuvuutta kuin vain jo tapahtuneiden asioiden raportointi oikein. Tältä pohjalta journalismi voitaisiinkin mieltää totuuden esittämisen käytännön ohella totuuden etsimisen käytännöksi. Journalismilta ei vaadittaisi erehtymättömyyttä, vaan eri totuuksia punnittaisiin erilaisten intressien ja äänen dialogissa, jota toimittajan ei tarvitsisi yksin hallita.

Julkisesti totuutta etsivä journalismi törmää rajoihinsa siinä, että käytännössä totuuden etsintään osallistuu vain pieni osa kansalaisista. Ajattelen Schudsonin (1996/1995) tavoin, että journalismin pitäisi yhtäältä toimia ikään kuin yleisö olisi aktiivista ja osallistuvaa ja toisaalta yrittää tietoisesti tukea kansalaisten osallistumista. Tarjoamalla oletetuille aktiivikansalaisille osallistumisen areenan ja tarpeelliset tiedot journalismi pakottaa ottamaan päätöksenteossa huomioon päätösten mahdollisesti herättämät julkiset reak-

---

⁴⁰ Journalistin ohjeiden (1992) ensimmäinen kappale kuuluu seuraavasti: "Hyvän journalistisen tavan perustana on kansalaisen oikeus saada oikeita ja olennaisia tietoja, joiden avulla he voivat muodostaa totuudenmukaisen kuvan maailmasta ja yhteiskunnasta."

tiot. Samalla journalismin ylläpitämä julkisuus myös pitää esillä päätöksenteon kannalta relevantteja näkökulmia. Schudsonin mielestä journalismi voisi parantaa suoritustaan, jos toimittajat vakavasti miettivät, miten he parhaiten voisivat palvella älyllistä ja kiinnostunutta poliittista yleisöä. Toimittajien olisi siis pohdittava, miten kirjoittaa juttuja, joiden perusteella lukija pystyy muodostamaan perustellun mielipiteen poliittisista kysymyksistä ja vertailemaan eri tahojen toimintaa ja tavoitteita. Tämä edellyttää, että myös päätöksiä tekevät eliitit ilmaisevat todelliset näkökantansa "ikään kuin" julkisuus kykenisi arvioimaan päätösten todellisia perusteita. Kantolan (2002) tutkimuksen mukaan ainakaan suomalaiset talouspolitiikan päättäjät eivät olleet tällaiseen avoimuuteen halukkaita. He kokivat julkisen keskustelun tehottomaksi tai mahdottomaksi ja tekivät päätöksiä mieluummin vähin äänin tai käyttivät julkisuudessa yksinkertaistettuja argumentteja, joilla ei ollut paljonkaan tekemistä varsinaisen päätöksentekoon liittyvän harjinnan kanssa (mt., 208-212, 304-308, 320-322). Journalismin olisi kuitenkin vastustettava tällaista päätöksenteon ja julkisen keskustelun eriytymistä ja vaadittava juuri niitä perusteluita, joihin päätökset todella perustuvat. Journalismin tehtävä on selittää argumentit niin, että ne tulevat ymmärrettäviksi. Jos julkisointia puhutellaan kuten täysivaltaista, sillä on edes periaatteessa mahdollisuus tulla täysivaltaiseksi.

Kansalaisten passiivisuuden ja politiikasta vieraantumisen suhteenkaan journalismin ei tarvitse jäädä toimettomaksi. Schudsonin (1996/1983, 218) mukaan journalismi voisi esimerkiksi kiinnittää huomiota tarkoittamattaan omaksumaansa puoluevastaisuuteen. Schudson tarkoittanee suomalaisessakin poliittisissa journalismissa havaittavissa olevaa taipumusta tulkita puolueiden toiminta ensisijaisesti valtapeliksi, ei pyrkimykseksi ratkaista yhteiskunnallisia ongelmia. Journalismi voisi siis alkaa painottaa rationalistista ja asiasuuntautunutta politiikkakäsitystä henkilösuuntautuneen ja konstruktionistisen politiikkakäsityksen sijasta.⁴¹ Samalla journalismi voisi yrittää irtautua rutiininomaisesta epäilytelin soveltamisesta puolueita kohtaan.⁴² Kyse on siis journalistisista konventioista, joita voidaan muuttaa, kunhan ne ensin tunnistetaan.

Toinen demokraattista julkisuutta rajoittava seikka on se, että suuri osa kansalaisten elämään vaikuttavista päätöksistä tehdään julkisuuden ja poliittisen järjestelmän ulkopuolella yksityisissä liikeyrityksissä. Elinkeinoelämällä on paljon vaikutusvaltaa myös poliittiseen järjestelmään. Schudsonin (mt., 219-220) mielestä tässäkin kysymyksessä journalismin ei pitäisi alis-

---

⁴¹ Ks. edellä luku 2.2.

⁴² Ks. edellä luku 3.3.

tua, vaan se voisi aktiivisemmin kertoa, miten liike-elämän ja muiden intresiryhmien edustajat maanittelevat ja painostavat poliittisia päätöksentekijöitä. Valmiita lakeja voitaisiin myös analysoida julkisesti siltä kannalta, miten eri painostusryhmät ovat saaneet näkökulmiaan mukaan lakitekstiin.

Kolmanneksi julkisuuden ongelmaksi on nähty äänekkäiden vähemmistöjen kyky hidastaa päätöksentekoprosessia yksisilmäisen ja kansalaisten enemmistön mielipiteistä piittaamattoman painostuksen avulla. Mielenosoitukset ja oikeudelliset valitusprosessit ovat tyypillisiä tällaisia vaikutuskeinoja. Tällaisten yhden asian liikkeiden ongelmallisuus johtuu osaltaan journalistisesta konventiosta kärjistää ja dramatisoida. Konfliktin lietsunnan sijasta journalismi voisikin yrittää johdatella keskustelua Habermasin kuvaamien pragmaattisen, eettisen ja moraalisen diskurssin sekä kompromissihakuisen neuvottelun suuntaan.⁴³ Useimmat kansalaisjournalismiliikkeen kokeilut voi nähdä tämänsuuntaisina yrityksiä. Esimerkiksi Heikkilän ja Kuneliuksen (1999, 103) mukaan hyvä (kansalais)journalismi rakentaa tiloja ja tilanteita, joissa eri näkökulmien edustajat kohtaavat toisensa, puhuvat toisilleen ja vastaavat toistensa kysymyksiin. Hyvä journalismi pitää yllä julkisia prosesseja eikä vain raportoi tietyssä paikassa tiettyyn aikaan sattuneita tapahtumia (mt., 119).

Tällaisia kohtaamisen tilanteita voidaan rakentaa kansalaisjournalismille tyypilliseen tapaan kokoamalla kansalaisryhmiä pohtimaan jotain poliittista kysymystä tai sitten miettimään yhdessä, mitä asioita olisi syytä ottaa julkisuuden ja politiikan asialistalle. Näin onkin löydetty aiheita ja näkökulmia, jotka vakiintuneita toimitusrutiineja noudattaen olisivat jääneet sivuun. Kaikkiaankin kansalaisjournalismiprojekteissa päähuomio on ollut toimituksellisissa tiedonhankinnan ja -tuotannon tavoissa eikä niinkään journalismin kerronnallisissa muodoissa. Oma tarkoitukseni taas on kiinnittää huomiota ensisijaisesti juuri journalismin kerronnallisiin ja kertomuksellisiin piirteisiin. Yritän paikantaa teksteistä julkisen keskustelun kannalta olennaisia elementtejä ja hyödyntää näin kansalaisjournalismiliikkeen ideoita tekstianalysysissä.

Journalismin roolia poliittisessa prosessissa voi tarkastella ainakin kolmesta näkökulmasta. Ensinnäkin voidaan tarkastella journalismia proseduraaliselta tai toiminnalliselta kannalta. Tällöin huomio on siinä, millä tavoin journalismi organisoii kulloisestakin poliittisesta kysymyksestä käytävää keskustelua. Onko keskustelu yhteisymmärrykseen tähtäävää vai ristiriitoja kärjistävää? Pelaako journalistinen kertoja uskomis- vai epäilypelejä? Mitä asioita politisoidaan ja miten niillä politikoidaan? Sitoudutaanko kysymys-

---

⁴³ Ks. edellä luku 2.2.

ten pitkäjänteiseen käsittelyyn, vai onko kirjoittelu episodimaista ja tapahtumakeskeistä? Otetaanko esitetyt näkemykset varteen siitä riippumatta, kuka niitä esittää? Koetellaanko esitettyjen perustelujen kestävyyttä? Missä määrin keskustelu tukeutuu Habermasin kuvaamiin pragmaattiseen, eettiseen ja moraaliseen diskurssiin?

Toiseksi voidaan tarkastella, millaisia tulkintakehyksiä journalismin organisoimassa keskustelussa esiintyy ja mitkä niistä ovat hallitsevassa, mitkä haastavassa asemassa. Kyse lienee sellaisesta "sisällöllisestä" (substantial) näkökulmasta, jota Mouffen (1999, 749) mukaan ei voi erottaa proseduraalisesta. Tulkintakehykset tuottavat tietynlaisia päämääriä ja identiteettejä suhteessa tiettyihin poliittisiin kysymyksiin. Käytettävissä on koko kulttuurisen analyysin arsenaali semiotiikasta metafora-analyysiin ja narratiivianalyysin.

Kolmanneksi kulttuurinen analyysi voidaan kohdistaa poliittisten kysymysten sijasta poliittiseen toimintaan ja poliittiseen kulttuuriin itseensä. Nyt ei kysytäkään, millaiset kulttuuriset jäsenyykset kamppailevat julkisuudessa hegemonisesta asemasta, vaan millaiset jäsenyykset muovaavat itse poliittista toimintaa ja julkista keskustelua. Edellä luvussa 3.4 kuvatut poliittisen kulttuurin narratiiviset genret käyvät esimerkiksi tästä lähestymistavasta.

Tässä tutkimuksessa painotan yllä mainituista näkökulmista ensimmäistä ja kolmatta, mutta analyysissä tulevat väistämättä esiin myös toisen näkökulman osoittamat sisällölliset kysymykset. Olen kiinnostunut pääasiassa journalismin roolista poliittisessa julkisuudessa; kuinka se toimii järjestäessään julkista keskustelua, ja millaista poliittista kulttuuria se toimiessaan tuottaa ja uusintaa. Poliittisen toiminnan ja poliittisen kulttuurin näkökulmat liittyvät toisiinsa, koska toiminnassa on kyse myös kulttuurisen välineistön (narratiiviset genret, perusdikotomiat jne.) käyttämisestä ja uusintamisesta.

Lähestyn julkisuutta journalististen tekstien kautta kiinnittämättä juuriin huomiota viestintävälineiden taloudellisiin ehtoihin tai lähteiden mediastrategioihin muuten kuin valmiista lehtiteksteistä päättelemällä. En siis niinkään pyri selittämään teksteissä käytävää keskustelua tekstin ulkoisilla seikoilla kuin kuvailemaan tekstejä valitsemastani normatiivisesta, lähinnä Habermasin julkisuuskäsitykseen nojaavasta näkökulmasta.

4. Budjetti poliittisena prosessina

4.1. Budjetin tehtävät ja budjettivalta

Valtion budjetti on yksi keskeisimpiä julkisen vallankäytön instituutioita. Lähes kaikki julkiset toimet edellyttävät rahoitusta, ja rahoituksesta päätehtään talousarvion yhteydessä. Näin talousarvio on hallitusohjelman ohella oikeastaan ainoa kokonaisvaltaisesti valtion toimintaa koordinoiva päätösmuoto.

Budjettia ja sen laadintaa koskevan tutkimuksen voi jakaa kahtia sen mukaan, tarkastellaanko talousarvion muodollisia tehtäviä vai talousarvion valmistumista käytännössä. Budjetin ja budjetoinnin muodollisia piirteitä esitellään alan oppikirjoissa yleensä varsin myönteiseen sävyyn, kun budjetoinnin arkitodellisuutta kuvaavissa tutkimuksissa ote on usein kriittisempi ja kyynisempi (Hyrsky ym., 1998; Brunsson 1995). Muodollisesti talousarvio on eduskunnan väline valtionalouden, hallinnon ja yhteiskuntapolitiikan suunnitteluun, ohjaukseen ja valvontaan. Käytännön budjetointia kuvaavissa tutkimuksissa taas tulevat esiin budjettiin liittyvä sattumanvaraisuus ja epärationaalisuus, valtakamppailut ja vallan keskittyminen valtiopäivien sijasta valtiovarainministeriöön. Budjetin laadinta ei ole läpeensä rationaalista valtion menojen ja toimintojen arviointia ja suunnittelua, vaan myös etukamppailua ja rituaalista vanhan toistamista. Päätöksenteko on *inkrementaalista*, eli uudistuksia ei tehdä kokonaisvaltaisesti, vaan tapauskohtaisesti aiempia ratkaisuja korjailten (Wildavsky 1988, 78; Mattson 1998, 34-38; Tiihonen 1990, 188-189; Brunsson 1995, 20).

Budjetin valmistelijoiden roolit eriytyvät siten, että ministeriöt ja virastot pyrkivät neuvottelemaan omalle hallinnonalalleen mahdollisimman paljon määrärahoja, kun taas valtiovarainministeriö yrittää pitää määrärahat mahdollisimman pieninä. Roolien eriytymiseen liittyy sekin, että valtiovarainministeriö tarkastelee ministeriöiden määrärahaesityksiä ensisijaisesti valtionalouden ja taluspolitiikan näkökulmasta, kun kukin ministeriö mieltää määrärahat oman hallinnonalansa tavoitteiden näkökulmasta (Tiihonen 1990, 188-190; Tiihonen 1992a, 144; Brunsson 1997, 88).

Kaarlo Tuori (1985, 21-22) tarkastelee budjettia oikeudelliselta kannalta ja määrittelee sille kaksi päätehtävää: ensinnäkin budjetti palvelee eduskunnan harjoittamaa *toimeenpanokoneiston ohjausta ja valvontaa* ja toisaalta sen avulla voidaan *suunnitella julkista toimintaa*. Tuorin esitystä hiukan

tiivistäen budjetin suunnittelutehtävästä voi erottaa seuraavat lohkot: 1) *fiskaalinen suunnittelu* eli valtion menojen sopeuttaminen tuloihin ja maksuvalmiuden turvaaminen, 2) *yhteiskuntapoliittinen suunnittelu* eli valtion eri tehtäväalueiden välisten painotusten ja yhteiskuntapoliittisten tavoitteiden määrittäminen sekä 3) *talouspoliittinen suunnittelu* eli kansantalouden ohjaaminen muun muassa suhdanne-, työllisyys- ja aluepolitiikan avulla.

Paula Tiihosen (1989, 160-161) mukaan budjetissa otetaan kantaa ainakin 1) kansantalouden kokonaiskehitykseen, 2) talouspolitiikan kehitykseen, 3) julkisen sektorin laajuuteen, 4) hyvinvointivaltion tehtäviin, määrään, laatuun ja niiden välisiin suhteisiin, 5) julkisen talouden sisäiseen rakenteeseen sekä valtion ja kuntien työnjakoon, 6) eri hallinnonalojen väliseen painotukseen, 7) julkisen ja yksityisen sektorin työnjakoon, 8) alueelliseen kehitykseen, 9) hyvinvointivaltion palvelujen jakautumiseen ja 10) tulonjakoon. Budjetti ei siis ole pelkästään tekninen ja tilinpidollinen asiakirja, vaan sen avulla koordinoidaan lähes kaikkia politiikan osa-alueita.

Suomessa budjettiprosessia on ehkä voimakkaimmin kritisoitu siitä, että eduskunnan mahdollisuudet vaikuttaa budjetin muotoutumiseen ovat käytännössä varsin pienet. Näin on siitä huolimatta, että oikeuskirjallisuudessa *budjettivallan* korostetaan kuuluvan nimenomaan eduskunnalle (Hidén & Saraviita 1994, 79; Myrsky 1999, 38; Suomen perustuslaki 83 §). Myös Ruotsissa budjettivalta kuuluu hallitusmuodon mukaan valtiopäiville⁴⁴ (Mattson 1998, 43). Käytännössä molemmissa maissa keskeisessä asemassa ovat kuitenkin valtiovarainministeriön virkamiehet, jotka koostavat hallituksen budjettiesityksen. Muodollisesti virkamiehet vain valmistelevat, mutta käytännössä valtiovarainministeriön budjettiesitys on eri osapuolten kanssa erikseen neuvoteltu kokonaisuus, jota ei voi enää olennaisesti muuttaa. Niin Suomessa kuin Ruotsissakin budjettiesitykseen tehdään enää hyvin vähän muutoksia sen jälkeen, kun se on jätetty valtiopäiville.⁴⁵ Paula Tiihonen (1992a, 145) kuvasi asetelmaa radioesitelmässään seuraavasti:

Budjettipaketti on kokonaisuus, joka joko hyväksytään tai hylätään. Ministereille on taottu päähän, että pienikin siirto paketissa voi kaataa rakennelman, johon ovat jo muun muassa kunnat ja työmarkkinaosapuolet taustaryhmineen sitoutuneet. Niin rohkeaa politiikkaa, joka uskaltaisi ottaa riskin, ei olekaan. Näin ollen budjettiriihessä toisaalta keskitytään muutamaaan sopivasti auki jätettyyn ja julkisuuteen toimitettuun ajankohtaiseen täkyyn.

⁴⁴ Ruotsin Riksdagenista puhuttaessa käytän termiä valtiopäivät. Käsitellessäni Suomea ja Ruotsia yhdessä käytän vaihtelevasti sekä eduskunta- että valtiopäivät -termejä.

⁴⁵ Rahassa mitaten Ruotsin valtiopäivät muutti budjetin loppusummaa keskimäärin 0,1 % vuosina 1983/84 - 1993/1994. Kumulatiivisesti yhdeltätoista vuodelta laskien tämä merkitsee noin viittä miljardia kruunua eli yhtä prosenttia budjetin loppusummasta. (Brunsson 1997, 30.)

Terveyskeskusmaksu on ollut 1980-luvulla ehtymättömän politikoinnin lähde. Toisaalta kukin ministeri yrittää epätoivoisesti palauttaa omaan budjettiin sieltä valtiovarainministeriön tiputtamia yksittäisiä asioita.

Budjettiin liittyvää vallankäyttöä rajoittaa, että suurin osa budjetin määrärahoista on niin sanottuja *sidottuja menoja*, jotka lakien, muiden säädösten tai sopimusten takia on pakko ottaa budjettiin sellaisinaan. Myrskyn (1999, 77) mukaan sidottuja menoja on ollut 80-90 prosenttia Suomen talousarvioiden loppusummasta. Ruotsissa menojen sidonaisuus on samaa luokkaa (Mattson 1998, 102-105). Korkeaa sidonaisuusastetta on pidetty ongelmana ainakin seuraavista syistä: 1) sidottujen menojen kasvua on vaikea hallita, 2) menojen sidonaisuus vähentää taloudellista liikkumavaraa ja siten valtioneuvoston kykyä talouspoliittiseen ohjaukseen, 3) vailla sidonaisuutta olevien menojen supistaminen sidottujen menojen rahoituksen turvaamiseksi on usein kokonaisuuden kannalta epätarkoituksenmukaista (Liinavuori 1996, 2-3).

Koska menojen sidonaisuus perustuu usein lakiin, eduskunta lainsäädäntövallan käyttäjänä voi tietysti muuttaa lakeja ja näin puuttua myös sidottuihin menoihin. 1990-luvun alun talouskriisin jälkeen tätä mahdollisuutta on käytetty ns. *säästölaeissa*, joilla on muun muassa heikennetty työttömyysturvaa ja kuntien valtionosuuksia (Myrsky 1994, 46-47). Varsinaisten säästölakien lisäksi kutsun budjettilaeiksi ylipäänsä sellaisia lakeja, joilla pannaan toimeen budjetin yhteydessä sovittuja asioita. Esimerkiksi Suomen lääniuudistuksesta sovittiin syksyllä 1996 budjetin yhteydessä, ja siihen liittyviä lakeja voi pitää budjettilakeina, vaikka niissä menosäästöjä olennaisempia ovat uudistuksen aluepoliittiset ja organisatoriset puolet.

Vaikka eduskunnan vallasta on kannettu huolta, tehokkuustavoitteet ovat budjetointia uudistettaessa olleet kuitenkin tärkeämpiä. Tehokkuuden nimissä valtion laitoksia on muutettu liikelaitoksiksi ja osakeyhtiöiksi, mikä on siirtänyt toimintoja eduskunnan budjettivalvonnan ulottumattomiin. Myös yksityiskohtaisten määrärahojen korvaaminen yleisemmillä tulostavoitteilla ja laajoilla toimintamäärärahoilla on siirtänyt päätösvaltaa toimintayksiköille itselleen.

Ruotsissa budjettiprosessin uudistamisen julkilausutuksi tavoitteeksi on Suomea selvemmin asetettu myös budjettiprosessin *tiukentaminen*. Ruotsissa kiinnitettiin suurta huomiota saksalaisen ekonomistin Jürgen Hagenin (1992) tutkimukseen, jossa hän löysi tilastollista tukea hypoteesilleen tiukan budjettiprosessin ja valtiontalouden tasapainon välisestä yhteydestä: tiukan budjettiprosessin maissa valtion velka ja budjettialijäämä olivat muita pienempiä. Hagen mittasi budjettiprosessin tiukkuutta rakenneindeksillä, joka muodostui sitä suuremmaksi, mitä vahvempi asema pääministerillä ja

valtiovarainministerillä sekä valtiovarainministeriöllä oli hallituksen budjettivalmistelutyössä sekä mitä vähemmän mahdollisuuksia valtiopäivillä oli muuttaa hallituksen esitystä. Brunsson (1997, 15-16) tiivistää Hagenin hypoteesit seuraavaan viiteen kohtaan:

1. Ministeriöiden johto pyrkii kasvattamaan oman alansa menoja, kun taas pääministeri ja valtiovarainministeri kantavat huolta kokonaisuudesta. Jos pääministerillä ja valtiovarainministerillä on vahva asema budjettia laadittaessa, hallituksen budjettiesitys on menojen suhteen pidättyvämpi kuin muussa tapauksessa.
2. Hallitus ennakoii budjettiesityksessään valtiopäivien reaktiota. Mitä enemmän mahdollisuuksia valtiopäivillä on muuttaa budjettiesitystä, sitä todennäköisemmin hallitus ehdottaa suurempia menoja.
3. Jos hallituksen budjettiesitys ymmärretään niin tärkeäksi, että hallitus on valmis eroamaan, ellei esitystä hyväksytä, hallitus saa helpommin tukea tiukalle budjetille. Valtiopäivien muutosesitykset jäävät tällöin vähäisemmiksi.
4. Budjettikuri vahvistuu myös siinä tapauksessa, että valtiopäivät päättää ensin budjettikehyksestä ja vasta sen jälkeen esityksen yksityiskohdista.
5. Valtiontaloudelle on eduksi, jos valtiopäivien ja hallituksen on vaikea tehdä budjettivuoden aikana muutoksia budjettiin.

Pian Hagenin tutkimuksen jälkeen Per Molander (1992) teki vastaavan arvion Ruotsin budjettiprosessista. Sen mukaan kahdestatoista tutkitusta EU-maasta ainoastaan Italian budjettiprosessi oli löysempi kuin Ruotsin. Ruotsin budjettiprosessia tiukennettiin Hagenin tutkimuksen viitoittamaan suuntaan, ja valtiovarainministeriön uutta budjettiprosessia koskevassa esitteessä kerrotaan, kuinka prosessi vajaan neljässä vuodessa kehittyi yhdeksi Euroopan tiukimmista (Brunsson 1997, 135).

Budjettiprosessin "tiukentaminen" valtiontalouden kokonaisedun nimissä on vahvistanut hallituksen asemaa ja vähentänyt valtiopäivien vaikutusmahdollisuuksia entisestään. Hallituksen keskeisessä asemassa ei kuitenkaan sinänsä ole mitään omituista, koska parlamentarismissa hallituksen nimenomaisena tehtävänä on olla aloitteellinen niin yhteiskunta- kuin talouspolitiikassakin. Hallitus on valtuutettu toteuttamaan ohjelmaansa, ja mikäli tämä ei valtiopäiviä miellytä, valtiopäivät voi vaatia hallitusta eroamaan. Hallituskeskeinen budjettiprosessi näyttää siis noudattavan kauiniisti parlamentaarisen demokratian ideaaleja.

Hallituksen ja eduskunnan työnjaon ei kuitenkaan tarvitse merkitä, että valtaan päästyään hallitus sulkeutuisi muusta yhteiskunnasta ja alkaisi toimistaan raportoimatta ja muita kuulematta toteuttaa ohjelmaansa. Hallituksen tulisi päinvastoin edesauttaa hankkeidensa pysymistä julkisuuden agendalla ja osallistua keskusteluun myös julkisuudessa. Julkisen keskustelun tehtävänä on tuoda päätöksentekijöiden tietoon asiaan vaikuttavat

näkökohdat ja intressiryhmien näkökannat. Varsinaiset ratkaisut kulloisenkin hallituksen on tehtävä niin kuin se julkisen prosessin jälkeen itse näkee parhaaksi.

Eduskunnan vaikutusmahdollisuuksia arvioitaessa ei ehkä niinkään pitäisi valitella sen vähäistä mahdollisuutta puuttua hallituksen budjettiesitykseen eduskuntakäsittelyn yhteydessä. Olennaisempaa on avoimuus budjetin valmisteluvaiheessa. Tässä journalismilla on olennainen rooli. Journalistien pitäisi kyetä tuomaan julkisuuteen valmisteltavana olevia talouspoliittisia ja yhteiskuntapoliittisia kysymyksiä sekä myös vaatimaan kansalaisyhteiskunnassa virinneiden kysymysten ottamista valmisteluagendalle. Uhkana niin journalismin kuin eduskunnankin toimintakyvylle on niiden keskusteluttaminen jollain populistisella ikuisuusaiheella samalla kun olennaiset ratkaisut tehdään vähin äänin. Tästä käy esimerkiksi Tiihosen mainitsema terveystieteiden keskustelu. Tällaisesta "keskusteluttamisesta" oli kysymys ehkä myös keväällä 2000, kun valtiovarainministeri Sauli Niinistö väläytti budjettikehystiedonannon yhteydessä työttömyysturvan ehtojen kiristämistä. Sekä eduskunnan että tiedotusvälineiden huomio kiinnittyi Niinistön provo-soivaan lausumaan, eikä hallituksen tarvinnut juurikaan puolustaa itse budjettikehystä. Tämän tulkinnan mukaan Niinistö olisi siis tällaisen strategisen politisoinnin avulla onnistunut ohjaamaan politikointia ja julkista keskustelua haluamallaan tavalla.

Talousarvion kokonaissummasta vain pieni osa politisoidaan neuvottelun kohteeksi. Suurin osa budjetin sisällöstä toistuu rutiininomaisesti edellisten vuosien tapaan.⁴⁶ Kiinnostavaa onkin miten valikoituvat ne kysymykset, joista käydään poliittista ja julkista keskustelua. Tähän tuskin voi vastata kovin yleisesti, vaan on tutkittava empiirisesti, mitkä kysymykset ovat tulleet julkisuuteen ja kenen aloitteesta. Sanomalehtikirjoittelua tutkimalla voi selvittää, mitkä kysymykset on politisoitu politikoinnin kohteeksi, mutta politisoimisprosessin tarkempi tutkimus edellyttäisi talouspolitiikasta vastaavien virkamiesten ja poliitikkojen haastatteluja. Tässä työssä tyydyn lehtiaineiston analyysiin.

---

⁴⁶ Budjetin rutiininomaisesti toistuvat osat perustuvat aiempien vuosien lainsäädäntötyöhön, ja nekin on aikanaan politisoitu neuvottelun kohteeksi. Kaikkia asioita ei voida ottaa vuosittain uudelleen neuvoteltaviksi.

4.2. Budjettiprosessi Suomessa ja Ruotsissa

4.2.1. Budjettivalmistelu

Sekä Suomessa että Ruotsissa budjettisuunnitelmia tehdään kolmella tasolla: 1) virastoissa ja laitoksissa, 2) ministeriöissä ja 3) koko valtakunnan tasolla. Suomessa budjetin valmistelu kytkeytyy kiinteäksi osaksi nelivuotista toiminta- ja taloussuunnittelua. Varsinainen talousarvio kattaa suunnittelukaudesta ensimmäisen vuoden, ja ainoastaan se on hallintoa sitova ja velvoittava eduskunnan päätös. Ruotsissa vuosittaisen budjetin tukena ovat virastojen tekemät selvitykset edellisen vuoden toiminnasta (årsredovisning) sekä arviot kolmen seuraavan vuoden toiminnasta ja sen rahoituksesta (budgetunderlag). (Mattson 1998, 56-63; Myrsky 1999, 35-37.)

Vuoteen 1999 asti valtion talousarvioesitys tuli Suomessa julkiseksi vasta silloin, kun presidentti valtioneuvoston istunnossa päätti antaa esityksen eduskunnalle. Valmisteluvaiheessa viranomaiset antoivat talousarvioesitykseen liittyvistä asiakirjoista tietoja harkintansa mukaan. Ministeriöiden talousarvioehdotukset ja muut talousarvioesityksen valmistelun yhteydessä valtiovarainministeriössä ja muissa ministeriöissä tehdyt muistiot ja selvitykset eivät tulleet julkisiksi senkään jälkeen, kun hallituksen esitys valtion talousarvioksi oli annettu eduskunnalle (Tavast 1995, 41).

Vuonna 1999 voimaan tulleen julkisuuslain mukaan ministeriöiden ja niiden alaisten yksiköiden talousarvioehdotukset tulevat julkisiksi valtiovarainministeriön allekirjoitettua – yleensä keskikesällä – ensimmäisen kannanottonsa talousarvioehdotukseksi. Tämän jälkeen talousarvioesityksen valmistelua varten laaditut ja siihen sisällytetyt ehdotukset tulevat julkisiksi, kun talousarvioesitys annetaan eduskunnalle. (Mäenpää 1999, 79-80.)

Ruotsin lainsäädännössä ei ole erityismainintoja budjettijulkisuudesta, vaan budjetin valmistelussa sovelletaan julkisuusperiaatetta samalla tavalla kuin muuhunkin hallintoon. Viralliset asiakirjat ovat julkisia silloin, kun ne ovat saapuneet viranomaiselle, toimitettu toiselle viranomaiselle tai ne muuten ovat lopullisessa muodossaan viranomaisen hallussa (Public access... 2000, 11-13). Ruotsissa ei siten ole budjettisalaisuutta, vaan asiakirjat ovat pääsääntöisesti julkisia heti niiden valmistuttua. Painovapausasetus (tryckfrihetsförordningen) ja salaisuuslaki (sekretesslagen) tosin rajoittavat valtion keskeisen finanssi-, raha- ja valuuttapolitiikan julkisuutta. Niiden perusteella ei kuitenkaan nähdäkseen voida määrätä esimerkiksi ministeriöiden budjettiarvioita (budgetunderlag) salaisiksi, vaan rajoitukset koskevat suoremmin markkinoihin vaikuttavia ratkaisuja, kuten päätöksiä valuutan arvosta,

korkotasosta tai obligaatioiden liikkeellelaskusta (ks. Corell ym. 1985, 114-115).

Tämän tutkimuksen aineisto on syksyltä 1996, jolloin budjettisalaisuus jatkui Suomessa hallituksen budjettiesityksen valmistumiseen saakka. Vielä 1998 annetuissa valtioneuvoston ohjeissa (TM 9804) nimenomaisesti kiellettiin ministeriöiden ja niiden alaisten virastojen ja laitosten varsinaisten talousarvioehdotusten saattaminen julkisuuteen ennen talousarvion jättämistä eduskunnalle. Kiellosta huolimatta viestimille on ollut tapana kertoa yleisluontoisesti keskustelun alla olevista budjettikysymyksistä, ja viestimet ovat voineet täydentää samaansa kuvaa haastattelemalla budjettineuvottelujen osapuolia. Budjettisalaisuus antaa kuitenkin viranomaisille mahdollisuuksia strategiaan valintoihin siinä, mitä viestimille kerrotaan ja mitä jätetään kertomatta. Myös Ruotsissa viranomaisilla on tällaista harkintavaltaa, koska epäviralliset muistiot ja keskeneräiset asiakirjat eivät sielläkään ole julkisia.

Aloite budjettiprosessissa on selkeästi hallituksella. Talousarvioesityksellään hallitus konkretisoi ohjelmaansa, josta se on sopinut hallitusta muodostettaessa (Myrsky 1999, 38). Niin Suomessa kuin Ruotsissakin valtiopäivät hyväksyy tavallisesti hallituksen esityksen suurimmalta osaltaan hallituksen esittämässä muodossa. Suomessa erityisesti enemmistöhallitukset sopivat kiistanalaisista asioista etukäteen eduskuntaryhmiensä kanssa niin, että muodollisessa päätösvaiheessa muutoksia ei enää juuri tehdä. Myös Ruotsissa hallitukset ovat pyrkineet turvaamaan budjettiesityksensä läpimenon valtiopäivillä sopimalla asiasta etukäteen. Esimerkiksi 1996 aloittanut Göran Perssonin sosiaalidemokraattinen vähemmistöhallitus teki budjetti yhteistyötä oppositiossa olleen keskustapuolueen kanssa. Suomen osalta Hidén ja Saraviita (1994, 195) toteavatkin, että olennaiset budjettikysymykset ratkaistaan poliittisessa mielessä lopullisesti – joskaan ei oikeudellisesti sitovasti – jo ennen eduskuntakäsittelyä. Arvio pätee nähdäkseni myös Ruotsiin.

Vuoteen 1996 saakka budjettiprosessit etenivät Suomessa ja Ruotsissa eri tahtiin, koska Suomen budjettivuosi noudatti kalenterivuotta, kun taas Ruotsissa budjettivuosi alkoi heinäkuun alusta. Vuodesta 1997 alkaen myös Ruotsissa siirryttiin kalenterivuositaiseen budjetointiin. Samalla budjetti jaettiin 27 menoalueeseen, joille kullekin päätetään ensin menokehitys ja sen jälkeen sovitaan menojen jakamisesta eri määrärahoihin.⁴⁷ Aikaisemmin

---

⁴⁷ Menoalueet ovat 1) valtion hallinto, 2) yhteiskuntatalous ja taloushallinto, 3) verohallinto ja veronkanto, 4) oikeustoimi, 5) ulkomaanhallinto ja kansainvälinen yhteistyö, 6) maanpuolustus, 7) kansainväliset avustukset, 8) maahanmuuttajat ja pakolaiset, 9) terveydenhuolto, sairaanhoito ja sosiaalinen huolenpito, 10) taloudellinen turva sairauden ja vammautumisen varalta, 11) taloudellinen turva vanhuuden varalta, 12) perheiden ja lasten

kullakin ministeriöllä oli Suomen tapaan oma pääluokkansa (huvudtitel) budjettikirjassa. Uudistuksen jälkeen taas usea ministeriö voi olla vastuussa samasta menoalueesta. Sen sijaan valtiopäivillä kustakin menoalueesta on uudistuksen jälkeen vastuussa vain yksi valiokunta. Valtiopäiviä pyrittiin sitouttamaan menokehyksiin tuomalla talousennusteet, keskeiset budjettilinjaukset ja menoalueittaiset kehykset päätettäväksi jo keväällä niin sanotun *kevätbudjetin* (ekonomisk vårproposition) yhteydessä. (Brunsson 1997, 46-50, 85.)

Suomalaisen budjettiprosessin kuvaus on luontevinta aloittaa elokuusta, jolloin seuraavan vuoden talousarvion ja sitä seuraavien vuosien toiminta- ja taloussuunnitelmien käsittely eroavat toisistaan. Talousarvioesityksen käsittely jatkuu budjettiriihen jälkeen eduskunnassa, kun taas seuraavien vuosien toiminta- ja taloussuunnitelmaa aletaan laatia virastoissa ja laitoksissa.

Elokuun budjettiriihessä hallitus yleensä jo antaa alustavat menokehykset eri hallinnonaloille ja merkittävälle tehtäväkokonaisuuksille. **Syksyn aikana** ministeriöt antavat hallinnonalansa virastoille ja laitoksille ohjeet seuraavaa talous- ja toimintasuunnitelmaa sekä talousarviota varten, ja nämä aloittavat niiden valmistelun. **Vuoden alussa** valtiovarainministeriö laatii suhdanne-ennusteita seuraavalle budjettivuodelle, ja näiden pohjalta valtioneuvosto tekee tarkistuksia syksyllä ministeriöille antamiinsa tavoitteisiin ja menokehyksiin. **Kevättalvella** ministeriöt sopivat tulostavoitteista virastojen ja laitosten kanssa, jotka toimittavat suunnitelmansa **maalis-huhtikuussa** ministeriöihin yhteensovittamista varten. **Huhti-toukokuussa** ministeriöt antavat suunnitelmansa ja talousarvioehdotuksensa valtiovarainministeriölle, ja valtioneuvosto tarvittaessa tarkistaa suunnittelukauden menokehyksiä. **Kesän aikana** valtiovarainministeriön virkamiehet käyvät ministeriöiden esitykset yksityiskohtaisesti läpi, tarkastavat tuloista ja menoista esitettyjä arvioita, yhtenäistävät ehdotuksia, karsivat menoja ja neuvottelevat tarvittaessa ministeriöiden esittelijöiden ja keskusvirastojen johtavien virkamiesten kanssa. Valmistelun loppuksi **heinä-elokuussa** valtiovarainministerit neuvottelevat kunkin ministerin kanssa hänen hallinnonhaaransa pääluokasta valtiovarainministeriön esityksessä. **Elokuun budjettiriihessä** koko hallitus neuvottelee budjetista valtiovarainministeriön esityksen pohjalta ja päättää talousarvioesityksestä sekä talous- ja toimintasuunnitelmasta. Presidentin

---

taloudellinen turva, 13) taloudellinen turva työttömyyden varalta, 14) työmarkkinat ja työelämä, 15) opintotuki, 16) koulutus ja yliopistollinen tutkimus, 17) kulttuuri, viestimet, uskonnolliset yhteisöt ja vapaa-aika, 18) yhteiskuntasuunnittelu, asuminen ja rakentaminen, 19) alueellinen tasaus ja kehitys, 20) yleinen ympäristöstä ja luonnosta huolehtiminen, 21) energia, 22) liikenne, 23) maa- ja metsätalous, kalastus liitännäiselinkeinoineen, 24) elinkeinoelämä, 25) yleinen tuki kunnille, 26) valtion velan korot ym. 27) Euroopan unionin maksut. (Mattson 1998, 53.)

antamana hallituksen esityksenä talousarvio ja sen yhteydessä valmistellut lait viedään eduskuntakäsittelyyn. Ministeriöt ja toimintayksiköt puolestaan aloittavat uuden suunnittelukierroksen. (Nousiainen 1997, 358-361; Meklin 1997, 131-134; Myrsky 1999, 41-42.)

Myös Ruotsissa budjetin valmisteluprosessi alkaa jo ennen vuodenvaihdetta. **Marras-joulukuussa** ministeriöt tekevät kuluarviot (konsekvenskalkyler) neljälle, viidelle seuraavalle vuodelle ja hallitus neuvottelee budjetin yleislinjoista ja painopisteistä. **Vuodenvaihteessa** valtiovarainministeriön talousosasto laatii alustavan ennusteen suhdannenäkymistä ja valtiontaloudesta. Tämän ennusteen ja ministeriöiden kuluarvioiden perusteella valtiovarainministeriössä laaditaan alustavat arviot valtion menoista ja tuloista. **Helmikuussa** valtiovarainministeriö neuvottelee ministeriöiden kanssa kunkin hallinnonalan painotuksista ja säästöistä viranomaisten vuositilinpäätösten (årsredovisningar) ja kolmevuotisten budjettiarvioiden (budgetunderlag) pohjalta. **Helmi-maaliskuussa** hallitus kokoontuu pariksi päiväksi keskustelemaan taloudesta ja budjetista ja päättää budjettikehyksestä sekä menojen alustavasta jaosta 27 menoalueen kesken. Hallitus voi halutessaan tuoda kehyspäätöksensä valtiopäivien hyväksyttäväksi **huhtikuun 15. päivään** mennessä kevätbudjetin (ekonomisk vårproposition) yhteydessä. Kevätbudjetin avulla hallitus hakee valtiopäivien tukea esityksilleen 1) alustavasta varojen jaosta eri menoalueille, 2) valtion menojen enimmäismäärästä kolmena seuraavana vuonna, 3) talouspoliittisista linjauksista ja 4) budjettipoliittisista tavoitteista. Kevätbudjetin käsittelyn jälkeen valtiovarainministeriö jatkaa budjetin valmistelua yhteistyössä ministeriöiden kanssa ja päättää kunkin menoalueen varojen jaosta yksittäisiin määrärahoihin. (Brunsson 1997, 86-89; Mattson 1998, 57-63.)

Toukokuussa ministeriöt jättävät esityksensä määrärahojen käytöstä (förslag till ramdisposition) valtiovarainministeriölle, joka puolestaan tekee tarkennetun menoennusteen (utgiftsprognos II). **Kesällä** ennen lomakauden alkua valtiovarainministeriö esittää alustavat budjettitaulukot (preliminär tabellverksläsning). **Elokuussa** hallitus neuvottelee budjetista ja vahvistaa budjettitaulukot. **Elo-syyskuussa** budjettiesitys jaetaan ministereille ja ministeriöiden johtaville virkamiehille kommentoitavaksi ennen kuin budjettiesitys hyväksytään hallituksen istunnossa ja annetaan valtiopäiville viimeistään **20. syyskuuta**.⁴⁸ (Brunsson 1997, 34; Mattson 1998, 57-63.)

Budjetin valmistelu ennen valtiopäiväkäsittelyä muistuttaa uudistuksen jälkeen suomalaista käytäntöä. Selvin ero on ollut Ruotsissa 1996 omaksuttu kevätbudjetin valtiopäiväkäsittely. Suomessa budjettiesitys on perinteisesti

---

⁴⁸ Vaalivuonna viimeistään 15. marraskuuta.

tuotu eduskuntaan vasta valmiina budjettiesityksenä syksyllä. Vuonna 2000 Suomen hallitus otti mallia Ruotsista ja toi budjettikehyksensä eduskunnan hyväksyttäväksi jo keväällä. Hallitus halusi varmistaa eduskunnan tuen esitykselleen, koska edellisenä syksynä myös hallituspuolueiden eduskuntaryhmät olivat vaatineet muutoksia hallituksen jo sopimaan budjettiesitykseen. Eduskunta hyväksyi ehdotetun kehyksen koko budjetille, mutta varasi oikeuden muuttaa menojen jakoa eri ministeriöiden kesken. Monet edustajat pitivät hallituksen tiedonantoa liian järeänä menettelynä. Edustajat eivät mielellään sitoudu hallituksen esittämiin kehyksiin tietämättä mitä kehyksiin on tarkoitus sisällyttää.

Ruotsissa vastaavaa keskustelua käytiin jo keväällä 1996, kun ensimmäistä kevätbudjettia käsiteltiin valtiopäivillä. Myös ruotsalaiset edustajat olivat haluttomia sitoutumaan hallituksen kehyksiin tietämättä mitä tarkkaan ottaen on suunniteltu. Valtiopäivien yleisen käsityksen mukaan kyse oli alustavan hyväksynnän antamisesta budjetin yleiselle linjalle, ja valtiopäivät olisi vapaa muuttamaan kehyksiä syksyllä varsinaisen budjettikäsitteilyn yhteydessä (Brunsson 1997, 48-50). Eri ministeriöiden käsitykset kevätbudjetin merkityksestä olivat varsin erilaisia. Joidenkin Brunssonin (mt., 88) haastatteleminen virkamiesten mielestä kevätbudjetin jälkeen olennaiset ratkaisut oli jo tehty, ja hyväksytyjen kehysten perusteella oli selvää myös se, mihin toimintoihin varat suunnataan. Toisten mielestä taas vasta kevätbudjetin jälkeen varojen jakamisesta eri määrärahoihin voitiin alkaa vakavasti keskustella. Kevätbudjetin jälkeen oli myös aikaa perehtyä viranomaisten vuosittain päätöksiin ja budjettiarvioihin sekä neuvotella yksityiskohdista.

Kaikkiaan Ruotsin ministeriöiden virkamiehet arvioivat keväällä 1997, ettei uusi kehysbudjetointimenettely eronnut kovin paljon aiemmasta. Kehykset perustuivat edellisen vuoden menoihin, joihin lisättiin prosenttikorotukset aivan kuten aikaisemminkin. Ministeriöiden virkamiehet arvioivat budjetin koostajien aseman kuitenkin hieman vahvistuneen. Valtiovarainministeriön virkamiehet puolestaan kertoivat ministeriöiden puolustavan omia hankkeitaan ja määrärahojaan samaan tapaan kuin ennenkin. (Brunsson 1997, 88.)

4.2.2. Budjetin valtiopäiväkäsitteily

Sekä Suomessa että Ruotsissa budjetin valtiopäiväkäsitteily alkaa **syyskuussa** lähete keskustelulla. Suomessa valtiovarainministeri avaa keskustelun esitellen talouspoliittista tilannetta ja hallituksen budjettiratkaisuja. Ryhmäpuheenvuorot ja niitä seuraava keskustelu liikkuvat varsin vapaasti yhteiskuntapoliittisissa kysymyksissä, ja oppositio tyypillisesti kritisoi hallitusta

sen tekemisistä ja tekemättä jättämisistä (Myrsky 1999, 44-45). Myös Ruotsissa tarkoitus on keskustella budjetin yleislinjasta ja talouspolitiikasta (Mattson 1998, 65).

Suomessa budjettiesitys käsitellään **syksyn aikana** yksityiskohtaisesti valtiovarainvaliokunnassa. Budjettiesityksen ohella valiokunta käsittelee myös kansanedustajien tekemät talousarvioaloitteet. Eduskunta hyväksyy budjettiin liittyviä lakeja syystalven aikana ja päättää itse budjetista valtiovarainvaliokunnan mietinnön pohjalta yleensä **vuoden lopulla**. Budjettiin liittyviä lakeja ovat verolait ja ylipäätään lait, joita budjetin toteuttaminen edellyttää. Budjetti sinällään ei ole laki, ja niinpä esimerkiksi veroja ei voi lisätä pelkästään eduskunnan budjettipäätöksen nojalla, vaan tarvitaan erillislait, joilla verolakeja muutetaan tai säädetään uusia veroja ja maksuja (Myrsky 1999, 52).

Ruotsissa budjetin valtiopäiväkäsittely muuttui syksystä 1996 alkaen kaksivaiheiseksi niin, että valtiopäivät hyväksyy ensin budjettikehykset 27 menoalueelle sekä arviot valtion tuloista ja mahdollisista muutoksista veroihin ja maksuihin. Toisessa vaiheessa valtiopäivät päättää varojen jaosta menoalueiden puitteissa. Menoalueen kehystä ei enää tässä vaiheessa voi kasvattaa.

Talousvaliokunta valmistele ensimmäisen vaiheen mietinnön muiden valiokuntien lausuntojen sekä kansanedustajien tekemien aloitteiden (motioner) ja oppositiopuolueiden tekemien vaihtoehtoisten "varjokehysten" (alternativa ramar) pohjalta. Valtiopäivät päättää menoalueiden kehyksistä, verojen ja maksujen muutoksista sekä tuloarvioista **marraskuun lopulla**. (Mattson 1998, 63-68.)

Ruotsissa budjettia käsittelevät useimmat valiokunnat siten, että kukin valiokunta vastaa yhdestä tai useammasta menoalueesta kokonaisuudessaan. Annettuaan budjettikehyksiä koskevat lausuntonsa talousvaliokunnalle valiokunnat jatkavat yksittäisten määrärahaesitysten käsittelyä. Kehysbudjetoinnin tuomat muutokset näkyvät selvimmin tässä vaiheessa, sillä määrärahamuutokset on tehtävä jo sovitun kehyksen puitteissa. Tämä pakottaa puolueet sopimaan yhteisistä muutosehdotuksista (reservationer). Saadakseen varoja haluamaansa tavoitetta varten puolueet joutuvat vastaavasti vähentämään sellaisiakin määrärahoja, joita he muutamaa viikkoa aiemmin ovat kannattaneet. Kehyspäätöksissä tappiolle jääneet puolueet eivät tämän takia ole aina olleet halukkaita osallistumaan toisen vaiheen valiokuntatyöhön. (Brunsson 1997, 59-63.)

Joulukuun alussa valtiopäivät päättää kunkin menoalueen määrärahoista valiokuntien mietintöjen pohjalta. Kunkin menoalueen menot hyväksytään kokonaisuutena yhdellä päätöksellä. Kun kaikkien menoalueiden menot

on hyväksytty, talousvaliokunta kokoaa ne yhteen, ja valtiopäivät hyväksyy budjetin ennen joulutaukoa. (Mattson 1998, 63-68.)

4.3. Budjettisyky 1996 ja budjettipoliittikan linjat

Tarkasteltavana olevana budjettisyksynä 1996 sekä Suomi että Ruotsi olivat toipumassa 1990-luvun alun vaikeasta talouskriisistä. Molemmissa maissa työttömyysaste oli kohonnut korkeaksi ja valtio oli velkaantunut nopeasti. Kansantaloudessa elettiin jo nousukautta, mutta työttömyys ja valtionvelka alenivat tuskallisen hitaasti. Ruotsissa oli vallassa maaliskuussa 1996 aloittanut Göran Perssonin johtama sosiaalidemokraattinen hallitus. Perssonin hallitus jatkoi vuodesta 1994 hallinneen Ingvar Carlssonin hallituksen suhteellisen tiukkaa budjettipoliittista linjaa. Tavoitteista keskeisimpiä olivat työttömyyden alentaminen ja inflaation pitäminen kurissa. Suomessa hallitsi 1995 aloittanut Paavo Lipposen johtama Sosiaalidemokraattien, Kokoomuksen, Vasemmistoliiton, Vihreän liiton ja Ruotsalaisen kansanpuolueen ns. sateenkaarihallitus.

Niin Suomessa kuin Ruotsissakin talouskriisin edellä rahoitusmarkkinoita vapautettiin merkittävästi, valtion yrityksiä ja julkisia palveluja yksityistettiin ja julkishallinnossa siirryttiin tulosohjaukseen. Kyse oli kansainvälisestä poliittis-ideologisesta virtauksesta, johon liittyi siirtymä *keynesiläisestä*, valtion suhdannepoliittista roolia korostavasta ajattelusta kohti markkinoiden itseohjautuvuutta, inflaation torjuntaa ja valtiontalouden tasapainoa painottavaa talouspolitiikkaa.⁴⁹ Hallinnossa tämä poliittis-ideologinen virtaus ilmeni valtion *managerisoitumisena* (Clarke & Newman 1997; Heuru 2000). Manageristisen ajattelun mukaan kansalaiset ovat asiakkaita, joille valtion tulisi tuottaa palveluja mahdollisimman tehokkaasti. Manageristinen päättäjät pyrkii asioiden käytännölliseen ja tehokkaaseen ratkaisuun sitoutumatta poliittisesti ja puuttumatta intressiristiriitoihin (Kantola 2002, 253; Heuru 2000, 147-251.) Heuru (mt., 251) tulkitsee, että managerismi on lähtökohdiltaan byrokraatiavastaista ja demokratiaa vähättelevää.

Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa talouspoliittinen ja manageristinen käänne tapahtui jo 1980-luvun alussa, kun pohjoismaissa muutos painottui

---

⁴⁹ Keynesiläisessä talouspolitiikassa pyritään elvyttävien budjettitoimien avulla tasaamaan laskusuhdannetta ja säästävien toimien avulla noususuhdannetta. Monetaristiset ja uusklassiset koulukunnat taas epäilevät, ettei suhdanteiden tasaaminen onnistu käytännössä, koska toimenpiteiden perusteena olevat ennusteet ovat epävarmoja ja toimenpiteiden ajoitus osuu harvoin kohdalleen. Lisäksi talouden toimijat ottavat suhdannepoliittiset toimet huomioon, mikä neutraloi niiden vaikutukset, ja talouspolitiikasta on lopulta vain häiriötä talouden vakaudelle. Uusklassisen opin mukaan parempaan tulokseen päästään pyrkimällä kiinteiden sääntöjen avulla hyvään ennustettavuuteen. (Pekkarinen & Sutela 1986, 355-362.)

1980-luvun loppuun ja 1990-luvun alkuun. Ruotsissa julkisen sektorin supistaminen huipentui vuoden 1990 rajuihin veronkevennyksiin ja porvarihallituksen valtaantuloon vuoden 1991 vaalien jälkeen (Lindhoff 1999, 8).

Ruotsissa muutos valtiokeskeisyydestä markkinaohjaukseen on ollut niin selvä, että sitä kutsutaan yksinkertaisesti "järjestelmämuutokseksi" (systemskiftet). Suomessa muutos oli lievempi siksi, että keynesiläisyys ei ollut saavuttanut yhtä vahvaa asemaa. Pekkarisen ja Vartiaisen (1995, 346) mukaan tämä johtui muun muassa siitä, että Suomessa julkinen valta oli heikkoa suhteessa pankkeihin ja vientiteollisuuteen. Näiden intressien mukaisesti valtio puuttui aktiivisesti rahoitusmarkkinoihin ja valuuttakurssipolitiikkaan. Sen sijaan Ruotsissa valtio on ollut heikko suhteessa ammattiyhdistysliikkeen ja työväenliikkeen pyrkimyksiin, ja tästä syystä Ruotsissa harjoitettiin ammattiyhdistysliikkeen intressien mukaista keynesiläistä suhdannepolitiikkaa.

Usko markkinaohjaukseen liittyi 1990-luvulla kansainvälisissä asiantuntijaorganisaatioissa, kuten OECD:ssä, IMF:ssä ja EU:n komissiossa, vallinneeseen talouspoliittiseen konsensukseen, jonka mukaan korkea työttömyys ja julkisen talouden ongelmat johtuvat ennen muuta rakenteellisista jäykkyyksistä, kuten työehtosopimusten yleissitovuudesta, kannustamattomasta eli liian hyvästä sosiaaliturvasta ja liian korkeista veroista (Kiander 2001, 103). Hyvinvointivaltion rakenteiden katsottiin tulleen liian raskaiksi ja tehneen monille kansalaisille työnteon kannattamattomaksi.

Ruotsin sosiaalidemokraattinen puolue näytti julkisen keskustelun perusteella jakautuneen "säilyttäjiin" ja "uudistajiin", joista edelliset olivat valmiit nostamaan veroja hyvinvointivaltion säilyttämiseksi, kun jälkimmäiset pitivät perustavia hyvinvointivaltion rakenteiden muutoksia tarpeellisina. Vuonna 1994 aloittanut Carlssonin sosiaalidemokraattinen hallitus leikkasi valtion menoja aluksi vasemmistopuolueen tuella, mutta vuoden 1995 alussa yhteistyö katkesi. Tästä lähtien hallitus sopi tärkeimmistä talouspoliittisista esityksistään etukäteen keskustapuolueen kanssa. Perssonin 1996 aloittanut hallitus jatkoi keskustayhteistyötä. (Hadenius 1996, 243-249.)

Talouslaman alkaessa 1990-luvun alussa Ruotsi oli huomattavasti Suomea velkaantuneempi, ja se viivytteli säästötoimissa Suomea kauemmin. Ruotsissa päinvastoin kevennettiin laman alkaessa veroja. Näistä syistä julkisen velan osuus bruttokansantuotteesta kasvoi Ruotsissa huomattavasti suuremmaksi kuin Suomessa. Syksystä 1994 lähtien, pahimman laman jo hellitettyä, Ruotsin hallitus toteutti kuitenkin kaikkiaan 125 miljardin kruunun vakautusohjelman, jonka tavoitteena oli saada valtionalous tasapainoon vuoteen 1998 mennessä. Säästötoimien suuruus oli noin 8 prosenttia bruttokansantuotteesta. Summasta 59 miljardia koostui verojen ja maksujen koro-

tuksista ja 66 miljardia määrärahaileikkauksista. (Regeringens proposition 1997/98: 1, 55-56.) Vakautusohjelman ja suhdannenousun ansiosta valtiontalous olikin 1998 jo ylijäämäinen.

Suomessakin vielä 1991 alennettiin työnantajamaksuja (ns. "sisäinen devalvaatio"), ja julkisyhteisöjen rahoitusaliäämä kasvoi päätösten takia useita prosentteja bruttokansantuotteesta. Näin Suomenkin finanssipolitiikka oli laman alussa selvästi elvyttävää. (Pekkarinen & Vartiainen 1995, 442, 450.) Suomessa kuitenkin finanssipolitiikkaa alettiin kiristää Ruotsia aiemmin. Suurimmat menoleikkaukset ja veronkorotukset ajoittuivat pahimpiin lamavuosiin 1992-1994, jolloin veronkiristykset ja julkisen kysynnän leikkaukset olivat yhteensä jo noin kolme prosenttia bruttokansantuotteesta. Palkansaajien tuloverotus kiristyi lamavuosina noin 7 prosenttiyksikköä. Päätösperäinen säästö oli 2-3 prosenttia bruttokansantuotteesta, mutta samaan aikaan työttömyysturva- ja korkomenot moninkertaistuivat. (Kiander 2001, 32-33.)

Suomalaisen säästöpolitiikan kohteet muuttuivat 1995, kun Esko Ahon keskustaoikeistolainen hallitus vaihtui Lipposen sateenkaarihallitukseen. Ahon hallitus oli pyrkinyt säästämään mahdollisimman paljon ansiosidonnaisen sosiaaliturvan ja julkisten palvelujen leikkauksilla sekä palkansaajien verojen korotuksilla. Sen sijaan yritystulojen verotusta kevennettiin, ja elinkeino- ja aluetuet säästyivät suurilta leikkauksilta. Lipposen hallitus alkoi puolestaan keventää palkansaajien verotusta, kasvattaa julkista palvelutuo-
tanta ja säästää passiivisessa sosiaalipolitiikassa, kuten kotihoidontuessa, lapsilisissä ja ansioista riippumattomassa perusturvassa. (Kiander 2001, 92.)

Suomen ja Ruotsin talouspolitiikassa näyttäisi olleen selviä eroja. Ruotsissa veroaste aleni vuoteen 1994 asti, millä ainakin periaatteessa oli elvyttävää vaikutusta talouteen. Suomessa taas veroja kiristettiin jo laman aikana ja alettiin keventää vuosikymmenen puolivälin jälkeen. Ruotsin toimenpiteet vaikuttavat sikäli onnekkammilta, että voimakkaimmat säästötoimet ajoittuivat pahimman lama-ajan sijasta sen jälkeiseen noususuhdanteeseen. Ruotsin politiikkaa laman aikana voi pitää voimakkaasti elvyttävänä. Valtion annettiin velkaantua, mikä hillitsi työttömyyden kasvua. Ruotsissa työttömyys jäikin selvästi vähäisemmäksi kuin Suomessa.

Budjettipolitiikkaa voi nähdäkseni eritellä kahdella ulottuvuudella. Poliitiikka voi olla yhtäältä *elvyttävää* tai *säästävää* ja toisaalta *kasvattavaa* tai *supistavaa*. Elvyttävä politiikka antaa valtion velkaantua joko lisäämällä yksityistä kysyntää veronkevennysten avulla tai julkista kysyntää määrärahalisäysten avulla. Säästävä politiikka taas rajoittaa velkaantumista veroja kiristämällä tai määrärahoja leikkaamalla. Toiseen ulottuvuuteen liittyvä kasvattava politiikka laajentaa julkista taloutta veroja kiristämällä tai

määrärahoja lisäämällä, kun supistava politiikka supistaa julkista taloutta veroja keventämällä tai määrärahoja leikkaamalla. Muodostan näiden kahden ulottuvuuden avulla *budjettipolitiikan nelikentän*, jota hyödynnän myös toimijoiden budjettikantojen erittelyssä luvussa 6.4.2.

TAULUKKO 4.1. *Budjettipolitiikan nelikenttä.*

	Kasvattava (vasemmisto)	Supistava (oikeisto)
Elvyttävä	1. <i>Kasvattava ja elvyttävä</i> - Määrärahalisäykset	3. <i>Supistava ja elvyttävä</i> - Veronkevennykset
Säästävä	2. <i>Kasvattava ja säästävä</i> - Veronkiristykset	4. <i>Supistava ja säästävä</i> - Määrärahaliekkaukset

Kun budjettipoliittisia toimia tarkastellaan elvytyksen ja säästämisen kannalta, budjetti mielletään *suhdannepolitiikan* välineeksi. Elvyttävät toimet rohkaisevat taloudellista toimeliaisuutta, ja säästävät toimet hillitsevät sitä. Kasvattavan ja supistavan politiikan välistä ulottuvuutta tarkasteltaessa budjetti mielletään *rakennepolitiikan* välineeksi. Kasvattava politiikka tyypillisesti lisää hyvinvointivaltiolllisia rakenteita ja supistava politiikka keventää niitä. Kasvattavaa politiikkaa voi tästä syystä pitää "vasemmistolaisena" ja supistavaa politiikkaa "oikeistolaisena". Budjettipolitiikan nelikenttä luokittelee kuitenkin ainoastaan budjettipoliittisia toimia. Se ei puutu näiden toimien perusteluihin tai niiden vaikutuksiin. Nelikenttä ei esimerkiksi erottele hyvinvointivaltion kannattajia ja sen purkajia vaan konkreettisemmin veronalennusten kannattajia ja niiden vastustajia. Koska tavoitteista ollaan ainakin retoriikan tasolla usein varsin yksimielisiä, budjettipolitiikan linjat saadaan selkeimmin esiin kiinnittämällä tällä tavoin huomio tavoitteiden sijasta keinoihin.⁵⁰

Jos budjettipolitiikassa haluaa ottaa kantaa sekä veroihin että määrärahoihin, on mahdollon olla samanaikaisesti johdonmukainen molempien nelikentän ulottuvuuksien suhteen. Poliitikka voi siis esimerkiksi olla johdonmukaisesti elvyttävää tai johdonmukaisesti supistavaa muttei näitä molem-

⁵⁰ Yksi syksyn 1996 suomalaisen veronkevennykseskustelun keskeisiä argumentteja oli ajatus veronkevennyksien dynaamisista vaikutuksista. Sen mukaan verotusta keventämällä taloudellinen toimeliaisuus lisääntyy, mikä puolestaan lisää verotuloja. Näin veronkevennykset eivät vähentäisikään valtion tuloja, vaan päinvastoin niiden avulla turvattaisiin hyvinvointivaltion rahoitus. Ottamatta kantaa siihen onnistuuko hyvinvointivaltion turvaaminen veronkevennyksien avulla vai ei, määrittelen veronkevennykset ja määrärahaliekkaukset kuitenkin rakennepolitiikan kannalta supistaviksi, "oikeistolaisiksi" budjettipolitiikan keinoiksi. Vastaavasti määrittelen veronkiristykset ja määrärahalisäykset kasvattaviksi, "vasemmistolaisiksi" budjettipolitiikan keinoiksi. Luokittelen keinot tällä tavoin siinäkin tapauksessa, että keinojen esittäjä perustelisi niitä vain suhdannepoliittisesti.

pia yhtä aikaa. Johdonmukaisesti elvyttävän politiikan mukaista olisi alentaa veroja ja lisätä määrärahoja, jolloin budjetin koon suhteen politiikka olisi yhtäältä supistavaa (veronkevennykset) ja toisaalta kasvattavaa (määrärahalisäykset).⁵¹

1990-luvun vallitseva talouspoliittinen oppi rakenneuudistuksineen ja joustoineen kannatti johdonmukaisesti supistavaa budjettipolitiikkaa: elvytykseen suositeltiin veronkevennyksiä ja säästöihin menoleikkauksia. Suhdannepolitiikan suhteen tätä voi pitää neutraalina linjauksena, koska kansantalouteen veronkevennyksillä (elvytys) syötettävä raha oli tarkoitus kerätä takaisin samanaikaisten menoleikkausten (säästäminen) avulla.⁵²

Ruotsissa vallitsevaa oppia sovellettiin pahimpina lamavuosina vain osittain. Verotusta kevennettiin ja suosittiin markkinaohjausta ja yksityistämistä. Poliitiikka oli aidosti elvyttävää, koska säästötoimet olivat vähäisiä ja valtio velkaantui rajusti. Vuodesta 1994 lähtien Ruotsin politiikka muuttui johdonmukaisemmin säästäväksi. Alettiin toteuttaa vakautusohjelmaa, jossa säästettiin sekä veronkiristysten että määrärahalleikkausten avulla. Suomessa muutos oli toisenlainen. Pahimpina lamavuosina oltiin johdonmukaisen säästäviä, kun taas nousukauden alettua ja Lipposen hallituksen tultua valtaan alettiin harjoittaa johdonmukaisen supistavaa politiikkaa.

On kuitenkin huomattava, että valtiontalouden tila oli 1990-luvulle tullessa Suomessa varsin erilainen kuin Ruotsissa. Ruotsissa valtionvelka lähenteli 50:tä prosenttia bruttokansantuotteesta, kun Suomessa se oli alle 20 prosenttia. Ruotsissa julkisten menojen osuus bkt:sta oli yli 60 prosenttia, Suomessa alle 50 prosenttia. Veroaste oli Ruotsissa noin kymmenen prosenttiyksikköä korkeampi kuin Suomessa. Vaikka Ruotsi kevensi verotustaan pahimpina lamavuosina, veroaste ei kuitenkaan laskenut Suomen tasolle asti. Suomessa verotus siis oli jo valmiiksi Ruotsiin verrattuna "elvyttävällä" tasolla eivätkä lisäkevennykset valtion rajusti velkaantuessa ehkä olisi olleet järkeviä. Julkisten menojen osuus bkt:sta kasvoi 1990-1993 Suomessa Ruotsia nopeammin, mutta se ei kuitenkaan saavuttanut Ruotsin tasoa. Kasvu johtui paljolti työttömyyden lisääntymisestä ja bkt:n pienentymisestä. Julkisen velan osuus bkt:sta jäi Suomessa pienemmäksi kuin Ruotsissa, koska Ruotsi oli jo laman alkaessa paljon Suomea velkaantuneempi.

---

⁵¹ Veronkevennykset eivät tällöin tietenkään kirjaimellisesti supistaisi budjettia, koska määrärahalisäykset olisi katettava velalla.

⁵² En tässä halua osallistua finanssipolitiikan suhdannevaikutuksia koskevaan taloustieteelliseen keskusteluun. Esittämäni nelikentän tarkoitus on toimia analyysivälineenä budjetista käytävän keskustelun erittelyssä. Taloustieteen näkökulmasta finanssipolitiikan suhdannevaikutuksia tarkastelevat esim. Pekkarinen & Vartiainen 1995, 129-133.

(Suomen tilastollinen vuosikirja 2000, 297; Regeringens proposition 1997/98: 1, 20.)

Jätkikäteén arvioidén Suomen "shokkiterapiaa" (Koistinen 1994, 12) olisi ehkä jossain määrin voitu lieventää. Kun Ruotsissa pyrittiin pehmentämään leikkausten työllisyysvaikutuksia esimerkiksi sopimalla kuntien irtisanomisten lykkäämisestä vuoden 1995 jälkipuolelle, Suomessa hallitus teki kuntien kanssa kolmevuotisen säästösopimuksen ilman mitään työllisyysongelmia pehmentäviä toimia (mt., 13).

5. Kohti empiiristä analyysiä

5.1. Juttuaineisto ja sen valintaperusteet

Olen koonnut tutkimusaineistoksi valtion talousarviota käsittelevät jutut syksyn 1996 Helsingin Sanomista, Iltalehdestä, Dagens Nyheteristä ja Aftonbladetista. Jutut kattavat kahden kuukauden kirjoittelun hallituksen budjettiesityksen julkistamiseen ja lähetekeskusteluun saakka. Suomalainen juttuaineisto alkaa heinäkuun 15. päivästä, kun valtiovarainministeriö alkoi ministeriensä johdolla koota budjettiesitystä. Aineiston viimeinen juttu 18. syyskuuta käsittelee budjetin viimeistä lähetekeskustelupäivää eduskunnassa. Ruotsalaisen aineiston ensimmäinen juttu on heinäkuun 29. päivästä, kun budjettia sivuava keskustelu alkoi keskikesän jälkeen taas vilkastua.⁵³ Viimeiset jutut ovat 30:nneistä syyskuuta, kun keskustelu 20. syyskuuta valtiopäiville jätetystä budjettiesityksestä alkoi hiipua. Aineistossa on kaikkiaan 811 juttua.

Olen pitäytynyt pelkästään sanomalehtiaineistossa, koska olen kiinnostunut nimenomaan sanomalehtijournalismin tavoista järjestää julkista keskustelua ja koska tutkimuksen yhtenä keskeisenä tavoitteena on jäsentää sanomalehtitekstien kerronnallisia rakenteita. Kerronnallisten ja vuorovaikutteisten piirteiden tutkiminen viestinten koko kentästä olisi ollut liian laaja tehtävä. Lehdistönkin osalta tutkimus kuvaa ensisijaisesti vain mukaan valittuja lehtiä, eikä tuloksia voi varauksetta yleistää suomalaiseen ja ruotsalaiseen lehdistöön tai päivä- ja iltapäivälehdistöön yleensä. Tulosten pohjalta voi kuitenkin luoda hypoteesejä tutkittujen maiden lehtien ja lehtityyppien piirteistä yleisemminkin.

Tutkimusaineisto käsittelee hallituksen budjettiesityksen valmistelun loppuvaiheita sekä esityksen vastaanottoa valtiopäivillä. Budjettivalmistelun varhaisemmat vaiheet, kuten kevään kehysneuvottelut, on jätetty aineistosta pois samoin kuin budjetin varsinainen valtiopäiväkäsittely. Erityisesti alkuvuoden keskustelun puuttuminen on ongelmallista, koska budjettikysymyksiä politisoitiin tuolloin kehysneuvottelujen yhteydessä. Ruotsissa kevätbudjetin valmistelu on kysymysten politisoinnin kannalta keskeistä aikaa. Loppuvuoden juttuaineiston puuttuminen taas on pulmallista siksi, että prosessin seuraaminen jää kesken. Toisaalta budjettiin ei enää eduskuntakäsittelyn

---

⁵³ Aftonbladetin jutut on kerätty 1. 8. alkaen.

aikana juuri tehdä muutoksia, ja käsittely hajautuu valiokuntiin. Julkisuu-
dessa budjettiprosessi huipentuu hallituksen budjettiesityksen valmistumi-
seen ja lähetekeskusteluun. Tämän vuoksi tutkimusaineistokin on luontevaa
rajata lähetekeskustelun päättymiseen.

Tutkimusaineisto alkaa siis budjettikeskustelun jo jäsennyttyä tietyiksi
aihelmiksi.⁵⁴ Vaikka vuoden alusta koottu aineisto kattaisi luultavasti pa-
remmin budjettikysymysten syntyvaiheet, keskustelun "alkua" tuskin sil-
loinkaan tavoitettaisiin. Samoin kuin viranomaisten budjettivalmistelu myös
yleinen budjettikeskustelu jatkuu vuodesta toiseen ilman selvää alkua ja
loppua. Tarkentamalla tutkimus syksyn budjettikeskusteluun saadaan kuvat-
tua keskustelun yksi intensiivivaihe. Kahden kuukauden aikajakso antaa
mahdollisuuden seurata budjettiaihelmien kehitystä ja viestinten tapaa jär-
jestää näissä aiheissa käytävää keskustelua.

Olen valinnut aineistoon sekä päivä- että iltapäivälehtiä, jotta mukaan
tulisi mahdollisimman erilaisia journalistisia tapoja järjestää julkista budjet-
tikeskustelua.⁵⁵ Iltapäivälehtiä pidetään ns. populaarina mediana, kun taas
päivälehdet ovat yleisen käsityksen mukaan ns. vakavia viestimiä. Viime
vuosina näiden lehtityyppien väliset erot ovat kuitenkin kaventuneet. Erityi-
sesti päivälehdet ovat "iltapäiväistyneet". Niiden jutut ovat lyhentyneet,
asioita on alettu käsitellä enemmän henkilöiden kautta, viranomaisten muo-
dollisten tapahtumien raportoinnista on siirrytty enemmän trendien kuvai-
luun sekä päätösten arkisten vaikutusten havainnollistamiseen. Katsonkin,
että populaari on järkevää ajatella omanlaisekseen yleisön puhuttelun muo-
doksi ja vastaanoton tavaksi, jota harjoitetaan myös ns. vakavissa viestimis-
sä (Dahlgren 1992). Samalla kyse on myös omanlaisestaan politisoinnin ja
politikoinnin tavasta: populaarissa journalismissa politisoidaan ja politikoi-
daan henkilökeskeisesti ja kielellisesti leikitellen, vakavassa journalismissa
vastaavasti asiakaskeisiksi ja yksikäsitteiseen kieleen pyrkien.

Aineisto tekee mahdolliseksi vertailun yhtäältä suomalaisen ja ruotsalai-
sen sekä toisaalta päivälehti- ja iltapäivälehtijournalismin kesken. Vertailu-
ssa on kuitenkin oltava varovainen. Jokainen budjettisyksy on erilainen, ja
esimerkiksi syksy 1996 saattoi olla Suomessa erityisen vaisu ja Ruotsissa
vilkas tai päinvastoin. Vaikka aineistoksi on valittu Suomesta ja Ruotsista
mahdollisimman hyvin toisiaan vastaavat ajanjaksot, jotkin erot voivat silti

---

⁵⁴ Tarkoitan aiheilla toisiinsa liittyvien juttuaiheiden ketjua. Esittelen aiheelman käsitettä
ja budjettisyksyn 1996 aiheita luvussa 7.

⁵⁵ Käytän yleissanomalehdistä kuten Helsingin Sanomat ja Dagens Nyheter tässä nimitystä
"päivälehti" ja populaareista tabloidi-lehdistä kuten Iltalehti ja Aftonbladet nimitystä
"iltapäivälehti", vaikka esimerkiksi tilastoinnin yhteydessä näitä molempia lehtityyppejä
kutsutaan päivälehdiksi, jos ne ilmestyvät vähintään neljästi viikossa.

johtua tästä valinnasta. On esimerkiksi mahdollista, että budjettikeskustelut painottuvat Ruotsissa Suomea enemmän kevääseen.

Aftonbladet ja Dagens Nyheter ovat levikiltään Ruotsin suurimmat sanomalehdet, Helsingin Sanomat on Suomen suurin ja Iltalehti neljänneksi suurin. Aftonbladetia lukuun ottamatta kaikki lehdet ovat sitoutumattomia ja suurten viestintäkonsernien omistamia.⁵⁶ Juuri ennen syksyn 1996 tutkimusajankohtaa norjalainen Schibsted-konserni osti 49,9 prosenttia Aftonbladetin osakkeista. Loput osakkeet jäivät LO:n ammattiliittojen sekä LO media AB:n omistukseen. Yrityskaupan jälkeen Aftonbladet muutti poliittiseksi kannakseen "riippumaton sosiaalidemokraattinen", ja samalla sovittiin, että lehden pääkirjoitusivu säilyy jatkossakin sosiaalidemokraattisena (Weibull 1999, 142).

Pohjoismaiden suurimpien mediakonsernien suurimmat lehdet edustavat uutisjournalismin valtavirtaa. Lehtien budjettijournalismissa on todennäköisesti kuitenkin eroja. Ensinnäkin iltapäivälehdissä kirjoittelu on luultavasti suppeampaa kuin päivälehdissä, ja sen voi olettaa keskittyvän harvempiin asiakokonaisuuksiin. Päivälehdissä budjettiin liittyvät rutiininomaisetkin tapahtumat todennäköisesti kirjataan tarkemmin. Budjettijournalismin toimijoissakin lehtien välillä lienee eroja: iltapäivälehdet keskittyvät ehkä voimakkaammin keskeisimpien ministerien sanomisiin ja tekemisiin.

Kiinnostavia eroja lehtien välille voi muodostua myös siinä, millaisia vastavoimia hallitukselle budjettikeskustelussa asetetaan: ottaako keskeisen kommentaattorin roolin oppositiopuolueiden edustajat, järjestäytyneet intressiryhmät, kansalaisyhteiskunnan järjestöt ja yksityiset kansalaiset vai kenties lehti itse. Iltapäivälehtien voi olettaa kirjoittavan budjetista päivälehtiä kanta-aottavammin ja tulkitsevammin myös uutisaineistossa. Samoin rivikansalaisten kokemukset ehkä saavat iltapäivälehdissä niiden populaarin luonteen mukaisesti suuremman painon. Lehtien omissa kannanotoissa todennäköisesti tuetaan hallitusten omaksumaa säästävää tai supistavaa talouspoliittista peruslinjaa tai vaaditaan jopa voimakkaampia linjan mukaisia toimenpiteitä. Ainakin syksyn 1994 suomalaisessa budjettijournalismissa lehtien kannanotot olivat tämänsuuntaisia (Reunanen 1995b). Aftonbladetin sosiaalidemokraattisella pääkirjoitussivulla suhde sosiaalidemokraattisen hallituksen politiikkaan on ehkä myötäelävämmin kriittistä kuin muissa tutkimuksen kohteena olevissa lehdissä.

Juttuaineistossa ovat mukana kaikki juttutyypit pikku-uutisista pääkirjoituksiin, kolumneihin ja mielipidekirjoituksiin. Lähden siitä, että kaikki leh-

---

⁵⁶ Oltuaan välillä "riippumaton", Dagens Nyheter ilmoitti vuonna 1997 poliittiseksi kannakseen jälleen "liberaali" (Weibull 1999, 135). Helsingin Sanomat kuuluu Sanoma-WSOY-konserniin ja Iltalehti Alma-mediaan. Dagens Nyheter on Bonnierin omistuksessa.

dessä julkaistu teksti on journalistisesti valittua ja käsiteltyä ja siten relevanttia tutkittaessa journalismin tapaa järjestää julkista keskustelua. Olen jättänyt ilmoitukset ja sarjakuvat pois, mutta pilapiirroksiset ovat mukana. Aineistossa ovat jutut, joissa jokin seuraavista kolmesta kriteeristä toteutuu:

1. Juttu käsittelee hallituksen budjettiesitystä, sen valmistelua tai siihen liittyviä kannanottoja.
2. Juttu käsittelee poliittista asiakysymystä, josta olennaisilta osin päätetään budjetin yhteydessä tai jolla on olennaisia vaikutuksia budjettiin.
3. Juttu käsittelee taloutta, työttömyyttä, talouspolitiikkaa, verotusta, säästöjä, hyvinvointipalveluja tai muuta vastaavaa teemaa, ja siinä viitataan budjettiin tai budjetista käytävään keskusteluun.

Vertailukelpoisen aineiston kerääminen suomalaisista ja ruotsalaisista sanomalehdistä osoittautui vaikeaksi, koska ruotsalaiset lehdet eivät elo-syyskuussa juuri kertoneet budjetin valmistelusta. Vireillä olevista hankkeista kyllä kirjoitettiin, mutta niitä ei suoraan liitetty budjettiin. Suomalaisissa lehdissä mielipiteenvaihto nimettiin selvemmin budjettikeskusteluksi, ja esimerkiksi ministeriöiden väliset budjettineuvottelut olivat tärkeä uutisaihe.

Olen ottanut ruotsalaisaineistoon esimerkiksi autoedun verotuksen kaltaiset aiheet, koska niissä tehdyt ratkaisut vaikuttavat olennaisesti valtion budjettiin (kriteeri 2). Näin ruotsalainen ja suomalainen juttuaineisto tuli kutakuinkin vertailukelpoiseksi. Jos aineistoon olisi otettu vain nimetysti budjettia, sen valmistelua ja siihen liittyviä kannanottoja koskevat jutut (kriteeri 1), ruotsalainen aineisto olisi jäänyt suomalaiseen verrattuna vajaaksi.

Otin konkreettisia määrärahaileikkauksia ja uusia säännöksiä koskevat jutut aineistoon vain siinä tapauksessa, että ne liittyivät käsillä olevaan valtion budjettiin. Kuntien tai maakuntien tekemiä säästötoimia koskevia juttuja en ottanut aineistoon. Jätin pois myös jutut, jotka käsitelivät eduskunnan jo hyväksymiä ratkaisuja, ellei näitä ratkaisuja vaadittu muutettavaksi käsillä olevassa budjetissa. Edelleen jätin pois jutut, jotka käsitelivät viranomaisen tekemiä, omaa hallinnonalaansa koskevia päätöksiä, mikäli näillä päätöksillä ei ollut olennaista vaikutusta valtion budjettiin.

Lehdissä on paljon kirjoituksia, jotka käsittelevät poliittisia teemoja kuten talouspolitiikkaa, työttömyyttä tai verotusta yleisesti, irrallaan konkreettisista budjettihankkeista. Budjettikeskustelun kirjon ja syvällisyyden arvioimisen kannalta nämäkin jutut ovat tärkeitä. Kaikkien tällaisten juttujen hyväksyminen olisi kuitenkin merkinnyt lähes kaiken poliittisen ja talouspoliittisen journalismin ottamista mukaan aineistoon. Tällöin kyse ei enää olisi ollut budjettijournalismista, vaan poliittisesta journalismista ylipäätään. Päädyin rajanvedossa kompromissiin, jossa taloudellisia ja poliittisia teemoja käsitteleviltä jutuilta edellytetään, että niissä suoraan tai

epäsuorasti viitataan käsillä olevaan budjettiin tai budjetista käytävään keskusteluun (kriteeri 3). En siis ottanut mukaan kaikkia työttömyyttä käsitteleviä juttuja, vaan ainoastaan ne, jotka liittyivät budjetista käytävään keskusteluun. Valtiontaloutta, valtionvelkaa ja budjettisäästöjä yleisesti koskevat jutut katsoin yleensä budjettikeskusteluun liittyviksi, samoin ehdotukset uusiksi tulonlähteiksi tai säästökohteiksi. Pelkästään korkopolitiikkaa tai taloudellisia suhdanteita käsitteleviä juttuja en ottanut aineistoon.

Olen käyttänyt aineiston valinnassa apuna myös aihelemakohtaista harvintaa. Selvästi budjettiin liittyvistä aiheilmista mukana on myös juttuja, jotka yksittäin eivät suoranaisesti liity budjettiin. Tästä käy esimerkiksi suomalainen lääninuudistusaihelma. Aihelma on mukana aineistossa siksi, että uudistus päätettiin budjetin yhteydessä. Monissa jutuissa keskustellaan kuitenkin uudistuksesta aluepolitiikan näkökulmasta liittämättä asiaa budjetin kokonaisuuteen. Vastaavasti olen jättänyt aineistosta pois kokonaisia aiheilmia, jos ne aiheilmina eivät liity suoranaisesti budjettiin. Näin pois ovat jääneet esimerkiksi Ruotsin työoikeusuudistusta, työttömyysvakuutusmaksun korotusta ja Euroopan rahayhteisöön (Emu) liittymistä koskevat aiheilmat ja samalla niihin liittyvät jutut, joissa asiaa ei olennaisesti käsitellä budjetin näkökulmasta.

5.2. Määrällistä ja laadullista metodiikkaa

Kutsun määrälliseksi sellaista tutkimusta, jossa lasketaan aineistosta kysymyksenasettelun kannalta relevantteja asioita ja esitetään niistä frekvenssitaulukkoita sekä mahdollisesti näistä johdettuja tilastollisia esityksiä. Laadulliseksi taas kutsun sellaista tutkimusta, jossa aineistosta tehdään kysymyksenasettelun kannalta relevantteja huomioita, yleistyksiä ja tyypittelyjä laskematta systemaattisesti huomioiden määriä. Nähdäkseni määrällisestä ja laadullisesta tutkimuksesta puhuttaessa viitataan yleensä juuri tämälantapaisiin tutkimuksen käytännöllistä tekotapaa kuvaaviin seikkoihin.

Metodologiselta ja tieteenfilosofiselta kannalta määrällistä ja laadullista tutkimusta on vaikeampi erottaa toisistaan. Määrälliseen tutkimukseen kuuluu paljon laadullista tulkintaa edellyttäviä työvaiheita, ja vastaavasti laadullinen yleistäminen ja tyypittely pitää sisällään myös asioiden määrän arviointia. Esimerkiksi diskurssia saattaa luonnehtia se, että siinä viitataan *usein* taloudelliseen tehokkuuteen ja toisaalta *harvoin* yhteisvastuuseen. Voidaan sanoa, että tutkittavissa ilmiöissä on sekä laadullisia että määrällisiä puolia, samoin tutkimusprosessissa laadullisia ja määrällisiä vaiheita (Suhonen 1994, 74).

Laadullisen tutkimuksen etuna on, että esimerkiksi tekstejä voidaan tarkastella varsin vapaasti ennalta määrättyyn luokitusrunkoon sitoutumatta. Toisaalta laajan aineiston laadullisessakin analyysissä joudutaan tekemään yleistyksiä ja tyypittelyjä, jotka eivät useinkaan anna oikeaa kuvaa jonkin yksittäisen havaintoyksikön luonteesta. Laadullisten tyypittelyjen edustavuutta on vaikea arvioida, kun taas systemaattiseen koodaukseen perustuvien tyypittelyjen edustavuuden arviointiin on ainakin jonkinlaiset kriteerit.

Määrällisen ja laadullisen tutkimuksen vahvuuksista ja heikkouksista käytiin keskustelua jo 1950-luvulla, kun Sigfrid Kracauer kritisoi Bernard Berelsonin kirjassaan *Content analysis in communication research* kuvaamaa, nykyään määrällisenä sisällönanalyysinä tai -erittelynä tunnettua tutkimusotetta.⁵⁷ Berelsonin (1971/1952, 18) määritelmän mukaan sisällönanalyysi on "viestinnän ilmissisällön objektiivista, systemaattista ja määrällistä kuvailua varten soveltuva tutkimustekniikka".

Kracauerin mukaan määrällisen sisällönanalyysin avulla tyypillisimmin selvitetään, missä määrin tekstien sisältö on jonkin asian "puolesta" tai sitä "vastaan". Tällöin kohteen sisältö ehdetaan erilaisia jatkumojia pilkkoviini luokituskaaloihin. Enemmän tai vähemmän monimutkaisten kokonaisuuksien pilkkominen elementteihin ei Kracauerin (1990/1952, 340) mukaan välttämättä lainkaan taannut tarkkaa analyysia, sillä tutkijoiden tällä tavoin tuottama...

...sangen atomistinen data tuskin tekee mahdolliseksi saada selkoa datassa vallitsevista suhteista. On huomionarvoista, että usein juuri nämä keskinäisyydet ovat koko tekstin suuntautuneisuuden kannalta ratkaisevia. Jokainen tulkintaa harjoittanut, olipa hän hahmopsykologian kannalla tai ei, tietää, että viestintä saa rakentumisensa perusteella usein 'suunnan', joka poikkeaa sen elementtien luetteloinnin ilmaisemasta suunnasta.⁵⁸

Artikkelinsa lopussa Kracauer (ma., 350) vielä toistaa, että kohdetekstit ovat kokonaisuuksia eivätkä faktakasoja. Niiden elementit...

...menettävät sisältönsä, mikäli sisältö otetaan kirjaimellisesti ja revitään irti siitä viittausten ja kietoutumisten verkosta johon se kuuluu. Se on olemassa vain tässä kudoksessa ja tämän kudoksen myötä. Kudus on vielä sirpaleinen elämänilmaus. Se vaatii vastakaikua kehkeytyäkseen täyteen mittaan. Viestinnässä ja viesteissä ei niinkään ole kyse lukkoon lyödyistä entiteeteistä kuin monitulkintaisista (ambivalent) haasteista. Ne haastavat lukijan tai analyysoijan ottamaan vastaan ja reagoimaan. Vain lähestymällä

---

⁵⁷ Tässä esitetty Kracaueria ja Berelsonia käsittelevä tekstijakso perustuu Risto Suikkasen laatimaan osuuteen yhdessä kirjoittamassamme artikkelissa *Latent Class Analysis: samoilua latentissa tilassa* (Reunanen & Suikkanen 1998).

⁵⁸ Käännös: Risto Suikkanen.

näitä kokonaisuuksia koko olennollaan kykenee analysoija keksimään ja määrittämään merkityksen – tai jonkin niihin sisältyvistä merkityksistä – ja auttamaan täten niitä toteuttamaan itsensä.⁵⁹

Kracauerin ajatus on varsin tuttu. Kohde koostuu elementeistä, joita voi havainnoida ja luetella, mutta näistä elementeistä syntyvä kokonaisuus ei tällä tavoin välttämättä paljastu. Yksittäisten tekstielementtien frekvenssien sijasta olennaisia ovat niistä muodostuvat kokonaisuudet, joista saadaan ote tulkitsemalla niitä siinä "viittausten ja kietoutumisten verkossa", johon teksti kuuluu.

Vaikka Kracauerin argumentti on vakuuttavan tuntuinen, lähdän kuitenkin siitä, että myös koodatusta datasta on mahdollista päätellä jotain tekstin elementtien välisistä suhteista ja viestinnän "suunnasta". Tässä voi käyttää apuna tilastollisia menetelmiä, kuten tähän tutkimukseen valitsemani LCA:ta (Latent Class Analysis).⁶⁰

Tässä tutkimuksessa määrällinen ja laadullinen ote yhdistyvät ainakin kolmessa mielessä. **Ensiksikin** määrällinen koodaus ja sen perusteella tehdyt frekvenssitaulut tuovat ryhtiä vivahteikkaampaan laadulliseen kuvailuun ja tulkintaan. Analyysivaiheessa koodaus toimii hakemistona, jonka avulla laadulliseen tarkasteluun on helppo löytää aineistosta esimerkkejä. Tutkimusraportissa frekvenssitaulukot taas antavat kulloinkin tarkasteltavana olevasta asiasta kattavan kokonaiskuvan, jota sitten on mahdollista tarkentaa aineistosta poimittujen esimerkkien ja niiden laadullisen analyysin perusteella. Tämän tutkimuksen kaikissa empiirisissä luvuissa määrällinen tarkastelu tukee tällä tavoin laadullista analyysiä. Yksissä luvuissa määrällinen analyysi painottuu enemmän, toisissa laadullinen.

Toiseksi laadullinen ja määrällinen ote lomittuvat siksi, että luokittelussa on aina kyse laadullisesta tulkinnasta. Luokat voivat perustua joko teoriasta johdettuihin hypoteeseihin tai sitten alustavaan aineiston tulkintaan ja sen perusteella tehtyihin yleistyksiin. Molemmissa tapauksissa kyse on laadullisesta, ei määrällisestä prosessista. Kun luokitusta sitten käytetään aineiston koodaukseen, koodausratkaisut perustuvat laadulliseen tulkintaan. Tämä on erityisen ilmeistä tutkimuksen luvuissa 8, 10 ja 12, joissa käytetyt muuttujat ja luokat ovat varsin tulkinnanvaraisia. Kyse ei ole enää berelsonilaisesta sisällönerittelystä eli "kommunikaation ilmisisällön objektiivisesta, systemaattisesta ja määrällisestä kuvailusta". Muuttujana on esimerkiksi se, vihjataanko tavalla tai toisella jonkin toimijan strategisuuteen. Pyrin kyllä luokittelussa systemaattisuuteen, mutta missään tapauksessa

---

⁵⁹ Käännös: Risto Suikkanen.

⁶⁰ Menetelmästä tarkemmin liitteessä 3. Ks. myös Kempf 1994; McCutcheon 1987; Lazarsfeld & Henry 1968.

kyse ei ole tekstin yksittäisten elementtien (kuten tiettyjen sanojen) kirjaamisesta, vaan tekstin merkityskokonaisuuksista tehdyistä tulkinnoista.

Kolmanneksi määrällinen ja laadullinen ote lomittuvat tilastollisen analyysimenetelmän LCA:n käytössä. LCA on todennäköisyyslaskentaan perustuva monimuuttujamenetelmä, jonka avulla aineistosta voidaan löytää useiden eri muuttujien arvojen tyypillisiä yhdistelmiä. LCA perustuu tietysti määrällisiin operaatioihin, mutta tyypillisten yhdistelmien voi kuitenkin tulkita johtuvan laadullisista eroista havaintoyksiköiden välillä. Jos esimerkiksi tekstissä käytettyjä esitystekniikoita kuvataan useilla muuttujilla, ja aineistona ovat kaikki sanomalehden jutut, LCA hyvin todennäköisesti löytää muutamia tyypillisiä konfiguraatioita, jotka voi tulkita sanomalehden eri lajityypeiksi: uutisissa esitystekniikat painottuvat eri tavoin kuin syntymäpäivähaastatteluissa. LCA tuottaa kuvauksen aineiston rakenteesta sen perusteella, kuinka todennäköisesti erilaiset muuttujiin koodatut tekstipiirteet esiintyvät samassa havaintoyksikössä. Tästä sinänsä määrällisestä kuvauksesta tutkija voi puolestaan yrittää tulkita, mitkä laadulliset tekijät (esim. geneeriset säännöt) ovat johtaneet aineiston kuvatulnlaiseen rakenteistumiseen.

5.3. Tekstianalyysin näkökulma julkisuuteen

Tässä tutkimuksessa tarkastelen budjettijournalismia sanomalehtiteksteissä. Tutkin siis politiikkaa sellaisena kuin se teksteissä toteutuu enkä vertaa politiikan journalistista esittämistä mihinkään "alkuperäisiin" poliittisiin tekoihin. Journalismissa esitetyt puheenvuorot ovat politiikan prosessin kannalta yhtä alkuperäisiä kuin muillakin politiikan areenoilla esitetyt puheenvuorot.

Tällainen tekstien ja muun yhteiskunnan välisen suhteen pohdiskelu liittyy kysymykseen julkisoista.⁶¹ Muodostuuko julkiso yksinkertaisesti niistä puheenvuoroista, joita johonkin kysymykseen liittyen esitetään julkisesti, vai onko julkiso pikemminkin tietyn aiheen kokoama diskursiivinen muodostuma, johon yhdet ja toiset ihmiset voivat puheenvuoroja esittäen tai sivusta seuraten osallistua? Jos julkiso mielletään julkisiksi puheenvuoroiksi, pelkkien tekstien tutkiminen saa oikeutuksensa siitä, että teksteissä muodostuvat ja toimivat julkisot ovat yhteiskunta (ks. Pietilä & Sondermann 1994). Jos taas julkisot mielletään tekstien ulkopuolelle ulottuviksi diskursiivisiksi muodostumiksi, pelkkien tekstien tutkimisen oikeutus ei ole niin itsestään selvää.

---

⁶¹ Ks. edellä luku 2.4.

Lähden siitä, että yhteiskunta julkisoineen ei sijaitse vain teksteissä tai vain niiden ulkopuolella, vaan niissä molemmissa ja myös niiden välillä. Vastaavasti julkista keskustelua käydään niin teksteissä kuin kasvokkaisissa tilanteissakin, ja näillä molemmilla voi myös olla vaikutusta toisiinsa. Kunelius (1996, 63) perustelee tekstianalyyttistä lähestymistapaa tämäntapaisesta lähtökohdasta:

Päätös keskittyä teksteihin ei sisällä ajatusta, että yhteiskunta tosiasiallisesti olisi teksteissä. Sen sijaan uskon, että yhteiskunta (osin, olennaisesti) on näiden tekstien mahdollistamassa ja synnyttämässä viestinnässä. Ja vaikka erilaiset, eri asemissa olevat ihmiset tulkitisivat tekstit eri tavoin, käyttäisivät niitä eri tarkoituksiin, kuitenkin juuri tekstit yhdistävät heitä eli ovat heille yhteisiä.

Sanomalehtijutut voi mieltää yhtäältä jutun sisäiseksi, kertojan⁶² ja esiintyjien väliseksi vuorovaikutukseksi ja toisaalta yleisöön suuntautuneiksi puhutteluiksi, joilla niin kertoja kuin esiintyjätkin kutsuvat yleisöä mukaan julkisoon muodostamaan käsitystä puheena olevasta asiasta ja mahdollisesti esittämään siitä oman, enemmän tai vähemmän julkisen puheenvuoronsa.

Tekstejä tulkitessa on otettava vakavasti Kracauerin⁶³ vaatimus, että analyysoijan on lähestyttävä koko olennollaan sitä viittausten ja kietoutumisten verkkoa johon teksti kuuluu. Modernimmin muotoillen kyse on siitä, että tekstejä pitäisi tarkastella kontekstuaalisesti eli muun muassa siltä kannalta, mihin tarkoitukseen niitä kulloinkin käytetään. Kertoja voi esimerkiksi käyttää esimerkkejä *havainnollistaakseen* jotain abstraktia asiaa tai ironisoida puheenvuoroa *antaakseen siitä tai sen esittäjästä haluamansa kuvan*.

Kontekstit muodostavat ikään kuin laajenevia kehiiä. Kunkin kielellisen yksikön välittömin konteksti on kulloinenkin lauseyhteys, joka puolestaan kontekstoituu juttukokonaisuuteen ja jutun edustamaan genreen. Nämä taas määrittävät vuorovaikutuksessa yleisemmän kulttuurisen ja yhteiskunnallisen kontekstin kanssa. Tällaisessa luennassa kontekstit laajenevat periaatteessa loputtomiin, ja kontekstien eksplikointi on jossain vaiheessa pakko lopettaa. Lisäksi on huomattava, että kontekstikehien välinen vuorovaikutus on kaksisuuntaista. Kulloinenkin tekstinkohta vaikuttaa muodostuvaan tekstikokonaisuuteen ja tämä kokonaisuus puolestaan määrittää tarkasteltavaa tekstikohtaa. Vastaavasti kulloinenkin juttu osaltaan valikoi omaa kulttuurista ja yhteiskunnallista kontekstiaan, mutta tulee itse tulkituksi tässä kontekstissa. Kontekstuaalisuuden sijasta voidaan Jonathan Cullerin (1988, ix) tavoin puhua myös merkin kehystämisestä. Tämä puhetapa korostaa, että

---

⁶² Kertoja tarkoittaa lehden "omaa puhetta" jutussa. Ks. tarkemmin luku 8.3

⁶³ Ks. edellä luku 5.2.

ei ole valmista itsestäänselvää kontekstia, johon merkkejä kytetään, vaan tulkintastrategiat viimeistelevät sekä kontekstin että kontekstoitavan merkin.

Olen edellä luvussa 4 kuvailut syksyn 1996 budjettipoliittista kontekstia Ruotsissa ja Suomessa. Tutkittavien lehtien ominaispiirteiden muodostamaa kontekstia taas en juurikaan kuvaa ennen analyysejä, vaan yritän analyysien avulla kertoa, millaisia nämä ominaispiirteet ovat. Samoin geneeristen kontekstien suhteen lähdän liikkeelle varsin avoimesti määrittelemällä ensin vain vakiintuneet juttutyypit kuten uutinen, pääkirjoitus jne. Lähdän siis liikkeelle teksteistä ja yritän niistä tekemieni tyypittelyjen avulla luoda kuvaa niin budjettijournalismista kuin vertailtavina olevista lehdistäkin tekstien konteksteina. Näiden suhteellisen synkronisten kontekstien lisäksi tuon analyysiin myös diakronisen ulottuvuuden erittelemällä tekstejä *aihelma-konteksteissa* eli toisiinsa kytkeytyvien juttuaiheiden ketjuissa.

Vaikka tarkasteltavana on vain sanomalehtitekstejä, analyysiin tulee väkisinkin mukaan myös geneerinen ja kulttuurinen konteksti, jossa tekstejä on tuotettu ja luettu. Tekstianalyysi ei siis koskaan ole *pelkkää* tekstianalyysia. Tekstianalyttinen lähestymistapa on perusteltua myös siitä Schudsonin mainitsemasta syystä, että journalistinen julkisuus täyttää julkista tehtävänsä silloinkin, kun vain harvat vaivautuvat sitä seuraamaan ja siihen osallistumaan (1996/1995, 25; 1996/1983, 220; ks. edellä luku 2.4.). Tekstianalyysillä saa otteen julkisuuden tästä näkyvästä puolesta. Toinen asia sitten on se, millaisista aineksista toimittajat ovat juttunsa muokanneet ja millä tavalla tietoa hankkineet. Tästäkin voi tekstien perusteella tehdä päätelmiä, mutta kovin pitkälle tekstianalyysin keinoin ei päästä. Juttupinon perusteella on paha myöskään sanoa, mitä lukijoiden aamukahvipöydissä on jutuista tuumattu ja todettu.

6. Budjettikirjoittelun yleispiirteitä

6.1. Kirjoittelun määrän ajallinen kehitys

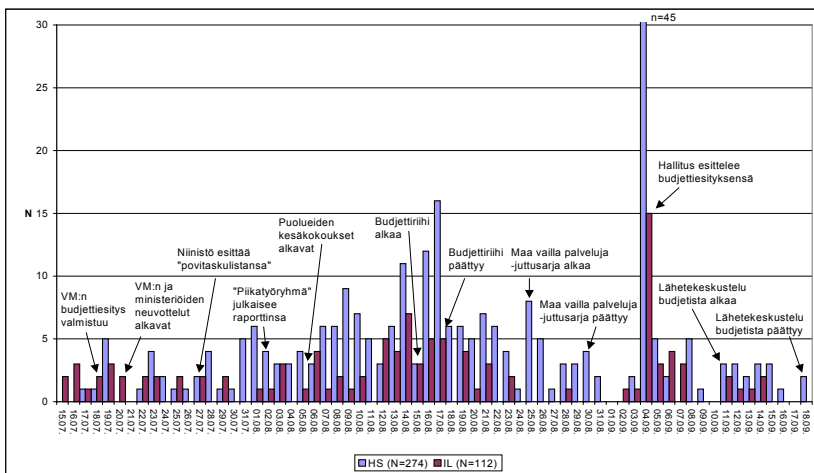
Tässä luvussa pyrin antamaan yleiskuvauksen syksyn 1996 budjettikirjoittelusta Helsingin Sanomissa (HS), Iltalehdessä (IL), Dagens Nyheterissä (DN) ja Aftonbladetissa (AF).⁶⁴ Vertailen yhtäältä suomalaista ja ruotsalaista budjettikirjoittelua ja toisaalta päivälehtien ja iltapäivälehtien kirjoittelua. Kiinnitän erityistä huomiota toimijaryhmien näkyvyyteen sekä siihen, kenen hallussa budjettiagendan muodostuminen ensisijaisesti näyttäisi olleen. Oliko agenda lähinnä hallitusten käsissä, vai määrittivätkö sitä pikemminkin viestimet itse tai mahdollisesti jotkin muut tahot? Lisäksi yritän tehdä johtopäätöksiä budjettikirjoittelun "keskustelevuudesta" eri lehdissä. Lähestyn näitä kysymyksiä vertaamalla aluksi kirjoittelun määrän kehitystä eri lehdissä ja tutkimalla kuinka sidoksissa kirjoittelu oli erilaisiin järjestettyihin tapahtumiin. Sen jälkeen vertailen juttutyyppejen ja toimijaryhmien näkyvyyttä ja lopuksi budjettiteemoja ja budjettipolitiikan linjoja.

Suomalainen budjettikirjoittelu noudatti varsin uskollisesti hallituksen päiväjärjestystä. Heinäkuun puolesta välistä lähtien erityisesti HS seurasi ensin valtiovarainministeriön (VM) sisäisiä budjettineuvotteluja, sitten VM:n ja muiden ministeriöiden välisiä neuvotteluja. IL tyytyi raportoimaan budjettiesitysten valmistumisesta ja jätti ministeriöiden väliset neuvottelut väliin. Budjettiriihi oli tärkeä uutistapahtuma, samoin budjetin julkaiseminen ja esittely eduskunnalle. Budjetin esittelypäivänä HS tapansa mukaan julkaisi viiden sivun budjettikokonaisuuden ja IL:kin neljän sivun. Kaikkiaan HS julkaisi lähes kolminkertaisen määrän budjettijuttuja IL:een verrattuna.

---

⁶⁴ Aineiston valinnasta tarkemmin edellä luvussa 5.1. Erittelyssä käytetyt muuttujat ja niiden koodausohjeet on esitetty liitteessä 1. Muuttujien reliabiliteettitarkastuksen tulokset ovat liitteessä 2. Aineistossa on kaikkiaan 811 juttua.

KUVIO 6.1. Päivittäisen juttumäärän kehitys Helsingin Sanomissa ja Italehdessä.⁶⁵

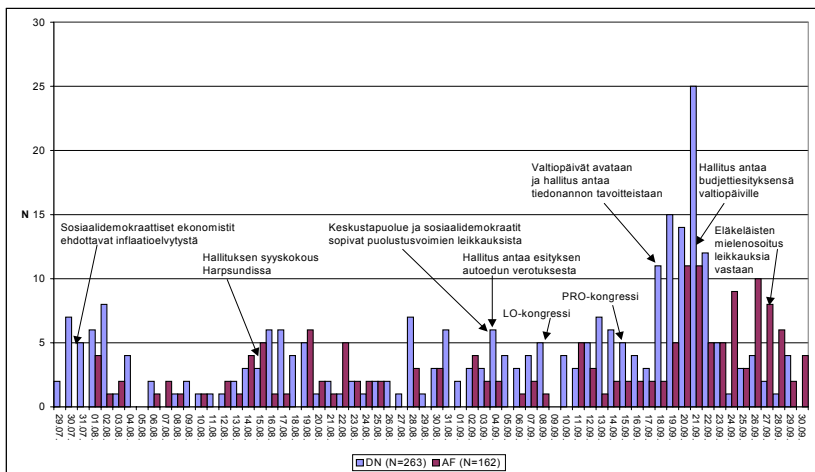
Ministeriöiden välisten neuvottelujen lisäksi suomalaisen budjettijournalismin vakiotapahtumia ovat budjettiriihen alla pidettävät puolueiden kesäkokoukset, joissa puolueet hiovat budjettistrategioitaan ja esittävät budjettia koskevia kannanottoja. Syksyllä 1996 kesäkokouksuutisia hallitsi kysymys tuloverotuksen alentamisesta. Lisäksi keskustelua herättivät ns. tuloloukkutyöryhmän ja ns. piikatyöryhmän esitykset sekä lääniuudistus. Nämä kaikki kiinnittyivät voimakkaasti hallituksen kontrolloimiin valmisteluprosesseihin. Piika- ja tuloloukkutyöryhmä olivat hallituksen asettamia, ja tuloverojen alentaminenkin oli kirjattu tavoitteeksi hallitusohjelmaan. Varsinainen verokeskustelu tosin käytiin siitä, voitaisiinko tuloverotusta keventää vielä sovitua enemmän. Suurimmista, lähinnä työttömyysturvaan ja kuntien valtionosuuksiin liittyvistä leikkauksista oli päästy sopuun jo keväällä. Ay-liike vastusti tuolloin työttömyysturvavaleikkauksia laajalla lakolla uhaten.

Ruotsalaisissa budjettijutuissa ei käsitelty HS:n tapaan ministeriöiden sisäisiä tai välisiä budjettineuvotteluja. Ruotsissa näitä neuvotteluja käytiin jo helmikuussa, mikä osaltaan selittää asiaa. Lopullisesta budjetista hallitus kuitenkin neuvottelee elokuussa. Elo-syyskuussa budjettiesitys jaetaan ministeriöihin kommentoitavaksi ennen kuin budjettiesitys lopullisesti hyväksytään hallituksen istunnossa ja annetaan valtiopäiville viimeistään

⁶⁵ Tapahtumat on merkitty sille päivälle, jona niistä on kerrottu lehdessä eli siis yleensä yhtä päivää varsinaista tapahtumaa myöhemmäksi.

20. syyskuuta. Näistä syksyn neuvotteluista DN ja AF eivät juuri kirjoittaneet. Hallituksen budjettineuvotteluja käytiin todennäköisesti kaksipäiväisessä syyskokouksessa Harpsundissa, mutta AF ei kirjoittanut kokouksesta budjettiin liittyen mitään ja DN:kin tyytyi lähinnä referoimaan pääministeri Perssonin esittämiä linjauksia. Suomalaisista viestimistä poiketen DN ei siis raportoinut ministerien välisistä erimielisyyksistä.

KUVIO 6.2. Päivittäisen juttumäärän kehitys Dagens Nyheterissä ja Aftonbladetissa.

Yksi syy hallituksen muodollisten neuvottelujen ja erityisesti niissä ilmenneiden erimielisyyksien sivuuttamiseen lienee se, että Ruotsia hallitsi sosiaalidemokraattien yksipuoluehallitus. Sosiaalidemokraatit ehkä halusivat selvittää näkemyseronsa omassa piirissään. Tähän viittaa sekin, että ruotsalaisviestimet kyllä raportoivat sosiaalidemokraattien ja keskustapuolueen käymistä budjettineuvotteluista. Sosiaalidemokraatit varmistivat keskustayhteistyön avulla budjetin hyväksymisen valtiopäivillä. Toinen selitys raportoinnin erolle on se, että niin viestinteen kuin politiikkojenkin toimintatavat ovat yksinkertaisesti vain muotoutuneet erilaisiksi. Kummankin maan toimittajat toistavat edellisten vuosien tottumuksia, samoin kuin tietysti budjettia valmistelevat poliitikot ja virkamiehetkin toimivat paljolti edellisinä vuosina opituilla tavoilla.

Ruotsalaisen budjettijournalismin erityispiirre suomalaisen verrattuna on sosiaalidemokraattisen liikkeen erityisasema. Ammattiyhdistysten keskusjärjestön LO:n konferenssin yhteydessä viestimet käsittelevät sosiaalide-

mokraattien puolue- ja ay-siiven mahdollisia keskustayhteistyötä koskevia näkemyseroja. Suomessakin Ay-liikkeellä on ollut budjettijulkisuudessa näkyvä asema, muttei niinkään osana puoluepoliittista liikettä kuin työttömien ja palkansaajien etujen puolustajana.

Budjettikirjoittelu oli odotetusti runsaampaa päivälehdissä kuin ilta-päivälehdissä. Varsinkin suomalaislehdissä juttumäärien ero oli huomattava. DN:ssä ja AF:ssa ero ei ollut yhtä suuri, koska AF julkaisi paljon lyhyitä yleisönosastokirjoituksia. Toimituksen tekemien juttujen määrän ero oli DN:n ja AF:n välillä (DN: 220 juttua, AF: 82 juttua) samaa luokkaa kuin HS:n ja IL:n välilläkin (HS: 225, IL: 97).

6.2. Juttutyypit

Journalistinen julkisuus on geneerisesti eriytynyttä. Ensinnäkin jutut jakautuvat sen mukaan, ovatko ne toimituksen itsensä laatimia vai ulkopuolisten kirjoittamia. Toiseksi jutut jakautuvat uutisiin ja mielipidejuttuihin. Nämä kaksi jakoa on yleensä helppo havaita journalistisista viestimistä. Lisäksi jutut eroavat toisistaan hienojakoisempien geneeristen piirteiden perusteella. Esimerkiksi aihealueet muodostavat omia geneerisiä perheitään, mikä näkyy sanomalehtien osastojaoissa sekä vakiintuneissa tavoissa kehystää aihepiirejä. Myös kerronnallisten esitystekniikoiden käyttö on journalismissa geneerisesti eriytynyttä. Esitystekniikoiden tietynlainen käyttö määrittää yhtäältä jutun genreä ja samalla muovaa jutun kertojan, jutussa esiintyvien toimijoiden ja lukijan suhdetta tietynlaiseksi. Tässä luvussa en puutu näihin hienopiirteisempiin erotteluihin,⁶⁶ vaan jaottelen juttutyypit totuttuun tapaan uutisjuttuihin ja mielipidejuttuihin. Uutisjutut jaan edelleen lehden osastojon mukaisiin aihepiireihin. Mielipidejutut luokittelen pääkirjoituksiin, lehden omien toimittajien artikkeleihin, muut lehdet -palstan juttuihin, ulkopuolisten asiantuntijakirjoituksiin, yleisönosastojuttuihin ja pilapiirroksiin.

Uutisjutut ja mielipidejutut tarjoavat julkiselle keskustelulle varsin erityyppisiä resursseja. Uutiset esittävät tyypillisesti jonkin ainakin näennäisesti uuden asian, tapahtuman tai mielipiteen tai kuvaavat toisistaan eroavien näkemysten välille rakentamaansa kiistaa. Uutisissa mielipiteiden kehittäminen ja argumenttien vertailu jää väkisin pinnalliseksi. Eri tahojen kannoista muodostuu helposti "esineitä", jotka joko tukevat toisiaan tai ovat toisiaan vastaan. Sen sijaan mielipidejutuissa on enemmän tilaa kehitellä ja perustella ajatuksia, vaikkakaan juttutyyppi ei ole tae tällaisesta kehittelystä ja pe-

---

⁶⁶ Käsittelen journalistista kehystämistä tarkemmin luvussa 7 ja esitystekniikoita sekä kerronnallisia suhteita luvussa 8.

rustelusta. Mielipidekirjoittaja myös esittää mielipiteensä persoonallisemmin ja välittömämmin omasta näkökulmastaan kuin uutisessa esiintyvä toimija, jonka sanomiset ovat jutussa vahvemmin toimittajan editoimina.

Mielipidejutuissa reagoidaan aiempiin puheenvuoroihin suuremmin kuin uutisjutuissa (Pietilä 2002, 141, 147), mikä sekkin on yksi keskusteleavuuden tunnuspiirre. Kolmanneksi journalistisissa kulttuurissa nimenomaan artikkelikieli- ja yleisönosastot mielletään keskustelun areenoiksi. Tätä kuvaa esimerkiksi se, että Dagens Nyheterin artikkeliosasto on nimeltään "Debatt".

Juttutyypin osuuksia vertailemalla voi tehdä päätelmiä lehdistä käytävän keskustelun luonteesta. Onko keskustelu pääasiassa uutismaista ja journalistisen kertojan organisoimaa, vai sijoittuuko se pääasiassa mielipidejuttuihin, joissa kukin kirjoittaja voi itse muotoilla sanottavansa? On myös kiinnostavaa tarkastella lehden omien mielipidejuttujen ja ulkopuolisten kirjoittajien juttujen määrällistä suhdetta. Tämä kertoo siitä, kuinka paljon lehti on sijoittanut toimituksellisia resursseja keskusteluun osallistumiseen ja sen analysointiin. Samalla kyse on siitä, missä määrin lehti itse pyrkii vaikuttamaan budjettiagendan muotoutumiseen.

TAULUKKO 6.1. *Juttutyypit lehdittäin.*

	HS	IL	DN	AF	Kaikki lehdet	
	%	%	%	%	%	N
Kotimaan/politiikan juttu	46	44	40	10	36	296
Budjettisivun juttu	15	12	6	4	10	78
Taloussivun juttu	3	0	9	0	4	33
Kulttuurijuttu	0	0	4	1	1	11
Kuluttajajuttu	0	0	0	6	1	10
<i>Uutisjutut yhteensä</i>	<i>64</i>	<i>56</i>	<i>59</i>	<i>21</i>	<i>53</i>	<i>428</i>
Pääkirjoitus	5	18	10	17	11	87
Lehden artikkeli	1	4	7	7	4	36
Muut lehdet -palsta	7	0	6	0	4	34
Ulkopuolisen artikkeli	5	1	4	1	3	27
Yleisönosastojuttu	13	13	12	48	20	160
Pilapiirros	2	9	0	3	3	21
<i>Mielipidejutut yhteensä</i>	<i>33</i>	<i>45</i>	<i>39</i>	<i>76</i>	<i>45</i>	<i>365</i>
Muu	3	0	2	3	2	18
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	
Yhteensä (N)	274	112	263	162	811	811

Uutisten ja mielipidejuttujen osuuksissa oli lehtien kesken huomattavia eroja. HS oli uutispainotteisiin, kun AF erosi kaikista muista lehdistä mielipidejuttujen suuren osuuden takia. Tarkastelen seuraavassa ensin uutisia ja sitten mielipidejuttuja.

Sekä Suomessa että Ruotsissa budjetista kirjoitettiin lähinnä politiikan sivuilla. Taloussivuja puolestaan hallitsivat yritystalouden ja kansantalouden näkökulmat. Valtiontalous on poliitikkojen ja virkamiesten määräysvallassa, ja siten sen käsittely on luontevaa sijoittaa politiikan sivuille politiikan toimittajien vastuulle. HS:ssa taloussivujen budjettijutut käsittelevät lähinnä talouspolitiikkaa. DN:ssä taloussivuilla kirjoitettiin talouspolitiikan ohella autoedun verotukseen suunnitelluista muutoksista. Tämä selittyy sillä, että autoedun verotus liittyy läheisesti yritystalouden parissa työskentelevän yleisön elämänpäiviin.

Iltapäivälehdissä ei ole varsinaisia taloussivuja. Sen sijaan AF:ssa julkaistiin budjettiaiheisia kuluttajajuttuja. Olen luokitellut kuluttajajutuiksi ensinnäkin kuluttajapalstan (Koll på kronan) jutut sekä lisäksi muut kuin budjettisivuilla julkaistut kuluttajaa käytännöllisesti palvelevat jutut (ks. Heikkilä 2001, 39-51). AF:ssa kuluttajajuttujen aiheina olivat muun muassa kiinteistö-, alkoholi-, bensiini- ja energiaverot sekä lääkekorvaukset. Suomalaisissa lehdissä budjettiaiheita ei käsitelty selvästi kuluttajajutuiksi merkityillä palstoilla, mutta erityisesti IL:ssä budjettia kyllä tarkasteltiin korostetusti kuluttajan ja yksityisen veronmaksajan näkökulmasta.

Suomalaiset lehdet julkaisivat selvästi ruotsalaisia enemmän juttuja heti budjettiesityksen valmistumisen jälkeen julkaistuilla budjettisivuilla. HS:n budjettikooste 4. syyskuuta oli viisisivuinen tietopaketti, jossa käytiin seikkaperäisesti läpi verotukseen ja tulonsiirtoihin liittyvät ratkaisut sekä budjetin vaikutukset kuntatalouteen. Koosteen avausjutussa toimittaja analysoi hallituksen talouspoliittista linjaa. Saman päivän IL:n nelisivuinen budjettikoosteen avausjutussa keskityttiin uutismaisesti budjetin veroratkaisuihin eikä budjettia selostettu yhtä systemaattisesti kuin HS:ssa.

DN:n budjettisivut muistuttivat HS:ia siinä, että DN:kin avasi kolmen sivun kokonaisuutensa talouspoliittisella analyysillä, ja sivuilla oli paljon yksityiskohtaista tietoa budjettiin liittyvistä päätöksistä. DN:n budjettisivujen erikoisuus oli kuuden palstan taustajuttu valtiovarainministeri Erik Åsbrinkista. Åsbrink ei ollut DN:ssä ja AF:ssa juurikaan esillä ennen budjetin julkistamista,⁶⁷ mutta nyt DN:n toimittaja esitteli eläytyvään tyyliin Åsbrinkin henkilöhistoriaa, perhesuhteita ja luonteenpiirteitä.

---

⁶⁷ Åsbrink esiintyi yhteensä yhteensä 50 budjettijutussa. Näistä 23 julkaistiin noin puoleltoista kuukauden aikana ennen budjetin julkistamista. Budjetin julkistamispäivänä Åsbrink esiintyi 14 jutussa ja sen jälkeen reilun viikon aikana 13 jutussa. Suomen valtiovarain-

AF:ssa budjetti oli etusivun uutinen jo budjetin julkaisupäivänä. Sisäsi-
vuilla oli kolme sivun juttua. Ensimmäisessä kerrottiin lyhyesti tärkeim-
mistä budjettiratkaisuista, toisessa pyydettiin lukijoita soittamaan AF:n
"kuumalle linjalle" ja esittämään budjetista kysymyksiä valtiovarainminis-
teri Erik Åsbrinkille ja veroministeri Thomas Östrosille. Kolmas juttu kertoi
valtion velan kehityksestä. Seuraavan päivän neljällä budjettisivulla AF jul-
kasi lukijoiden kysymyksiä ja ministerien vastauksia sekä lisää esimerkkejä
budjetin vaikutuksista kansalaisten tuloihin ja menoihin.

Kulttuurisivuilla budjettia ei käsitelty juuri muissa lehdissä kuin DN:ssä.
Se julkaisi neliosaisen juttusarjan "Inför kulturproppen", jossa haastateltiin
kulttuurivaikuttajia hallituksen kulttuuribudjetin tiimoilta. Ruotsissa kult-
tuuribudjetista keskusteltiin siinä määrin, että olen katsonut sen muodosta-
van oman aihehansa. HS:ssa ja IL:ssä julkaistiin yhteensä vain neljä juttua,
joissa viitattiin budjetin kulttuurimäärärahoihin.

Lehtien erot mielipidejuttujen jakaumissa ovat uutisjuttujen välisiä eroja
mielenkiintoisempia. AF poikkesi muista yleisönosastokirjoitusten suuren
osuuden takia. AF:n yleisönosastojutut olivat enimmäkseen hyvin lyhyitä, ja
niissä usein melko tuhtuneeseen sävyyn kritisoitiin ministereitä ja hallitus-
ta epäoikeudenmukaisista ratkaisuista. Jutuista vain vähemmistö oli analyyt-
tisiä ja pohtivia. Tästä huolimatta yleisönosastojutut lisäsivät merkittävästi
budjetin käsittelyn monipuolisuutta ja näkökulmien kirjoa. Melkein kaikki
ruotsalaiset yleisönosastokirjoittajat kirjoittivat yksityishenkilöinä. Sen
sijaan suomalaisista yleisönosastokirjoittajista suuri osa esittäytyi jonkin
alan asiantuntijaksi tai jonkin instanssin edustajaksi. AF:n ja DN:n yleisön-
ostokirjoittajista oli yksityishenkilöitä 97 prosenttia, IL:n 86 prosenttia,
mutta HS:n kirjoittajista vain 53 prosenttia. Ero näkyi myös yleisönosasto-
juttujen tyyliässä: HS:ssa jutut olivat keskimäärin argumentoivampia ja tietoi-
painotteisempia kuin muissa lehdissä.

Pääkirjoitusten osuus oli iltapäivälehdissä selvästi suurempi kuin päivä-
lehdissä. Tällä perusteella näyttäisi siltä, että iltapäivälehdet osallistuvat
päivälehtiä enemmän avoimesti budjettikeskusteluun. Iltapäivälehdissä
raportoidaan vähemmän, mitä eri instanssit ovat mistäkin sanoneet, mutta
esitetään enemmän tulkintoja lehden omissa nimissä. Tämä lehtityyppien
välinen ero näkyy myös uutisissa: iltapäivälehdissä uutistenkin kertojanäkö-
kulma on päivälehtiä useammin avoimen arvottava ja polemisoiva – joko
lähdetä horjuttaen tai sen arvotuksiin näkyvästi yhtyen. Pääkirjoitusten
määrää iltapäivälehdissä nostaa se, että olen laskenut niiksi myös pääkirjoi-

---

ministeri Sauli Niinistö esiintyi kaikkiaan 86 jutussa varsin tasaisesti koko tutkimusjakson
ajan. Niinistöön verrattuna Åsbrink osallistui budjetin julkistamista edeltävään keskuste-
luun todella vähän.

tussivulla julkaistut lyhyet lehden nimissä esitetyt kommentit, kuten IL:n sähköpostin jutut. Tällaisten lyhyiden älähdystenkin avulla lehti osallistuu omista nimissään meneillään oleviin keskusteluihin.

Toimittajien mielipideartikkelien osuus oli ruotsalaisissa lehdissä suurempi kuin suomalaisissa. Budjettisyksyn perusteella vaikuttaa siltä, että Ruotsissa politiikan toimittajat osallistuvat suomalaisia aktiivisemmin poliittiseen keskusteluun. DN:ssä tämä aktiivisuus oli paljon Åke Ekdahlin vastuulla. AF:ssa budjettikolumneja kirjoitti eniten Lena Mellin. HS:ssä vastaavaa lehden budjettikolumnistia ei ollut. IL:ssä budjettikommenteista vastasi lähinnä Jalmari Torikka.

Päivälehdet seuraavat toisissa lehdissä käytyä keskustelua muut lehdet -palstalla. Iltapäivälehdissä tällaista palstaa ei jostain syystä ole. Muut lehdet -palstalla siteerataan kannanottoja referoivaan tyyliin, eikä lehti itse juuri kommentoi toisissa lehdissä esitettyjä ajatuksia. Tällainen kommentointi voisi kuitenkin piristää keskustelua. Lehti siteeraisi toisten lehtien pääkirjoituksia ja asettuisi itse joidenkin kannalle toisia vastaan. Samalla voisi esittää toisten lehtien pääkirjoittajille tarkentavia kysymyksiä ja vaatia lisäperusteluja.

Ulkopuolisten kirjoittajien artikkelit vaikuttavat ainakin budjettiteeman osalta yleisemmiltä päivälehdissä kuin iltapäivälehdissä. Iltapäivälehdet kyllä käyttävät ulkopuolisia kolumnisteja, mutta ainakaan syksyllä 1996 nämä eivät juuri puuttuneet budjettiteemoihin. HS:n 13:sta budjettia käsittelevästä ulkopuolisen artikkelista kuusi oli tutkijoiden ja kolme VM:n virkamiesten kirjoittamia. DN:n 11 artikkelia jakautuivat tasaisemmin poliitikkojen, tutkijoiden, kansalaisten ja elinkeinoelämän edustajien kesken.

Pilapiirroksilla näyttää olevan vahvempi asema suomalaisessa kuin ruotsalaisessa budjettijournalismissa. DN:ssä ei julkaistu yhtään budjettiaiheista pilapiirrosta, AF:ssa piirroksia oli viisi, ja ne julkaistiin yleisönosastossa Bildinsändaren-vinjetillä merkittyinä. Suomalaisissa lehdissä pilapiirotset julkaistaan tavallisesti pääkirjoitussivulla. Erityisesti IL:n pilapiirtäjä Jouko oli mieltynyt budjettiaiheisiin, sillä IL julkaisi häneltä kahden kuukauden aikana peräti kymmenen budjettiaiheista piirrosta.

Pilapiirros on erinomainen journalistinen lajityyppi, koska sen avulla voi tuoda pelkistetysti esiin niitä asioiden puolia, joiden selittäminen sanallisesti olisi hankalaa ja jotka muuten ehkä jäisivät ilmaisua vaille. Pilapiirrosten avulla voi myös luontevasti lisätä keskusteluun sen kaipaamia ironisia sävyjä.⁶⁸

---

⁶⁸ Ks. edellä luku 3.4.

Lehdet näyttävät ryhmittyvän joidenkin lajityyppipainotusten suhteen ruotsalaisiin ja suomalaisiin lehtiin, toisten lajityyppipainotusten suhteen päivälehtiin ja iltapäivälehtiin. Yleisönosastojuttujen määrässä AF erosi yksin kolmesta muusta lehdestä. AF:ssa harrastettiin myös ns. "vuorovaikutteisia" juttutyyppejä, joissa esitettiin lukijoiden kysymyksiä ja ministereiden niihin antamia vastauksia. Nämä "Heta linjen" ja "Hallå ministern"-jutut luokiteltiin ryhmään "muu". Suomalaiset lehdet julkaisivat enemmän pilapiirroksia ja budjettisivujen juttuja, ruotsalalaislehdissä oli enemmän toimittajien omia budjettikolumneja. Iltapäivälehdissä ei ollut lainkaan varsinaisia talousjuttuja. Sen sijaan niissä painottui yksityisen kuluttajan ja veronmaksajan näkökulma. Toinen iltapäivälehdille tyypillinen piirre oli budjettikeskusteluun osallistuminen lehden omissa nimissä: pääkirjoitusten osuus oli iltapäivälehdissä selvästi suurempi kuin päivälehdissä.

Habermasilaisittain voi ajatella, että lehden pitäisi toimia eritoten kansalaisyhteiskunnan intressien artikuloijana poliittisen järjestelmän suuntaan.⁶⁹ Sikäli kuin lehden oma ääni edustaa aidosti lukijoita ja sikäli kuin lukijat ja heidän yleisönosastokirjoituksensa edustavat kansalaisyhteiskuntaa, näyttäisi siltä, että iltapäivälehdet päivälehtiä suuremmassa määrin artikuloivat kansalaisyhteiskunnan intressejä, kun taas päivälehdissä painottuisivat järjestelmien väliset ja sisäiset keskustelut. Kansalaisyhteiskunta – järjestelmä-jatkumolla HS edustaisi näin kaikkein selvimmin järjestelmiä ja AF kaikkein selvimmin kansalaisyhteiskuntaa. DN ja IL asettuisivat näiden väliin, DN lähemmäs järjestelmiä, IL lähemmäs kansalaisyhteiskuntaa. "Keskustelevuutta" kuvaavalla jatkumolla lehdet sijoittuisivat hyvin samaan tapaan. AF olisi mielipidejuttujen ja "vuorovaikutteisten" juttujen osuudella mitaten kaikkein keskustelevin, DN ja IL sijoittuisivat keskivaiheille, ja HS olisi kaikkein vähiten keskusteleva.

Yllä esitetyt luonnehdinnat perustuvat melko pieneen, vain yhden syksyn budjettijutuista koostuvasta aineistosta tehtyihin havaintoihin, eivätkä ne välttämättä päde mainittujen lehtien saati lehtityyppien keskustelevuuteen tai kansalaislähtöisyyteen yleisemmin. Lisäksi keskustelevuutta ja kansalaislähtöisyyttä mitattiin varsin karkeasti juttutyypin osuuksilla, mihin sisältyy ilmeisiä validisuusongelmia. Voihan olla, että suuri osa mielipidejutuista oli huonosti perusteltuja ja toisia puheenvuoroja huomioimattomia älähdyksiä, kun taas uutisjutuissa keskustelu olisi ollut dialogisempaa ja harkitumpaa. Voi edelleen ajatella, että HS:n yleisönosastojuttujen pientä osuutta kompensoi keskustelevuuden kannalta se, että niissä esitetyt mielipiteet olivat perustellumpia kuin esimerkiksi AF:ssa keskimäärin. Toisaalta

---

⁶⁹ Ks. edellä luku 2.3.

HS:n yleisönosastossa järjestelmäintressien edustajien osuus oli suurempi kuin AF:n yleisönosastossa. Myöskin oletus siitä, että omissa nimissään esiintyessään lehti edustaisi lukijoitaan on hieman kyseenalainen.⁷⁰ Analyysin kohteena olleet neljä lehteä eivät myöskään välttämättä kovin hyvin edusta kaikkia suomalaisia ja ruotsalaisia lehtiä tai päivä- ja iltapäivälehtiä. Näistä varauksista huolimatta pidän kuitenkin yllä esitettyjä luonnehdintoja vähintään uskottavina hypoteeseinä lehtien ja lehtityyppien eroista. Seuraavissa luvuissa tutkin lehtiä hieman toisenlaisten mittareiden avulla, mikä täsmentänee kuvaa keskusteleavuudesta sekä kansalaisyhteiskunnan ja järjestelmien suhteista eri lehdissä.

6.3. Toimijaryhmien näkyvyys

6.3.1. Julkisuuteen pääsy ja toimijoiden edustavuus

Kansalaisyhteiskunnan ja järjestelmien suhteita kuvaa juttutyypin ohella myös eri toimijaryhmien pääsy julkisuuteen. Journalismiin pääsyä on tutkimuksessa tarkasteltu ensinnäkin siltä kannalta, hallitseeko journalismi politiikkaa vai politiikka journalismia. Yksi vaikutusvaltaisimmista esityksistä on Hallin ja kumppaneiden (1987/1978) *Policing the Crisis*, jossa yhteiskunnan eliiteillä nähdään olevan ensisijainen valta määritellä asioita viestimissä. Lukuisissa empiirisissä töissä on osoitettu tämän ainakin jossain määrin pitävän paikkansa: viestimissä esiintyvät näkyvimmin valtakoneistojen edustajat, valtioiden ja talouselämän eliitit (Luostarinen 1994, 44).⁷¹ On kuitenkin korostettu, että valtaa omaavien tahojen rakenteellinen etulyöntiasema ei aina takaa onnistumista, vaan mediatavoitteiden saavuttaminen edellyttää niiltäkin ponnistelua, eikä myönteinen lopputulos ole itsessään selvä (Schlesinger 1990, 76).

Politiikan ja journalismin valtasuhteen ohella voidaan myös kysyä, kenen kanssa journalismi ylipäättään asettuu suhteisiin ja haluaako se esittää edustavan kuvan yhteiskunnallisista toimijoista ja näiden äänistä (Heikkilä & Kunelius 1997, 7). Tämä kysymys asettaa kyseenalaiseksi, edustaako journalismi aidosti yleisöään silloinkaan, kun se on vahvoilla politiikan ja journalismin välisessä valtasuhteessa. Vallassa olevia lähteitä kovistelles-

---

⁷⁰ Ks. tarkemmin luvussa 3.2.

⁷¹ Schudson (2003) kutsuu näitä tahoja parajournalisteiksi, koska valtansa avulla ne ratkaisevat, mihin hankkeisiin ryhdytään ja minkä asioiden puolesta aletaan käydä poliittista kamppailua. Journalistit puolestaan tekevät juttunsa hankkeista ja kiistoista, jotka parajournalistit ovat tehneet ajankohtaisiksi. Joskus viestimetkin vaikuttavat aloitteellisilta, mutta usein silloinkin taustalla ovat jonkin intressiryhmän parajournalistit.

saan ja kritisoidessaankin journalismi on pikemminkin osa järjestelmien valtaa uusintavaa koneistoa kuin kansalaisyhteiskunnan väline intressiensä välittämiseen poliittiselle järjestelmälle. Kovistelu ja kritisointi ei riitä, vaan journalismin pitäisi hakea suoraa kontaktia rivikansalaisiin ja heidän ryhmitymiinsä. Muun muassa kansalaisjournalismin nimissä journalismia onkin yritetty kehittää tähän suuntaan.

Journalismin lähdekirjon valikoituneisuutta voi perustella kahdella tavalla. Ensiksikin, jos journalismin esiin tuomat edustukselliset koneistot edustavat aidosti kansalaisyhteiskunnan eri katsantokantoja, ei demokraattisen julkisuuden kannalta pitäisi olla ongelmaa. Toiseksi, koska näiden koneistojen päätökset ja toimet vaikuttavat joka tapauksessa ihmisten elämään, on niistä syytä kertoa, vaikkeivät ne olisikaan edustavia. (Heikkilä & Kunelius 1997, 8.) On myös esitetty, että silloin kun eliitit joutuvat kilpailemaan julkisuuden huomiosta, journalismi tavallaan automaattisesti toteuttaa liberalismin parhaita arvoja: kyseenalaistamalla jutuissa toistensa näkemyksiä eliitit käyvät julkista keskustelua ja vetoavat keskustelua seuraavien yksilöiden harkintakykyyn (Heikkilä 2001, 18). Näin siis kansalaisyhteiskunta olisi mukana julkisessa keskustelussa, vaikkeivät kansalaisyhteiskunnan toimijat itse esittäisikään julkisia puheenvuoroja tai edes tosiasiallisesti seuraisi käytävää keskustelua. Olennaista journalismille on, että se toimii *ikään kuin* se kokoaisi kriittisen ja harkitsevan julkison.⁷²

Toimijaryhmien määrällisistä suhteista ei siis voi vetää yksioikoista johtopäätöstä julkisuuden demokraattisesta edustavuudesta. Olennaista on, että kaikilla osapuolilla on *mahdollisuus* tuoda näkökantansa esiin mikäli katsovat sen tarpeelliseksi. Ei kuitenkaan ole syytä olettaa, että tällainen mahdollisuus on kaikille olemassa eikä myöskään, että sitä käytettäisiin aina tarvittaessa hyväksi. Katsonkin, että toimijaryhmien määrälliset suhteet budjettijutuissa antavat viitteitä siitä, oliko keskustelu pikemminkin poliittisten ja taloudellisten instanssien näytösluonteista julkisuutta kansalaisyhteiskunnan suuntaan vai oliko kyse pikemminkin kansalaisyhteiskunnan intressejä artikuloivasta liberaalista julkisuudesta (ks. Habermas 1985/1964).

6.3.2. Toimijat ja keskusteluun osallistuminen

Toimijaksi on jutuista koodattu tahot, jotka tavalla tai toisella osallistuvat budjetista käytävään keskusteluun. Havaintoyksikkönä on siis toimija. Kukin taho on merkitty toimijaksi yhden kerran kustakin jutusta, jossa se

---

⁷² Ks. Habermas ja Schudson edellä luvussa 2.5.

esiintyy.⁷³ Lisäksi jokaisessa jutussa myös jutun kertoja muodostaa yhden havaintoyksikön. Kertoja kertoo, mitä toimijat ovat tehneet ja sanoneet, ja se edustaa lehden omaa näkökulmaa.⁷⁴ Keskusteluun osallistumiseksi on katsottu myös *budjettiin liittyvä toiminta*, esimerkiksi päätösten tekeminen ja niiden valmistelu. Nämä ovat tekoja, joihin voidaan reagoida samoin kuin varsinaisiin keskustelupuheenvuoroihinkin.⁷⁵ Kyse voi myös olla jostain jo tapahtuneesta toiminnasta, johon kertoja tai toinen toimija viittaa. Samoin toimijoiksi on luettu tahot, joita *toinen toimija kutsuu mukaan budjettikeskusteluun* esimerkiksi vaatimalla tai kysymällä jotain. Sen sijaan toimijoiksi ei ole merkitty tahoja, jotka vain mainitaan, mutta jotka eivät itse osallistu, ole osallistuneet tai jota ei kutsuta budjettikeskusteluun. Seuraavasta katkelmasta toimijaksi on merkitty presidentti. Sen sijaan kotiapulaisten palkkaajia, kotiapulaisia ja naisia ei ole koodattu toimijoiksi, koska he eivät tässä osallistu keskusteluun.

Presidentti uskoo, että kotiapulaisten palkkaaminen helpottaisi naisten koti-työtaakkaa ja voisi jopa kaunistaa avioerotilastoja. (HS 9.8.)

Pietilä (2002, 140) katsoo keskusteluun luettaviksi puheenvuoroiksi ainoastaan sellaiset, joissa ilmaistaan toisiinsa suhteutuvia mielipiteitä puheenaiheesta. Nämä puolestaan jakautuvat yhtäältä niihin, joissa reagoidaan puheena olevaan asiaan ottamatta kantaa aiemmin sanottuun ja toisaalta niihin, joissa reagoidaan asiaa koskeviin aiempiin puheenvuoroihin. Itse olen merkinnyt keskusteluun osallistuviksi toimijoiksi sellaisiakin tahoja, jotka ilmaisevat mielipiteensä hyvin välitetysti jos lainkaan. Esimerkiksi seuraavasta katkelmasta olen merkinnyt toimijaksi sekä Anderssonin, hallituksen että valtiovarainministeriön:

Anderssonin mielestä leikkauslistojen sommittelun sijasta myös valtiovarainministeriön tulisi keskittyä hallituksen päätavoitteeseen eli työllisyyden parantamiseen. (HS 31.7.)

Andersson on toimija sillä perusteella, että hän esittää budjettiin liittyvän mielipiteen. Valtiovarainministeriö on toimija yhtäältä siksi, että se on sommitellut leikkauslistoja ja toiseksi siksi, että Andersson esittää sille vaati-

---

⁷³ Toimijan ohella kutsun havaintoyksikköä joskus myös esiintymiseksi tai esiintymiskeräksi. Havaintoyksiköiden määrittely kuvataan tarkemmin liitteessä 1.

⁷⁴ Kertoja ja toimija määritellään tarkemmin luvussa 8.3.1.

⁷⁵ Voi esimerkiksi ajatella, että vallassa olevat eivät välitä keskustella puhumalla, koska he voivat esittää näkemyksensä tekemällä ratkaisuja. Lisäksi puheen ja toiminnan erottaminen lehtitekstistä on monesti ongelmallista, koska alun perin puhuen esitetyt puheenvuorot ilmaistaan lehtitekstissä usein tehtyinä tekoina (ks. Pietilä 1995/1991b).

muksen. Hallitus on toimija, koska se tavoittelee budjettiin liittyen työllisyyden parantamista. Se on siis osallistunut keskusteluun esittämällä tavoitteensa joskus aiemmin.

Olen katsonut, että Andersson yllä esitetyssä katkelmassa kutsuu valtiovarainministeriötä mukaan budjettikeskusteluun. Kyse ei ole niin selvästä vuoropuheluyhteyden *hakemisesta* kuin mitä Pietilä (2001b, 22-23) tarkoittaa nimitessään sen dialogisuuden yhdeksi muodoksi vuoropuheluyhteyden *virittämisen* ja siihen *asettumisen* ohella. Silti esittäessään ministeriölle vaatimuksen Andersson nähdäkseni samalla provosoi ministeriötä esittämään oman näkökantansa asiaan.

Toimijaerittelyni poikkeaa monista aiemmista siinä, että toimijoiksi on merkitty lähes kaikki jutussa mainitut tahot eikä vain yksi tai muutama tärkein. Ero on ilmeisin yleisönosastojutuissa, joista toimijaksi on merkitty kirjoittajan lisäksi myös jutussa mainitut, budjettikeskusteluun osallistuneet tahot. Lehden omien toimittajien osuuden olen merkinnyt jutun kertojalle esiintyvät he uutiskertojina, kolumnisteina tai pääkirjoittajina.

Erittelytapani puutteena on, että pelkästään toimijoiden jakauman perusteella ei voi sanoa, mitkä tahot olivat jutuissa keskeisessä asemassa. Mutta tämäkään ei ole aivan yksioikoinen kysymys. Onko esimerkiksi selvää, että yllä lainatussa katkelmassa nimenomaan Andersson on keskeisessä asemassa ja valtiovarainministeriön ja hallituksen voisi jättää huomiotta? Eikö katkelma juuri korosta valtiovarainministeriön asemaa todellisena päätösten tekijänä ja hallituksen asemaa normatiivisena auktoriteettina, jonka tavoitteisiin voidaan vedota?

Olen siis päätenyt ottamaan erittelyyn mukaan budjettiprosessin osapuolia siitä riippumatta, missä määrin ne esiintyvät omasta näkökulmastaan tai missä määrin ne ovat pikemminkin kertojan tai toisten toimijoiden arvioinnin kohteena. Tämä tekee mahdolliseksi luvussa 8 esitetyn, nimenomaan toimijoiden kerronnalliseen asemaan kohdistuvan analyysin. Tässä luvussa (6) tarkastelen kuitenkin kaikkia toimijoita ikään kuin tasavertaisina niiden kerronnallisesta asemasta riippumatta. Luvun 6.3 analyyseistä juttujen kertojat on jätetty pois, mutta osassa luvun 6.4 taulukoista nekin ovat mukana.

6.3.3. Toimijoiden taustaryhmät ja toimijatyyppit

Olen jakanut toimijat hienojakoisemmasta toimijaryhmäkoodauksesta yhdistellen⁷⁶ seitsemään taustaryhmään: 1) hallitustoimijoihin, 2) politiikkatoimi-

---

⁷⁶ Juttujen kertojat on jätetty tarkastelusta pois. Alkuperäiset muuttujaluokat, niiden koodausperiaatteet sekä luokkien yhdistelyperiaatteet on esitelty liitteessä 1. Reliabiliteettitarkastuksen tulokset ovat liitteessä 2.

joihin, 3) hallintoon, 4) viestimiin, 5) kansalaisiin, 6) ammattiyhdistysliikkeeseen ja 7) elinkeinoelämään. Hallitustoimijoita ovat ministerit ja ministeriöiden työntekijät, politiikkatoimijoita lähinnä puolueet ja muut poliitikot kuin ministerit. Hallintoon kuuluvat eri hallinnonalojen toimijat, kuten lääkärit, opettajat ja muut kuin ministeriöiden virkamiehet. Myös kansainväliset järjestöt on luettu hallintotoimijoiksi. Viestinten ryhmään kuuluvat toimittajat ja tiedotusvälineet, kansalaistoimijoihin yksityishenkilöt sekä kansalais- ja kuluttajajärjestöt. Ay-toimijoita ovat ammattijärjestöt ja niiden edustajat, elinkeinoelämän toimijoita ovat yritykset, työnantajajärjestöt ja niiden edustajat.

TAULUKKO 6.2. *Toimijoiden taustaryhmät lehdittäin.*

	HS	IL	DN	AF	Kaikki lehdet	
	%	%	%	%	%	N
Hallitus	41	41	35	37	38	1492
Politiikka	24	30	24	12	23	898
Hallinto	12	6	13	7	11	432
Kansalaiset	7	7	7	27	10	399
Viestimet	3	5	5	4	4	170
Ay-liike	3	1	6	5	4	153
Elinkeinoelämä	3	3	4	4	3	132
Epämääräinen	6	6	5	5	5	212
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	
Yhteensä (N)	1330	511	1426	621	3888	3888

Toimijoiden taustaryhmien jakauma tukee käsitystä, että poliittisen järjestelmän toimijat ja erityisesti hallitus hallitsivat budjettikeskustelua. Hallitustoimijoiden osuus oli suomalaisissa lehdissä hieman suurempi kuin ruotsalaisissa. Tämä johtuu erityisesti valtiovarainministeriön suuremmasta näkyvyydestä suomalaisissa lehdissä. Molemmissa suomalaislehdissä valtiovarainministeriön osuus budjettitoimijoista oli noin 11 prosenttia ja molemmissa ruotsalaislehdissä noin 5 prosenttia. Havainto tukee Pekkarisen ja Vartiaisen kuvausta suomalaisen talouspolitiikan "pitkästä linjasta", jolle on ollut tunnusomaista talouspolitiikan epäpoliittisuus eli "poliittisen tahon heikkous virkavastuulla toimiviin talouspolitiikan instituutioihin verrattuna" (1995, 62).⁷⁷ Pekkarisen ja Vartiaisen mukaan sekä keskuspankin että

⁷⁷ Kiitos Kauko Pietilälle valtiovarainministerin näkyvyyden ja Suomen talouspolitiikan pitkän linjan mahdollista yhteyttä koskevasta huomiosta.

valtiovarainministeriön vahvan aseman voi nähdä heijastavan pyrkimystä irrottaa talouspolitiikka muusta poliittisesta päätöksenteosta (mt., 65).

Poliitikot ja puolueet esiintyivät Aftonbladetissa suhteellisesti vähemmän ja kansalaiset suhteellisesti enemmän kuin muissa lehdissä. Vaikka mielipidekirjoittajat jättäisi vertailusta pois, kansalaisten osuus AF:ssa oli silti noin 10 prosenttiyksikköä suurempi kuin muissa lehdissä. Hallintoryhmän toimijoita oli selvästi enemmän päivä- kuin iltapäivälehdissä. Ay-liikkeen kohdalla erot olivat maiden, eivät lehtityyppien välillä: ruotsalaislehdissä ay-toimijoita oli selvästi enemmän. Ammattiliittojen keskusorganisaatio LO kommentoi varsin laajasti sosiaalidemokraattisen hallituksen budjettilinjauksia ja keskustayhteistyötä.

Ruotsalaisessa talouspolitiikassa ay-liikkeen vaikutusvalta on perinteisesti ollut suurempi kuin suomalaisessa (Pekkarinen & Vartiainen 1995, 346). Viime vuosina tosin Suomessakin ay-liike on ollut budjettiratkaisujen yhteydessä näkyvästi esillä. Se vastusti 1990-luvulla erityisesti työttömyysturvavaleikkauksia ja uhkasi tässä yhteydessä useita kertoja yleislakolla. Nämä kiistat saivat runsaasti mediajulkisuutta. (ks. esim. Reunanen 1995b, 29-39). SAK vastusti leikkauksia yleislakolla uhaten myös keväällä 1996, mutta syksyllä kiista oli jo ohi.

Tämän luvun tarkasteluissa toimijoiksi on laskettu varsinaisten "puhuvien" toimijoiden lisäksi myös tahot, joiden kerrotaan tavalla tai toisella osallistuneen budjetin valmisteluun tai siitä käytyyn keskusteluun.⁷⁸ Tämä nostaa budjettiratkaisuja tekevien tahojen, kuten hallituksen, osuuden suuremmaksi, kuin jos mukana olisivat vain tahot, jotka puhuvat jutussa omasta näkökulmastaan. Taustaryhmien suuruusjärjestys ei kuitenkaan juuri muuttuisi, vaikka tarkasteltaisiin pelkästään "puhuvia" toimijoita.⁷⁹

Kansalaisyhteiskunnan ja järjestelmätoimijoiden suhteita voi arvioida paitsi toimijoiden taustaryhmien myös toimijatyypin jakauman perusteella. Tarkoitin toimijatyypillä sitä, onko kyseessä yksityinen henkilö, jonkin organisaation edustaja vai organisaatio kokonaisuudessaan.⁸⁰ Edelleen olen luokitellut omiksi tyypeikseen tapaukset, joissa useat yksityishenkilöt, edustajat tai organisaatiot toimivat yhdessä. Yksityishenkilöksi olen lukenut

---

⁷⁸ Ks. luku 6.3.2.

⁷⁹ Tutkin toimijaryhmien kerronnallisia asemia tarkemmin luvussa 8.5.3 ja esitän taulokossa 8.9 taustaryhmien jakaumat kerronnallisen aseman mukaan eriteltyinä. Uutisjutuissa puhuvat lähinnä "replikoiviksi" nimetyt toimijat, ja niidenkin suurimmat ryhmät ovat hallitus (29 %) ja politiikka (26 %). Kansalaisten osuus replikoivista toimijoista on 10 prosenttia kuten toimijoista yleensäkin. Sen sijaan mielipidekirjoittajista kansalaisten osuus on 69 prosenttia, kun hallituksen ja politiikan osuus "kirjoittajista" on yhteensäkin vain 10 prosenttia.

⁸⁰ Tämä muuttuja on sovellus Pietilän ja Sondermannin (1994, 83) henkilöluokka-muuttujasta, jonka luokkia ovat henkilö, yhtymän edustaja ja yhtymä.

myös nimimerkit ja "useiksi yksityishenkilöiksi" yhteisnimitykset kuten "suomalaiset", "työttömät" jne.

TAULUKKO 6.3. *Toimijatyyppit lehdittäin.*

	HS	IL	DN	AF	Kaikki lehdet	
	%	%	%	%	%	N
Organisaatio	46	37	47	36	43	1682
Useita organisaatioita	6	7	6	4	6	231
<i>Yhteensä</i>	<i>52</i>	<i>44</i>	<i>53</i>	<i>40</i>	<i>49</i>	<i>1913</i>
Johtaja, asiantuntija, toimihenkilö	32	35	30	24	30	1178
Useita johtajia, asiantunt., toimih.	4	7	7	6	6	239
<i>Yhteensä</i>	<i>36</i>	<i>42</i>	<i>37</i>	<i>30</i>	<i>36</i>	<i>1417</i>
Yksityishenkilö tai rivijäsen	3	2	3	19	6	219
Useita yksityishenk. tai rivijäseniä	3	4	3	7	4	138
<i>Yhteensä</i>	<i>6</i>	<i>6</i>	<i>6</i>	<i>26</i>	<i>10</i>	<i>357</i>
Epämääräinen	6	7	4	5	5	201
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	
Yhteensä (N)	1330	511	1426	621	3888	3888

Iltapäivälehtien henkilöivien kerrontastrategioiden ja mielipidejuttujen suu-
rehkön osuuden perusteella olisi voinut olettaa, että iltapäivälehdissä erityi-
sesti yksityishenkilöiden osuudet olisivat olleet suurempia kuin päiväleh-
dissä. Vastaavasti organisaatioiden, ja jossain määrin myös niiden edusta-
jien, osuudet olisi voinut olettaa suuremmiksi päivälehdissä. Organisaatioi-
den osuus olikin päivälehdissä kymmenisen prosenttiyksikköä suurempi
kuin iltapäivälehdissä. Sen sijaan organisaatioiden edustajien ja yksityis-
henkilöiden kohdalla lehtityyppien väliset erot eivät olleet yksiselitteisiä.

Aftonbladet erosi jälleen muista erityisesti yksityishenkilöiden suuren
osuuden (26 %) takia. Iltalehdessä yksityishenkilöiden osuus oli sen sijaan
prosentilleen sama kuin päivälehdissä (6 %). Organisaatioiden edustajien
osuuksissa IL ja AF edustivat ääripäitä: IL:ssä osuus oli 42 prosenttia ja
AF:ssa 30 prosenttia. Helsingin Sanomissa osuus oli 36 ja Dagens
Nyheterissä 37 prosenttia. IL:ssä henkilötoimijat olivat valtaosaltaan halli-
tustoimijoita ja poliitikkoja, kun AF:ssa lähes puolet henkilötoimijoista oli
kansalaisia ja kansalaisjärjestöjen edustajia. Tarkastellaan vielä kansalais-
toimijoita juttutyypeittäin:

TAULUKKO 6.4. *Kansalaistoimijat juttutyypeittäin.*⁸¹

	HS	IL	DN	AF	Kaikki lehdet	
	%	%	%	%	%	N
Kotimaan/politiikan juttu	33	23	36	2	19	70
Budjettisivun juttu	6	10	2	3	4	14
Kuluttajajuttu	0	0	0	8	3	12
Talousjuttu	0	0	7	0	2	6
Kulttuurijuttu	0	0	1	0	0	1
<i>Uutisjutut yhteensä</i>	39	33	46	13	28	103
Pääkirjoitus	2	10	6	3	4	15
Lehden artikkeli	0	13	0	6	4	13
Muut lehdet	6	0	1	0	2	6
Ulkopuolisen artikkeli	6	0	5	1	3	11
Yleisönosastojuuttu	37	42	39	58	47	172
Pilapiirros	2	3	0	2	2	6
<i>Mielipidejutut yhteensä</i>	53	68	51	70	62	223
Muu	8	0	3	18	10	38
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	
Yhteensä (N)	87	31	87	159	364	364

AF:ssa kansalaisten ryhmään kuuluvista henkilötoimijoista peräti 58 prosenttia esiintyi yleisönosastojutuissa ja 18 prosenttia ryhmään "muu" luokitelluissa jutuissa. Näitä ovat ensinnäkin katugallupit, joissa kansalaiset saavat esittää mielipiteensä jostain budjettiin liittyvästä asiasta. Toinen muuryhmään luokiteltu juttutyyppi on AF:n "kuuma linja", jossa julkaistiin kansalaisten kysymyksiä ja ministereiden niihin esittämiä vastauksia. AF:ssa kansalaiset olivat esillä myös kuluttajapalstan jutuissa.

Kaikkiaan kansalaiset sijoituivat iltapäivälehdissä hieman päivälehtiä useammin mielipidejuttuihin, kun taas päivälehdissä kansalaiset esiintyivät useammin politiikan uutisissa. Tällöin kyse oli tyypillisesti väestöryhmiä kuvaavista yhteisnimityksistä, kuten "suomalaiset" ja "työttömät", tai sitten yksityisistä kansalaisista, joita haastateltiin esimerkiksi palvelujen käytöstä tai oluen hinnan muutoksista. HS:n uutisissa esiintyi 41 kansalaisten ryhmään kuuluvaa henkilötoimijaa, joista 20 esiintyi palveluelinkeinojen tilaa käsittelevässä Maa vailla palveluja -juttusarjassa.

⁸¹ "Organisaatiot" ja "useat organisaatiot" (toimijatyypit) sekä muut kuin "kansalaistoimijat" (taustaryhmä) on jätetty taulukosta pois.

Yllä esitettyjen tarkastelujen perusteella näyttää selvältä, että kansalaiset esiintyvät varsinaisissa uutisjutuissa suhteellisen harvoin. AF:ssa kansalais-toimijoiden osuus on suuri, mutta toimijoiden esiintymiset jakautuvat lähinnä yleisönosaston, katugalluppien, kuluttajapalstan ja "kuuman linjan" kesken. HS:ssa kansalaiset esiintyivät normaalista uutistarjonnasta selvästi erotetussa juttusarjassa.

Jos journalismia halutaan virittää herkemmäksi kansalaisyhteiskunnan tuntemuksille, virittelyssä voisi lähteä liikkeelle näistä juttutyypeistä. AF:ssa kansalaiset pääsivät kysymään "kuumalla linjalla" ja vastaamaan gallupkyselyssä, mutta molemmissa tapauksissa panos keskusteluun jäi pintapuoliseksi. Jos näihin molempiin liittäisi "toisen kierroksen", jossa kansalaiskysyjä vuorostaan saisi kommentoida ministerin vastausta tai ministeriön virkamies kommentoisi gallupissa esitettyjä näkemyksiä bensiiniveron korotuksesta, edettäisiin askel dialogisempaan suuntaan. Tämänsuuntaisia kokeiluja on tehty kansalaisjournalismi-nimikkeen alla. Esimerkiksi Savon Sanomien Asukas kysyy -palstalle otettiin lukijoiden esittämiä kysymyksiä, joille toimittaja etsi sopivan vastaajan, ja lopuksi kysyjä sai vielä arvioida vastausta (Heikkilä 2001, 276).

6.3.4. Toimijoiden puoluekanta

Puolueiden näkyvyyteen budjettijutuissa vaikuttaa olennaisesti hallitusko-koonpano. Hallituspuolueet ovat melkein välttämättä muita enemmän esillä. On kuitenkin kiinnostavaa vertailla puolueiden voimasuhteita. Ovatko esi-merkiksi oppositiopuolueet enemmän esillä yksissä kuin toisissa lehdissä? Ruotsissa sosiaalidemokraatit olivat hallituksessa yksin. Suomessa hallituk-sessa olivat keskustaa lukuun ottamatta kaikki suurimmat puolueet. Afton-bladet on perinteisesti ollut poliittisesti lähellä sosiaalidemokraatteja, minkä vuoksi oppositiopuolueiden toimijoiden osuuden voisi olettaa pienemmäksi kuin sitoutumattomassa Dagens Nyheterissä. Helsingin Sanomien ja Iltaleh-den kesken vastaavaa etukäteisoletusta on vaikeampi tehdä. Tarkastelen ensin puolueisiin sitoutuneiden ja sitoutumattomien toimijoiden osuuksia ja sen jälkeen eri puolueisiin sitoutuneiden toimijoiden osuuksia.

TAULUKKO 6.5. *Toimijoiden puoluesidonnaisuus lehdistään.*

	HS	IL	DN	AF	Kaikki lehdet	
	%	%	%	%	%	N
Puoluekanta	30	34	46	38	38	1476
Ei puoluekantaa	70	66	54	62	62	2412
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	
Yhteensä (N)	1330	511	1426	621	3888	3888

Puoluesidonnaisten toimijoiden suurempi osuus ruotsalaisissa lehdistä johtuu paljolti siitä, että merkitsin Ruotsin hallituksen sosiaalidemokraattiseksi, kun siihen viitattiin kokonaisuudessaan esimerkiksi sanalla "regering". Tein näin siksi, että ruotsalaisessa kirjoittelussa sanoja "hallitus" ja "sosiaalidemokraatit" käytettiin usein vaihtoehtoisina ilmauksina toiston välttämiseksi. Ammattiyhdistysliikettä tai sen edustajia en merkinnyt mihinkään puolueeseen sitoutuneiksi ellei puoluekantaa ollut erikseen mainittu. Jos toimijana oli useita puolueita edustava taho, kuten eduskunta tai Suomen hallitus kokonaisuudessaan, en katsonut sitä puoluesidonnaiseksi.

TAULUKKO 6.6. *Puoluesidonnaisten toimijoiden puoluekannat sekä puolueiden edustajapaikat Suomen 1995 ja Ruotsin 1994 vaalien jälkeen.*

	HS	IL	HS ja IL		Edust. paikat		DN AF		DN ja AF		Edust. paikat		
	%	%	%	N	%	N	%	%	%	N	%	N	
Sd	34	40	36	209	32	63	Sos.dem.	70	87	75	671	46	161
Kok	30	32	31	178	20	39							
Vas	11	6	9	53	11	22							
Vihr	9	3	8	44	5	9							
Rkp	3	1	2	13	6	11							
<i>Hallitus</i>	86	82	85	497	72	144	<i>Hallitus</i>	70	87	75	671	46	161
Kesk	10	17	12	70	22	44	Centerp.	19	6	15	138	8	27
Krist	2	0	1	8	4	7	Moderat.	4	2	3	31	23	80
Nusu	0	1	1	3	1	2	Vänsterp.	2	2	2	20	6	22
Ps	0	0	0	2	1	1	Folkp.	2	2	2	19	7	26
Virtanen	0	0	0	1	1	1	Krist.dem.	1	1	1	10	4	15
Åland	0	0	0	0	1	1	Miljöp.	1	0	1	6	5	18
<i>Oppositio</i>	14	18	15	84	28	56	<i>Oppositio</i>	30	13	25	224	54	188
Yht. (%)	100	100	100		100		Yht. (%)	100	100	100		100	
Yht. (N)	405	176	581	581	200	200	Yht. (N)	656	239	895	895	349	349

Puoluesidonnaisten toimijoiden osuudet lehdissä vastasivat karkeasti puolueen edustusta valtiopäivillä, joskin tästä säännöstä oli muutamia huomattavia poikkeuksia. Ensiksikin hallituspuolueiden osuus oli yleensä valtiopäiväedustusta suurempi. Ruotsalaislehdissä hallituspuolueen "yliedustus" oli suorastaan huikea ja maltillisen kokoomuksen "aliedustus" samoin. Ruotsissa kokoomuksen oppositiopolitiikka oli ainakin julkisuudessa todella veretöntä, kun sitä vertaa vaikkapa keskustan oppositiopolitiikkaan Suomessa. Ainoa asia, mihin Ruotsin kokoomus vähänkään ponnekkaammin otti kantaa, oli hallituksen pyrkimys ottaa tutkimussäätiöt hallintaansa. Porvarihallitus perusti aikanaan tutkimussäätiöt palkansaajarahastojen varoilla, ja nyt sosiaalidemokraattinen hallitus halusi lisätä valtion edustusta säätiöiden hallituksissa. Tätä vastusti erityisesti porvarihallituksen entinen kokoomuslainen opetusministeri Per Unckel.⁸²

Ruotsin oppositiopuolueista keskustan osuus toimijoista oli valtiopäiväedustusta suurempi. Keskusta ei kuitenkaan ollut täysiverinen oppositiopuolue, koska hallitus varmisti esitystensä hyväksymisen valtiopäivillä sopimalla tärkeimmistä ratkaisuista etukäteen keskustan kanssa.

Suurten puolueiden osuus oli suurin iltapäivälehdissä. Iltapäivälehtien budjettiraportointi on päivälehtiä suppeampaa, ja ne keskittyvät tärkeimpiin kiistakysymyksiin. Näissä taas osapuolina ovat yleensä johtavat hallitus- ja oppositiopuolueet. Päivälehtien kirjoittelu on laajempaa, ja mukaan mahtuu myös pienempien puolueiden kannanottoja. Tämä suuruuden logiikka voitaisiin myös kyseenalaistaa. Periaatteessa mikään ei estäisi lehtiä raportoimasta enemmän myös aivan pienimpien puolueiden näkemyksistä. Deliberatiivisessa julkisuudessa esiin pääsyn kriteerinä ei pitäisi olla niinkään se, kuinka paljon valtaa tai kannattajia jonkin kannan takana on vaan se, kuinka perustellusta ja tuoreesta kannasta on kysymys. Syksyn 1996 budjettijutuissa pienten puolueiden näkemyksiä esitettiin todella vähän.

Kaikkiaan suomalaisissa lehdissä puolueisiin sitoutuneista toimijoista noin 85 prosenttia edusti hallituspuolueita ja 15 prosenttia oppositiopuolueita. Kun tähän lisätään vielä puoluesidonnaisiksi tilastoimattomat hallituksen "kokonaisesiintymiset", voi hallituspuolueiden edustusta budjettijutuissa pitää vähintäänkin vahvana.

Suhteessa valtiopäiväedustukseen Ruotsin sosiaalidemokraattien osuus budjettijuttujen puoluesidonnaisista toimijoista oli selvästi suurempi kuin Suomen hallituspuolueiden. Ruotsissa sosiaalidemokraatit saivat 46 prosentin valtiopäiväedustuksellaan 75 prosentin osuuden, kun Suomessa hallitus-

---

⁸² Budjettikeskustelun keskeiset keskustelunaiheet eli aiheet esitetään Suomen osalta luvun 7.2 taulukossa 7.1 ja Ruotsin osalta luvun 7.3 taulukossa 7.2.

puolueet saivat 72 prosentin edustuksellaan 85 prosentin osuuden. Sosiaali-demokraattista puoluetta sympatisoivassa AF:ssa demaritoimijoiden osuus oli peräti 87 prosenttia. AF ei juuri korostanut hallitus – oppositio -vastakainasettelua, vaan näkökulma oli pikemminkin sosiaalidemokraattisen puolueen sisäinen: demarien vasemmistosiipi kritisoi demarihallitusta liiallisista myönnytyksistä yhteistyöpuolue keskustalle. Muut puolueet kuin sosiaalidemokraatit ja keskusta eivät juuri esiintyneet DN:n ja AF:n budjettijutuissa.

6.3.5. Toimijoiden sukupuoli

Sukupuolen näkökulmasta tarkasteltaessa journalismin voi nähdä toistavan yleisempää kulttuurista jakoa naisisiin ja miehisiin alueisiin. Halosen (1999, 40) mukaan esimerkiksi uutisjournalismin jaottelun pehmeisiin ja koviin aihepiireihin voi tulkita tällaiseksi kulttuuriseksi konstruktiksi. Tästä näkökulmasta julkisuus ylipäätään olisi maskuliinisen toimintakyvyn aluetta ja yksityinen vastaavasti naisellisten pätevyyksien aluetta (mt., 41). Budjettijournalismi on journalismin kovaa ydintä, ja miestoimijoiden voisi olettaa olevan siinä hallitsevassa asemassa. Tähän viittaavat myös Halosen tulokset Ylen pääuutislähetysten ja MTV:n Kymmenen uutisten toimijaerittelystä vuodelta 1995. Viikon aikana lähetyksissä esiintyi kaikkiaan 243 henkilötoimijaa, joista miehiä oli 79 prosenttia ja naisia 21 prosenttia. Miestoimijoita oli suhteellisesti eniten politiikkaa, taloutta ja työmarkkinoita käsittelevissä jutuissa. Naisten osuus taas oli suurimmillaan "ihmisläheisissä" aihepiireissä, kuten kulutusta, asumista, sosiaalisia kysymyksiä ja koulutusta koskevissa aiheissa. Näissäkin aiheissa miestoimijoiden osuus tosin oli lähes kaksi kolmannesta. (mt., 56-57.)

Toimijoiden sukupuolittaisessa erittelyssä ovat mukana ainoastaan yksittäiset henkilötoimijat (edustajat ja yksityishenkilöt). Useiden henkilöiden yhdessä muodostamat toimijat on jätetty erittelystä pois, vaikka henkilöt olisivat samaa sukupuoltakin. Näin laskien aineistossa on yhteensä 1020 mies- ja 295 naistoimijaa. Miesten osuus on siten 78 prosenttia ja naisten 22 prosenttia. Jakauma on prosenttiyksikön tarkkuudella sama kuin yllä kuvatussa tv-uutistutkimuksessa. Kuten taulukosta 6.7 havaitaan, lehtien sukupuolijakaumissa ei ole suuria eroja. Helsingin Sanomissa naisten osuus on kuitenkin hivenen suurempi kuin muissa lehdissä.

TAULUKKO 6.7. *Toimijoiden sukupuoli lehditään.*

	HS	IL	DN	AF	Kaikki lehdet	
	%	%	%	%	%	<i>N</i>
Mies	75	81	79	78	78	1020
Nainen	25	19	21	22	22	295
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	
Yhteensä (N)	450	186	456	223	1315	1315

Sikäli kuin valta sukupuolittuu siten, että yleisesti merkittävät alueet ovat miehisiä ja marginaalisemmat alueet naisisia, pitäisi juttutyypin, toimijoiden taustaryhmän ja toimijatyypin erotella sukupuolijakaumaa. Miestoimijoita pitäisi olla keskimääräistä enemmän merkittäviksi mielletyissä juttutyypeissä, kuten pääkirjoituksissa sekä kotimaan- ja talousuutisissa, kun taas naistoimijoiden osuuden pitäisi olla suurimmillaan yleisönosastossa, kuluttajajutuissa ja kulttuurisivuilla. Vastaavasti valtaa omaavien taustaryhmien, kuten hallituksen ja elinkeinoelämän, pitäisi tämän hypoteesin mukaan olla miestoimijoiden vahvaa aluetta, kun esimerkiksi kansalaistoimijoissa ja hallinnossa naisten osuuden pitäisi olla keskimääräistä suurempi. Edelleen hypoteesin mukaan organisaatioiden edustajat, kuten asiantuntijat, toimihenkilöt ja johtajat, olisivat keskimääräistä useammin miehiä ja vastaavasti yksityiset kansalaiset ja rivijäsenet olisivat keskimääräistä useammin naisia.

Budjettijuttuaineisto näyttää tukevan hypoteesia miestoimijoiden painotumisesta merkittävämmiksi miellettyihin juttutyyppeihin, joskin tulokset ovat osin ristiriitaisia ja monien juttutyyppeiden pienen toimijamäärän vuoksi myös epäluotettavia. Mieliopidejutuissa erot ovat selvempiä kuin uutisjutuissa.

TAULUKKO 6.8. *Toimijoiden sukupuoli juttutyypeittäin.*

	Mies	Nainen	Yhteensä	
	%	%	%	N
Budjettisivu	85	15	100	78
Kotimaa/politiikka	77	23	100	592
Kuluttajapalsta	75	25	100	12
Taloussivu	68	32	100	53
Kulttuurisivu	52	48	100	23
<i>Utiset keskimäärin</i>	<i>76</i>	<i>24</i>	<i>100</i>	<i>758</i>
Pilapiirros	98	2	100	45
Lehden artikkelit	89	11	100	55
Ulkopuolisen artikkelit	88	12	100	42
Pääkirjoitukset	82	18	100	130
Muut lehdet	79	21	100	38
Yleisönosasto	74	26	100	192
<i>Mielipiteet keskimäärin</i>	<i>81</i>	<i>19</i>	<i>100</i>	<i>502</i>
Muu	64	36	100	55
Keskimäärin (%)	78	22	100	
Yhteensä (N)	1020	295	1315	1315

Uutisissa miesten osuus on suurin budjettisivujen jutuissa. Niissä esillä ovat budjettiratkaisujen tekijät ja vakiintuneet kommentoijat, kuten etujärjestöjen ja poliittisen opposition edustajat. Naistoimijat taas painottuvat kuluttajapalstan, taloussivujen ja erityisesti kulttuurisivujen uutisissa. Taloussivujen osalta tulos oli hypoteesin vastainen. Taloussivujen 17 naistoimijasta 16 esiintyi DN:n sivuilla. Aiheina olivat muun muassa autoedun verotus, kotivapautuksen palkkaaminen ja työttömyys.⁸³ Valtaosassa uutisista, eli kotimaan ja politiikan jutuissa, sukupuolijakauma ei juurikaan eronnut keskimääräisestä.

Mielipidejutut olivat uutisia miesvaltaisempia. Naisten osuus oli keskimääräistä suurempi ainoastaan yleisönosastossa, mikä tukee esitettyä hypoteesia. Pilapiirrosten suuri miesvaltaisuus johtuu osin siitä, että myös pilapiirroksen tekijä on merkitty toimijaksi, ja tutkimukseen valittujen lehtien kaikki pilapiirtäjät olivat miehiä. Ryhmässä "muu" oli paljon katugallup- ja kuuma linja -juttuja, joita ei ole tavattu pitää erityisen merkittävinä. Naisten keskimääräistä suurempi edustus näissä jutuissa tukee sekin siis hypoteesia.

⁸³ Budjettikeskustelun keskeiset keskustelunaiheet eli aiheet esitetään Suomen osalta luvun 7.2 taulukossa 7.1 ja Ruotsin osalta luvun 7.3 taulukossa 7.2.

TAULUKKO 6.9. *Toimijoiden sukupuoli taustaryhmittäin.*

	Mies	Nainen	Yhteensä	
	%	%	%	N
Ay-liike	86	14	100	50
Hallinto	83	17	100	150
Viestimet	83	18	100	40
Hallitus	77	23	100	553
Politiikka	77	23	100	285
Elinkeinoelämä	77	23	100	44
Kansalaiset	71	29	100	192
Epämääräinen	100	0	100	1
Keskimäärin (%)	78	22	100	
Yhteensä (N)	1020	295	1315	1315

Kansalaistoimijoiden joukossa naisten osuus on hypoteesin mukaisesti keskimääräistä suurempi, mutta muuten tulokset ovat epämääräisempiä. Ay-liikkeen, hallinnon ja viestinten toimijat ovat keskimääräistä useammin miehiä. Onko näiden alueiden toimijoilla sitten enemmän valtaa kuin hallituksen, politiikan ja elinkeinoelämän toimijoilla ei taas ole niin itsestäänselvää.

TAULUKKO 6.10. *Toimijoiden sukupuoli toimijatyypeittäin.*

	Mies	Nainen	Yhteensä	
	%	%	%	N
Johtaja, toimihenkilö	79	21	100	1148
Yksityishenkilö, rivijäsen	67	33	100	163
Epämääräinen	100	0	100	4
Keskimäärin (%)	78	22	100	
Yhteensä (N)	1020	295	1315	1315

Toimijatyyppien sukupuolijakaumat antavat jälleen hieman tukea hypoteesille. Yksityishenkilöistä ja rivijäsenistä selvästi keskimääräistä suurempi osuus on naisia. Sen sijaan johtajien ja toimihenkilöiden kohdalla sukupuolten välinen ero vastaa kutakuinkin keskimääräistä. Näin on pakostakin, sillä henkilötoimijoista peräti 87 prosenttia kuuluu tähän ryhmään.

Budjettijournalismi näyttää ylipäätään olevan miesten hallitsemaa aluetta. Tämä tosin ei johdu yksin journalismista. Koska poliittista ja talou-

dellista valtaa käyttävistä henkilöistä suurempi osuus on miehiä kuin naisia, tämä näkyy lähes väistämättä myös journalismissa esiintyvien toimijoiden sukupuolijakaumassa. Sikäli kuin sukupuolittaista eriytymistä on juttutyyp-
pien, toimijoiden taustaryhmien ja toimijatyyp-
pien suhteen, tämä eriytyminen tukee hieman hypoteesia vallan ja yleisen merkittävyyden alueiden mie-
hisyydestä. Eriytyminen juttutyyp-
pien, taustaryhmien ja toimijaryhmien
suhteen näyttäisi budjettijournalismissa kuitenkin olevan melko vähäistä.

6.3.6. Osallistumisaktiiviteetin keskittyneisyys

Julkisen keskustelun luonnetta kuvaa myös se, keskittyvätkö esiintymiset muutamille harvoille vai jakautuvatko ne tasaisemmin suurelle joukolle kes-
kustelijoita. Toimijoiden taustaryhmien ja toimijatyyp-
pien erittelyt kertovat
tästä jotain, mutta tarkastelen asiaa vielä henkilötasolla.

Veikko Pietilä selvitti keskustelijoiden keskittyneisyyttä Aamulehden yleisö-
nosastossa sekä kolmessa internetin keskusteluryhmässä. Vain yhden kerran esiintyneiden osuus oli yleisö-
nosastossa 90 prosenttia, kun nettiaree-
noilla osuudet vaihtelivat 53 prosentista 71:een. Ahkerimmin osallistuneen kymmeneksen osuus kaikista viesteistä oli yleisö-
nosastossa reilu viidennes ja internet-ryhmissä noin puolet. (Pietilä 2001b, 21.) Tämän tutkimuksen aineistossa on kaikkiaan 153 yleisö-
nosastokirjoittajaa, joista 147 kirjoitti vain yhden kerran. Näiden osuus on siis 96 prosenttia eli vielä suurempi kuin Aamulehden yleisö-
nosastossa. Eniten kirjoittaneen kymmeneksen osuus kaikista yleisö-
nosastojutuista oli vajaat 14 prosenttia, eli tässäkin suhteessa kirjoitukset jakautuvat kirjoittajien kesken tasaisemmin kuin Aamulehden yleisö-
nosastossa.

Vertailen seuraavaksi yksittäisten henkilöiden esiintymisten keskittynei-
syyttä eri lehdissä, ja nimeän budjettikeskusteluun eniten osallistuneet henkilöt. Tässä erittelyssä ovat siis mukana vain nimeltä tunnetut toimijat.⁸⁴ Oma tarkasteluni poikkeaa Pietilän tekemästä siinä, että mukana on hyvin eri tavoin keskusteluun osallistuvia toimijoita. Kun Pietilän tarkastelussa esiintyjiksi katsottiin vain yleisö-
nosastokirjoittajat ja viestien lähettäjät, omassa tarkastelussani toimijoiksi on luettu myös ne, joiden kerrotaan yleisö-
nosastojutuissa tehneen budjettitarkaisuja tai osallistuneen budjetti-
keskusteluun. Mukana ovat myös muissa juttutyypeissä esiintyneet toimijat.

---

⁸⁴ Erittelyjen havaintoyksikkönä on toimija, ja sama taho lasketaan toimijaksi kerran jokai-
sesta jutusta jossa se esiintyy. Toimijoiden määrä on siis sama kuin esiintymiskertojen mää-
rä. Voitaisiin esimerkiksi sanoa, että Helsingin Sanomissa esiintyneistä toimijoista 55 kapa-
paletta oli Sauli Niinistöjä ja 9 kappaletta Liisa Jaakonsaaria. En silti käytä tätä puhetapaa,
vaan viittaan havaintoyksiköihin tarvittaessa ilmaisuilla esiintyminen tai esiintymiskerta.

TAULUKKO 6.11. *Osallistumisaktiiviteetin keskittyneisyyttä kuvaavia tunnuslukuja lehdittäin.*⁸⁵

	HS	IL	DN	AF
Vain yhden kerran esiintyneet (%)	76	66	78	80
Esiintymisiä/henkilö keskimäärin	2,15	2,59	2,05	1,76
Aktiivisimman kymmeneksen osuus kaikista esiintymisistä (%)	51	51	50	43
Henkilöiden määrä (N)	206	71	222	127
Esiintymisten (toimijoiden) määrä (N)	443	184	454	223

Budjettikeskusteluun osallistuvat näyttävät jakautuvan suureen joukkoon vain yhden kerran esiintyneitä sekä pieneen joukkoon useasti esiintyneitä. Tunnusluvut viittaavat johdonmukaisesti siihen, että keskustelu oli keskittyneintä Iltalehdessä ja vähiten keskittyntä Aftonbladetissa. AF:ssa osallistumisen hajautuneisuutta lisää yleisönosastokirjoitusten suuri määrä. Tunnusluvut vahvistavat jo edellä syntyntä kuvaa AF:n muita lehtiä keskusteleammasta ja laajempiin kansalaispiireihin ulottuvasta julkisuudesta.

Luettelen lopuksi vielä kaikki vähintään kymmenen kertaa suomalaisissa (taulukko 6.12) tai ruotsalaisissa (taulukko 6.13) lehdissä esiintyneet henkilöt. Taulukko osoittaa havainnollisesti, kuinka pieni joukko toimijoita vastaa kaikissa lehdissä noin puolesta nimeltä tunnettujen henkilöiden esiintymisistä.

Sekä suomalaisissa että ruotsalaisissa lehdissä suurin osa näkyvimmistä toimijoista on ministereitä. Kiinnostava ero on, että Suomessa valtiovarainministeri esiintyy huomattavasti useammin kuin pääministeri, ja Ruotsissa asetelma on päinvastainen. Ero vihjaa, että Suomessa valtiovarainministeriöllä olisi budjettipoliitikassa hallitsevampi asema kuin Ruotsissa. Ruotsissa taas politiikan linjaukset olisivat vahvemmin puoluejohdon käsissä.⁸⁶ Suomen sisäministerin näkyvä asema johtuu lääniuudistuskeskustelusta ja Ruotsin puolustusministerin näkyvä asema puolustusvoimien leikkauksista käydystä keskustelusta. Myös puolustusvoimien komentajan Owe Wiktorinin esiintymiset liittyvät tähän keskusteluun.⁸⁷

⁸⁵ Tarkastelussa ovat mukana nimeltä tunnetut henkilötoimijat.

⁸⁶ Ks. myös edellä luku 6.3.3.

⁸⁷ Budjettikeskustelun keskeiset keskustelunaiheet eli aiheet esitetään Suomen osalta luvun 7.2 taulukossa 7.1 ja Ruotsin osalta luvun 7.3 taulukossa 7.2.

TAULUKKO 6.12. Suomessa eniten esillä olleet henkilötoimijat.

	HS	IL	Yht.
	N	N	N
Sauli Niinistö , valtiovarainministeri (kok)	55	31	86
Paavo Lipponen , pääministeri (sd)	30	19	49
Arja Aho , valtiovarainministeri (sd)	27	7	34
Jouni Backman , sisäministeri (sd)	15	7	22
Pertti Paasio , eduskuntaryhmän pj (sd)	14	5	19
Esko Aho , puoluejohtaja (kesk)	5	12	17
Liisa Jaakonsaari , työministeri (sd)	9	7	16
Ben Zyskowitz , eduskuntaryhmän pj (kok)	10	3	13
Claes Andersson , kulttuuriministeri (v)	9	2	11
Jouko Iltalehden pilapiirtäjä	0	10	10
Terttu Huttu-Juntunen , sosiaaliministeri (v)	9	1	10
Yhteensä	183	104	287
Henkilötoimijoita kaikkiaan	443	184	627
Lueltujen osuus kaikista (%)	41	57	46

TAULUKKO 6.13. Ruotsissa eniten esillä olleet henkilötoimijat.

	DN	AF	Yht.
	N	N	N
Göran Persson , pääministeri (s)	51	31	82
Erik Åsbrink , valtiovarainministeri (s)	28	22	50
Thage Peterson , puolustusministeri (s)	17	4	21
Marita Ulvskog , kulttuuriministeri (s)	17	3	20
Thomas Östros , valtiovarainministeri (s)	13	5	18
Olof Johansson , puoluejohtaja (c)	16	2	18
Bertil Jonsson , LO:n puheenjohtaja	10	7	17
Owe Wiktorin , puolustusvoimien komentaja	11	4	15
Margareta Winberg , työministeri (s)	5	6	11
Margot Wallström , sosiaaliministeri (s)	6	5	11
Carl Tham , opetusministeri (s)	10	1	11
Yhteensä	184	90	274
Henkilötoimijoita kaikkiaan	454	223	677
Lueltujen osuus kaikista (%)	41	40	40

Oppositio poliitikoista kummassakin maassa on näkyvästi esillä ainoastaan keskustapuolueen puheenjohtaja. Suomessa Esko Aho kritisoi hallituksen ratkaisuja ja oli erityisesti Iltalehdessä useasti esillä. Ruotsissa taas Olof Johansson oli esillä hallituksen kanssa käymiensä yhteistyöneuvottelujen johdosta. Ruotsin suurimman oppositiopuolueen, maltillisen kokoomuksen, puheenjohtaja Carl Bildt ei esiintynyt budjettijutuissa kertaakaan.

Ruotsissa ammattiyhdistysliike ja erityisesti LO:n puheenjohtaja Bertil Jonsson osallistuivat budjettikeskusteluun. Suomessa ay-liikkeen panos oli syksyllä 1996 melko vähäinen, mutta aiemmin ay-liike ja hallitus olivat ottaneet myös julkisuudessa näyttävästi yhteen lähinnä työttömyysturva-asioissa.

6.4. Budjettiteemat ja budjettipolitiikan linjat

6.4.1. Verot, sosiaaliturva ja muut määrärahat

Olen eritellyt tutkittavista lehdistä keskustelun kohteena olleet budjettiteemat budjetin tulo- ja menokohtia mukailleen. Näin budjettiteemat jakautuvat veroja, sosiaaliturvaa, muita määrärahoja ja muita budjettiaiheita koskeviin teemoihin. Taulukko 6.14 kertoo, kuinka suuressa osassa kunkin lehden jutuista viitattiin mihinkin budjettiteemaan. Esimerkiksi Helsingin Sanomien 274 jutusta 40 prosentissa viitattiin tavalla tai toisella tuloveroihin. Koska samassa jutussa voidaan viitata useisiin budjettiteemoihin, viittausten yhteenlasketut prosenttiosuudet voivat nousta yli sadan.⁸⁸ Esimerkiksi HS:n jutuissa viitattiin keskimäärin 2,9 budjettiteemaan, kun Dagens Nyheterin jutuissa viitattiin keskimäärin vain 1,8 teemaan. Taulukossa on merkitty kursiivilla, kuinka suuressa osassa jutuista mikin teemaryhmä esiintyi. Esimerkiksi HS:ssa ylipäätään johonkin veroon viitattiin 61 prosentissa jutuista. Koska samassa jutussa voidaan viitata useisiin saman ryhmän teemoihin, teemaryhmä ylipäätään -rivien prosenttiosuudet jäävät alle ryhmän yksittäisten teemojen prosenttiosuuksien summan.

---

⁸⁸ Kukin teema on kuitenkin laskettu kustakin jutusta vain kerran.

TAULUKKO 6.14. *Budjettiteemat jutuissa lehditään.*

	HS	IL	DN	AF	Kaikki lehdet	N
	%	%	%	%	%	
Tulovero	40	43	8	6	23	188
Kotitaloustyönantajien verot	16	13	4	4	9	76
Energia- ja ympäristöverot	15	12	2	3	8	63
Liikenneverot	6	5	7	11	7	60
Yritysverot, pääomaverot	10	4	6	2	6	51
Kunnallisvero	15	6	0	0	6	50
Alkoholivero	1	4	4	9	4	33
Kiinteistövero	0	2	4	7	3	25
Arvonlisävero	5	3	1	2	3	22
Muu verotus tai verot yleensä	3	4	5	6	4	34
<i>Vero ylipäättään</i>	<i>61</i>	<i>61</i>	<i>43</i>	<i>47</i>	<i>52</i>	<i>424</i>
Lapsiperheiden tuet	8	3	8	10	8	62
Työttömyysturva	11	8	2	6	7	54
Eläkkeet	1	0	9	10	5	44
Terveystuotot, vanhukset	1	0	10	9	5	42
Opintotuki	8	3	1	1	4	29
Asumistuki	2	2	5	3	3	24
Sotaveteraanit	3	0	0	0	1	8
Muu sosiaalitoimi	5	6	7	5	6	48
<i>Sosiaalitoimi ylipäättään</i>	<i>23</i>	<i>12</i>	<i>28</i>	<i>28</i>	<i>24</i>	<i>194</i>
Läänneuudistus	16	16	0	0	8	62
Puolustusmäärärahat	4	3	13	6	7	57
Työllistämistoimet	7	4	4	8	6	48
Tutkimus ja koulutus	8	1	5	6	5	43
Kuntien valtionosuudet yleisesti	9	7	1	1	5	38
Kulttuurimäärärahat	1	2	8	2	4	30
Liikennemäärärahat	7	1	2	1	3	27
Elinkeinotuet	5	4	1	2	3	25
Kehitysyhteistyömäärärahat	5	2	2	2	3	24
Maa- ja metsätalouden tuet	4	3	2	1	3	23
Luonnonsuojelu	1	0	3	2	2	13
Poliisi ja vankihuolto	1	1	2	2	1	11
Liikuntamäärärahat	1	2	1	1	1	7
Lehdistötuki	1	0	1	0	1	5
Asuntotuotantomäärärahat	1	0	0	0	0	3
Muu määräraha	5	11	5	4	6	46
<i>Muu kuin sosiaalitoimi ylipäättään</i>	<i>45</i>	<i>40</i>	<i>32</i>	<i>26</i>	<i>36</i>	<i>294</i>
Työttömyys	38	35	29	27	32	263
Valtion velka, leikkaukset yleensä	24	27	21	13	21	171
Valtion omaisuuden myyminen	3	3	0	1	1	12
<i>Työttömyys ym. ylipäättään</i>	<i>48</i>	<i>46</i>	<i>43</i>	<i>41</i>	<i>45</i>	<i>361</i>
Viittaukset yhteensä (%)	292	236	183	170	225	
Viittaukset yhteensä (N)	801	264	480	276	1821	1821
Jutut yhteensä (%)	100	100	100	100	100	
Jutut yhteensä (N)	274	112	263	162	811	811

Erot budjettiteemojen osuuksissa ovat suurempia maiden kuin lehtityyppien välillä. Taulukon 6.14 prosenttijakaumista lasketut lehtien väliset korrelaatiot taulukossa 6.15 osoittavat tämän selvästi. Korrelaatio maiden sisällä noin 0,9 ja maiden välillä noin 0,5. Ainoa poikkeus ovat yritysten verot ja maksut, joista päivälehdet molemmissa maissa kirjoittivat iltapäivälehtiä enemmän. Voi kuitenkin olla, että lehtityyppien väliset erot tulisivat esiin vasta useiden vuosien budjettijuttujen vertailussa. Budjettiteemojen painotukset vaihtelevat eri vuosina, mikä korostaa yhden syksyn tarkastelussa maiden välisiä eroja ja lehtityyppien välisiä samankaltaisuuksia.

TAULUKKO 6.15. *Budjettiteemojen korrelaatiot lehtien välillä.*

	HS	IL	DN	AF
HS	1,00			
IL	0,95	1,00		
DN	0,55	0,58	1,00	
AF	0,48	0,50	0,88	1,00

Budjettiteemojen painotuksiin vaikuttavat kummassakin maassa muotoutu- neet budjettikeskustelun aiheet. Esittelen nämä aiheet luvussa 7 ja käyn osan niistä tarkemmin läpi luvuissa 9, 11 ja 13. Tuloverokeskustelun aihe- ma näkyy suomalaisissa lehdissä veroteeman suurena osuutena. Myös kun- nallisveroteema liittyi tavallaan tuloverokeskusteluun, koska hallitus yritti painostaa kuntia veronalennuksiin erityisesti palkansaajien verotuksen ke- ventämiseksi. Ruotsissa taas puhuttiin liikenneveroista autoedun verotusta koskevan keskustelun yhteydessä, kiinteistöverotuksesta sen kohtuullista- miskeskustelun yhteydessä ja alkoholiverotuksesta hallituksen alkoholive- roon suunnitteleminen muutosten johdosta. Kaikkiaan verotus oli syksyllä 1996 Suomessa selvästi keskeisempi budjettiteema kuin Ruotsissa.

Veronalennuskeskustelun voi ajatella ilmentävän oikeistolaista finanssi- poliittista lähestymistapaa. Veroja vaaditaan kevennettäväksi, jotta työnte- ko olisi kannattavaa, palkansaajille jäisi rahaa kulutettavaksi ja kysyntä lisään- tyisi kansantaloudessa. Väestöryhmittäin tarkastellen verotus rasittaa eniten hyvätuloisia, ja siitä hyötyvät eniten tulonsiirtojen saajat. Näin keskustelu verojen keventämisestä on ennen muuta hyvin toimeentulevan väestöosan intressissä. Budjettiteemojen vertailussa näyttäisi siltä, että Suomessa kes- kustelu painottui verokysymyksiin eli lähinnä veroa maksavan väestöosan ongelmiin. Ruotsissa verokeskustelu oli huomattavasti vähäisempää. Koska jutut ovat vain yhdeltä syksyltä, on mahdoton sanoa, kuvaako tämä yleisem- minkin maiden välisiä eroja vai onko kyse syksyn 1996 erityispiirteestä.

Intressinäkökulmasta tarkasteltuna verotuksen vastakohtana muodostavat sosiaalitoimen määrärahat. Niistä hyötyvät eniten vähäosaiset yhteiskuntaryhmät. Sosiaalirahoissa erot maiden välillä eivät olleet yhtä selviä kuin veroissa. Ruotsalaisissa lehdissä sosiaalitoimen määrärahoja käsiteltiin silti selvästi enemmän kuin suomalaisissa. Sosiaalitoimen rahoista kirjoitettiin erityisen vähän *Iltalehdessä*.

Suomalaisista aiheista sosiaaliturvaan liittyi suoraan vain alle 20-vuotiaiden opintotuesta käyty keskustelu. Tämän lisäksi talouspolitiikan aiheita tuloloukkukeskusteluineen sivusi sosiaaliturvaa. Tällöinkin hallituksen tavoitteena oli sosiaalietuisuuksia leikkaamalla lisätä työnteon kannustavuutta. Leikkauksia esitettiin usein työttömyysturvaan. Suomalainen puhe sosiaaliturvasta oli siten paljolti määrärahalleikkausten esittämistä ja niiden torjuntaa. Poikkeuksen teki kuitenkin mainittu opintotukikeskustelu, jossa tavoiteltiin alle 20-vuotiaiden opintotuen parantamista.

Ruotsissa oli kaksi selvästi sosiaaliturvaan liittyvää aihelmaa: lapseneläkekeskustelu (lapsiperheiden tuet) ja eläkeläisten asemaa koskeva keskustelu (eläkkeet, terveydenhuolto). Lisäksi talouspolitiikan aiheissa käytiin jakopolitiikkaa koskeva keskustelu, jossa pääministeri Göran Persson totesi, että valtiontalouden tilanne alkaa jo antaa mahdollisuuksia heikoimmassa asemassa olevien ihmisten aseman helpottamiseen (DN 15.8.).

Muista kuin sosiaalitoimen teemoista kirjoitettaessa Suomessa oli eniten esillä lääninuudistus ja Ruotsissa puolustusvoimien järjestelyt. Molemmat muodostavat oman aiheensa. Tutkimuksen ja koulutuksen teema liittyi Suomessa paljolti korkeakoululaista käytyyn keskusteluun ja Ruotsissa keskusteluun tutkimussäätiöiden hallinnosta. Esittelen nämäkin aiheet lyhyesti luvussa 7.

Työttömyyteen viitattiin suomalaisissa lehdissä hieman useammin kuin ruotsalaisissa. Suomessa työttömyyttä käytettiin perusteena veronalennusvaatimuksille ja tuloloukkutyöryhmän ehdottamille muutoksille sosiaaliturvaan. Ruotsissa työttömyydestä puhuttiin erityisesti hallituksen työttömyysastetavoitteiden ja talouspoliittisen linjakeskustelun yhteydessä.

6.4.2. Budjettipolitiikan linjat

Budjettiteemojen osuudet eivät sinällään kerro budjettipolitiikan luonteesta vielä kovin paljon. Tämän vuoksi olen eritellyt, millaisia kantoja toimijat ottavat puheena olleisiin teemoihin. Näiden kantojen perusteella teen päätelmiä toimijoiden suhteesta erilaisiin budjettipoliittisiin linjoihin. Tarkoitan budjettipolitiikan linjoilla suhtautumista konkreettisiin budjettitoimiin kuten määrärahojen leikkaukseen tai kasvattamiseen sekä verojen keventämiseen

tai kiristämiseen. Kyse ei siis ole ideologisista tai teoreettisista opeista, joilla budjettitoimia perustellaan, vaan yksinkertaisesti budjettitoimien kannattamisesta ja vastustamisesta. Tämä on perusteltua muun muassa siksi, että poliittisten toimijoiden tavoitteiden välille on usein vaikea tehdä eroa. Lähes kaikki haluavat esimerkiksi kohentaa työllisyyttä ja turvata hyvinvointivaltion. Toimijoiden kesken voi kuitenkin löytää eroja vertaamalla millaisia konkreettisia toimia kukin kannattaa. Voisi jopa sanoa, että konkreettisia toimia vertaamalla poliittinen kenttä voidaan kuvata "objektiivisemmin" kuin erottelemalla toimijoita niiden omaksuman retoriikan tai talouspoliittisen opin perusteella. Julkison tehtäväksi jää arvioida, millaiset toimet todennäköisimmin johtavat toivottuihin päämääriin.

Tarkastelen budjettipolitiikan linjoja luvussa 4.3 esittämäni budjettipolitiikan nelikentän avulla. Nelikentän ensimmäinen, suhdannepoliittinen, ulottuvuus erottelee *elvyttävän* ja *säästävän* budjettipolitiikan. Elvytys tarkoittaa alijäämäisen budjetin tekemistä: valtion annetaan velkaantua, jotta valtio ja kunnat voisivat työllistää, kansalaiset kuluttaa ja yritykset investoida. Vaatimukset verojen keventämiseksi ja määrärahojen lisäämiseksi ovat elvyttävää budjettipolitiikkaa, vaikka niitä perusteltaisiin suhdannepolitiikan sijasta rakennepoliittisin argumentein. Näiden toimien vastustaminen tai veronkiristysten ja määrärahhaleikkausten vaatiminen on puolestaan säästävää, velkaantumista ja korkomenoja rajoittavaa politiikkaa.

Elvytyksen ja säästämisen ohella budjettipolitiikassa on kyse valtiontalouden ja yksityisen talouden välisestä suhteesta. Tämä on budjettipolitiikan rakennepoliittinen ulottuvuus. Budjettipoliittiset toimet voivat olla joko budjettia *kasvattavia* tai budjettia *supistavia*. Määrärahojen lisääminen on budjettia kasvattavaa elvytystä, veronkevennykset taas ovat budjettia supistavaa elvytystä.⁸⁹ Vastaavasti veronkiristykset ovat budjettia kasvattavaa säästämistä ja määrärahhaleikkaukset budjettia supistavaa säästämistä.

Budjettipolitiikan rakennepoliittinen ulottuvuus liittyy vasemmistolaisiin ja oikeistolaisiin katsomuksiin valtion roolista yhteiskunnassa. Budjettia kasvattavat toimet ovat luonteeltaan "vasemmistolaisia" ja budjettia supistavat toimet "oikeistolaisia". Vasemmistolaisen katsomuksen mukaista on kasvattaa valtion roolia yhteiskunnassa lisäämällä näin esimerkiksi hyvinvointipalveluja ja sosiaalisia tulonsiirtoja. Tässä en kuitenkaan puhu vasemmistosta ja oikeistosta aatehistoriallisessa mielessä enkä erottele varojen käyttötapoja. Tarkoitan vasemmistolaisuudella yksinkertaisesti verojen kiristystä tai

---

⁸⁹ Veronkevennykset eivät kirjaimellisesti supista budjettia, jos ne katetaan velalla. Kevennyksiä on kuitenkin luontevaa kutsua supistaviksi budjettitoimiksi samoin kuin veronkiristykksiä on luontevaa kutsua budjettia kasvattaviksi toimiksi.

määrärahojen lisäystä tukevaa kantaa. Oikeistolaisuudella tarkoitetaan verojen keventämistä tai määrärahojen leikkaamista tukevaa kantaa.⁹⁰

Budjettipolitiikan nelikenttä muodostuu ristiintaulukoimalla yllä kuvatut ulottuvuudet. Kunkin toimijan asennoitumista voi hallita joko rakenteellinen (vasemmisto-oikeisto) tai suhdannepoliittinen (elvyttävä-säästävä) suuntautuneisuus. Toimijan kannat voivat myös olla näiden ulottuvuuksien suhteen ristiriitaisia. Johdonmukaisesti vasemmistolainen toimija kannattaa sekä määrärahalisäyksiä että veronkiristyksiä, ja johdonmukaisesti oikeistolainen toimija kannattaa sekä veronkevennyksiä että määrärahaleikkauksia. Johdonmukaisesti elvyttävä toimija kannattaa sekä määrärahalisäyksiä että veronkevennyksiä, ja johdonmukaisesti säästävä toimija kannattaa sekä määrärahaleikkauksia että veronkiristyksiä. Kuten taulukko 6.16 havainnollistaa, toimija voi olla johdonmukainen jommankumman ulottuvuuden suhteen mutta ei molempien, mikäli ottaa kantaa sekä verotukseen että määrärahoihin.

TAULUKKO 6.16. *Budjettipolitiikan nelikenttä.*

	Kasvattava (vasemmisto)	Supistava (oikeisto)
Elvyttävä	1. <i>Kasvattava ja elvyttävä</i> - Kannattaa määrärahalisäyksiä tai vastustaa määrärahaleikkauksia	3. <i>Supistava ja elvyttävä</i> - Kannattaa veronkevennyksiä tai vastustaa veronkiristyksiä
Säästävä	2. <i>Kasvattava ja säästävä</i> - Kannattaa veronkiristyksiä tai vastustaa veronkevennyksiä	4. <i>Supistava ja säästävä</i> - Kannattaa määrärahaleikkauksia tai vastustaa määrärahalisäyksiä

Suomen budjettipoliittiset toimet olivat 1990-luvun alussa johdonmukaisesti säästäviä.⁹¹ Veronkorotusten ja määrärahaleikkausten avulla yritettiin saada nopeasti kasvava valtionvelka kuriin. Säästöpolitiikka kuitenkin syvensi lamaa entisestään esimerkiksi siksi, että julkiselta sektorilta irtisanottuja ihmisiä siirtyi ansiosidonnaiselle työttömyysturvalle. Laman taituttua ja hallituksen vaihduttua vuonna 1995 budjettipolitiikan linja vaihtui säästävästä

⁹⁰ Budjettikeskustelussa esitettiin usein argumentti, että veroja keventämällä lisätään taloudellista toimeliaisuutta, mikä puolestaan lisää veroista saatavia tuottoja ja on näin edellytys myös hyvinvointipalvelujen säilymiselle. Budjetin supistaminen veroja keventämällä johtaisikin näin pidemmällä tähtäimellä budjetin kasvamiseen. Tämän argumentin mukaan perinteisiä vasemmistolaisia päämääriä voisi siis puolustaa perinteisin oikeistolaisin toimenpitein. Veronkevennysten tällaisten "dynaamisten vaikutusten" suuruutta on kuitenkin vaikea arvioida, enkä ota niitä tässä huomioon. Luokittelen veronkevennykset budjettia supistaviksi ja elvyttäväksi budjettipolitiikan *keinoiksi* siitä riippumatta miten niitä perustellaan tai kuka niitä esittää. En ota luokittelulla kantaa myöskään siihen, onko niillä lopulta budjettia supistavaa tai elvyttävää *vaikutusta*.

⁹¹ Ks. edellä luku 4.3.

supistavaksi: nyt koettiin tärkeäksi erityisesti tuloverotuksen keventäminen. Menoleikkauksia jatkettiin edelleen. Ruotsissa taas oli juuri ennen lamaa alennettu veroja, ja veroaste laski Ruotsissa vuoteen 1994 asti. Valtion velka kasvoi yli 70 prosenttiin bruttokansantuotteesta, ja ainakin "laihialaista" politiikkaa harjoittaneessa Suomessa Ruotsin politiikkaa pidettiin tuolloin varsin "huittislaisena".⁹² Kriisitietoisuus kasvoi Ruotsissakin, ja vuodesta 1994 lähtien Ruotsissa alettiin toteuttaa johdonmukaisesti säästävää vakautusohjelmaa, johon kuului sekä veronkiristyksiä että menoleikkauksia.

Budjettisyksynä 1996 Ruotsin vakauttamisohjelma oli jo suurimmalta osaltaan pantu täytäntöön, ja budjetti oli enää lievästi alijäämäinen. Julkisen velan osuus bruttokansantuotteesta oli alkanut pienentyä. Hallitus tavoitteli edelleen julkisen sektorin taloudellista tasapainoa vuoteen 1998 mennessä ja avoimen työttömyyden puolittamista vuoteen 2000 mennessä. Esitykset veronkiristyksiksi ja määrärahhaleikkauksiksi olivat enää melko pieniä. Veronkevennyksistä ei keskusteltu. Sen sijaan hallitus väläytteli mahdollisuuksia jatkossa parantaa säästötoimista eniten kärsineiden asemaa. Budjettiesityksessään hallitus muun muassa peruutti lapseneläkkeisiin suunnitteleman leikkaukset. Hallitus toisin sanoen alkoi nähdä mahdollisuuksia siirtyä säästävästä politiikasta varovasti kasvattavan politiikan suuntaan. Toisaalta hallitus kuitenkin asetti tavoitteekseen julkisen sektorin pysyvän ylijäämäisyyden vuoden 1998 jälkeen, mikä oli edelleen säästävän politiikan mukainen tavoite.

Suomessakin talous oli kääntynyt selvästi parempaan suuntaan, ja budjettialijäämä oli pienenemässä. Suomessa hallitus kuitenkin painotti edelleen veroelvytystä ja siten supistavaa politiikkaa. Hallitus arvioi vuoden 1997 budjettiesityksen supistavan budjettitalouden menoja reaalisesti noin viisi prosenttia vuoden 1996 arvioiduista menoista, kun pankkitukea ei oteta huomioon (HE 103 1996, y21). Tuloverotusta päätettiin keventää yhteensä noin 5,5 miljardilla markalla, mistä valtion osuus oli noin 3,5 miljardia (mt., 42).

Sanomalehdissä esitettyjen kantojen voi ajatella aiheuttavan hallitukselle julkista painetta muovata politiikkaansa. Jos julkisuudessa esitetään voimakkaasti kasvattavan budjettipolitiikan mukaisia kantoja, hallitus on ehkä taipuvainen tekemään tämän suuntaisia päätöksiä. Toisaalta voi myös ajatella, että julkisuuden valtavirta ehkä seurailee hallituksen omaksumaa linjaa. Ensiksikin hallitus itse on budjettijulkisuuden näkyvimpiä esiintyjä,⁹³ ja toiseksi hallituksella voi katsoa olevan ensisijaisen vallan määrittellä viitekehys, jonka puitteissa käydään mahdollisesti erimielistäkin keskustelua (Hall

---

⁹² Säästävää politiikkaa sallittaneen tässä kutsua "laihialaiseksi" ja elvyttävää "huittislaiseksi".

⁹³ Ks. luku 6.3.

ym. 1987/1978). Budjettijulkisuudelta voi kuitenkin edellyttää työnjakoa, jossa hallitus perustelisi omaa linjaansa ja muut tahot esittäisivät sille vaihtoehtoja. Vaikka hallituksen linja olisi muotoutunut vuorovaikutuksessa muiden julkisen keskustelun osallistujien kanssa, vuorovaikutuksen on jatkettava, ja hallituksen linjan on oltava koko ajan alttiina julkiselle koettelulle.

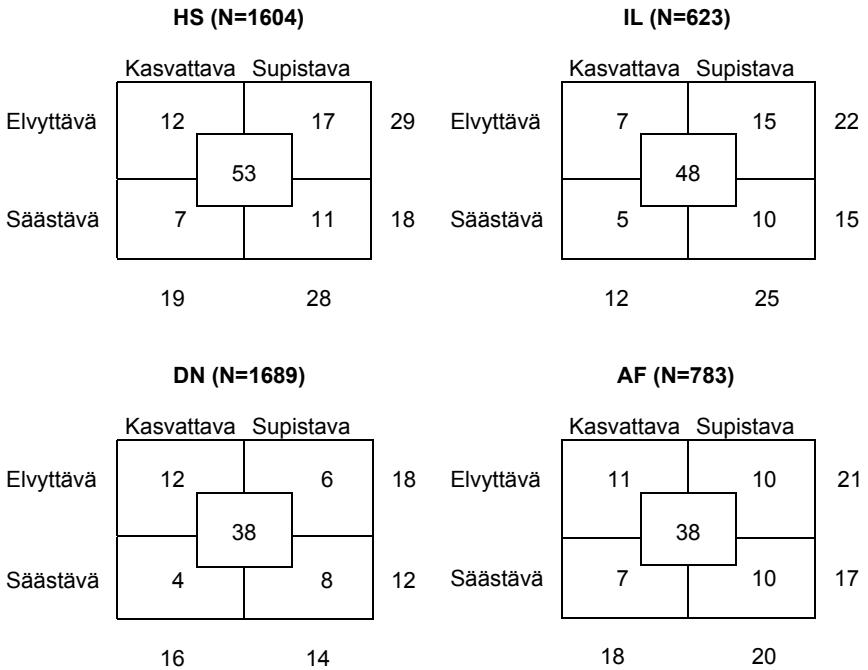
Erilaisia budjettipoliittisia linjoja edustavien kantojen jakaumista voi päätellä, kuinka myötä- tai vastasukaista budjettijulkisuus hallituksille oli. Suomessa hallitukselle myötäsukaisessa julkisuudessa esitettäisiin paljon supistavaa linjaa edustavia kantoja, Ruotsissa hallituksen linjalle myötäsukaisia taas olisivat säästävää linjaa edustavat kannat. Julkisuuden kriittisyyden kannalta tällainen myötäsukaisuus olisi ehkä huolestuttavaa. Toisaalta olen haluton ajattelemaan niinkään, että julkisuudessa pitäisi aina esittää hallituksen linjasta poikkeavia kantoja. Voihan olla, että jossain tilanteessa esimerkiksi säästävä budjettilinja on niin vastaansanomattomasti tarpeen, että siitä poikkeavissa puheenvuoroissa olisi kyse lähinnä erityisintressien puolustamisesta yleisemmän järkevyyden kustannuksella. Joka tapauksessa budjettijutuissa esitettyjen kantojen jakaumien perusteella on mahdollista vertailla hallituksen linjaan kohdistuvaa julkista painetta Suomessa ja Ruotsissa.

Merkitse seuraavaksi (taulukko 6.17) kuhunkin budjettipoliitikan nelikentän kenttään (taulukko 6.16) niiden toimijoiden prosenttiosuuden, jotka viittaavat kunkin kentän mukaisiin kantoihin. Lisäksi sijoitan taulukon keskelle kentän niille toimijoille, jotka viittaavat budjettiteemaan ottamatta kantaa puolesta tai vastaan. Periaatteessa kaikissa neljässä kentässä maksimiluku voisi olla 100, koska jokainen toimija voi viitata jokaiseen kenttään.⁹⁴ Tarkastelussa on mukana kaikkiaan 4699 havaintoyksikköä, joista 3888 kuuluu toimijoille ja 811 kertojalle. Olen merkinnyt kustakin jutusta yhden havaintoyksikön kertojalle ja merkinnyt siihen lehden omat budjettikannat. Useimmissa tapauksissa kertoja ei ota kantaa puolesta eikä vastaan, ja kertojan viittaukset sijoittuvat tällöin taulukon keskiruutuun. Näin on erityisesti uutisissa. Pääkirjoituksissa, toimittajien kolumneissa ja myös monissa uutisissa kertojakin ottaa budjettiteemoihin kantaa puolesta tai vastaan.

---

⁹⁴ Keskikenttä jäisi kuitenkin tyhjäksi, jos jokainen toimija esittäisi ainakin jonkin budjettikannan.

TAULUKKO 6.17. *Budjettipoliittisten kantojen prosentiosuudet lehdittäin.*

Suomalaisissa lehdissä esitetyt kannat painottuvat hallituksen linjaa noudatellen supistavan politiikan mukaisiin kenttiin. HS:ssa kuitenkin on melko runsaasti myös määrärahalisäyksiä vaativia tai leikkauksia vastustavia kantoja (kenttä 1). Ruotsalaisissa lehdissä kannat jakautuvat melko tasaisesti kaikkiin kenttiin. Veronkiristyksiä kuitenkin kannatetaan vain harvoin (kenttä 2). Lehdet poikkeavat jonkin verran hallituksen säästävästä linjasta myös kannattaessaan määrärahalisäyksiä tai vastustaessaan leikkauksia (kenttä 1) sekä vastustaessaan veronkiristyksiä tai kannattaessaan veronkevennyksiä (kenttä 3). Lehtien budjettijulkisuus näyttäisi siis olevan Suomessa myötäsukaisempaa hallituksen linjalle kuin Ruotsissa.

Suomalaisissa lehdissä viitataan budjettiteemoihin ottamatta kantaa puolesta tai vastaan useammin kuin ruotsalaisissa. Yllättävänkin selvä ero ei selity sillä, että ruotsalaisissa lehdissä on enemmän mielipidejuttuja kuin

suomalaisissa: mielipidejuttujen osuus on suuri AF:ssa, mutta ei DN:ssä, ja silti kantaa ottamattomien toimijoiden osuus on molemmissa sama.⁹⁵

Lehdissä esitettyjen kantojen rakennepoliittisia (kasvattava – supistava) ja suhdannepoliittisia (elvyttävä – säästävä) orientaatioita voi vertailla nelikenttien rivi- ja sarakesummien suhteiden avulla. Esimerkiksi HS:ssa 19 prosentissa viittauksista kannatettiin budjettia kasvattavia toimia ja 28 prosentissa supistavia. Näiden suhde $19/28 = 0,7$ eli budjetin kasvattamista kannatettiin selvästi harvemmin kuin supistamista. Vastaavasti rivisummien suhde $29/18 = 1,6$ kertoo, että elvyttävän politiikan kannatus oli selvästi suurempi kuin säästävän. Taulukossa 6.18 kunkin lehden budjettipoliittiset painotukset on tiivistetty tällaisiksi tunnusluvuiksi.

TAULUKKO 6.18. *Budjettipoliittiset orientaatiot lehdittäin.*

	HS	IL	DN	AF	Kaikki
Kasvattava/supistava: "vasemmistolaisuus"	0,7	0,5	1,1	0,9	0,8
Elvyttävä/säästävä: "elvyttävyys"	1,6	1,5	1,5	1,2	1,5
n (viittauksia kentiin 1-4 yhteensä)	758	236	523	296	1813
N (toimijoita ja kertoja yhteensä)	1604	623	1689	783	4699

Taulukon 6.18 ylemmän rivin tunnuslukua voi kutsua "vasemmistolaisuuskertoimeksi", koska se kuvaa budjetin kasvattamista kannattavien toimijoiden suhdetta budjetin supistamista kannattaviin. Alemman rivin tunnuslukua taas voi kutsua "elvyttävyyskertoimeksi", koska se kuvaa elvyttäviä budjettitoimia kannattavien toimijoiden suhdetta säästäviä toimia kannattaviin. Ylärivillä yhden ylittävät luvut viittaavat vasemmistolaisuuteen ja sen alittavat luvut oikeistolaisuuteen. Alemmalla rivillä yhden ylittävät luvut viittaavat elvyttävyYTEEN ja sen alittavat luvut säästävyYTEEN.

Ruotsalaiset lehdet ovat odotetusti "vasemmistolaisempia" kuin suomalaiset, mutta yllättävää on, että vasemmistolaisuuskerroin on korkeampi DN:ssä kuin AF:ssa. Itse asiassa näiden lukujen perusteella DN on ainoa lehti, jota voisi kutsua vasemmistolaiseksi.⁹⁶ Elvyttävyyskerroin taas on varsin korkea kaikissa muissa lehdissä paitsi AF:ssa. AF:ssakin tosin elvyttäviä budjettitoimia kannatettiin selvästi säästäviä useammin. Elvyttävien toimien näin suuri kannatus säästäviin verrattuna voi johtua poliittisen

⁹⁵ Havaintoa olisi kiinnostava selvittää tarkemmin, mutta tässä yhteydessä siihen ei ollut aikaa.

⁹⁶ On muistettava, että tarkastelussa ovat mukana kaikki lehdessä esitetyt budjettikannat ja lehden omista nimissään esittämät kannanotot edustavat näistä pientä vähemmistöä. DN:n omista nimissään esittämät budjettikannat olivat yleissävyltään oikeistolaisempia ja tiukempaa budjettikuria vaativia kuin AF:n.

julkisuuden taipumuksesta populismiin. Toimijat esittävät mieluummin määrärahalisäyksiä ja veronkevennyksiä kuin leikkauksia ja veronkiristyksiä. Suomessa hallituksen päätöksetkin olivat pikemminkin elvyttäviä (veronkevennykset) kuin säästäviä, kun taas Ruotsissa hallituksen politiikka oli johdonmukaisesti säästävää.⁹⁷ Erityisesti DN:ssä esitetyt kannat painoutuivat siten hallituksen politiikasta poikkeavasti.

Vertailen "vasemmistolaisuus-" ja "elvyttävyyserrointa" vielä toimijoiden taustaryhmän, puoluekannan ja sukupuolen suhteen. Teen nämä tarkastelut erikseen suomalaisille ja ruotsalaisille lehdistöille.

TAULUKKO 6.19. *Budjettipoliittiset orientaatiot taustaryhmittäin.*

	Hallitus	Politiikka	Hallinto	Viestimet	Kansal.	Ay-liike	Elink.el.	Kertoja	Epämäär.	Kaikki
<i>Suomalaiset lehdet</i>										
Kasvattava/supistava	0,4	1,0	1,9	0,4	0,7	1,0	0,2	0,4	0,8	0,6
Elvyttävä/säästävä	1,2	1,5	2,0	5,5	3,4	3,3	5,8	1,7	2,4	1,5
n	462	265	74	13	53	26	27	30	44	994
N	757	480	196	70	132	43	49	386	114	2227
<i>Ruotsalaiset lehdet</i>										
Kasvattava/supistava	0,8	0,8	1,4	2,0	1,7	4,6	0,3	1,3	2,4	1,1
Elvyttävä/säästävä	0,8	1,1	1,7	1,1	3,0	3,9	9,7	2,6	3,0	1,4
n	340	126	63	15	162	39	32	18	24	819
N	735	418	236	100	267	110	83	425	98	2472

Suomalaiset kannat ovat useimmissa ryhmissä "oikeistolaisempia" kuin ruotsalaiset. Tämä johtuu veronkevennysvaatimusten suuresta määrästä suomalaisessa budjettikeskustelussa. "Vasemmistolaisuuteen" kallistuivat Suomessa ainoastaan hallinnon toimijat. Ne usein vastustivat omaa alaansa koskevia budjettileikkauksia. Ruotsalaislehdissä ainoastaan hallituksen, politiikan ja elinkeinoelämän toimijat painottivat "oikeistolaisuutta" eli budjetin supistamista. Ruotsissa hallitus oli ainoa ryhmä, joka esitti useammin sääs-

⁹⁷ Ruotsin 1994 aloittama vakautusohjelma oli pienentänyt julkisen talouden alijäämän vuoteen 1996 mennessä kutakuinkin Suomen tasolle. Julkisten menojen osuus bkt:sta pieneni molemmissa maissa vuodesta 1993 lähtien, mutta Ruotsissa osuus pysyi koko 1990-luvun noin kymmenen prosenttiyksikköä korkeampana kuin Suomessa. Ruotsi on siten koko 1990-luvun ajan ollut julkisten menojen bkt-osuudella mitattuna Suomea "vasemmistolaisempi". (Suomen tilastollinen vuosikirja 2000, 297; Regeringens proposition 1997/98: 1, 20.)

täviä kuin elvyttäviä budjettitoimia. Suomessa hallituskin oli kaikkien muiden ryhmien tavoin elvytyslinjalla, joskin hieman muita varovammin.⁹⁸

TAULUKKO 6.20. *Budjettipoliittiset orientaatiot puolueittain.*

SUOMALAISET LEHDET

	Sd	Kok	Vas	Vihr	Rkp	Kesk	Muu	Ei puol.	Kaikki
Kasvattava/supistava	0,7	0,3	2,2	1,3	0,3	1,3	11,0	0,6	0,6
Elvyttävä/säästävä	1,4	1,1	1,7	0,9	2,3	4,1	0,7	1,7	1,5
n	106	133	35	42	13	36	12	617	994
N	209	178	53	44	13	70	16	1644	2227

RUOTSALAISET LEHDET

	S	M	C	Muut	Ei puol.	Kaikki
Kasvattava/supistava	0,8	0,9	0,5	3,2	1,3	1,1
Elvyttävä/säästävä	0,7	6,5	1,0	9,5	2,1	1,4
n	324	15	43	21	416	819
N	671	31	138	58	1574	2472

Puolueiden tunnusluvut vastaavat juttuja lukiessa syntyvää yleisvaikutelmaa. Suomessa suurimmat hallituspuolueet ajoivat varsin yksituumaisesti budjettia supistavaa ja varovasti elvyttävää linjaa. Vasemmistoliitto vaati budjetin kasvattamista määrärahoja lisäämällä ja vihreät erityisesti ympäristöveroja korottamalla. Muut-ryhmän korkea "vasemmistolaisuuskerroin" johtuu paljolti kristillisen liiton tuloveronalennusta vastustavista kannoista. Samasta syystä ryhmän kannanotot ovat pikemminkin säästäviä kuin elvyttäviä. Keskustapuolue kritisoi hallitusta erityisesti työttömyysongelman vuoksi ja vaati ponnekkaampaa elvytystä. Oppositiopuolueet ovat yleensä hallituspuolueita vähemmän huolissaan budjetin tasapainosta, mikä sekin ehkä korottaa keskustan elvyttävyyskerrointa. Puoluekannattomien toimijoiden tunnusluvut muistuttavat eniten suurten hallituspuolueiden, sosiaalidemokraattien ja kokoomuksen, lukuja.

Ruotsalaisissa lehdissä budjettiteemoihin eivät juuri ottaneet kantaa muiden puolueiden kuin sosiaalidemokraattien edustajat. Heillä painottuivat lievästi budjettia supistavat ja säästävät kannat. Sosiaalidemokraattien yhteistyöpuolue keskusta muistuttaa tunnusluviltaan sosiaalidemokraatteja, sen sijaan maltillisen kokoomuksen ja muiden puolueiden toimijoilla painot-

⁹⁸ On syytä muistaa, että toimijat esiintyvät lehdissä toimittajien valikoimina ja muokkaamina. Tässä esitetyt kertoimetkin kuvaavat siis sitä, millaisina eri ryhmien kannat on *esitetty*, eivät suoraan sitä, kuinka vasemmistolaisina tai elvyttävinä kyseiset ryhmät mahdollisesti esiintyvät joillain muilla areenoilla.

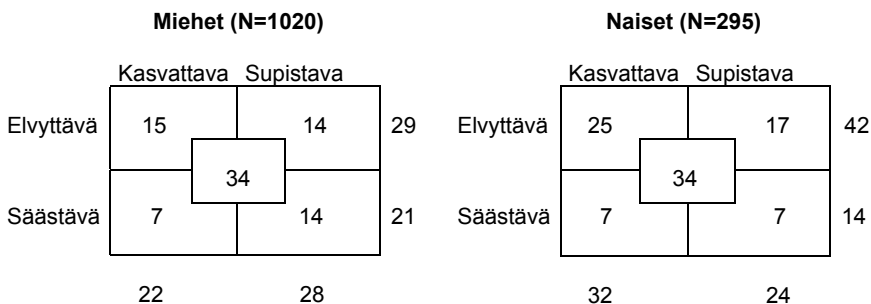
tuivat vahvasti elvyttävät kannat. Maltillisen kokoomuksen kannat olivat oppositiolle tyypillisiä: niissä vastustettiin hallituksen suunnittelemaa leikkauksia lapseneläkkeisiin ja puolustusmenoihin. Lisäksi niissä ehdotettiin kokoomuslaisittain tuloveronalennuksia. Myös puolueisiin sitoutumattomien kannoissa elvyttävät toimet saivat kannatusta selvästi säästäviä useammin.

TAULUKKO 6.21. *Budjettipoliittiset orientaatiot sukupuolittain.*

	SUOMALAISET LEHDET				RUOTSALAISET LEHDET			
	Mies	Nainen	Ei sp	Kaikki	Mies	Nainen	Ei sp	Kaikki
Kasvattava/ supistava	0,58	1,00	0,63	0,64	1,12	1,93	0,94	1,05
Elvyttävä/ säästävä	1,30	2,58	1,56	1,54	1,66	3,39	1,11	1,37
n	274	86	634	994	231	79	509	819
N	486	150	1591	2227	534	145	1793	2472

Sukupuoli näyttää erottelevan budjettikantoja samalla tavalla sekä Ruotsissa että Suomessa. Molemmissa maissa naisten budjettikannat ovat keskimäärin miehiä "vasemmistolaisempia" ja "elvyttävämpiä". Naisten ja miesten budjettikannat eroavat lähinnä määrärahojen kohdalla (kentät 1 ja 4), kun taas veroja koskevissa kannoissa ei ole juurikaan eroa (kentät 2 ja 3).

TAULUKKO 6.22. *Budjettipoliittisten kantojen osuudet sukupuolittain*

Naiset selvästi miehiä useammin joko kannattavat määrärahalisäyksiä tai vastustavat määrärahaliekkauksia (kenttä 1). Naiset muun muassa vastustivat työttömyysturvan ja lapsiperheiden tukien leikkauksia. Naisten kannattamia määrärahalisäyksiä taas olivat erityisesti työllistämistoimet. Näitä kantoja esittivät ennen muuta naispuoliset työministerit, Liisa Jaakonsaari ja Margareta Winberg.

Miehet taas selvästi naisia useammin kannattivat määrärahaliekkauksia (kenttä 4). Näistä kannanotoista noin kolmasosan esitti Suomen valtiovarainministeri Sauli Niinistö. Hän esitti listan leikkauksista, joilla voitaisiin kattaa mahdolliset ylimääräiset veronkevennykset, ja tätä listaa lainattiin keskustelussa usein. Myös sisäministeri Jouni Backmanin lääniuudistuskannanotot on koodattu määrärahaliekkauksiksi, koska säästöt olivat yksi lääniuudistuksen tavoitteista. Ruotsissa miesten esittämät leikkauksia puoltavat kannat liittyivät lähinnä puolustusvoimien määrärahoihin. Leikkauksia puolustivat varsinkin puolustusministeri Thage Peterson ja puolustusvoimien komentaja Owe Wiktorin. Ruotsissa valtiovarainministeri Erik Åsbrink ei juuri esittänyt määrärahaliekkauksia tukevia kantoja.

Naisten ja miesten erot budjettipolitiikan suhteen näyttävät paljolti selittyvän tiettyjen avainministerien sukupuolella. Jos Suomessa ja Ruotsissa olisi ollut naispuoliset valtiovarainministerit ja miespuoliset työministerit, sukupuolten budjettipoliittiset orientaatiot olisivat ehkä olleet toiset. Toisaalta voi myös olla niin, että naisvaltiovarainministeri ei ehkä yhtä todennäköisesti elämöisi leikkauksilla siinä määrin kuin vaikkapa Sauli Niinistö tai hänen edeltäjänsä Iiro Viinanen.

6.5. Vertailevaa yhteenvetoa

Habermasilaisen julkisuusihanteen mukaan viestintän pitäisi artikuloida kansalaisyhteiskunnan intressejä poliittisen järjestelmän suuntaan. Toisaalta viestintän olisi myös pidettävä kansalaiset ajan tasalla siitä, mitä poliittisessa järjestelmässä tapahtuu. Tarkasteltavana olleet lehdet painottivat eri tavoin näitä tehtäviä. Iltaapäivälehdet toivat päivälehtiä voimakkaammin esiin kansalaisyhteiskunnan äänenpainoja. Niissä mielipidejuttujen osuus oli suurempi kuin päivälehdissä, ja erityisesti Aftonbladetissa myös rivikansalaiset ottivat kantaa budjettiin liittyviin asioihin. Iltaapäivälehdet osallistuiivat päivälehtiä enemmän keskusteluun myös omissa nimissään: ne julkaisivat paljon pääkirjoituksia, ja niiden uutisjutut olivat avoimemmin kantaottavia kuin päivälehtien. AF tarjosi lukijoilleen myös tilaisuuden esittää kysymyksiä budjetista vastaaville ministereille.

Päivälehdet painottivat iltapäivälehtiä enemmän poliittisen järjestelmän tapahtumien tarkkaa raportointia. Helsingin Sanomat oli tässä erityisen huolellinen. Se seurasi ministeriöiden välisiä neuvotteluja ja kertoi, mistä yksittäisistä hankkeista päästiin sopuun ja mitkä jäivät budjettiriihessä sovittaviksi. Tähän tarkkuuteen ei yltänyt mikään muu lehti. Ruotsissa seurattiin tarkasti vain muutamaa kysymystä, joissa niissäkin hallitus esiintyi yhtenäisenä. Tällaisia kysymyksiä olivat autoedun verotus ja puolustusvoimien säästöt.

HS jäseni poliittisen järjestelmän politikointia yhtäältä ministeriöiden väliseksi kamppailuksi ja toisaalta suurten hallituspuolueiden, sosiaalidemokraattien ja kokoomuksen, väliseksi kamppailuksi. Jälkimmäinen asetelma hallitsi erityisesti tuloveronkevennyksistä käytyä keskustelua. Hallituksen ja opposition välinen kamppailu nousi HS:ssa esiin näkyvästi vasta budjetin julkistamisen jälkeen, jolloin hallitus oli jo sisäisesti päässyt budjetista yksimielisyyteen. Iltalehti painotti hallitus – oppositio -asetelmaa voimakkaammin kuin Helsingin Sanomat. Ruotsalaislehdissä oppositiopuolueiden politikointi oli suorastaan hämmästyttävän vähäistä. Keskeiset vastakkainasettelut olivat pikemminkin sosiaalidemokraattisen puolueen sisäisiä kuin puolueiden välisiä. Erityisesti puolueen ay-siipi kritisoi hallituksen ja keskustapuolueen yhteistyöpolitiikkaa.

Budjettipolitiikan toimijoiden sukupuolijakauma oli miesvaltainen, kuten uutisissa yleensäkin. HS:ssa naisia oli budjettijuttujen toimijoista noin neljännes, muissa lehdissä noin viidennes. Naisten vähäisempään näkyvyyteen budjettijulkisuudessa vaikutti se, että sekä Suomessa että Ruotsissa valtiovarainministeri ja pääministeri olivat miehiä.

Henkilötoimijat koostuivat kaikissa lehdissä muutamasta hyvin paljon esillä olleesta henkilöstä ja suuresta joukosta vain yhden kerran esiintyneitä. Molemmissa maissa ylivoimaisesti eniten esiintyivät pääministeri ja valtiovarainministeri. Kiinnostava yksityiskohta kuitenkin on, että suomalaislehdissä valtiovarainministeri esiintyi huomattavasti useammin kuin pääministeri (86/49), kun ruotsalaislehdissä valtiovarainministeri esiintyi huomattavasti harvemmin (50/82). Valtiovarainministeriön näkyvyys ylipäätäänkin oli suomalaislehdissä ruotsalaislehtiin verrattuna kaksinkertainen. Tämän voi epäillä vihjaavan siihen, että Suomessa valtiovarainministeriö olisi keskeisempi politiikan määrittäjä kuin Ruotsissa. Ruotsissa taas sosiaalidemokraattinen puolue ja sen puheenjohtaja olisivat keskeisemmässä asemassa. Havainto tukee Pekkarisen ja Vartiaisen (1995) arviota suomalaisen talouspolitiikan "epäpoliittisuudesta" eli poliittisen tahon heikkoudesta virkavastuulla toimiviin talouspolitiikan instituutioihin verrattuna.

Kaikkiaan sekä Suomessa että Ruotsissa budjettikeskustelun teemat näyttivät määrittävän pikemminkin poliittisen järjestelmän kuin journalismin tai kansalaisyhteiskunnan piirissä. Aftonbladetissa kansalaiset kyllä kirjoittivat runsaasti yleisönosastoon, mutta puheenvuorot jäivät yleensä irrallisiksi heitoiksi. Suomessa erityisesti ministeriöt, ministerit ja puolueiden johtavat kansanedustajat politisoivat kysymyksiä kiistelyn kohteiksi, minkä jälkeen lehdet raportoivat näistä kiistoista ja myös kärjistikivät niitä. Ruotsissa hallitus taas esiintyi yhtenäisempänä, ja vahvimmalta politisoivalta voimalta vaikutti sosiaalidemokraattisen puolueen ay-siipi.

Syksyllä 1996 hallituksen politiikka oli Suomessa varsin johdonmukaisesti valtion taloutta supistavaa: budjettitasapainoa tavoiteltiin määräraha-leikkauksin ja elvytystä verokevennyksin. Ruotsissa taas politiikka oli johdonmukaisemmin säästävää. Hallitus tavoitteli korostetusti budjettitasapainon palauttamista, ja keinoina olivat sekä veronkiristykset että määräraha-leikkaukset. Budjettijutuissa esitetyt kannat myötäilivät erityisesti Suomessa hallituksen linjaa. Keskustelua käytiin paljon siitä, pitäisikö veroja alentaa vielä enemmän kuin mitä hallitus jo suunnitteli.

Ruotsissakin keskustelu kiinnittyi hallituksen suunnitelmiin, mutta hallituksen säästölinjaa myös kritisoitiin. Kriittisiä näkemyksiä eivät esittäneet niinkään oppositiopuolueiden edustajat kuin puolueisiin sitoutumattomat tahot ja sosiaalidemokraattien sisäinen oppositio. Erityisesti puolustusvoimien säästöjä vastustettiin. Myös sosiaalitoimen määrärahoja puolustettiin selvästi enemmän kuin suomalaislehdissä.

Ruotsalaisessa keskustelussa painottuivat julkista taloutta kasvattavat "vasemmistolaiset" budjettikannat (esim. leikkausten vastustaminen), kun taas suomalaisessa keskustelussa painottuivat "oikeistolaiset", julkista taloutta supistavat kannat (esim. veronkevennysvaatimukset). Molemmissa maissa oliin useammin elvyttävien kuin säästävien budjettitoimien kannalla.

7. Budjettikeskustelu journalistisina aiheina

7.1. Julkinen keskustelu, kehystäminen ja journalistiset aiheet

Journalistiset jutut ovat luonteeltaan osa tapahtumien virtaa. Ne eivät ole samassa mielessä yksittäisiä teoksia kuin vaikkapa runot tai romaanit. Esimerkiksi uutiset tuovat tyypillisesti esiin uuden seikan jo jonkin aikaa jatkuneessa tapahtumasarjassa. Kutsun tällaiseen samaan tapahtumasarjaan niveltävien juttuaiheiden joukkoa aiheiksi. Aihe muodostaa toimittajalle arviointiperustan ja kontekstin, johon hän suhteuttaa kirjoittamaansa juttua: mikä olisi uusi ja olennainen näkökulma aiheeseen?

Aihe muodostaa arviointiperustan ja kontekstin myös politiikan toimijoille ja yleisölle. Julkisuuteen suunnatut puheenvuorot kommentoivat aiemmin esitettyjä puheenvuoroja, ja yleisö odottaa julkisuuden toimijoiden seuraavia siirtoja meneillään olevissa kehityskuluissa.⁹⁹ Poliittinen aihe tarkoittaa ratkaisua vaativaa kysymystä koskevaa julkista keskustelua ajallisen prosessinä. Aiheissa julkisen keskustelun osapuolet kohtaavat toisensa, ja aiheanalysoimalla on mahdollista arvioida erityisesti journalismin roolia julkisen keskustelun järjestäjänä.

Aihe-käsite täydentää journalismin tutkimuksessa yleisempää kehysten käsitettä. Kehys-käsitettä on käytetty erityisesti silloin, kun on haluttu korostaa journalismin panosta uutistapahtumien muovaamisessa. Näin on haluttu tuoda esiin, kuinka samoistakin aineksista voidaan tehdä hyvin erilaisia juttuja sen mukaan, millaisten kehysten avulla toimittajat ovat tapahtumia tulkinneet (esim. Tuchman 1978; Väliverronen 1996, 107-129). Tällaisia journalistisia kehyskäsitteitä ovat vaikkapa "kiista", "ongelma", "hanke" ja "poliittinen peli". Esimerkiksi budjetin yksittäisen määrärahaesityksen voi kirjoittaa jutuksi minkä tahansa näiden neljän kehysten kautta, ja kukin kehys johtaa erilaiseen lopputulokseen.

Edelstein, Ito ja Kepplinger (1989, 94-125) kehittelevät uutisen teoriaa kognitiiviseen psykologiaan ja Deweyn yhteiskuntakonseptioon tukeutuen. Heidän mukaansa uutiset ovat "ongelmalliseksi tilanteiksi" tematisoituja

---

⁹⁹ Tarkoitan puheenvuorolla toimijan tai kertojan tekoa tai lausumaa, jolla se osallistuu budjettikeskusteluun.

aiheita (topics).¹⁰⁰ Vapaasti Edelsteiniä ja kumppaneita tulkiten voi ajatella, että journalistinen uutisenä tarkoittaa kykyä tunnistaa aiheisiin liittyviä ongelmallisia tilanteita ja muotoilla niistä uutiskärkeä. Edelstein, Ito ja Kepplinger esittävät jopa hypoteesin, että mitä useampia ongelmallisia tilanteita jutussa on, sitä todennäköisemmin juttu täyttää uutisen määritelmän ja sitä todennäköisemmin se luetaan (mt., 108). Jutun aiheena voi siis olla liikenne tai lasten päivähoito, mutta uutinen siitä tulee vasta, kun aihe onnistutetaan kehystämään jonkin ongelmallisen tilanteen avulla.

Yksittäisen jutun voi nähdä kahdenlaisen kehystämisen tulokseksi. Ensinnä juttua kehystää yksi tai useampi aihekehys (politiikka, ympäristöasiat, talous jne.), toiseksi juttua kehystää yksi tai useampi ongelmallinen tilanne (menetys, tarve, konflikti, jne.). Jutun aiheena voi siis olla esimerkiksi leimaverojen poistamista koskeva *konflikti* tai työttömyyden kasvun aiheuttamat *menetykset*.

Tässä tutkimuksessa käytän Edelsteinin ja kumppanien esittämien ongelmallisten tilanteiden sijasta yllä luettelemiani *kiistan*, *ongelman*, *hankkeen*, ja *poliittisen pelin* kehyksiä. Nämä kehykset voi tulkita edelsteiniläisittäin siten, että kiista vastaa sosiaalista konfliktia ja ongelmakehyksessä yhdistyvät menetys, tarve sekä ratkaisua tavoittelevat toimenpiteet. Hanke-kehyyksessä painottuvat ratkaisua tavoittelevat toimenpiteet. Poliittiselle pelille ei ole yhtä helppo löytää vastinetta. Lähinnä siinä on kyse sosiaalisesta konfliktista ja ratkaisua tavoittelevista toimenpiteistä.

Esittämäni neljä journalistista kehystä eivät tyhjennä poliittisen journalismin kehysvarantoa, ja kehykset voisi jaotella toisinkin. Tyypittely perustuu käsillä olleen juttuaineiston läpikäymiseen sekä poliittisen journalismin seuraamiseen yleisemminkin. Katson, että esittämäni kehykset kuvaavat melko hyvin poliittisen journalismin tyypillisimpiä kehystäviä näkökulmia. Kehykset ovat kuitenkin tulkinnanvaraisia, ja samassa jutussa käytetään usein useitakin kehyksiä

Kehys-käsitteen avulla on mahdollista eritellä, millaisia seurauksia tietyn kehyksen omaksumisesta on puheena olevista asioista muodostuvaan ku-

---

¹⁰⁰ Edelstein, Ito ja Kepplinger (1989, 26, 74) luettelevat kaikkiaan seitsemän erilaista "ongelmallista tilannetta": 1) **Menetys**: esimerkiksi veden saastuminen. 2) **Tarve**: pyrkimys vesien puhdistamiseen. 3) **Institutionaalinen romahdus**: poliisin korruptoituminen. 4) **Sosiaalinen konflikti**: ristiriita saastuttavan teollisuuslaitoksen ja alueen asukkaiden välillä. 5) **Epävarmuus**: epä tietoisuus saastuneen veden haitoista tai sen puhdistamisen onnistumisesta. 6) **Ratkaisua tavoittelevat toimenpiteet**: vaatimukset puhdistamon rakentamiseksi tai rakentamisen aloittaminen. 7) **Estäminen**: teollisuuslaitoksen päätös olla osallistumatta puhdistamon rakennuskustannuksiin. Esitän Edelsteinin ja kumppaneiden luokittelun tässä vain havainnollistaakseni minkä tyyppisiä journalismissa sovelletut kehykset voivat olla. Tarkoitus ei ole luokitella budjettijuttuja näiden ongelmakehysten avulla.

vaan tai millaisiin aseisiin mikin kehys sijoittaa asiaan liittyviä tahoja. Kiista-kehyksessä toimijat näkökantoineen tyypistyvät helposti puolesta-vastaan -asetelman osapuoliksi, vaikka heidän intresseissään ehkä olisikin sävykkäämpi ratkaisun hakeminen puheena olevaan ongelmaan. Hanke-kehyksessä taas jutusta tulee helposti puuhahenkilön yksiääninen ylistys suunnitelmiansa erinomaisuudesta. Poliittisen pelin kehys johdattaa helposti rutiininomaisesti tarkastelemaan toimijoita strategisina pelureina, vaikka heidän toimintansa monesti olisikin pikemminkin kommunikatiivista ja aidosti ongelmien ratkaisuun tähtäävää. Ongelma-kehyksessä käsillä oleva ongelma ja sen ratkaisemiseksi tehdyt ehdotukset nousevat pääosaan. Ongelmakehys muistuttaa hankekehystä, mutta ongelma-kehyksessä ongelma on vielä avoin ja käsiteltävänä voi olla useita erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja. Hanke-kehyksessä on tavallisesti jo selvää, miten ongelman ratkaisussa edetään.

Ongelmakehys vastaa kehyksistä ehkä parhaiten habermasilaista julkisen keskustelun ihannetta. Ongelmakehyksessä ongelmana voi olla sekin, että osapuolilla on eri käsitys siitä, mikä puheena olevassa asiassa on ongelmalista. Jos näkökulmia kuitenkin perustellaan ja ongelmaa pyritään ratkaistamaan, juttu tukeutuu ongelmakehykseen. Jos taas jutussa painotetaan erimielisyyttä ja kärjistetään sitä, kyseessä on kiistakehys.

Journalistista kehystämistä voi tarkastella sekä *synkronisesti* että *diakronisesti*. Synkronista tarkastelua on esimerkiksi juttujen luokittelu sen mukaan, millaisia kehyksiä niissä on käytetty ja miten eri toimijaryhmät sijoituvat näiden kehysten määrittämiin rooleihin. Tällaista tutkimusta tehdään myös diskurssianalyysin nimikkeen alla. Diakronisesti taas tutkitaan vuoro-vaikutusprosesseja, jotka etenevät jonkun kehyksen puitteissa tai kehyksiä vaihdellen. Aihelman käsitteen avulla tartun journalistiseen kehystämiseen nimenomaan diakroniselta kannalta.

Aihelmaa voi pitää yleisen, journalismissa vakiintuneen aihekehyksen ja yksittäisen juttuaiheen välimuotona. Esimerkiksi syksyllä 1996 tuloverojen alentamista käsitelleitä juttuja ja puheenvuoroja ei kehystetty pelkästään veropolitiikan aihekategoriaan sekä yleisiin, kiista-, hanke-, ongelma- ja peli-kehyksiin, vaan juttuja kehystivät myös aiemmat, nimenomaan kyseisen vuoden tuloveroja koskevat puheenvuorot.

Aihelman ja yleisemmän aihekategorian ero tulee näkyviin uutisarvotuksessa. Kun aihe on vasta idulla, yksittäisen juttuaiheen merkittävyttä arvioidaan suhteessa yleisiin aihekategorioihin ja ongelmakehyksiin. Esimerkiksi kansanedustajan veronalennusta vaativa puheenvuoro ei välttämättä ylitä uutiskynnystä lainkaan. Jos puheenvuoroon kuitenkin reagoidaan, ja aihe alkaa muotoutua, veropuheenvuorojen uutisarvo kasvaa, koska nyt

ne mielletään osaksi konkreettisempaa, tietystä verokeskustelusta muodostuvaa aihealmaa. Vaikka mielipide olisi tavanomainen yleisen verokeskustelu-kehyksen kannalta, se tässä nimenomaisessa verokeskusteluaihelmassa voi olla hyvinkin uutisarvoinen. Aihelman kiihkeässä vaiheessa toimittajat suorastaan repivät poliitikoilta kannanottoja, ja kommentoinnista kieltäytymisenkin voi olla uutisotsikon arvoinen asia.

Aihelmat voivat kerran synnyttyään vakiintua yleisemmiksi journalistisiksi kehyksiksi. Esimerkiksi kuntien valtionosuuksista ja kuntataloudesta käytävä keskustelu on ehkä jonain vuonna kärjistynyt repiväksi kiistaksi valtion ja kuntien kesken. Seuraavina vuosina tämä "valtionosuuskiistan" aihealmaa on ollut mallina niin journalisteille, kunnille kuin hallituksillekin. Näin hallituksen ja kuntien välinen kiista-aihealmaa on toistunut vuosittain budjettia valmisteltaessa.¹⁰¹

Aihealmaa on siis toisiinsa kytkeytyvistä juttuaiheista muodostuva jatku-mo, ja se muodostaa arviointiperustan ja kontekstin jutunteon tueksi. Lisäksi aihealmaa voi tarkastella keskustelupuheenvuoroista koostuvana jatkumona. Tällöin herää kysymys puheenvuorojen välisistä suhteista. Kun esimerkiksi valtiovarainministeri esittää listan menoleikkauksia, joilla voitaisiin kattaa sovittua suuremmat tuloveronkevennykset, tämä on aloite, joka antaa odottaa reaktioita. Näin tullaan lähelle etnometodologisen keskusteluanalyysin tutkimusasetelmaa (esim. Drew & Heritage 1992; Tainio 1997; Aslama 1998). Aihealmaa voidaan erottaa ns. vieruspareja: kysymys on etujäsen, joka antaa odottaa jälkijäsenekseen vastausta, vaatimus antaa odottaa vaatimukseen myöntymistä tai sen torjumista jne. Aihealmaakontekstiin sovelletun vierusparianalyysin ongelmana kuitenkin on, että lehtijutuissa ei useinkaan ilmaista selkeästi, kenelle puheenvuoro osoitetaan eli keneltä vierusparin jälkijäsentä pitäisi odottaa. Näistä ongelmista huolimatta esimerkiksi Renvall (2000) onnistui erittelemään julkisen keskustelun vieruspareja yhdessä sanomalehti-aihealmaa ja Pietilä (2001b) sanomalehden yleisönosastossa sekä internetin keskustelufoorumeilla.¹⁰²

Aihealmaa-analyysissä tarkastellaan journalistista jutunkerrontaa ja julkis-ta keskustelua ajallisesti kehittyvänä vuorovaikutusprosessina. Tarkastelta-vana eivät ole pelkästään keskustelua jäsentävät tulkinnalliset kehykset tai

---

¹⁰¹ Syksyn 1996 kuntatalouden aihealmaa valtionosuuskiista oli kyllä mukana, mutta aihealman varsinainen juoni tuli pääministeri Paavo Lipposen esittämästä vaatimuksesta, että kunnat alentaisivat kunnallisveroaan talouden elvyttämiseksi. Budjettisyksynä 1994 kuntatalouden aihealmaa keskittyi enemmän kiistaan valtionosuuksien suuruudesta (Reunanen 1995b, 25-28). Syksyllä 1996 Dagens Nyheterissä ja Aftonbladetissa kuntataloutta sivuttiin vain muutamassa jutussa, eikä niiden voi katsoa muodostaneen aihealmaa.

¹⁰² Pohdin kasvokkai keskustelun ja julkisen keskustelun yhtäläisyyksiä ja eroja sekä näihin liittyviä metodisia kysymyksiä tarkemmin luvussa 8.

diskurssit, vaan ennen muuta toimijoiden vuorovaikutus näiden kehysten puitteissa. Aihelmittainen tarkastelu laventaa vuorovaikutuksen erittelyn yksittäisestä jutusta useisiin juttuihin ja eri viestimiin sekä niissä julkaisu- tuihin puheenvuoroihin. Näin tarkasteltuna yksittäinen yksipuolinenkin juttu voi olla julkisen keskustelun kannalta hyvä, jos se virittää korjaavia ja täsmentäviä kommentteja seuraavissa jutuissa. Itse asiassa yksinäisessä, vain yhtä näkökulmaa esittelevässä jutussa voi olla helpompi kehittää ajatuksia ja niiden perusteluja kuin moniäänisessä, useita katsantokantoja esittelevässä jutussa. (Reunanen 1995b, 14-17, 69).¹⁰³

Aihelmat muotoutuvat vuorovaikutuksessa, jossa politiikan, kansalaisyh- teiskunnan ja eturyhmien toimijat tarjoavat journalismille ainesta, jota toi- mittajat puolestaan valikoivat ja kehystävät sekä täydentävät omissa nimis- sään esittämillään puheenvuoroilla. Aihelmissä on kyse prosesseista, joita journalismi voi virittää tai hillitä, muttei tyystin hallita. Budjettiaihelmissä hallitus on ehkä journalismiakin keskeisempi toimija, koska keskustelu väkisinkin tukeutuu hallituksen valmistelutyössään tekemiin selvityksiin ja esityksiin.

Julkisen keskustelun näkökulmasta journalismin tehtävänä on huolehtia siitä, että kussakin aihelmassa olennaiset näkökulmat tulevat esiin ja eri ta- hojen puheenvuorot tulevat reilusti kohdelluiksi.¹⁰⁴ Journalismin pitäisi myös virittää keskustelua olennaisista kysymyksistä riittävän varhaisessa vaiheessa eli jo ennen kuin poliittisten ja hallinnollisten järjestelmien rat- kaisut ovat edenneet peruuttamattomasti. Toimittajat voivat esimerkiksi tehdä taustoittavia juttukokonaisuuksia ja pyrkiä näin aktiivisesti syventä- mään käytävää keskustelua. Pääkirjoituksissa ja kolumneissa toimittajat voivat esittää provosoivia väitteitä, jotka mahdollisesti virittäisivät keskus- telua edelleen. Puheenvuorojen valikointi, kehystäminen sekä ironisuutta ja romanttisuutta koskevat valinnat muovaavat nekin aihelmaa ja ovat paljolti kiinni toimituksellisista ratkaisuista. Journalismin vaikutusmahdollisuudet aihelman muotoutumisessa ovat siten varsin suuret, joskin käytännössä aihelmissä on paljolti kyse myös journalismin rutiininomaisesta reagoinnista ulkoisiin aloitteisiin, kuten järjestettyihin tapahtumiin ja tiedotteisiin.

Olen erottanut suomalaisesta budjettikeskustelusta yksitoista ja ruotsalai- sesta kaksitoista näkyvintä aihelmaa. Keskeinen aihelman kriteeri on, että aihelmaan liittyvät jutut viittaavat toisiinsa. Viittausten ei tarvitse olla kirjai-

---

¹⁰³ Pohdin jutun sisäisen ja juttujen välisen keskustelun etuja ja rajoituksia tarkemmin luvussa 8.6.

¹⁰⁴ Tarkoitan reiluidella samaa kuin kommunikatiivisuudella (ks. luvut 2.2 ja 3.3). Puheen- vuoron reilu kohtelu on sitä, että toiset osapuolet pyrkivät ymmärtämään puhujan tarkoituk- sen ja reagoivat puheenvuoroon mahdollisimman rehellisesti ja oikeudenmukaisesti.

mellisesti jutussa näkyvissä, vaan riittää, että budjettikirjoittelua seurannut lukija tunnistaa juttujen liittyvän samaan tapahtumakulkuun tai keskusteluun. Aihelmien luokitteluvaiheessa on siis kyse juttujen ja puheenvuorojen lajittelusta muutamiin keskeisiin teemoihin. Itse aihe-lyma-analyysi alkaa tämän jälkeen, kun kunkin teeman juttuja tarkastellaan ajallisesti kehittyvänä puheenvuorojen sarjana.

Aihelmien valinta ja nimeäminen perustuu aineiston alustavaan lukemiseen ja luokitteluun. Aineistossa erilaiset keskustelut lomittuvat, ja aihe-lyma-luokituksen voisi tehdä useilla tavoilla. Olen pyrkinyt luokitteluun, joka mahdollisimman havainnollisesti ja taloudellisesti kokoaisi jutut ja puheenvuorot toisistaan suhteellisen erillisiksi teemoiksi. Olen myös pyrkinyt luokitukseen, joka tekisi ruotsalaisen ja suomalaisen kirjoittelun vertailun mahdolliseksi. Tarkkaan ottaen nimeämäni aiheet ovat pikemminkin aihe-lymaryppäitä, jotka koostuvat useista osa-aihelmista. Esimerkiksi ruotsalainen talouspolitiikan aihe-lyma alkoi rahapolitiikkaa, inflaatiota ja työttömyyttä koskevalla puheenvuorolla sekä tätä seuranneilla kommenteil-la. Tämän jälkeen syntyi aihe-lyman alkuun nähden uusi juonne, kun pääministeri Persson ilmoitti kannattavansa kohdistettuja tulonsiirtoja (fördelningspolitik) yleisen elvytyksen sijasta. Puhe siirtyi suhdannepoliittisesta kehuksesta tulonjakopoliittiseen kehykseen. Aihelmiksi nimeämäni puheenvuorot koostuvat lukuisista osaketjuista, eivätkä näiden väliset kytkökset useinkaan ole kovin kiinteitä.

Esittelen seuraavaksi lyhyesti suomalaisesta ja ruotsalaisesta budjettikeskustelusta erottamani aiheet. Luvuissa 9 ja 11 ja 13 analysoin muutamia aihe-lymia tarkemmin soveltaen kussakin luvussa hieman erilaisia analyysivälineitä.

7.2. Budjettiaihelmat Suomessa

Suomalaista budjettikeskustelua hallitsivat syksyllä 1996 talouspoliittiset aiheet ja erityisesti keskustelu tuloverotuksen alentamisesta. Taulukko 7.1 esittää aihe-lymaviittausten jakautumisen yhdentoista tärkeimmän aihe-lyman kesken. Kukin toimija voi liittyä useaan-kin aihe-lymaan, samoin kussakin jutussa voidaan viitata useisiin aihe-lymiin, minkä vuoksi viittausten yhteismäärä ylittää toimijoiden ja juttujen määrän. Samaa aihe-lymaa koskeva viittaus on laskettu vain kerran juttua ja jutussa esiintyvää toimijaa kohti. Toimijasarakkeissa mukana ovat vain toimijaviittaukset. Kertojan viittaukset on jätetty niistä pois.

TAULUKKO 7.1. Viittaukset aiheisiin Helsingin Sanomissa ja Iltalehdessä.

	HS		IL		Molemmat lehdet	
	Jutut %	Toimijat %	Jutut %	Toimijat %	Jutut %	Toimijat %
Talouspolitiikka, työttömyys	24	26	31	34	26	28
Tuloveronkevennykset	22	26	25	29	23	27
Piika- ja palvelukeskustelu	12	12	12	11	12	12
Lään uudistus	9	11	10	10	9	11
Kuntatalous	11	10	6	5	9	9
Energia- ja ympäristöverot	8	7	8	7	8	7
Autoilun verotus	3	2	3	2	3	2
Tiemäärärahat	4	3	1	0	3	2
Alle 20-v. opintotuki	4	2	1	0	3	2
Korkeakoululaki	3	2	0	0	2	1
Alkoholiverotus	0	0	2	1	1	0
Viittauksia yhteensä (%)	100	100	100	100	100	100
Viittauksia yhteensä (N)	472	1549	173	526	645	2075
Juttuja ja toimijoita (N)	274	1330	112	511	386	1841

Aihelmien painotukset muistuttavat Helsingin Sanomissa ja Iltalehdessä toisiaan. Erona on lähinnä se, että IL:ssä keskustelu keskittyi HS:a enemmän muutamaa tärkeimpään aiheeseen. Tiemäärärahoista, alle 20-vuotiaiden opintotuesta ja korkeakoulujen kehittämislaita IL ei kirjoittanut juuri lainkaan.

Talouspoliittista keskustelua väritti hallituksen asettaman, ns. kannustinloukkuongelmaa pohtineen työryhmän ehdotukset. Työryhmän ehdottamia muutoksia etuiksiin ja verotukseen oli tarkoitus toteuttaa jo vuoden 1997 talousarviossa. Keskeisenä tavoitteena oli budjettialijäämän supistaminen menoja leikkaamalla sekä työttömyyttä ja sen aiheuttamia kuluja supistamalla. Tuloloukuista ja työttömyydestä kirjoitettiin eniten ennen budjettiriihtä. Budjettiriihen jälkeen oppositio syytti hallitusta työttömyysongelman hoidon laiminlyömisestä. HS:n mielipide- ja vieraskynä-palstoilla käytiin kiinnostava keskustelu työllisyyden parantamisesta työaika lyhentämällä. Ajatuksen esitti apulaisprofessori Markku Ojanen 12. 8. ja sitä vastusti VM:n alivaltiosihteeri Johnny Åkerholm 16. 8. viittaamalla suoraan Ojasen kirjoitukseen. Sananvaihtoa kommentoitiin muutamassa muussakin mielipidejutussa.

Olen lukenut talouspoliittiseen keskusteluun tekstijaksot, joissa valtiontaloutta tarkastellaan kokonaisuutena, esimerkiksi valtionvelan, budjettike-

hyksen, elvytyksen, työttömyyden tai jonkun muun vastaavan seikan näkökulmasta. Sen sijaan en ole lukenut mukaan jonkin yksittäisen kysymyksen tai budjetin osa-alueen käsittelyä. Tällä perusteella olen erottanut esimerkiksi kysymykset tuloverojen keventämisestä sekä alle 20-vuotiaiden opintorahasta omiksi aiheilmikseen.

Syksyn 1996 tärkein yksittäinen budjettiteema koski **tuloverojen keventämistä**. Hallitus oli ohjelmassaan sitoutunut tietyn suuruisiin kevennyksiin, ja kesän aikana oli vaadittu tätä suurempiakin kevennyksiä. Vaatimuksia perusteltiin paitsi veroasteen kohtuuttomalla korkeudella sinänsä myös kevennysten mahdollisilla suotuisilla vaikutuksilla työllisyyteen ja talouden yleiseen elpymiseen. Ansiotulovähennyksen korotus oli yksi kannustinloukkutyöryhmän ehdotuksista. Veronkevennyskeskustelu liittyi talouspolitiikasta ja työttömyydestä käytyyn keskusteluun. Koska verokeskustelu kuitenkin oli erittäin vilkasta ja koska sitä käytiin paljon myös irrallaan muusta talouspoliittisesta keskustelusta, olen luokitellut sen omaksi aiheilmakseen.

Kotiaivun palkkaamista ja palveluelinkeinoja yleisestikin koskeva **piika- ja palvelukeskustelun aihe** liittyi hallituksen yrityksiin lisätä kotitalouksissa tehtävää palkkatyötä. Työryhmä alkoi pohtia asiaa kesäkuussa ja sai esityksensä valmiiksi heinäkuun lopussa. Työryhmän esityksiä oli tarkoitus ottaa mukaan budjettiin. Aiheeseen liittyi Helsingin Sanomien julkaisema Maa vailla palveluja -juttusarja, jonka avulla lehti ilmeisesti halusi laajentaa ja syventää palveluelinkeinojen asemaa koskevaa keskustelua.

Lääniuudistuksen aihe syntyi sisäministeriön valmistelemasta lääniuudistuksesta, joka oli tarkoitus hyväksyä budjetin yhteydessä. Rahallisesti uudistuksella tavoiteltiin muutamien kymmenien miljoonien markkojen vuosittaisia säästöjä, mutta finanssipolitiikkaa tärkeämpiä lääniuudistuksessa olivat kuitenkin sen aluepoliittiset ulottuvuudet.

Kuntatalous on yksi budjettikeskustelun vuosittain toistuvista teemoista, koska valtio ja kunnat neuvottelevat budjetin yhteydessä valtionosuuksien suuruuksista ja kunnille asetettavista velvoitteista. Syksyllä 1996 kuntatalouden aiheen erityispiirre oli hallituksen yritys taivuttaa kuntia elvyttämään taloutta kunnallisveron alennuksilla.

Ympäristö- ja energiaveroista keskusteltiin omissa aiheilmassaan. Tämä aihe liittyi tuloveronalennusten aiheeseen budjettiriihessä, kun tuloverojen lisäalennukset keksittiin kompensoida energiaverojen nostolla.

Liikenteen verotusta ja määrärahoja käsiteltiin kahdessa aiheilmassa. **Autoilun verotusta** koskevassa aiheilmassa etsittiin korvaavaa verotusmuotoa autoilijoita ärsyttäneelle tuulilasiin liimattavalle verotarralle. **Rautateiden ja maanteiden** rakentamiseen ja ylläpitoon varattavista rahoistakin

kirjoitettiin sen verran, että kirjoittelun voi katsoa muodostaneen oman aihehansa.

Koulutusasioitakin käsiteltiin kahdessa aihehmassa. **Alle 20-vuotiaiden opintotukea** koskevassa aihehmassa keskusteltiin hallituksen kannustinloukkutyöryhmän ehdotuksesta nostaa nuorimpien opiskelijoiden tuki muiden tasolle. Asiasta keskusteltiin omana kysymyksenään, minkä vuoksi olen luokitellut sen omaksi aihehukseksi. Syksyllä 1996 alle 20-vuotiaat opiskelijat saivat 750 markkaa opintotukea kuussa, kun tätä vanhempien opintotuki oli noin kaksinkertainen. **Korkeakoulujen kehittämislakia** koskeva aihehman synty opetusministeriön ja valtiovarainministeriön välisestä, kyseistä lakia koskevasta kiistasta. Opetusministeriö olisi halunnut jo kymmenen vuotta voimassa olleen lain jatkamista, mikä olisi turvannut korkeakoulujen määrärahojen säilymisen. Valtiovarainministeriö taas ei olisi halunnut jatkaa lain voimassaoloa.

Alkoholiverotuksesta kirjoitettiin neljässä IL:n jutussa ja kahdessa HS:n jutussa. Aihe ei herättänyt syksyllä juurikaan keskustelua Suomessa. Sen sijaan Ruotsissa verotukseen esitettiin huomattavia muutoksia, ja se oli siellä tärkeä aihehman. Suomalaisjutuissa vain ohimennen spekulointia valtion alkoholiverotulojen kohtaloa, kun verovapaan tuonnin kiintiötä joudutaan nostamaan. Kirjoittelu oli niin vähäistä, että oikeastaan kyse ei ollut aihehman lainkaan.

7.3. Budjettiaihelmat Ruotsissa

Suomalaislehtien tavoin myös ruotsalaislehdissä talouspolitiikka ja työttömyys oli näkyvin budjettiaihelma. Lisäksi keskusteltiin paljon sosiaalidemokraattien ja keskustan budjettiyhteistyöstä sekä puolustusbudjettiin sisältyvistä leikkauksista. Taulukko 7.2 esittää aihehmaniittausten jakautumisen kahdentoista tärkeimmän aihehman kesken.

TAULUKKO 7.2. Viittaukset aiheisiin Dagens Nyheterissä ja Aftonbladetissa.

	DN		AF		Molemmat lehdet	
	Jutut	Toimijat	Jutut	Toimijat	Jutut	Toimijat
	%	%	%	%	%	%
Talouspolitiikka, työttömyys	34	33	43	48	37	37
Hallituksen keskustayhteistyö	13	16	4	5	10	13
Puolustusbudjetti	11	12	8	6	10	11
Autoedun verotus	7	7	5	6	6	6
Kulttuuribudjetti	8	8	3	2	6	6
Tutkimussäätiöt	6	5	4	5	5	5
Alkoholiverotus	4	3	10	9	6	5
Eläkeläiskysymys	5	4	10	7	7	5
Piika- ja palvelukeskustelu	5	5	3	3	5	4
Kiinteistöverotus	3	2	6	6	4	3
Lapseneläkkeet	4	3	3	2	3	3
Kuntatalous	2	2	2	1	2	1
Viittauksia yhteensä (%)	100	100	100	100	100	100
Viittauksia yhteensä (N)	306	1459	155	558	461	2017
Juttuja ja toimijoita (N)	263	1426	162	621	425	2047

Dagens Nyheterin ja Aftonbladetin painotukset erosivat toisistaan selvemmin kuin HS:n ja IL:n. DN:ssä keskusteltiin puolueiden budjettiyhteistyökuvioista, puolustusmenojen leikkauksista ja kulttuuribudjetista selvästi enemmän kuin AF:ssa. AF:ssa taas korostui iltapäivälehdelle tyypillisesti alkoholiverotusaihelma. Myös eläkeläisten asemaa koskevan aiheen sekä kiinteistöverotukseen liittyvän aiheen osuudet olivat AF:ssa suuremmat kuin DN:ssä.

Talouspolitiikan ja työttömyyden aiheen taustalla oli Ruotsissakin vuosikymmenen alun talouskriisi ja siitä selviytyminen. Perintönä talouskriisistä nähtiin erityisesti valtion velka, työttömyys ja budjettialijäämä. Keskustelussa kiteytyi kaksi talouspoliittista linjaa: "säästävä" linja korosti tiukkaa rahapolitiikkaa ja tähtäsi matalaan korkoon ja inflaatioon, kun "elvyttävän" suuntauksen iskusana oli "förtroendechock" eli kulutuskysynnän rohkaisuun tähtäävät toimet. Keskustelu linjojen välillä virisi paljolti viiden sosiaalidemokraattisen ekonomistin DN:ssä 31.7. julkaistusta kirjoituksesta, jossa he kritisoivat hallituksen inflaationvastaista politiikkaa ja ehdottivat kotimaisen kysynnän elvyttämistä inflaation kiihtymisen uhallakin. Seuraava merkittävä avaus oli pääministeri Göran Perssonin lausunto, että taloudellinen tilanne on jo niin hyvä, että voitaisiin alkaa tukea lamasta ja leikkauksista eniten kärsineitä lisäämällä varovaisesti tulonsiirtoja.

Ruotsalaisessa talouspolitiikan aiheelmassa työttömyys oli koko ajan näkyvästi esillä. Keskustelua herätti erityisesti hallituksen tavoite puolittaa avoin työttömyys kahdeksasta neljään prosenttiin vuoteen 2000 mennessä. Hallituksen työllisyystavoitteisiin viitattiin myös ammattiliittojen keskusjärjestön LO:n kongressissa, missä LO esitti omat reseptinsä työllisyyden lisäämiseksi. LO ehdotti raippaveron (värnskatt) korvaamista hoitoverolla (vårdskatt), jonka tuotto suunnattaisiin hoitoalan työpaikkojen luomiseen.

Sosiaalidemokraattisen hallituksen budjettiyhteistyö keskustapuolueen kanssa herätti runsaasti keskustelua lehdissä. Keskustayhteistyön katsottiin etäännyttävän hallitusta ammattiyhdistysliikkeestä. Ammattiliittojen keskusjärjestön LO:n puheenjohtaja Bertil Jonsson muun muassa arveli, että vaikka hallituksen tarkoituksena oli keskustayhteistyöllä rikkoa oikeiston rivejä eduskunnassa, keskusta onnistuikin demariyhteistyön avulla rikkomaan työväenliikkeen rivejä (DN 8.9.). Hallituksen keskustayhteistyön aiheelmassa jutut nojautuivat muita aiheilmia enemmän poliittisen pelin kehukseen.

Puolustusbudjettia koskeva aiheilmä muodostui paljolti kamppailuksi siitä, mitkä tukikohdat lakkautetaan ja mitkä säilytetään. DN julkaisi laajoja juttuja, joissa lakkautusuhan alla olevien joukko-osastojen ja esikuntien työntekijät perustelivat puolustuksellisin ja taloudellisin argumentein, miksi heidän tukikohtansa pitäisi säilyttää. Yleensäkin ratkaisuja perusteltiin puolustuksellisilla näkökohdilla, mutta kirjoittelua leimaisivat epäilykset, että puheenvuorojen taustalla vaikuttaisi kuitenkin alueellinen eduntavoittelu. Tätä vaikutelmaa lisäsivät puolustusministeriössä tehdyt muutokset puolustusvoimien komentajan Owe Wiktorinin esityksiin. Näiden muutosten suuruuteen vedoten aiheelmassa rakennettiin arvovaltakiistaa Wiktorinin ja puolustusministeri Thage Petersonin välille.

Autoedun verotuksen aiheilmassa keskusteltiin hallituksen esityksestä uusiksi autoetusäänöksiksi. Tavoitteena oli panna autoedun saajat maksamaan yksityisajostaan ajettujen kilometrien mukaisesti. Samalla olisi pienennetty autojen verotusarvoja. Aikaisemmin autolla sai ajaa kuinka paljon vain ilman lisäkustannuksia. Hallituksen esitystä kritisoitiin erityisesti siitä, että vaikka alunperin lakimuutosta perusteltiin ympäristösyillä (kilometrit maksullisiksi), lopulta uudistus pienensi useimmissa tapauksissa autoedun verotusta ja suosi näin muutenkin hyvässä asemassa olevia ihmisiä. DN julkaisi useita juttuja, joissa selostettiin viranomaisten ja järjestöjen esityksestä antamia lausuntoja. Lausuntokierroksen jälkeen hallitus muutti ehdotustaan entistä edullisemmaksi autoedun saajille. Sekä DN että AF kritisoivat pääkirjoituksissaan hallitusta alkuperäisten tavoitteiden unohtamisesta. Uutisjutussaan AF (4.9.) hännäsi ympäristöministeri Anna Lindhiä otsikoimalla "Titta, ministern – det blev tvärtom". AF kysyi Lindhiltä, miksi autoetu tuli

saajalleen edullisemmaksi, vaikka tarkoitus oli tehdä siitä ympäristöperustein kalliimpaa.

Kulttuuribudjettia koskevaa aihelmaa käsiteltiin lähinnä DN:ssä. AF julkaisi hallituksen kulttuuribudjetista vain yhden laajan kommenttijutun, lyhyen lainauksen Svenska Dagbladetin kommentista, maininnan kulttuurimäärärahoista budjetin menojen luettelossa sekä lyhyen yleisönosastojutun, jossa kehoitettiin kulttuuriministeri Marita Ulvskogia ja muuta hallitusta kantamaan huolta mieluummin Ruotsin kuin Dramaten-teatterin taloudesta.

DN julkaisi ennen kulttuuribudjetin julkistamista neljän jutun sarjan, jossa haastateltiin kulttuurivaikuttajia. Kulttuuribudjetin julkistamisen jälkeen DN esitteli sen sisältöä reilun sivun juttukoosteessa, jossa varsin perusteellisesti selostettiin budjettiin sisältyvät keskeiset muutokset ja kiistakysymykset. Kulttuuritoimi oli ainoa menoalue, jonka kokonaismäärärahaa ei leikattu. Muun muassa kirjastojen kirjanhankintamäärärahoja lisättiin. Kulttuuribudjettia koskevassa aihelmassa kiisteltiin kolmen tukholmalaismuseon siirrosta Göteborgiin perustettavaan Etnografiseen keskukseseen. Keskustelua herättivät myös Ulvskogin näkemykset, että Dramaten-teatterin pitäisi tukholmalaiseliitin sijasta palvella paremmin koko valtakuntaa esimerkiksi kiertueiden avulla.

Tutkimussäätiöiden aihe ma syntyi hallituksen ja erityisesti koulutusministeri Carl Thamin aloitteesta ottaa ns. tutkimussäätiöt (forskningsstiftelser) valtion valvontaan. Carl Bildtin porvarihallitus oli perustanut säätiöt siirtämällä niihin palkansaajarahastojen varoja. Säätiöiden johtoon tuli tutkimuksessa meritoituneita henkilöitä, eikä niiden varainkäyttö ollut valtion valvonassa. Nyt sosiaalidemokraatit halusivat säätiöiden hallitukseen valtioonemmistön, mikä taas ei käynyt demareiden yhteistyökumppanille keskustalle. Ehdotus esiteltiin tutkimusbudjetin (forskningsproposition) yhteydessä. Tutkimusbudjetti sisälsi kulttuuri- ja puolustusbudjetin tapaan myös määrärahasyöksiä, mutta julkisuudessa aihe ma muodostui nimenomaan säätiöiden hallintoa koskevasta kiistasta.

Alkoholiverotuksen aihe ma sai alkunsa hallituksen aikeista muuttaa alkoholijuomien verotusta vastaamaan paremmin EU:n määräämiä verottoman tuonnin suurempia kiintiöitä. Tarkoitus oli alentaa vahvan oluen ja nostaa kansanoluen (folköl) hintaa. Monissa puheenvuoroissa epäiltiin, että veromuutokset eivät juurikaan vähentäisi oluen tuontia Tanskasta. Sen sijaan ruotsalaisten arveltiin alkavan ostaa kotimaassakin kansanoluen sijasta vahvaa olutta. Kriittikistä huolimatta hallitus piti veromuutokset budjettiesityksessään. DN käsitteli alkoholiverotusta koskevaa aihelmaa yhdesätoista ja AF viidessätoista jutussa. AF:n suurempi kiinnostus alkoholiverotukseen on johdonmukaista alkoholin populaarin luonteen takia. DN:ssäkin

aihelman käsittelyssä oli paikoin populaareja piirteitä. Tanskasta halpaa olutta hakeneista ruotsalaisista kertova reportaasinomainen juttu (22.9.) olisi latteahkoa otsikkoa (Popular ölresa över Öresund) lukuun ottamatta sopinut sellaisenaan iltapäivälehteenkin.

Eläkeläiskysymyksen aihe ma syntyi reaktion a hallituksen eläke- ja asumistukileikkauksiin, joiden takia eläkeläisten reaalitulot olisivat vähentyneet. Erityisesti AF:ssa julkaistiin tyytymättömien eläkeläisten yleisönosastokirjoituksia, ja myös eläkeläisten etujärjestö PRO alkoi syksyllä vaatia asian korjaamista. Pääministeri Göran Persson lupasi PRO:n kongressissa, että vuonna 1998 tai viimeistään vuonna 1999 eläkkeiden reaalitason säilyminen taataan, mutta käsillä olevaan budjettiin hän ei luvannut muutoksia. Syksyllä 1996 kirjoitettiin myös eläkeläispuolueen perustamissuunnitelmista, mutta nämä jutut ovat aineistossa vain niiltä osin, kuin niissä käsitellään budjettiin liittyviä kysymyksiä. Eläkeläisaihe ma huipentui noin kahdentoistatuhannen eläkeläisen mielenosoitukseen, jossa eläkkeiden reaalitason turvaaminen oli yksi keskeisistä vaatimuksista. Erityisesti DN käsitte li mielenosoitusta näyttävästi.

Piika- ja palvelukeskustelun aihe ma jatkoi jo 1990-luvun alkupuolelta käytyä keskustelua siitä, voitaisiinko kotitaloustyötä tukea verohelpotuksin. Aloitteet eivät olleet edenneet, koska Ruotsissa ei ole pidetty sopivana, että varakkaat voisivat palkata piikoja siivoamaan asuntojaan. Keskustelu kotitaloustyön tukemisesta virisi uudelleen kesäkuussa 1996, kun työministeri Margareta Winberg kertoi valtion ehkä alkavan tukea kotiapulaisten palkkaamista. Syksyllä veroministeri Thomas Östroskin sanoi muuttaneensa kantansa tuelle myönteiseksi. Tuki olisi yksi keino palvelusektorin elvyttämiseksi. Sosiaaliministeri Margot Wallström ei kuitenkaan kannattanut kotitaloustyön yleistä tukea, vaan ehdotti sen suuntaamista pelkästään vanhusten kotihoitoon (DN 23.8.). Ruotsissa piika- ja palvelukeskustelun aihe ma jäi vaisummaksi kuin Suomessa. AF:ssa siihen viitattiin vain viidessä jutussa, DN:ssä kuudessatoista.

Kiinteistöverotuksen aihe ma sai alkunsa kiinteistöjen verotusarvojen korotuksista. Korotukset olivat joissain tapauksissa niin suuria, että hallituksen katsoi veron kohtuullistamisen tarpeelliseksi. Syksyllä 1996 aihe ma rakentui puheenvuoroista, joissa hallituksen ja keskustapuolueen sekä kiinteistönomistajien edustajat esittivät mielipiteitä kohtuullistamisen suuruudesta. DN:ssä aihetta käsiteltiin enimmäkseen pikku-utisissa ja yleisönosastossa. AF käsitte li aihe ma näyttävämmin. Se muun muassa julkaisi aukeaman juttukokonaisuudessa kuvat ministereiden taloista ja tiedot niiden verotuksen muutoksista. Toisessa juttukoosteessa AF esitteli veromuutosten takia

vaikeuksiin joutuvien asukkaiden kokemuksiä. Kiinteistönomistajien kansanliike veronkorotuksia vastaan pääsi esiin niin DN:ssä kuin AF:ssakin.

Lapseneläkkeitä koskeva aihe on mielenkiintoinen siksi, että julkinen keskustelu todennäköisesti osaltaan sai hallituksen peräytymään kevätbudjetissa ilmoittamistaan lapseneläkkeiden leikkauksista. Leikkauksia vastustivat niin yksityiset kansalaiset, oppositiopuolueet kuin monet sosiaalidemokraatitkin. Lapseneläkeaihelman juttujen määrä oli yllättävän vähäinen. DN viittasi aiheeseen yhdessätoista ja AF neljässä jutussa. Ehkä valtaosa protesteista oli esitetty jo keväällä ja kesällä. Toinen syy kirjoittelun vähäisyyteen saattoi olla se, että hallituksen nopean peräytymisen takia kovin voimakas protestointi ei ollut tarpeenkaan eikä juttuja siksi voinut myöskään rakentaa tavalliseen tapaan kiista-kehukseen tukeutuen.

Kuntatalouden aihe on jäi ruotsalaisaineistossa muutamaan puheenvuoroon. Kuntaliitto ja hallitus olivat keväällä sopineet, että hallitus ei päätöksillään lisää kuntien menoja ilman että lisäykset korvattaisiin kunnille. Kunnat lupasivat pidättäytyä kahteen vuoteen veronkorotuksista. DN julkaisi pari juttua, joissa osapuolet vakuuttivat sopimuksen pitävän. AF ei puuttunut kuntatalouden aiheeseen juuri lainkaan. Suomen pääministerin Paavo Lipposen ehdotus kunnallisveron alentamisesta muistuttaa kiinnostavasti ruotsalaisten sopimusta. Suomessa kuntatalouden aihe on muodostui laajemmaksi ja konfliktisemmaksi kuin Ruotsissa.

7.4. Vertailevaa yhteenvetoa

Sekä suomalaisissa että ruotsalaisissa lehdissä budjetti-aiheet kytkeytyivät varsin kiinteästi hallituksen kontrolloimiin valmisteluprosesseihin. Tämä on luonnollista, sillä hallituksen nimenomaisena tehtävänä on budjettiesityksen valmistelu. Talouspolitiikan aiheissa hallituksen asema korostui erityisesti suomalaisessa keskustelussa, koska keskustelua kehystivät hallituksen asettaman kannustinloukkutyöryhmän ehdotukset. Työttömyys esitettiin molemmissa maissa keskeiseksi talouspolitiikan ongelmaksi. Suomalaislehdissä työttömyyttä käsiteltiin supistavan talouspoliittisen linjan mukaisesti ennen muuta rakenteellisena kannustinloukkuongelmana, kun Ruotsissa työttömyyden yhteydessäkin painottui suhdannepolitiikka.

Kuten luvussa 6.4 havaittiin, suomalaislehdissä keskusteltiin ruotsalaislehtiä enemmän veroista. Ruotsissa veroihin liittyivät vain autoedun, alkoholin ja kiinteistöjen verotuksen melko pienet aiheet. Suomessa tuloveronkevennyksen aihe väritti olennaisesti syksyn koko budjettikeskustelua. Sosiaaliturvasta keskusteltiin Suomessa lähinnä talouspolitiikan aiheiden yhteydessä osana tuloloukkuongelmaa. Ruotsissa sosiaaliturvaan liittyi

kaksi itsenäistä aihealmaa: eläkeläiskysymyksen ja lapseneläkkeiden aiheet. Hiukan kärjistäen voi sanoa, että Suomessa budjettikeskustelua käytiin siitä, pitäisikö hallituksen vielä entistä tiukemmin toteuttaa valitsemaansa supistavaa linjaa, kun ruotsalaiskeskustelussa tarjottiin hallituksen säästävän linjan vaihtoehdoksi elvyttävää linjaa.

Piika- ja palvelukeskustelun aihealmaa virisi molemmissa maissa hallituksen aloitteesta, ja molemmissa maissa vastakkain asetettiin kotitalouksien työllistämismahdollisuudet ja huoli luokkayhteiskunnan paluusta. Tässä aihealmassa HS erosi muista lehdistä julkaisemalla laajan juttusarjan, jossa pohdittiin monista näkökulmista palveluammattien asemaa Suomessa. Ruotsissa aihealmaa oli tutkimusajankohtana melko vaikea.

Useimmat yksittäisiin veroihin tai määrärahoihin keskittyvät aiheet olivat reaktioita hallituksen säästösuunnitelmiin. Ruotsissa hallitus esiintyi tyypillisesti yhtenäisenä, ja kiistan toiseksi osapuoleksi asettuivat edunsaajat tai näiden järjestöt. Tällaisia ruotsalaisaihealmaa olivat erityisesti eläkeläiskysymys kiinteistöveroitus ja lapseneläkkeet. Suomessa hallituksen sisäiset, joko ministeriöiden tai hallituspuolueiden väliset kiistat värjivät kutakuinkin kaikkia budjettiaihealmaa.

Puolueiden välinen keskustelu oli Suomessa paljon Ruotsia vilkkaampaa. Kärjekkäimmäksi sananvaihto kävi tuloveronkevennyksen aihealmassa. Siinä toisiaan nokittivat varsinkin kokoomuksen ja sosiaalidemokraattien edustajat. Ruotsissa sitä vastasi lähinnä sosiaalidemokraattien ja keskustan budjettiyhteistyötä koskeva aihealmaa, jossa hallituksen ja keskustan edustajat puolustivat yhteistyötä ja sosiaalidemokraattien ay-siipi kritisoi sitä. Ruotsissa kriittinen keskustelu oli siis lähinnä sosiaalidemokraattien sisäistä.

Erittelen budjettiaihealmaa tarkemmin luvuissa 9, 11 ja 13 siten, että käyn kussakin luvussa läpi yhden suomalaisen ja yhden ruotsalaisen aihealman. Olen valinnut analysoitavat aiheet niin, että kussakin luvussa suomalais- ja ruotsalaisaihealman teemat muistuttaisivat mahdollisimman paljon toisiaan. Luvussa 9 tarkastelen talouspolitiikan ja työttömyyden aihealmaa kiinnittäen erityistä huomiota esitystekniikoihin ja toimijoiden väliseen vuorovaikutukseen. Luvussa 11 analysoin piika- ja palvelukeskustelun aihealmaa erityisesti dialogisuustyyppien ja strategisuusvihjeiden kannalta. Luvussa 13 erittelen suomalaista tuloveronkevennysaihealmaa ja ruotsalaista puolueyhteistyön aihealmaa erityisesti ironisoinnin ja kerronnan sävyn näkökulmasta. Kaikissa aihealmaa-analyysissä pääpaino on kuitenkin keskusteleavuuden arvioinnissa eli siinä, miten puheenvuorot reagoivat toisiinsa ja kuinka reilusti eri tahoja ja näkökulmia kohdellaan. Kiinnitän erityistä huomiota journalismin suorituksen näkökulmien esinnostajana, rinnastajana ja perusteiden tivaajana.

8. Vuorovaikutus tekstissä

8.1. Vuorovaikutus ja dialogisuus

Esittelin luvussa 6 toimijaryhmien, teemojen ja budjettipoliittisten linjojen pääsyä julkiseen keskusteluun. Arvioin myös, missä määrin lehdet raportoivat poliittisen eliitin toimia ikään kuin ylhäältä alas ja missä määrin ne pyrkivät itsenäisesti edustamaan kansalaisyhteiskunnasta kumpuavia näkökulmia joko ottamalla kantaa omissa nimissään tai tarjoamalla julkisuustilaa poliittisen eliitin ulkopuolisille toimijoille. Luvussa 7 kuvasin lyhyesti, millaisiin aiheisiin budjettikeskustelu syksyllä 1996 kanavoitui. Seuraavissa luvuissa käyn tarkemmin käsiksi sanomalehdissä käydyin julkisen keskustelun vuorovaikutukselliseen luonteeseen.

Tarkoitan keskustelulla jotain teemaa tai aihetta koskevaa mielipiteenvaihtoa. Julkisesta keskustelusta on kyse silloin, kun keskustelu liittyy julkisen mielipiteen muodostumiseen (Price 1992, 74).¹⁰⁵ Keskustelusta voi erottaa yhtäältä sen *sisällöllisen* puolen eli ne mielipiteet ja aiheet joista puhutaan ja toisaalta *vuorovaikutuksellisen* puolen eli sen, miten eri tahot suuntaavat puheenvuoroja toisilleen ja reagoivat toisiinsa. Kuvaan keskustelun vuorovaikutuksellista puolta vuorovaikutuksen ja dialogisuuden käsitteillä. Käytän vuorovaikutus-sanaa yleisempänä käsitteenä ja viittaan dialogisuudella vuorovaikutuksen luonteeseen.

Keskusteluksi kutsutulta prosessilta on ainakin etnometodologisessa keskusteluanalyysissä edellytetty, että puheenvuorot reagoivat toisiinsa (esim. Psathas 1995). Samaakaan asiaa koskevista puheenvuoroista ei näin ollen muodostuisi keskustelua, jos ne eivät reagoi toisiinsa. Pietilä (2002, 137-138) päätyy kuitenkin kantaan, että julkisuudessa asian puolesta ja sitä vastaan esitetyt mielipiteet voidaan katsoa vastavuoroisiksi, vaikkeivät ne suoraan viittaisikaan toisiinsa. Minimiehto julkiselle keskustelulle olisi siten, "että jostain asiasta esitetään julkisesti toisiinsa suhteutuvia mielipiteitä. Kaikki tällaisia kantoja ilmaisevat lausumat viestimissä ovat puheen-

---

¹⁰⁵ Julkisuudet ulottuvat "episodimaisista" kahvila- tai kadunkulmajulkisuuksista "järjestettyihin" vanhempainilta- tai kirkkopäiväjulkisuuksiin sekä "abstrakteihin" joukkoviestin-julkisuuksiin (Habermas 1997/1992, 452). Julkista keskustelua käydään näissä kaikissa, ja eri tyyppisillä julkisuuksilla on yhteyksiä toisiinsa. Julkisuus ei ole instituutio tai organisaatio, vaan sitä määrittää pikemminkin kommunikatiivisen toiminnan synnyttämä sosiaalinen tila. (mt., 436.) Tässä tutkimuksessa tarkastelen vain viestimissä käytävää julkista keskustelua.

vuoroja niissä käytävässä julkisessa keskustelussa" (ma., 138). Itse omaksun saman kannan, joskin olen hyväksynyt tutkimusaineistoon lausumia ehkä vielä väljemmin kriteerein kuin Pietilä.¹⁰⁶

Julkisen keskustelun tutkimisen taustalla on yleensä ajatus, että keskustelun aihe on jollain tapaa yhteiskunnallisesti merkittävä. Keskustelu mieltään osaksi enemmän tai vähemmän demokraattista poliittista prosessia. Tällöin melkein itsestään selvän olennaiselta tuntuu selvittää, millaisia mielipiteitä tuodaan esiin, ketkä saavat äänensä kuuluviin, ja millaisten kielellisten keinojen avulla oikeutetaan joitakin kantoja toisten kustannuksella. Tällaisen tutkimuksen tulos voisi olla esimerkiksi se, että tuloverotusta koskevaa keskustelua hallitsivat veronalennusta vaativien mielipiteet ja näkökulmat, jotka perustuivat ajatukseen korkean verotuksen työllisyyttä heikentävistä rakenteellisista vaikutuksista. Julkisen keskustelun tutkimus onkin ollut vallitsevasti tällaista keskustelun sisällöllistä tutkimusta, kun vastaavasti keskustelun vuorovaikutuksellisiin piirteisiin kohdistuvaa tutkimusta on tehty yllättävänkin vähän (Pietilä 2001a).

Julkisen keskustelun kannalta on kuitenkin ratkaisevan tärkeää myös se, *millä tavalla* keskustelua käydään. Kohdellaanko osapuolia reilusti? Ketkä pääsevät itse ääneen, ketkä ovat pikemminkin kommentoinnin kohteena? Tartutaanko esitettyihin näkökulmiin vai jätetäänkö olennaisia puheenvuoroja huomiotta? Ketkä tekivät keskustelussa ehdotuksia, ketkä keskittyivät ehdotusten kritisoimiseen? Oliko keskustelu ristiriitoja peittelevää vai kärjistävää? Tällaiset vuorovaikutukselliset kysymykset liittyvät esimerkiksi kansalaisjournalismiprojektien pohdintoihin pääsystä, keskustelevuudesta ja deliberatiivisuudesta journalismissa (Heikkilä & Kunelius 1997). Samoin ne voivat antaa empiiristä pohjaa arvioida julkista keskustelua habermasilaisittain "yhteisöllisen totuuden metsästyksen" näkökulmasta.¹⁰⁷

Yksi syy julkisen keskustelun vuorovaikutuksellisuuden vähäiselle tutkimukselle voi olla se, että viestimet on mielletty ensisijaisesti tiedonvälittäjiksi. Ne on kyllä tunnistettu mielipiteiden esittämisen areenaksi, mutta mielipiteiden esittäjien välisen vuorovaikutuksen on ehkä ajateltu tapahtuvan jossain viestinten ulkopuolella. Kauko Pietilän ja Klaus Sondermannin (1994) Sanomalehden yhteiskunta -teos lienee ensimmäisiä tutkimuksia, jossa korostetusti tarkastellaan vuorovaikutusta nimenomaan viestimessä. Myös journalismia omana generisenä tekstikäytäntönään tarkastelevassa tekstintutkimuksessa (esim. Ridell 1990, 1994; Pietilä 1995; Reunanen 1995a; Kunelius 1996) on korostunut nimenomaan journalismin vuorovai-

---

¹⁰⁶ Ks. edellä luvut 5.1 ja 6.3.2.

¹⁰⁷ Ks. luku 3.3.

kutuksellinen puoli. Sen jälkeen kansalaisjournalismikeskustelu näyttäisi herättäneen kiinnostusta viestimissä käydyn keskustelun tutkimiseen myös vuorovaikutuksen näkökulmasta (esim. Renvall 2000; Raittila 2001; Pietilä 2001b, 2002; Utriainen 2002).

Vuorovaikutusta koskevat tarkastelut voi jakaa *analyttisiin* ja *normatiivisiin*. Analyttisissä tarkasteluissa eritellään vuorovaikutusmuotoja ja niiden funktioita ilman, että vuorovaikutusta sinänsä pidettäisiin enempää toivottavana kuin moitittavanaakaan. Oman työni kannalta relevantteja analyttisiä suuntauksia ovat etnometodologinen keskusteluanalyysi (conversation analysis, CA), tätä edeltänyt Balesin vuorovaikutusanalyysi sekä kirjallisuustieteen narratologinen suuntaus. Keskusteluanalyysissä ja Balesin vuorovaikutusanalyysissä tarkasteltavina ovat tyypillisimmin kasvokkaiset vuorovaikutustilanteet, kun narratologiassa tarkastellaan tekstin henkilöiden suhteita toisiinsa ja tekstin kertojaan. Näissä suuntauksissa vuorovaikutus ymmärretään melko teknisessä mielessä. Kiinnostus kohdistuu vuorovaikutuksen muotoihin sekä tulkintoihin niiden tehtävistä vuorovaikutustilanteessa. Narratologiassa kysymys pelkistyy usein siihen, kenen näkökulmasta asioita milloinkin esitetään.

Demokratialähtöisissä, julkisuutta ja joukkoviestintää koskevissa tarkasteluissa vuorovaikutus taas määrittyy tavallisimmin normatiivisesti. Erityisesti deliberatiivisissa demokratiakäsityksissä vuorovaikutus nähdään demokratian olennaiseksi piirteeksi: päätös on demokraattinen, kun siihen on päädytty avoimessa, ratkaisuhakuisessa keskustelussa. Tästä perinteestä ponnistaa myös journalismille poliittisessa prosessissa varaamani rooli, jota kuvailin edellä luvussa 3.

Kun vuorovaikutusta tarkastellaan normatiiviselta kannalta, käytetään usein dialogisuus-termiä. Kyse ei ole enää vuorovaikutuksen teknisistä muodoista, vaan dialogisuus asettaa osapuolille vaateita, kuten valmiutta harkita toisten esittämiä näkökantoja ja muuttaa omia vakaumuksiaan (esim. Pellizzoni 2001, 77; Matikainen 2002, 99-103; Sarja 2000, 13-15). Habermasin esittämät kommunikatiivisen toiminnan pätevyysvaateet¹⁰⁸ voi tulkita tällaisiksi normatiivisiksi dialogisuuden kriteereiksi. Normatiivisissa suuntauksissa dialogisuus mielletään yleensä tavoiteltavaksi asiaksi: mitä dialogisempaa keskustelu on, sen parempi.

Habermasin ohella filosofista perustaa dialogisuus-käsitteelle voi hakea muun muassa Martin Buberin (1993/1923) ja Mihail Bahtinin (1991/1963) teoretisoinneista. Olennaista näissä on se, että ihmistä ei ajatella itseriittoiseksi mielipiteiden, tunteiden ja arvojen lähteeksi eikä myöskään ideo-

---

¹⁰⁸ Ks. luku 2.2.

logisten koneistojen alistamaksi subjektiksi (vrt. Althusser 1984/1976). Sen sijaan niissä katsotaan, että ihmisen persoona rakentuu dialogissa toisten kanssa, ja tavallaan persoonallisuus on pikemminkin näissä suhteissa, ihmisten välillä, kuin ihmisessä yksin. Dialogisuus voidaan mieltää myös totuuden etsimisen menetelmäksi. Terho Pursiainen (1997, 267) kutsuu tällaista eksistentiaaliseksi totuusikäilyksi: "Totuus on toisaalta löytymätön, koska se ei mahdu pitkäänkään propositioiden sarjaan, ja sikäli tavoitellaan olennaisesti tavoittamatonta, ja toisaalta löytyvä, koska totuusyhteisön jäsenet yhdessä löytävät ihmisyyden ulottuvuuksia, jotka eivät olisi yksin heidän ulottuvillaan."

Bahtin (1991/1963) soveltaa dialogista filosofiaa eritoten Dostojevskin teosten analyysiin. Hän erittelee tekijän ja henkilöiden välisiä suhteita sekä henkilöiden keskinäisiä suhteita. Toisin sanoen kyse on samantapaisista kysymyksenasetteluista kuin narratologisessa kerronnan tutkimuksessa. Bahtinin tarkastelutapa on kuitenkin filosofisempi ja vähemmän formaali. Hän tutkii kerronnan muotoja analyttisesti, mutta perustana on kuitenkin normatiivinen dialogisuus-käsite.

Tässä tutkimuksessa rakennan välineitä vuorovaikutuksen tutkimiseen journalistissa teksteissä. Yhtäältä kyse on journalismin kerronnallisen rakenteen ja siinä kutoutuvan vuorovaikutuksen varsin teknisestä erittelystä. Tavoitteena on tehdä selkoa siitä, kuka missäkin tekstilohkossa puhuu kenenkin näkökulmasta. Tämä ei ole aivan yksinkertaista, sillä journalistien tekstien kerronnalliset rakenteet ovat yllättävänkin monimuotoisia. Luvussa 8.3 yritän kuitenkin luoda niihin jonkinlaista järjestystä. Luvuissa 8.4 ja 8.5 esitän typologiat journalistisista esitystekniikoista ja niiden muodostamista tyypillisistä kerronnallisista profiileista. Näissä erittelyissä tukeudun ennen muuta kirjallisuustieteelliseen narratologiaan.

Toimijan kerronnallisella asemalla on olennainen merkitys esimerkiksi julkisuuteen pääsyn kannalta. On eri asia esittää asioita jutussa omasta näkökulmastaan kuin olla toisen toimijan tai kertojan arvioinnin kohteena. Esitystekniikoiden ja niistä johdettujen kerronnallisten profiilien avulla voi myös vertailla lehtien tapaa järjestää julkista keskustelua. Missä määrin lehdet esimerkiksi itse osallistuvat keskusteluun esittämällä arvioita ja tulkin-toja omissa nimissään ja missä määrin ne seuraavat keskustelua uutis-maisesti ikään kuin sivusta? Teen tällaisia vertailuja luvussa 8.5.3. Luvuissa 8.6 ja 8.7 vertailen lehtiä siltä kannalta, mitkä toimijat ovat niissä tyypil-lisesti toistensa näkökulmien kohteena ja luvussa 8.8. esitän alustavia aja-tuksia siitä, miten journalistien tekstien vuorovaikutusanalyysiä voisi kehittää edelleen.

Luvuissa 9-14 tarkastelen vuorovaikutusta selvemmin normatiivisissa viitekehyksissä ja käytän vuorovaikutus-käsitteen rinnalla dialogisuus-käsitettä. Luvut 9, 11 ja 13 ovat aiheanalyyskejä, jotka nojaavat ajatukseen journalismista habermasilaisena "totuuden etsintänä" ja joissa pääpaino on keskustelun dialogisuuden kuvaamisessa ja arvioinnissa. Luvussa 10 eritellen teksteistä erilaisia dialogisuuden muotoja lähinnä Habermasiin ja Bahtiniin tukeutuen.¹⁰⁹ Luvussa 12 tarkastelen vuorovaikutuksen dialogisuutta Northrop Fryen (1973/1957) inspiroiman analyysikehikon avulla.¹¹⁰ Luvussa 14 rakennan "yhdistelmäprofileja", joiden tarkoitus on kuvata tiivistettyä, millaisissa kerronnallisissa ja dialogisissa asemissa toimijat budjettijournalismissa esiintyvät.

8.2. Kasvokkaiskeskustelusta kerronnallisiin tilanteisiin

Vuorovaikutusta on tutkittu tavallisimmin kasvokkaistilanteissa, ja tutkimusmenetelmiä on kehitetty nimenomaan kasvokkaistilanteisiin soveltuviksi. Tästä syystä esimerkiksi etnometodologisen keskusteluanalyysin soveltaminen journalistisiin teksteihin on hiukan uskaliaista. Sanomalehdissä käytävä julkinen keskustelu eroaa kasvokkaisesta ainakin kolmessa suhteessa. **Ensinnäkin** keskustelun jäsentyminen puheenvuoroiksi ja niiden vieruspareiksi on epämääräisempää kuin kasvokkaiskeskustelussa. **Toiseksi** osapuolet eivät muodosta kasvokkaiskeskustelun tapaan suljettua piiriä, vaan vuorovaikutusta kehystää epämääräinen yleisö, johon siihenkin ollaan vuorovaikutuksessa. **Kolmanneksi** lehtikeskustelussa tekstin kertoja tyypillisesti kertoo, mitä puhujat ovat sanoneet, kun taas kasvokkaiskeskustelussa kukin puhuja puhuu omalla äänellään.¹¹¹

Keskusteluanalyysissä voidaan tutkia, millaisia tehtäviä (activity) yksittäisillä puheenvuoroilla (turn) on vuorovaikutustilanteessa sekä millaisin kielellisin keinoin näitä tehtäviä toteutetaan (Drew & Heritage 1992, 32). Lisäksi voidaan analysoida puheenvuorojen jaksottumista. Keskusteluanalyysissä on esimerkiksi löydetty toisiaan edellyttäviä vieruspareja. Tällaisia ovat muun muassa tervehdys-tervehdys- sekä kysymys-vastaus-parit, joissa

---

¹⁰⁹ Ks. luku 3.3.

¹¹⁰ Ks. luku 3.4.

¹¹¹ Sähköisissä välineissä puhujat puhuvat omalla äänellään, mutta niissäkin puhetta kehystää väline ja sen asettamat ehdot. Etnometodologisen keskusteluanalyysin suosikkikohteita ovatkin olleet television keskusteluohjelmat ja uutishaastattelut (ks. esim. Heritage, Clayman & Zimmerman 1988; Drew & Heritage 1992; Aslama 1998). Näissä tutkimuksissa välineen asettamat ehdot käsitetään keskustelun institutionaaliseksi kontekstiksi vähän samaan tapaan kuin vaikkapa lääkärin vastaanottotilanteeseen liittyvät ehdot mielletään potilaan ja lääkärin vuorovaikutuksen institutionaaliseksi kontekstiksi.

eri toimijoiden puheenvuorot muodostavat tunnistettavan kokonaisuuden, sekvenssin. (Aslama 1998, 155.) Lehtikeskustelusta puheenvuorojen tehtävien ja niiden jaksottumisen tutkiminen on ongelmallisempaa, koska vuorovaikutustilanne on epämääräisempi. Ei ole välttämättä selvää, ketkä ovat vuorovaikutustilanteessa läsnä, eikä puheita useinkaan osoiteta kenellekään tietylle taholle, vaan epämääräisesti julkisuuteen. Ja vaikka puheenvuorot olisivatkin reaktioita edellisiin puheenvuoroihin, tämä ei useinkaan käy juutuista suoraan ilmi.

Jotta kasvokkaisen vuorovaikutuksen erittelymenetelmiä voisi soveltaa sanomalehtiteksteihin, on syytä ensin erottaa toisistaan puheen kohde ja osoite ja sen jälkeen luopua tästä erottelusta (vrt. Pietilä & Sondermann 1994, 181). Kasvokkaistilanteissa puheen kohde ja osoite on helppo pitää erillään. Kun esimerkiksi moitin presidentin toimintaa, puheeni *kohteena* on presidentti, mutta *osoitan* sen keskustelukumppanilleni, joka yleensä ei ole presidentti. Niin keskustelunanalyysissä kuin Balesin analyysissäkin ollaan kiinnostuneita vuorovaikutuksesta nimenomaan osoittamisen mielessä. Esimerkkitapauksessa presidentti ei ole vuorovaikutuksen osapuoli. Lehtikeskustelun erittelyssä kohteiden ja osoitteiden tällainen jyrkkä erottelu ei ole mielekästä. Jos kirjoitan presidenttiin kohdistuvat moitteeni lehteen, ne kohdistuvat edelleen presidenttiin, mutta nyt niiden voi myös ajatella olevan osoitetut presidentille. Presidentin voi tässä tapauksessa katsoa olevan vuorovaikutuksen osapuoli. Lehtijutuista on varsin luontevaa ajatella, että puheenvuorot ovat enemmän tai vähemmän suoria keskusteluhaasteita niille tahoille, joista puheenvuoroissa puhutaan. Oma kirjoitukseni muodostaa keskustelunanalyttisen etujäsenen (moite), joka antaa presidentille tai jollekin muulle taholle mahdollisuuden osallistua vuorovaikutukseen jälkijäsenellä (moitteen kiistäminen, moitteen vahvistaminen tms.). On lisäksi oletettavaa, että moitteeni on saanut pontimen presidentin julkisuudessa tekemästä teosta. Näin moitteeni on myös reaktio presidentin aloitteeseen.

Vaikka siis sanomalehtikeskustelussa puheenvuorojen suhteet toisiinsa eivät ole ilmeisiä samassa osoittamisen mielessä kuin kasvokkaiskeskustelussa, vuorovaikutuksen tutkiminen on kuitenkin mahdollista, jos hyväksytään puheen kohteet vuorovaikutuksen osapuoliksi. Minusta tämä on järkevä ratkaisu. Olisi tietysti mahdollista pitäytyä vain sellaisissa vuorovaikutussuhteissa, joissa nimenomaisesti ilmaistaan, mihin puheenvuoroon reagoidaan ja kenelle sanat osoitetaan. Tämä onkin luonteva tapa esimerkiksi yleisönosastokirjoitusten tai verkkokeskustelun erittelyssä, joissa reagointi ja osoittaminen on useammin nimenomaista kuin vaikkapa uutisissa (Pietilä 2002, 141). Silloin taas, kun aineistona on myös uutisia ja pääkirjoituksia, ehdottamani osapuolten laveampi määrittely puoltaa paikkaansa.

Journalistisen keskustelun puheenvuorojen ja vierusparien epämääräisyys liittyy toiseen mainitsemaani kasvokkaisen ja journalistisen keskustelun eroon eli siihen, että journalismissa vuorovaikutuksen osapuolena on jutuissa mainittujen tahojen lisäksi lehtijuttuja lukeva tai televisio-ohjelmia katsova yleisö. Yleisöä puhutellaan toisinaan suoraankin, mutta vaikei puhuteltaisikaan, se on mukana epäsuorasti, koska puheenvuoroja esittävät ottavat yleisön läsnäolon huomioon. Journalistisessa keskustelussa on siten mukana kaksoisperspektiivi: yhtäältä vuorovaikutukseen osallistuvat jutuisissa mainitut tahot, toisaalta koko ajan vilkuillaan myös epämääräiseen, jutuissa mainitsematta jäävään yleisöön.

Kolmas kasvokkaista ja journalistista keskustelua erottava seikka on journalistisen keskustelun välittyneisyys. Siinä missä kasvokkaiskeskustelussa kukin osapuoli puhuu itse, siinä journalistisen keskustelun puheenvuoroja välittää yleensä journalistinen instituutio ja journalistinen kertoja sen edustajana. Kukin tiedotusväline harkitsee, mitä puheenvuoroja se julkaisee, ja lisäksi kertojan avulla kontekstoidaan ja asemoidaan puheenvuoroja voimakkaastikin. Sen lisäksi että toimijoiden puheenvuorot kohdistuvat toisiinsa, keskeistä on myös tapa, jolla journalistinen kertoja operoi toimijoiden puheenvuoroja. Tässä tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena on erityisesti journalismin tällainen julkista keskustelua organisoiva rooli.

Viestimissä käytävän julkisen keskustelun vuorovaikutusta tutkittaessa on siis otettava huomioon puheenvuorojen jaksottumisen epämääräisyys, vuorovaikutusta kehystävän yleisön rooli sekä viestintävälineen ja juttukertojan keskustelua organisoiva rooli. Sanomalehtijuttujen kohdalla juttumuodon ja juttukertojan rooli on niin keskeinen, että vuorovaikutustilanteiden sijasta on luontevampaa puhua *kerronnallisista tilanteista*. Kerronnallisessa tilanteessa on olennaista kertojan ja toimijoiden välinen vuorovaikutus, toimijoiden keskinäinen vuorovaikutus (joka sekin toteutuu kertojan organisoimana) sekä jutun yleisöön kohdistama puhuttelu, jossa niin kertojalla kuin jutussa esiintyvillä toimijoillakin on oma osansa. Tätä tekstin sisäistä vuorovaikutusta puitteistaa edelleen kullekin tekstile ominainen geneerinen tekstikäytäntö. Kuvaan kerronnallisten tilanteiden journalistista kontekstia tarkemmin luvussa 8.3 ja tiivistän hahmotelmani journalistisen tekstikäytännön kerronnallisista tilanteista kuviossa 8.1.

8.3. Narratologinen näkökulma journalistisiin esityksiin

8.3.1. Kerronnan tasot ja generiset säännöt

Journalistisen esityksen kerronnallista rakennetta voi kuvata Pekka Tammen (1983, 38) tapaan jakamalla esityksen agentit henkilöiksi, kertojaksi ja tekstiksi/sisäistekijäksi. Tammi rajoittaa tarkastelunsa fiktion, mutta hänen kehittelyjään voi soveltaa myös journalistisiin teksteihin. Koska journalistisissa teksteissä esiintyy tavallisten henkilöpuhujien lisäksi myös tahoja, jotka eivät ole varsinaisesti henkilöitä, käytän henkilön sijasta termiä toimija.

Toimija, kertoja ja teksti ovat hierarkkisessa suhteessa siten, että toimijat ovat alisteisia kertojalle ja kertoja on alisteinen tekstille. Toimijat ovat alisteisia kertojalle, koska kertoja voi kertoa toimijoista, mutta toimijat eivät voi kertoa kertojasta. (ma., 39.) Kertoja puolestaan on alisteinen tekstille (sisäistekijälle), koska se ei välttämättä tunnista omaa rooliaan tekstikokonaisuudessa. Sisäistekijä voi siis operoida "kertojan selän takana". (ma., 47.) Sisäistekijällä ei ole tekstissä varsinaista ääntä. Se tuottaa pikemminkin tekstin kokonaishahmon. Sisäistekijän "epäsuora kerronta" käy ilmi, kun kysytään mikä on tekstin mieli, mitä teksti kokonaisuudessaan tahtoo sanoa. Näitä kerronnan pelisääntöjä on rikottu kokeilevassa fiktiossa, mutta journalismissa ne yleensä pätevät.

Tammen mukaan fiktiossa on tehtävä selvä ero tekstin tason sisäistekijän ja tekstin fyysisen tekijän kesken. Sama pätee kertojaan, joka sekään ei ole fyysinen henkilö, vaan pikemminkin kerrontatapa. (1983, 38.) Faktuaalisen tekstin luennassa kertojan taso ja tekstin taso useimmiten samaistuvat. Lukijasta tuntuu luontevalta ajatella, että tekstin tarkoitus ilmenee kertojan kerronnassa, eikä tekstin kokonaishahmon ja kertojan välillä ole ristiriitaa. Tästä huolimatta myös faktuaalisissa teksteissä on johdonmukaista pitää tekstin/sisäistekijän taso ja kertojan taso erillään paitsi fyysisestä tekijästä myös toisistaan. Vaikka sisäistekijän ja kertojan operointi yleensä olisikin keskenään johdonmukaista, tarjoaa erottelu mahdollisuuden todeta tämä johdonmukaisuus tai sen rikkoutuminen. Nähdäkseni on mahdollista, että jopa uutisissa, saati vapaammassa journalistisissa tekstilajeissa, voidaan esimerkiksi ironiaa tuottaa kyseenalaistamalla kertojan kertoma tekstin/sisäistekijän tasolla (ks. ma., 47). Kyse on siis kertojan ironisoimisesta, mikä lähenee lajityyppiin kohdistuvaa ironiaa ja rikkoo yleensä genren rajoja. Kutsun tekstin/sisäistekijän tasoa *juonirakenteeksi*, kertojan ja toimijoiden tasoa kutsun *puhujarakenteeksi*. Erittelen puhujarakennetta tarkastelemalla millaisten *esitystekniikoiden* avulla kertoja esittää jutuissa esiintyviä toimijoita ja niiden puhetta.

Kerronnan agenttien hierarkian tapaan yksittäisestä tekstistä on löydettävissä vastaava "mielten hierarkia". Tarkoitan mielellä lausuman kontekstuaalista merkitystä erotuksena irrallisen lauseen abstraktista merkityksestä.¹¹² Jokaisen tekstin agentin "puhe" voidaan ymmärtää omaksi lausumakseen, jolla on oma mielensä. Alemman tason agenttien lausumien mielet ovat ylemmän tason lausuman mielen elementtejä, ja ne merkityksellistyvät siinä osin uudella tavalla. Koko tekstin mieli avautuu lukijalle, kun hän tulkitsee toimijoiden lausumat ja kertojan lausumat koko tekstin muodostaman lausuman viitekehyksessä. Näin tekstin/sisäistekijän lausuman mieli puhuttelee lukijaa välittömimmin, ja alemman tason agenttien lausumat merkityksellistyvät sisäistekijän muodostamassa viitekehyksessä.¹¹³

Mikä sitten on jutun todellisen tekijän asema kerronnan hierarkiassa? Toimittajahan lopulta kuitenkin jutun kirjoittaa. Jokainen toimittaja on josain määrin omintakeinen ja luova kirjoittaja, mutta työssään hän soveltaa edustamansa tiedotusvälineen työtapoja ja journalististen genrejen sääntöjä yleisemminkin.¹¹⁴ Katsonkin, että kussakin jutussa jutun juonirakenteesta vastaa journalismin genresääntöjä soveltava persoonallinen toimittaja. Jutun implikoima sisäistekijä ei siis välttämättä ole toimittajan näköinen, mutta sitä ei voi palauttaa pelkästään geneerisiin konventioihinkaan. Jutun sisäistekijä rakentuu joka kerta genresääntöjen, toimittajan sekä kulloisenkin juttuaiheen ja jutuntekutilanteen yhteisvaikutuksessa. Luonnollisesti lopputulokseen vaikuttavat myös juttujen lähteet omine tavoitteineen.

Journalismin yksi tärkeimmistä periaatteista on itsenäisyys suhteessa ulkopuolisiin toimijoihin. Periaatteen pitävyys on tietysti varsin suhteellista,¹¹⁵ mutta se pätee kuitenkin siinä, että ainoastaan toimittajilla on oikeus jutun juonirakenteen muovaamiseen ja kertojan äänen hallintaan. Ulkopuoliset tahot voivat esiintyä vain toimijoina, joiden puhe välitetään kertojan äänellä. Sääntö tuntuu ilmeiseltä uutisissa, mutta miten se sopii ulkopuolisten kirjoittajien yliöihin tai yleisönosastojuttuihin? Tämän ongelman ratkaisemiseksi on tarkasteltava tarkemmin journalismin genrejärjestelmää.

Journalismi koostuu lukuisista erilaisista juttutyypeistä, joiden geneeriset luku- ja kirjoituskäytännöt voivat poiketa toisistaan hyvinkin paljon. Edel-

---

¹¹² Merkityksen ja mielen käsitteistä tarkemmin ks. Vygotski 1982/1931; Bahtin 1987/1953; Voloshinov 1990/1929; Reunanen 1995a, 20-25.

¹¹³ Tällainen tulkinnan malli on jossain määrin ideaalinen, eivätkä yleisön luennat toteudu näin johdonmukaisesti. Juttuja luetaan usein silmäillen katkelmia sieltä täältä, eikä aina kiinnitetä huomiota siihen, millaiseen yhteyteen kertoja esiintyjien sanomisia asemoi. Tässä tutkimuksen kohteena onkin tekstin lukijaan kohdistama *puhuttelu*, jota reaaliset luennat enemmän tai vähemmän vastaavat.

¹¹⁴ Genresäännöistä tarkemmin ks. Reunanen 1995a.

¹¹⁵ Ks. luku 3.

leen koko sanomalehden voi ajatella muodostavan "genren", jonka tekstejä yksittäiset lehden numerot ovat. Näin lehti kokonaisuutena implikoi journalistisen sisäistekijän, "persoonan" tai "subjektin", joka vastaa lehden luonteesta ja linjasta (Renvall 1988, 38; ks. myös Hall et al. 1987/1978, 60). Iltalehti implikoi lukijalle erilaisen "persoonan" kuin Helsingin Sanomat.

Ulkopuolisten jutuissa kertojaääni ja juonirakenne ovat kyllä ulkopuolisten hallussa, mutta näiden juttutyypin geneeristen arvoitusten avulla lukijalle osoitetaan, että jutut ovat etäämpänä lehden omasta "persoonasta" kuin vaikkapa uutiset tai pääkirjoitukset. Kirjoitukset viittaavat lehteen sikäli, että ne ovat lehden hyväksymiä, mutta juttujen juonirakenne ja kertojanääni viittaavat jutun kirjoittajaan.

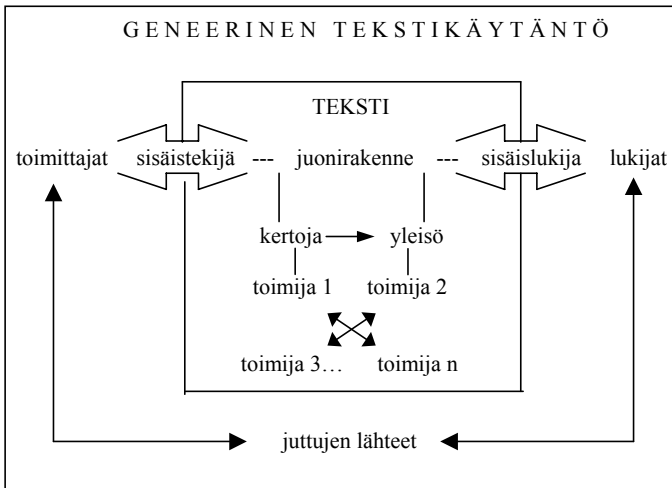
Kysymys kertojaäänien hallinnasta ei ole uutisenkaan kohdalla itsestään selvä. Ensimmäisessä kertojaääniä tuntuisi implikoivan journalistisen anonymin subjektin, joka lähenee koko lehden instituutiota. Silti kertoja voi uutisessakin kahdentua yhtäältä uutisgenren anonymiksi kertojaksi ja toisaalta toimijaksi, joka lähenee toimittajan persoonaa. Jos esimerkiksi kertoja toteaa kysyneensä poliitikko X:ltä jotain, kertoja tavallaan pudottautuu kerronnan hierarkiassa osittain toimijoiden tasolle, jolloin "kerronnallinen etäisyys" kertojan ja lukijan välillä kasvaa. Kertoja pudottautuu lukijan tasolta kerrotun maailman tasolle, ja lukija voi arvioida kertojaa ja hänen toimintaansa siinä kuin toimijoidenkin toimintaa. Tällöin kertojan ääni lähenee yksittäisen/erityisen toimittajan ääntä, ja uutiskertojan kerronnan yleispätevyyden vaikutelma heikkenee (ks. Kunelius 1992, 140). Näyttäisi siis siltä, että uutisessa kertojan ääni voi liukua journalistiselta subjektilta persoonalliselle toimittajalle, mutta samalla myös kerronnan status muuttuu: uutiskerronnan yleispätevyys taipuu erityiseksi ja yksittäiseksi. Tällainen liukuma voi jo horjuttaa tekstin asemaa uutisena.

Uutisen geneerinen sopimus edellyttää, että toimittaja ei itse keksi toimijoiden puheita, vaan toimijaksi merkityn henkilön on täytynyt sanoa niin kuin uutisessa hänen sanomakseen on merkitty. Lähteenä olleet tahot eivät voi kuitenkaan kontrolloida, millä tavalla heidän lausumiaan käytetään jutussa. Jutusta ei useinkaan käy ilmi yhteys, jossa lähde on asiansa ilmaissut. Lausuman mieli tässä yhteydessä on voinut olla hyvinkin erilainen kuin sen jutussa saama mieli. Journalismin säännöt kieltävät silti käyttämästä haastateltujen puhetta miten vain. Toimijan puheen on tietyissä rajoissa vastattava lähteen puhetta. Toimittaja voi kuitenkin erilaisin strategioin asemoida lähteen puhetta ja jopa käyttää sitä "todisteena" lähettä itseään vastaan.

Havainnollistan tekstin kerronnallista rakennetta kuvion 8.1 avulla. Se on sovellus Pietilän (1995/1991a, 68) ja Ridellin (1998, 106) esittämistä vastaavista kuvioista, ja onpa siinä eräitä yhtymäkohtia Faircloughin

(1997/1995, 82) viestintätilanteen diskurssianalyttistä viitekehystä havainnollistavaan kaavioonkin. Kuvioon voisi aivan hyvin lisätä Faircloughin kaaviosta "sosiokulttuurisen käytännön", joka muodostaisi kuvion uloimman kontekstin. Pietilän ja Ridellin esittämistä kaaviosta omani eroaa lähinnä siinä, että viitataan sisäistekijällä ja sisäislukijalla kunkin jutun kokonaistulkintaan, juttukohtaiseen juonirakenteeseen, joka kontekstoi niin kertojan kuin toimijoidenkin puhetta. Kyse on siis yksittäisen jutun yhdestä tasosta. Pietilä ja Ridell taas tarkoittavat sisäistekijän ja sisäislukijan tasolla geneerisiä konventioita, jotka puitteistavat tekstien koostamista ja niiden lukemista. Omassa kuviossani genre ei muodosta tiettyä tekstin tasoa, vaan kyse on konventioista, joiden tunnuspiirteitä voi löytää kaikilta tekstin tasoilta.

KUVIO 8.1. *Journalismin geneerinen tekstikäytäntö.*

Geneeriset konventiot ohjaavat toimittajien työskentelyä, kuten kanssakäymistä lähteiden kanssa. Lähteet ja lukijat on yhdistetty toisiinsa siksi, että lukijat ja lähteet ovat, tai ainakin voisivat olla, samoja henkilöitä. Kenellä tahansa lukijalla pitäisi olla mahdollisuus joko esittää itse tai saada joku esittämään oma näkökantansa käsillä olevaan asiaan, mikäli tämä kanta ei ole jo tullut esiin. Niin toimittajat, lähteet kuin lukijatkin ovat tekstikäytännössä mukana, joskin niiden toimintatavat ja suhde geneerisiin konventioihin eroavat toisistaan. Toimittajat ovat ehkä tiukimmin kiinni genren määrittämissä jutun teon tavoissa, ja lukijoiden geneerinen lukutaito vaihtelee

enemmän. Lähteiden geneerisessä kompetenssissa taas on kysymys paljolti niiden omaksumista mediastrategioista (ks. esim. Luostarinen 1994).

Liikenne tekstiin ja sieltä pois on sikäli yksisuuntaista, että tekstiin tullaan aina toimittajien kautta. Toimittajan ja tekstin välinen nuoli on kuitenkin kaksisuuntainen siksi, että jutun kirjoittaminen on tiettyssä mielessä vuoropuhelunomaista, ikään kuin toimittajan keskustelua syntymässä olevan tekstin kanssa. Se mitä tekstiin on jo tullut kirjoittaneeksi johdattelee tekstin muokkausta edelleen. Lukijan puolella nuoli on kaksisuuntainen siksi, että jokaisessa lukutilanteessa lukija tavallaan neuvottelee tekstin kanssa siitä, mitä teksti tahtoo sanoa. Teksti ei yksin määrää luentaa, vaikkakin sen juonirakenne tekee yhdet luennat toisia todennäköisemmiksi.

8.3.2. Juonirakenne ja "kärki"

Tarkoitin juonirakenteella sisäistekijän tasoa, jolla ilmenee koko tekstin mieli ja sen poleeminen jännite. Perinteisissä kertomuksissa idea paljastuu lukijalle usein kertomuksen lopussa. Tyypiesimerkki tällaisesta on salapoliisikertomuksen loppuratkaisu, jossa tapahtumat "loksahtavat kohdalleen". Uutisissa rakenne on päinvastainen. Jutun idea eli kärki esitetään alussa, ja muut elementit seuraavat perässä selittäen tai taustoittaen kärkeä.

Jutun juonirakenteen voi kuvata varsin pitkälle kärjen käsitteen avulla. Kärki on jutun keskeinen idea, se miksi juttu ajatellaan lukemisen arvoiseksi. Määritelmäni poikkeaa hieman totutusta. Esimerkiksi Antero Okkosen mukaan "joukkotiedotusjutun ytimen ilmaiseva ensimmäinen kappale tai kaksi, kolme ensimmäistä kappaletta on jutun ingressi eli kärki" (1986, 187). Itse tarkoitan kärjellä suurin piirtein samaa kuin Okkonen joukkotiedotusjutun ytimellä. En siis tarkoita kärjellä jutun otsikkoa tai ingressiä, vaikka uutisissa kärki niissä paremmin tai huonommin yleensä ilmaistaankin. Kärki on jutun keskeinen kysymyksenasettelu, jutun idea. Tärkeimmän kärjen lisäksi jutussa on yleensä myös sivukärkiä. Ne voivat taustoittaa ja selittää tärkeintä kärkeä, ja niillä on tekstissä usein omat selittävät ja taustoittavat elementtinsä.

Kärjiksi pyritään valitsemaan "uutisarvoisimmat" tai muuten kiinnostavimmat asiat. Jutun muu aines valitaan ja muokataan niin, että se mahdollisimman hyvin perustelisi ja tukisi valittuja kärkiä. Jutun elementit saavat tavallaan relevanssinsa jutun kärjiltä. Voi myös sanoa, että jutun elementit ovat funktionaalisia kärjille.

Jutun tekoa voi kuvata prosessiksi, jossa toimittaja etsii aineksesta (haastattelulausunnot, tiedotusmateriaali, tutkimusraportit jne.) kärkiä, jotka kokoaisivat aineksen elementit parhaiten yhteen. Sitä mukaa kun kärjet

täsmentyvät, toimittaja rajaa aineksesta turhia elementtejä pois ja hankkii tarpeellisia tilalle. Kyse on siis eräänlaisesta kärkien ja aineksen välisestä vuoropuhelusta, jota toimittaja organisoii. Tässä työssään toimittaja soveltaa kulloisenkin genren aihearvotusta ja esitystapaa koskevia sääntöjä esimerkiksi valitsemalla juttuunsa sopivan hanke-, kiista-, ongelma- tai pelikehyksen (ks. edellä luku 7.1).

Idea, mieli tai kärki on nimenomaan sulkeutuvan¹¹⁶ tekstin ominaisuus. On oltava kärki, tematisaatio, joka sitten voidaan sulkea antamalla sille selitys. Sulkeutuva teksti on sellainen, joka ei jätä lukijaa ymmälle, vaan perustelee esitetyt väitteet uskottavasti. Tällä en väitä, ettei teksteissä olisi ilman selitystä jääviä kohtia. Sulkeutuneisuus ei ole koskaan täydellistä. Kuitenkin kärki ja sitä tukeva aines muodostavat sulkeutuvan kokonaisuuden. Ne edellyttävät toisiaan. Sen sijaan tekstin sellainen aines, joka ei edusta kärkeä tai sitä tukevaa ainesta, jää jutussa irralliseksi. Sulkeutuneisuus onkin järkevää ajatella nimenomaan suhteessa jutun kärkeen. Teksti voi esimerkiksi olla sulkeutuva, vaikkei lukijalle kävisikään selväksi, missä järjestyksessä tapahtumat etenivät. Olennaista on, että jutun idea kytetään viemään tekstissä ehjästi läpi ja että kärki pitää tekstin koossa.

Myös Okkonen korostaa johtoajatuksen (kärjen, idean) merkitystä jutun rakenteelle. Kerronnan etenemisen määrää faktojen tärkeys "jutun talouden" kannalta. Jutun kiinteyden luo juonen (tarkoittanee tässä aikajärjestyksessä etenevää kerrontaa) sijasta jutun sisällön yhtenäisyys. Se taas rakentuu jutun hallitsevasta temasta, jonka mukaisesti juttua varten kerätyt faktat saavat relevanssinsa tai eivät sitä saa. (1986, 197.)

Samalla kun jutun elementit tukevat kärkeä, ne itse tulevat tulkituksi kärjen näkökulmasta, ja niiden muut ehkä tärkeätkin merkitykset leikkautuvat osin pois. Tämä tietysti riippuu paljon siitä, kuinka paljon lukija tietää käsillä olevasta asiasta ennalta. Kun esimerkiksi jutun kärkenä on kokoomuslaisten poliitikkojen tyrmistys työministeri Liisa Jaakonsaaren väitteestä, että kokoomus ei ymmärrä työttömyydestä mitään (HS 7.8.), jutun juonirakenne nojaa kiistakehykseen. Sekä kertojan omista nimissään esittämät lausumat että poliitikkojen lausumat tulevat ymmärretyiksi kiistakehykseen nojaavan juonirakenteen näkökulmasta. Esitetyt puheenvuorot perustelevat jutun kärjen, ja kärki puolestaan kokoaa jutun sulkeutuvaksi kokonaisuudeksi. Koska kyseessä on "mehevä kiista", journalismin vakiintuneisiin juttuehyksiin ja uutisarvotuksiin liittyvät odotukset täyttyvät, eikä monellekaan lukijalle tule mieleen ihmetellä, miksi juttu on kirjoitettu.

---

¹¹⁶ Sulkeutuvasta tekstistä ks. esim. Pietilä 1995/1988, 50; Belsey 1992/1980, 70; Eco 1987/1979; Ridell 1990.

8.3.3. Kertojan ja toimijan puhe, siirrot ja näkökulmat

Kertojan ja toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa on kyse lähinnä siitä, millä tavalla kertoja esittää toimijoiden tekoja ja puheita. Tähän vaikuttavat tietysti jutun juonirakenteeseen liittyvät ratkaisut, kuten millaisten kärkien varaan juttu rakennetaan. Juonirakenne voi esimerkiksi tehdä toimijasta joko sankarin, uhrin tai konnan. Tässä luvussa tarkastelen kuitenkin kertojan ja toimijan välistä vuorovaikutusta juonirakenteen sijasta ensisijaisesti puhujarakenteessa. Erittelen millä tavalla kertoja selostaa tai "ottaa vastaan" toimijan puhetta yksittäisissä virkkeissä ja kappaleissa (ks. Pietilä 1995/1991b).

Kertojan ja toimijan suhdetta tekstissä on tutkittu niin kielitieteen, kirjallisuustieteen kuin journalismintutkimuksenkin piirissä. Kielitieteessä on tyypillisimmin tarkasteltu lähinnä tekstin syntaktisia tunnusmerkkejä ja erotettu niiden perusteella erilaisia referointitapoja, kuten suora esitys, epäsuora esitys ja näiden sekamuodoksi usein nimetty vapaa epäsuora esitys (esim. Kuiru 1984, 1-11; Penttilä 1957, 647-654). Kirjallisuustieteessä kertojan ja toimijan suhde on kiinnostanut erityisesti ns. narratologista suuntausta. Siinäkin on yleensä lähdetty liikkeelle kielitieteellisistä, syntaktisista erotteiluista mutta laajennettu näkökulmaa semanttisten ja kontekstuaalisten piirteiden erittelyyn (esim. Rimmon-Kenan 1984/1983, 106-116; Tammi 1986).

Journalismin tutkimuksessa journalismin "oman äänen" eli journalistisen kertojan ja "vieraan puheen" eli jutuissa esiintyvien lähteiden suhdetta tutkittu etenkin siltä kannalta, miten niiden vuorottelun avulla vahvistetaan jutun totuusvaikutelmaa (esim. Connell 1986/1979; Pietilä 1995/1993a). Toimittajan omissa nimissään esittämä tiivistys vahvistetaan sitä seuraavalla asiantuntijan suoralla sitaatilla. Tällainen "perspektiivien vastaavuus" peittää näkyvistä toimittajan tekemän valinta- ja muokkaustyön ja saa jutun näyttämään todellisuuden itsestään selvältä kuvaukselta. Toisaalta journalismin "oman äänen" avulla voidaan myös horjuttaa juttuun päästetyn vieraan puheen uskottavuutta esimerkiksi ironian tai suorasukaisempienkin strategisuusvihjeiden avulla.¹¹⁷

Toinen journalismin oman äänen ja vieraan puheen suhteeseen liittyvä havainto on niin sanottu "vastuun kierron strategia". Viestintäväline suojelee riippumattomuuttaan ja neutraaliuttaa esittämällä kiistanalaiset tiedot jonkin toimijan nimissä. Näin viestin itse esittää vain sen faktan, että joku on sanonut jotain, kun taas vastuu sanotun sisällöstä menee sanojan tiliin (Tuchman 1978, 90). Pietilä ja Sondermann (1994) puolestaan edellyttävät viestimeltä selkeää vuorovaikutuksellista vastavoimaa siinä esiintyville

---

¹¹⁷ Ks. luvut 3 ja 10-13.

toimijoille: lehden pitäisi kysyä ja kyseenalaistaa, ei ainoastaan kertoa, mitä lähteet ovat sanoneet.

Vieraan puheen esitystapojen erittelyn ensimmäinen ongelma on erottaa kertojan puhe ja toimijan puhe toisistaan. Tammi (1986, 27) määrittelee toimijan puheen (henkilön diskurssin) ja kertojan puheen (kertojan diskurssin) seuraavasti:

"Sekä henkilöiden tasolle (jolla eletään fiktiivisessä maailmassa) että kertojan tasolle kuuluu omanlaatuistaan puhetta tai muuta sanallista esitystä, jota tässä voidaan kutsua *diskurssiksi*. Puhumme *henkilön diskurssista* silloin, kun tarkoitamme kertomuksen henkilöiden itsensä tuottamaa esitystä, kuten dialogia, jota kertoja ainoastaan siteeraa. Samaan ryhmään voidaan luokitella myös henkilöille kuuluvat ja kertojan suoraan siteeraamat ajatukset (nk. sisäinen monologi). *Kertojan diskurssilla* tarkoitamme sitä kertojan lausumaa esitystä, jolle henkilöiden oma diskurssi on aina alistettu."

Tammen määritelmä on hyvä lähtökohta myös journalististen tekstien erittelyyn. Käytän kuitenkin diskurssin sijasta sanaa *puhe* ja henkilön sijasta sanaa *toimija*. Puhe on parempi valinta, koska se ei viittaa niin moneen teoreettiseen suuntaan kuin diskurssi. Toimija taas kuvaa henkilöä luontevammin journalismissa esiintyviä tahoja.

Suorassa esityksessä kertojan ja toimijan puheen erottaminen vaikuttaa helpolta:

- *Nyt meillä on realismin ymmärrys ehkä liiankin korkealla tasolla*, Sund naureskelee. (IL 10.8.)

Esimerkkivirkkeen kursivoitu osuus on toimijan puhetta ja kursivoimaton osuus kertojan puhetta. Vastaava erottelu on helppo tehdä epäsuorasta esityksestä:

Puoluehallitus totesi, että *ensi vuoden budjetissa verotusta ei voida keventää*. (IL 10.8.)

Seuraava katkelma lienee kokonaisuudessaan kertojan puhetta:

Budjetin loppusumma on näin jäämässä 196 miljardiin markkaan. Teknisluontoisten uudistusten jälkeen budjetti näkyy kuitenkin aikoinaan kirjoissa ja kansissa 191,5 miljardin suuruisena. (HS 18.7.)

Sanomalehtitekstissä on kuitenkin esitysmuotoja, joissa kertojan puheen ja toimijan puheen erottaminen on ongelmallisempaa. Kuinka on esimerkiksi seuraavan katkelman laita?

Kertoja on melko voimakkaasti tiivistänyt ja tulkinnut Perhon puheita ja ajatuksia. Toisaalta kyse on kuitenkin nimenomaan Perhon näkemyksestä, ei kertojan mielipiteestä. Määrittelen esimerkivirkkeen silti kertojan puheeksi. Ollakseen toimijan puhetta esityksestä olisi käytävä laajemmin ilmi puheen asiasisältöä. Lähes pelkkä puheen illokutiivisen luonteen kuvaus esimerkivirkkeen tavoin ei riitä.¹¹⁸ Koko virke on siis kertojan puhetta. Tämä ei kuitenkaan vielä riitä kertojan ja toimijan suhteen kuvaukseksi katkelmassa, koska kertoja selvästikään ei itse ota kantaa Huttu-Juntusen malliin, vaan panee kannan yksiselitteisesti Perhon tiliin. Kertoja esittää omissa nimissään vain sen, että Perho on sanottua mieltä.

Kertojan ja toimijan puheen erottelun lisäksi näyttää siis tarpeelliselta tarkastella myös sitä, kenen tiliin teot tai näkemykset pannaan ts. kenen *siirrosta* on kysymys (ks. Pietilä & Sondermann 1994, 101-102). Viimeisessä esimerkikatelmissä kertojan siirto siis kohdistuu Perhoon ja Perhon siirto Huttu-Juntusen malliin. Tässä suhteessa useimmat yllä esitetyt esimerkit ovat samantapaisia: kertoja siirtää panemalla asioita toimijan tiliin ja toimija siirtää ottamalla kantaa sanotulla tavalla. Ainoastaan budjetin loppusummaa koskevassa esimerkissä kertojan siirto kohdistuu toimijan sijasta itse asiaan eli siis budjetin sisältöön. Tosin tulkintani mukaan kertojan lisäksi katkelmassa siirtää myös valtiovarainministeriö, vaikkakin se on häivytetty tekstipinnasta pois. Kysehän on valtiovarainministeriön laatimasta budjetitesityksestä.

Kertojan ja toimijoiden puheiden ja siirtojen hallinta ovat keskeisiä välineitä, joilla lehti voi säilyttää toimintakykyään ja uskottavuuttaan. Lehti asettautuu poliittisten toimijoiden ulkopuolelle huolehtimalla siitä, että kiistanalaisia *siirtoja* tekevät uutisissa vain toimijat, ei kertoja. Tässä on kyse yllä kuvatusta vastuun kierron strategiasta, jolla lehti säilyttää kykynsä kertoa kiistanalaisista tai epävarmoista asioista puuttumatta niihin itse. Kertojan ja toimijan *puheen* vaihtelun avulla lehti puolestaan Connellin kuvaamalla tavalla tuottaa autenttisuusvaikutelmaa, joka sekin vahvistaa lehden uskottavuutta. Kertojan ja toimijan puheen vaihtelussa on usein kyse myös yksin-

---

¹¹⁸ Shortin (1988, 70) mukaan kertoja voi toistaa toimijan puheaktista a) illokutiivisen voiman, b) propositionaalisen sisällön ja c) alkuperäiset sanat ja rakenteet. Suora esitys toistaisi nämä kaikki ja epäsuora esitys a:n ja b:n. Esimerkin kaltaisessa virkkeessä olisi Shortin termin kyse "kertojan raportoimasta puheaktista", joka toistaa lähes ainoastaan alkuperäisen puheaktin illokutiivisen voiman. Itse nimitän tällaista esitystapaa selostavaksi kertojan esitykseksi (ks. alla luku 8.3.4). Koska virkkeessä kerrotaan myös Perhon torjunnan kohde, tämän voi ajatella vievän virkettä hieman epäsuoran esityksen suuntaan. Short huomauttaakin, että esitystapakategoriat ovat prototyyppejä, ja käytännössä lausumat sijoittuvat asteittain niiden välille (mt., 70).

kertaisesti hyväksi tavaksi kiteytyneestä käytännöstä, joka tekee tekstin elävämmäksi (Pietilä 1995/1993b, 121).

Siirto- ja puhe-käsitteiden erottaminen toisistaan on siis tarpeen, jotta saataisiin kunnollinen ote journalistisesta vastuunkierrosta ja autentisoimista. Kyse on kahdesta eri asiasta. *Vastuun kierto* toteutetaan panemalla *siirrot* toimijan tiliin ja *autentisointi* vahvistamalla kertojan esittämät väitteet toimijan *puheella*.

Kertojan ja toimijan puheen sekä kertojan ja toimijan siirtojen lisäksi otan kolmanneksi tarkastelun kohteeksi kertojan ja toimijoiden *näkökulman* erottelun. Sanomalehtitekstissä puhe ja näkökulma käyvät yleensä yksin: kertojan puheessa hallitsee kertojan näkökulma, toimijan puheessa toimijan näkökulma:

- *Nyt meillä on realismin ymmärrys ehkä liiankin korkealla tasolla*, Sund naureskelee. (IL 10.8.)

Puoluehallitus totesi, että *ensi vuoden budjetissa verotusta ei voida keventää*. (IL 10.8.)

Aina ei näin kuitenkaan ole:

SDP:n vaalienjälkeinen takinkäänös yllätti tuoreen kansanedustajan. Koskinen yllättyi siitä, että hänen kanssaan samoin ajattelevia kansanedustajia oli ryhmässä lopulta niin vähän. (IL 16.8.)

Katkelma on kokonaan kertojan puhetta. Tästä huolimatta näkökulma on ensisijaisesti Koskisen. Kertoja omaksuu Koskisen näkökulman puhuessaan Sdp:n takinkäänöksestä. Myös samoin ajattelevien edustajien määrää arvioidaan selvästikin Koskisen näkökulmasta. Koskisen luonnehtiminen tuoreeksi kansanedustajaksi puolestaan edustaa selvemmin kertojan näkökulmaa.

Näkökulma on kirjallisuustieteessä moniulotteinen käsite. Esimerkiksi Boris Uspenski (1991/1970, 17) erottaa näkökulmasta ideologisen eli arvojärjestelmien tason, fraseologisen eli kieliparsien tason, paikan ja ajan suhteiden tason sekä psykologisen tason. Näkökulma-käsitteen toinen keskeinen teoreetikko, Gérard Genette, puolestaan sisällyttää näkökulman käsitteeseen visuaalisen, kognitiivisen, emotionaalisen ja ideologisen orientaation (Rimmon-Kenan 1984/1983, 71). Näkökulmassa on siis kyse toimijan ajatusten, asenteiden, puheenparren sekä ajan ja paikan omaksumisesta.

Tarkkaan ottaen kaikissa tekstijaksoissa kertojan ja toimijan näkökulmat sekoittuvat jossain määrin. Useimmiten, vaan ei aina, kertojan näkökulma kuitenkin selvästi hallitsee kertojan puhetta ja toimijan näkökulma toimijan

puhetta.¹¹⁹ Hankalimpia eriteltäviä ovat tapaukset, joissa kertojan puheen näkökulma ei ole selvästi enempää kertojan kuin toimijankaan:

Maija Perho ei torju Huttu-Juntusen mallia. (IL 14.8.)

Esimerkki on kokonaan kertojan puhetta, ja Huttu-Juntusen mallia koskevat näkemykset esitetään Perhon siirtoina. Mutta kenen näkökulma hallitsee? Katkelman voi tulkita muunnokseksi suorasta tai epäsuorasta esityksestä. Alkuperäisempi muoto voisi olla vaikkapa seuraava:

Maija Perho sanoo, että hän *ei torju Huttu-Juntusen mallia*.

Tällöin kertojan ja Perhon puheet eroaisivat toisistaan selvästi, ja myös näkökulmat kävisivät yksiin puheiden kanssa: kertojan näkökulma kohdistuu siihen, että Perho sanoo, Perhon näkökulma kohdistuu Huttu-Juntusen malliin. Mikäli esimerkin lukee lyhennetyksi muodoksi tällaisesta epäsuorasta esityksestä, siinäkin siis suoran ja epäsuoran esityksen tavoin kertojan näkökulma kohdistuisi toimijaan ja toimijan näkökulma asiaan (ks. Pietilä 1995/1991a, 72).

On kuitenkin huomattava, että kaikissa journalistisissakaan vieraan puheen välitysmuodoissa ei ole kyse tällaisesta suoran tai epäsuoran esityksen "pikakirjoitusmuodosta", vaan joissakin tapauksissa kertoja todellakin omaksuu toimijan ideologista, fraseologista tai muuta näkökulmaa. Esimerkiksi yllä esitetty Koskista ja Sdp:tä käsittelevä tekstiesimerkki on luontevaa tulkita tällä tavoin.

---

¹¹⁹ Aiemmin (Reunanen 1995a, 54-78) ajattelin, että puheet ja näkökulmat käyvät siinä määrin yksiin, ettei niitä tarvitse erotella erikseen. Kutsuin näitä molempia Genetteltä lainatulla fokalisaatio-käsitteellä. Genetten toinen termi "ääni" puolestaan ei tuntunut tarjoavan analyttistä lisäarvoa, koska kaikki tekstissä sanottu sanotaan kertojan äänellä (Genette 1986/1972, 185-189; Pietilä 1995/1988, 46; Tammi 1983, 40-41). Nytemmin olen kuitenkin päätenyt siihen, että puhe ja näkökulma eivät välttämättä lankea yksiin, ja ne molemmat on syytä säilyttää analyttisinä, eri esitystekniikoita erottelevina käsitteinä. Ääni-käsitteen hyöty lienee lähinnä siinä, että se muistuttaa kaiken lehteen kirjoitetun olevan kuitenkin kertojan äänellä lausuttua sekä toimituksellisesti valikoitua ja muokattua. Erityisempää analyttistä käyttöä sillä ei nähdäkseni journalistisissa teksteissä ole. Genetten "ääni"-käsite on siis eri asia, kuin "puhe" eli "diskurssi". Kertoja esittää omalla äänellään sekä omaa puhetaan että toimijoiden puhetta.

8.4. Esitystekniikat

8.4.1. Ulkokentän, ytimen ja sisäkentän tekniikat

Esitystekniikoissa eli "vieraan puheen välitysmuodoissa" on paljolti kyse genresidonnaisesta ilmiöstä (Pietilä 1995/1993b, 117-118). Tästä syystä lingvistiikan tai kirjallisuustieteellisen narratologian esitystekniikkajäsenykset eivät sellaisenaan sovellu journalististen esitystekniikoiden kuvaukseen. Tarkoitukseni onkin seuraavaksi tyypitellä nimenomaan journalistisissa teksteissä käytettäviä esitystekniikoita. Yritän yllä esittelemieni puhe-, siirto- ja näkökulma-käsitteiden avulla luoda esitystekniikkatypologian, jonka avulla voitaisiin jokseenkin kattavasti määrittää toimijan kerronnallinen asema jutussa. Toimijan asemaan vaikuttaa tietysti myös jutun tematiikka ja juonirakenne, mutta tässä keskityn toimijan kerronnalliseen asemaan virke- tai kappaletasolla.

Esitystekniikoilla on jutuissa monia funktioita. Edellä kuvattujen vastuunkierroon ja autentisoinnin lisäksi tietyn esitystekniikan avulla voidaan esimerkiksi ilmaista läheisyyttä tai etäisyyttä puheena oleviin toimijoihin. Pietilä ja Sondermann (1994, 101-127) viittaavat tämántapaiseen funktioon jakaessaan lehden esitystekniikkojen perusteella *ytimeen*, *sisäkenttään* ja *ulkokenttään*. Ydin on lehden ominta aluetta, jossa lukijaa puhutellaan intiimeimmin. Sikäli kuin toimijat toimivat ytimessä, niiden näkökulmat sulautuvat lehden omaan näkökulmaan. Sisäkentällä toimijat puhuvat omissa nimissään. Ulkokentälle sijoittuvien toimijoiden teoista kerrotaan, mutta heidän puheitaan ei referoida.¹²⁰

Kunelius on tarkastellut journalistisia esitystapoja erottamalla yhtäältä *itsenäisen* ja *riippuvaisen* kerronnan välisen ulottuvuuden ja toisaalta *tunnistautuvan* ja *läpinäkyvän* kerronnan välisen ulottuvuuden sekä ristiintaulukoimalla näistä kerronnan "voimakentän" (1996, 130). Ajatuksena on, että nämä ulottuvuudet erottavat journalistisia juttutyyppejä toisistaan ja ehdottavat lukijalle tietynlaista tapaa suhtautua esitettyihin asioihin ja toimijoihin. Itsenäinen ja läpinäkyvä kerronta esittää kohteensa yleisesti merkittävänä. Riippuvainen ja tunnistautuva kerronta puolestaan esittää kohteensa yksittäisenä ja erityisenä. Esitystekniikoita erittelemällä voidaan tutkia, mitkä

---

¹²⁰ Noudatan ytimen, sisäkentän ja ulkokentän erottelussa pääpiirteissään Pietilän ja Sondermannin jaottelua. Esitystekniikoiden sijoittelussa näille kentille ratkaisuni kuitenkin hie-man poikkeavat heidän erotteluistaan. En esimerkiksi ota huomioon aikamuotojen vaikutusta. Epäsuora esitys sijoittuu omassa jaottelussani sisäkentälle, oli se missä aikamuodossa tahansa. Pietilä ja Sondermannin (1994, 111) mukaan taas lehden sisäpuolen (ydin, sisäkenttä) siirrot ovat preesensissä, ulkokentän siirrot imperfektissä, perfektissä tai pluskvamperfektissä.

yhteiskunnan tahot esiintyvät journalismissa yleisen merkittävyyden alueella, mitkä tahot taas asemoidaan erityisiksi ja osittaisiksi.

Raittila, Suikkanen ja Lilja (1999, 27-30) erottavat kolme eri tapaa, joilla toimija voi päästä lehtijutussa esille. Ensinnäkin toimija voi olla "ensisijainen puhuja", eli häntä referoidaan suorassa tai epäsuorassa esityksessä. Näiden varsinaisten puhuvien toimijoiden ohella jutuissa on myös puheena olevia toimijoita, jotka puolestaan jakautuvat kahteen ryhmään: "toissijaiset puhujat" ovat ennen muuta puheen aiheina, mutta saattavat saada välitysten kautta omaakin ääntään kuuluviin. Viimeisen ryhmän muodostavat "pelkääntään puheen aiheena olevat" toimijat, jotka tekevät jotain muuta kuin puhuvat.¹²¹ Raittilan, Suikkasen ja Liljan jaottelun avulla voidaan erottaa jutuista ne tahot, jotka pääsevät ainakin jossain määrin määrittelemään asioita sekä ne tahot, jotka ovat pikemminkin puheen kohteena.

Esitystekniikkatypologiani ei noudata täysin mitään yllä luonnehtimistani luokitteluista, mutta siinä on vaikutteita niistä kaikista. Eniten olen tukeutunut kirjallisuustieteelliseen narratologiaan (esim. Tammi 1992; Rimmon-Kenan 1984/1983) sekä siitä tehtyihin uutisjournalismia koskeviin sovelluksiin (esim. Pietilä 1995; Kunelius 1996; Ridell 1990, 1998)

Esitystekniikat erottuvat toisistaan ainakin seuraavissa suhteissa:

1. Esitetäänkö toimijan puhetta vai ei
2. Hallitsee kerrontaa kertojan vai toimijan näkökulma
3. Kuinka voimakkaita tulkintoja kertoja esittää omissa nimissään

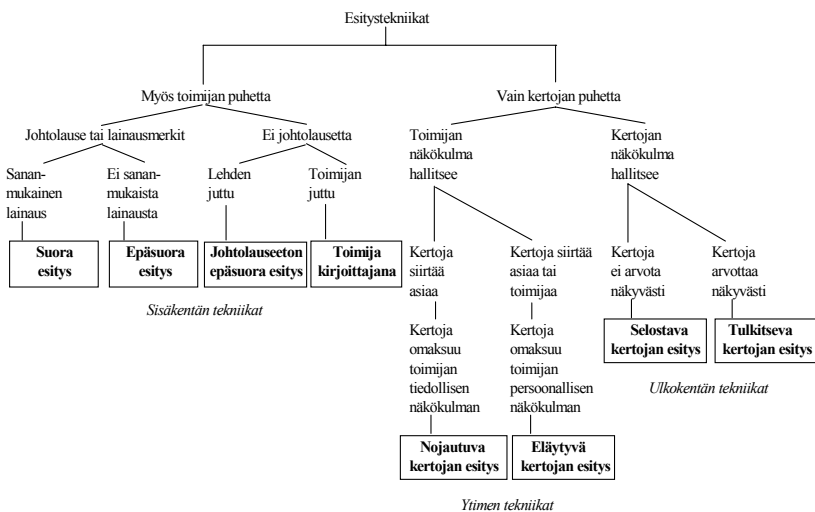
Kyse ei ole täysin toisistaan riippumattomista piirteistä, sillä esimerkiksi tulkintojen esittäminen on yksi keino, jolla kertoja voi erottautua toimijan näkökulmasta ja ottaa toimijaan nähden hallitsevan aseman. Edelleen toimijan oman puheen esittäminen luo tyypillisesti tilanteen, jossa sekä kertojan että toimijan näkökulmat ovat melko tasavahvasti esillä: kertojan näkökulma kohdistuu tällöin toimijaan ja toimijan näkökulma asiaan.

Seuraavaan kuvioon on tiivistetty esitystekniikoiden erottelun keskeiset perusteet. Sisäkentän tekniikoiden kohdalla näkökulma ei ole erotteleva peruste, koska kaikissa sisäkentän tekniikoissa kertojan näkökulma hallitsee kertojan puhetta ja toimijan näkökulma toimijan puhetta. Johtolauseettomissa sisäkentän tekniikoissa kertojan puhetta ei ole, ja kertojan näkökulma rajoittuu siihen, että se antaa puheenvuoron toimijalle.

---

¹²¹ Raittila, Suikkanen ja Lilja kehittivät jaottelunsa uutisten ja sitä lähellä olevien lehtijuttujen sisällönerittelyä varten. Tyypittely vaikuttaa mahdollisimman yksinkertaiselta ja osuvalla, ja voi olla niinkin, että sisällönerittelyn kannalta se olisikin käytännöllisempi kuin seuraavassa esittämäni hienojakoisempi typologia.

KUVIO 8.2. Sisäkentän, ytimen ja ulkokentän esitystekniikat.

Käytän esitystekniikoista niiden täydellisten nimien ohella myös lyhyempiä muotoja. Esitän lyhennetyt muodot tekstissä kursivoituina. Alla ovat esitystekniikat ja niiden lyhenteet kootusti. Lisäksi esitän tekniikoille myös kirjainlyhenteet, jotka mukailevat esimerkiksi Pietilän (1995/1993b) käyttämää merkitsemistapaa. Käytän kirjainlyhenteitä liitteen 1 koodausohjeissa, mutta tässä ja seuraavissa luvuissa käytän kuvailevampia, kursivoituja lyhenteitä.

Ulkokenttä:

Selostava kertojan esitys: *selostus*, SKE
 Tulkitseva kertojan esitys: *tulkinta*, TKE

Ydin:

Nojautuva kertojan esitys: *nojaus*, NKE
 Eläytyvä kertojan esitys: *eläytyminen*, EKE

Sisäkenttä:

Suora esitys: *suora*, SE
 Epäsuora esitys: *epäsuora*, EE
 Johtolauseeton epäsuora esitys: *johdoton*, JEE
 Toimija kirjoittajana: *kirjoitus*, TJK

Paikalliset:

Yksittäisen ilmauksen sitaointi: *sitaointi*
 Toimijan häivytyks: *häivytyks*

Kohde:

Toimija toisen toimijan kohteena: *kohde*

Paikalliset tekniikat ja kohdetoimijat eivät sijoitu millekään kentälle, eivätkä ne tämän vuoksi esiinny myöskään kuviossa 8.2. Paikallisia tekniikoita voidaan käyttää muiden tekniikoiden yhteydessä. Kohdetoimijat ovat yleensä sisäkentällä esiintyvän toisen toimijan kohteena, mutta ne eivät itse esiinny sisäkentällä, koska ne eivät puhu, vaan ovat puheen kohteena.

8.4.2. *Ulkokenttä: selostus ja tulkinta*

Pelkästään kertojan puhetta käyttävät esitystekniikat jakautuvat ensin sen mukaan, hallitsee kerrontaa kertojan vai toimijan näkökulma. Mikäli kertojan näkökulma hallitsee, toimijat sijoittuvat Pietilän ja Sondermannin termien *ulkokentälle*. Toimijoiden siirrot pannaan selvästi toimijoiden tiliin, ja kertoja tarkastelee niitä ikään kuin ulkoa päin. Kertoja ei siis varsinaisesti asetu ymmärtämään, mitä toimija haluaa sanoa vaan pikemminkin kuvailee omasta näkökulmastaan, mitä toimija näyttää tekevän. Ulkokentän tekniikat jakautuvat kahteen tyyppiin sen mukaan, kuinka voimakkaita tulkintoja kertoja esittää omissa nimissään.

Selostavassa kertojan esityksessä (*selostus*) kertoja kuvailee toimijoiden tekoja suhteellisen neutraalisti ottamatta niihin itse juurikaan kantaa:

Ben Zyskowitz ajaa veroalea jo ensi vuodeksi (HS 4.8.)

Även TCO har kritiska synpunkter på regeringens budgetförslag.
(DN 21.9.)

Tulkitsevassa kertojan esityksessä (*tulkinta*) kertoja ottaa selvästi kantaa omissa nimissään:

Sauli Niinistö taas puolusti viikonvaihteessa yhä tomerasti valtion kassa-arkkua kuten rahaministerin pitääkin. (IL 15.7.)

Försvarsminister Thage G. Peterson har dock skäl att vara nöjd med beredningens arbete. (DN 13.8.)

Erityisesti selostavaa kertojan esitystä on joskus vaikea erottaa sisäkentän epäsuorasta esityksestä. Ongelmana on rajanveto siitä, milloin vielä referoidaan toimijan puhetta sisällöllisesti, eli kyse on toimijan puheesta (*epäsuora*) ja milloin puhetta on abstrahoitu niin paljon, että jäljellä on lähes pelkkä puheen illokutiivinen voima ja kertojan siihen liittämät kontekstit, jolloin kyse on kertojan puheesta (*selostus*). Vaikka siis *selostus* ja *epäsuora* eroavat periaatteessa toisistaan selvästi, ne eivät ole empiirisesti selvärajaisia,

vaan ne muodostavat jatkumon, jolle yksittäiset virkkeet sijoittuvat. Siinä missä puheen sisällön toistaminen vie esitystä *epäsuoran* suuntaan, siinä kontekstoivien ilmausten käyttäminen vie esitystä *selostuksen* suuntaan. Esimerkiksi yllä Dagens Nyheteristä lainatussa esimerkissä även-sana korostaa kertojan näkökulmaa. Saman virkkeen "kritiska synpunkter" on niin voimakas tiivistys, että se lähenee pelkän illokuution ilmaisemista. Tällä tavoin kertoja häivyttää toimijan näkökulmaa ja korostaa omaa, toimijaa tarkastelevaa ja kommentoivaa näkökulmaansa.

Selostavaa kertojan esitystä voi kutsua Penttilän (1957, 647) tavoin *välittömäksi kuvaukseksi* erotukseksi *referaatista* tai Shortin (1988, 70) tavoin *kertojan raporttoimaksi puheaktiksi* erotukseksi muun muassa *suorasta* ja *epäsuorasta esityksestä*. Penttilä (mt., 647) antaa välittömästä kuvauksesta kolme esimerkkiä, jotka kaikki olisivat luokittelussani *selostusta*. Viimeisen esimerkin tosin voisi luokitella myös *tulkinnaksi*:

Kulkija kysyi tietä kaupunkiin.
Hän kertoi minulle unensa
Puhujan sanat liikuttivat kuulijoita.

Ulkokentän tekniikoiden syntaksi on samanlaista otsikoissa, väliotsikoissa ja muussa tekstissä. Usein on kuitenkin niin, että tekstissä epäsuorana tai suorana esityksenä esitetty puhe tiivistetään otsikossa *selostukseksi*. Seuraavissa esimerkkiotsikoissa ei toisteta toimijan puhetta, vaan lähinnä kerrotaan, mitä toimija puheellaan teki, ja kyse on siten *selostuksesta*:

Claes Andersson vastustaa valtion menojen lisäleikkauksia. (HS 31.7.)

PRO kritiserar budgetbeslut (DN 17.8.)

Itse jutuissa otsikoissa mainitut teot esitetään laajemmin toimijan puheena.

8.4.3. *Ydin: nojaus ja eläytyminen*

Jos kertojan puhetta hallitsee toimijan näkökulma, toimija sijoittuu *ytimeen*. Tällaisia esitystekniikoita on kaksi.

Nojautuvassa kertojan esityksessä (*nojaus*) kertoja omaksuu toimijan asianäkökulman. Se ei pane asiaan kohdistuvia siirtoja toimijan tiliin, vaan esittää ne ominaan (vrt. Pietilä & Sondermann 1994, 104):

En bra sjuk- och åldringsvård har blivit allt viktigare för medborgarna i takt med att nedskärningar genomförts av politikerna, särskilt i sjukhusvården. (DN 6.8.)

Ministeriöt ovat pysyneet annetuissa raameissa hyvin. (HS 17.7.)

Ensimmäisessä katkelmassa kertoja nojautuu mielipidekyselyn tuloksia esittelevään raporttiin. Tiedot esitetään tosiasioina viittaamatta itse raporttiin. Jälkimmäinen katkelma on etusivun vinkkijutusta. Sisäsivun jutusta käy ilmi, että arvio on peräisin budjettipäällikkö Erkki Virtaselta.

Nojautuva kertojan esitys muistuttaa sisäkentän johtolauseetonta epäsuoraa esitystä, koska niissä molemmissa kertoja kertoo asioita toimijan näkökulmasta toimijaa mainitsematta. Teoriassa esitystekniikkojen ero on kuitenkin selvä: *nojaus* on kertojan puhetta ja *johdoton* toimijan puhetta. *Nojauksessa* kertoja esittää toimijalta peräisin olevia tietoja omissa nimissään yleisesti pätevänä tietona. Tietojen lähde voidaan kyllä mainita jossain kohtaa juttua, mutta sen jälkeen asiat esitetään toimijasta riippumatta. *Johdotomassa* toimijan ja kertojan näkökulmat taas pysyvät erillään.

Johdottoman vaikutelma toimijan puheesta syntyy yleensä siitä, että toimijan puhetta esitetään edeltävissä virkkeissä. *Nojauksessa* taas kertoja tyyppillisesti esittää toimijalta peräisin olevaa asiaa pitkiä jaksoja viittaamatta toimijaan lainkaan. Kyse on myös esitysmuotojen järjestyksestä. Kun kertoja esittää toimijalta peräisin olevaa asiaa *ennen* epäsuoraa tai suoraa esitystä, kyse on todennäköisesti *nojauksesta*. Jos taas kertoja esittää sitä epäsuoran tai suoran esityksen *jälkeen*, kyse on todennäköisemmin *johdottomasta*. Seuraavista esimerkeistä ensimmäisessä syntyy siis vaikutelma kertojan ja toimijan puheen vuorottelusta (*nojaus/epäsuora*), jälkimmäisessä vain toimijan puheesta (*epäsuora/johdoton*):

Työn korkea verotus on este työllisyydelle myös siksi, että se vähentää työnantajan halua ja kykyä työllistää. Työnantajan sosiaaliturvamaksut kohdistuvat OECD:n mukaan lisäksi usein niin, että raskaimman taakan kantavat matalapalkka-alat. (HS 19.7.)

Yksinkertaisin tapa purkaa työttömyysloukkuja on OECD:n mukaan leikata työttömyysturvaa. Maltillisia leikkauksia on tehty muun muassa Saksassa, Tanskassa, Ruotsissa, Irlannissa ja Uudessa Seelannissa. (HS 19.7.)

Nojautuvaa kertojan esitystä käytetään juttutekstin lisäksi otsikoissa. Kyse on *nojauksesta* kun otsikossa esitetään tieto kertomatta sen lähdeä. Itse juttutekstissä lähde tavallisesti mainitaan, mutta siitä huolimatta otsikko on *nojausta*. Otsikon *nojaus* antaa ymmärtää otsikossa esitetyn asian olevan

siinä määrin riidaton, ettei kertojan ole tarvinnut tukeutua vastuun kierron strategiaan:

Suomen talous lähestyy Emun kriteereitä (HS 14.8.)

C ändrar inte kursen. (DN 12.9.)

Helsingin Sanomien otsikossa kyse on valtiovarainministeriön budjettiesityksestä peräisin olevasta arviosta, ja se pannaan heti jutun alussa valtiovarainministeriön tiliin epäsuoran esityksen avulla. Dagens Nyheterin otsikossa taas on kyse keskustapuolueen toisen varapuheenjohtajan Andreas Calgrenin arviosta, ja myös tässä tapauksessa arvio toistetaan jutun alussa Calgrenin epäsuorana esityksenä.¹²²

Mikäli asiasisällössä on kyse toimijasta itsestään, kyse ei ole *nojauksesta*, vaikka tiedot olisivatkin toimijalta peräisin. Jos taas jutun perusteella voidaan päätellä, että tiedot on kertonut jokin muu kuin puheena oleva taho, kyse on *nojauksesta*. Jos siis juttu kertoo budjetin sisällöstä, tekstin näkökulma kohdistuu budjettiin ja sen laatijaan eli hallitukseen. Mikäli muuhun tietolähteeseen ei viitata jutussa, kertoja esittää hallituksen toimia *selostuksena*. Jos taas jutun perusteella voi päätellä, että budjetin sisällöstä on kertonut jokin tietty henkilö tai muu taho kuin hallitus, tämän henkilön tai tahon näkökulma esitetään *nojauksena*.

Eläytyvässä kertojan esityksessä (*eläytyminen*) kertoja omaksuu omaan puheeseensa toimijan persoonallisia näkökulmia eläytymällä toimijan asemaan tai käyttämällä tämän puheenpartta:

Zyskowicz ei itsekään enää ennen budjettiriihen alkua uskonut veroalennusten mahdollisuuteen. (IL 20.8.)

Wanja Cederqvist är stressad över att hon aldrig hinner sätta sig ned och samtala med de gamla. (DN 20.9.)

---

¹²² Olen huomionut *nojauksen* sisältämän kaksoisnäkökulman koodauksessa siten, että olen merkinnyt nojatun toimijan (DN:n otsikossa Carlgren) esitystekniikaksi *nojauksen*. Jos tämän toimijan näkökulma kohdistuu toiseen budjettipoliittiseen toimijaan (DN:n otsikossa keskustapuolue), olen merkinnyt sen esitystekniikan ikään kuin kyse olisi kertojan näkökulmasta. DN:n esimerkkiotsikon perusteella keskustapuolueen esitystekniikaksi tulee siis *selostus*. En merkitse keskustapuoluetta otsikon perusteella enää Carlgrenin kohteeksi, sillä kohteena olemisen edellytyksenä on että toimijaan viitataan joko toisen toimijan puheessa tai eläytyvässä kertojan esityksessä (ks. alla luku 8.4.6.).

Eläytyvä kertojan esitys on tyypillinen tekniikka erityisesti reportaasinomaisissa jutuissa. Hultén (1990, 151-155) kutsuu yhtä sen tyypillisimmistä muodoista *kätkeyksi esitykseksi* ja sanoo sen olevan tutkimissaan ruotsalaisissa sanomalehtireportaaseissa hallitseva referointitapa. Yllä olevat esimerkit olisivat nähdäkseni Hulténin termin kätettyä esitystä. Koska kätkeytyn esityksen tunnuspiirteitä ovat johtolauseettomuus ja syntaktinen vapaus (mt., 153), se ilmeisesti kattaa myös johtolauseettomaksi epäsuoraksi esitykseksi nimeämäni esitystavan, vaikkakin molemmat Hulténin esittämät esimerkit (mt., 154) olisivat luokituksessani eläytyvää kertojan esitystä:

Några år senare annonserade fotograf Annie Rylander, som hade fotoateljé på Stora Brogatan i Norrtälje, efter en elev. Elov nappade och fick gå som lärling under ett år. Någon lön fick han inte – det kostade honom istället 300 kronor.

Davids mamma hade vid det laget länge vädjat om att David skulle tas om hand enligt LVU (lagen om vård för ungdom). Hon var övertygad om att det var Davids enda chans – en placering i familjehem hade inte hjälpt honom.

Omassa luokittelussani *eläytyminen* eroaa *johdottomasta* siinä, että *eläytymisessä* asiat esitetään kertojan puheena ja referoitu toimija on usein lauseiden subjektina kolmannessa persoonassa. Sen sijaan *johdottomassa* syntyy vaikutelma toimijan omasta puheesta, eikä toimija puhu itsestään kolmannessa persoonassa.

Eläytymisessä toimijaan viittaava verbi kuvaa usein ajatuksia, aikomuksia tai tunteita (on huolissaan, aikoo, toivoo). Jos verbi viittaa havaittavaan toimintaan (torjuu, moittii, ilmoittaa), kyse ei yleensä ole *eläytymisestä*, vaan todennäköisesti *selostuksesta* tai *epäsuorasta*. Yksi *eläytymisen* tunnuspiirre ainakin suomen kielessä näyttäisi olevan konditionaalimuoto. Konditionaalin avulla korostetaan, että kyse on ajatuksista ja aikeista:

Alkuvaiheessa Paasio *nostaisi* määrärahoja 250 miljoonaa markkaa vuodessa. (HS 19.7.)

Teija Sohlberg on koulutukseltaan laborantti. Lohjalla ei ole laboranteille töitä tarjolla, mutta Teija *olisi halukas* lähtemään pääkaupunkiseudullekin, kunhan matkoihin *ei kuluisi* aivan tolkutonta aikaa. (HS 4.9.)

Eläytyminen on lähellä myös kaunokirjallisuudelle tyypillistä, vapaaksi epäsuoraksi esitykseksi tai eläytymisesitykseksi kutsuttua kerrontaa (ks. Kuiri 1984, 10; Pietilä 1995/1993b), koska siinäkin kertojan ja toimijan näkökulmat lomittuvat toisiinsa. Kirjallisuudentutkijat ja kielitieteilijät pitävät vapaata epäsuoraa esitystä tavallisesti suoran ja epäsuoran esityksen välimuo-

tona, koska heidän mielestään suora esitys edustaa toimijan ja epäsuora esitys kertojan näkökulmaa. Journalismin kohdalla suoran ja epäsuoran esityksen näkökulmarakenne ei kuitenkaan yleensä eroa tällä tavalla (Penttilä 1995/1993b, 122), eikä journalistista vapaata epäsuoraa esitystä tämän vuoksi ole syytä määritellä suoran ja epäsuoran esityksen välimuodoksi. Journalismissa tällaista kaunokirjallistyyppistä näkökulmasulaumaa edustaa siis *eläytymiseksi* nimeämäni esitystapa, jonka keskeinen piirre on se, että toimijan näkökulma ainakin näennäisesti hallitsee kertojan puhetta.

Olen luokitellut *eläytymiseksi* myös muodollisesti *epäsuoralta* näyttäviä virkkeitä, jos on ilmeistä, että toimija ei ole koskaan puhunut näitä ajatuksiin ääneen ainakaan toimittajalle. Tällöin kyse ei ole toimijan vaan kertojan puheesta, jota toimijan näkökulma nyt näennäisesti tai fiktiivistyypillisesti hallitsee. Tällainen esitystapa ei ole journalismissa kovin tavallinen. Tyypillisimmin sitä käytetään kolumneissa tai pääkirjoituksissa, joissa esitetään arveluja toimijoiden ajatuksista.

Seuraava Penttilän (1957, 652-653) F.E. Sillanpäältä lainaama katkelma olisi luokituksessani *eläytymistä*, vaikka Penttilä käyttäekin sitä esimerkkinä suoran ja epäsuoran esityksen sekamuodosta (korostukset Penttilän):

Ensi kerran eläissään hänestä tuntui, että hän on tämän talon isäntä, joka, *piru vie*, sai tehdä *täällä*, mitä tahtoi.

Penttilästä siis kyse on muuten epäsuorasta esityksestä, mutta siihen on sekoittunut suorasta esityksestä isännän puheenpartta (*piru vie*) ja tilallista näkökulmaa (*täällä*). Omassa luokituksessani näillä seikoilla ei olisi merkitystä epäsuorassa esityksessä, koska lainattu osa muutenkin edustaisi toimijan näkökulmaa. Sen sijaan ratkaisevaa on, että kertoja esittää toimijan ajatuksia, joita toimija ei ole lausunut ääneen ainakaan toimittajalle. Tästä lukija päättelee, että epäsuoralta esitykseltä näyttävässä esitystavassa onkin kyse kertojan fiktiivistyypillisestä arvelusta eli siis *eläytymisestä*.

Kaikki juttuaineistosta löytämäni *eläytyminen* ei edusta muotoa, jossa toimija esiintyy lauseiden subjektina. Joskus kertoja omaksuu toimijan näkökulman ilman, että toimija esiintyisi lauseissa lainkaan. Seuraavan esimerkin ensimmäinen kappale on *eläytymistä*. Jälkimmäinen kappale on suoraa esitystä, jossa toimija (Erkki Virtanen) pääsee itse ääneen:

Talouskasvuun nyt on vain luotettava. Ja sitten toivottava, että valtion menot saadaan pysymään paikallaan, silloin olisi mahdollista, että ei kansalaisia rokotettaisi uusilla veroilla.

- Mutta sekin merkitsisi, että kuriin saatua velkaantumista olisi lisätävä, eikä se tietenkään olisi kovin hyvä vaihtoehto. (IL 3.8.)

Kertoja tulkitsee ensimmäisessä kappaleessa omissa nimissään taloudellista tilannetta, mutta tekee tämän Virtaselta saamiensa tietojen nojalla ja Virtasen näkökulmaan mukautuen. Esimerkin kaltainen *eläytymisen* ja *suoran* vaihtelu rytmittää kerrontaa ja tuo siihen dialogin tuntua. Kursivoidun osuuden voi ajatella muunnokseksi toimittajan Virtaselle esittämästä kysymyksestä. Tämä dialogivaikutelma edellyttää kertojan puhetta. *Johdoton* ei käy, koska sillä olisi tässä vuoropuhelussa sama rooli kuin *suorallakin*. Kerronnan rytmi toisin sanoen onnahtaisi, jos esimerkin kursivoidun osuudenkin mieltäisi Virtasen puheeksi.

Eläytymisen yksi yleisimmistä tehtävistä uutisissa näyttääkin olevan juuri tällainen rytminen vaihtelu, joka samalla synnyttää kerrontaa autenttisoivan perspektiivien vastaavuuden toimittajan ja toimijan puheen välille. Seuraavassa katkelmassa *eläytymistä* on käytetty tähän tapaan:

Mustonen ei pidä kasvun jäämistä kolmeen prosenttiin muuten erityisen vakavana.

"Näillä säästöpäätöksillä velka hissun kissun stabiloituu ja taittuu. Se on hyvä asia ja siinä ei miljardi sinne tai tänne isoa kuvaa muuta. En usko että velkakehityksen takia tulisi mainittavaa korkotakapakkia." (HS 27.7.)

Katkelman ensimmäinen virke on siis *eläytymistä*, ja siinä kertoja esittää omana puheenaan Mustosen ajatuksia Mustosen näkökulmasta. Kertoja tavallaan tiivistää saman asian, minkä Mustonen seuraavassa kappaleessa esittää *suorana*. Seuraavassa esimerkissä *eläytyminen* ja *suora* vaihtelevat samalla tavalla:

Presidentti uskoo, että kotiapulaisten palkkaaminen helpottaisi naisten koti-työtaakkaa ja voisi jopa kaunistaa avioerotilastoja.

"Niin tasa-arvoinen kuin tämä suomalainen yhteiskunta onkin, niin kyllä naisten kontolle keräytyy paljon enemmän töitä, ja sitä mukaa kuin lapsien määrä nuorissa perheissä kasvaa, niin sitä vaikeampaa yhdessäolo on." (HS 9.8.)

Edellisissä esimerkeissä kertojan ja toimijan näkökulmat eivät varsinaisesti sekoitu. *Eläytymisenä* esitetyissä virkkeissä vain toimijan näkökulma hallitsee kertojan puhetta. Myös näkökulmaraja on niissä selvä. Virkkeiden alut (Mustonen ei pidä; Presidentti uskoo) edustavat kertojan näkökulmaa ja virkkeiden loppuosat toimijoiden näkökulmaa.

Näkökulmat sekoittuvat voimakkaammin seuraavassa esimerkissä, jossa kertoja esittää näennäisesti toimijan puhetta, jota kuitenkin hallitsee kertojan näkökulma:

Hurra! ropar räknenissarna. Nu har aktiebolaget Sverige fått luft under vingarna igen. (AF 15.8.)

Ensimmäisen virke on näennäisesti laskentaväen suoraa esitystä ja jälkimäinen sen johtolauseetonta epäsuoraa esitystä. Lukijalle on kuitenkin selvää, että kyse on kertojan harjoittamasta laskentaväen ironisoinnista eikä esityksen taustalla ole mitään alkuperäisiä puhetekoja. Siksi luokittelen virkkeet *eläytymiseksi*.

Esimerkki tuo esiin *eläytymisen* kaksinaisuuden. Sen avulla kertoja voi aidosti eläytyä toimijan näkökulmaan ja ikään kuin osoittaa lukijalle olevansa itsekin tämän näkökulman takana. Toisaalta *eläytyminen* ei mitenkään takaa, että näkökulma, joka esitetään toimijalle kuuluvaksi, todella vastaisi toimijan näkökulmaa. (*Eläytymistä* autentisoivan *suoran* tai *epäsuoran* avulla tällainen todiste tietysti voidaan esittää). Mukana voi olla kärjistystä ja liioittelua, jonka avulla kertoja itse asiassa ironisoi toimijaa. *Eläytyminen* sopii tähän tarkoituksen hyvin, sillä se ei väitäkään lukijalle, että sanottu perustuisi toimijan puheeseen. Autentisoivaa perspektiivien vastaavuutta ei pelkän *eläytymisen* avulla synny.

8.4.4. Sisäkenttä: suora, epäsuora, johdoton ja kirjoitus

Puhuvat toimijat sijoittuvat lehden *sisäkentälle*. Sisäkentällä kertojan ja toimijan puheet erottuvat selvästi toisistaan, ja näkökulmaraja käy yksiin puherrajan kanssa: kertojan puhetta hallitsee kertojan näkökulma, toimijan puhetta toimijan näkökulma.

Suorassa esityksessä (*suora*) toimijan puhe luvataan esittää sananmukaisesti. Suorassa esityksessä voi olla johtolause, mutta se ei ole välttämätöntä:

"Veronalennusten toteuttaminen lisäleikkauksilla johtaisi voimakkaaseen tuloerojen kasvuun", ministeri varoitti tiistaina. (HS 31.7.)

- Då kan ju vem som helst räkna ut vad folk kommer att köpa, säger Sven-Olof Carlsson. (AF 19.8.)

Journalistisissa jutuissa lupaus sananmukaisesta esityksestä ilmaistaan lainausmerkeillä tai ajatusviivalla. Ajatusviiva osoittaa suoran lainauksen jatkuvan johtolauseen alkuun tai kappaleen loppuun asti. Kielitieteessä on suoraksi esitykseksi katsottu myös referointi ilman lainausmerkkejä, jos uskollisuus alkuperäistekstille ilmaistaan jotenkin muuten, vaikkapa kaksoispisteellä. Penttilä (1957, 648) esittää muun muassa seuraavat esimerkit:

Tämä on nyt se minun uusi mieheni, kuuli Penjami Hilman toimekkaan äänen selittävän. (M. Merenmaa)

Sinä voit kyllä pysähtyä kylmästi jonkun ihmisen eteen ja sanoa itseseksi: tällä nuorella miehellä ja minulla ei ole mitään yhteistä. (O. Siippainen)

Alla oli kirjoitus: Ellette tule lasten kaltaisiksi, ette voi periä taivaan valtakuntaa. (M. Merenmaa)

Journalistisissa jutuissa suora esitys melkein aina ilmaistaan lainausmerkeillä tai ajatusviivalla. Jos näitä ei ole käytetty, lukija olettaa, ettei kyseessä ole sananmukainen referointi. Tämän tutkimuksen erittelyissä olen edellyttänyt suoralta esitykseltä lainausmerkkejä tai ajatusviivaa.¹²³

Suoraksi esitykseksi merkityt lainauksetkaan eivät välttämättä ole täysin sananmukaisia. Oletuksena on, että puhekielistä laveutta ja täytesanoja voidaan poistaa ja sanajärjestystä muuttaa. Otsikoiden kohdalla tiivistykset ja muutokset ovat yleensä niin voimakkaita, etten pidä suoraa esitystä mahdollisena otsikoissa lainkaan. Otsikoissa voidaan kyllä esittää asioita lainausmerkeissä, mutta nähdäkseni lukija ei odota lainausten olevan sananmukaisia. Lainausmerkit vain korostavat näkemyksen kuuluvan toimijalle:

Veroprofessori Kari S. Tikka teilaaj budjettiesityksen:
"Veroale on riittämätön" (IS 19.7.)

Olen tulkinnut esimerkin kaltaiset tapaukset sitatoiduksi epäsuoraksi esitykseksi, en suoraksi esitykseksi. Otsikon perustana oleva lausuma ilmaistaan jutun ingressissä:

Professori Kari S. Tikka arvostelee valtiovarainministeriön esittämiä verokevennyksiä riittämättömiksi.
- Minusta tilaa olisi ollut käyttää useita lisämiljardeja palkkaverotuksen keventämiseen, hän muistuttaa.

Sitaitoitu otsikkovirke on mitä ilmeisimmin toimittajan tiivistys ingressissä *suorana* esitetystä virkkeestä. Ingressin ensimmäisessä virkkeessä esitetään sama tiivistys hieman laveammin *selostuksena*.

Katson, että otsikoiden tällainen tiivis esitystapa on niin vakiintunut geneerinen koodi, ettei sitaateista huolimatta lukijalle edes luvata lainauksen sananmukaisuutta. Short (1988, 67-69) panee merkille saman seikan britti-

---

¹²³ Poikkeuksena ovat muut lehdet -palstan suorat lainaukset, jotka joskus osoitetaan vain kaksoispisteellä ilman lainausmerkkejä. Tällainen käytäntö on esimerkiksi Dagens Nyheterissä.

läisistä lehtiotsikoista. Myös ruotsalaisissa sanomalehdissä sääntö näyttää pätevän:

"Värden ska sättas först"

När ekonomin förbättras. Sture Nordh oroas över människornas otrygghet.
(DN 19.8.)

Esimerkkijuttu alkaa Nordhin suoralla lainauksella:

- Nu börjar ekonomin bli lite bättre och otåligheten växer. Människor vill se förbättringar. Ska jag gradera behoven kommer vårdsektorn först efter-
som många känner sig bekymrade och otrygga. (DN 19.8.)

Otsikon sitaoitu osuus on siten suoran esityksen sijasta toimittajan voimakkaasti tiivistämää epäsuoraa esitystä. Koska johtolauseetta ei ole, sen voisi tulkita myös *johdottomaksi*. Olen kuitenkin katsonut *epäsuoraksi* tapaukset, joissa toimija mainitaan samassa otsikossa. Jos ei mainittaisi, kyse olisi *johdottomasta*.

Epäsuorassa esityksessä (*epäsuora*) toimijan puhetta ei luvata esittää sananmukaisesti. *Epäsuorassa* on johtolause tai jokin muu toimijan osoittava ilmaisu:

Valtiovarainministeri Sauli Niinistö (kok) arveli keskiviikkona STT:n haastattelussa, että hallitus joutuu pohtimaan ensi vuonna, riittävätkö tehdyt säästöpäätökset jatkossa. (HS 25.7.)

Bryggerinärningen säger att man tappat 13 procent av marknaden sedan de nya importreglerna för öl infördes. (AF 19.8.)

Epäsuoran esityksen keskeisenä tehtävänä journalismissa on osoittaa tiedon alkuperä. Tällä tavoin se autentisoi esitettyjä tietoja, joskaan autentisointi ei ole aivan yhtä tehokasta kuin suoran esityksen avulla. Luen epäsuoraksi esitykseksi myös joitakin tapauksia, joissa johtolauseen verbi ei aivan suoraan viittaa puheeseen. Puhumiseen viittaavien verbien määrä lienee sen verran rajallinen, että jo vaihtelunkin vuoksi käytetään myös ilmaisia "X:n mukaan", "X:n mielestä", "X naurahti" jne. Nämä ilmaiset ovat siis tehtävältään yleensä täysin vastaavia kuin epäsuoran esityksen tyyppitapaukset "X sanoi, että" tai "X totesi, että". Esimerkiksi seuraavat virkkeet ovat luokitusteni mukaan epäsuoraa esitystä:

Kekkosen mielestä keskusta oppositiossa on kadonnut näkymättömäksi kesämaisemiin. (IL 6.8.)

Enligt riks försäkringsverket, RFV, får 30 800 barn pension sedan en eller bägge föräldrarna avlidit. (DN 29.7.)

Ensimmäinen esimerkki on lähellä myös *eläytymistä*, koska kertojan voisi ajatella esittävän Kekkonen ajatuksia omassa puheessaan. Olen kuitenkin tulkinnut virkkeen loppuosan Kekkonen puheeksi, koska se sopisi sellaiseen Kekkonen lausahdukseksi, ei niinkään kertojan tiivistykseksi Kekkonen ajatuksista.

Erityisesti Dagens Nyheterin ingresseissä ovat tyypillisiä tapaukset, joissa johtolause esitetään lainatun jakson jälkeen omana virkkeenään, joskus vasta seuraavassa kappaleessa. Olen tulkinnut nämäkin epäsuoraksi esitykseksi:

Förslaget innebär en pålaga på företagen som inte kan accepteras. Det anser SAF om regeringens förslag till ny beskattning av tjänstebilar. (DN 3.8.)

Yksi epäsuoran esityksen tunnuspiirre on toimijan puheena esitetyn jakson lausemaisuus. Selvimpiä ovat tapaukset, joissa kyse todellakin on kokonaisuudesta lauseesta. Olen kelpuuttanut *epäsuoraksi* kuitenkin myös tiivistetympiä, esimerkiksi lauseenvastikkeeseen perustuvia rakenteita, jos niissä kuitenkin kuvataan selvästi toimijan puheen sisältöä:

Eduskuntaryhmän varapuheenjohtaja Outi Ojala ilmoitti keskiviikkona puolueen olevan valmis veroalekeskusteluihin. (HS 9.8.)

Jos johtolauseessa on selvästi kertojan näkökulmaan viittaava illokuutiota ilmaiseva verbi eikä toimijan puheen sisältöä muuten juurikaan kuvailla, kyse ei enää ole *epäsuorasta* vaan todennäköisesti *selostuksesta*. Näistä tapauksista esitin joitain esimerkkejä yllä *selostuksen* yhteydessä.

Johtolauseeton epäsuora esitys (*johdoton*) on muuten kuin *epäsuora*, mutta siinä ei ole johtolauseetta. Seuraavissa esimerkeissä kursivoidut virkkeet ovat *johdotonta*:

Perho muistuttaa väestön ikääntymisestä. *Joukko vanhuksia voisi kimpassa palkata hoitajan. Vanhukset haluavat, että hoitaja on pysyvä.* (IL 14.8.)

Berndt Ekholm avvisar den kritiken och kallar centern för "småfolkets parti". *Till skillnad från övriga borgerliga partier står centern inte för en felaktig fördelningspolitik.* (DN 30.7.)

Johdottomassa on olennaista, että lukija mieltää lauseet luontevimmin toimijan puheeksi. Usein toimija ilmaistaan kappaleen alussa joko *epäsuoran*,

selostuksen tai jonkin muun esitystekniikan yhteydessä, eikä kappaleen lopussa ole enää tarpeen erikseen mainita, että kyse on toimijan puheesta.

Toimija kirjoittajana (*kirjoitus*) tarkoittaa yleisönosasto- ja yliökirjoituksia. Erityisesti yliökirjoittajia esitetään usein muillakin tekniikoilla. Kertoja voi esimerkiksi tiivistää jutun sisällön *epäsuoran* avulla tai kertoa *selostuksena*, mitä kirjoittaja tekee työkseen tai mitä tahoja hän muuten edustaa. Lehden ulkopuoliset kirjoittajat luonnollisesti hyödyntävät samoja esitystekniikoita kuin lehden toimittajatkin, ja he voivat lainata jutuissaan eri tahoja *epäsuorana*, *suorana* jne. En ole kuitenkaan eritellyt enää näitä kerrontatekniikoita, vaan olen katsonut, että kaikki kirjoittajien mainitsemat tahot ovat "toimijan kohteena" vastaavasti kuin toimijat voivat olla toistensa kohteina toimittajan kirjoittamissa jutuissa.¹²⁴

Ongelmallisinta oli ratkaista, kirjatako lehden omien toimittajien kolumneissaan esittämät lausumat samaan tapaan *kirjoituksiksi* kuin lehden ulkopuolisten kirjoittajien lausumatkin. Toimittajathan edustavat kolumneissaan ennen muuta omaa mielipidettään. Toisaalta voi kysyä, miksi kolumnissa toimittaja katsottaisiin persoonalliseksi toimijaksi mutta uutisessa tai pääkirjoituksessa lehteä edustavaksi kertojaksi. Kunelius (1996, 133) rinnastaa kolumnistin rakentaman kertojan lehteä edustavaan kertojaan. Tämä on pääteltävissä siitä, että kolumnissa kerronta on hänen mukaansa riippumattonta toisin kuin yleisönosastojutussa, jossa se taas on äärimmäisen riippuvaista (mt., 136). Kapuan tässä Kuneliuksen tamppaamaa rinnettä ja tulkitseen toimittajien edustavan lehteään, kirjoittivat he sitten pääkirjoituksia, uutisia tai kolumneja. Niinpä en merkitse toimittajaa henkilönä toimijaksi kolumneistakaan, vaan tarkastelen kolumneissa käytettyjä esitystekniikoita samaan tapaan kuin pääkirjoituksissa ja uutisissa.

8.4.5. Paikalliset: sitatointi ja häivytytys

Lehden eri kentille sijoittuvien esitystekniikoiden lisäksi olen erottanut vielä kaksi **paikalliseksi** kutsumaani tekniikkaa, joita voidaan käyttää yllä kuvattujen tekniikoiden yhteydessä. Ensiksikin kertoja tai toimija voi esittää toisen toimijan yksittäisen sanan tai lausahduksen sitaateissa. Toiseksi kertoja voi häivyttää toimijan vaikkapa passiivimuodon avulla.

Yksittäisen ilmauksen sitatointi (*sitatointi*) kehottaa lukijaa kiinnittämään ilmaisuun erityistä huomiota joko siksi, että se on harvinaisen osuva ja

---

¹²⁴ Ks. luku 8.4.6.

autenttinen tai siksi, että se on siinä määrin kyseenalainen, että sitaattia käytävä kertoja tai toimija haluaa sanoutua siitä irti. Joka tapauksessa *sitointi* on omiaan siirtämään huomiota asiasisällöstä lausuman esittäjään:

Keskusta, jonka valtakaudella viiden suurläänin perustamiseen tähtäävä hanke pantiin alulle, on nyt kauhistelemassa Jouni Backmanin suunnitelmia ja sen "ruhjovaa" läpiajoa. (IL 14.8.)

Och ett närmande över bolckgränsen är i den meningens särskilt önskvärt, menar Ekholm, som finner ett mervärde i att samarbeta "över en mur". (DN 30.7.)

Sitointi muistuttaa suoraa esitystä siinä, että sitatoinnillakin luvataan toistaa toimijan puhetta sananmukaisesti. Siinä missä *suora* kuitenkin on vähäeleinen ja toteuttaa usein yhdessä *selostuksen* kanssa autentisoivaa tehtävää (perspektiivien vastaavuus), siinä *sitointi* useammin toteuttaa juuri päinvastaista, toimijan perspektiivistä erottavaa tehtävää. Tämä huomio perustuu kuitenkin vain aineistosta saamaani vaikutelmaan. En ole luokitellut ja laskenut näitä käyttötapoja. Periaatteessa sekä *suoraa* että *sitointia* voi käyttää sekä toimijan ja kertojan näkökulmien keskinäiseen autentisointiin että toimijan näkökulman horjuttamiseen.

Toimijan häivytyks on tiettyssä mielessä *sitatoinnin* vastakohta. Tarkoiton *häivytyksellä* toimijan ilmaisemista tätä nimeämättä esimerkiksi passiivin avulla. *Häivytyks* on omiaan siirtämään lukijan huomiota toimijasta puheena olevaan asiaan:

Tämäkertaisia lähtöasetelmia *luonnehdittiin* hyväksi. (HS 17.7.)

Vi har i landet en besvärligt ekonomisk situation och *man vill spara* på det mesta, men *att ge sig på* barnpensionen är ofattbar. (DN 1.8.)

Ruotsin kielessä passiivin yhteydessä voidaan käyttää toimijan ilmaisevaa av-rakennetta. Mikäli tätä käytetään, kyse *ei* ole toimijan häivyttämisestä. Sen sijaan toimija voidaan häivyttää viittaamalla siihen pronominilla:

- *Vi gör nu allt för att skapa opinion mot förslaget*, säger Inger Davidson. (DN 29. 7.)

Davidson viittaa vi-pronominilla ainakin omaan puolueeseensa kristillis-demokraatteihin, mutta todennäköisesti myös kokoomukseen ja vasemmistoliittoon, jotka kaikki olivat allekirjoittaneet puheena olevaa ehdotusta vastustavan aloitteen.

Pronominia käyttävä *häilyty*s toimii myös vastuun kierron strategiana, koska ei voida tietää varmasti ketä kaikkia pronominin alaan luetaan. Esi-merkkitapauksessa kyse ei ole kertojan, vaan Davidsonin vastuunkierrosta. Yleensä *häilyty*s ei kuitenkaan liity vastuun kiertoon, koska toimija on useimmiten helposti pääteltävissä. Kyse on pikemminkin toiston välttämistä. Toiseksi kyse voi olla huomion suuntaamisesta toimijasta puheena olevaan asiaan.

Vastuun kiertoon taas liittyy epämääräisten toimijoiden käyttö. Toimijaksi voidaan nimetä esimerkiksi kokonainen instituutio, kuten vaikkapa liikenneministeriö. Jos todetaan, että liikenneministeriön mukaan sitä tai tätä, yksittäinen liikenneministeriön viranhaltija ei voi varmasti tietää, onko joku muu antanut puheena olevan lausunnon vai onko kyseessä mahdollisesti toimittajan tekemä johtopäätös hänen omasta, varsin erilaisesta lausunnostaan. Vielä epämääräisempää on viitata vaikkapa "Iltalehden saamiin tietoihin". Tällaiset epämääräiset lähteet ovat budjettijutuissakin melko tavallisia, mutta niissä on kyse eri asiasta kuin tässä esitystekniikkana käsittelemässäni *häilytyksessä*.

8.4.6. Toimija toisen toimijan kohteena

Toimijat voivat esiintyä paitsi kertojan kertomina myös **toisten toimijoiden kohteina**. Tällöin toinen toimija viittaa niihin omassa puheessaan. Koska kyse on toisen toimijan *puheen* kohteena olemisesta, kohdistavan toimijan itsensä täytyy olla esitetty jollakin sisäkentän tekniikoista. Näin on esimerkiksi seuraavassa katkelmassa, jossa valtiovarainministeriö on *epäsuorana* esitetyn Claes Anderssonin kohteena:

Anderssonin mielestä leikkauslistojen sommittelun sijasta myös valtiovarainministeriön tulisi keskittyä hallituksen päätavoitteeseen eli työllisyyden parantamiseen. (HS 31.7.)

Poikkeukseksi sisäkenttä-sääntöön olen katsonut, että toimija voi olla myös *eläytymisessä* esitetyn toimijan kohteena. Vaikka siis kyseessä on kertojan puhe, sitä hallitsee kuitenkin toimijan näkökulma. Kun kertoja viittaa toisiin toimijoihin *eläytymisessä* esitetyn toimijan näkökulmasta, nämä toiset toimijat ovat pikemminkin *eläytymisessä* esitetyn toimijan kuin kertojan kohteita. Tästä käy esimerkiksi jo edellä esitetty katkelma:

SDP:n vaalienjälkeinen takinkäänös yllätti tuoreen kansanedustajan. Koskinen yllättyi siitä, että hänen kanssaan samoin ajattelevia kansanedustajia oli ryhmässä lopulta niin vähän. (IL 16.8.)

Sdp ja sen kansanedustajat ovat siis Koskisen *kohteina*, vaikka ne esitetäänkin kertojan puheessa. Sen sijaan ulkokentän tekniikoiden yhteydessä toimijoiden siirrot eivät ole samassa mielessä toimijoiden *kohteita*, koska esitystekniikan hallitseva näkökulma kuuluu kertojalle:

Mm. Sdp:n eduskuntaryhmän puheenjohtaja on moittinut kokoomusta kuntien epävarmuuden lietsomisesta. (HS 9.8.)

Esimerkin esitystekniikka on *selostus*, ja sekä Sdp:n eduskuntaryhmän puheenjohtaja että kokoomus ovat kertojan puheen ja näkökulman kohteina. Näin on siitä huolimatta, että kokoomuksen moittiminen menee siirtona eduskuntaryhmän puheenjohtajan tiliin ja epävarmuuden lietsominen kokoomuksen tiliin.

8.4.7. Esitystekniikat: yhteenvetoa

Olen yllä kuvaamieni esitystekniikoiden avulla yrittänyt luoda typologian, jolla voitaisiin määrittää toimijan kerronnallinen asema jutun puhujarakenteessa¹²⁵. Esimerkiksi julkisuuteen pääsyn kannalta on eri asia esittää näemyksiään omana puheenaan sisäkentän tekniikoilla kuin olla kertojan arvioinnin kohteena tulkitsevassa kertojan esityksessä. Esitystekniikat kuvaavat siis lähinnä sitä, millainen jutun kertojan suhde on toimijaan: hallitseeko kerronnassa kertojan vai toimijan näkökulma, esittääkö kertoja tulkintoja omista nimissään, pysyvätkö kertojan ja toimijan näkökulmat selkeästi erillään, vai sulautuvatko ne toisiinsa. Esitystekniikat toisin sanoen täsmenävät, kuka tekstissä kulloinkin lukijaa puhuttelee ja kenen näkökulmaa tämä puhuttelu tällöin edustaa. Julkisen keskustelun näkökulmasta esitystekniikoiden perusteella voi yrittää päätellä, millä tavoin eri osapuolet osallistui keskusteluun. Ketkä esiintyivät omasta näkökulmastaan ja arvioivat muita, ketkä taas olivat enneminkin toisten arvioinnin kohteena?

Esitystekniikoiden perusteella voi myös luonnehtia lehtien tapaa järjestää julkista keskustelua. Jos lehti käyttää runsaasti *tulkintoja*, se osallistuu itse omista nimissään keskusteluun. Jos lehdessä painottuvat *selostukset*, lehti uutismaisesti seuraa keskustelutapahtumia ikään kuin sivusta. Sisäkentän tekniikoita suosiessaan lehti taas antaa tilaa toimijoiden keskinäiselle keskustelulle, mutta voi eritoten suorassa ja epäsuorassa esityksessä kehystää toimijoiden puhetta voimakkaastikin. *Kirjoittaja-* ja *kohde-*tekniikoiden yhteydessä toimijat saavat esittää asioitaan ja olla toistensa kohteina mah-

---

¹²⁵ Puhujarakenteen ja juonirakenteen erottelusta ks. luku 8.3.1.

dollisimman vapaasti lehdestä riippumatta. Lehti ikään kuin antaa julkisuus-tilansa toimijoiden käyttöön ja jättäytyy itse taustalle.

Esitystekniikoita määriteltäessä kävi ilmi, että tekstin lausumat eivät aina edusta puhtaasti jotain tiettyä tekniikkaa, vaan ne sijoittuvat useinkin eri tekniikoiden "välille". Voikin ajatella, että esitystekniikat sijoittuvat asteittain erilaisille "kerronnallisille ulottuvuuksille", ja juttujen lausumat sijoittuvat näillä ulottuvuuksilla lähemmäs yksiä esitystekniikoita ja kauemmas toisia.¹²⁶

Esitystekniikkatypologia on tarpeen silloin, kun tutkitaan toimijoiden esiintymistä teksteissä. Tällöin on aina ratkaistava, mitkä toimijat ovat teksteissä esillä siinä määrin, että ne on syytä huomioida. Esitystekniikkatypologia tekee mahdolliseksi esimerkiksi laskea mukaan vain "puhuvat" toimijat ja jättää kertojan tai toisen toimijan kohteena olevat toimijat tarkastelun ulkopuolelle. On myös mahdollista ottaa mukaan kaikki toimijat, jolloin typologian avulla voi täsmentää, missä määrin eri toimijaryhmät pääsevät itse puhumaan ja missä määrin ne ovat kertojan tai toisten toimijoiden kohteina.

Yllä kuvattuihin tarpeisiin riittäisi Raittilan, Suikkasen ja Liljan (1999, 27-30) jaottelu ensisijaisiin puhujiin ja toissijaisiin puhujiin sekä puheen aiheena oleviin toimijoihin. Samalla tavalla käyttökelpoinen voisi olla myös Pietilän ja Sondermannin (1994, 101-127) erottelu ytimessä, sisäkentällä ja ulkokentällä esiintyviin toimijoihin. Olen kuitenkin esitystekniikkatypologian avulla yrittänyt saada moniulotteisemmin otetta toimijoiden kerronnalliseen asemaan vaikuttavista kielellisistä ja geneerisistä seikoista. Vaikka typologia on lehdissä käytettyjen esitystapojen moninaisuuteen nähden kömpelö ja usein myös tulkinnanvarainen, se kuitenkin jollain tapaa systemaattisesti määrittelee toisistaan eroavia tekniikoita siirron, puheen ja näkökulman käsitteiden avulla. Myös toimijoiden luokittelu onnistui sen avulla tulkinnanvaraisuuksista huolimatta kohtalaisesti.¹²⁷

Esitystekniikkaluokittelun perusteella olisi mahdollista verrata esimerkiksi toimijaryhmiä sen suhteen, kuinka usein niihin lukeutuvia toimijoita esitettiin milläkin tekniikalla. En nyt kuitenkaan ryhdy tähän, vaan tiivistän tuloksia ensin *Latent Class Analysis* -monimuuttujamenetelmän (LCA) avulla.¹²⁸ Tulosten tiivistäminen perustuu siihen, että kutakin toimijaa esitetään jutussa tyypillisesti useiden eri esitystekniikoiden avulla. LCA tekee

---

¹²⁶ Luvussa 8.5.2 täsmennän, millaisia nämä kerronnalliset ulottuvuudet ovat ja miten esitystekniikat niille sijoittuvat.

¹²⁷ Lisää esimerkkejä ja koodausohjeita esitetään liitteessä 1. Reliabiliteettitarkastuksen tulokset esitetään liitteessä 2.

¹²⁸ Menetelmästä tarkemmin liitteessä 3.

mahdolliseksi seuloa aineistosta eri esitystekniikoiden tyypillisimmät toimijakohtaiset yhdistelmät. Näin voidaan yhdentoista esitystekniikan koodausten nojalla määritellä pienempi joukko toisistaan eroavia kerronnallisia profiileja, joissa kussakin esitystekniikat yhdistyvät tyypillisellä tavalla. Tämän jälkeen voidaan verrata, missä määrin lehdet esittävät toimijoita näiden profiilien mukaisesti ja miten eri toimijaryhmät eroavat profiilien suhteen toisistaan. Näin saadaan tietoa eri toimijaryhmien asemasta julkisessa keskustelussa sekä lehtien oman osallistumisen, keskustelutapahtumien raportoinnin ja julkisuustilan avaamisen painotuksista.

8.5. Kerronnalliset profiilit

8.5.1. *Selostettu, tulkittu, kirjoittaja, kohde ja replikoiva*

Toimijaa esitetään jutussa yleensä useiden eri tekniikoiden avulla. On esimerkiksi tavallista tiivistää ingressissä toimijan puheita selostavassa kertojan esityksessä ja referoida tätä sen jälkeen epäsuorassa ja suorassa esityksessä. Näin toimijalle muodostuu jutussa kerronnallinen profiili, joka tässä tapauksessa olisi *selostus-epäsuora-suora*. Kerronnallinen profiili kuvaa siis sitä, millaisin eri tekniikoin toimija on jutussa esillä. Pääseekö toimija esimerkiksi esittämään asioita omasta näkökulmastaan, onko se pikemminkin toisten puheen kohteena vai esiintyykö se kenties sekä puhujana että kohteena?

Esitystekniikoihin ja niistä muodostuviin profiileihin perustuva tarkastelu kuvaa toimijan kerronnallista asemaa puhujarakenteen kannalta. Sillä ei saa otetta juonirakenteesta, joka myös vaikuttaa toimijan asemaan. Omasta näkökulmastaan puhumaan pääsevä toimija voi esimerkiksi määrittäytyä juonirakenteessa tarinan konnaksi. Tässä luvussa erittelemäni kerronnalliset profiilit kuvaavat toimijoiden asemaa siis vain melko rajatusta näkökulmasta. Ne ilmentävät toimijoiden asemaa puhujina ja puheiden kohteina mutteivät kerro, mitä ja missä sävyssä kukin kenestäkin puhuu.

Periaatteessa 11 esitystekniikkaa voi muodostaa 2048 (2¹¹) erilaista yhdistelmää eli kerronnallisista profiilia. Budjettijuttuaineistossa käytettiin näistä 258:aa, mutta niidenkään kaikkien kuvailu ei ole järkevää. Olennaisempaa on tietää, mitkä olivat aineiston *tyypilliset* kerronnalliset profiilit. Tämän jälkeen on mahdollista tutkia, mitkä näistä tyypillisistä profiileista painoutuivat eri lehdissä ja eri taustaryhmissä. Voisi tietysti yksinkertaisesti vain ristiintaulukoida esitystekniikat erilaisten taustamuuttujien kanssa. Näin voitaisiin vertailla esitystekniikoiden osuuksia taustamuuttujien suh-

teen. Kerronnallisten profiilien avulla toimijoiden kerronnallinen asema on kuitenkin mahdollista kuvata tiiviimmin ja havainnollisemmin.

Tyypillisten kerronnallisten profiilien löytämiseksi käytän liitteessä 3 esittelemääni *Latent Class Analysis* -monimuuttujamenetelmää (LCA). LCA ryhmittelee havaintoyksiköitä (tässä toimijoita) analyysiin valittujen muuttujien (tässä 11 esitystekniikkaa) suhteen mahdollisimman homogeenisiksi osaryhmiksi (LCA-luokiksi). Aineisto voisi esimerkiksi jakautua kahtia siten, että yhdessä osaryhmässä olisivat toimijat, joita esitetään ainoastaan *selostuksessa* ja *kohteina*. Toisessa osaryhmässä taas olisivat toimijat, joita ei juurikaan esitetä näillä tekniikoilla.

LCA ei jaa toimijoita ryhmään yksiselitteisesti, vaan kullekin toimijalle lasketaan todennäköisyys, jolla se kuuluu kuhunkin ryhmään. LCA iteroi ratkaisun sellaiseksi, että mahdollisimman suuri osa toimijoista kuuluu mahdollisimman todennäköisesti yhteen ryhmään ja mahdollisimman epätodennäköisesti muihin ryhmiin. Näin kustakin osaryhmästä tulee mahdollisimman homogeeninen käytettyihin muuttujiin (tässä esitystekniikoihin) nähden.

Kaikkiaan esitystekniikoita käytettiin budjettijutuissa taulukon 8.1 "kaikki toimijat" -sarakeen mukaisesti. Sarakkeessa on esitystekniikoiden jakautuma koko aineistossa. Sitä edeltävissä sarakeissa ovat esitystekniikkajakautumat kussakin kerronnallisessa profiilissa (LCA-luokassa).

Taulukon ensimmäisellä rivillä on kunkin LCA-profiilin nimi, jonka olen määritellyt profiilin esitystekniikkajakauman perusteella. Toisella rivillä on profiilin (luokan) koko osuutena kaikista havaintoyksiköistä. Seuraavilla riveillä kunkin esitystekniikan kohdalla ilmoitettu luku kertoo, kuinka suureen osaan toimijoita kyseistä tekniikkaa käytettiin. Esimerkiksi "kaikki toimijat" -sarakeesta havaitaan, että kaikista toimijoista 3,9:ää prosenttia esitettiin *eläytymisen*-tekniikalla ja 12,5:ttä prosenttia *suora*-tekniikalla. Replikoivan profiilin toimijoista taas peräti 15,2:a prosenttia esitettiin *eläytymisen*-tekniikalla ja 51,6:a prosenttia *suora*-tekniikalla. Esitystekniikkaosuuksien summa ylittää yhden, koska kutakin toimijaa voitiin esittää useilla tekniikoilla.

TAULUKKO 8.1. *Toimijoiden kerronnalliset profiilit, viisiluokkainen ratkaisu (N=3888)*¹²⁹

Profiili:	Selos- tettu	Tulkittu	Kirjoittaja	Kohde	Repli- koiva	Kaikki toimijat
Koko:	0,287	0,155	0,053	0,282	0,223	1,000
Eläytyminen	0,012	0,010	0,000	0,002	0,152	0,039
Nojaus	0,004	0,003	0,000	0,000	0,102	0,024
Suora	0,025	0,000	0,000	0,009	0,516	0,125
Epäsuora	0,075	0,051	0,029	0,010	0,731	0,197
Johdoton	0,004	0,000	0,041	0,000	0,250	0,059
Kirjoitus	0,000	0,000	0,957	0,000	0,019	0,055
Selostus	1,000	0,000	0,039	0,000	0,454	0,390
Tulkinta	0,101	1,000	0,000	0,047	0,138	0,228
Sitatointi	0,033	0,046	0,055	0,048	0,259	0,091
Häivytys	0,356	0,155	0,000	0,271	0,099	0,225
Kohde	0,344	0,001	0,005	1,000	0,061	0,394

Kaikki toimijat -sarake kuvaa siis esitystekniikoiden osuuksia koko aineistossa. Siinä toimijoiden kerronnalliset profiilit ovat sekaisin, eikä sarake sitten kerro paljoakaan aineiston rakenteesta. Kaikki toimijat -sarakeen perusteella voi kuitenkin panna merkkeille, että ytimen tekniikoita *eläytyminen* ja *nojaus* käytettiin suhteellisen harvoin ja että sisäkentän *suora* ja *epäsuora* olivat hieman tavallisempia. Ulkokentän *selostusta* käytettiin yli kolmannekseen ja *tulkintaakin* lähes neljännekseen toimijoista. Toimijat olivat varsin usein myös toistensa puheen tai näkökulman kohteena (*kohde*). Kaikkiaan näyttäisi siltä, että toimijat olivat useammin kertojan tai toisen toimijan näkökulman kohteena kuin esittämässä asioita omasta näkökulmastaan.

Kerronnallisiin profiileihin päästään käsiksi LCA-luokkien avulla. Luokkien lukumäärän voi LCA-analyysissä valita haluamakseen. Tukena valinnassa ovat luokkamäärän optimaalisuutta kuvaavat tunnusluvut. Käyttämässäni *Lacord*-ohjelmassa luokkien maksimimäärä on kuusi. Useiden eri muuttujilla tekemieni LCA-ajojen perusteella päädyin siihen, että viiteen LCA-luokkaan perustuva ratkaisu on tulkinnallisesti selkein.¹³⁰ Kuhunkin

¹²⁹ Olen lihavoanut ne esitystekniikkaosuudet, jotka kussakin LCA-luokassa ovat suurempia kuin koko aineistossa. Profiilien koko esitetään osuutena kaikkien toimijoiden määrästä. Osuuksien summa on siten 1 eli 100 prosenttia.

¹³⁰ Oheisten tunnuslukujen mukaan kuusiluokkainen ratkaisu olisi viisiluokkaista parempi, koska sen AIC-luku on pienempi. Jos ohjelma kykenisi tuottamaan useampiluokkaisia ratkaisuja, AIC-luku luultavasti pienenesi luokkamäärän kasvaessa edelleen. LCA:n tuottamat ratkaisut ovat kullakin luokkamäärällä optimaalisia, ja analyysin pohjaksi voi nähdäkseni valita niin moniluokkaisen ratkaisun kuin tutkimuksen kannalta tuntuu tarkoituksenmukaiselta. Tarkempia erittelyjä varten aineistosta voi erottaa kuhunkin luokkaan kuuluvat

LCA-luokkaan kuuluvat ne toimijat, joiden kerronnalliset profiilit muistuttavat mahdollisimman paljon toisiaan eli joita esitetään mahdollisimman samoilla esitystekniikoilla.

Käytän kerronnallinen profiili -termiä kahdessa hieman erilaisessa merkityksessä. Ensiksikin tarkoitan sillä niiden esitystekniikoiden joukkoa, joilla yksittäistä toimijaa esitetään jutussa. Tällainen profiili voisi olla esimerkiksi *selostus-suora-epäsuora-sitatointi*. Toiseksi tarkoitan kerronnallisella profiililla taulukossa 8.1 esitettyjä LCA-luokkia. Ne kuvaavat kerronnallisesti toisiaan muistuttavien toimijoiden ryhmiä. Tekniikoilla *selostus-suora-epäsuora-sitatointi* esitetyn toimijan kerronnallinen profiili tässä toisessa mielessä olisi todennäköisesti "replikoiva".

Viisiluokkainen LCA-ratkaisu on selkeä ja helppotulkintainen. Profiilitaan **selostettujen** toimijoiden hallitsevin esitystekniikka on *selostava kertojan esitys*, **tulkittujen tulkitseva kertojan esitys** ja **kirjoittajien toimija kirjoittajana**. **Kohteiden** hallitsevin tekniikka on vastaavasti *toimija toisen kohteena*. Kohdeprofiilista on huomattava, että kyseessä ovat toimijat, jotka ovat lähes *ainoastaan* toisen toimijan kohteena, mutta eivät juuri lainkaan kertojan kerronnan kohteena. Ne toimijat, jotka ovat *sekä* toisen toimijan *että* kertojan kohteena, ovat profiililtaan selostettuja. **Replikoiva** profiili on esitystekniikoiltaan kaikkein moninainen. Sitä hallitsevat sisäkentän tekniikat (*suora, epäsuora, johdoton*), mutta samalla se on ainoa profiili, jossa käytetään usein myös ytimen tekniikoita *eläytymistä* ja *nojausta*. Myös ulkokentän *selostus* ja *sitatointi* ovat replikoiville toimijoille tavallisia. *Häivytys* puolestaan on tavallisin niissä profiileissa, joissa toimijan oma näkökulma ei muutenkaan juuri pääse esiin (selostettu, tulkittu, kohde).

Olen siis nimennyt kunkin kerronnallisen profiilin sen mukaan, millä esitystekniikoilla sitä edustavia toimijoita todennäköisimmin esitetään. Esimerkiksi kaikkia selostettua profiilia edustavia toimijoita esitetään *selostuksessa*, ja se on näin ollen profiilia parhaiten luonnehtiva esitystekniikka. Sen lisäksi selostetun profiilin toimijat ovat 34 prosenttia todennäköisyydellä myös toisen toimijan kohteena:

---

toimijat ja vaikka tehdä tiettyyn luokkaan todennäköisimmin kuuluvista toimijoista uuden LCA-analyysin.

	Model	* LOG-Like.	* Npar.*	LIK.ratio*	DF.	* AIC
1. CLASS	9	*-16736.201	* 11	* 6323.865	* 2036	* 33494.402
2. CLASS	9	*-15538.751	* 23	* 3928.965	* 2024	* 31123.502
3. CLASS	9	*-14985.969	* 35	* 2823.400	* 2012	* 30041.937
4. CLASS	9	*-14701.373	* 47	* 2254.209	* 2000	* 29496.746
5. CLASS	9	*-14128.722	* 59	* 1108.906	* 1988	* 28375.443
6. CLASS	9	*-14012.668	* 71	* 876.799	* 1976	* 28167.336
Saturated model: -13574.269						

Keskustanuoret vastustavat valtiovarainministeri **Sauli Niinistön** (kok) esityksiä uusista leikkauksista veronalennusten rahoittamiseksi.

Niinistö jatkaa keskustanuorten mielestä veronalennuspuheillaan kokoomuksen "populistista vaalienaluslinjaa". (HS 7.8)

Sauli Niinistön profiili on katkelmassa "selostettu", koska ensimmäisessä kappaleessa häntä esitetään *selostuksessa* ja jälkimmäisessä kappaleessa hän on keskustanuorten puheen kohteena. Keskustanuorten profiili taas on "replikoiva", koska heitä esitetään ensimmäisessä kappaleessa *selostuksessa* ja jälkimmäisessä kappaleessa *epäsuorassa*. Jälkimmäisessä kappaleessa on yksittäinen keskustanuorten ilmaisu lisäksi *sitatoitu*, mikä sekin on tyypillisempää replikoiville toimijoille (26 %) kuin muiden profiilien edustajille. Lisäksi keskustanuoria esitetään muualla jutussa vielä *suorana*, mikä viimeistään varmistaa, että keskustanuorten profiili on "replikoiva".

Seuraavassa katkelmassa sekä ministeriöiden että Niinistön profiili on "tulkittu", koska esitystekniikkana on tulkitseva kertojan esitys:

Vähitellen uskaltaa ehkä antaa tunnustusta koko 1990-luvun noudatetulle kehysbudjetoinnille. Ministeriöt pysyivät tällä kertaa hyvin raameissaan, ja Niinistö pystyi tekemään puoli miljardia pienemmän esityksen kuin odotettiin. (HS 19.7.)

Yleisönosastokirjoittaja Timo Toimelan kirjoituksesta lainatussa katkelmassa Toimelan profiili on "kirjoittaja". Ulla Sirkeinen puolestaan on profiililtaan "kohde", koska hän on Toimelan kohteena. Yksi Sirkeisen ilmaus on sitoitettu, mikä sekin on kohdeprofiilissa mahdollista, vaikkakaan ei kovin todennäköistä (4,8 %):

Teollisuus ja työnantajat ry:n johtaja Ulla Sirkeinen julkatoi (HS 13. 7.) teollisuuden energiaverorasitteen maassamme olevan kolminkertainen suhteutettuna teollisuuden jalostusarvoon Euroopan "keskiarvovaltioon" verrattuna. (HS 23. 7.)

On ilmeistä, että tietyt kerronnalliset profiilit ovat tavallisia tietyissä juttutyypeissä. Esimerkiksi selostettu profiili hallinnee kovissa uutisissa, kun taas replikoiva profiili lienee tavallinen vapaammassa ja ehkä reportaasinomaisemmissa uutisissa. Tulkittu profiili esiintyy ennen muuta pääkirjoituksissa ja toimittajien kolumneissa. Kirjoittajaprofiilia esiintyy lähes yksinomaan yleisönosastokirjoituksissa ja ulkopuolisten artikkeleissa. Kohdeprofiilia esiintyy kaikissa juttutyypeissä.

TAULUKKO 8.2. *Kerronnalliset profiilit juttutyypeittäin.*¹³¹

	Selostettu	Tulkittu	Kirjoittaja	Kohde	Replikoiva	Kaikki	Kaikki
	%	%	%	%	%	%	N
Kotimaan/politiikan juttu	43	3	0	22	31	100	1662
Budjettisivun juttu	53	7	0	8	31	100	279
Taloussivun juttu	41	9	0	11	38	100	182
Kulttuurisivun juttu	45	10	5	21	19	100	71
Kuluttajajuttu	58	3	0	8	31	100	38
Pääkirjoitus	7	80	0	4	9	100	422
Lehden artikkeli	18	68	0	2	12	100	229
Muut lehdet -palsta	10	0	0	65	25	100	158
Ulkopuolisen artikkeli	1	0	8	81	10	100	153
Yleisönosastojuttu	0	0	30	69	0	100	525
Pilapiirros	0	0	37	62	0	100	56
Muu	31	12	1	19	37	100	113
Kaikki (%)	29	16	5	28	22	100	
Kaikki (N)	1106	614	195	1102	871	3888	3888

Kerronnallisten profiilien ja juttutyyppeiden keskinäinen riippuvuus on paljolti odotettu. Riippuvuuden voimakkuuden takia voisi ehkä kyseenalaistaa kerronnallisten profiilien erottelun ylipäätään: eikö riittäisi, että luokitellaan toimijat juttutyyppeiden mukaan? Ei riitä, koska kaikissa juttutyypeissä esiintyy eri profiileja edustavia toimijoita. Esimerkiksi uutisissa on runsaasti sekä selostettuja, replikoivia että kohdetoimijoita ja lisäksi vielä jonkin verran tulkittuja. On siis uutisia, joissa kertoja ottaa kantaa joihinkin toimijoihin samaan tapaan kuin pääkirjoituksissakin. Vastaavasti pääkirjoituksissa toi-

¹³¹ Kukin toimija on sijoitettu profiiliin sillä painolla, millä todennäköisyydellä se edustaa kyseistä profiilia. Jos toimija esimerkiksi 90 prosentin todennäköisyydellä edustaa selostettua ja 10 prosentin todennäköisyydellä replikoivaa profiilia, se on sijoitettu kyseisiin profiileihin tässä suhteessa. Kukin toimija siis tavallaan "pilkotaan", jotta tarkasteltavan taustamuuttujan (tässä juttutyypin) ja LCA-luokkien väliset riippuvuudet saataisiin tarkemmin esiin. Tätä varten on oma tietokoneohjelmansa (lcacont.exe). Menetelmän haittapuolena on, että yksittäisestä havaintoyksiköstä (tässä toimijasta) ei voi varmasti sanoa, mitä profiilia se edustaa. Tästä syystä taulukon N-luvut on laskettu sijoittamalla havaintoyksiköt kokonaisuudessaan siihen luokkaan mihin ne todennäköisimmin kuuluvat. Ellei muuta todeta, samaa käytäntöä noudatetaan myös jatkossa, kun LCA-luokkia taulukoidaan taustamuuttujien suhteen.

mijoita esitetään joskus uutisille ominaiseen tapaan selostettuina tai repli-koivina. Yleisönosastokirjoituksissa taas on sekä kirjoittaja- että kohdetoimijoita. Kerronnalliset profiilit ylittävät juttutyypin rajat, ja ne kertovat toimijan kerronnallisesta asemasta enemmän kuin se, missä juttutyypissä toimijaa esitetään.

8.5.2. *Esitystekniikat ja profiilit kerronnallisilla ulottuvuuksilla*

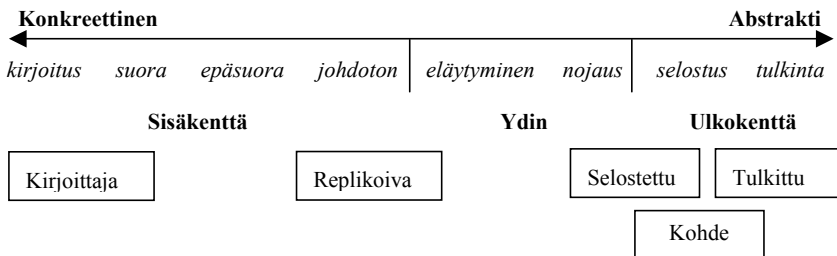
Kerronnalliset profiilit kuvaavat viittä erilaista tapaa, joilla journalismi antaa toimijoiden osallistua julkiseen vuorovaikutukseen. Esimerkiksi replikoivaa profiilia edustava toimija on aivan eri asemassa kuin kohdeprofiilin omaava toimija. Replikoiva toimija pääsee itse puhumaan ja esittämään arvioita toisista toimijoista. Kohdeprofiilia edustava toimija taas ei saa omaa näkökulmaansa esiin, vaan on toisten toimijoiden puheen kohteena. Jokaisella viidellä kerronnallisella profiililla on omat tällaiset ominaispiirteensä. Näitä piirteitä voi luonnehtia määrittämällä profiilien ja esitystekniikoiden sijainteja toimijan ja kertojan suhdetta kuvaavilla jatkumoilla eli *kerronnallisilla ulottuvuuksilla*. Esitystekniikoiden ja kerronnallisten profiilien tarkastelu jatkumoilla on sikäläkin luontevaa, että juttujen virkkeet ja kappaleet eivät aina ole selkeästi tietyn esitystekniikan tyylipuhtaita edustajia, vaan usein jonkinlaisia välimuotoja. Tarkastelen kerronnallisia profiileja ja esitystekniikoita kaikkiaan viidellä eri ulottuvuudella, joista jokainen omalta osaltaan luonnehtii, miten tekniikka tai profiili määrittää toimijan kerronnallista asemaa jutussa. Olen sijoittanut tekniikat ja profiilit ulottuvuuksille oman harkintani mukaan ilman mitään muodollista menetelmää.

Referoinnin abstraktiutta ja konkreettisuutta (Short 1988, 77; Kuiri 1984, 23-29) koskeva ulottuvuus kuvaa, kuinka tarkkaan toimijan puhetta referoidaan. Mitä tarkemmin puhe toistetaan, sitä konkreettisemmasta esityksestä on kyse. Lehtitekstissä konkreettisimpia esitystekniikoita ovat toimijoiden omat jutut sekä suora esitys. Näissä molemmissa lähteen sanoma toistetaan sananmukaisesti. Abstrakteimpia ovat ulkokentän tekniikat, joissa puheluonne on häivytetty kokonaan. Konkreettista abstraktiin noustaessa kertojan mahdollisuudet kontrolloida sanottua lisääntyvät, joskaan kertojan operointimahdollisuuksia myöskään konkreettissa suorassa esityksessä ei sovi vähätellä. Kertoja voi operoida toimijaa esimerkiksi johtolauseen sanavalinnoilla ja lainattavien katkelmien valikoinnilla.

Olen sijoittanut ytimen tekniikat konkreettisuus – abstraktisuus -ulottuvuuden puoliväliin, koska niissä säilyy toimijan näkökulma, vaikkakin se esitetään kertojan puheessa. Paikallisista tekniikoista *sitaatti* on omiaan

tekemään referoinnista konkreettisempaa, kun taas *häivyty*s tekee siitä abstraktimpaa.¹³² Kerronnalliselta profiililtaan kirjoittajat ja replikoivat saavat sanottavansa esiin konkreettisimmin, kun taas selostetut, tulkitut ja kohdetoimijat ovat esillä abstraktimmin.

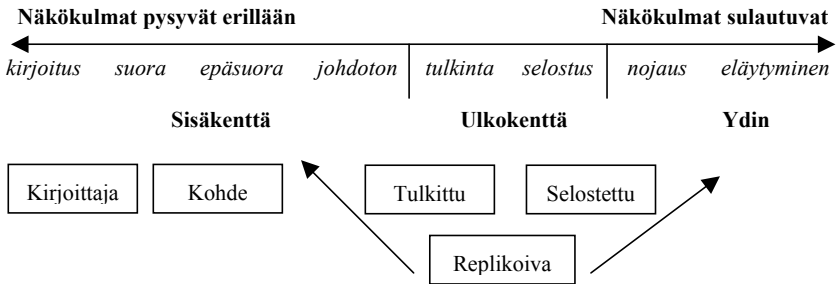
KUVIO 8.3. *Referoinnin konkreettisuus – abstraktisuus -ulottuvuus.*

Toinen kerronnallinen ulottuvuus kuvaa kertojan ja toimijan **näkökulmien erillisyyttä**. Näkökulmat ovat selvimmän erillään silloin, kun esityksessä on selvä raja kertojan puheen ja toimijan puheen välillä ja myös näkökulmat noudattavat tätä rajaa. Selkeimmän näkökulmat siis erottuvat sisäkentän tekniikoissa. Ero on melko selvä myös ulkokentän tekniikoissa. Niissä käytetään vain kertojan puhetta, ja kertoja tarkastelee toimijoiden siirtoja omasta näkökulmastaan. Kerronnan abstraktiuden takia (ks. edellä käsitelty ulottuvuus) on kuitenkin vaikea tietää, missä määrin toimijan oma kuvaus omasta siirrostaan kävisi yhteen tai poikkeaisi nyt kertojan näkökulmasta esitetystä kuvauksesta. Kaikkein vahvimmin näkökulmat sulautuvat ytimen tekniikoissa, joissa toimijan näkökulma hallitsee kertojan puhetta. On kuitenkin mahdoton sanoa, missä määrin toimijan näkökulmalta vaikuttava lopulta edustaa kertojan näkökulmaa. Voihan olla, että kertoja esittää oman näkökulmansa ikään kuin kyse olisi toimijan näkökulmasta. Sitointi korostaa näkökulmien erillisyyttä, häivyty pitemminkin sulauttaa näkökulmia.

¹³² Sijoitan ulottuvuus-kuvioihin ainoastaan ulkokentän, sisäkentän ja ytimen tekniikat. Paikalliset tekniikatkin voisi usein sijoittaa ulottuvuuksille, mutta ne ovat sen verran erityyppisiä, että olen jättänyt ne selvyuden vuoksi pois. Kuvailen paikallisten tekniikoiden asemaa kuitenkin tekstissä, ja ne ovat mukana myös ulottuvuuksille sijoittamissani kerronnallisissa profileissa (ks. edellä taulukko 8.2).

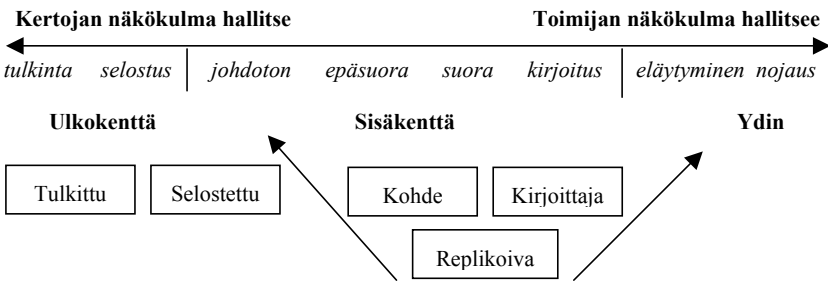
KUVIO 8.4. Näkökulmien erillisuus – sulautuvuus -ulottuvuus

Näkökulmat ovat erillisimmät kirjoittaja- ja kohdeprofiileissa. Tulkittu ja selostettu profiili sijoittuvat samaan kohtaan ulkokentän kanssa. Replikoiva profiili on näkökulmien suhteen kaksijakoinen: näkökulmat eroavat selvästi sisäkentän tekniikoissa, mutta sulautuvat ytimen tekniikoissa.

Kolmas ulottuvuus erottelee esitystekniikoita sen mukaan, **hallitsee koerontaa kertojan vai toimijan näkökulma**. Kertojan näkökulma hallitsee ulkokentän tekniikoissa ja toimijan näkökulma ytimen tekniikoissa. Sisäkentällä kertoja ja toimija ovat tasavahvempia, koska kummankin näkökulma hallitsee niiden omaa puhetta. Sisäkentällä näkökulman hallitsevuus noudattaa tulkintani mukaan kerronnan abstraktiuden mukaista järjestystä: mitä abstraktimpi kerrontatekniikka, sitä voimakkaammin kertojan näkökulma hallitsee. Paikallisissa tekniikoissa tämä sääntö ei kuitenkaan tunnu pätevän. Vaikka sitaatti konkretisoi kerrontaa, se kuitenkin tyypillisesti vahvistaa kertojan näkökulmaa. Näin on siksi, että sitaatin avulla kertoja usein osoittaa toimijan sanan tai lauseen jollain tavalla kyseenalaiseksi. Sitaatti tekee sanotusta tarkastelun kohteen, ja tällöin näkökulma on kohteelle ulkoinen. Vaikka suorassa esityksessäkin esitetään toimijan sanomaa sitaateissa, sen funktio on yleensä päinvastainen: toimija pääsee puhuttelemaan yleisöä välittömämmin ja kertojan vähäisemmän tulkinnan kautta kuin esimerkiksi epäsuorassa esityksessä.

KUVIO 8.5. Näkökulmien hallitsevuus -ulottuvuus

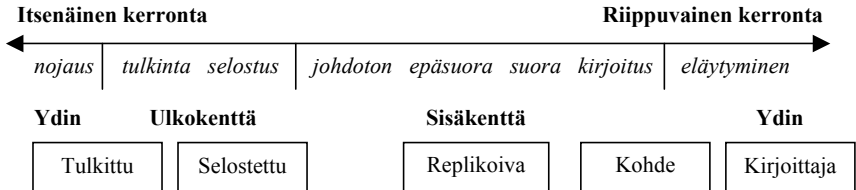
Kirjoittajaprofiilissa toimijan näkökulma on luonnollisesti hallitsevassa asemassa. Koska kuitenkin ytimessä myös kertojan puhe alistuu toimijan näkökulmalle, ytimen tekniikoissa toimijan näkökulma hallitsee vielä enemmän. Ytimen tekniikat ovat luontaisia replikoivalle profiilille, mutta toisaalta replikoivaan profiiliin kuuluu myös sisä- ja ulkokentän tekniikoita. Tästä syystä replikoiva profiili sijoittuu ulottuvuudelle jokseenkin epämääräisesti. Selvää kuitenkin on, että replikoivassa profiilissa toimijan näkökulma on hallitsevammassa asemassa kuin selostetussa ja tulkitussa profiilissa. Kohdeprofiili ei oikeastaan kuulu ulottuvuudelle lainkaan, koska siinä ei hallitse enempää toimijan oma kuin kertojankaan näkökulma, vaan hallitsevana on toisen toimijan näkökulma. Kohdeprofiili on tästä syystä ulottuvuuden suhteen neutraali, ja olen sijoittanut sen ulottuvuuden keskikohdalle.

Tarkastelen esitystekniikoita vielä Kuneliuksen (1996, 124-160) esittämien ulottuvuuksien suhteen. Neljäs ulottuvuus on siten se, kuinka **itsenäistä tai riippuvaa** kerronta on. Tämä voisi olla sama ulottuvuus kuin yllä käsitelty näkökulman hallitsevuus -ulottuvuus. Kertojan näkökulman hallitsevat tekniikat edustaisivat itsenäistä kerrontaa ja toimijan näkökulman hallitsevat tekniikat riippuvaa kerrontaa. Rinnastus tuntuu pätevän sisäkentän ja ulkokentän tekniikoissa. Sen sijaan ytimen tekniikoissa se ei päde. Vaikka toimijan näkökulma hallitsee *nojausta*, kyse on kuitenkin ilmeisesti hyvin itsenäisestä kerronnasta, koska siinä kertoja esittää asioita itsenäisesti viittaamatta tiedon lähteeseen. Ytimen toinen tekniikka, *eläytyminen*, puolestaan olisi ilmeisesti hyvin riippuvaa kerrontaa. Siinähan kertoja asettuu toimijan erityisen ja persoonallisen näkökulman välittäjäksi.

Sitatointi yleensä korostaa itsenäistä kertojan näkökulmaa, mutta samalla toimijaa esitetään hyvin konkreettisesti, mikä puolestaan voisi olla osoitus riippuvuudesta. Tämän vuoksi sitatointi tuskin sijoittuu ulottuvuudelle yksiselitteisesti mitenkään. Sen sijaan häivytyks on selvästikin kerronnan itsenä-

syyteen liittyvä piirre silloin, kun häivytyksellä tehdään kertojan puheesta. Esitystekniikat voisivat asettua itsenäisyys-riippuvuus -ulottuvuudelle seuraavasti:

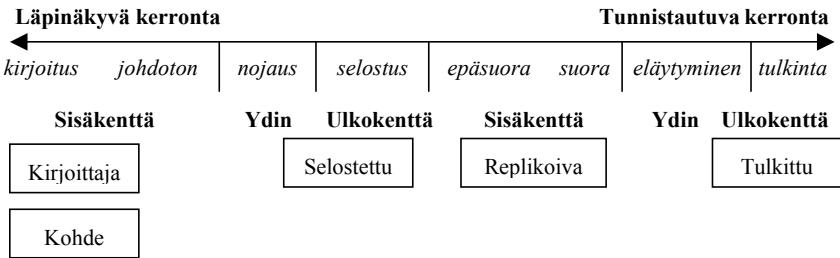
KUVIO 8.6. *Kerronnan itsenäisyys – riippuvuus -ulottuvuus*

Kerronta on itsenäistä tulkitussa ja selostetussa profiilissa. Replikoiva profiili sijoittuu ulottuvuuden keskivaiheille. Kirjoittajaprofiilissa kerronta on lähes täysin riippuvaista toimijasta. Kohdeprofiilissa kertojan suhde toimijaan välittyy toisen toimijan kautta, eikä kertojalla ole juurikaan keinoja puuttua siihen, miten kohdetoimija tulee käsitellyksi. Uutisissa kertoja voi kuitenkin jonkin verran tehdä sanavalintoja ja tiivistää, mikä tekee kerronnasta hiukan itsenäisempää kuin kirjoittajaprofiilissa.

Toinen Kuneliuksen esittämistä ulottuvuuksista erottelee kerronnan **läpinäkyvyyttä** ja **tunnistautuvuutta**. Kerronta on läpinäkyvintä tekniikoissa, joissa kertoja joko vain antaa toimijan puhua tai puhuu itse todellisuudesta sellaisena kuin se on. Toimijan puheelle rakentuvia läpinäkyviä tekniikoita ovat ennen muuta sisäkentän *kirjoittaja* ja *johdoton*. Kertojan puheelle rakentuvia läpinäkyviä tekniikoita ovat taas ytimen *nojaus* ja ulkokentän *selostus*. Tunnistautuvinta kerronta on silloin, kun kertoja viittaa suoraan itseensä (esim. minämuotoinen kerronta), käy dialogia toimijoiden kanssa (tyhvät kysymykset -palsta) tai ottaa omissa nimissä kantaa asioihin (pääkirjoitus). Kerronta siis näyttäisi olevan tunnistautuvinta ulkokentän *tulkinnassa*, mutta myös ytimen *eläytymisessä*. *Eläytymisessä* kerronta on näkyvää, koska omaksuessaan toimijan persoonallisen näkökulman myös kertoja tulee osaksi tätä näkyvää näkökulmaa. Sitointi tekee kerronnasta tunnistautuvampaa, häivytyksellä ei yleensä liene merkitystä läpinäkyvyyden tai tunnistautuvuuden kannalta.

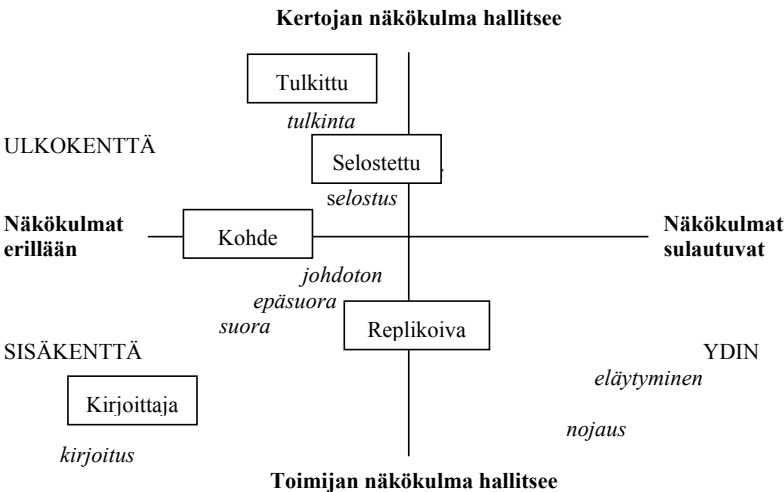
KUVIO 8.7. *Kerronnan läpinäkyvyys – tunnistautuvuus -ulottuvuus*

Kirjoittaja- ja kohdeprofiileissa kerronta on kaikkein läpinäkyvintä. Replikoivat ja selostetut profiilit sijoittuvat ulottuvuuden puolivälin tienoille, kun taas tulkittussa profiilissa kerronta on kaikkien tunnistautuvinta.

Olen tässä esitellyt viisi kerronnallista ulottuvuutta. Esitystekniikkatypologiani perustuu kuitenkin niistä lähinnä kahteen: 1) kertojan ja toimijan näkökulman erottuvuuden ja sulautuvuuden asteeseen sekä 2) kertojan ja toimijan näkökulman hallitsevuuden asteeseen. Kuvaan yhteenvedon vuoksi vielä esitystekniikoiden ja kerronnallisten profiilien sijoittumisen näiden kahden ulottuvuuden muodostamaan kenttään:

KUVIO 8.8. *Esitystekniikat ja kerronnalliset profiilit näkökulmien sulautuvuus- ja hallitsevuus-ulottuvuuksien muodostamassa kentässä.*

Esitystekniikat sijoittuvat ulottuvuuksien muodostamaan kenttään siten, että ulkokentän tekniikat ovat ylhäällä vasemmalla, sisäkentän tekniikat alhaalla vasemmalla ja ytimen tekniikat alhaalla oikealla. Ylhäälle oikealle ei sijoitu yksikään tekniikka tai profiili. Kertojan näkökulman hallitsema ja näkökulmat sulauttava esitys olisikin mahdoton, koska tällöin toimijaa olisi hyvin vaikea erottaa esityksestä lainkaan. Kyse olisi kertojan omista tiedoista tai mielipiteistä, joissa toimija ei olisi näiden tietojen tai mielipiteiden kohteena, vaan jollain tapaa alistetusti vaikuttamassa niihin. Jos toimija on kertojan tietojen kohteena, esitystekniikka on *selostus*, jos se on kertojan mielipiteiden kohteena, esitystekniikka on *tulkinta*. Jos taas näkökulmat sulautuvat siten, että kertoja on selvästi omaksunut toimijan näkökulmaa, olen katsonut esitystekniikaksi *nojauksen* tai *eläytymisen*. Tällöin on tietysti tulkinnanvaraista ja tapauskohtaista, missä määrin kertoja on omaksunut toimijan näkökulmaa. Olen kuitenkin katsonut, että jos toimijan näkökulman vaikutus kertojan puheessa ylipäättään on erotettavissa, toimijan näkökulma on hallitsevassa asemassa.

Sisäkentän, ulkokentän ja ytimen esitystekniikat eroavat siis selvästi toisistaan kuviossa 8.8 esitettyjen ulottuvuuksien suhteen. Sen sijaan kerronnalliset profiilit eroavat kyllä näkökulman hallitsevuus -ulottuvuuden suhteen, mutta eivät kovin hyvin näkökulmien erillisyyssuhteen suhteen. Tämä johtuu siitä, että ytimen näkökulmia sulauttavat tekniikat, *nojaus* ja *eläytyminen*, kuuluvat replikoivaan profiiliin, jossa painottuvat myös sisäkentän tekniikat. Niissä taas näkökulmat pysyvät erillään. Aineistossa käytetään niin vähän ytimen tekniikoita, että ne eivät kohtuullisella LCA-luokkamäärällä erotu omaksi profiilikseen. Tämä viittaa siihen, että useampi-luokkainen LCA-ratkaisu olisi ehkä erotellut toimijat kerronnallisten ulottuvuuksien suhteen selkeämmin. Toisaalta replikoiva profiili erottuu tällaisenaankin hyvin muista profiileista. Replikoiva profiili tuo myös hyvin esiin sen tosiasian, että näkökulmia sulauttavia ytimen tekniikoita käytetään tyyppillisesti yhdessä sisäkentän tekniikoiden kanssa.

Mitä kerronnalliset ulottuvuudet sitten merkitsevät toimijan, kertojan ja lukijan muodostamassa kerronnallisessa tilanteessa?¹³³ Kyse on lähinnä kertojan tavasta säädellä toimijan pääsyä puhuttelemaan lukijoita. Ulkokentän tekniikoihin perustuvat **tulkittu** ja **selostettu** profiili eroavat muista kertojan näkökulman hallitsevuuden vuoksi. Niissä toimija ei pääse itse esittämään asiaansa, vaan on pikemminkin kertojan tarkkailun kohteena. Kertojan näkökulma hallitsee voimakkaimmin tulkitusprofiilissa, koska siinä kertoja

---

¹³³ Ks. kuvio 8.1 edellä luvussa 8.3.1.

arvottaa avoimesti. Tulkittu profiili on tyypillinen pääkirjoituksissa ja lehden artikkeleissa. Avoin arvottaminen myös korostaa toimijan ja kertojan näkökulmien erillisyyttä.

Selostettuna ja tulkittuna esiintyvät toimijat ovat suoraan kertojan näkökulman kohteena. Vaikka ne eivät esiinny omasta näkökulmastaan, ne otetaan kuitenkin vakavasti. Journalismin geneeriseen luonteeseen kuuluu lupaus olennaisuudesta ja merkittävydestä. Selostetuksi tai tulkituksi tulemista voi pitää journalismin antamana yleisen merkittävyyden tunnustamisena. Kuneliuksen (1996, 142-145) mukaan yleisesti merkittäviksi arvioidut asiat, ihmiset ja organisaatiot ollaan taipuvaisia esittämään itsenäisen ja läpinäkyvän kerronnan avulla. Nämä molemmat ehdot täyttyvät parhaiten selostetussa profiilissa. Tulkittukin on itsenäistä kerrontaa, mutta se ei enää ole läpinäkyvää. Silti tulkittu kerronnallinen profiili on nähdäkseni osoitus journalismin tunnustamasta yleisestä merkittävydestä. Kunelius lienee asiasta samaa mieltä, sillä hänkin sijoittaa itsenäisen ja tunnustautuvan kerronnan lajityypit (pääkirjoitus, kolumni, kritiikki) yleistä merkittävyyttä korostaviksi (mt., 143).

Kohde- ja kirjoittajaprofiilit kuuluvat toimijoiden väliseen vuorovaiikutukseen, johon kertoja osallistuu mahdollisimman vähän. Sekä kohteen että kirjoittajan näkökulmat eroavat selvästi kertojan näkökulmasta. Kirjoittaja hallitsee näkökulmaansa, kun taas kohteen näkökulmaa ei hallitse enempää se itse kuin kertojakaan. Siksi kohde on näkökulmien hallitsevuus-ulottuvuuden suhteen neutraali. Kohdeprofiilin toimija on kerronnallisesti toisten toimijoiden armoilla. Kertoja ei taustoita tai oikaise toisten toimijoiden näkemyksiä kohdetoimijasta. Kohteen asemassa ovat yleisönosastokirjoituksissa käsitellyt tahot. Kun yleisönosastokirjoittaja moittii hallitusta, kertoja ei mitenkään tasapainota moitteita. Uutisessakin kohdetoimijan asema on samantapainen. Kohdetoimijan voi siten ajatella olevan jutussa heikoilla. Toisaalta kohdetoimija on kuitenkin onnistunut herättämään toisten toimijoiden reaktioita ja on siten todennäköisesti tehnyt jotain merkittävää. Esimerkiksi hallitus on tyypillinen kohdetoimija. Sitä kommentoidaan mielipidekirjoituksissa, ja sillä on myös uutisissa usein kohdeprofiili.

Replikoivassa profiilissa käytetään lähes kaikkia esitystekniikoita, ja siksi sen sijoittaminen ulottuvuuksille on hieman epämääräistä. Selvää kuitenkin on, että replikoivassa profiilissa toimijan näkökulma on hallitsevammassa asemassa kuin selostavissa ja tulkitsevissa. Kirjoittaja-toimijan näkökulma taas on hallitsevampi kuin replikoivan toimijan. Replikoiva profiili on ainoa, jossa käytetään näkökulmat sulauttavia ytimen tekniikoita. Toisaalta siinä painottuvat kaikkein eniten sisäkentän tekniikat, joissa taas

näkökulmat pysyvät erillään. Tämän vuoksi replikoiva profiili sijoittuu erillisyyden ja sulautuvuuden väliselle ulottuvuudelle epämääräisesti.

Replikoiva toimija saa ytimen tekniikoissa näkökulmansa tueksi kertojan puheen. Toimija ja kertoja ikään kuin puhuttelevat lukijoita yhdessä. Sisä-kentän tekniikoita käytettäessä replikoiva toimija muistuttaa kirjoittajaa siinä, että se pääsee puhumaan asioita omasta näkökulmastaan. Kertoja kuitenkin määrittelee näitä sanomisia joskus voimakkaastikin johtolauseen sa-
navalintojen ja muun kontekstoinnin avulla. Replikoivassa profiilissa kertojan ja toimijan näkökulman hallitsevuus riippuu paljon siitä, missä määrin kertoja käyttää genren sallimia retorisia keinoja toimijan asemoimiseen.¹³⁴

8.5.3. Lehtien ja toimijaryhmien kerronnalliset profiilit

Kerronnallisten profiilien jakaumat luonnehtivat lehtien budjettijulkisuutta. **Tulkitun** profiilin suuri osuus on osoitus lehden omasta aktiivisuudesta budjettikeskustelussa: lehti arvioi toimijoita ja näiden näkemyksiä omista nimissään. **Selostettu** profiili viittaa puolestaan uutismaiseen lähestymistapaan: lehti kertoo mitä toimijat ovat tehneet mutta ei niinkään referoi heidän sanomisiaan. Selostetun profiilin voi ajatella ehdottavan lukijalle sel-
laista sivusta seuraajan asemaa, jota narratologialähtöisessä uutistutkimuk-
sessa (Kunelius 1996; Ridell 1998) on kuvailtu. Lukijaa ei kutsuta "kuule-
maan", mitä toimijalla on sanottavanaan, vaan ennemminkin "katsomaan",
mitä toimija on tekemässä. **Kirjoittaja**-profiili tarkoittaa, että lehti antaa
palstatilaa ulkopuolisten toimijoiden kirjoituksille. Suosimalla kirjoittaja-
profiilia lehti asettuu itse taustalle ja ainakin näennäisesti antaa yhteiskun-
nan eri toimijoiden keskustella budjetista keskenään. Myös **kohde**-profiilin
suuri osuus on osoitus tällaisen lehdestä mahdollisimman riippumattoman
vuorovaikutuksen painottumisesta. **Replikoivan** profiilin suuri osuus viittaa
siihen, että lehti antautuu enemmän tai vähemmän tasaveroiseen vuorovai-
kutukseen toimijoiden kanssa. Toimijat esittävät asioita omana puheenaan,
mutta lehti on koko ajan mukana kertojan kehystävän puheen avulla.

Tiivistäen voisi sanoa, että erityisesti tulkitun ja replikoivan profiilin
painottuminen olisi osoitus lehden aktiivisesta osallistumisesta budjettikes-
kusteluun. Lehti olisi siis **osallistuva**. Kirjoittaja ja kohdeprofiilien painottu-
minen taas viittaisi siihen, että lehti antaa julkisuuttaan budjettikeskuste-
lijolle, mutta jättäytyy itse sivuun. Lehti olisi siis **tilaa antava**. Selostavan
profiilin painottuminen taas viittaisi varsinaisen keskustelun vähäisyyteen ja
siihen, että lehti kutsuu lukijoitaan pikemminkin seuraamaan budjettitapah-

---

¹³⁴ Tarkastelen näitä keinoja luvuissa 9-14.

tumia sivusta kuin ottamaan osaa budjetista käytävään keskusteluun. Lehti olisi siis **sivusta seuraava**.

TAULUKKO 8.3. *Toimijoiden kerronnalliset profiilit lehdistäin.*

	HS	IL	DN	AF	Kaikki	
	%	%	%	%	%	N
Selostettu	31	21	34	18	29	1106
Tulkittu	8	25	15	24	16	614
Kirjoittaja	4	5	3	14	5	195
Kohde	31	32	24	29	28	1102
Replikoiva	26	17	24	14	22	871
Kaikki (%)	100	100	100	100	100	
Kaikki (N)	1330	511	1426	621	3888	3888

Kerronnallisten profiilien jakaumien perusteella mikään vertailluista lehdistä ei ollut yksiselitteisesti osallistuva, tilaa antava tai sivusta seuraava. Ilta-päivälehdet olivat kuitenkin päivälehtiä osallistuvampia siinä mielessä, että niissä tulkittu profiilin osuus oli selvästi suurempi kuin päivälehdissä. Osittain tämä selittyy sillä, että ilta-päivälehdissä pääkirjoitusten ja lehden artikkelien osuus oli suurempi kuin päivälehdissä.¹³⁵ Samasta syystä tulkittu profiili oli tyypillisempi Dagens Nyheterissä kuin Helsingin Sanomissa. Myös uutisissa tulkittu profiilin osuus oli suurempi ilta-päivälehdissä. Ilta-lehden (IL) uutisissa tulkittu profiilin osuus oli 8,5, Aftonbladetin (AF) 6,5, Dagens Nyheterin (DN) 4,6 ja Helsingin Sanomien (HS) uutisissa vain 2,5 prosenttia.¹³⁶ Tämä tukee luvussa 6.2 esittämääni väitettä, että ilta-päivälehdet ottavat uutisissakin päivälehtiä näkyvämmiin kantaa puheena oleviin asioihin ja toimijoihin.

Selostetut ja replikoivat profiilit olivat tyypillisempiä päivä- kuin ilta-päivälehdissä, mikä selittyy sillä, että uutisten osuus on suurempi päivälehdissä. Siinä missä ilta-päivälehdet *osallistuvat* esittämällä toimijoita tulkittuina, päivälehdet osallistuvat esittämällä niitä replikoivina. Päivälehdet kuitenkin selvästi ilta-päivälehtiä useammin *asettavat sivustaseuraajaksi* esittämällä toimijoita selostettuina.

Lehden *tilaa antavalle* roolille ominaiset kirjoittaja- ja kohdeprofiilit ovat tyypillisimpiä yleisönosastojutuissa ja ulkopuolisten artikkeleissa. Koska AF:ssa oli enemmän yleisönosastojuttuja kuin DN:ssä, myös kohde-

¹³⁵ Ks. luku 6.2.

¹³⁶ Tässä kukin toimija on liitetty siihen profiiliin, jota se todennäköisimmin edustaa.

profiilin osuus oli suurempi. On kuitenkin outoa, että suomalaislehdissä kohdeprofiilin osuus oli vielä suurempi kuin AF:ssa, vaikka yleisönosastojuttujen osuus oli paljon pienempi. Asiaan saanee selvyuden vain laskemalla kohdeprofiilin osuuden juttutyypeittäin eri lehdissä:

TAULUKKO 8.4. *Kohdeprofiilin osuus juttutyypeittäin.*¹³⁷

	HS	IL	DN	AF	Kohdetoimijat		Kaikki toimijat	
					kaik. lehdissä	N	kaik. lehdissä	N
	%	%	%	%	%	N	%	N
Kotimaan/politiikan j.	21	37	19	7	22	369	100	1662
Budjettisivun juttu	7	10	13	0	9	24	100	279
Taloussivun juttu	15	-	10	-	12	21	100	182
Kulttuurijuttu	-	-	23	0	21	15	100	71
Kuluttajajuttu	-	-	0	8	8	3	100	38
Pääkirjoitus	8	1	7	1	4	17	100	422
Lehden artikkeli	10	3	2	0	2	5	100	229
Muut lehdet	61	-	72	-	65	103	100	158
Ulkopuolisen artikkeli	80	83	82	88	82	125	100	153
Yleisönosastojuttu	75	71	69	64	69	362	100	525
Pilapiirros	65	66	-	50	63	35	100	56
Muu	13	-	8	35	20	23	100	113
Kaikki (%)	31	32	24	30	28		100	
Kohdetoimijat (N)	413	163	341	185	1102	1102		
Kaikki toimijat (N)	1330	511	1426	621	3888			3888

Kohdeprofiilin osuus oli IL:n uutisissa selvästi suurempi kuin muissa lehdissä. AF:n uutisissa sitä vastoin kohdeprofiili oli harvinainen. Kerronnallisesti journalismista mahdollisimman riippumaton vuorovaikutus näyttää siis sijoittuvan AF:ssa ennen muuta yleisönosastoon ja IL:ssä uutisiin. Kohdeprofiilin melko suuri osuus HS:ssa taas selittyy paljolti sillä, että HS:n yleisönosastojutuissa viitattiin keskimäärin useampiin kohdetahoihin kuin muissa lehdissä. HS:n yleisönosastojutuissa kohdetoimijoiden osuus oli 75 prosenttia, kun DN:ssä osuus oli 69, IL:ssä 71 ja AF:ssa 64 prosenttia.¹³⁸

Toimijoiden taustaryhmien kesken kerronnallisten profiilien jakaumissa on muutamia kiinnostavia eroja. Hallitustoimijat esittivät suhteellisen har-

¹³⁷ Tässä kukin toimija on liitetty siihen profiiliin, jota se todennäköisimmin edustaa.

¹³⁸ HS:n yleisönosastojutuissa on siis kirjoittajaa (25 %) kohden keskimäärin kolme kohdetoimijaa (75 %).

voin asioita omana puheenaan tai omasta näkökulmastaan. Kirjoittajina ne eivät esiintyneet juuri lainkaan.¹³⁹ Vaikka siis hallitustoimijat esiintyivät toimijaryhmistä ylivoimaisesti eniten, heidän asemaansa heikensi, että heitä tarkasteltiin yleensä joko kertojan tai toisten toimijoiden näkökulmasta. Poliitikotkaan eivät juuri juttuja kirjoittaneet. Sen sijaan he esiintyivät melko usein replikoivina. Hallinnon toimijat useimmiten replikoivat tai olivat toisten kohteina.

TAULUKKO 8.5. *Kerronnalliset profiilit taustaryhmittäin.*

	Hallitus	Politiikka	Hallinto	Kansal.	Viestimet	Ay-liike	Elink. el.	Epämäär.	Kaikki	N
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
Selostettu	37	26	25	12	33	23	24	24	29	1106
Tulkittu	15	19	10	9	10	25	14	26	16	614
Kirjoittaja	0	2	3	35	14	2	3	0	5	195
Kohde	31	29	30	21	11	19	16	44	28	1102
Replikoiva	17	25	31	22	32	32	42	5	22	871
Kaikki (%)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	3888
Kaikki (N)	1492	898	432	399	170	153	132	212		3888

Kansalaistoimijat esiintyivät odotetusti kirjoittajina, mutta kiinnostavaa kyllä, melko usein myös replikoivina. Kansalaiset ovat kerronnallisesti lähes päinvastaisessa asemassa kuin hallitus. He esiintyvät huomattavasti harvemmin mutta esittivät asioita tavallisimmin omasta näkökulmastaan. Toimijatyypin¹⁴⁰ vaikuttaa kuitenkin olennaisesti kansalaistoimijoiden kerronnalliseen asemaan. Replikoivina esiintyvät erityisesti yhdistysten ja järjestöjen toimihenkilöt, kun taas rivikansalaiset esiintyvät lähinnä yleisönosastokirjoittajina. Budjettijuttujen rivikansalaisista 50 prosenttia esiintyi yleisönosastossa ja 27 prosenttia uutisissa, kun "kansalaistoimihenkilöistä" 11 prosenttia esiintyi yleisönosastossa ja 61 prosenttia uutisissa. Uutisjournalismi näyttäisi siis kansalaistenkin kohdalla suosivan sellaisia toimijoita, jotka

¹³⁹ Hallitustoimijat esiintyivät kirjoittajina kahdesti: ministeri Arja Alho yleisönosastokirjoituksessaan ja ylijohtaja Martti Hetemäki vieraskynäkirjoituksessaan. Kaikkiaan hallitustoimijoilla oli viisi yleisönosasto- tai yliökirjoitusta. Näistä kolmessa toimijan profiili oli kuitenkin replikoiva, koska kertoja esitteli juttua ja sen kirjoittajaa sisä- ja ulkokentän tekniikoin.

¹⁴⁰ Ks. edellä luku 6.3.3.

edustavat muitakin kuin vain itseään. Yksityiset puheenvuorot taas näyttäsivät kuuluvan yleisönosastoon.

Viestinten ryhmään ei ole laskettu mukaan lehden omia toimittajia juttujen kirjoittajina. Viestimiä edustavat toimijat koostuvat siten lähinnä muut lehdet -palstalla siteeratuista lehdistä, pilapiirtäjistä sekä uutisjuttujen viitauksista lehteen itseensä. Uutisissa viestintoimijat esiintyvät tavallisesti selostettuina tai replikoivina ja muut lehdet -palstalla replikoivina. Pila-piirtäjät taas edustavat kirjoittajaprofiilia.

Ay-liikkeen ja elinkeinoelämän toimijat esiintyivät muita useammin replikoivina. Ay-liike esiintyi paljon myös tulkittuna, koska sitä käsiteltiin melko usein pääkirjoituksissa ja toimittajien mielipideartikkeleissa. Ay-liike ja elinkeinoelämä muistuttavat kerronnallisesti toisiaan ja politiikan ryhmää. Ne kaikki osallistuivat keskusteluun lähinnä uutisissa ja paljon myös omasta näkökulmastaan. Ay-liikkeen ja elinkeinoelämän toimijat olivat poliitikkoja vähemmän toisten toimijoiden kohteena. Ne siis olivat budjettikeskustelussa paljolti kommentoijan roolissa. Kommentoinnin kohteena oli lähinnä hallitus, joka taas teki varsinaiset budjettiratkaisut. Tässä suhteessa ay-liike ja elinkeinoelämä muistuttivat kansalaisia ja viestimiä, jotka nekin kommentoivat, mutteivät itse tehneet ratkaisuja. Kohdeprofiilin suhteellisen pienen osuus kaikissa näissä ryhmissä viittaa siihen, että budjettiratkaisujen kommentoijat eivät kovin usein saaneet hallitukselta vastakommenteja eivätkä myöskään juuri keskustelleet keskenään.

TAULUKKO 8.6. *Puoluesidonnaisten toimijoiden kerronnalliset profiilit Helsingin Sanomissa ja Iltalehdessä.*¹⁴¹

	Sd	Kok	Vas	Vihr	Rkp	Kesk	Muut	Kaikki	
	%	%	%	%	%	%	%	%	N
Selostettu	27	27	23	20	21	13	19	23	133
Tulkittu	18	15	7	9	15	13	0	15	86
Kirjoittaja	1	1	2	5	2	0	6	1	8
Kohde	24	26	19	20	15	17	6	23	132
Replikoiva	30	30	50	46	46	56	69	38	222
Kaikki (%)	100	100	100	100	100	100	100	100	
Kaikki (N)	209	178	53	44	13	70	14	581	581

¹⁴¹ Puoluekohtaiset prosentit on laskettu sijoittamalla kukin toimija kerronnallisiin profiileihin sen todennäköisyyden painolla, millä se kuuluu kuhunkin profiiliin. Kaikkisarakeen prosentit ja lukumäärät taas on laskettu sijoittamalla kukin toimija kokonaisuudessaan siihen profiiliin, mihin se todennäköisimmin kuuluu.

Taustaryhmittäisen tarkastelun perusteella voisi olettaa, että hallituspuolueiden profiili olisi useammin selostettu tai kohde kuin muilla puolueilla. Suomalaislehdissä näin olikin sosiaalidemokraattien ja kokoomuksen osalta. Pienet hallituspuolueet kuitenkin muistuttivat oppositiopuolueita, ja niilläkin noin puolet toimijoista esiintyi replikoivana. Vihreät ja aivan pienimmät puolueet esiintyivät myös kirjoittajina.

TAULUKKO 8.7. *Puoluesidonnaisten toimijoiden kerronnalliset profiilit Dagens Nyheterissä ja Aftonbladetissa.*¹⁴¹

	Sos.dem.	Centerp.	Moderat.	Muut	Kaikki	
	%	%	%	%	%	N
Selostettu	35	25	25	25	32	287
Tulkittu	18	24	14	14	19	172
Kirjoittaja	1	1	0	2	0	3
Kohde	28	24	16	18	26	235
Replikoiva	18	27	45	41	22	198
Kaikki (%)	100	100	100	100	100	
Kaikki (N)	671	138	31	55	895	895

Ruotsissakin hallituspuolue sosiaalidemokraateilla painottuivat selostettu ja kohdeprofiili. Sosiaalidemokraatit esiintyivät myös tulkittuna, mutta erityisen paljon tulkittuja toimijoita oli keskustalla. Hallituksen yhteistyö keskustapuolueen kanssa kirjoitettiin paljon pääkirjoituksissa. Demaritoimijoista kirjoitettiin kuitenkin paljon myös muuten, minkä vuoksi tulkitun profiilin osuus ei sosiaalidemokraateilla noussut keskustan tasolle.

Kaikkiaan puoluesidonnaiset toimijat esiintyivät Suomessa selvästi useammin replikoivina kuin Ruotsissa. Vastaavasti selostetun profiilin osuus oli Suomessa pienempi. Tämä voi liittyä siihen jo luvussa 6.3.4 havaittuun seikkaan, että ruotsalaislehdissä käytiin puolueiden välistä budjetikeskustelua vain vähän. Ruotsin sosiaalidemokraattien vähäiseen replikoi vuuteen vaikuttaa lisäksi se, että Ruotsissa hallitus kokonaisuudessaan on laskettu sosiaalidemokraattiseksi toimijaksi, kun taas Suomen monipuoluehallitukselle ei merkitty puoluekantaa lainkaan.

Puoluesidonnaiset toimijat erityisesti Suomessa poikkesivat kerronnallisilta profiileiltaan yllättävänkin paljon hallitustoimijoista ja politiikan toimijoista yleensä. Puoluesidonnaiset toimijat esiintyivät erityisesti replikoivina toimijoina näitä ryhmiä useammin. Itse asiassa suomalaisten puolueiden profiilit muistuttavat enemmänkin ay-liikkeen ja elinkeinoelämän profiileja. Oppositiopuolueilla ja pienillä hallituspuolueilla myös kohdeprofiilin

osuus jäi etujärjestöjen tapaan kahteenkymmeneen prosenttiin tai sen alle. Sosiaalidemokraateilla ja kokoomuksella kohdeprofiilin osuus oli kuitenkin korkeampi, noin 25 prosenttia. Niin oppositiopuolueet kuin pienet hallituspuolueetkin esiintyivät suomalaisissa budjettijutuissa etujärjestöjen tavoin enemminkin budjettiratkaisujen kommentoijina kuin niiden tekijöinä. Sosiaalidemokraatit ja kokoomus taas olivat keskenään lähes identtisiä, ja ne esiintyivät useammin raportoinnin tai kommentoinnin kohteena kuin omasta näkökulmastaan.

TAULUKKO 8.8. *Toimijoiden kerronnalliset profiilit sukupuolittain.*¹⁴²

	Mies %	Nainen %	Kaikki N
Selostettu	17	17	198
Tulkittu	12	9	158
Kirjoittaja	11	12	142
Kohde	18	14	224
Replikoiva	43	48	593
<hr/>			
Kaikki (%)	100	100	
Kaikki (N)	1020	295	1315

Naiset esiintyivät hieman miehiä tyypillisemmin kirjoittajina ja replikoivina. Toisin sanoen he osallistuvat budjettikeskusteluun suhteellisesti miehiä useammin omasta kuin kertojan tai toisen toimijan näkökulmasta. Miehet puolestaan esiintyvät naisia tyypillisemmin kertojan tulkitsemana tai toisen toimijan kohteena. Miesten profiilit muistuttavat siis hieman enemmän hallituksen ja suurten hallituspuolueiden profiileja, kun naisten profiilit taas ovat lähempänä kansalaisten, pienten puolueiden ja intressiryhmien profiileja. Erot ovat kuitenkin pieniä eivätkä välttämättä tilastollisesti merkitseviä.

Kerronnalliset profiilit näyttävät jakavan toimijat yhtäältä niihin, joiden tekoja tarkastellaan joko kertojan tai toisten toimijoiden näkökulmasta ja toisaalta niihin, jotka tarkastelevat budjettikysymyksiä ja -toimijoita omasta näkökulmastaan. Ensiksi mainittuun ryhmään sijoittuvat muita useammin hallitustoimijat, suuret hallituspuolueet, organisaatiot ylipäätään ja miehet. Jälkimmäiseen ryhmään puolestaan sijoittuvat muita tavallisemmin kansa-

¹⁴² Prosentit on laskettu sijoittamalla kukin toimija kerronnallisiin profiileihin sen todennäköisyyden painolla, millä se kuuluu kuhunkin profiiliin. Kaikki-sarakkeen lukumäärät taas on laskettu sijoittamalla kukin toimija kokonaisuudessaan siihen profiiliin, mihin se todennäköisimmin kuuluu.

laiset, viestimet, ay-liike, elinkeinoelämä, oppositiopuolueet ja pienet hallituspuolueet, henkilötoimijat ja naiset.

Voi ehkä ajatella, että budjettijulkisuudessa esitetään kahdenlaista valtaa. Ensinnäkin puhutaan *järjestelmävallasta* juttujen ulkopuolella: hallituksen esityksistä ja ratkaisuksista, toimikuntien mietinnöistä jne. Tämä vallankäyttö on budjettijutuissa tarkastelun kohteena. Sitä edustavat selostetut, tulkitut ja kohdeprofiilit. Järjestelmävallan varsinainen areena ei ole journalistinen julkisuus, vaan poliittinen järjestelmä ja hallintobyrokratia. Toisaalta budjettijutuissa käytetään kommentointi- ja argumentointivaltaa, jota kutsun tässä *kommunikatiiviseksi vallaksi*, koska siinä vedotaan kommunikatiiviseen järkeen, olipa kyse kommunikatiivisesta tai strategisesta toiminnasta.¹⁴³ Kommunikatiivisen (vaikutus)vallankäytön varsinainen areena on julkisuus, ja sille tyypillisimpiä profiileja ovat replikoiva ja kirjoittaja. Budjettijulkisuudessa käytetään kommunikatiivista valtaa ja esitetään järjestelmävaltaa.

Järjestelmävalta ja kommunikatiivinen valta eriytyvät varsin selvästi toimijoiden taustojen mukaan. Järjestelmävaltaa edustavat tahot käyttävät budjettijutuissa suhteellisesti vähemmän kommunikatiivista valtaa. Ne eivät juurikaan perustele ratkaisujaan mielipidekirjoituksissa, ja replikoivien toimijoiden osuuskin on esimerkiksi suurilla hallituspuolueilla pienempi kuin pienillä puolueilla ja oppositiopuolueilla. Tämän voi tulkita kahdella tavalla. Yhtäältä kyse voi olla viestintien tuesta vähävaltaisille ryhmille. Näiden annetaan habermasilaisen julkisuusideaalin hengessä artikuloita kansalaisyhteiskunnan tunteja poliittisen järjestelmän suuntaan, ja samalla rajoitetaan järjestelmävallan pääsyä julkisuuteen omasta näkökulmastaan. Toisaalta kyse voi myös olla järjestelmävallan strategiasta suojata vallankäyttöään. Järjestelmä käyttää valtaa julkisuudesta piittaamatta. Se ei osallistu julkiseen keskusteluun argumentoiden, vaan korkeintaan kuuntelee julkisuudessa esitettyjä kantoja vastaamatta niihin julkisesti. Sikäli kuin jälkimmäinen tulkinta osuu kohdalleen, journalismin ei ehkä pitäisikään kantaa huolta valtaa omaavien tahojen suuresta näkyvyydestä julkisuudessa vaan päinvastoin vaatia järjestelmävallan edustajia nykyistäkin enemmän itse perustelemaan ratkaisujaan.

Valtaa omaavien tahojen nihkeyteen julkiseen keskusteluun osallistumisessa viittaavat niin Raittilan ja Vehmaksen (2001, 32) kuin Pietilänkin (2001b, 23-25; 2002, 142-143) tutkimukset. Vähän valtaa omaaville tahoille on tyypillistä hakea puheyhteyttä vallassa oleviin, mutta yleensä ne eivät saa

---

¹⁴³ Tarkkaan ottaen tällainen kommentointi ja argumentointi ei vielä sinällään ole kommunikatiivisen valtaa, vaan valta edellyttää myös niiden avulla saavutettua yhteistä tahtoa (Habermas 1996/1992, 147-151). Ks. myös luvut 2.2 ja 3.3.

keskustelua juurikaan viriämään. Julkisen keskustelun dialogisuuden kannalta olisikin tärkeää, että toimittajat patistaisivat vallassa olevia vastaamaan muiden tahojen esittämiin kysymyksiin ja perustelevaan omia ratkaisujaan (vrt. Pietilä & Sondermann 1994). Toimittajien kysymyksiin vallassa olevien on yleensä asemansa takia reagoitava jollain tavalla, kun taas spontaania keskusteluun osallistumista ei päättäjiltäkään voi aina edellyttää.

Järjestelmävallan ja kommunikatiivisen vallan toimijaryhmittäistä eriytymistä koskeva pohdintani perustuu kerronnallisten profiilien suhteellisiin osuuksiin toimijaryhmissä. On kiistatonta, että järjestelmävallan edustajat esiintyvät kirjoittajina vain vähän. Sen sijaan replikoivan profiilin kohdalla tulos on tulkinnanvaraisempi. Vaikka järjestelmävallan edustajilla replikoivan profiilin suhteellinen osuus on pienempi kuin vähemmän valtaa omaavilla tahoilla, järjestelmävallan edustajat esiintyvät kuitenkin lukumääräisesti usein myös replikoivina.

TAULUKKO 8.9. *Kerronnalliset profiilit taustaryhmittäin.*¹⁴⁴

	Selos- tettu %	Tulkittu %	Kirjoit- taja %	Kohde %	Repli- koiva %	Kaikki	
						%	N
Hallitus	49	37	3	42	29	38	1492
Politiikka	21	28	7	23	26	23	898
Hallinto	10	7	7	12	15	11	432
Kansalaiset	4	6	69	8	10	10	399
Viestimet	5	3	12	2	6	4	170
Ay-liike	3	6	1	3	6	4	153
Elinkeinoelämä	3	3	2	2	6	3	132
Epämääräinen	5	9	0	8	1	5	212
Kaikki (%)	100	100	100	100	100	100	
Kaikki (N)	1106	614	195	1102	871	3888	3888

Kirjoittajia lukuun ottamatta kaikkien profiilien edustajista suurin osa on hallitustoimijoita ja muita politiikan toimijoita. Hallitustoimijat esiintyvät replikoidenkin useammin kuin minkään muun ryhmän toimijat, vaikkakin hallituksen osuus replikoivista toimijoista on pienempi kuin sen osuus toimijoista yleensä. Näyttäisikin siltä, että järjestelmävallan käyttäjät ovat selvästi muita enemmän tarkkailun ja kommentoinnin kohteina, mutta repli-

¹⁴⁴ Taulukossa 8.5 samat muuttujat on taulukoitu toisin päin.

koiva kerronnallinen profiili tuntuisi antavan niille vähintään tasavertaisen mahdollisuuden kamppailla myös kommunikatiivisesta vallasta.

Erot kerronnallisten profiilien osuuksissa kuvaavat eroja toimijaryhmien kerronnallisissa asemissa. Kirjoittavat ja replikoivat toimijat voivat osallistua kommunikatiivisesta vallasta käytävään kamppailuun omasta näkökulmastaan, kun taas selostetut, tulkitut ja kohdetoimijat ovat tässä kamppailussa alistetummissa asemassa. Kommunikatiivisessa vallankäytössä menestyminen riippuu kuitenkin siitä, kuinka hyvin toimijat onnistuvat perustelemaan näkemyksensä ja saamaan niille toistenkin toimijoiden hyväksynnän. Tätä ei voi selvittää pelkästään esitystekniikoiden tai kerronnallisten profiilien avulla, vaan arviointi onnistuu parhaiten keskustelun kulkua seuraamalla.

Tämän tutkimuksen aiheanalyysissä luvuissa 9, 11 ja 13 kuvailen eri tahojen menestystä kommunikatiivisen vallan käytössä ja tarkastelen erityisesti lehtien omaa panosta julkisuusvallan käyttäjänä sekä keskustelun dialogisuuden vaalijana. Luvussa 8.6 tutkin keskustelun dialogisuutta siltä kannalta, kohtaavatko toimijoiden näkökulmat samassa jutussa. Luvussa 8.7 selvitän, ketkä ovat jutuissa kenenkin puheen kohteena. Näin saadaan lisäselvyyttä siihen, toistuuko budjettijournalismissakin se Raittilan ja Vehmaksen (2001, 32) sekä Pietilän (2001b, 23-25; 2002, 142-143) tekemä havainto, että valtaa pitävät ovat usein muiden puheen kohteena mutta eivät itse juurikaan hae puheysteitä toisiin osapuoliin tai osoita argumenttejaan vähemmän valtaa omaaville tahoille.

8.6. Näkökulmat kohtaavat jutussa: sattuuko sellaista?

Journalismin dialogisuudesta tehdään toisinaan päätelmiä myös sen perusteella, harrastavatko toimijat dialogisia suhteita yksittäisessä jutussa. Esimerkiksi Raittila ja Vehmas listasivat ydinjätteen loppusijoituksesta käydyistä keskustelusta ne toimijat, jotka esiintyivät puhujina samoissa jutuissa (Raittila 2001, 183). Raittila (2001b) myös testasi kehittämäänsä dialogisuuden hierarkkista mallia¹⁴⁵ ydinjätteen sijoittamista koskeneen eduskuntakäsittelyn uutisointiin. Sekä televisio- että sanomalehtiutisissa esitettiin toisinaan puhujia, jotka kommentoivat toistensa näkemyksiä. Eduskuntakeskustelusta tehdyissä jutuissa tällaista jutun sisäistä dialogisuutta oli, mutta muissa ydinjätejutuissa puhujat eivät juurikaan kommentoineet toisiansa. Ylipäättään oli harvinaista, että jutussa olisi esiintynyt useampia kuin yksi puhuja. Raittila toteaaakin, että dialogi onnistuu, kun kuvataan saman-

---

¹⁴⁵ Esittelen mallin luvussa 8.8.

aikaisesti ja yhdessä paikassa, kuten eduskuntasalissa, käytyä aitoa dialogia (mt., 151).

Toimijoiden vuorovaikutuksesta yksittäisessä jutussa voi tehdä päätelmiä kerronnallisten profiilien nojalla. Tällöin vuorovaikutusta kuvaa se, missä määrin toimijat sekä esiintyvät puhujina että ovat toisen toimijan puheen kohteena. Kyse ei tällöin ole pelkästään siitä, että toimijat puhuvat samassa jutussa, vaan niiden on oltava myös toistensa puheen kohteena. Tämä ei näyttäisi olevan budjettijutuissa tavallista. Yhdessäkään kerronnallisessa profiilissa (ks. taulukko 8.1.) toimija ei samanaikaisesti juuri esitä asioita omasta näkökulmastaan (sisäkenttä, ydin) ja ole toisen toimijan kohteena (kohde). Onko tämä journalismin dialogisuuden kannalta puute? Edellyttäisikö dialogisuus, että toimijat päästettäisiin vastavuoroisesti kommentoimaan toisiaan samassa jutussa? Voivatko toimijat aidosti kohdata toisensa, jos kohteena oleva taho ei pääse samassa jutussa esittämään asioita omasta näkökulmastaan?

Näkökulmien vastavuoroinen kohtaaminen samassa jutussa saattaa olla dialogisuuden välttämätön ehto, mutta riittävä ehto se ei ole missään tapauksessa. Heikkilä ja Kunelius (1997, 9-10) kritisoivat journalismin geneeristä järjestystä siitä, että erilaiset äänet tyypillisesti karsinoidaan eri juttutyyppeihin ja että viranomaiset ja kansalaiset asetetaan erilaisiin rooleihin silloinkin, kun ne esiintyvät samassa jutussa. Kyse ei ole siis pelkästään siitä, saavatko eri tahot näkökulmansa esiin, vaan myös siitä, ovatko nämä näkökulmat yhteismitallisia, *kohtaavatko* ne toisensa todella. Heikkilä ja Kunelius antavat ymmärtää, että näkökulmien sijoittaminen eri juttuihin ja toimijan yhteiskunnallisen aseman mukaan eriytyneet julkisuusroolit heikentävät kohtaamisen mahdollisuuksia.

Taulukossa 8.1 esitetyt kerronnalliset profiilit kuvaavat hieman eri asiaa kuin mitä Heikkilä ja Kunelius tarkoittavat, mutta molemmissa on kuitenkin kyse journalismin geneerisen järjestyksen tuottamasta kohtaamattomuudesta. Kerronnallisten profiilien perusteella on ilmeistä, että budjettijutuissa puheen kohteena oleva keskustelun osapuoli ei pääse heti itse määrittelemään tilannetta ja perustelevaan mielipiteitään. Selostettua tai tulkittua profiilia edustava toimija on kertojan tarkastelun kohteena, ja kohdeprofiilia edustava toimija on toisen toimijan kohteena. Kummassakaan tapauksessa toimija ei itse osallistu keskusteluun omasta näkökulmastaan.

Vaatimus näkökulmien kohtaamisesta samassa jutussa voidaan myös kyseenalaistaa. Julkisen keskustelun kannalta voi olla hyväkin, että yhdessä jutussa yksi näkökulma hallitsee ja omalla yksipuolisuudellaan ehkä provosoi puheen kohdetta myöhemmin tarkentamaan asiaa omasta näkökulmastaan. Luostarisen (1994, 188) mukaan journalistit ovat taipuvaisia ajattele-

maan tähän tapaan. Heille sanomalehti on jatkumo, jossa tänään on esillä intressantti A ja huomenna intressantti B. Uutissivut tasapainottavat ja täydentävät mielipideaineuksen yksipuolisuutta ja toisin päin. Luostarinen itse kuitenkin sanoutuu irti tästä kannasta. Hän katsoo, että lukijat lukevat lehteä satunnaisesti ja pikemminkin osana erilaisia ajankohtaisia tematisaatioita kuin lehden oman julkisuustilan "pitkää juoksua". Luostarista intressien kohtaamisen ja lukijan kannalta olisi parempi, jos intressantit tapaisivat samassa jutussa.¹⁴⁶

Itsestäni tuntuu luontevalta ajatella journalistien tavoin, että journalismi muodostaa ajallisen jatkumon, jossa korjaavat puheenvuorot voidaan julkaista eri jutuissa, eri päivinä ja jopa eri viestimissä. Olennaista ei niinkään ole se, seuraako lukija tietyn viestimen julkisuustilaa kokonaisuudessaan. Olennaista on, että lukija – niin kuin Luostarinenkin toteaa – lukee lehteä osana ajankohtaisia tematisaatioita. Yhtä lukijaa kiinnostaa yksi tematisaatio, toista lukijaa toinen. Korjaavat puheenvuorot voidaan esittää eriaikaisesti, koska lukijat kuitenkin melko systemaattisesti seuraavat heitä kiinnostavia asioita. Aihelma-analyyseissä (luvut 9, 11 ja 13) kuvaan journalismia tällaisina ajallisesti kehittyvinä juttuaiheiden ketjuina.

Luostarinen (mt., 188) esittää käytännöllisiä syitä sille, miksi samassa jutussa harvoin esitetään kriittisiä vastalähteitä. Ensiksikin monesti kyse on intressanttien reaktioketjuista: "Hallitus esittää lakia maanantaina, etujärjestö A esittää kantansa tiistaina, ministeri vastaa keskiviikkona ja puolue B kommentoi torstaina." Toiseksi intressantit pyrkivät erilaisten rajoittavien menetelmien avulla siihen, ettei toimittajalle jäisi mahdollisuutta hankkia vastalähteitä.¹⁴⁷ Kolmanneksi toimittajan lähdesuhteiden kannalta on parempi haastatella erimielisiä tahoja eri jutuissa. Neljänneksi Luostarinen arvelee olevan yksinkertaisempaa kirjoittaa kummastakin intressantista erilliset jutut kuin yrittää sovittaa heidän argumentaatioitaan yhteen juttuun.

Käytännön perusteet vuorovaikutuksen sijoittamiseen pikemminkin juttujen välille kuin niiden sisälle ovat hyviä. Silti erilaisten näkökulmien esittämiselle samassa jutussa on myös perusteensa. Kun kukin toimija esiintyy jutussa omasta näkökulmastaan eikä vain toisen toimijan kohteena, näkökulmat tulevat ehkä reilummin esitetyiksi ja helpommin vertailtaviksi. Voitaisiin yrittää kehittää juttutyyppejä, joissa simuloitaisiin kasvokkai-

---

¹⁴⁶ Intressanttien kohtaamisella Luostarinen tarkoittanee ylipäätään sitä, että samassa jutussa esitetään jostain asiasta erilaisia kantoja. Itse taas tarkastelen tässä luvussa sitä, viittavaatko toimijat toisiinsa tai toistensa mielipiteisiin. Tästä erosta huolimatta kysymys intressanttien kohtaamisesta samassa jutussa on yhteinen molemmille tarkasteluille.

¹⁴⁷ Ks. mt. 77-82. Juttuaiheen voi myös yrittää tarjoilla toimittajalle niin, että hänelle ei edes tule mieleen hankkia vastalähteitä. Tällöin kyse voi olla esim. suostuttelevista menetelmistä (mt., 82-88).

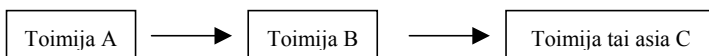
kustelua siten, että asiaa tarkasteltaisiin jutussa ainakin kahden erimielisen toimijan näkökulmasta. Jutulla voitaisiin esimerkiksi yrittää täsmentää, missä määrin erimielisyydessä on kyse puhujien erilaisesta käsitteistöstä ja mikä erimielisyyden perusteet jäävät fraasien siivoamisen jälkeen jäljelle. Tällaisessa juttutyyppissä toimijoita esitettäisiin sisäkentän tekniikoilla samalla kun he olisivat myös toistensa kohteita.

Kansalaisjournalismikokeiluissa on jo kerätty kokemuksia keskustelua simuloivien juttujen kirjoittamisesta. Juttuja tehtiin keskustelutilaisuuksista. Ongelmaksi osoittautui päätöksenteko siitä, missä määrin juttu rakennetaan keskustelussa mahdollisesti syntyneen vallitsevan mielipiteen varaan ja missä määrin kuvaillaan yksittäisten osallistujien eriäviä mielipiteitä. Toiseksi jutuissa oli vaikea luoda reilua kuvaa siitä, millaisessa kontekstissa ajatukset olivat nousseet esiin. Jutuissa puheenvuorot saivat esiintymisen helposti vaikuttamaan itsetarkoitukselliselta performanssilta. (Kunelius 1999b, 53-55; Heikkilä 2001, 205-252.)

Kansalaisjournalismikokemusten nojalla Kunelius ehdottaa juttutyyppejä, jossa "jonkun keskustelun draamallinen tihtymä voitaisiin kontekstoida, mutta esittää suhteellisen 'autenttisesti'". Lisäksi hän väläyttää keskustelun pilkkomista useammin ilmestyviin juttuihin tai keskustelun käyttämistä kokonaan keskustelukontekstin ja sen kuvaamisen hylkäävien juttujen pohjana. (ma., 55.)

Kerronnallisten profiilien perusteella budjettiaineistossa ei näyttäisi juuri olevan keskustelua simuloivia juttuja. Silti aineistossa voi olla yksittäisiä juttuja, joissa toimijoiden näkökulmat kohtaavat toisensa. Aineistossa on 122 toimijaa, jotka esiintyvät sekä toisen toimijan kohteena että jollain sisäkentän tai ytimen tekniikalla. Useimmissa tapauksissa toimijan asema on samankaltainen kuin toimijalla B kuviossa 8.9:

KUVIO 8.9. *Yksisuuntainen näkökulmaketju.*

Toimija B on toimijan A kohteena ja tarkastelee samalla omasta näkökulmastaan toimijaa tai asiaa C.¹⁴⁸ Kyse ei siis varsinaisesti ole toimijoiden vuorovaikutuksesta, vaan pikemminkin toimijoiden näkökulmien ketjuuntumisesta. Oheiset esimerkit havainnollistavat tätä asetelmaa:

---

¹⁴⁸ Toimija A:kin voi tarkastella B:n lisäksi myös toimijaa tai asiaa C, mutta tämä ei ole esimerkin kannalta olennaista. Olennaista on toimijan B asema vuorovaikutuksessa.

Sorsa ottaa esimerkiksi valtiovarainministeri **Arja Alhon** (sd) tuloloukkutyöryhmän kesäkuussa tekemän esityksen, jonka mukaan kunnallisverotuksessa tehtävän ansiotulovähennyksen määrää voitaisiin nostaa. Samalla tehtäisiin joitakin muutoksia, niin että vähennys olisi mahdollinen ainoastaan palkkatulosta. Se auttaisi nimenomaan matalapalkkaisia, kun he siirtyvät työttömyyspäivärahalta ansiotyöhön. (HS 19.7.)

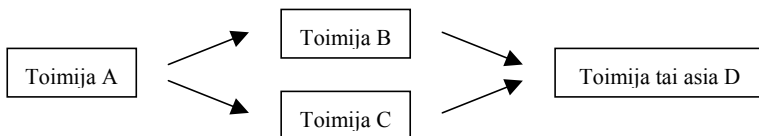
Tuloloukkutyöryhmä (toimija B) on katkelmassa Sorsan (toimija A) kohteena, ja samalla se pääsee puhumaan esityksestään (asia C) myös omasta näkökulmastaan.¹⁴⁹ Tuloloukkutyöryhmä ei kuitenkaan enää pääse kommentoimaan Sorsaa.

Högre inflation skulle ge lägre arbetslöshet, hävdar en grupp socialdemokratiska ekonomer. Inte alls, kontrarar den socialdemokratiska finansministern Erik Åsbrink. Men debatten handlar om fel saker. Den betydligt intressantare frågan är i stället varför Sverige som har en inflationstakt i nivå med Tysklands, måste ha en real ränta i nivå med Greklands. (DN 2.8.)

Erik Åsbrink (toimija A) kommentoi ekonomistien (toimija B) näkemystä inflaation ja työttömyyden suhteesta (asia C). Tässä esimerkissä simuloidaan edellistä selvemmin kasvokkai keskustelua, mutta kertojan tulkitsevan otteen takia vuoropuhelua hallitsee kuitenkin ennen muuta kertojan näkökulma. Lisäksi vastaavasti kuin edellisessä esimerkissä, ekonomistit eivät enää pääse kommentoimaan Åsbrinkia.

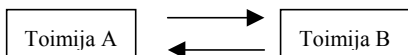
Ainoastaan 23 jutussa on enemmän kuin yksi toimija, joka sekä on kohteena että esittää asioita omasta näkökulmastaan. Tällöinkin kyse voi olla siitä, että jutussa on useita kuviossa 8.9 esitetyn kaltaisia näkökulmaketjuja. Asetelma voi kuitenkin olla myös kuvion 8.10 kaltainen tai sen sellainen variantti, jossa toimijat B ja C tarkastelevat eri asiaa. Tällöinkään toimijat eivät ole varsinaisesti vuorovaikutteisessa suhteessa keskenään. Ainoastaan kuviossa 8.11 esitetyn kaltaisessa tilanteessa on edellytyksiä toimijoiden väliselle, jutun sisäiselle dialogille.

KUVIO 8.10. *Haarautuva näkökulmaketju.*

¹⁴⁹ Olen tulkinnut epäsuoraksi esitykseksi myös tekniikat, joissa toimijaa referoidaan käyttäen mukaan-, mielestä- yms. sanoja. Tällöinkin toimija esittää asioita omasta näkökulmastaan. Olen kuvannut epäsuoran esityksen rajanvetoja tarkemmin yllä luvussa 8.4.4.

KUVIO 8.11. Vuorovaikutteinen näkökulmaketju.

Kuvion 8.11 mukaisia vuorovaikutteisia näkökulmaketjuja oli juttuaineistossa vain muutama. Esitän niistä joitain esimerkkejä ja arvioin samalla niiden dialogisuutta. Ensimmäisessä esimerkissä vuorovaikutuksen osapuolia ovat sisäministeriö ja lääninhallitukset:

"Lausuntojen antajat pitivät lähes yksimielisesti tarpeellisena koota nykyiset aluetason työvoimapalvelut sekä elinkeinojen kehittämistehtävät yhteen organisaatioon", sanotaan ministeriön yhteenvedossa.

Keskuksiin on suunniteltu yhdistettäväksi mm. yrityspalvelun piiritöimistöt, työvoimapiirien toimistot ja maaseutuelinkeinopiirit.

Lausunnoissa muistutetaan, että suunnitelluille työvoima- ja elinkeinokeskuksille on annettava riittävän laajat toimivaltuudet. Näkemysten mukaan niiden on voitava itsenäisesti valita työllisyyden parantamiseen ja alueelliseen kehittämiseen sopivat keinot omalla alueellaan. (HS 31.7.)

Esimerkin ensimmäisessä kappaleessa sisäministeriö tiivistää lääninhallitusten kantoja. Koska ne puolestaan koskevat sisäministeriön suunnitelmia, sisäministeriö on esimerkin viimeisen kappaleen perusteella lääninhallitusten kohteena. Sisäministeriö ei varsinaisesti kommentoi lausuntoja, vaan tekee vain yhteenvedon niiden sisällöstä. Kovin pitkälle menevää dialogia ei siis tässä jutussa ollut.

Toinen vuorovaikutteinen esimerkki on eduskuntakeskustelua koskevista uutisista:

Alhon puoluetoveri **Mikko Elo** asettui heti Alhon puheen jälkeen puolustamaan Paasion arviota.

"Samalla kun tervehdin suurella ilolla veroalennusta, minäkin omalla tavallani kritiikkiä esitän ja yhdyin ryhmämme johdon näkemyksiin. Ehkä ryhmässä jäi liian vähälle pohdinnalle veroalennuksen sisäinen jakautuma, miten se jakaantuu suuri-, pieni- ja keskituloisten osalta", Elo sanoi.

"Minä annan tukeni ryhmämme johdolle tässä asiassa."

Alho vastasi: "Eihän oikeastaan voi keksiä parempaa ja tasaisemmin eri tuloryhmiin kohdistuvaa veroratkaisua kuin tämä." (HS 13.9.)

Ennen katkelman alkua jutussa selostetaan Arja Alhon puhetta, jossa hän kommentoi Pertti Paasion aiempaa puheenvuoroa. Olen tulkinnut Elon kohdistavan puheensa ennen muuta Alhoon. Katkelman viimeisessä kappaleessa Alho puolestaan kohdistaa puheensa Eloon.

Eduskuntakeskustelu-uutiset ovat yksi harvoista uutistyypeistä, joissa toimijat reagoivat toistensa puheisiin. Dagens Nyheterissäkin yksi harvoista

vuorovaikutteisia näkökulmaketjuja sisältäneistä jutuista (DN 21.9.) kuvasi valtiopäiväkeskustelua. Raittila (2001b, 151) teki saman havainnon ydinjätékysymyksen julkisesta käsittelystä. Usein puhujat ovat jopa toisiinsa nähden kriittisiä. Tällaisessa keskustelussa kuitenkin harvoin päästään kovin syvälleikäyvään argumentointiin. Dialogimuoto vaatii paljon tilaa, ja etualalle nousevat helposti mielipiteet puolesta ja vastaan, kun taas perustelut jäävät vähemmälle. Raittila arvioikin, että vuoropuhelun pohjana olivat "pikemminkin erilaisten näkemysten esiin tuomista ja ristiriitoja edellyttävät uutisen rakentamisen konventiot sekä omien kriittisten lukijoiden huomioinnin ottaminen, ei niinkään aidon vuoropuhelun rakentaminen, jossa esitettyihin argumentteihin ja kysymyksiin myös vastataan" (mt., 151-152).

Ehkä vuoropuhelumuodon vahvuus onkin siinä, että ristiriita-asetelmat tulevat edes jollain tasolla valotetuksi samalla kertaa eri osapuolten näkökulmista. Varsinainen argumentoiva harkinta ristiriitojen sovittelumiseksi onnistuu luultavasti helpommin ajallisesti toisiaan seuraavien juttujen ja niiden välisen dialogin avulla.

Vastavuoroiset näkökulmat ovat mahdollisia uutisten lisäksi myös pääkirjoituksissa ja lehden artikkeleissa, koska niissäkin toimijat voivat päästä esiin omista näkökulmistaan. Tästä käy esimerkiksi DN:n toimittajan Olof Santessonin kolumni (DN 3.8.), jossa hän referoi Ethan B. Kapsteinin ja Paul Krugmanin talouspoliittista sananvaihtoa Foreign Affairs -lehdessä. Santesson esittää molempia tutkijoita myös sisäkentän tekniikoilla, ja tutkijat puolestaan kommentoivat toistensa ajatuksia. Kolumnissa molemmat pääsevät perustelemaan kantojaan suhteellisen laajasti. Vaikka Santesson lopussa asettuu Krugmanin kannalle ja pitää Kapsteinin uskoa ekspansiivisen finanssipolitiikan siunauksellisuuteen ymmärtämättömänä unelmointina, jutussa kuitenkin varsin reilusti annetaan Kapsteinin perustella kantansa ja vielä esittää vastakommenttinsa Krugmanille. Viimeisen sanan Santesson luonnollisesti varaa itselleen.

Seuraavassa esimerkissä dialogin tarkoitus on viihdyttää lukijoita ja tuoda luontevasti esiin pääministeri Göran Perssonin ja LO:n puheenjohtajan Bertil Jonssonin kepeää sanailua. Journalistinen ironiakin toimii hyvin, kun herrat saavat puhua lystäilystään itse:

Till Aftonbladet säger Göran Persson att han ser LO-basen som en god vän och att det därför varit ett jobbigt bråk om arbetsrätten.

- Bertil och jag är polare sedan några år tillbaka och har haft mycket trevligt ihop. Så det här är lite påfrestande för oss båda.

Polarna Persson och Jonsson har lyckats samarbete framgångsrikt när det gäller åtminstone ett ämne: bantning.

Statsministern har tappat åtskilliga kilo på sistone. Detta är delvis Bertil Jonssons förtjänst. LO-basen, som själv gått ned rejält i vikt, har frikostigt delat ut kostråd.

- Det var nödvändigt, säger Bertil Jonsson. Men nu har han gått ned flera kilo. Det syns ju.

Göran Persson bekräftar samarbetet.

- Jodå. Han ligger före mig i bantningskuren. Vi tränar och har trevligt ihop. Bertil är en kompis. (AF 12.9.)

Aftonbladetin käyttämä, "lukijat ehdottavat, ministeri kommentoi" -juttutyypin perustuu ehkä kaikkein selvimmin toimijoiden näkökulmien vastaavuuteen. Seuraava esimerkki on jutusta, jossa kaikkiaan muodostuu kymmenen vastaavaa näkökulmaparia. Työministeri Margareta Winberg on niissä kaikissa toisena osapuolena.

Skrota facket för kommun och landsting och låt avgifterna gå till kommuner och landsting. Då slipper vi rundgången. Det skulle räcka till en massa jobb. Vi kan förhandla själva med våra arbetsgivare.

Lola Bäving, 48, deltid inom omsorgen, Mjölby.

Svar: Vad fackföreningen gör med sina medlemsavgifter, är helt och hållet en fråga för fackföreningarnas medlemmar. Det är inget tvång att vara med i facket, men kom ihåg att utan fackföreningarnas insatser, så hade arbetarna haft en betydligt svårare situation i dag. (AF 27.9.)

Ehdotus-vastaus -formaatti muistuttaa kasvokkaiseskustelun vastaavaa vierusparia. Ehdottaja ja vastaaja tunnetaan, ja he puhuvat ensisijaisesti toisilleen. Julkiselle keskustelulle tunnusomaisesti mukana ovat myös jutun olleet lukijat sekä journalistinen kehystys ja editointi. Aiempiin esimerkkeihin verrattuna erona on myös se, että nyt vuorovaikutuksen osapuoleksi pääsee periaatteessa kuka tahansa. Ehdottajilta ei edellytetä mitään erityistä edustavuutta, pätevyyttä tai asemaa. Silti ehdottajat tuntuvat jäävän vuorovaikutuksessa alistettuun asemaan. Winberg vastaa ehdotuksiin tiukasti omasta näkökulmastaan ja kommentoi niitä opettajamaiseen tyyliin.

Sinänsä hyvää juttutyyppeä voisi kehittää siten, että ehdotuksen tekijä saisi vielä lyhyesti kommentoida ministerin vastausta. Tällaista kahden kierroksen mallia sovellettiin Savon Sanomien Asukas kysyy -palstalla (Heikkilä 2001, 276; ks. myös edellä luku 6.3.3). Jos vastaaja sivuuttaa varsinaisen kysymyksen, toimittaja voisi myös puuttua peliin ja vaatia vastaajalta täsmennyksiä ennen lopullisen vastauksen muotoilua.¹⁵⁰

Toimijoiden näkökulmien kohtaaminen budjettijutuissa on harvinaista, ja silloinkin kun kohtaamisista sattuu, niitä on vaikea pitää erityisen dialogisina. Luostarisen yllä luettelemat käytännön syyt vastalähteiden puuttumi-

¹⁵⁰ Ks. vastaava esimerkki luvussa 9.2.8.

seen riittävät perusteeksi sille, että valtaosassa jutuista ei tarvitse olla vastavuoroisia näkökulmapareja. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö vuorovai-
kutteisia juttutyyppejä olisi syytä kehittää. Vastavuoroisuuden avulla pu-
heena oleva asia voidaan esittää edes jossain määrin kunkin tahon omasta
näkökulmasta. Sen sijaan osapuolten keskinäisen deliberaation kuvaus yh-
dessä jutussa tuntuu epäluontevalta. Myös kansalaisjournalismikokeilut
viittaavat tähän. Yhdenkin näkökulman perustelu kunnolla vaatii tilaa, ja
siksi asioihin pureutuva keskustelu todennäköisesti onnistuu paremmin
juttujen välillä kuin juttujen sisällä.

Kun jutun sisäisen vastavuoroisuuden ongelma on sen vaatima runsas
palstatila, on juttujen välisen vastavuoroisuuden ongelma usein se, että
toimijat viittaavat edellisiin puhujiin epäreilusti. Viittaaja ei ymmärrä tai
halua ymmärtää edellisen puhujan todellista tarkoitusta ja saa puheenvuoron
näyttämään väärältä tai järjettömältä. Tällainen väärintulkinta on helppoa,
koska edellistä puhujaa voi lainata valikoiden.

Jos vastavuoroisuus on jutun sisäistä, kaikki puhujat esiintyvät omasta
näkökulmastaan, ja osapuolet tulevat todennäköisemmin reilusti ymmärre-
tyiksi. Jo tästä syystä sisäisesti vuorovaikutteisia juttutyyppejä kannattaa
kokeilla. Kerronnallinen vastavuoroisuus ei kuitenkaan vielä sinällään tee
jutusta dialogista. Osapuolet pitäisi saada myös vakavasti kuuntelemaan toi-
siaan ja etsimään erimielisyytensä perimmäisiä kohteita. Tässä on olennai-
seksi avuksi toimittajan kriittinen ja patistava toiminta keskustelutilanteessa.
Jutussa toimittajan patistelujen ei kuitenkaan välttämättä tarvitse olla muka-
na. Lopputulos on hyvä, jos osapuolet sanovat jutussa näkökulmastaan sen,
mistä kenkä varsinaisesti puristaa.

8.7. Kohdistajat ja kohteet

Edellisen luvun näkökulmaketjuja lukuun ottamatta tämän tutkimuksen
tekstierittelyjen yksikkönä on ollut juttu tai toimija. On kysytty, miten
toimija käyttäytyy vuorovaikutustilanteessa tai millaiseen asemaan hän
joutuu: onko toimija esimerkiksi kohteena vai tarkasteleeko hän asioita
omasta näkökulmastaan. Tässä luvussa analyysin yksikkönä on yksittäisen
toimijan sijasta kahden toimijan välinen suhde. Tavoitteena on selvittää,
kenen kohteena kukin toimija on ja *kehen* kertojat ja toimijat kohdistavat
näkökulmiaan.¹⁵¹ Vertailtavina ovat lehdet ja toimijoiden taustaryhmät.

Kuten edellisessä luvussa havaittiin, samassa jutussa puhuvat toimijat
eivät juurikaan keskustele keskenään. Julkisessa keskustelussa ei myöskään

---

¹⁵¹ Vrt. Pietilä & Sondermann 1994.

usein täsmennetään, mihin tiettyyn aiempaan puheenvuoroon toimijan puhe reagoi tai kenelle se on osoitettu. Tämän vuoksi esimerkiksi Pietilä (2001a, 19) piti vielä ratkaisemattomana kysymyksenä, onko julkinen keskustelu ylipäättään tutkittavissa vuorovaikutuksellisen prosessina. Hän onnistui kuitenkin erottamaan keskustelusta vuorovaikutuksen *hakemista*, sen *virittämistä* ja siihen *asettumista*. Keskustelun kuva täydentyi edelleen, kun vuorovaikutukseen asettumiseksi hyväksyttiin paitsi "henkilökohtaisen tason" viittaukset tiettyjen puhujien puheisiin myös "diskurssitaso" viittaukset tietynsisältöisistä puheenvuoroista rakentuviin diskurssisiin. Diskurssitaso viittauksissa ei täsmennetä, kenen henkilön puheenvuoroon viitataan. (Pietilä 2001b; 2002.)

Oma ratkaisuni yllä kuvattuihin keskustelun tutkimuksen ongelmiin perustuu tulkintaan, että sanomalehdessä esitetty puhe osoitetaan sille taholle, josta puhutaan.¹⁵² Toisin sanoen puheen kohde tulkitaan keskustelun osapuoleksi. Tietysti puhe on osoitettu myös epämääräiselle yleisölle ja joskus myös jollekin nimetylle taholle, mutta vuorovaikutuksen määrälliset erittelyt tulevat laajemmin mahdollisiksi, kun havaintoyksiköksi otetaan *kohdistaja-kohde -pari*. Budjettijuttujen toimijoista 39 prosenttia esiintyi toisen toimijan näkökulman kohteena.

Kohdistaja-kohde -pari tavallaan sisältää jutun rajat ylittävän diakronisen ulottuvuuden, koska kohdistaja tyypillisesti kommentoi kohteen jotain aiempaa tekoa ja voi myös esittää kohteelle tulevaisuuteen suuntautuvia kysymyksiä tai vaatimuksia. Niin Pietilän yllä kuvattu analyysitapa kuin oma kohdistaja-kohde -analyysinikin ottavat huomioon viestimissä käytävän keskustelun ajallisesti etenevän luonteen paremmin, kuin jos tarkasteltaisiin ainoastaan kussakin jutussa puhuvien toimijoiden välistä vuorovaikutusta kuten edellä luvussa 8.6.

Toimija on toisen kohteena silloin, kun toinen toimija viittaa häneen omassa puheessaan tai muuten omasta näkökulmastaan.¹⁵³ Tämän vuoksi kohdistavan toimijan itsensä täytyy olla esitetty jollain sisäkentän tekniikoista tai eläytyvässä kertojan esityksessä. Esimerkiksi seuraavassa katkelmassa ministeriöt ja valtiovarainministeriö ovat Virtasen kohteina. Valtiovarainministeriö ei ole ministeriöiden kohteena, koska ministeriöt eivät esiinny katkelmassa omasta näkökulmastaan:

Virtasen mukaan ministeriöt ovat pysyneet hyvin sovituisia raameissa valtiovarainministeriölle toimittamisissaan budjettiesityksissä. (HS 17.7.)

---

¹⁵² Ks. luku 8.2.

¹⁵³ Ks. luku 8.4.6.

Katsomalla kohdistajiksi vain omasta näkökulmastaan esiintyvät toimijat olen ottanut erittelyyn mukaan toimijoiden kerronnallisen aseman. Esimerkiksi yllä esitetystä katkelmasta Virtanen on kerronnallisesti huomattavasti vahvemmassa asemassa kuin ministeriöt. Virtanen panee ministeriöiden tiliin valtiovarainministeriöön kohdistuvan siirron, mutta siitä huolimatta ministeriöt eivät esiinny katkelmasta samassa mielessä kohdistajina kuin Virtanen.

Olen lukenut kohdetoimijoiksi toisten toimijoiden kohteiden lisäksi myös ne toimijat, joita esitetään tulkitsevassa kertojan esityksessä.¹⁵⁴ Kohdistajana on tällöin kertoja. Näin tarkasteluun saadaan mukaan myös lehti itse, kun se tulkitsee näkyvästi ja ottaa näin kantaa. Tulkitseva kertoja esiintyy lähinnä pääkirjoituksissa ja toimittajien omissa mielipidekirjoituksissa, mutta jonkin verran myös uutisissa. Kertojan epäsuoraa arvottamista vaikkapa ironian avulla ei tässä ole katsottu tulkitseväksi kertojan esitykseksi, eikä ironisoiva kertoja siten välttämättä esiinny tässä kohdistajana. Kertojan tulkinnan kohteena oli 23 prosenttia toimijoista.

Kerronnallisten profiilien toimijaryhmittäisten jakaumien perusteella (taulukko 8.5) voi olettaa, että kohteena ovat ennen muuta hallitustoimijat, kun taas kohdistavien toimijoiden taustaryhmät jakautuisivat tasaisemmin. Näin onkin, sillä hallitustoimijoiden osuus kohteista on 47 prosenttia, kun niiden osuus kohdistajista on vain 14 prosenttia. Tällainen suhde on budjetikeskustelussa luonteva. Hallitus tekee budjettipoliittisia ratkaisuja, ja keskustelu on paljolti näiden ratkaisujen kommentointia. Kiinnostavaa onkin, kuinka paljon muut kuin hallitustoimijat keskustelevat budjetista keskenään. Jos ne kohdistavat paljon puheenvuoroja toisiinsa, tämän voi katsoa viihteellään elävämpään keskusteluun kuin jos puheenvuorot kohdistuvat lähinnä vain hallitustoimijoihin. Samoin on kiinnostavaa katsoa, missä määrin hallitustoimijat kohdistavat puheensa poliittisen järjestelmän ulkopuolelle, kuten kansalaisiin, ay-liikkeeseen ja elinkeinoelämään. Aiemmin on havaittu (Pietilä 2001b, 2002; Raittila & Vehmas 2001), että valtaa käyttävät toimijat eivät juurikaan osoita argumenttejaan vähemmän valtaa omaaville tahoille.

Nyt käsillä oleva analyysi muistuttaa hieman Pietilän ja Sondermannin (1994) tutkimusta "sanomalehden yhteiskunnasta". Pietilä ja Sondermann tarkastelevat lehteä aikatilana, jossa lehdessä esiintyvät toimijat ja lehteä lukeva yleisö kohtaavat toisensa. Lehden tehtävä on ottaa vastaan toimijoiden aloitteita ja vastata niihin "yleisöjensä puolesta ja nimessä". (mt., 47-48.) Lehden pitäisi siis edustaa yleisöään ja panna sivuillaan esiintyvät toimijat paljastamaan tarkoituksensa ja aikeensa lukijoille. Lehden pitäisi

---

¹⁵⁴ Ks. luku 8.4.2.

osallistua aktiivisesti keskusteluun, esittää mielipiteitä sekä kysyä ja kyseenalaistaa sivuillaan esiintyvien toimijoiden tekoja ja totuuksia. Pietilä ja Sondermann moittivat Helsingin Sanomia siitä, ettei se täytä tehtävänsä yleisönsä edustajana:

Helsingin Sanomat ei kysy mitään. Se ei vastaa niin, että vastauksista seuraisi jotain. Se ei ihmettele. Se ei ole ymmällään. Se ei antaudu peleihin; pidättyvyytensä se perustanee siihen, ettei ole viestimen asia esittää mielipiteitä, sen asia on esittää faktoja. (mt., 326.)

Tulkitsevan kertojan ja sen kohteiden tarkastelua voi pitää yhtenä näkökulmana tähän samaan kysymyksenasetteluun. Tulkitseva kertoja ei siirroissaan jättäydy sivustakatsojaksi, vaan on peluri muiden joukossa. Seuraavista taulukoinneista ja kuvioista käy ilmi, mihin tahoihin lehti nämä väriä tunnustavat siirtonsa kohdistaa. Kohdistaaako lehti tulkitsevan näkökulmansa vain hallitukseen ja politiikkoihin, vai saavatko muutkin osansa, ja kuinka paljon tulkitsevia siirtoja lehti ylipäätään tekee verrattuna niihin toimijoihin, jotka kohdistavat näkökulmansa toiseen toimijaan?

Jos seuraavia eritellyjä vertaa Pietilän ja Sondermannin analyyseihin, on kuitenkin muistettava, että heidän aineistonaan oli yhden Helsingin Sanomien numeron koko materiaali juttuaiheisiin katsomatta. Tässä taas ovat mukana ainoastaan budjettijutut, eli kyse on leimallisesti politiikan journalismista. On varsin todennäköistä, että lehden aktiivisuus ja avoimet kannanotot ovat tavallisempia tässä aihepiirissä kuin aiheissa keskimäärin. Eritellyt perustuvat myös erilaisiin kategorisointeihin. Tässä käytetty tulkitseva kertojan esitys ei erottele lainkaan sitä, onko kertojan tulkinta myötäsukaista vai kriittistä. Se ei myöskään erottele, onko kyse asioiden tai toimijoiden pelkämästä puntaroinnista vai asiantilojen muuttamiseen pyrkivästä toiminnasta. Yhtä kaikki kyse on kuitenkin tapauksista, joissa lehti tavalla tai toisella omista nimissään tulkitsee budjettikeskustelua ja siihen liittyviä asioita.

Tämä tutkimus eroaa Pietilän ja Sondermannin tutkimuksesta myös siinä, että yleisöä ja toimijoita ei eroteta yhtä jyrkästi toisistaan.¹⁵⁵ Pikemmin voisi puhua järjestelmätoimijoista ja kansalaisyhteiskunnan toimijoista, jotka molemmat sekä toimivat lehdessä että ovat sen lukijoita. Toiseksi lehti ei vain vastaa järjestelmätoimijoiden aloitteisiin yleisönsä nimissä, vaan päästää kansalaisyhteiskunnan toimijat myös omista nimissään vastaamaan ja esittämään aloitteita järjestelmätoimijoiden suuntaan. Silti tässäkin tutkimuksessa edellytetään lehdeltä aktiivisuutta ja kriittisyyttä. Lehden pitää

---

¹⁵⁵ Ks. edellä luku 3.2.

tuoda julkisuustilaansa erilaisia näkökulmia ja myös itse ihmetellä, kiittää ja kyseenalaistaa esitettyjä kantoja.

Pietilä ja Sondermannin analyysin mukaan Helsingin Sanomat pääasias-
sa kertoo tietoja, ilmaisee yli kymmenessä prosentissa siirroistaan mielipi-
teensä, esittää parissa prosentissa ehdotuksen ja vain alle prosentissa kysy-
myksen.¹⁵⁶ Suoritus on tutkijoiden mielestä heikko. Lehden pitäisi olla
selkeä vastavoima toimijoille. Sen pitäisi siirtyä puntaroinnista toimintaan,
esittää kysymyksiä ja ottaa julkisuus hallintaansa:

Lehden ja toimijoiden interaktioprofiilit ovat samanlaiset. Ei näy sitä eroa
ja kontrapunktisuutta, joka lehden ja ulkopuolisten toimenkuviissa on. Eri-
laisten toimijoiden keskinäisvaikutuksen asemesta on samanlaisten rinnak-
kaisuutta. Heikko suoritus lehdeltä: nolla (0) pistettä. (mt., 229.)

Pietilän ja Sondermannin mallina tuntuu olevan kasvokkainen vuorovaiku-
tus ja siihen parhaimmillaan liittyvät kriittiset kysymykset ja vastakom-
mentit. Ehkä esikuvana on myös televisiohaastattelu, jossa haastattelijan ja
haastatellun profiileilta voi joissain tapauksissa odottaa kuvatonlaista kont-
rapunktisuutta. Lehtikeskustelu on kuitenkin luonteeltaan sikäli erilaista,
että teksti on yleensä tiivistys useistakin kasvokkaisista vuorovaikutus-
tilanteista. Lehdessä voidaan luontevasti esittää toimittajan kysymyksiin
saatuja vastauksia ilman että itse kysymyksiä painettaisiin lehteen.¹⁵⁷ Sa-
moin kertoja voi operoida toimijoita voimakkaastikin pelkästään rinnasta-
malla niitä toisiinsa ilman että se itse varsinaisesti esiintyisi puhujana.
Olenaisia eivät ole muodolliset, tekstissä näkyvät kysymykset ja vaatimuk-
set vaan se, saadaanko avoimiin kysymyksiin vastaukset. Tämän tutkiminen
taas on vaikeaa määrällisen analyysin keinoin.¹⁵⁸ Kuitenkin silloin, kun
haastattelussa ei saada kunnollisia vastauksia, lukijalle pitäisi tehdä selväksi
mihin jäi vastaamatta. Kysymysten esittäminen jutussa on yksi tähän sovel-
tuva keino. Samalla julkiset kysymykset luovat kohteelleen painetta tehdä

---

¹⁵⁶ Ks. taulukko 8.12 luvussa 8.8.

¹⁵⁷ Lehtitoimittaja esittää nämä kysymyksensä ennen jutun tekoa eikä vaivaa lukijaa yksi-
tyiskohtiin menevillä tarkennuksilla ja väärinkäsitysten oikomisilla. Itsestäänselvyyksien
kysyminen ärsyttää lukijaa, ja monet kysymykset ovat sellaisia, joihin vastaajalla on hyvät
vastaukset. Televisiokeskustelussa tällaiset juontajan ja keskustelijoiden väliset korjaavat
puheenvuorot ovat luontevia, ja katsoja voi tehdä niistä kiinnostavia tulkintoja. Lehtitek-
steistä puuttuu näihin vieruspareihin liittyvä elekieli, minkä vuoksi lehdessä toistettu kes-
kustelu ei ole tulkinnallisesti yhtä kiinnostavaa. Lehtitekstissä toimijan kysymykset ja huo-
mautukset ovat retorisia keinoja, joilla lukijalle voidaan osoittaa haluttuja seikkoja. Näiden
on kuitenkin oltava hyvin motivoituja. Kyseessä on vaativa laji, jossa huono toteutus
helposti pilaa hyvän tarkoituksen.

¹⁵⁸ Tässä tutkimuksessa yritän saada otetta avoimista kysymyksistä ja toimitusten pyrki-
myksestä saada niihin vastaukset aihelema-analyyseissä luvuissa 9, 11 ja 13.

myöhemmin selkoa kysytyistä asioista. Voisi myös olla keskustelua virittävää toisinaan esittää kysymyksiä sopiville nimetyille tahoille ilman etukäteishaastatteluakin. Tämä voisi olla luontevaa esimerkiksi pääkirjoituksissa.

Havainnollistan nyt käsillä olevaa kohdistaja-kohde -analyysia katkelmalla, jonka ensimmäisessä kappaleessa kertoja esittää tulkiten Reijo Lindroosia ja hallitusta. Näin muodostuu kaksi kohdistaja-kohde -paria (kertoja-Lindroos ja kertoja-hallitus). Jälkimmäisen kappaleen suorassa esityksessä taas muodostuu pari, jossa kohdistajana on Lindroos ja kohteena hallituspuolueet.

Kansanedustaja Reijo Lindroos, sdp, on tunnetusti napissut vastaan hallituksen leikkauksia. Nyt hänkin on olosuhteet huomioon ottaen tyytyväinen.

- Budjetin hyväksymisessä tuskin tulee vaikeuksia hallituspuolueissa. Se tietää poliittisesti rauhallista syksyä, Lindroos sanoo. (IL 20.8.)

Kertoja osallistuu katkelmassa budjettikeskusteluun journalismille hyvin tyypillisellä tavalla. Se tulkitsee Lindroosia luonnehtimalla miten tällä on yleensä ollut tapana suhtautua hallituksen toimintaan. Kertoja siis osallistuu keskusteluun tulkitsemalla Lindroosia ja hallitusta. Lindroos puolestaan osallistuu keskusteluun ennakoimalla budjettiesityksen vastaanottoa eduskunnassa.¹⁵⁹

Kertojan kohteiksi on merkitty kaikki budjettikeskusteluun osallistuvat tahot, jotka esiintyvät sellaisessa tekstikappaleessa, jossa kertoja ottaa kantaa asioihin. Kohteeksi tulee siis myös tahoja, jotka kertoja mainitsee varsinaisen kannanottonsa ohessa.¹⁶⁰ Tämän takia kertojan aktiivisuus seuraavissa erittelyissä näyttää suuremmalta, kuin jos kohteeksi olisi hyväksytty vain tahot, joita kertoja nimenomaisesti arvottaa. Toisaalta myös toimijoiden kohteiksi on merkitty tahot, joihin ne puuttuvat omasta näkökulmastaan, olipa tuo puuttuminen arvottavaa tai ei. Kertoja ja toimijat ovat siinä määrin erityyppisiä tekstin agentteja, ettei niiden aktiivisuutta voi arvioida aivan yhteismitallisesti. Kertojan ja toimijaryhmien osuuksia verrattaessa tämä on syytä pitää mielessä. Lehdet ovat kuitenkin keskenään vertailukelpoisia, koska ne kaikki on koodattu samalla tavalla.¹⁶¹

---

¹⁵⁹ Esimerkkiä voi pitää rajatapauksena, jota vähäisempiä tulkintoja ei enää ole katsottu tulkitseväksi kertojan esitykseksi. Erityisesti pääkirjoituksissa kertoja ottaa kantaa usein voimakkaamminkin ja myös "pyrkien asioiden muuttamiseen".

¹⁶⁰ Esimerkiksi hallitus yllä esitetyssä katkelmassa.

¹⁶¹ Luokitusmenetelmää mahdollisesti edelleen kehitettäessä voi olla syytä tiukentaa kriteereitä, joilla kertojan katsotaan osallistuvan keskusteluun. Toinen vaihtoehto on kaikkien toimijoiden osalta tihentää luokitusta siten, että myös osallistumisen tapa tulisi tarkemmin kuvatuksi. Kehittelen luokitusta alustavasti tähän suuntaan luvussa 8.8.

TAULUKKO 8.10. *Kohdistajat ja kohteet toimijaryhmittäin.*¹⁶²

	Kohde								
	Hallitus	Politiikka	Hallinto	Viestimet	Kansalaiset	Ay-liike	Elink. elämä	Epämäär.	Kaikki
	N	N	N	N	N	N	N	N	N
Kohdistaja									
Hallitus	164	89	49	2	31	9	5	18	367
Politiikka	219	164	26	4	13	11	4	18	459
Hallinto	102	18	52	2	18	6	5	11	214
Viestimet	92	35	15	0	9	4	2	11	168
Kansalaiset	175	63	37	9	32	4	8	38	366
Ay-liike	49	7	5	0	1	9	1	3	75
Elink.el.	36	8	9	3	2	2	6	3	69
Epäm.	8	1	3	0	0	1	0	0	13
Kertoja									
Kertoja	373	237	71	19	49	49	23	62	883
Kaikki	1218	622	267	39	155	95	54	164	2614

Näyttäisi siltä, että eri ryhmät esiintyvät kohdistajina hyvin tasaveroisesti. Esimerkiksi hallituksella ja kansalaisilla on kohdistuksia lähes tarkalleen yhtä paljon. Sen sijaan kohteita tarkasteltaessa erot ovat suuria. Hallitus on kohteena kahdeksan kertaa niin usein kuin kansalaiset. Havainnoista voi jälleen esittää samat kaksi tulkintaa kuin jo edellä kerronnallisten profiilien yhteydessä. Myönteisen tulkinnan mukaan lehdet tukevat vähävaltaisia ryhmiä antamalla niiden kohdistaa kommenttinsa poliittisen järjestelmän edustajiin ja vastaavasti rajoittamalla poliittisen järjestelmän kohdistukset samaan mittakaavan muiden ryhmien kanssa. Kielteisen tulkinnan mukaan tässä näkyy järjestelmävallan välinpitämättömyys julkista keskustelu kohtaan: suhteessa saamiinsa kommentteihin järjestelmä vastaa niihin vain harvoin.

Tarkastelen kohdistaja-kohde -parien jakaumia kolmelta kannalta: 1) kuinka aktiivisesti lehti itse toimii kohdistajana, 2) missä määrin poliitti-

¹⁶² Kullakin kohdetoimijalla voi koodausteknisistä syistä olla enintään kolme eri kohdistajaa. Kuten jutun toimija voi puolestaan kohdistaa näkökulmansa vaikka kaikkiin jutun muihin toimijoihin. 2304 kohdetoimijasta 245:llä oli kaksi tai kolme kohdistajaa. Kohdistaja-kohde -pareja muodostui yhteensä 2614. Kertoja on tekstin ominaisuus, joka ei voi olla toimijoiden kohteena. Jos toimijat viittaavat lehteen tai toimittajaan, kohteena ei ole kertoja vaan lehti, ja tämä on koodattu viestinten ryhmään.

nen järjestelmä kohdistaa puhettaan muihin tahoihin ja 3) missä määrin poliittisten järjestelmän ulkopuoliset tahot kohdistavat puhetta toisiinsa.¹⁶³

Kertojan aktiivisuus liittyy Pietilän ja Sondermannin (1994) Helsingin Sanomiin kohdistamaan kritiikkiin, että lehti ei muodosta riittävää vastavoimaa siinä esiintyville instansseille. Lehden tulisi toisin sanoen käyttää kommunikatiivista valtaa vaatiakseen järjestelmävaltaa tilille suunnitelmistaan ja ratkaisuksistaan. *Poliittisen järjestelmän muihin kohdistamassa puheessa* on kyse siitä, asettuuko järjestelmävalta keskusteluyhteyteen muun yhteiskunnan kanssa, vai näyttäisikö se mieluummin käyttävän valtaansa julkisuudesta piittaamatta.¹⁶⁴ *Järjestelmän ulkopuolisten tahojen keskinäinen kohdistaminen* taas antaa viitteitä budjettikeskustelun dialogisuudesta yleisemmin. Jos hallituksen kritisoijat kommentoivat myös toistensa argumentteja, keskustelua voi pitää elävämpänä ja dialogisempana, kuin jos kukin taho esittää kritiikkinsä yksinomaan omista lähtökohdistaan.

Kertojan aktiivisuudessa ei taulukon 8.10 perusteella näyttäisi olevan moittimista. Tulkitseva kertoja tekee noin kolmanneksen kohdistuksista. On kuitenkin muistettava, että tulkitseva kertoja on erityyppinen tekstin agentti kuin toimijat, eikä sen tekemien kohdistusten määriä voi suoraan verrata toimijoiden tekemien kohdistusten määrään. Analyysi ei myöskään kerro, millä tavalla kertoja tulkitsee tai ottaa kantaa. Joukossa on melko lieviä luonnehdintoja (kuten Lindroosin luonnehdinta yllä), mutta myös selviä kannanottoja. Joka tapauksessa lehdet selvästikään eivät ole pelkkiä sivustakatsojia, vaan ne puuttuvat keskusteluun usein myös omissa nimissään.

Hallitus ja politiikan toimijat kohdistavat puheensa lähinnä toisiinsa tai oman ryhmän sisälle. Muiden ryhmien toimijoita tai näiden näkemyksiä ne kommentoivat vain harvoin. Tämä näyttäisi tukevan käsitystä järjestelmän välinpitämättömyydestä muun yhteiskunnan aloitteisiin. Julkisessa budjettikeskustelussa hallitusta siis kritisoidaan ja sille tehdään ehdotuksia, mutta hallitus harvoin vastaa näihin kommentteihin. Silloinkin kun hallituksen edustajat kommentoivat kansalaisten näkemyksiä, ne viittaavat niihin yleensä melko yleisellä tasolla. Esimerkiksi käy pääministeri Paavo Lipposen lääninuudistuskeskusteluun liittyvä huomautus:

Lipponen ihmetteli, miksi suomalaisten pitää hakea identiteettiään valtion muovaamista lääneistä, kun on olemassa myös maakuntia. (HS 14.8.)

---

¹⁶³ Lasken tässä poliittiseen järjestelmään hallituksen ja politiikan toimijat. Muut ryhmät katson budjettikeskustelussa poliittisen järjestelmän ulkopuoliseksi tahoiksi, koska ne tavallaan muodostavat vastavoiman budjettiratkaisuja tekeväälle hallitukselle, valtiopäiville ja puolueille. Yleisemmässä katsannossa talouden toimijat ja etujärjestötkin olisi katsottava jos ei poliittisen järjestelmän toimijoiksi niin ainakin järjestelmätoimijoiksi.

¹⁶⁴ Vrt. Pietilä 2001b; 2002; Raitila & Vehmas 2001.

Ylijohtaja Martti Hetemäki valtiovarainministeriöstä puolestaan vetosi vieraskynäkirjoituksessaan kansalaisiin käyttämällä me-retoriikkaa:

Olemme mielestäni jonkinlaisen valinnan edessä. Haluammeko säilyttää nykytaisoisen etuusjärjestelmän ja verotuksen silläkin uhalla, että työttömyys juuttuu nykytasolle? Vai olemmeko valmiita alentamaan tulonsiirtoja ja verotusta paremman työllisyyden nimissä? (HS 31.8.)

Jos eivät hallitus ja poliittinen järjestelmä kommentoi poliittisen järjestelmän ulkopuolisia tahoja, niin eivät niitä juuri kommentoi nämä tahot itsekkään. Nekin kohdistavat puheensa ensisijaisesti hallitukseen ja jossain määrin omaan ryhmäänsä, mutta vain harvoin toisiin poliittisen järjestelmän ulkopuolisiin ryhmiin. Esimerkiksi ay-liike kommentoi hallitusta 49 kertaa ja omaa ryhmäänsä 9 kertaa, mutta elinkeinoelämää ja kansalaisia kumpaaikin vain kerran. Keskustelun dialogisuudelle voisi olla eduksi, jos hallitusta kommentoivat viittaisivat enemmän myös toisiinsa, vaikka onkin luonnollista ja asianmukaista, että pääosa puheesta kohdistuu budjettiratkaisujen tekijään eli hallitukseen.

Kaikkein vähiten kommentoinnin kohteena on viestintien ryhmä. Näyttääsi siltä, että budjettijournalismissa ei juuri ole tapana kommentoida viestintien esittämiä puheenvuoroja. Julkiselle keskustelulle olisi eduksi, jos viestintien puheenvuorot otettaisiin vakavammin ja niitä kommentoitaisiin nykyistä enemmän. Yksi keino voisi olla muut lehdet -palstan kehittäminen dialogisemmaksi. Palstalla voitaisiin rohkeasti kommentoida toisten lehtien kannanottoja, esittää vastaväitteitä, varauksia ja tarvittaessa kiittää hyvistä oivalluksista. Pääkirjoitustoimittajatkin saisivat tästä uutta haastetta, kun odotettavissa olisi neutraalin referoinnin sijasta kriittistä kommentointia.¹⁶⁵

Yhdistän toimijat seuraavaksi neljään ryhmään: tulkitsevaan kertojaan, hallitustoimijoihin, politiikan toimijoihin ja muihin toimijoihin. Piirrän lehdille näiden toimijaryhmien välisistä kohdistaja-kohde suhteista sosiogrammit, joiden avulla vertailen vuorovaikutussuhteita eri lehdissä.¹⁶⁶ Kuviot kertovat muun muassa, missä määrin tulkitseva kertoja osallistuu budjettikeskusteluun ja kuinka yksipuolisesti hallitus on kohteena. Sosiogrammeissa kunkin ryhmän perään merkitty luku kuvaa tämän ryhmän kohdistajien prosentiosuutta kohdistaja-kohde -parien kokonaismäärästä. Nuolien vieressä olevat luvut taas kuvaavat nuolen suuntaisten kohdistaja-kohde

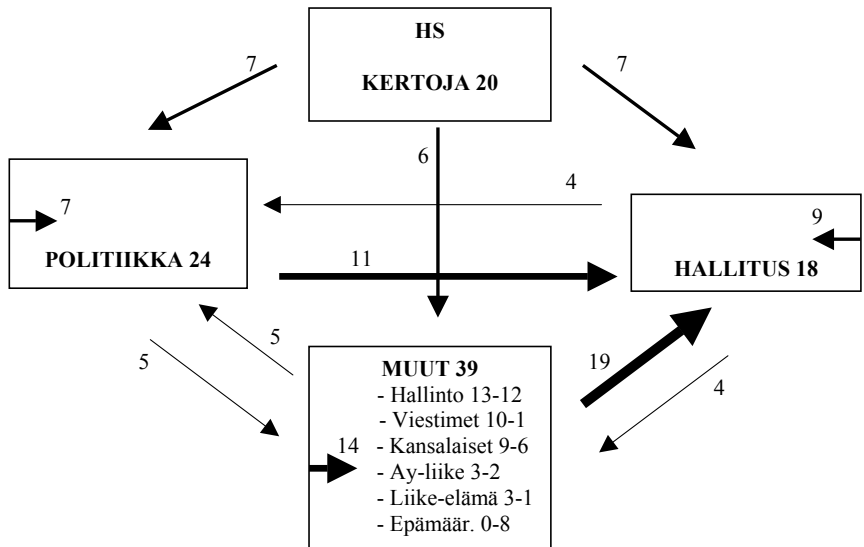
---

¹⁶⁵ Ks. edellä luku 6.2.

¹⁶⁶ Vrt. Pietilä & Sondermann 1994, 269-283.

-parien osuutta parien kokonaismäärästä.¹⁶⁷ Ryhmässä "muut" esitetään tämän ryhmän koostumus siten, että kunkin osaryhmän jäljessä on ensin sen osuus kohdistajista ja sitten osuus kohteista. Esimerkiksi Helsingin Sanomissa kansalaisten osuus kohdistajista on yhdeksän prosenttia ja kohteista kuusi prosenttia.

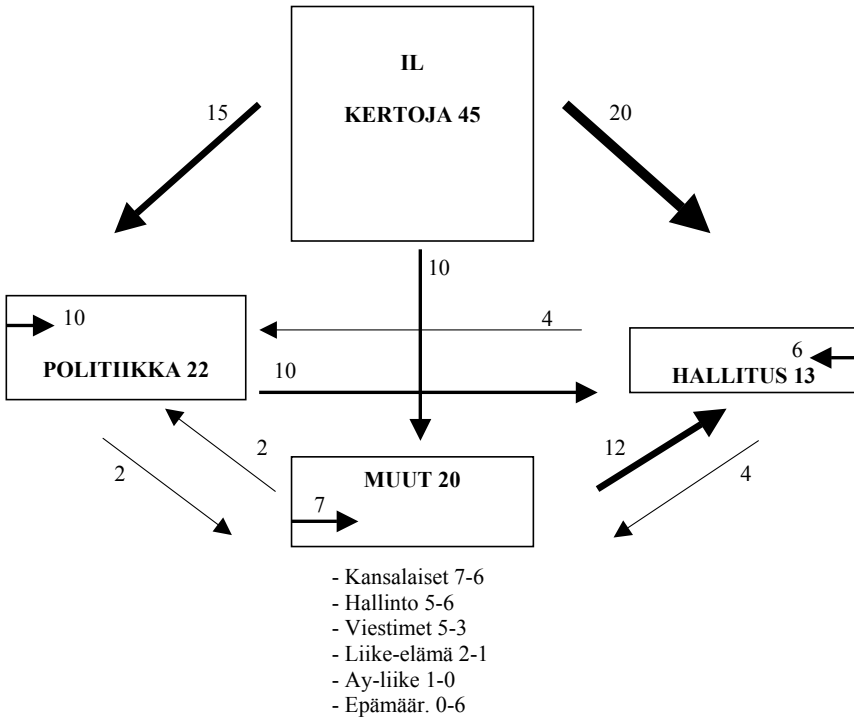
KUVIO 8.12. Kohdistaja-kohde -parien prosenttiosuudet Helsingin Sanomissa. (N=816)

Helsingin Sanomissa tulkitsevan kertojan osuus kohdistuksista on viidennes, mikä on selvästi vähemmän kuin muissa lehdissä. Kertojan kohdistukset jakautuvat melkein tasan hallituksen, politiikan ja muiden tahojen kesken. Lähinnä kansalaisyhteiskuntaa olevan muut-ryhmän osuus kohdistuksista on 39 prosenttia eli hieman enemmän kuin lehdissä keskimäärin (35 %). Kaikkien ryhmien kohdistukset suuntautuvat varsin tasaisesti ryhmään itseensä ja toisiin tahoihin. Hallitus on kuitenkin kaikkien ryhmien tavallisin kohde: kohdistuksista 46 prosenttia suuntautuu hallitustoimijoihin, mikä on kutaquinkin yhtä paljon kuin lehdissä keskimäärin.

¹⁶⁷ Kunkin toimijaryhmän kohdistusten kokonaisosuus (esim. politiikan 24) voi erota yhdellä prosenttiyksiköllä kohdistusnuoliin merkittyjen lukujen summasta (esim. politiikan 7+11+5) prosenttidesimaalien pyöristysten takia. Laatikoiden sisällä olevat nuolet kuvaavat ryhmän sisäisiä kohdistuksia.

KUVIO 8.13. Kohdistaja-kohde -parien prosenttiosuudet Iltalehdessä.
(N=398)

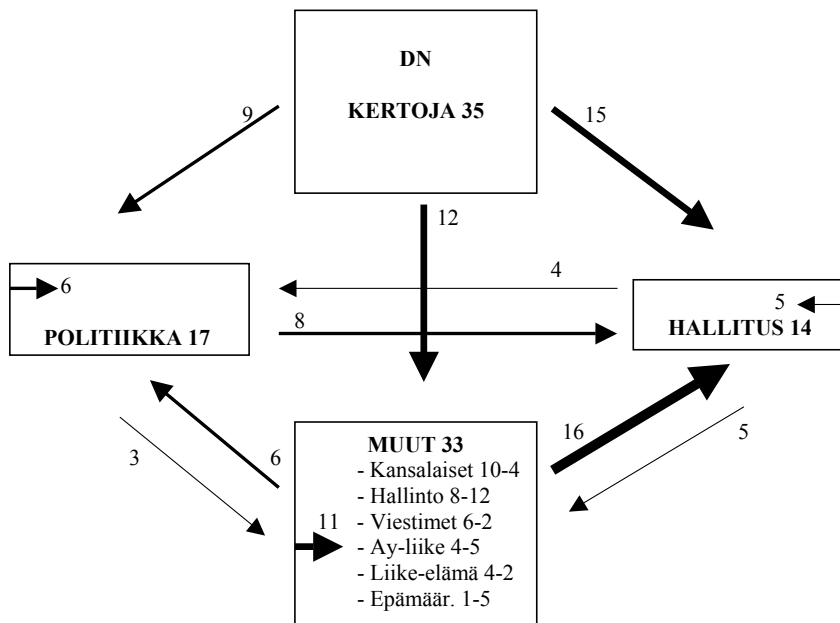

Iltalehden tulkitseva kertoja osallistuu keskusteluun huomattavasti aktiivisemmin kuin Helsingin Sanomien. Vastaavasti muut-ryhmän osuus kohdistuksista on IL:ssä pienempi. Voi ajatella, että HS antaa yhteiskunnan eri tahojen itse kommentoida hallituksen toimia, kun IL, ikään kuin Pietilän ja Sondermannin konseptiota noudattaen, on ottanut vastatakseen toimijoiden aloitteisiin "yleisöjensä puolesta ja nimessä" (mt., 48). Tällainen edustaminen on kuitenkin hiukan epäilyttävää, koska ennalta tiedetty yleisö on olemassa lähinnä abstraktina lukijakategoriana tai "yleisenä intressinä".¹⁶⁸ Vähänkin sisällöllisemmin tarkastellen lehti tuottaa omilla kannanotoillaan ainoastaan yleisöposition, jonka lukijat voivat hyväksyä tai hylätä. HS:n

¹⁶⁸ Empiirisesti yleisön intressejä voi selvittää yleisötutkimusten avulla tai toimittajan mutu-tiedolla, mutta tällöin ongelmaiseksi tulee yleisön moninaisuus: Iltalehdenkin yleisöllä on hyvin erilaisia intressejä, joiden kaikkien edustaminen on mahdotonta, ellei etsitä yhteistä intressiä hyvin yleiseltä tasolta, kuten esimerkiksi keskustelun kommunikatiivisuuden vaalimisesta. Ks. edellä luku 3.2.

omaksuoma malli tarjoaa yhteiskunnan eri tahoille IL:ä enemmän mahdollisuuksia edustaa itse omia intressejään ja todennäköisesti tekee näille tahoille paremmin oikeutta. Jos kuitenkin lehden suoritusta arvioidaan sillä perusteella, kuinka aktiivisesti se itse osallistuu ja on edustavanaan yleisöjään, IL peittoaa HS:n sekä menen että tullen.

KUVIO 8.14. Kohdistaja-kohde -parien prosenttiosuudet Dagens Nyheterissä. (N=968)

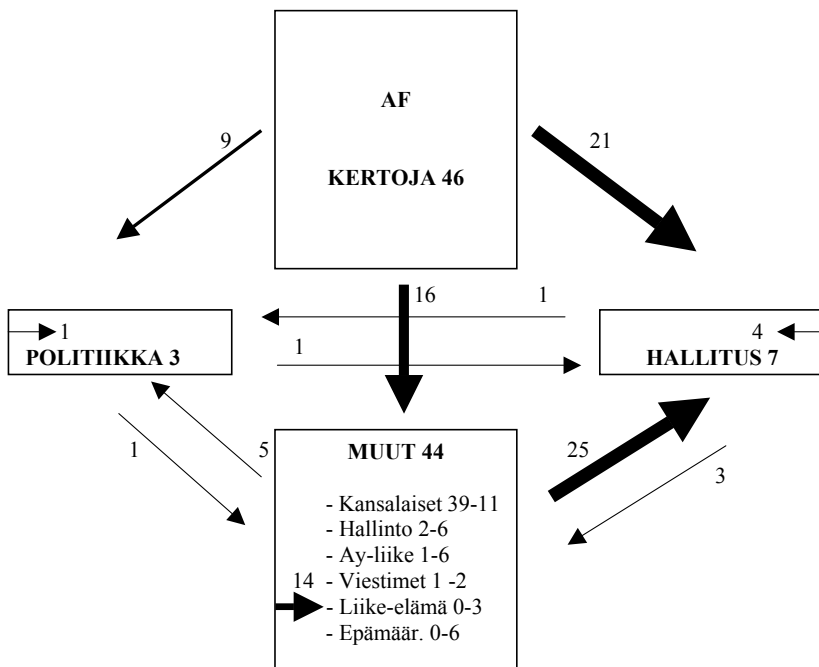

Dagens Nyheterin sosiogrammi poikkeaa suomalaislehdistä siinä, että puoluepolitiikan toimijoiden osuus kohdistuksista on selvästi pienempi. Hallitustoimijoiden osuus selvästi pienempi kuin HS:ssa ja vain prosenttiyksikön suurempi kuin IL:ssä. Tässä näkyy jo luvussa 6 todettu seikka, että ruotsalaislehdissä ei juuri käyty parlamentaarista puoluepoliittista budjettikeskustelua. Keskustelua hallitsevat journalistinen kertoja sekä puoluepoliittisesti sitoutumattomat tahot. Kohteena hallitus on DN:ssä yhtä usein kuin suomalaislehdissäkin. Kertojan ja muut-ryhmän aktiivisuutta verrattaessa DN asettuu HS:n ja IL:n välille: kertoja osallistuu aktiivisemmin kuin HS:ssa ja muut-ryhmä aktiivisemmin kuin IL:ssä.

DN:ssä tyypillisiä kohdistaja-kohde pareja ovat esimerkiksi sellaiset, joissa tulkitseva kertoja kohdistaa näkökulmansa hallinto-ryhmän toimijaan sekä sellaiset, jossa kansalaistoimija kohdistaa näkökulmansa hallitustoimijaan. Seuraavassa katkelmassa on kaksi kohdistaja-kohde -paria, ja kohdistajana molemmissa on tulkitseva kertoja. Toisessa parissa kohteena on kuntaliitto ja toisessa sosiaaliministeri Margot Wallström. Kuntaliitto on luokiteltu hallintotoimijaksi ja Wallström hallitustoimijaksi.

Kommunernas situation är svår med allt fler äldre i samhället och Kommunförbundet lyssnar på alla förslag. Margot Wallströms utspel är en försöksballong – en ballong som snarare mötte en mild bris än en stormvind. (DN 24.8.)

KUVIO 8.15. Kohdistaja-kohde -parien prosenttiosuudet Aftonbladetissa. (N=432)

Aftonbladetissa politiikan toimijoiden ja hallitustoimijoiden osuus kohdistavista toimijoista on muihin lehtiin verrattuna hyvin pieni. Kohdistamisista vastaavat 85-prosenttisesti tulkitseva kertoja sekä muut-ryhmän kansalais-

toimijat. AF tuntuu todella olevan kansalaisyhteiskunnan asialla: kommentaattoreina ovat sekä kansalaiset että lehti "yleisönsä" edustajana. Kiinnostavaa kyllä, kertoja varsin usein kommentoi myös muut-ryhmän toimijoita. Kansalaisten yhdestätoista kohde-prosenttiyksiköstä neljä ja ay-liikkeen kuudesta kohde-prosenttiyksiköstä samoin neljä on kertojan kohdistamia. Kertojan kohteena eivät kuitenkaan ole samat kansalaiset, jotka tekevät kohdistuksia yleisönosastokirjoittajina. Tulkitsevan kertojan puheessa kansalaiset esiintyvät yleisinä ryhminä, kuten työttöminä, äänestäjinä ja palkansaajina. Ay-liikkeen kohdalla kertoja tyypillisemmin puhuu ay-liikkeen organisaatiosta (esim. LO) tai tällaisen organisaation toimihenkilöstä (esim. Bertil Jonsson).

Kohdistaja-kohde -parien tarkastelu osoittaa, että sanomalehtien budjettikeskustelussa eri toimijaryhmät esiintyvät varsin tasaisesti kohdistajina, mutta kohteet kasautuvat poliittisen järjestelmän piiriin. Kaikkein keskeisin kohde on hallitus, joka on budjettipäätösten tekijänä luonnollisesti muita enemmän arvioinnin kohteena, kun taas viestimiä ei syystä tai toisesta ole tapana kommentoida juuri lainkaan. Keskustelun elävyyden kannalta voisi olla eduksi, jos viestimet kommentoisivat enemmän toistensa kannanottoja. Myös yhteiskunnan muut tahot voisivat esittää vasta-argumentteja vaikkapa pääkirjoitusten linjauksiin. Kun lehdillä olisi julkisessa keskustelussa enemmän vastusta, niiden oma painoarvo varteenotettavina keskustelijoina luultavasti pikemminkin kasvaisi kuin heikkenisi.

Lehdet osallistuivat itse omilla sivuillaan varsin aktiivisesti budjettikeskusteluun. Iltapäivälehdissä kertoja vastasi noin puolesta kohdistuksista, DN:ssä osuus oli noin kolmannes ja HS:ssa viidennes. IL ja AF erosivat toisistaan siinä, että IL:ssä kohdistuksia hallitsivat kertojan ohella poliittisen järjestelmän toimijat. AF:ssa taas järjestelmätoimijoiden osuus oli minimaalinen, ja pääosaan nousivat hallituksen toimia yleisönosastossa kommentoineet kansalaiset.

Pietilän ja Sondermannin (1994) Helsingin Sanomiin kohdistama kritiikki liiallisesta pidättyvyydestä saa lehtienvälisessä vertailussa tukea sikäli, että HS:ssa kertoja puuttui keskusteluun muita lehtiä vähemmän. Lisäksi on huomattava, että Pietilä ja Sondermann tuskin hyväksyisivät suurtakaan osaa tulkitsevan kertojan kohdistuksista varsinaiseksi osallistumiseksi. Itse kuitenkin katson tulkitsevan kertojan osallistuvan keskusteluun omissa nimissään esittämillään tulkinnoillaan ja toimijoiden osallistuvan keskusteluun silloin, kun ne omassa puheessaan kommentoivat toisia toimijoita tai näiden näkemyksiä. Keskusteluun osallistumisen kriteerit ovat näin tulkiten väljiä, mutta niin niiden pitääkin olla, koska sanomalehtikeskustelussa toi-

mijoiden suhteet ovat väljempää ja tulkinnanvaraisempää kuin kasvokkai-keskustelussa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö analyysiä voisi jatkaa tutkimalla tarkemmin, *millä tavoin* kertoja ja toimijat osallistuivat keskusteluun. Seuraavaksi esitän muutamia tätä koskevia ideoita

8.8. Alustusta vuorovaikutuksen luonteen määrälliseen erittelyyn

Edellisen luvun kohdistaja-kohde -parien tarkastelu loi karkean kuvan toimijaryhmien välisestä vuorovaikutuksesta eri lehdissä. Se toi esiin, kenestä toimijat puhuivat kerronnallisessa mielessä *omasta näkökulmastaan*. Tarkastelu ei kuitenkaan kertonut juurikaan siitä, *millä tavalla* kohdistajat puutuivat kohteisiinsa. Oliko sävy kriittinen vai kiittävä, kysyvä vai vaativa, tai oliko kyse pelkästä mielipiteen esittämisestä vai myös sen perustelusta? Tämän tapaisia asioita on tutkittu melko paljonkin kasvokkaisesta vuorovaikutuksesta, mutta tekstianalyyseissä vuorovaikutuksen tällainen erittely on ollut vähäisempää. Ehkä pisimmälle tähän suuntaan viety tutkimus on Kauko Pietilän ja Klaus Sondermannin (1994) Sanomalehden yhteiskunta -teos.

Esitän tässä joitain ajatuksia siitä, miten edellisen luvun tilastollista erittelyä voisi jatkaa kohdistaja-kohde -pareissa muodostuvien suhteiden luonnehtimiseen. Nähdäkseni Balesin (1970) vuorovaikutusanalyyseissä käytetty kategorisointijärjestelmä tarjoaa hyvän lähtökohdan sopivien muuttujien kehittelyyn. Myös Raittilan (2001b, 143) ehdotus jutun dialogisuuden luokittelusta tarjoaa hyviä virikkeitä.

Bales kehitti menetelmänsä pienryhmävuorovaikutuksen analysointiin, ja sen ytimenä on kaksitoista vuorovaikutusluokkaa, joihin ryhmän jäsenten siirrot (acts) luokitellaan. Ryhmän jäsenten asemasta ryhmässä ja heidän persoonallisuuspiirteistään tehdään päätelmiä sen perusteella, kuinka paljon he tekevät kunkin vuorovaikutuskategorian mukaisia siirtoja. Pietilä ja Sondermann (1994, 226-229) sovelsivat Balesin luokkia sanomalehtiaineistoon. Lehden oma vuorovaikutusprofiili osoittautui samantapaiseksi kuin lehdessä esiintyvien toimijoidenkin profiili. Sekä lehti että toimijat pääasias- sa selostivat ja opastivat, vaikka Pietilän ja Sondermannin mielestä lehden toimenkuvaan olisi kuulunut ennen muuta kysyminen ja pyytäminen:

TAULUKKO 8.11. *Balesin vuorovaikutusluokkien mukaiset siirrot Pietilän ja Sondermannin sanomalehtiaineistossa sekä Balesin pienryhmäaineistossa. (Pietilä & Sondermann 1994, 227)*

	Vuorovaikutusluokat	Lehti	Toimijat	Balesin aineisto
		%	%	%
Myönteinen tunnealue	1. Yhteenkuuluvuuden osoittaminen	1,4	1,9	3,4
	2. Vapautuneisuuden osoittaminen	1,9	0,9	6,0
	3. Samaa mieltä oleminen	1,8	3,1	16,5
Tehtäväalue, vastausyhtymykset	4. Ehdotusten tekeminen	2,4	12,1	8,0
	5. Mielipiteen ilmaiseminen	13,5	23,1	30,1
	6. Selostaminen, opastuksen antaminen	76,3	42,6	17,8
Tehtäväalue, kysymykset	7. Selostuksen, opastuksen pyytäminen	0,1	0,7	3,5
	8. Mielipiteen kysyminen	0,6	0,5	2,4
	9. Ehdotuksen pyytäminen	0,1	1,0	1,1
Kielteinen tunnealue	10. Eri mieltä oleminen	0,5	3,6	7,8
	11. Jännittyneisyyden osoittaminen	1,3	8,7	2,7
	12. Vihamielisyyden osoittaminen	0,1	1,8	0,7
N		2215	2496	71838
Ei tietoa		2	650	

En ole aivan vakuuttunut siitä, että lehden ja toimijoiden vuorovaikutusprofiilien pitäisi erota Pietilän ja Sondermannin ehdottamalla tavalla, koska lehden kysymykset esitetään paljolti jo ennen jutun tekoa eikä kysymysmuodon esiintyminen tekstissä siksi ole kovin olennaista.¹⁶⁹ Oma kiinnostavuutensa vuorovaikutusmuodoilla kuitenkin on. Ne luonnehtivat yhtä lailla kertojan kuin toimijoidenkin tapaa esiintyä jutuissa. Balesin kategorioiden avulla voisi ehkä selvittää esimerkiksi sitä, ketkä osoittavat yhteenkuuluvuutta kenenkin kanssa tai ketkä tekevät ehdotuksia kenelle. Niiden avulla voitaisiin myös luvun 8.7 analyysija tarkemmin arvioida, kuinka aktiivisesti lehti osallistuu keskusteluun omilla nimissään.

Raittilan dialogisuuserittelyjen lähtökohtana on tässäkin tutkimuksessa omaksuttu ajatus, että journalismin tehtävänä on organisoida yhteiskunnallisten ryhmien välistä dialogia (2001b, 142). Hän jäsentää jutun sisäistä dialogisuutta neliportaisella luokituksella, jossa vuorovaikutuksen määrä ja laatu lisääntyvät edettäessä kohdasta a kohtaan d (mt., 143):

- a) P ja K esiintyvät jutussa erillään toisistaan ja puhuvat eri asioista. (toimijat eivät kohtaa, asiat eivät kohtaa).
- b) P ja K kommentoivat samaa asiaa, mutta eivät käy dialogia vaan esittävät omia monologejaan (asiat kohtaavat, mutta toimijat eivät ole vuorovaikutuksessa keskenään).

¹⁶⁹ Ks. edellä luku 8.7.

- c) P ja K kommentoivat toistensa näkemyksiä, mutta keskustelu jää kesken (toimijat ja asiat kohtaavat ja ovat vuorovaikutuksessa keskenään).
- d) P ja K kommentoivat toistensa näkemyksiä ja keskustelu myös johtaa jonkinlaiseen yhteisymmärrykseen; esimerkiksi niin, että osapuolet tunnistavat toistensa perustelut ja pyrkivät niiden pohjalta eteenpäin (toimijat ja asiat kohtaavat ja ovat vuorovaikutuksessa keskenään, dialogi johtaa osapuolten keskinäisen ymmärryksen kasvuun).

Raittila (mt., 143) toteaa, että toimijat voivat esiintyä samassa jutussa yhtä aikaa useilla luokituksessa kuvatuilla tavoilla. Lisäksi jutuissa, joissa on useita toimijoita, voi toimijoiden välisten keskustelusuhteiden määrittely osoittautua mutkalliseksi. Näissä ongelmissa voisi luvussa 8.4 esittämäni esitystekniikkatyypittely olla avuksi. Muodostin luvussa 8.7 niiden perustalta kohdistaja-kohde -pareja, joissa "keskustelusuhte" on jo varsin selkeästi määritelty: kohdistava toimija tarkastelee kohdetta omasta näkökulmastaan. Kuten luvussa 8.6 havaittiin, on hyvin harvinaista, että toimijat kommentoivat toisiaan samassa jutussa vastavuoroisesti omista näkökulmistaan. Tästä syystä on järkevää tyytyä arvioimaan, kuinka dialoginen kohdistavan toimijan puheenvuoro on kohteena olevaan nähden. Tällä tavoin saadaan selkeästi määritellyksi havaintoyksiköksi kohdistaja-kohde -pari.

Balesin ja Raittilan luokittelujen pohjalta voitaisiin vuorovaikutuksen luonnetta ja dialogisuutta kuvaava muuttujapatteri muovata vaikkapa seuraavanlaiseksi:

Vuorovaikutuksen dialogisuus

0. A kertoo B:stä puuttumatta tämän sanoihin tai tekoihin mitenkään (kertoo tiedon, mainitsee)
1. A kertoo B:stä ja esittää kantansa, joka ei liity B:n sanomisiin (puhuu eri asiasta)
2. A kertoo B:n sanoista tai teoista ja sivuuttaa B:n olennaisen näkökulman (puhuu samasta asiasta, mutta B:n "ohi")
3. A kommentoi B:n sanoja tai toimintaa sivuuttamatta B:n olennaista näkökulmaa (puhumatta B:n "ohi")
4. A kehittää B:n esittämiä ajatuksia edelleen

Kysymyksen esittäminen

0. Ei kysymystä
1. A esittää B:lle kysymyksen tai pyytää perusteluja

Ehdotuksen tekeminen

0. Ei ehdotusta eikä vaatimusta
1. A tekee B:lle ehdotuksen tai esittää vaatimuksen

Tunnelataus

0. A ei ilmaise B:tä kohtaan myönteisyyttä eikä kielteisyyttä
1. A ilmaisee B:tä kohtaan myönteisyyttä
2. A ilmaisee B:tä kohtaan kielteisyyttä

Yllä esitetyt muuttujat ovat alustavia, ja niitä pitäisi koodauskokeilujen avulla kehittää edelleen. Kustakin muuttujasta koodattaisiin vain yksi luokka. Esimerkiksi vuorovaikutuksen dialogisuutta kuvaavasta muuttujasta koodattaisiin kaikkein "dialogisin" luokka, joka tekstin nojalla voidaan perustella. Vastaavasti tunnelataus-muuttujasta koodattaisiin myönteisyys tai kielteisyys, jos jompikumpi on hallitsevampi. Näillä neljällä muuttujalla tehdyn koodauksen tulokset voitaisiin LCA:n avulla tiivistää tyypillisiksi vuorovaikutusprofiileiksi samaan tapaan kuin luvussa 8.5 tiivistettiin esitystekniikoita LCA:n avulla tyypillisiksi kerronnallisiksi profiileiksi.

Ehdottamani analyysitavan etuna olisi ensinnäkin se, että havaintoyksiköinä olisivat esitystekniikoiden perusteella selkeästi määritellyt kohdistajakohde -parit, joissa kohdistaja esittää kohdetta omasta näkökulmastaan. Kohdistajiksi siis valikoituisivat vain ne toimijat, jotka hallitsevat paitsi siirtojaan myös puhetaan ja näkökulmaansa. Raittilan luokittelusta kehitellyn dialogisuus-muuttujan avulla ehkä voitaisiin luonnehtia vuorovaikutuksen kohtaavuutta ja harkitsevuutta. Loput kolme muuttujaa taas on muokattu Balesin luokista, ja niiden avulla saataisiin kohtaavuutta ja harkitsevuutta arvioivan muuttujan tueksi tietoa siitä, mitkä tahot ilmaisevat myönteisyyttä tai kielteisyyttä ketäkin kohtaan ja missä määrin eri tahot tekevät kysymyksiä ja ehdotuksia tai ovat niiden kohteena.

En käytä yllä kehittelemiäni muuttujia tässä tutkimuksessa, vaan esitän ne vain alustukseksi tekstissä toteutuvan vuorovaikutuksen mahdollista myöhempää tutkimusta varten. Tämän tutkimuksen luvuissa 10 ja 12 kukaan keskustelun luonnetta hieman toisentyypisten määrällisten analyysien avulla.

8.9. Vertailevaa yhteenvetoa

Tekstien kerronnallisten ja vuorovaikutuksellisten piirteiden erittely tuotti tietoa journalististen tekstien luonteesta, suomalaisen ja ruotsalaisen budjettijournalismin yhtäläisyyksistä ja eroista sekä toimijaryhmien kerronnallisista ja vuorovaikutuksellisista asemista. Yksi olennaisimpia havaintoja oli päivälehtien ja iltapäivälehtien ero siinä, että iltapäivälehdet ottavat omista nimissään selvästi päivälehtiä enemmän kantaa budjettikysymyksiin niin uutisissa kuin mielipidejutuissakin. Toinen havainto oli poliittista järjestelmää lähellä olevien toimijoiden ja kansalaisyhteiskuntaa lähellä olevien toimijoiden kerronnallinen eriytyminen. Suhteessa esiintymistensä määrään järjestelmätoimijat olivat muita ryhmiä enemmän kertojan ja toisten toimijoiden kohteena. Kansalaisyhteiskuntaa lähempänä olevat ryhmät taas esiintyivät suhteellisesti enemmän omasta näkökulmastaan mielipidejuttujen

kirjoittajina tai replikoivina uutistoimijoina. Lukumääräisesti tosin replikoijistakin suurin osa oli järjestelmätoimijoita, kuten ministereitä, puolueita tai kansanedustajia.

Kuvasin sanomalehtiteksteissä toteutuvaa vuorovaikutusta kerronnallisen tilanteen käsitteellä. Sen olennaisin ero kasvokkaiseen vuorovaikutukseen on journalistisen kertojan hallitseva rooli. Kasvokkaistilanteissa kukin vuorovaikutuksen osapuoli puhuu omalla äänellään, mutta lehtiteksteissä toimijat esiintyvät journalistisen kertojan kertomana. Myös lehteä lukeva yleisö ja siitä mahdollisesti virittyvä julkiso ovat tärkeitä kasvokkaista ja julkista keskustelua erottavia tekijöitä. Lähdinkin ajatuksesta, että lehdessä toimivat ja sitä lukevat periaatteessa samat tahot, jotka yhdessä muodostavat julkisen keskustelun piirin. Jos joku lukijoista kokee, ettei hänen näkökulmansa ole päässyt lehdessä kunnolla esiin, hänellä pitäisi olla mahdollisuus tavalla tai toisella saada asiansa lehdessä ilmaistuksi.

Narratologia lähtöisessä tarkastelussa tavoitteenani oli tyypitellä journalistiset esitystekniikat siten, että niillä voitaisiin kuvata toimijoiden kerronnallista asemaa kaikissa journalistisissa juttutyypeissä. Tämä onnistuikin kohtalaisesti, joskin tulokseksi saadut yksitoista esitystekniikkaa väistämättä kalpenevat journalismin kerronnallisten ratkaisujen monimuotoisuuden edessä. Koodatessani aineiston 3888 toimijaa näihin esitystekniikoihin jouduin tekemään paljon tapauskohtaisia ratkaisuja esitystekniikoiden monenlaisten välimuotojen kohdalla. Joka tapauksessa tulokseen täytyy olla tyytyväinen sikäli, että luokittelu kuitenkin lopulta onnistui ja pystyin määrittelemään tekniikat puheen, siirron ja näkökulman käsitteiden avulla.¹⁷⁰

Koska toimijoita esitetään yleensä useilla esitystekniikoilla, ne oli mahdollista tyypitellä tyypillisimpien esitystekniikkayhdistelmien mukaan. Tässä käytin apuna *Latent Class Analysis* -monimuuttujamenetelmää (LCA). Tuloksena oli viisi toimijoiden kerronnallista profiilia: *selostettu, tulkittu, kirjoittaja, kohde* ja *replikoiva*. Kerronnallisten profiilien jakaumisessa oli eroja päivälehtien ja iltapäivälehtien välillä. Päivälehdissä tyypillisimpiä olivat uutisille ominaiset selostetut ja replikoivat profiilit. Iltapäivälehdissä toimijat esiintyvät tavallisemmin toisten toimijoiden kohteina ja kertojan tulkitsemina. Erot selittyvät sillä, että iltapäivälehdissä on suhteellisesti enemmän mielipidejuttuja ja vähemmän uutisia ja että myös uutisissa iltapäivälehdet käyttävät enemmän tulkitsevaa kertojaa. Tulkitun profiilin osuus uutisissa oli IL:ssä 8,5, AF:ssa 6,5, DN:ssä 4,6 ja HS:ssa vain 2,5 prosenttia. Tämä vahvistaa luvussa 6.2. esittämäni arvion, että iltapäi-

---

¹⁷⁰ Luokituskriteerit esitetään liitteessä 1 ja reliabiliteettitarkastuksen tulokset liitteessä 2.

välehdet ottavat uutisissakin päivälehtiä näkyvämmiin kantaa puheena ole-
viin asioihin ja toimijoihin.

Toimijaryhmien kerronnallisissa profileissa oli lehtiäkin selvempiä ero-
ja. Hallitustoimijat esiintyivät jutuissa ylivoimaisesti eniten, mutta heitä
tarkasteltiin keskimääräistä useammin joko kertojan tai toisten toimijoiden
näkökulmasta. Päinvastoin kuin hallitustoimijat, kansalaisyhteiskunnan ja
intressiryhmien edustajat esiintyivät tavallisimmin omasta näkökulmastaan
joko replikoivina uutistoimijoina tai mielipidejuttujen kirjoittajina. On kui-
tenkin huomattava, että uutisissa replikoivat ennen muuta yhdistysten ja
järjestöjen toimihenkilöt, kun rivikansalaiset esittävät puheenvuoronsa lä-
hinnä yleisönosastossa. Kansalaistoimijoidenkin kohdalla uutisjournalismi
siis suosii sellaisia henkilöitä, jotka edustavat jollain tapaa muodollisesti
myös muita kuin itseään. Yksityishenkilöiden paikka on budjettijutuissakin
yleisönosasto.

Tulosta voi tulkita erottamalla budjettijulkisuudesta kahdenlaista valtaa.
Ensinnä jutuissa puhutaan budjettijuttujen ulkopuolisesta *järjestelmävallassa*.
Tässä on kyse hallituksen esityksistä ja ratkaisuista, toimikuntien mietin-
nöistä jne. Tällainen vallankäyttö on jutuissa tarkastelun kohteena, eikä sen
varsinainen areena ole journalistinen julkisuus, vaan poliittinen järjestelmä
ja hallintobyrokraatia. Toisaalta budjettijutuissa käytetään kommentointi- ja
argumentointivaltaa, jota kutsuin *kommunikatiiviseksi vallaksi*. Kommuni-
katiivisen vallankäytön varsinainen areena on julkisuus, ja sille tyypillisim-
piä profileja ovat replikoiva ja kirjoittaja.

Järjestelmävalta ja kommunikatiivinen valta eriytyivät jutuissa toimijoi-
den taustojen mukaan. Järjestelmävaltaa käyttävät tahot käyttivät budjettiju-
tuissa suhteellisesti vähemmän kommunikatiivista valtaa kuin vähävaltai-
semmat ryhmät. Ero oli huomattava erityisesti kirjoittajaprofiilissa. Sen si-
jaan replikoivan profiilin kohdalla ero oli tulkinnanvaraisempi. Järjestelmä-
toimijoilla replikoivan profiilin suhteellinen osuus oli pienempi kuin muilla
toimijoilla, mutta toisaalta kaikista replikoivista toimijoista suurin osa kui-
tenkin edusti hallitusta ja poliittista järjestelmää.

Järjestelmätöimijöiden pääsyä omasta näkökulmastaan julkisuuteen voi
arvioida kahdella eri tavalla. Yhtäältä voidaan katsoa, että viestinten pitäisi
rajoittaa järjestelmävallan pääsyä julkisuuteen omasta näkökulmastaan ja
samalla tukea vähävaltaisia ryhmiä antamalla niiden artikuloita kansalais-
yhteiskunnan tunteja poliittisen järjestelmän suuntaan. Toisaalta voidaan
ajatella, että järjestelmätöimijät eivät erityisemmin pyrikään julkisuuteen,
vaan käyttävät valtaansa mieluiten julkisuudesta piittaamatta. Ne korkein-
taan kuuntelevat julkisuudessa esitettyjä kantoja mutteivät mielellään vastaa
niihin julkisesti. Jälkimmäisen tulkinnan perusteella huolta ei pitäisikään

kantaa valtaa omaavien tahojen suuresta näkyvyydestä julkisuudessa, vaan niitä pitäisi päinvastoin vaatia nykyistäkin enemmän itse perustelemaan ratkaisujaan julkisesti.

Budjettijutuissa järjestelmävalta esiintyi siinä määrin myös omasta näkökulmastaan, että ratkaisujen perustelu ja kansalaisyhteiskunnan kysymyksiin ja vaatimukseen vastaaminen olisi ollut mahdollista. Hallitustoimijoiden puheen kohteeksi osoittautui kuitenkin tyypillisimmin jokin toinen hallitustoimija tai muu politiikan toimija. Hallitus ja muu poliittinen järjestelmä näytätäisikin lehdissä keskustelevalan lähinnä omassa piirissään. Järjestelmätoimijat kertovat omista aikomuksistaan, mutta reagoivat muiden tahojen esittämiin näkemyksiin vain harvoin ja silloinkin yleensä ylimalkaisesti. Ruotsalaislehdissä hallituksen ja politiikan toimijoiden keskinäinenkin keskustelu oli vähäistä. Ne olivat enimmäkseen vain muiden toimijoiden kohteina tai esittivät näkemyksiään puuttumatta muihin tai näiden ajatuksiin. Vaikuttaisikin siltä, että budjettijournalismin dialogisuutta voisi kohentaa jutuilla, joissa hallituksen edustajat vastaisivat saamaansa kritiikkiin ja saamiinsa ehdotuksiin. Toisin sanoen sen lisäksi, että hallitus on budjettijutuissa muiden tahojen puheen kohteena, myös näiden muiden tahojen pitäisi tulla hallituksen puheen kohteeksi.

Nähdäkseni poliittisen eliitin reagoimattomuus muiden toimijoiden aloitteisiin on suurempi ongelma julkiselle keskustelulle kuin se, että jutuissa ei juurikaan ole lehden kysymyksiä poliitikoille. Dialogisuuden kannalta olennaista ei siis ole niinkään se, esittääkö lehti jutuissa vallanpitäjille kysymyksiä, vaan olennaista on se, antavatko vallanpitäjät jutuissa vastauksia. Tämä tietysti edellyttää toimittajilta kysymyksiä ja ehkä jopa vastausten muotoilua yhteistyössä lähteen kanssa. Jos näin saadaan kunnolliset vastaukset, kysymysten ei välttämättä tarvitse näkyä itse jutussa.

Viestimiä ei juuri kommentoitu missään lehdessä. Keskustelun vireyden kannalta voisi kuitenkin olla eduksi, jos viestinten puheenvuorot otettaisiin vakavammin ja niitä kommentoitaisiin nykyistä enemmän. Esimerkiksi muut lehdet -palstalla voitaisiin kommentoida toisten lehtien kannanottoja kiittäen, moittien tai perusteluja vaaten.

Lehtien aktiivisuudessa osallistua keskusteluun omilla nimissään oli huomattavia eroja. Iltaapäivälehdissä tulkitseva kertoja esiintyi noin puolessa kohdistaja-kohde -pareista. Dagens Nyheterissä vastaava osuus oli noin kolmannes ja Helsingin Sanomissa viidennes. HS päästi eri toimijaryhmät kommentoimaan toisiaan ja pysyi itse muita enemmän sivussa.

Toimijat eivät juurikaan kommentoineet toisiaan samassa jutussa. Joitain poikkeuksia oli. Esimerkiksi Aftonbladet julkaisi jutun, jossa lukijat saivat ehdottaa työministerille keinoja työllisyyden parantamiseksi, ja työministeri

vastasi näihin ehdotuksiin. Tässä jutussa häiritsti ministerin hiukan alentuva suhtautuminen. Ministeri tyrmäsi suurimman osan ehdotuksista liikahtamatta omista lähtökohdistaan mihinkään. Tähän voisi olla avuksi, jos ehdotajille annettaisiin vielä toinen repliikki, jossa he voisivat kommentoida saamiaan vastauksia. Toinen vaihtoehto olisi, että toimittaja yhdessä ministerin kanssa muotoilisi vastaukset niin, että niissä todella vastattaisiin lukijoiden ehdotuksiin ja kysymyksiin.

Budjettijuttujen ja kansalaisjournalismikokeiluista saatujen esimerkkien perusteella päädyin sille kannalle, että kasvokkaiseskustelua jäljittelevien juttujen osuus voisi olla suurempi kuin tutkimassani budjettiaineistossa. Niiden avulla saataisiin ajankohtaisia kysymyksiä esitettyä siten, että eri osapuolet pääsisivät samassa jutussa esiin ainakin jossain määrin omasta näkökulmastaan. Juttujen välisen vuoropuhelun ongelmana on se, että edellisiin puheenvuoroihin on helppo viitata epäreilusti korostaen vain niitä puolia, jotka ovat omalle argumentille eduksi. Toisaalta katsoin, että kasvokkaiseskustelun jäljittely ei voi kuitenkaan olla sanomalehdessä ensisijainen juttutyyppejä, koska eri näkökulmien kunnollinen perustelu vie yhdessä jutussa liikaa palstatilaa. Juttujen välisessä vuoropuhelussa kantojen kunnollinen perustelu onnistuu paremmin.

Esitystekniikat ja kerronnalliset profiilit eivät kerro juurikaan siitä, millaisia vuorovaikutustekoja toimijat kohdistavat toisiinsa. Niiden perusteella ei voi esimerkiksi sanoa, olivatko kohdistukset myönteisiä vai kielteisiä, vaadittiinko tai luvattiinko jotain, esitettiinkö kysymyksiä jne. Jätin näiden seikkojen määrällisen selvittämisen tämän tutkimuksen ulkopuolelle, mutta esitin tähän kuitenkin joitakin avauksia. Ongelmana vuorovaikutuksen erittelyssä on ollut sopivan havaintoyksikön määrittely. Pietilä ja Sondermann (1994) käyttivät yksikkönä siirtoa. Sen avulla tekstit saadaan tarkasti peratuiksi, mutta luokittelu on työlästä, koska yksikköjen määrä kasvaa jo melko pienelläkin juttumäärällä suureksi. Itse ehdotin havaintoyksiköksi kohdistaja-kohde -paria. Kohdistaja tarkastelee omasta näkökulmastaan kohdetta tai tämän mielipiteitä. Esitin alustavasti neljää analyysimuuttujaa, joista yksi mittaisi sitä, kuinka "harkitsevasti" ja "kohtaavasti" kohdistaja puuttuu kohteeseensa. Tämä muuttuja on kehitelty Raittilan (2001b, 143) esittämän luokittelun perusteelta. Loput kolme muuttujaa perustuvat Balesin (1970) vuorovaikutusanalyysin luokitukseen. Niiden avulla voitaisiin selvittää, suhtautuuko kohdistaja kohteeseensa myönteisesti vai kielteisesti ja esittääkö se tälle kysymyksiä tai ehdotuksia.

Tässä luvussa kehittelemistäni esitystekniikkatyypittelyistä ja kerronnallisista profileista voi olla hyötyä jatkossa tehtäville sanomalehtitekstien toimijaerittelyille. Analyysien ongelmana on ollut vaikeus ratkaista, milloin

toimija varsinaisesti esiintyy jutussa ja milloin ei. Toimijan kerronnallista asemaa on ollut vaikea saada analyysiin mukaan. Esitystekniikoiden ja kerronnallisten profiilien avulla nämä erilaiset esiintymisen tavat ovat ainakin jollain tasolla tulleet eksplikoituiksi, ja niitä voidaan käyttää vastaisissa sisällönerittelyissä. Yksi vaihtoehto olisi koodata toimijoita suoraan kerronnallisen profiilin mukaan selostetuiksi, tulkituiksi, kohteiksi, kirjoittajiksi tai replikoiviksi.

Toinen etenemissuunta olisi replikoivan profiilin purkaminen hienoja-koisemmiksi kerronnallisiksi profiileiksi. Nykyisellään replikoiva profiili kuvaa toimijoita, jotka pääsevät puhumaan asioista omasta näkökulmastaan, tyypillisimmin suorana tai epäsuorana esityksenä. Toisinaan replikoijat saavat näkökulmansa esiin myös kertojan puheessa. Tällöin toimijaa esitetään ytimen tekniikoilla, nojautuvana tai eläytyvänä kertojan esityksenä. LCA-analyysin perusteella vaikuttaa ilmeiseltä, että replikoiva profiili olisi jaettavissa vielä "alaprofiileiksi", joista osassa ehkä olisi mukana ytimen tekniikoita, kun toisissa painottuisivat yksipuolisemmin sisäkentän tekniikat. Nämä uudet profiilit olisivat ehkä löydettävissä ottamalla uuteen LCA-analyysiin vain ne toimijat, jotka luvun 8.5 analyysissä sijoittuivat replikoivaan profiiliin. Nämä uudet "alaprofiilit" ehkä replikoivaa profiilia selkeämmin sijoittuisivat myös luvussa 8.5.2 kuvatulle kerronnallisille ulottuvuuksille.

9. Talouspolitiikan ja työttömyyden aihelma Suomessa ja Ruotsissa: vuorovaikutus tekstissä

Tutkin edellä vuorovaikutusta koko aineistoon nojaavien määrällisten analyysien ja niitä havainnollistavien esimerkkikatkelmien avulla. Tarkastelu oli *synkronista*, koska lehtiä ja toimijaryhmiä vertailtiin erilaisten jakaumien avulla eikä huomiota niinkään kiinnitetty tapahtumien ajalliseen kehitykseen. Aihelma-analyyseissä¹⁷¹ tutkimusote on *diakroninen*, eli tarkastelen budjettikeskustelua ajallisesti etenevänä vuorovaikutusprosessina. Aihelmat muotoutuvat, kun politiikan, hallinnon, eturyhmien ja kansalaisyhteiskunnan toimijat tarjoavat toimittajille ainesta, jota nämä puolestaan valikoivat, kehystävät ja täydentävät. Tyypillisiä kehyksiä ovat muun muassa *hanke*, *kiista*, *ongelma* ja *poliittinen peli*.¹⁷² Journalismi voi virittää¹⁷³ tai hillitä aiheita, mutta se ei voi yksin hallita niiden muotoutumista. Tämän luvun aihelma-analyyseissä rajaan kohteeksi ainoastaan talouspolitiikkaa ja työttömyyttä koskevan budjettikeskustelun.

Talouspolitiikasta ja työttömyydestä käytiin Suomessa ja Ruotsissa luonnollisesti omat erilliset keskustelunsa, minkä vuoksi analysoin kummankin maan aihelmat erikseen. Tutkin, miten toimijoiden puheenvuorot¹⁷⁴ reagoivat toisiinsa ja miten lehdet itse puuttuvat keskustelun kulkuun. Kiinnitän huomiota erityisesti kohtiin, joissa erilaiset näkökulmat rinnastuvat toisiinsa ja joissa ne provosoivat toisiaan.¹⁷⁵ Tutkin talouspolitiikan ja työttömyyden aiheita myös siltä kannalta, miten lehdet käyttivät keskustelun organisoinnissa hyväksi luvussa 8 kuvaamiani kerronnallisia rakenteita ja erityisesti luvussa 8.4 tyypittelemiäni esitystekniikoita. Toisin kuin luvussa 8, analyysi on tässä luvussa laadullista ja kuvailevaa. En selosta kaikkia talouspolitiikan

---

¹⁷¹ Ks. edellä luku 7.1.

¹⁷² Ks. edellä luku 7.1.

¹⁷³ Virittävyys-käsitteestä ks. esim. Hemánus ym. (1987).

¹⁷⁴ Tarkoitan puheenvuorolla toimijan tai kertojan tekoa tai lausumaa, jolla se osallistuu budjettikeskusteluun.

¹⁷⁵ Tarkastellessaan sokraattisen dialogin genreä Bahtin (1991/1963) nimeää dialogin keskeisiksi keinoiksi *synkrisiksen* eli erilaisten näkökulmien rinnastamisen ja *anakrisiksen* eli keskustelukumppanin provosoimisen paljastamaan ajatuksensa ja ennakkoluulonsa. Kiinnitän huomiota näihin dialogisuuden keinoihin aihelma-analyyseissä ja tarkastelen niitä nimenomaisemmin luvussa 10.1.

aihelmiin luokittelemiani juttuja, vaan tarkastelen vain keskeisimpiä aihe-
majuonteita. Olen valinnut tarkasteltavaksi sellaisia puheenvuoroja, jotka
jollain tavalla liittyvät toisiinsa ja vievät tai voisivat viedä keskustelua
eteenpäin. Vastaavasti olen jättänyt raportoimatta sellaisia puheenvuoroja,
jotka eivät liity keskeisiin aiheilmajuonteisiin tai jotka eivät tuo niihin juuri
mitään lisää.

9.1. Talouspolitiikan ja työttömyyden aihe- suomalaislehdissä

Talouspolitiikan ja työttömyyden aihe-
ma koostuu keskustelusta, jonka
aiheena on talous ja työttömyys kokonaisuutena, ei yksittäinen määräraha
tai vero. Suomalainen aihe-
ma muodostui kahdesta teemasta: 1) valtion ve-
lasta, budjettialijäämästä ja menojen leikkauksista sekä 2) tuloloukuista ja
työttömyydestä. Koska teemat kytkeytyivät monin kohdin toisiinsa, tarkas-
telen niitä yhtenä aihe-
mana. Keskustelu tuloverojen kevennyksistä muodos-
ti kolmannen talouspoliittisen teeman, mutta laajuutensa vuoksi tarkastelen
sitä omana aihe-
manaan luvussa 13.1.

Talouspolitiikasta kirjoitettiin eniten hallituksen budjettiriihen sekä bud-
jetin julkistamisen yhteydessä. Talouspolitiikan ja työttömyyden aihe-
maan viitattiin 115:ssä Helsingin Sanomien ja 53:ssa Iltalehden jutussa, ja se oli
syksyn 1996 laajin budjetti-
aihe-
ma.¹⁷⁶

9.1.1. Lehdet tukivat hallitusta supistavalla linjallaan

Tulo- ja työttömyysloukkuja pohtinut hallituksen työryhmä sai ehdotuksen-
sa pääosin valmiiksi huhtikuussa 1996, ja hallitus sopi toimenpiteistä touko-
kuussa. Monet ehdotuksista oli tarkoitus toteuttaa jo 1997 talousarvion yh-
teydessä. Talouspolitiikan aihe-
man puheenvuorot olivat jatkoa keväällä ja
kesällä käydylle keskustelulle, ja niitä kehystivät pyrkimykset valtion ve-
kaantumisen hidastamiseen ja työttömyyden vähentämiseen. Hallituksen
tavoitteena oli samanaikaisesti supistaa valtion menoja ja elvyttää taloutta
veroja alentamalla. Rahapoliittinen elvytys tai elvytys valtion menoja lisää-
mällä ei ollut enempää hallituksen kuin julkisuudensa asialistalla. Julki-
nen keskustelu tuki siten hallituksen omaksumaa supistavaa talouspoliittista
linjaa.¹⁷⁷

---

¹⁷⁶ Ks. edellä luku 7.2.

¹⁷⁷ Ks. edellä luvut 4.3 ja 6.4.

Jutut rakensivat tarinaa hallituksesta ja varsinkin valtiovarainministeri Sauli Niinistöä tiukan budjettikurin ja maltillisen veroelvytyksen toteuttajana. Tästä käy esimerkiksi Iltalehden pääkirjoitus (IL 15. 7.), jossa kiiteltiin Niinistöä siitä, että tämä oli edellyttänyt menoleikkauksia veronkevennysten vastapainoksi. Helsingin Sanomien uutisessa (HS 17.7.) budjettipäällikkö Erkki Virtanen puolestaan kiitteli ministeriöitä budjettikehyksissä pysymisestä. Juttu tukeutui paljolti Virtasen näkökulmiin. Kun IL siis patisti hallitusta pysymään valitsemallaan linjalla, myhäili HS yhdessä Virtasen kanssa tyytyväisyyttään budjettikurin pitävyyteen. Tätä lehden ja Virtasen liittoa tuki häivyttävän esitystekniikan käyttö etusivun vinkissä. Lähteen ja lehden näkökulmien ero hämärtyy, kun toimija esitetään passiivissa:

Tämäkertaisia lähtöasetelmia luonnehdittiin hyväksi. Ministeriöt ovat pysyneet annetuissa raameissa hyvin. (HS 17.7.)

Itse jutusta käy ilmi, että tiedot ovat peräisin Virtaselta. Jutussa Virtasen yksittäisiä lausahduksia kuitenkin *sitatoidaan*, mikä on *häivytykselle* vastakainen tekniikka:

Valtiovarainministeriön budjettipäällikön **Erkki Virtasen** mukaan tilanne budjettivalmistelujen alkaessa on "rauhallinen ja tyydyttävä" Virtasen mukaan ministeriöt ovat pysyneet hyvin sovitussa raameissa valtiovarainministeriölle toimittamissaan budjettiesityksissä. (HS 17.7.)

Nähdäkseni lehti ei lainausmerkkien avulla tässä kuitenkaan sanoudu irti Virtasen sanomasta, vaan pikemminkin autentisoi sanottua. Tekstin ironisoiva luenta tuntuisi väkinäiseltä. Kertojan ja Virtasen näkökulmat erotetaan toisistaan, mutta ne eivät asetu toisiaan vastaan vaan tukevat toisiaan. Jutun sävy on myönteinen ja rakentava.

Valtiovarainministeriön (VM) budjettiesityksen valmistuttua HS kertoi uutisessaan VM:n haluavan karsia menoja vielä 500 miljoonaa aiemmin sovittua enemmän. Otsikointi korosti erityisesti Niinistön päättäväisyyttä tiukan budjettipolitiikan vaalijana:

Niinistö: Rahaa vaativat uudistukset pois budjetista
Uuden lainan tarve aiotaan painaa alle 30 miljardin. (HS 18.7.)

Myös tekstissä herkuteltiin Niinistön tiukoilla sanakäänteillä. Jälleen hyödynnettiin *sitatoonnin* autentisoivaa ja toimijan näkökulmaa korostavaa tehoa. Sitaattien avulla kertoja viesti lukijalle, että Niinistön lausahduksissa on poikkeuksellista voimaa ja ankaruutta:

Niinistön mukaan linjana oli, ettei ministeriö hyväksy mitään rahaa vaativia "uusia palvelumuotoja tai uusia ideoita" budjettiin. Sellaiset on karsittu "tyynen rauhallisesti", Niinistö sanoi. "Uttaa hyvää ei ole luotavissa pienisäkään asioissa." (HS 18.7.)

Talouspolitiikan aiheelman alussa Niinistö ja VM pääsivät yllä kuvatulla tavalla esittämään omat tavoitteensa ilman vastaväitteitä. Jutuissa tavoitteita ja näkemyksiä myötäiltiin. Niinistöstä tehtiin karski sankari, joka leikkaa tylysti sen mikä on sovittu ja vielä puoli miljardia lisää.

Seuraavana päivänä HS:n talousosaston Vieraskynä-palstalla kansantaloustieteen emeritusprofessori Jouko Paunio kritisoi juuri sellaista budjetin alijäämän supistamista, jota HS oli yhdessä Niinistön ja VM:n kanssa edellisinä päivinä juhlinut. Paunio ei tosin viitannut suoraan kuluvaan syksyyn vaan kohdisti purevimman kritiikkinsä vuoden 1993 toimiin:

Järjenvastaista oli varsinkin vuonna 1993 harjoitettu talouspolitiikka, joka tavoitteli valtion budjetin alijäämän supistamista oltaessa lamaan syöksymässä ja lamassa. Sellainen politiikka pahensi maan taloudellista kokonais-tilannetta eikä fiskaalista tavoitetta lähestytty: julkisen velan kasvu ei pysähtynyt ja kansantalouden lama syveni.

Tämän epäonnistuneen politiikan liikkeellepanevana voimana oli kaikei myös ideologisesti sävyttynyt pyrkimys kaventaa julkisen sektorin merkitystä yhteiskunnassamme eurooppalaisen talouspoliittisen ajattelun oikeistolaistumisen vanavedessä. (HS 19.7.)

Hallituksen politiikka ei vuoteen 1996 tultaessa ollut muuttunut, mutta suhdannetilanne ei enää ollut yhtä synkkä. Niin tai näin, Paunio kuitenkin juttunsa lopussa sanoi yhtyvänsä ekonomistikollegansa Erkki Koskelan lausumaan (Kauppalehti 24.6.96), että "työttömyyden alas painaminen tulee asettaa aidosti ykköstavoitteeksi talouspolitiikan ratkaisuja mietittäessä. Työttömyyden alas painamisen kautta ratkeavat myös valtiontalouden alijäämäongelmat".

Paunion kannanotto oli selvästi reaktio VM:n talouspoliittisiin painoituksiin. Paunio oli todennäköisesti kirjoittanut juttunsa jo ennen VM:n budjettiesityksen julkistamista, mutta VM:n linja oli ollut tiedossa. Kun HS:n politiikan sivuilla tuettiin VM:n linjauksia, toi Paunio taloussivuilla esiin hallituksen linjalle vaihtoehtoisen ja perustellun näkökulman. Keskustele- vuuden kannalta olisi ollut eduksi, jos Paunio olisi vielä suorasanaistemmin puuttunut nimenomaan valmisteilla oleviin budjettiratkaisuihin ja vaikkapa VM:n esittämiin 500 miljoonan lisäleikkauksiin. Kun Paunio ei tähän ryhtynyt, vuoro siirtyi toimitukselle. Toimituksella olisi ollut paikka rinnastaa VM:n budjettiesitys Paunion kannanottoon esimerkiksi kolumnissa tai

pääkirjoituksessa. Samassa lehdessä Paunion kirjoituksen kanssa HS julkaisikin budjettiesitystä käsittelevän pääkirjoituksen. Mitä siinä sanottiin?

Tiukkuus tuottaa vihdoin tulosta

...Ensimmäisen kerran näyttäisi siltä, että viisi vuotta noudatetun tiukan ja yli 40 miljardin leikkaukset sisältävän budjettilinjan päässä näkyy valonkaajo. Suomi selvinnee myös EMU-kriteereistä. Jollei valtiolla olisi yli 400 miljardin markan velkataakkaa ja huikeita velanhoitomenoja, valtiontalouden tila vaikuttaisi jo lohdulliselta pitkän pimeän kauden jälkeen. Velkaantumisen saadaan hallintaan kovia uhrauksia vaatineella linjalla, jonka kääntöpuolella on suurtyöttömyys.

Vähitellen uskaltaa ehkä antaa tunnustusta koko 1990-luvun noudatetulle kehysbudjetoinnille. Ministeriöt pysyivät tällä kertaa hyvin raameissaan, ja Niinistö pystyi tekemään puoli miljardia pienemmän esityksen kuin odotettiin. Ministerien ja ministeriöiden ajaminen sisään raamiajatteluun on ollut raskasta ja vienyt viisi vuotta. Toivottavasti hallituksen itsekuri kestää eikä repsahda edes eduskuntavaalien alla, kuten Esko Ahon hallitukselle kävi. (HS 19.7.)

Pääkirjoituksen kehyksenä on VM:n talouspoliittinen oppi velkaantumisen suitsemisen ensisijaisuudesta ja työttömyysongelman toissijaisuudesta: kun velka on saatu kuriin, voidaan alkaa torjua työttömyyttä. Sen sijaan että olisi rinnastanut VM:n linjaa Paunion linjaan, pääkirjoitus varoitti hallitusta lipsumasta valitsemaltaan linjalta. Aihehän oli kuin toisinto syksystä 1994, jolloin HS paimensi Ahon hallitusta pysymään budjettikehyksissään (Reunanen 1995b, 19-24).¹⁷⁸ Tässäkin voi nähdä esimerkin siitä, kuinka aikaisempien vuosien aiheet muotoutuvat vakiintuneiksi kehyksiksi, jotka toimivat malleina seuraavien vuosien aiheille.¹⁷⁹

IL:kin kommentoi pääkirjoituksessaan VM:n budjettiesitystä. Se tarkasteli esitystä lähes pelkästään tuloveronalennusten kannalta ja valitti veronalennusten pienuutta. Talouspoliittista linjaa sivutessaan IL:kin oli uskollisesti VM:n tukijoukoissa:

Valtiovarainministeriön oma kireä budjettiehdotus ei yllätä, sillä onhan ylin kassanvartija Sauli Niinistö suhtautunut pidättyväisesti uusiin veronalennuksiin. Niinistö joutuu ymmärrettävästi kantamaan huolta miljardiveloista ja korkokuluista, joihin uppoaa ensi vuonna mieletön omaisuus, reilut 30 miljardia markkaa. Velkavankeutta kuvastaa, että samalla summalla voitaisiin melkein lopettaa koko valtion tulovero. (IL 19.7.)

¹⁷⁸ Paunion kriittistä kirjoitusta vastasi syksyllä 1994 palkansaajien tutkimuslaitoksen tutkijan Jaakko Kianderin kirjoitus, jossa hän piti valtion velkaa koskevaa huolta hysteerisenä ja liioiteltuna. Tuolloin Kianderin jutun alla julkaistiin Terhon pilapiirros, jossa pieni Suomi-neito on karvaisen "velkanyrkin" puristuksessa. "Vai muka neito, vaikka olet naimisissa kanssani!", velkanyrkki sanoo Suomi-neidolle.

¹⁷⁹ Tätä aiheelman piirrettä käsitellään luvussa 7.1.

Saman lehden uutissivuilla IL vaihtaa kriittisempään otteeseen ja myötäilee finanssioikeuden professori Kari. S. Tikkaa, kun tämä kaipaa työttömyyden korjaamiseksi radikaalia veroelvytysohjelmaa. Kun siis Jouko Paunio esitti HS:ssa hallitusta kohtaan "vasemmistolaista" kritiikkiä liian ankarista budjettileikkauksista, kritisoi Kari S. Tikka IL:ssä hallitusta "oikealta" liian varovaisesta veroelvytyksestä. Paunio ei tosin täysin selvästi ilmaissut, olisi-ko hänelle sopinut myös veroelvytys. Paunio ei muutenkaan täsmentänyt, miten työttömyyteen hänestä olisi pitänyt puuttua. Joka tapauksessa keskustelu eteni pikemminkin Tikan kuin Paunion viitoittamaan suuntaan, ja hallitukselta alettiin vaatia suurempia veronkevennyksiä. Tämä keskustelu irtaantui siinä määrin omaksi aiheilmakseen, että käsittelen sitä erikseen luvussa 13.

Supistavaa politiikka tukevien juttujensa lomassa IL hiukan piikitteli Niinistöä Sähkeet-palstallaan:

Varoitatte jo lisäsäästöistä. Rinnallanne Iiro alkaakin näyttää anteliaalta. Epäilette myös ministeriöiden täyttävän kehyksensä toisarvoisuuksilla. Kaipaatteko aikaa, jolloin rahaministeriö tiesi kaiken paremmin? (IL 25.7.)

Sähkeet-palsta on yksi harvoja juttutyyppisiä, jossa kertoja osoittaa sanansa suoraan puheena olevalle toimijalle. Esimerkkisähkeessä Niinistölle esitetään myös kysymys, mikä sekkin on budjettijutuissa harvinaista. Vaikka kysymys lienee tarkoitettu retoriseksi, se kuitenkin kovistelee Niinistöä. Niinistö puolestaan voisi periaatteessa ottaa kysymyksen tosissaan ja pyytää saada perustella IL:ssä, mihin hän perustaa ministeriöitä koskevat epäilynsä.

Sähkeessä kertojan näkökulma poikkeaa Niinistön näkökulmasta. Asetelma on hyvin erilainen, kuin HS:n 17.7. uutisessa, jossa kertoja ja Erkki Virtanen tarkastelivat budjettivalmisteluja yhtenevästä näkökulmasta. Erona on myös se, että IL:n sähkeet-palstalla Niinistöä esitetään tulkitsevassa kertojan esityksessä (*tulkinta*), eikä Niinistö siten pääse itse puhumaan, kuten Virtanen HS:n epäsuorassa esityksessä (*epäsuora*).

Sähkeet-palstan juttu oli IL:n pikareaktio Niinistön Suomen tietotoimitolle antamaan haastatteluun, jossa hän muun muassa totesi, että seuraavana vuonna joudutaan miettimään lisää säästökohteita. HS referoi samaa haastattelua opetusministeriön ja VM:n budjettineuvotteluista kertovan uutisen lopussa. Referointi oli varsin neutraalia epäsuoraa esitystä. HS kuitenkin korosti *sitatoinnilla* haastattelun kohtaa, joka oli onnistunut provosoimaan IL:ltä Sähkeet-palstan näpytyksen:

...Niinistön mukaan jo laajalti käyttöön otettu kehysbudjetointi eli määrärahojen myöntäminen suurina könttinä on osoittanut jo huonot puolensa.

Hänen mukaansa kehysbudjetoinnista syntyy helposti "automaattityttä-misen" ajatus. (HS 25.7.)

Missä IL näpäytti Niinistöä ylimielisyydestä, siinä HS jälleen herkutteli Niinistön julkeudella sanoa niin kuin asiat ovat. Molemmat jutut olivat provosoivia, mutta IL provosoi Niinistöä ja HS korosti Niinistön lähinnä ministeriöille osoittamaa provosointia.

Sekä HS että IL palasivat kahta päivää myöhemmin pääkirjoituksissaan Niinistön STT:lle antamaan haastatteluun. Nyt ei enää provosoitu. Pääkirjoituksissa kiitettiin Niinistöä realismista ja tuettiin häntä kansalaisten valmistamisessa tuleviin leikkauksiin. Samana päivänä IL julkaisi myös uutisjutun, jossa siinäkin Niinistö esitettiin valtion velkaa vastaan taistelevana sankarina. Samoin kuin pääkirjoituksissa, myös seuraavassa IL:n uutisessa hallitseva esitystekniikka oli *tulkinta*.

Velanhoidon kalleus on kaventanut **Lipposen**-Niinistön hallituksen liikku-matilan olemattomiin, ja menoja on ollut pakko leikata rajusti, jotta rahaa on riittänyt korkojen maksuun. Niinistö voisi esimerkiksi tuplata ministeri-kollegansa **Tuula Linnainmaan** johtaman liikenneministeriön määrärahat, jos korkolasku jäisi vuonna 1997 viime vuoden tasolle. (IL 27.7.)

Tulkinta on varsin tavallista iltapäivälehtien uutisissa. Esimerkkikatkelma tosin on viikonvaihdeseivulla julkaistusta taustoittavasta jutusta, ei varsinaisesta kovasta uutisesta. *Tulkinnan* yleisyys iltapäivälehdissä johtuukin tietysti siitä, että tällaisia vapaamuotoisempia juttuja on niissä suhteellisesti enemmän kuin päivälehdissä.

Myös HS tuki Niinistöä uutisjutulla. Sivustatuen antajaksi oli valittu Teollisuuden ja työnantajien johtaja Jussi Mustonen:

"Täytyisi olla rohkeutta ja rehellisyyttä sanoa, että mikäli kasvu ei ole toivottua ja haluamme täyttää kriteerit, on mahdollista että joudumme tekemään lisäratkaisuja, jotka eivät ole poliittisesti hauskoja." (HS 27.7.)

Jutussa kertoja tuo esille talouskeskustelussa esitettyjä näkökulmia, joita Mustonen kommentoi ytimen ja sisäkentän tekniikoiden avulla. Mustonen edustaa hallituksen tavoin supistavaa talouspoliittista linjaa, ja jutun kärkenä on Mustosen ehdotus rahoittaa veronalennukset työttömyysturvaa leikkaamalla. Ytimen tekniikat tekevät jutusta haastattelunomaisen. Lisäksi kertojan kontekstoivat jaksot tuovat mieleen haastattelukysymykset, joihin Mustonen omassa replikissään vastaa:

Vasemmistopoliitikot ovat vaatineet veronalennuksien kohdistamista pienituloisille, koska silloin markat menisivät varmasti kulutukseen.

"Siellä se lisää kulutusta ja toisaalla sen pitäisi lisätä tuotantoa ja tuotavuutta. Jos tämä olisi pelkästään kysyntävetoinen talous, niin ei meidän tarvitsisi muuta kuin painaa lisää rahaa ja jakaa sitä helikopterilla Kauppatorilla", Mustonen sanoo. (HS 27.7.)

HS julkaisi Niinistöä tukevan aineiston lomassa myös Niinistölle kriittisen reaktion. Yhden palstan uutisessa kulttuuriministeri Claes Andersson huomautti, ettei kenellekään voi olla yllätys, että uusia säästöjä syntyy vuonna 1998 vain vähän, koska hallitusneuvotteluissa nimenomaan sovittiin säästöjen voimakkaasta kohdistamisesta hallituskauden alkuun.

Anderssonin mielestä leikkauslistojen sommittelun sijasta myös valtiovarainministeriön tulisi keskittyä hallituksen päätavoitteeseen eli työllisyyden parantamiseen. (HS 31.7.)

Andersson saa jutussa näkökulmansa esiin sekä suorassa että epäsuorassa esityksessä. Andersson itse ei mainitse Niinistöä, mutta jutun lopussa kertoja toteaa keskustelun alkaneen Niinistön puheenvuorosta. Kertojan ja Anderssonin näkökulmat pysyvät erillään. Kertoja korostaa Niinistön ja Anderssonin välistä kiistaa eikä omaksu kummankaan näkökantaa. Kertojan ja Anderssonin näkökulmien välille ei myöskään synny sellaista toisiinsa reagoivuuden vaikutelmaa kuin kertojan ja Mustosen välille yllä kuvatussa jutussa.

IL jatkoi tukeaan supistavalle budjettipoliittiselle linjalle julkaisemalla koko aukeaman haastattelun pyöräilevästä budjettipäälliköstä Erkki Virtasesta. Jutussa tuotiin haastattelutilannetta esiin vielä HS:n Mustos-juttua selvemmin. Ytimen ja sisäkentän tekniikoiden lisäksi käytettiin suoraa kysymystä:

Vielä kerran, miten tällaiseen tukalaan tilanteeseen Suomessa jouduttiin?

- Pitkälti siksi, että rakennettiin 80-luvulla kunnianhimoista pohjoismaista hyvinvointivaltiota. Silloin uskottiin, että kasvu jatkuu ikuisesti.

...

- Nyt on vain korjattava rakennusta, että se taas mahtuu kivijalkaan. Asiassa on viivytelty. Lähemmäksi oikeaa kokoa on päästy, mutta vielä on käppiä, sanoo Virtanen. (IL 3.8.)

Kertojan näkökulma tukee Virtasta kautta koko jutun. Virtanen perustelee supistavaa politiikkaa rakennusmetaforan avulla. Jutussa korostetaan Virtasen persoonallisia piirteitä, ja juttua voisi luonnehtia myötäsukaisesti provosoivaksi: toimittaja on Virtasta myötäillen kannustanut tätä esittämään asiat niin kuin ne näkee. Seuraava vaihe olisi sellainen provosointi, jossa Virtasta haastettaisiin erilaisilla näkökulmilla. Tämä tuskin kuitenkaan olisi ollut mahdollista samassa jutussa.

Talouspoliittisen keskustelun ensimmäisessä aiheilmajuonteessa muodostunut kommunikatiivinen valta tuki hallituksen omaksumaa talouspoliittista linjaa. Aiheilmassa sovellettiin lähinnä hanke-kehystä, jossa hanketta toteuttavina sankareina esiintyivät hallitus, valtiovarainministeriö ja erityisesti Sauli Niinistö. Jouko Paunio kirjoitus olisi voinut politisoida hallituksen linjan, jos lehdet olisivat tarttuneet siihen ja esimerkiksi vaatineet valtiovarainministeriöstä vastakommentteja. Linjakeskustelua ei kuitenkaan synnynt, ja kirjoittelusta muodostui monologinen hanke-aihelma.

9.1.2. Keskustelu työttömyyden kysyntä- ja tarjontaluonteesta jäi kesken

Valtionvelan ja säästöjen rinnalla hieman irrallisena aiheilmajuonteena käytiin tuloloukkukeskustelua. Kyse oli sosiaalipoliittikan epäsuotuisista kannustinvaikutuksista, jotka Suomessa nopeasti omaksuttiin poliittiseen retoriikkaan Matti Virénin (1994) katsottua tutkimushavaintoihinsa nojaten, että kannustinongelmien avulla voidaan perustella vähimmäisturvan leikkauksia (Heikkilä 1997, 21-22; Hellsten 1996, 122-123). Hallituksen työryhmä erotti toisistaan tuloloukun ja työttömyysloukun ja määritteli ne kahdeksi erilaiseksi kannustinloukkutyypiksi. Tuloloukku koskee työssä olevia ihmisiä, ja siinä bruttotulojen kasvu ei johda riittävään nettotulojen lisäykseen. Työttömyysloukku koskee työttömiä, ja siinä työn vastaanottaminen ei nosta riittävästi nettotuloja työttömän sosiaaliturvaan verrattuna. (Kannustinloukkutyöryhmä 1996, 15.) Julkisessa keskustelussa näitä termierotteluita ei aina noudatettu, vaan tuloloukuilla tarkoitettiin usein kannustinloukkuja ylipäättään.

Helsingin Sanomien taloustoimitus avasi kannustinloukkuteeman kuusipalstaisella jutulla OECD:n tekemästä kansainvälisestä vertailusta, jonka mukaan tuloloukut ovat Suomessa teollisuusmaiden huipputasoa. OECD esiintyi jutussa lähes kaikilla esitystekniikoilla. Sen selvitystä raportoitettiin tutkittuna tietona, jonka taustaoletuksia ja johtopäätöksiä ei juuri kyseenalaistettu. Ytimen tekniikoissa kertojan ja OECD:n näkökulmia oli vaikea erottaa toisistaan:

Vaikka OECD kannustaakin jäsenmaitaan loukkujen purkamiseen, se muistuttaa myös verojen ja etuuksien alkuperäisestä tehtävästä. Veroilla on kerätty tuloja ja etuudet on tarkoitettu auttamaan vähempiosaisia. Uudistuksissa aina joidenkin asema heikkenee, ja myös siihen olisi valmistauduttava. (HS 19.7.)

HS raportoi luontevasti OECD:n näkemykset ja niiden perustelut yhdistämällä ytimen nojautuvaa ja eläytyvää kertojan esitystä (*nojaus* ja *eläyty-*

minen) sisäkentän epäsuoraan ja johtolauseettomaan epäsuoraan esitykseen (*epäsuora* ja *johdoton*). Vihjeitä vaihtoehtoisesta näkökulmasta ei esitetty, ja OECD sai esiintyä kyseenalaistamattomana asiantuntijana. Kertojan näkökulma osin sulautui OECD:n näkökulmaan (esim. katkelman viimeisen virkkeen *eläytyminen*), ja muutenkin kertojan näkökulma yleensä tuki OECD:tä. Seuraavassa esimerkissä arkikielinen hommiin-sana viittaa kertojan näkökulmaan, mutta senkin tarkoituksena on tehdä OECD:n kanta lukijalle ymmärrettäväksi:

Utena keinona kannustinloukkujen purkamisessa OECD mainitsee työsi-donnaiset etuudet. Toisin sanoen matalapalkkaisiin hommiin menevä saa palkkansa päälle lisän, minkä suuruus riippuu palkasta. (HS 19.7.)

HS ei jättänyt OECD:n raporttia yllä kuvatun jutun varaan, vaan kysyi työministeriön kansliapäälliköltä Pertti Sorsalta kommentit ja julkaisi ne kolmepalstaisessa kainalolutussa. Myös Sorsaa esitettiin sekä ytimen että sisäkentän tekniikoilla, eikä hänenkään puheellaan juuri ollut vastavoimia. Sorsan tehtävä oli konkretisoida, miten OECD:n suosituksia Suomessa toteutetaan. Sorsa ei kyseenalaistanut OECD:n lähtökohtia, vaan myös hän piti korkeaa verotusta tärkeimpänä työttömyyttä ylläpitävänä ja pitkäikäisenä tekijänä. Sorsaa ei voi pitää kriittisenä vastalähteenä OECD:lle. Sellaiseksi olisi ehkä sopinut Juha Santala. Hän kirjoitti yleisönosastossa muutamaa päivää myöhemmin:

Kannustinloukkuongelma puolestaan perustuu oletukseen, että työttömyys-kriisissä on kyse työvoiman vähäisestä tarjonnasta, koska työttömänä tie-naa paremmin. On ironista, että nyt suurtyöttömyyden aikana puhutaan loukkuista juuri kannustinloukkuina, niin kuin ihmiset teorian olettamusten mukaisesti olisivat jossain loukussa silloin, kun itse asiassa ovat vapaaehtoi-sesti työttömänä. Eiköhän tilanne ole juuri päinvastainen ja loukkuna pak-kotyöttömyys. (HS 23.7.)

Santala osuu kannustinloukkuretoriikan ydinkysymyksiin. Puheenvuoro ei kuitenkaan herättänyt reaktioita, eikä työttömyysongelman kysyntä- ja tarjontaluonteesta muutenkaan juuri keskusteltu. Santala esiintyi yleisö-osastossa, mikä ehkä leimasi näkemyksen yksittäiseksi ja epäedustavaksi.¹⁸⁰ Santalan huomio oli kuitenkin budjettisyksyn keskustelun kannalta niin olennainen, että toimitusten olisi ollut syytä nostaa se myös pääkirjoituksiin ja uutisjuttuihin. Totuttujen lähdekäytäntöjen puitteissa tämä olisi ollut mahdollista kysymällä johtavien poliitikkojen tai tutkijoiden näkemyksiä työttömyyden kysyntä- ja tarjontaluonteesta. Vaihtoehtoisempi keino olisi

---

¹⁸⁰ Ks. Edellä luku 8.5.2.

ollut vaikka järjestää Juha Santalan ja Pertti Sorsan tapaaminen ja tehdä sen perusteella juttu työttömyyden kysyntä- ja tarjontaluonteesta.

Yllä jo lainatussa jutussa TT:n Jussi Mustonen esitti oman näkemyksensä työttömyysongelmasta:

"Kun suurin osa tulonsiirroista on paisunut työttömyysongelman takia, niin jos saadaan kokonaisjärjestelmä sellaiseksi, joka houkuttaa työllistymään ja työn antamiseen, niin sitä mukaa vähenevät tulonsiirtotarpeet eli työttömyyteen oppoavat kulut." (HS 27.7.)

Mustonen luultavasti tarkoittaa, että veronalennukset lisäisivät työvoiman kysyntää ja tulonsiirtojen leikkaukset työvoiman tarjontaa. Hän esittää nämä ikään kuin yhtä suurina, toisiinsa liittyvinä kysymyksinä. Vaikka Mustonen puhuu Santalan kanssa samasta asiasta, näkökulmia ei kuitenkaan rinnasteta toisiinsa saati että Santalan näkökulma olisi provosoinut Mustosta. Jotta todella olisi päästy puhumaan työttömyysongelman kysyntä- ja tarjontaluonteesta, tällaista provosointia olisi tarvittu puolin ja toisin.

Keskustelua käytiin myös kannustinloukkutyöryhmän yksittäisistä ehdotuksista. Muutamia puheenvuoroja esitettiin työtulojen vaikutuksesta opintotukeen sekä työryhmän ehdottamista muutoksista lasten päivähoitomaksuihin. Hieman enemmän keskusteltiin opintotuen ikärajusta. En puutu tässä näihin puheenvuoroihin, vaan keskityn talouspolitiikkaa, työttömyyttä ja kannustinloukkuja kokonaisuutena käsittelevään kirjoitteluun.

HS palasi tuloloukkukysymykseen noin kolme viikkoa myöhemmin sosiaalipolitiikan vs. professorin Kari Vähätalon yliökirjoituksessa. Vähätalon mukaan väite työttömyysturvan ja työnhakuaktiivisuuden yhteydestä on "enemmänkin nojatuolipsykologiaa kuin tieteellisesti todistettu asia". Hänen mukaansa työmarkkinoiden "ehkä vaikein ongelma on, että työvoimastamme kovin suuri osa ei ole kovinkaan kilpailukykyistä nykyisillä nopeasti muuttuvilla työmarkkinoilla". Tämän vuoksi tarvittaisiin "mittavia uudelleen- ja jatkokoulutusjärjestelmiä, jotka olisi samalla yhdistettävä työn uudelleenjaon järjestelmiin":

Tuloloukkukeskustelu on ollut oiva keino pistää pää pensaaseen työttömyyden varsinaisten vaikeiden ja suurten ongelmien edessä ja samalla myös syyllistää työttömiä. Saavutettaviin varsin marginaalisiin hyötyihin verrattuna tuloloukkukeskustelun kielteiset seuraukset saattavatkin suomalaisen yhteiskunnan tulevan tasa-arvon ja vakauden kannalta osoittautua kovin kohtalokkaiksi. (HS 20.8.)

Vähätalo ei viittaa mihinkään yksittäiseen puheenvuoroon, vaan puhuu yleisesti työttömyys- ja tuloloukkukeskustelusta. Hän tavallaan yhdistää työttömyyden kysyntä- ja tarjontateoriat: molempien määrittelemät ongelmat

johtuvat työn ja hakijoiden huonosta vastaavuudesta. Työttömyyttä ei Vähätalon mielestä ratkaise sosiaaliturvan heikentäminen, vaan vaadittaisiin uudelleen koulutusta ja työn uusjakoa. Yliökirjoitus tarjoaa Vähätalolle mahdollisuuden väitteidensä kunnolliseen perusteluun. Tällaisen hallituksen linjasta poikkeavan perustellun näkemyksen esittäminen voisi sinällään provosoida hallitusta vastaperusteluihin. Lisäksi Vähätalo vielä hiukan kärkeä ja syyttää hallitusta – tosin häivytettyä – pään pistämisestä pensaaseen. Valitettavasti hallitus vain ei provosoitunut.

Työttömyyden kysyntä- ja tarjontaluonnetta koskeva aiheilmajuonne noudatti lähinnä ongelmakehystä. Työttömyysongelman syistä ja ratkaisuista esitettiin erilaisia näkemyksiä siten, että itse ongelma oli korostuneemmassa asemassa kuin siihen liittyvä erimielisyys. Juonteen dialogisuutta heikensi kuitenkin se, että tuloloukkunäkemyksen edustajat eivät vastanneet saamaansa kritiikkiin. Jälleen näytti toistuvan se Pietilän (2001b; 2002) sekä Raittilan ja Vehmaksen (2001) havainto, että suunnitelmiaan toteuttavat viralliset tahot eivät mielellään asetu keskusteluyhteyteen vaihtoehdoisten näkemysten esittäjien kanssa. Aiheilmajuonteen mielipidejutut antoivat kirjoittajille edellytykset perustella näkökantansa riittävän laajasti.

9.1.3. Helsingin Sanomat herkutteli hallituspuolueiden työttömyyskiistalla

Työministeri Liisa Jaakonsaari tölväisi Pohjolan Työn haastattelussa kokoomusta väittämällä, etteivät kokoomuslaiset ymmärrä työttömyydestä mitään. Helsingin Sanomat lainasi Jaakonsaaren provosoivia lausumia uutisessaan 6.8. ja julkaisi seuraavana päivänä kokoomuksen reaktion:

Kokoomus tyrmistyi Jaakonsaaren puheista

Hallituskumppanit kiistelevät työllisyydestä ja verotuksesta (HS 7.8.)

HS tarttui kärkkäästi Jaakonsaaren provokaatioon ja luonnehti otsikossa kokoomuksen reaktiota tyrmistykseksi. Ingressissä kertoja toteaa Zyskoviczin arvostelleen Jaakonsaarta "poikkeuksellisen voimakkain sanoin". Sitten kerrotaan, mitä Jaakonsaari oli sanonut, minkä jälkeen Zyskowicz saa kuuden kappaleen jaksossa esittää reaktionsa Jaakonsaaren lausumaan. Zyskowicz korostaa tuotumustaan ja määrittelee lopuksi ironisin sanakääntein Jaakonsaaren puheenvuoron omasta näkökulmastaan:

"Ymmärrän Jaakonsaaren tuskan, kun hän ei ole sillä saralla (työministerinä) pystynyt parempiin saavutuksiin", Zyskowicz sanoi.

Hän arvioi, että Jaakonsaari pyrkii kääntämään omaa epäonnistumistaan kokoomuksen piikkiin. "Vanhanaikainen väistöliike", hän sanoi.

Zyskowicz osoitti myös ymmärtämystä Jaakonsaaren vaikeaa tehtävää kohtaan. (HS 7.8.)

Zyskowiczin lausumat ovat sellaisinaan niin piikkikäitä, että kiistan kärjistämiseksi on tarvinnut vain valita parhaita paloja. Suoran esityksen avulla ironinen hyökkäys on ollut helppo panna selkeästi Zyskowiczin tiliin. Toimittaja on kuitenkin tempautunut Zyskowiczin ironiaan siinä määrin, että esimerkin viimeisessä kappaleessa kertoja myös omassa puheessaan panee Zyskowiczin ironisoimaan Jaakonsaarta. Olen koodannut virkkeen *selostukseksi*, mutta kertojan sanavalinnat "osoitti myös ymmärtämystä" sekä "vaikeaa tehtävää" lähentävät kertojan ja Zyskowiczin näkökulmia siinä määrin, että virkkeen voisi luokitella myös *eläytymiseksi*.

Myös Sauli Niinistö vastasi Jaakonsaarelle. Hän epäili HS:n uutisessa (11. 8.) Jaakonsaaren olevan SAK:laisen ammattiyhdistysliikkeen vanki.

Iltalehti kuittasi Jaakonsaaren ja kokoomuksen työttömyyssanailun yllättävän vähällä. Se lainasi Jaakonsaaren Pohjolan Työ -haastattelua kaksipalstaaisessa uutisessa (IL 6.8.) samaan tapaan kuin HS:kin mutta ei julkaissut kokoomuksen reaktiota lainkaan. HS taas korosti työttömyyskiistaa niin henkilöivästi ja kärjistävästi, että tällä kertaa – ehkä pienempien toimituksellisten resurssiensa takia – IL jäi iltapäivälehtimäisyydessä toiseksi.

Seuraava työllisyyspolitiikkaa koskeva avaus oli OECD:n Suomea koskeva maaraportti, jota HS esitteli varsin laajasti talousosaston uutisessa. Edelliseen OECD:n raporttia esittelevään juttuun¹⁸¹ verrattuna kertojan näkökulma vaikutti nyt hieman itsenäisemmältä. Kertoja muunsi jälleen OECD:n sanomaa omalle arkisemmalle sanastolleen, mutta joissain kohdin tuntui, kuin kertoja olisi hieman kyseenalaistanut OECD:n näkökulmaa:

OECD suosittelee myös joustavampia työaikoja ja työlainsäädännön keventämistä. Muun muassa työehtosopimuksiin kirjatut minimipalkat ärsyttävät järjestöä. Ne haittaavat järjestön mukaan etenkin nuorten työllistymistä. (HS 10.8.)

Kertoja mukautuu *eläytymisen* avulla näennäisesti OECD:n näkökulmaan kertomalla OECD:n tunnereaktioista, vaikka OECD itse tuskin määrittelisi suhdettaan minimipalkkoihin ärsyyntymiseksi. Lisäksi OECD:n kannan voi olettaa olevan ristiriidassa varsin laajan kansalaismielipiteen kanssa, mikä ehkä luo toimittajalle painetta irrottaa kertojan näkökulmaa OECD:n näkökulmasta.

---

¹⁸¹ HS 19.7. Ks. luku 9.1.2.

OECD:n maaraopista kertovan jutun oheen tietolaatikkoon on koottu OECD:n ehdotuksia, jotka ovat niin kärjistetysti supistavan linjan mukaisia, että niiden jo sinällään voisi kuvitella provosoivan reaktioita. Ensimmäisenä provosoitui pääministeri Paavo Lipponen:

"Viimeksi OECD on halunnut levittää uusliberalistista ideologiaa tänne Suomeen. Ikään kuin täällä olisi vähemmän joustoa työelämässä ja heikompi tietoisuus rakenteellisten uudistusten tarpeesta kuin muualla. Rakenteista on hyvä puhua yleisellä tasolla, mutta rehellisempää olisi kertoa, halutaanko vain heikentää työntekijän asemaa ja tuottaa uutta halpatyövoimaa."

...

Lipponen mielestä työttömyys poistuu vain vahvan ja jatkuvan taloudellisen kasvun kautta. "Jos tuotteille ja palveluille ei ole kysyntää, ei palkkojen jousto tai työntekijöiden nöyryyttäminen auta mitään."

Demareiden mielestä tiukkaa budjettilinjaa on jatkettava, mutta se ei vaadi uusia leikkauksia, jotka voisivat vaarantaa kotimaisen kysynnän elpymisen ja heikentää kansalaisten luottamusta talouspolitiikkaan.

(HS 13.8.)

Katkelmat ovat sosiaalidemokraattien eduskuntaryhmän kesäkokouksesta kertovasta uutisesta. Lipposta ehkä huolestutti OECD:n muotoilujen jyrkkyys ja sosiaalidemokraattisen kentän sekä ay-liikkeen mahdolliset reaktiot, jos hallituksen katsottaisiin liian kuuliaisesti noudattavan OECD:n ohjeita. Tämän vuoksi irtiotto OECD:sta oli tarpeen.¹⁸² Lipponen ja OECD:n välille muodostuu kiista-asetelma, jossa kertoja vetäytyy sivustakatsojaksi.

Samassa jutussa Lipponen liitti OECD:n suositukset kokoomuksen työliisyysspoliittiseen linjaan ja antoi näin sivustatukea Jaakonsaaren hyökkäykselle, vaikkei tätä jutussa maininnutkaan. Lipponen näki kokoomuksessa pyrkimyksiä irtautua yhteistyöstä työmarkkinajärjestöjen kanssa:

"Lähteekö kokoomus keskustan kanssa rakentamaan tähän maahan isäntävaltaa", Lipponen kysyi maanantaina Nokialla sosiaalidemokraattien eduskuntaryhmän kesäkokouksessa.

"Yksipuolisella uho-politiikalla ajetaan Suomen talous jälleen edellisen hallituksen aikaisiin vaikeuksiin", hän sanoi. Lipponen katsoi hallituksen saavan jatkuvasti "elitistisiä" ohjeita työllisyysongelman ratkaisemiseksi.

(HS 13.8.)

---

¹⁸² Lipponen sanoutuu irti OECD:n työelämää koskevista ehdotuksista, mutta kuulostaa jopa hieman loukkaantuneelta, kun OECD ei ole luottanut hallituksen päättäväisyyteen (supistavan linjan ja kannustinloukunäkökulman mukaisten) rakenteellisten uudistusten toimeenpanossa. Lipposta siis tuntuu ärsyttävän, kun OECD ei anna kiitosta, vaikka hallitus on mallioppilaan tavoin noudattanut sen ohjeita. Tätä ärsyyntymistä hän ei tietenkään tarkoittuksellisesti halua ilmaista julkisesti.

Lipponen esittää kokoomukselle suoran kysymyksen ja pelottelee väärään seuraan joutumisella samaan tapaan kuin suomalaisia EU-jäsenyyttä keskeyttävien kappaleiden alla peloteltiin Itä-Euroopan maiden seuraan joutumisella. Jälkimmäisessä kappaleessa kertoja korostaa *sitotoinnilla* provosoivan sanavaihtolainan kuuluvan Lipposelle. Näin kertoja hiukan kärjistää Lipposen kiistasuhdetta niin kokoomukseen kuin OECD:henkin.

Samalla sivulla kokoomuksen eduskuntaryhmän kesäkokouksesta kertovassa uutisessa Sauli Niinistö vastaa Lipposelle:

"Me kannatamme sopimisen vapautta, sitä että jokainen on oman itsensä isäntä", Niinistö vastasi pääministeri **Paavo Lipposelle** (sd). Nokiolla puhunut Lipponen edellytti kokoomuksen kertovan, haluaako se kehittää työelämää yhteistyössä työmarkkinajärjestöjen kanssa. (HS 13.8.)

Sananvaihto on yksi harvoista tapauksista, joissa esitettyyn kysymykseen annetaan vastaus. Lipposen kysymyksen viittaus isäntävaltaan oli provosoiva. Niinistö puolestaan onnistui nokkelasti käyttämään Lipposen sanoja kokoomuksen linjan oikeuttamiseen. Kaikesta kärjistävyydestä huolimatta sananvaihdossa onnistuttiin tiivistämään jotain kokoomuksen ja sosiaalidemokraattien työllisyyspoliittisista eroista. Tähän viittaa sekin, että sekä Karlsson (HS 14.8.), Terho (HS 15.8.) että Jouko (IL 16.8.) kommentoivat sanailua pilapiirroksissaan.

Samassa jutussa Niinistön kanssa myös Zyskovicz vastaa Lipposelle ainakin epäsuorasti:

LOHJA–Kokoomuksen eduskuntaryhmän puheenjohtaja **Ben Zyskovicz** toivoo hallituksen neuvottelevan ja sopivan vielä tänä syksynä keinoista vähentää työttömyyttä. Neuvottelut voitaisiin Zyskoviczin mukaan käydä "tarpeellisilta osin yhteistyössä eri etujärjestöjen kanssa".

Yhteistyö järjestöjen kanssa on positiivista ja tavoiteltavaa, mutta hallituksen on oltava aloitteellinen, Zyskovicz sanoi. Hän piti selvänä, että nykymenolla hallitus ei saa työttömyyttä puolittumaan vaalikauden aikana.

(HS 13.8.)

Zyskovicz ei suoraan viittaa Lipposen kysymykseen, mutta sisällöllisesti lausumat sopisivat vastauksiksi. Kertoja on *sitotoinnilla* korostanut Zyskoviczin retorisia sanavalintoja: Lipposen edellyttämää yhteistyötä tarvitaan, mutta vain "tarpeellisilta osin". Jutussa selostetaan myös kokoomuksen työllisyyspoliittista ohjelmaa:

"Lista ei uutuudella häikäise"

Zyskoviczin mielestä hallituksen pitäisi sopia työllisyyspolitiikkansa uudistamisesta heti sen jälkeen, kun ensi vuoden budjetista on sovittu.

Ratkaisut eivät hän mukaansa voi kuitenkaan perustua "julkisen vallan kautta tapahtuvaan keinotekoiseen työllistämiseen vaan työn antamisen ja työn tekemisen aitoon helpottamiseen ja kannustamiseen".

Zyskowicz myönsi itsekin, että kokoomuksen kolmen kohdan ohjelma työllisyyden parantamiseksi ei uutuudellaan häikäise.

Listalla ovat joustojen lisääminen eli mahdollisuus tarvittaessa huonontaa palkkaa ja muita työehtoja nykyisestä, seuraavan tuloratkaisun ja veropäätöksen yhteensovittaminen noin vuoden kuluttua tehtävissä päätöksissä sekä työnteon kannustavuuden kohentaminen.

"Juuri näissä asioissa tarvitaan nykyistä huomattavasti radikaalimpia ratkaisuja jos ja kun työttömyys halutaan puolittaa." (HS 13.8.)

Väliotsikon *sitatoidussa johdottomassa* kertoja korostaa Zyskowiczin työllisyysohjelmaa vähättelevää lausumaa. Kertoja ei näin ota itse suoraan kantaa, vaan panee kritiikin Zyskowiczin tiliin. Toisen kappaleen johtolauseen perusteella voi arvata, että väliotsikossa esitetyn luonnehdinnan sanat ovat peräisin toimittajan kysymyksestä, johon Zyskowicz on vastannut myöntävästi. Välttämättä näin ei kuitenkaan ole.

Myös kolmannessa kappaleessa Zyskowiczin ja kertojan näkökulmat poikkeavat toisistaan. Kun ohjelmassa puhutaan joustoista, kertoja täsmentää omasta näkökulmastaan, että kyse on mahdollisuudesta huonontaa palkkaa nykyisestä. Esitystekniikkana on käytetty *selostusta*, jossa ohjelmateksti on kertojan puheen kohteena, ja kertoja voi varsin vapaasti tiivistää ja selittää ohjelman sisältöä. Lopuksi Zyskowicz vielä suorassa esityksessä kommentoi kertojan tiivistämiä ohjelmakatkelmia. Syntyy vaikutelma kuin Zyskowicz hyväksyisi listan kertojan tiivistämässä sanamuodossa, vaikka ehkä Zyskowicz tarkoittaakin ohjelmaa alkuperäismuodossaan. Niin tai näin, suorana esityksenä esitetty Zyskowiczin varauksettoman hyväksyvä lausuma lisää työllisyyslistan provosoivuutta. Listaa voi pitää provosoivana, koska työllistämiskeinoksi on otettu mahdollisuus huonontaa palkkaa.

Kiistojen kärjistämisen ohella HS:n juttu myös hieman ironisoi niitä:

Työministeri **Liisa Jaakonsaari** (sd) on aiemmin väittänyt, että kokoomus ei ymmärrä eikä välitä työttömyydestä. Kokoomusta väite kauhistutti.

Kokoomuksen puheenjohtaja, valtiovarainministeri **Sauli Niinistö** väitti puolestaan viikonloppuna, että työministeri on päätöksissään palkansaa-järjestöjen vanki.

Eduskuntaryhmässä esitettiin mm. sellainen näkemys, että ministereiden pitäisi lopettaa mihinkään johtamaton suukopunsa. (HS 13.8.)

Kahdessa ensimmäisessä kappaleessa kertoja tiivistää käytyä sananvaihtoa käyttäen lähinnä *epäsuoraa* tekniikkaa, mutta korostaa sananvaihdon huvittavuutta *selostavalla* virkkeellä "Kokoomusta väite kauhistutti". Voimakas tiivistys korostaa kertojan näkökulmaa ja asettaa Jaakonsaaren ja Niinistön tarkastelun kohteiksi alisteiseen asemaan. Viimeisessä kappaleessa teema

suljetaan neuvomalla ministereitä lopettamaan suukopunsa. Neuvo esitetään passivoituneen toimijan epäsuorana esityksenä, millä luodaan vaikutelma näkemysten yleisyydestä kokouksessa. Toisaalta käyttämällä ilmausta "mm." kertoja päinvastoin on sanovinaan, että kyse oli vain yhdestä mielipiteestä. Nähdäkseni kertoja kuitenkin tarkoittaa tämän ironiseksi ja itse asiassa korostaa yleistä ja omaa kyllästymistään sanailuun, jota HS:kin on huolellisesti raportoinut ja kärkevöittänyt.

IL kertoi kokoomuksen työllisyystavoitteista lyhyesti:

"Tätä menoa työllisyys ei puolitu"

Kokoomus haluaa neuvottelut työllisyydestä tänä syksynä

Kokoomuksen eduskuntaryhmä haluaa tänä syksyksi neuvottelut työllistämiseksi. Puolue tahtoo lisätä joustoja pienyrityksiin. (IL 13.8.)

Lyhyestä jutusta noin kolmannes käytettiin Lipposen ja Niinistön isäntä-valta-sanavaihdon selostamiseen.

Sekä HS että IL julkaisivat jutut sosiaalidemokraattien reaktioista kokoomuksen työllisyysaloitteisiin. HS:n jutussa (13.8.) Jaakonsaari vastaa Niinistölle, ettei ole SAK:n vanki ja että työelämän lait eivät ole työttömyyden syy. IL puolestaan kysyy samana päivänä sosiaalidemokraattien kansanedustajalta Reijo Laitiselta tuoreet kommentit Zyskoviczin ehdotuksiin:

Laitinen allekirjoittaa Kokoomuksen ryhmäjohtaja Ben Zyskoviczin Lohjalla eilen esittämän toteamuksen, ettei tähän saakka nähdyillä keinoilla saavuteta tavoitetta työttömyyden puolittamisesta tämän vaalikauden loppuun mennessä.

Mutta siihen yksimielisyys sitten loppuukin. Kun Zyskowicz esittää lääkkeeksi lisäjoustoja, torjuu Laitinen sen yrityksenä halpatyövoiman synnyttämisenä Suomeen.

- Joustoja on jo lisätty ja työntekijän asemaa heikennetty voimakkaasti, mutta missä ovat ne työnantajien lupaamat työpaikat? Laitinen kysyy.

Sen hän on valmis hyväksymään, että työvoiman sivukuluja lasketaan siirtämällä sosiaaliturvan rahoitusta enemmän pääomavaltaiselle teollisuudelle. (IL 13.8.)

IL sai Laitisen kommentin avulla rinnastettua kokoomuksen aloitteen demarikantaan heti samassa lehdessä. Katkelman toisessa kappaleessa kertoja rinnastaa kantoja näkyvästi omasta näkökulmastaan. Tällainen yksimielisyyden ja erimielisyyden rajojen täsmentäminen on virkistävää poliittisessa keskustelussa, missä usein korostetaan erimielisyyttä, vaikka melkein kaikesta oltaisiinkin yksimielisiä, tai sitten korostetaan yksimielisyyttä abstrakteista tavoitteista, vaikka konkreettisista toimenpiteistä oltaisiin eri-

mielisiä. Juttu on spontaanin tuntuinen. Ehkä toimittaja on enempiä suunnittelemta soittanut Laitiselle ja kysynyt kommenttia.

Yllä kuvattu Lipposen uho isäntävallasta on esimerkki yleistävästä kärjistyksestä ja Zyskowiczin puhe yhteistyöstä etujärjestöjen kanssa "tarpeellisilta osin" epämääräistävästä liennyttämisestä. Lipposen tapauksessa HS osaltaan korosti kärjistävyyttä, Zyskowiczin tapauksessa se osoitti sita-toinnilla Zyskowiczin epämääräistävän siirron, mutta ei IL:n Laitis-jutun tavoin pyrkinyt täsmentämään erimielisyyden ja yksimielisyyden rajaa.

Sosiaalidemokraattien ja kokoomuksen kiista talouspolitiikasta ja työttömyydestä ajoittui budjettiriihen alle. Budjettiriihen jälkeen hallitus esiintyi yhtenäisempänä, ja kiista-asetelma muodostui keskusta-opposition ja hallituksen välille. Epämääräisyydestään ja hyvän maun rajojen koettelustaan huolimatta hallituspuolueiden välinen sananvaihto ilmeisesti kuitenkin auttoi hallitusta linjansa löytämisessä. Ainakin Liisa Jaakonsaari tuntui olevan tätä mieltä kommentoidessaan asiaa budjettiriihen jälkeen, kun hän oli jo ajautunut yhtä kärjekkääseen sananvaihtoon opposition Esko Ahon kanssa:

- Keskustelulla oli terapeutin vaikutus. Se piti vain käydä, koska meillä oli tiettyjä näkemyseroja, miten työllisyyden hoitamiseen saadaan lisävauhtia. Siitä, mitä tehdään, oli tiettyä epävarmuutta.

Jaakonsaaren mukaan "se oli asia, joka kaipasi tuuletusta", mutta sittemmin erimielisyyksistä on sovittu **Niinistön** kanssa.

- Nyt hallitus on taas hyvähenkinen.

- Tuuletus vain vahvisti meitä. (IL 19.8.)

Sosiaalidemokraattien ja kokoomuksen työttömyyskeskustelu käytiin tyyli- puhtaasti kiistakehyksessä. Päähuomio oli osapuolten erimielisyydessä, kun taas työttömyyden syyt ja mahdolliset ratkaisukeinot tuntuivat jäävän sivu- osaan. Aihelmajuonteen keskeisimpiä politisoijia olivat Liisa Jaakonsaari ja Paavo Lipponen. Molemmat tuntuivat yrittävän saada kokoomuslaisia ärsyyntymään ja näyttivät HS:n myötävaikutuksella siinä myös onnistuvan.

Työttömyyskiistaa voi pitää esimerkkinä Edelmanin kuvaamasta politiikan näytöksestä, jossa keskeistä ei ole pyrkimys ongelmien ratkaisuun, vaan poliittisten johtajien ja osapuolten määrittelyyn.¹⁸³ Keskustelu tuntui myös olevan tarkoituksellisen strategista, mikä ehkä osoittautui lopulta kuitenkin "terapeutiseksi". Strategisten kärjistysten avulla onnistuttiin selkeyttämään puolueiden eroja ja ottamaan käsittelyyn sellaisia tausta-aseiteita, jotka pelkästään työttömyyden syytä ja torjuntakeinoja koskevassa rationaalissa

---

¹⁸³ Ks. edellä luku 2.2.

keskustelussa eivät olisi tulleet esiin. Tällä tavoin keskustelu saattoi olla jopa Kulynychin (1997) tarkoittamassa mielessä performatiivista.¹⁸⁴

9.1.4. Valtiovarainministeriön Åkerholm vastasi työn jakamista koskevaan haasteeseen

Työttömyydestä keskusteltiin eniten tuloveronalennusten, tuloloukkujen ja kotitaloustyön yhteydessä, mutta joitakin näistä riippumattomiakin puheenvuoroja esitettiin. Helsingin Sanomat muun muassa referoi vasemmistoliiton puoluehallituksen kannanottoa:

Puoluehallituksen mielestä työttömyyden puolittamisesta tulee pitää kiinni, ja työn jakaminen on saatava liikkeelle. Puolue helpottaisi kotipalveluiden ostamista ulkopuolelta työpalvelukeskuksista, osuuskunnilta tai luomalla Tanskan-mallinen järjestelmä. Pienten palveluyritysten arvonlisäveroa voisi myös alentaa. (HS 9.8.)

Vasemmistoliiton mainitsema työn jakaminen liittyi hallituksen ja työmarkkinajärjestöjen keväiseen päätökseen laatia yhteinen suositus työaika-kokeilujen laajentamisesta ja alakohtaisista työllisyys sopimuksista. Tätä sopimusta ei budjettiratkaisun yhteydessä juuri muisteltu. Sen sijaan työn jakamisesta syntyi kiinnostava aiheilmajuonne, kun apulaisprofessori Markku Ojanen kritisoi laajassa yleisönosasto jutussaan (HS 12.8.) hallitusta rohkeuden puutteesta ja ehdotti työllisyyden hoitoon työn jakamista. Ojanen ei viitannut Vasemmistoliiton työnjakovaatimuksiin. Vasemmistoliitto puolestaan jatkoi patistelua työn jakamiseksi HS:n uutisessa 14.8, mutta siinä taas ei viitattu Ojasen kirjoitukseen. Uutinen perustui ilmeisesti puolueen eduskuntaryhmän julkaisemaan kannanottoon. Valtiovarainministeriön alivaltiosihteeri Johnny Åkerholm piti yliökirjoituksessaan (16.8.) työn jakamista pelkkiin oireisiin puuttumisena ja pahimmillaan niiden kasvattamisena. Åkerholm ei jutussaan suoraan maininnut enempää Ojasta kuin Vasemmistoliittoakaan, vaikka aiheilmassa hänen puheenvuoronsa asettui selkeäksi reaktioksi näiden kannanottoihin. Sosiaalijohtaja Kati Peltola kommentoi yleisönosasto jutussaan (17.8.) suoraan Ojasen kirjoitusta, oli eri mieltä palkkojen alentamisesta ja ehdotti palkan sivukulujen alentamista sekä sosiaaliturvan rahoittamista arvonlisäverolla. Kansanedustaja Esko Helle (HS 22.8.)

---

¹⁸⁴ Tällaisena performatiivisuutena voisi ehkä pitää esimerkiksi Lipposen isäntävalta-lausuman inspiroimia pilapiirroksia. Kulynychin mukaan performatiivisen toiminnan avulla voidaan diskursiiviseen järjestykseen tuottaa murtumia ja tehdä näin näkyväksi rationaalisen argumentoinnin rajoja: esimerkiksi ketä on suljettu keskustelun ulkopuolelle ja mitkä eivät ole sallittuja keskustelun tapoja. Performatiivisia keinoja voivat olla mielenosoitukset mutta myös retorinen nokkeluus ja ironia. Ks. edellä luku 2.4.

ja opiskelija Michael Saarikoski (HS 27.8.) puolestaan vastasivat yleisön-osastossa Åkerholmille ja syytivät tätä kaavamaisesta ajattelusta. Aihelma-juonteen lopuksi Markku Ojanen vielä yhdessä Ari Ojapellon kanssa vastasi yleisönosastossa (HS 5.9.) Åkerholmin kirjoitukseen.

Työnjakokeskustelun uutisjutut ovat kerronnallisesti mielipidejuttuja kiinnostavampia, koska niissä journalistisella kertojalla on keskeinen rooli:

Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä vaatii kannustimia työn jakamiselle ensi vuoden budjetissa. Ryhmä arvioi, että työpaikkoja on nyt 50 000 vähemmän kuin työttömyyden puolittaminen vaatisi.

Vasemmistoliiton ainoa konkreettinen esitys työllisyyden kohentamiseksi on toisen sosiaali- ja terveystieteiden ministerin **Terttu Huttu-Juntusen** vaatimus työn jakamisesta hoiva-alalla. Huttu-Juntunen lohkaisi hankkeeseen tarvittavat rahat, 60 miljoonaa markkaa, nykyisistä valtionavuuista. Sillä rahalla työllistettäisiin tuhat henkilöä lisää. (HS 14.8.)

Ensimmäisessä kappaleessa kannustin-sana on siirretty kiinnostavasti töihin kannustamisesta työn jakamiseen kannustamiseksi. Sanavalinta on todennäköisesti peräisin Vasemmistoliitolta, mutta sitä ei voi tietää varmasti. Kannustinpuheen sijasta Vasemmistoliitolta olisi odottanut vaatimuksia työaikamääräysten tiukentamisesta. Toisaalta markkinaohjaus (kannustaminen) voisi sopia hyvin työajan lyhentämiseen. Jutussa ei kuitenkaan täsmennetä, millaisia kannustimia Vasemmistoliitto tarkoittaa. Ehkä tämä on kiusannut toimittajaakin, koska hän käyttää toisessa kappaleessa ilmaisua "Vasemmistoliiton ainoa konkreettinen esitys". Kertoja siis esittää asian ikään kuin olisi ollut kohtuullista odottaa useampiakin konkreettisia esityksiä. Tällaisen tulkitsevuuden takia virke on *selostuksen* ja *tulkinnan* rajamailla. Kertoja kontekstoi esitystä vielä toteamalla, että "valtiovarainministeriö on suhtautunut ajatukseen nihkeästi". HS olisi voinut hankkia VM:ltä perusteluita nihkeälle suhtautumiselle. Åkerholmin yliökirjoitus (HS 16.8.) valotti asiaa yleisellä tasolla, mutta selkeä kannanotto hoiva-alan kokeiluun olisi vienyt keskustelua eteenpäin.

HS palasi hoivakokeiluun budjettiriihestä uutisoidessaan:

Viimeisissä väänöissä oli kaatumassa toisen sosiaaliministerin **Terttu Huttu-Juntusen** (vas) vaatima hoiva-alan työnjakokokeilu. (HS 15.8.)

Kokeilu oli siis ministerien neuvotteluagendalla ja sen vuoksi myös HS:n agendalla. Lehti ei mitenkään aktiivisesti kuvannut ehdotusta, vaan seurasi sen kohtaloa korostetun sivullisesta näkökulmasta. Ehdotuksen kohtalosta syntyi luonnonvoimainen vaikutelma häivyttävän kerrontatekniikan takia. Hallitusta ei varsinaisesti passivoitu, vaan kertoja teki *selostuksessa* työn-

jakokokeilusta lauseen subjektin, mikä häivytti hallitusta vielä passiiviakin tehokkaammin.

HS päivitti hallituksen ja työmarkkinajärjestöjen työaikaohjelman kuumiset SAK:n hallituksen suunnitelmista kertovassa uutisessa (HS 21.8.). Siinä todettiin, että suositusta työaikaohjelmaksi "ei ole vielä saatu aikaiseksi" ja että "SAK tähtää laajempaan työaikaohjelmasta ja työn jakamista koskevaan sopimukseen vasta seuraavalla tulokierroksella runsaan vuoden päästä". Lehti kertoi asian neutraalisti *selostuksena* ja *epäsuorana*. Tosin ilmaisun "saanut aikaiseksi" voi tulkita myös arvioksi, että SAK ja hallitus eivät pidä työaikaohjelmia kovin kiireellisinä.

Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä katsoi kuitenkin toisessa kesäkokouksessaan, että työajan lyhentämistä koskevia päätöksiä pitää tehdä pian, puolueen puheenjohtajan Claes Anderssonin mielestä jo syksyllä lisäbudjet-tiesityksen yhteydessä. Kesäkokouksessa pohdittiin työttömyyden ratkaisukeinoja, ja HS raportoi kokouksesta laajahkossa uutisessa. Jutussa reagoitiin SAK:n suunnitelmiin myös suoraan:

Ryhmän ay-ihmisiin kuuluvat **Jorma Vokkolainen**, **Kari Uotila** ja **Eila Rimm** olivat sitä mieltä, että sopimista työajan lyhentämistavoista ei pidä siirtää seuraaviin tuloneuvotteluihin, kuten Suomen ammattiliittojen keskusjärjestön puheenjohtaja **Lauri Ihalainen** (sd) on esittänyt. Ihalaisen perustelu oli, että suomalaiset eivät ole kypsiä jakamaan töitä.

Toinen sosiaali- ja terveysministeri **Terttu Huttu-Juntunen** viittasi SAK:n omiin kyselyihin, joiden mukaan työn jakamiseen on valmiutta.

(HS 29.8)

Katkelmassa rinnastetaan vasemmistoliittolaisten ja SAK:n Ihalaisen näkemykset. Nyt Ihalaisen perusteluksi esitetään suomalaisten kypsymättömyys, kun 21. 8. uutisessa tätä argumenttia ei mainittu. Sen sijaan silloin todettiin SAK:n haluavan valmistella uudistuksen huolellisesti. Uutisessa 29.8. syntyy vaikutelma, että SAK jarruttelisi työaikaohjelmia jostain mainitsematta jäävästä syystä, koska Ihalainen perustelee haluttomuuttaan väitteellä, jonka SAK:n omat kyselyt osoittavat vääräksi. Kertoja pitää näkökulmansa erillään vasemmistoliittolaisten näkökulmista epäsuoran esityksen avulla. Kuitenkin tuomalla taustatiedoksi Ihalaisen perustelut kertojan näkökulma lähenee vasemmistoliittolaisten näkökulmaa. Katkelmassa jää epäselväksi, kenen tiivistäminä Ihalaisen perustelut esitetään. Ihalainen ei itse ehkä olisi ilmaissut asiaa aivan näillä sanoilla.

Heikki Niemeläinen katsoi yleisönosastokirjoituksessaan työn jakamisen perustuvan työn käsitteen kestävämmälle tulkinnalle: työn ajatellaan olevan niukka hyödyke, joka haluttaisiin jakaa tasan. Niemeläisen mielestä

työ ei ole tällainen herkku, vaan se on ihmisten välistä vastikkeellista vuorovaikutusta:

Tarjolla on peräti tasa-arvoinen ja eettisesti ja taloudellisesti terve vaihtoehto: lakkautetaan "työpaikat" kaikilta purkamalla työlainsäädäntöä. Työlainsäädäntö on silloin terve, kun työtä on ikävä tehdä. Silloin sitä riittää kaikille halukkaille. Tulonsiirtoreformilla taas voidaan taata, että työtä on niidenkin pakko tehdä, jotka eivät sitä halua. Tällöin meillä riittävät rahat hyvinvointiyhteiskuntamme ylläpitämiseen.

Työaika kyllä lyhenee rikastumisen seurauksena. Sen lyhentäminen reaktiona köyhyyteen muistuttaa Marie Antoinetten vastausta Pariisin nälkää näkeville leivänpuutteisille: "Syökööt pullaa." (HS 26.8.)

Niemeläisen kirjoitus on tuore ja provosoiva. Väitteitä ei juurikaan perustella, mutta niissä on kuitenkin sen verran järkeä, että lukija alkaa miettiä vastaväitteitä. Tällaiset lähtöoletuksiin iskevät älähdykset ovat tarpeellinen lisä keskusteluun, joka helposti jumiutuu tiettyjen perusolelutusten varassa käydyksi juupas-eipäs -väittelyksi.

Työn jakamista koskeva aiheilmajuonne on hyvä esimerkki argumentoivasta julkisesta keskustelusta, johon osallistuvat niin hallitusvalta kuin kansalaisyhteiskunnan toimijatkin. Julkisen keskustelun ongelmana on usein ollut, että vallan haltijat eivät ole vaivautuneet reagoimaan kansalaisyhteiskunnan politisointiyrityksiin. Nyt kuitenkin Åkerholm otti haasteen vastaan ja perusteli talouskasvuun nojaavaa linjaansa. Sikäli Åkerholmkin kuitenkin jatkoi keskusteluyhteyden asettumisessaan vallan haltijoiden "pitkää linjaa",¹⁸⁵ että hän ei suoraan viitannut aiempiin puheenvuoroihin, vaan esitti asiansa ikään kuin irrallisena asiantuntijanäkemyksenä. Aiheilmassa puheenvuorot kuitenkin kytkeytyivät toisiinsa. Aiheilmajuonteessa oli poikkeuksellista sekin, että keskustelua käytiin myös perusteluista, mikä teki siitä tavallista dialogisempaa. Tämä oli mahdollista, koska yleisönosastossa perusteluille oli riittävästi tilaa.

Keskustelu tuntui kuitenkin jäävän kesken. Aiheilmajuonteen lopuksi toimitus olisi voinut kutsua osapuolet koolle ja tehdä jutun kasvokkaisesta keskustelusta. Näin olisi ehkä saatu kasvatettua yksimielisyyden alaa ja täsmennettyä, mistä lopulta oltiin erimielisiä. Tällaisessa jutussa osapuolet olisivat myös päässeet yhtäaikaisesti esiin omista näkökulmistaan eikä vain yleisönosastokeskustelun tapaan kukin vuorollaan toistensa referoimina. Jo julkaistut mielipidekirjoitukset olisivat toimineet erinomaisesti provosoivina

---

¹⁸⁵ Ks. Raittila & Vehmas 1991, 32, Pietilä 2001b, 23-25; 2002, 142-143 sekä edellä luvut 8.5, 8.6, 8.7 ja 9.1.2.

kiinnostuksen herättäjänä, ja niissä esitetyt melko laajat perustelut olisivat luoneet hyvän tiedollisen pohjan yhteenvetotululle.

Työn jakamista koskeva aihevaluonne muistuttaa työttömyyden kysyntä- ja tarjontaluonteesta käytyä keskustelua.¹⁸⁶ Molemmissa keskustelua käytiin lähinnä ongelmakehyksessä, molemmissa hallituksen valtalinjaa haastettiin mielipideosastossa, ja molemmissa keskustelua olisi ehkä voitu vetää yhteen toimituksen järjestämän jutun avulla. Kummassakaan tapauksessa näin ei tehty.

9.1.5. Lehdet eivät rinnastaneet hallituksen saamia kritiikkejä

Budjettiriihen yhteydessä lehdet julkaisivat riihen tapahtumista kertovia uutisia, opposition ja etujärjestöjen budjettikommenteja sekä budjettiratkaisuja ja poliittista tilannetta arvioivia pääkirjoituksia ja kolumneja. Kaikille näille jutuille oli ominaista, että niissä esitettiin mielipiteitä ja arvioita hallituksen toiminnasta, mutta mielipiteitä ei jutuissa pyritty vertailemaan eikä myöskään hallitus kommentoinut saamaansa kritiikkiä.

Budjettiriihen alusta kertovissa uutisissa Helsingin Sanomien ja Iltalehden näkökulmat hallitukseen olivat täysin erilaiset. HS:n uutisessa valtiovarainministeri Sauli Niinistö esiintyi jälleen tiukan budjettikurin miehenä:

Budjettiriihen alkutaipaleella päätettiin Niinistön mukaan tiukasta budjettikurista. Niinpä ensi vuoden keväällä ei poikkeuksellisesti aiota lainkaan tehdä lisäbudjetteja, ja ensi vuoden lisäbudjetteja ei makseta velkaa ottamalla, pöytäkirjaan kirjattiin. (HS 15.8.)

IL:n kertoja ei HS:n tavoin korostanut Niinistön päättäväisyyttä, vaan horjutti tulkitsevan kertojan avulla Niinistön budjetille antamaa nimitystä. Myös IL raportoi lisäbudjeteista pidättäytymisestä, mutta kertojan näkökulma poikkesi ilmaisun "sentään lupasi" takia Niinistön näkökulmasta. Kun HS:n katkelmassa syntyi vaikutelma jämäkästä päätöksestä, myönsi IL:n kertoja ikään kuin vastahakoisesti, että jotain kuitenkin on saatu aikaan:

Ainoa tiedotustilaisuudessa esiintynyt ministeri oli valtiovarainministeri Sauli Niinistö. Hän risti vielä piilossa pidetyn budjetin uskottavuusbudjetiksi.

Nyt kansalaisten on uskottava siihen mitä ei vielä ole edes näytetty.

...

Sen Niinistö sentään lupasi, että hallitus ei anna ensi vuonna ensimmäiseen puoleen vuoteen yhtään lisäbudjettia ja sen jälkeenkin mahdollisesti tulevia lisäbudjetteja ei rahoiteta lisälainalla. (IL 15.8.)

---

¹⁸⁶ Ks. luku 9.1.2.

Budjetin suurimmista, yhteensä noin kuuden miljardin markan menoleikkauksista oli sovittu jo keväällä. Ne kohdistuivat muun muassa työttömyysturvaan, elinkeinotukiin ja kuntien valtionosuuksiin. Budjettiriihessä näitä ei riitautettu, ja keskusteltavana oli pienempiä, enimmäkseen miljoonaluokan kysymyksiä. Keväisiä leikkauspäätöksiä ei lehdistäkään juuri politisoitu uudestaan. Eniten tähän suuntaan mentiin IL:n jutussa, jossa haastateltiin sosiaalidemokraattista kansanedustajaa Marjaana Koskista. Koskinen oli keväällä äänestänyt työttömyysturvan leikkauksia vastaan, ja hänelle oli tulossa rangaistus ryhmäkurin rikkomisesta. Jutussa Koskinen syyttää kärkevästi ryhmänsä johtoa, ja kertoja elää tässä mukana. Kertojan ja Koskisen näkökulmien kesken syntyy mielenkiintoisia jännitteitä paljolti juuri *eläytymisen* takia:

Koskisen mukaan pääministeri Paavo Lipponen ei halua kuulla tietoja kansalaisten arjesta. Ministeri Arja Alhon leikkaushaluja ryhmätoveri Koskinen analysoi niin, että sosiaalitalantamme maineeseen kyllästynyt Alho yrittää nyt päteä talousnerona.

Marjaana Koskista ei pelota olla eri mieltä puolueensa isokenkäisten kanssa.

- Olen aina ollut periaatteellinen, hän sanoo.

- Kun eduskuntaan tulin, sosiaalidemokraatit toittivat muutoksen puolesta. Ettei leikata enää niiltä väestöryhmiltä, joilta siihen saakka oli leikattu.

SDP:n vaalienjälkeinen takinkäänös yllätti tuoreen kansanedustajan. Koskinen yllättyi siitä, että hänen kanssaan samoin ajattelevia kansanedustajia oli ryhmässä niin vähän.

Koskinen vastusti keväällä työttömyysturvan leikkauksia. Leikkauksilla säästettiin 800 miljoonaa markkaa. Koskinen olisi säästänyt 400 miljoonaa markkaa panemalla katon ansiosidonnaiseen työttömyyskorvaukseen: 300 markkaa päivässä. Jos työnantajien maksuosuus työttömyysturvasta olisi nostettu ennalleen, rahaa olisi siitä kertynyt 1,7 miljardia markkaa, siis 1700 miljoonaa. (IL 16.8.)

Ensimmäinen kappale on epäsuoraa esitystä, joskin keskimmäisen virkkeen johtolauseessa kertojan tiivistävä puhe lähenee *selostusta*. Toisen kappaleen *eläytymisessä* kertoja tulkitsee Koskisen tunnetiloja ikään kuin Koskisen näkökulmasta. Kuten *eläytymisessä* usein, kertojan ja toimijan näkökulmien kietoutuminen tekee mahdolliseksi myös ironisen luennan: Koskinen hyökkää hysteerisesti puoluejohtoa vastaan omaa ymmärtämättömyyttään ja kypsymättömyyttään.

Katkelman lopussa kertojan ja Koskisen näkökulmat sulautuvat toisiinsa toisiaan tukien. Kertoja eläytyy Koskisen esitykseen ja tuntuu haluavan osoittaa lukijalle, että näinkin olisi voitu tehdä ja lopputulos olisi ollut heikoimmassa asemassa olevien kannalta parempi.

Sekä HS että IL raportoivat laajasti budjettiesityksen valmistumisesta. Juttujen painopiste oli siirtynyt veronkevennyksiin, mutta myös valtionvelan ja työttömyyden aiheuma oli edelleen jutuissa mukana. HS totesi budjetin loppusumman ja lainatarpeen etusivun vinkissä varsin neutraalisti *selostuksena*. Vanhojen lainojen hoitomenot tosin olivat kolmisenkymmentä, eivät satakunta miljardia markkaa:

Valtiovarainministeri Sauli Niinistön (kok) ensimmäinen talousarvio valmistui perjantaina aamupäivällä. Sen loppusumma on 191 miljardia markkaa, ja laskun maksamiseen tarvitaan uutta lainaa 29 miljardia markkaa. Lisäksi satakunta miljardia tarvitaan vanhojen lainojen hoitoon. (HS 17.8.)

Sisäsivun jutussa budjetin kokonaissumma ja uuden lainan tarve esitettiin vain faktalaatikossa, ei itse jutussa. Lainanhoitokuluista ei mainittu enempää oikeaa kuin väärääkään summaa. Etusivuun verrattuna jutun tyyli oli tulkitsevampi. Kertoja kuvaili hallituksen esiintymistä tulkitsevasti ja erottautui ministereiden budjettia koskevista luonnehdinnoista sitatoinnin avulla. Jutun otsikko ja valokuva olivat koomisessa ristiriidassa keskenään. Kuvassa ministerit Andersson, Lipponen ja Niinistö olivat myrtyneen näköisiä, vaikka otsikossa sanottiin aivan muuta:

Ministerit riemuitsivat saadessaan alentaa veroja

Lipponen: "Tämä on paremman toivon budjetti kuin viime vuonna"

Paavo Lipposen (sd) hallitus loisti tyytyväisyyttään esitellessään perjantain valtion ensi vuoden talousarvion linjauksia.

Ensi kertaa sitten vuoden 1990 yksikään ministeri ei ladellut tuskaista litaniaa "kipeistä ratkaisuista". Ensi vuoden talousarvioon tosin sisältyy kuuden miljardin markan menoleikkaukset, mutta budjettineuvotteluissa vain kirjattiin niistä jo aikaisemmin tehdyt ratkaisut.

Lipponen nimitti ensi vuoden talousarviota "paremman toivon budjettiksi" muistellen viime vuotta, jolloin tämä hallitus aloitti leikkauskuurinsa.

Valtiovarainministeri Sauli Niinistö (kok) nimesi esikoisensa "luottamusbudjettiksi". Hän perusteli, että lopputulos on alle ennalta asetetun menokaton, ja että uuden velan määrä on selvästi alle tämänvuotisen.

(HS 17.8.)

HS ei IL:n tavoin antanut ymmärtää, että budjettiriihi olisi lähes pelkkää teatteria. Melko vähäeleisesti HS kuitenkin toi etusivun jutussaan esille, että keskusteluja käytiin pienistä asioista, kun isot oli sovittu jo aiemmin:

Talousarvioesityksessä on veronalennusten vastapainoksi kuusi miljardia markkaa valtion menojen leikkauksia. Ne kohdistuvat muun muassa työttömyysturvaan, elinkeinotukiin ja kuntien valtionosuuksiin. Kaikista näistä oli sovittu ennen budjettineuvotteluja, eikä niitä neuvotteluissa kukaan riitauttanut.

Menopuolen keskusteluille budjettiriihessä olikin ominaista, että pu-
huttiin vähäisistä, miljoonaluokan asioista. (HS 17.8.)

IL:n pääjuttu oli jälleen tulkitsevampi kuin HS:n:

Ministerit kehuivat kilvan toisiaan hyvästä yhteistyöstä.

Ja odottavat varmaan että kansakin kehuu, sillä ylimääräinen veroale
toteutetaan sittenkin. Mutta uutta velkaakin on otettava ensi vuonna 29
miljardia. (IL 17.8.)

Myös pääkirjoituksissa sekä IL että HS kiittelivät veronalennuksista, mutta
puuttuivat myös työttömyyteen ja taloustilanteeseen. IL patisti hallitusta pa-
nostamaan talouskasvun edellytyksiin, julkisiin töihin ja subventioihin "vain
tarkasti kohdistuen" (IL 17.8.) HS puolestaan ironisoi pääministeri Lipposta
Emu-innokkuudesta ja letkautti työttömyydestä:

Kansainväliselle kuulijakunnalle pääministeri korosti varmuuden vuoksi
usealla kielellä, että Suomi tulee täyttämään Emu-kriteerit ja olemaan ta-
loutensa puolesta valmis EU:n talous- ja rahaliiton jäseneksi ensimmäisten
maiden joukossa. Emu ei hallituksen onneksi aseta mitään vaatimuksia
työttömyysasteesta, joka on Suomessa Espanjan jälkeen EU:n korkein.

(HS 17.8.)

Useimmat hallituksen ulkopuoliset budjettikommentit koskivat veroratkai-
sua. Joitain talouspolitiikan aiheeseen liittyviä kommenttejäkin esitettiin.
Oppositioapuole keskusta oli valinnut kritiikkinsä kärjeksi työllisyyden hoi-
don, ja sekä HS että IL valitsivat juttuihinsa kärjekkäimmät ilmaisu:

Oppositio: Työllisyyden hoito unohtui täysin

Johtava oppositioapuole keskusta katsoo hallituksen unohtaneen budjetin
yhteydessä työllisyyden hoidon. Puheenjohtaja Esko Ahon mukaan hallitus
on "kokonaan" luopunut tavoitteestaan puolittaa työttömyys vaalikauden
aikana.

"Vaikka työttömyystavoite on karkaamassa täysin käsistä, hallitus ei
budjettiriihessä edes yrittänyt tehdä mitään uusia toimenpiteitä työllistämi-
sen esteiden poistamiseksi. Työttömyyden nopean alentamisen suurin este
ei ole epävarmuus, vaan työllistämisen taloudellisten edellytysten puute",
Aho sanoi.

Aho toisti ajatuksensa työreformista, jolla työelämän, sosiaaliturvan ja
verotuksen rakenteita uudistettaisiin. (HS 17.8.)

HS korostaa Ahon kärjistäviä ilmauksia "täysin" ja "kokonaan". Sitaattien
käyttö ensimmäisessä kappaleessa on tulkittavissa pyrkimykseksi kiinnittää
lukijan huomio kokonaan-sanaan. Samalla kertoja erottaa Ahon näkökul-
masta ja ikään kuin sivusta katsoen kärjistää keskustan ja hallituksen
vastakkainasettelua. Keskustan työreformi vaikuttaa jutun perusteella

samansuuntaiselta kuin hallituksen kannustinuudistukset, mutta näiden viimekätisiä yhtäläisyyksiä ja eroja ei budjettisyksynä pohdittu. Hiukan yhtäläisyyksiin kuitenkin viitattiin:

Kansanedustaja **Olavi Ala-Nissilä** (kesk) ihmetteli, kuinka hallitukselle kelpasi kannustinvähennys vasta nyt. Aikanaan keskusta esitti budjetin vastalauseessaan kannustinvähennystä.

"Meille kuuluisi jonkinlainen tekijänoikeuspalkkio", Ala-Nissilä totesi.
(HS 17.8.)

Ala-Nissilä esittää epäsuorasti hallitukselle kysymyksen, johon kuitenkin ei saada vastausta. Luultavasti koko kommentti on jutussa, siksi, että Ala-Nissilä käyttää hauskaa tekijänoikeuspalkkio-sanaa.

IL:n uutinen keskustakommenteista oli vielä kärjekkäämpi kuin HS:ien, ja se raportoi laajemmin Esko Ahon sanomisia:

Oppositiojohtaja Aho toivoo hallituksen pikaista hajoamista
"Sateenkaarihallitus on täydellinen kupla"

Keskustan puheenjohtajan Esko Ahon mukaan Lipposen sateenkaarihallitus on täydellisen epäonnistunut päätehtävässään, työttömyyden vähentämisessä. Eikä ensi vuoden budjetti lupaa parannusta.

Hänen mukaansa parasta olisi, että kuplaksi osoittautunut hallitus kaatuisi mahdollisimman nopeasti.

- Hallituksen linjalla ei voida enää jatkaa. Suomi on kestäättömällä tiellä, oppositiojohtaja ruoskii. (IL 17.8.)

Jutun alussa lehti kärjittää voimakkaasti Ahon ja hallituksen vastakkainasettelua, minkä vuoksi kertoja erottautuu Ahon näkökulmasta ja on itsekin melko tunnistettavasti tekstissä läsnä. Kertoja ei otsikkoa lukuun ottamatta sitoi Ahon yksittäisiä lausumia, ja jutun toisessa virkkeessä kertojan ja toimijan näkökulmat ovat jo varsin lähellä toisiaan. Virkkeen voi tulkita joko *johdottomaksi* tai *eläytymiseksi*. Myöhemmin jutussa Ahon ja kertojan näkökulmat tukevat toisiaan entistä selvemmin, joskin samalla kertoja vetäytyy taustalle ja antaa Ahon puhua suorassa ja epäsuorassa esityksessä. Pari *eläytymis*-jaksoakin jutussa vielä on.

IL:ssä Aho saa hallitukseen kohdistuvien moitteidensa lomassa myös kertoa, mitä hänen mielestään pitäisi tehdä. Valitettavasti Ahon tarjoama resepti vain on niin ympäripyöreä, ettei siitä selviä, miten se lopulta eroaa hallituksen näkemyksistä. Ahon mukaan keskusta olisi harjoittanut "toisenlaista politiikkaa kuin Lipposen hallitus", mikä tarkoittaa "ennen kaikkea rakenteisiin puuttumista". Kun Aho sitten selostaa, mitä tämä rakenteisiin puuttuminen olisi, hän kuulostaa melkein hallituksen kannustinloukku-työryhmältä:

Ahon mielestä työllistämisen ylivoimaisesti suurimmat esteet ovat työnantamisen korkeissa kustannuksissa ja valtavassa verokiilassa. (IL 17.8.)

Julkisen keskustelun kannalta olisi ollut eduksi, jos toimittaja olisi ponnekaammin tivannut, mitä ovat ne konkreettiset toimenpiteet, jotka hallitukselta ovat Ahon mielestä jääneet tekemättä. Nyt juttu täyttyy kriitikkömästi Ahon maalailevilla lausumilla. IL:n kunniaksi on kuitenkin todettava, että se yritti rakentaa Ahon lausumien perustalta vuoropuhelua:

Paavo Lipponen ei korvaansa letkauttanut kun pyysin häntä kommentoimaan oppositiojohtaja **Esko Ahon** väitteitä. Että hallitus on täysi kupla ja Aho toivoo hallituksen pikaista hajoamista. Lipponen vain tuhahti Ahon vuodatukseen. (IL 17.8.)

Katkelma on Jalmari Torikan kolumnista, jossa hän päättelee hallituksen olevan sisäisesti vahvempi kuin koskaan, minkä vuoksi Lipposella olisi varaa olla välinpitämätön opposition hyökkäysten suhteen. Itse asiassa Torikka onnistuikin dialogin välittämisessä: Lipposen tuhahtus on semiootisesti tiheä.

IL ei julkaissut työmarkkinajärjestöjen välittömiä budjettikommentteja lainkaan, ja HS raportoi niistä erillisessä jutussa. Kommentit koskivat enimmäkseen veroratkaisuja, mutta joukossa oli joitakin mielipiteitä työttömyys- ja talouspolitiikastakin:

Palkansaajapuolelta tylyimmän kohtelun budjetille antoi Toimihenkilökeskusjärjestö STTK, joka syytti hallitusta rohkeuden puutteesta. Sen mielestä budjetti ei sisällä "mitään uusia työllisyyttä kohentavia peruslinjauksia". (HS 17.8.)

Samoin kuin keskustan kommentoissakin, kertoja on sitatoinut ilmaisun, jossa viitataan poikkeuksettomuuteen. Tällä kertaa siihen viitataan mitään-sanalla. Sitatoinnilla on sama tehtävä kuin Ahoa lainattaessa. Molemmissa tapauksissa sen voi myös tulkita kertojan vihjeeksi, että puhujat liioittelevat, koska epäonnistuminen tai peruslinjausten puute voi tuskin olla aivan täydellistä.

Työnantajajärjestöistä Palvelutyönantajat (PT) ja Suomen Yrittäjät pitivät hallituksen odotuksia työllisyyden kasvusta liian toiveikkaina. PT varoitti myös ylilyönneistä Emu-kuntoon pyrkimisessä. Jutussa ei tarkemmin selvitetty mitä PT tarkoitti, mutta tulkintani mukaan se varoitti liian säästävän politiikan talouskasvua hidastavista vaikutuksista. Suomen Yrittäjät puolestaan kaipasi välillisten työvoimakulujen, kuten pienyritysten sosiaalivakuutusmaksujen, alentamista.

HS:n tapa koota järjestökommentit yhteen juttuun puristaa yksittäiset kommentit hyvin tiiviiksi. Kuten PT:n tapauksessa, voi jäädä hiukan epäselväksi, mitä on tarkoitettu. Vaikka kommentit ovat samassa jutussa, ne eivät rinnastu toisiinsa kovin hyvin. Ne eivät ole reaktioita toisiinsa, vaan kaikki reagoivat hallitukseen. Juttutyypin etu on, että lukija saa tiiviisti useiden tahojen keskeiset kommentit. Tästä tiiviyydestä hieman tinkien voisi myös harkita juttutyyppejä, jossa kertoja voimakkaammin ryhmittelisi ja rinnastaisi kannanottoja. Tämä saattaisi vaatia toimittajalta yhteydenottoa johonkin kommentin antajaan. Esimerkiksi STTK:n edustajalta olisi voinut kysyä, sopsisiko heille keskustan työreformi tai ehkä Suomen Yrittäjien ehdottama pienyritysten sosiaalivakuutusmaksun alentaminen.

Sekä HS että IL julkaisivat opposition ja intressitahojen budjettikommentit, eli ne asettuivat tällä tavoin näiden järjestelmäintressien julkisuusresurssiksi. Suurempaa aktiivisuutta IL:ltä osoitti Marjaana Koskisen haastattelu, jossa Koskinen esitti voimakasta kritiikkiä budjettiratkaisun tulonjakovaiikutuksista sekä sosiaalidemokraattisen eduskuntaryhmän sisäisestä vallankäytöstä. HS:n vastaava "huutavan ääni" oli kansantaloustieteen professorin Jouko Ylä-Liedenpohjan yliökirjoitus (HS 16.8.), jossa hän kritisoi hallitusta Koskiseen nähden lähes päinvastaisesta suunnasta. Ylä-Liedenpohjan mielestä tuloloukkuja olisi pitänyt purkaa paljon radikaalimmin ja verotusta keventää. Ylä-Liedenpohja olisi siis halunnut hallitukselta entistäkin supistavampaa linjaa ja voimakkaampaa veroelvytystä.

Pienten oppositiopuolueiden näkemyksiä julkaistiin muutamissa pikku-uutisissa. Puolueet kritisoivat hallituksen ratkaisuja, mutta kritiikit eivät saaneet vastakommentteja eikä kritiikkejä rinnastettu toisiinsa, vaikka niissä usein kritisoitiin hallitusta pelkkään talouskasvuun panostamisesta kohdenetumpien työllisyystoimien sijasta. Nuorsuomalaisten Eeropekka Rislakki ja Juha Pohto vaativat yleisönosastossa (HS 24.8.) aitoja rakenteellisia kokonaisuudistuksia, ihmisten potentiaalin vapauttamista sekä talouden dynamiikan ja todellisten kannustimien luomista kuitenkin täsmentämättä mitä nämä tarkkaan ottaen olisivat. Kristillisen liiton Bjarne Kallis vaati pikku-uutisessa (HS 25.8.) 5,5 miljardin markan tuloveronkevennyksen käyttämistä työnantajien sosiaali- ja työttömyysvakuutusmaksujen alentamiseen, mikä Kalliksen mukaan antaisi työnantajille mahdollisuuden lisätyövoiman palkkaamiseen.

Kirjoittelua luonnehti se, että reaktiot kohdistuivat lähes yksinomaan hallitukseen eivätkä lehdet asettaneet budjettikommentaattoreita dialogiin keskenään. Myöskään hallituksen piiristä ei esitetty vastakommentteja. Erilaisten

näkökulmia rinnastamalla lehdet olisivat ehkä voineet tämentää osapuolten näkemysten yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia ja näin muovata aiheilmajuonetta dialogisemmaksi.

Jutut tukeutuivat sekä ongelma- että kiistakehykseen, mutta usein kertoja taivutti juttua retoriikkansa avulla nimenomaan kiistan suuntaan. Se luonnehti *selostuksen* ja *tulkinnan* rajoille sijoittuvissa tiivistävissä jaksoissa osapuolten suhdetta kiistaksi ja autentisoi tulkintaansa *sitatoiden* toimijoiden kärjekkäimpiä ilmauksia. Myös sopivasti valittu suora esitys sekä kärjisti että autentisoi kiistatulkintaa. Näiden keinojen avulla kertoja kohdisti huomion toimijoihin ja niiden väliseen kiistaan ja asettui itse seuraamaan näitä ikään kuin sivusta.

9.1.6. Keskusta ei päässyt kärkevällä kritiikillään dialogiin hallituksen kanssa

Keskustapuolue jatkoi hallituksen budjettipolitiikan kritisoimista budjettiriihen jälkeen kunnallis- ja eurovaalikampanjansa yhteydessä. Vaalikampanjan avajaisista kertovassa Helsingin Sanomien uutisessa Esko Aho esitti saman kritiikin kuin edellisenä päivänä Iltalehden haastattelussa: hallitus luottaa talouskasvun vähentävän työttömyyttä eikä ole tehnyt riittävästi verokiilan kaventamiseksi ja työllistämisen kynnyksen alentamiseksi. HS:n kertoja pitää näkökulmansa IL:ä selvemmin erillään Ahon näkökulmasta. Se ei käytä ytimen tekniikoita mutta tulkitsee melko näkyvästi suoran esityksen johtolauseessa. Jutussa ei mainita suoraan keskustan työreformihanketta, vaikka se selvästi on Ahon melko pyöreiden lausumien taustalla:

"Sellaista talouskasvua, joka veisi lähellekään työttömyyden puolittamista vaalikauden loppuun mennessä, saa kyllä odottaa, sitä ei tule. Sen sijaan on mahdollista, että kasvu jää hallituksen optimistisia ennusteita hitaammaksi, ja silloin meillä on käsissämme suurtyöttömyyden lisäksi jälleen paheneva valtiontalouden velkakriisi", Aho maalaili. (HS 18.8.)

HS raportoi keskustan hallitukseen kohdistuvaa työttömyyskritiikkiä vielä keskustan eduskuntaryhmän kesäkokousjuttujen yhteydessä. Ahon lausumat olivat miltei sanasta sanaan samoja kuin aiemmin. Kertoja erottautui Ahon ja keskustan näkökulmista tulkitsevien ilmausten (haukkumista, lateli) ja sisäkentän tekniikoiden avulla. Erona aikaisempaan budjettikritiikkiin on, että keskustan työreformi mainitaan, ja sen tärkeimmät kohdat luetaan:

TURKU–Johtava oppositiopuolue keskusta jatkoi hallituksen haukkumista eduskuntaryhmänsä kesäkokouksen päätöspäivänä keskiviikkona.

...

"Poliittisten irtopisteiden keruu ja hallitusopu asetettiin yhteisvastuun ja työllisyyden hoidon edelle. Hallituksen budjettiesitys perustuu ylitoiveikkaille talous- ja työllisyysarvioille, joiden pettäessä paineet lisävelkaantumiseen ja uusiin leikkauksiin vain kasvavat", keskustan lateli.

...

Suurtyöttömyyttä ei keskustan mielestä ole mahdollista nujertaa ilman radikaalia työreformia. Suomi tarvitsisi uuden kolmikannan, joka yhdistää työttömien, työssä käyvien ja yrittäjien edut, ryhmä vaati.

Keskustan mukaan työttömyyden puolittaminen edellyttäisi työvaltaisten yritysten työnantajamaksujen tuntuvaa alentamista, arvonlisäveron keventämistä palvelualoilla ja elintarvikkeilta, kotitalouksien työllistämismahdollisuuksien kiireellistä helpottamista, verokevennysten kohdentamista pieni- ja keskituloisille ja työttömyyttä lisäävien leikkausten peruuttamista. (HS 22.8.)

Keskusta siis moittii hallitusta ja esittää lopulta omat konkreettiset ehdotuksensa. IL sai hallitukselta vastakommentiksi Lipposen tuhahtuksen heti budjettiriihen päätöspäivänä ja lisää kommentteja myöhemmin. HS:ssa hallitus ei reagoi keskustan sanomisiin lainkaan. Lipponen kyllä ironisoi hiukan keskustan John Wayne -vaalikampanjaa (HS 22.8.), mutta keskustan budjettikritiikkiin ei puutu HS:n sivuilla enempää lehti itse kuin kukaan muukaan.

Kovakorvaisuus keskustan kritiikille ja aloitteille on jossain määrin ymmärrettävää. Keskusta viljeli hallituksen täydellistä epäonnistumista kuvaavia ilmaisia, joita lehdet vielä korostivat. Tällainen kritiikki ei houkuttele rakentavaan vuoropuheluun.

Kärjistävyys tuntuu sikäli kummalliselta, että keskustan ehdotukset ja hallituksen kannustinloukkujen purkuprojekti vaikuttavat pikemminkin samansuuntaisilta kuin erisuuntaisilta. Keskustan kielteisestä provosoinnista käy esimerkiksi yllä lainattu puhe työttömien, työssä käyvien ja yrittäjien kolmikannasta. Kolmikantahan on sosiaalidemokraattien pyhää ydinsanastoa, ja lainattu katkelma on helppo tulkita sen pilkaksi.

IL:ssä keskustan kritiikistä sanoivat sanansa niin lehti itse kuin kokouksen ja sosiaalidemokraattienkin edustajat. Hallituspuolueiden kommentteja ei voi pitää kovin rakentavina, IL itse esiintyi sovittelivammin:

Jaakonsaari ei anna mitään arvoa Ahon puheille:

"Kepulta turha edes odottaa yhtään mitään rakentavaa" (IL 19.8.)

Kertoja tiivistää jutun alussa Ahon kritiikin enimmäkseen sisäkentän tekniikoilla, minkä jälkeen Jaakonsaari esiintyy lähinnä suorassa esityksessä. Välillä kertoja tiivistää Jaakonsaaren sanomisia hieman *eläytymistä* muistuttavan *epäsuoran* avulla:

Jaakonsaaren mielestä Aho jakaa tuomioitaan hallitukselle vain oppositiojohtajalle kuuluvasta velvollisuudentunnosta.

- Näyttää siltä, että kun oppositiolla on yhä vähemmän vaihtoehtoja esitettävänä, sen pitää käyttää yhä kovempaa kieltä perustelematta väitteitään. (IL 19.8.)

Jaakonsaari ei puutu keskustan työreformiesityksiin, vaan vastaa hyökkäävään retoriikkaan hyökkäävällä retoriikalla. Työllisyyspolitiikan keinoista ei päästä keskustelemaan.

Seuraavana päivänä IL kokosi yhteen uutiseen useiden hallituslähteiden reaktioita Ahon kritiikkiin. Nyt jutun hallitseva esitystekniikka oli *tulkinta*:

Vaikka [Ahon] sanavalinta oli kova ja sen olisi uskonut ärsyttävän hallitusta, niin esimerkiksi pääministeri **Paavo Lipponen** ei vaivautunut sanallakaan kommentoimaan Ahon ryöpytystä. Lipponen tietää, että viittaamalla kintaalla opposition haukuille niistä puhaltuu ilma pihalle. Lipponen tulee tuskin jatkossakaan puuttumaan Keskustan syytöksiin. Keskusta joutuu koventamaan arvosteluaan, mutta siinä on vaara, että lyönnit suuntautuvat liian alas. (IL 20.8.)

Kokoomuksen Ben Zyskovicziä ja sosiaalidemokraattien Reijo Lindroosia esitetään jutussa myös sisäkentän ja ytimen tekniikoilla. Zyskowicz ironisoi keskustaa tyytymättömyydestä veronalennuksiin, ja Lindroosin mielestä opposition "arvostelulta menee pohja pois, kun se ei kuitenkaan pysty osoittamaan, miten asiat voitaisiin hoitaa paremmin". Kertojan ja hallituspuolueiden näkökulmat tukevat toisiaan, ja Zyskowiczin "oppositiota tulee sääli"-piikittelyllä lehti suorastaan herkuttelee nostamalla sen *sitaitoituna johdotomana* otsikkoon.

IL kommentoi keskustakritiikkiä kahdessa pääkirjoituksessa suoraan ja yhdessä epäsuorasti. Niistä ensimmäisessä IL tuntui allekirjoittavan Ahon työreformivaatimukset:

Aholla oli vaikea tilanne kampanjan avauksessa hallituksen yllätettyä verojen alentamisella. Sen sijaan sateenkaarella on unohdettu työttömyyden puolittaminen, koska tällöin tarvittaisiin Ahon vaatimaa työreformia. Tois-taiseksi suurtyöttömyyteen on kuitenkin sopeuduttu. Keskustan tilaisuus koittanee vasta, kun rahat loppuvat. (IL 19.8.)

Toisessa pääkirjoituksessa IL kuitenkin kritisoi keskustan valitsemaa strategiaa:

Opposition on luonnollisesti mahdotonta lähteä kehumään hallitusta tai tukea hallituksen hyväikään ratkaisuja. Mutta yleinen sättiminen ja kaikkien hallituksen päätöksien leimaaminen epäonnistuneiksi ei tässä tilanteessa ole onnistunut taktiikka. Kansa haluaa pitkän laman jälkeen elää toivossa. Tunnelin päässä näkyvää valoa ei pidä sammuttaa. (IL 21.8.)

Kolmannessa pääkirjoituksessa IL harrastaa jopa itsekritiikkiä:

Eduskuntaryhmien kesäkokoukset ovat kuitenkin tarjonneet julkisuuteen vain näennäisuuksia, joiden lanseeraaminen näkyvästi "oikeina" poliittisina uutisina ei ole ollut tiedotusvälineille mitenkään mairittelevaa. Kokousten yhdentekevät julkilausumat ovat jopa olleet poliitikalle rasitteeksi, sillä kansalaiset näkevät niiden ontouden. Kesäturismia mikä kesäturismia.

(IL 23. 8.)

Asiakeskustelu keskustan kritiikistä olisi edellyttänyt keskustan työreformin ja hallituksen kannustinloukkuoperaatioiden vertaamista. Tähän eivät tuntuneet pyrkivän enempää keskusta, hallitus kuin viestimetkään. Sen sijaan lehdet mieluusti herkuttelivat Ahon kärkeillä sanakäänteillä ja IL lisäksi Jaakonsaaren ja Zyskoviczin yhtä piikikkäillä vastakommenteilla. HS:ssa keskustusta ei saanut kitkeristä kommentistaan juuri mitään palautetta. "Yhdentekevien julkilausumien" ja samaa toistavien puheiden uutisoimisen sijaan asiallinen, viestinten masinoima keskustelu keskustan työreformiehdotuksista olisi ehkä johdatellut rakentavampaan dialogiin.

9.1.7. Lehtien omat tulkinnat korostuivat budjetin julkistuksessa

Budjetin julkistamisen yhteydessä 4.9. talouspolitiikkaa käsiteltiin paljolti samoissa juttutyypeissä kuin budjettiriihen yhteydessäkin. **Pääjuttuina** olivat uutiset, joissa hallitus esitti näkemyksensä budjetista lähinnä sisäkentän tekniikoin ja kertoja kommentoi tiivistäen *selostuksen* ja *tulkinnan* avulla. Toiseksi lehdet julkaisivat *tulkinnan* hallitsemia **kommenttijuttuja**: IL:ssä pääkirjoituksen ja Jalmary Torikan kolumnin, HS:ssa budjettikoosteen avausjutun. Kolmanneksi HS esitteli koosteen **etujärjestökommenteista** tiiviinä, lähinnä sisäkentän tekniikoin esitettyinä lausumina. IL:ssä ei tätä juttutyyppiä ollut. Neljännessä juttutyypissä esitettiin **esimerkkikansalaisen kommentteja** budjettilinjasta. HS haastatteli Sohlbergin perhettä ja IL siivousosuoskunta Ahkerien käsien Liisa Nevalaista. Näille jutuille oli tunnusomaista suora esitys ja *eläytyminen*. Lisäksi julkaistiin **yksittäisistä budjettikohdista** tehtyjä pikku-uutisia sekä veroratkaisujen yksityiskohdista kertovia lähinnä *selostukseen* perustuvia juttuja.

Budjettikoosteen pääuutisessa on tapana kommentoida hallituksen talouspoliittista linjaa. HS:ssa pääotsikkona etusivun vinkkijutussa oli "Hallitus patistaa kansaa kuluttamaan" ja sisäsivun uutisessa "Hallitus maalaili parempia aikoja" (HS 4.9.) IL:ssä pääjutun pääotsikkona oli sitaatoitu lausuma Niinistöltä: "Kohti parempaa mennään!" (IL 4.9.). Kärkeen siis nostettiin

hallituksen myönteinen suhdannepoliittinen arvio.¹⁸⁷ Sekä HS että IL korostivat hallituksen pyrkimystä lieventää kansalaisten uskoa suotuisaan talouskehitykseen. Korostamalla tällä tavoin ministeriöiden sanojen tekoluonnetta HS:n kertoja hieman erottautui ministeriöiden näkökulmasta:

Hallituksen johtavat ministerit maalailivat parempien aikojen tuloa esitellässään tiistaina valtion ensi vuoden talousarvioehdotusta eduskunnalle ja julkisuuteen.

Suomen talous on "sekä vahvassa että myös kestävässä kasvussa", pääministeri **Paavo Lipponen** (sd) sanoi. (HS 4.9.)

Jälkimmäisen kappaleen sitaattointi autentisoi kertojan maalailu-luonnehdintaa. Jutussa on häivytetty tilannetta, missä ministerit ovat esiintyneet. Juttuun on ehkä yhdistetty ministeriöiden puheita eduskunnasta ja hallituksen tiedotustilaisuudesta, mihin viittaa ilmaisu "eduskunnalle ja julkisuuteen". Jutussa viitataan myös kysymyksiin, joihin lausunnot ovat vastauksia, mutta lukija ei saa tietää onko kysyjä ollut kansanedustaja vai toimittaja:

Työttömyyden puolittamisesta kysyttäessä Lipponen tyytyi toteamaan, että tavoite on hyvä asettaa korkealle. (HS 4.9.)

IL mainitsee kysyjänkin:

- Nyt on erityistä syytä uskoa, että kohti parempaa mennään, hän [Niinistö] vastasi toimittajan kysymykseen, mikä on ministeriön viesti kansalaisille. (IL 4.9.)

IL ei käytä jutussa HS:n tapaan yksittäisten ilmaistusten sitaattointia (otsikkolukuun ottamatta) tai maalailu-verbin kaltaisia ilmaistuksia. Ministerit saavat kertoa viestinsä kansalaisille ja VM:n virkamiehet Raimo Sailas ja Lasse Arvela perustella suhdannekäsityksensä ilman kertojan tällaista puuttamista:

Myös Sailas haluaa rohkaista ihmisiä kuluttamaan, mm. ostamaan asuntoja.
- Lisäleikkauksien tarvetta ei lähivuosina ole ja tuloihin kohdistuvassa verotuksessa on nyt tapahtunut käänne, joka ei jää tilapäiseksi. (IL 4.9.)

HS:ssa kertojan näkökulma on juonikkaampi:

Hallituksen viesti oli selvä kehoitus kansalaisille kuluttaa. Samalla hallitus ennusti, että kansalaiset tottelevat. Kotimarkkinat elpyvät, siitä on jo merkkejä, valtiovarainministeri **Sauli Niinistö** (kok) kertoi eduskunnalle. (HS 4.9.)

---

¹⁸⁷ Lisäksi korostettiin veroratkaisua, mutta siitä enemmän luvussa 13.

Jälleen kertoja leikittelee ironisella asetelmalla, jossa hallitus komentaa kansalaisia ikään kuin se voisi panna heidät toteuttamaan suunnitelmiaan.

Kommentoivissa jutuissa kerronta on lähinnä *tulkintaa*. HS:n budjetti-koosteen avausjutussa kertoja hyvin itsenäisesti analysoi hallituksen budjettilinjaa:

Veroale merkitsee silti talouspolitiikan linjanmuutosta. Edellisen hallituksen kehittämä "korkeolvytyys" – talouskasvun vauhdittaminen korkojen laskua edistämällä – saa rinnalleen "veroolvytyksen".

Korkeolvytyksen nimissä on leikattu kymmenillä miljardeilla valtion menoja ja luotu näin uskoa valtion kykyyn lopettaa holtiton velkaantumisen. Ensi vuoden talousarviossakin korkeolvytyys on vahvasti mukana: menoja leikataan kuusi miljardia. Leikkauslistalla ovat mm. työttömyysturva ja kuntien valtionosuudet. (HS 4.9.)

HS:n tulkitseman linjamuutoksen voisi ilmaista luvussa 4.3 esitetyin termein siten, että hallitus on pysynyt supistavalla linjalla mutta on siirtynyt säästämisestä hieman kohti elvytystä. *Sitatointeihin* sisältyy tässä kaksi tulkintamahdollisuutta: joko kertoja korostaa, että kyse on hallitusten termeistä, tai sitten kertoja osoittaa niiden olevan kirjoittajan keksimiä termejä, jotka eivät ole yleisessä käytössä. HS perustelee analyysiään esittämällä hallituksen linjalle vaihtoehtoja:

Veroolvytyys on selvä valinta. Hallituksella olisi ilmeinen vaihtoehtokin: säästetyt rahat voisi käyttää velkojen hoitoon. Siten valtio selviäisi esimerkiksi 25 miljardilla uudella lainamarkalla 29 miljardin sijasta.

Näin ei tehdä, koska hallitus arvioi, että valtion velkaantumisen hoito on jo nykyisellään riittävän uskottavaa. Hallitus on luvannut, että viimeistään 1999 valtion velka kasvaa enää saman verran kuin kansantuote, ja tämä näyttäisi onnistuvan ilman uusia vyönkiristyksiä.

Lisäksi valtiontalouden strategit katsovat, että yksityiset säästävät ja maksavat velkojaan nyt liikaakin. Valtion ei siksi ole syytä pistää rahaa syrjään enempää kuin on välttämätöntä. Antamalla vähän löysiä valtio voi päinvastoin lisätä kulutusta ja kasvua.

Veroalan ja velkojen lyhentämisen lisäksi hallituksella olisi kolmaskin vaihtoehto: löysän rahan turvin voisi perua valtion menojen leikkauksia.

Kansantalouteen annettavana elvytyssyökäyksenä tämä saattaisi olla ainakin yhtä tehokas keino kuin veroale. Mutta jos halutaan pysyviä työpaikkoja yksityisille aloille, se olisi melko tehoton keino, valtion talousviisaat ovat arvioineet.

Sitä paitsi virkamiesten niskat alkavat punoittaa jo ajatuksestakin, että he joutuisivat selittämään moista talouspolitiikan takapakkia luokituslaitoksille, OECD:lle ja kansainväliselle valuuttarahastolle. (HS 4.9.)

Katkelmassa kertojan ja hallituksen näkökulmat vuorottelevat rakentavalla tavalla. Esittämällä *tulkinnan* avulla vaihtoehtoja kertoja havainnollistaa hallituksen linjavalintaa. Valinnan perusteita esitetään sisäkentän tekniikoilla. *Epäsuorassa* hallitusta edustavat melko epämääräiset toimijat, kuten "valtionalouden strategit" ja "talousviisaat". Voi olla, että toimittaja on pannut näiden tahojen nimiin tiivistyksiä, joita hän on tehnyt budjettikirjasta ja hallituksen linjauksista yleisemminkin. Niin tai näin, menettely toimii hyvin ja on esimerkki siitä, kuinka tulkitsevan kertojan avulla juttuun voi tuoda asioita selventävää dialogisuutta. Katkelman viimeisessä kappaleessa kertoja vielä piikittelee virkamiehiä kansainvälisten talousjärjestöjen nöyrytelystä. Kertoja antaa ymmärtää, että joistakin leikkauksista luopuminen olisi voinut olla varteenotettava vaihtoehto veronkevennyksille. Ilmaisun "moista talouspolitiikan takapakkia" kauhisteleva sävy vihjaa ironiasta, jonka mukaan kansainväliset talousjärjestöt tunteenomaisesti kavahtavat järkeviäkin ratkaisuja, jos ne poikkeavat niiden omaksumasta hallitsevasta opista.

Jutun lopussa kertoja selostaa valittua talouspoliittista linjaa. Tavoitteena on pienipalkkaisen työn tekeminen kannattavaksi, mikä kannustinloukkujen välttämiseksi edellyttää veronkevennyksiä myös suurituloisille:

Oppiin sisältyvät myös ajatukset, että työttömyys on suurempi sosiaalinen ongelma kuin tuloerot, ja että työllisyyttä edistäviä rakenneuudistuksia on vaikea tehdä tuloeroja kasvattamatta.

Rakenneuudistuksilla tarkoitetaan ensisijaisesti tämänkertaista selvästi isompaa työn verotuksen alennusta. Koska sellaista ei voi rahoittaa muita veroja kiristämällä, hallitus joutuukin ehkä jo ensi vuonna ottamaan kantaa suorasukaiseen ehdotukseen, että veroale maksetaan leikkaamalla työikäisten sosiaalietuuksia. (HS 4.9.)

HS:n avausjuttu onnistuu varsin mallikkaasti tiivistämään budjetin talouspoliittiset linjavalinnat. Linjavalinnan perusteita esitetään *epäsuorassa* viittaamatta nimeltä mihinkään lähteeseen, mutta *epäsuorassa* esitetyt jaksot tuovat hallituksen näkökulman esiin kuten hallituksen edustajat luultavasti olisivat sen itsekkin tuoneet. Tulkitseva kertoja kontekstoi hallituksen ratkaisut ja niiden perustelut havainnollisesti eikä kovinkaan kuivasti.

IL keskittyi kommenttijutuissaan HS:ia enemmän ruotimaan hallituksen suhdannenäkemyksiä. IL:n pääkirjoituksessa hallituksen sanotaan ponnistavan kansalaisten tulevaisuudenuskon varassa työttömyyden puolittamiseen:

Tulevaisuudenusko on toipumisen välttämätön edellytys. Budjetti vahvistaa sitä aidolla tavalla, vaikka (vaali)propagandaakin tarjotaan riittämiin. Toisinaan valtion ja kuntien omat toimet ovat silti ristiriitaisia: henkilöstöä irtisanotaan vähäisten säästöjen takia – eli siirretään työttömyysmenojen pii-

riin. Kuitenkin kohtuullisen varma työpaikka vahvistaisi parhaiten etenkin nuorten tulevaisuudenuskoa. Työelämän moninaisiin rakennekysymyksiin onkin palattava. (IL 4.9.)

Jalmari Torikka käy kolumnissaan läpi tahoja, joiden luottamusta hallitus budjetillaan tavoittelee. Yhtä hallituksen *epäsuoraa* virkettä lukuun ottamatta koko juttu on *tulkintaa*. Kertoja kuvailee eri tahojen reaktioiden perusteella budjettilinjaa myönteiseen sävyyn viittaamatta vaihtoehtoihin ratkaisuihin:

Työttömät antavat luottamuksensa vasta kun kokevat tilanteen korjaantuvan. Oppositiolta ei tule luottamusta vinkumallakaan.

Kaiken kaikkiaan ei budjetin ristiminen ihan poskelleen mene. Ja jos se ei ole täydellinen luottamusbudjetti, niin luottobudjetti ainakin. Luottoa on edelleen otettava miljarditolkulla. (IL 4.9.)

Etujärjestöjen kommentaiteista kertova juttu muistuttaa HS:n vastaavaa budjetin valmistumisen yhteydessä julkaisemaa juttua.¹⁸⁸ Nyt kertoja kuitenkin esittää ingressissä lyhyen yhteenvedon etujärjestöjen näkemyksistä. Järjestöt reagoivat tässäkin jutussa vain hallitukseen, eivät toisiinsa:

Lipposen hallituksen toinen budjetti saa etujärjestöiltä pääasiassa myönteisen vastaanoton. Yksityiskohdista järjestöt löytävät runsaasti huomautettavaa, mutta veroja keventävää ja kulutusta piristävää päälinjaa pidetään laajalti oikeana. (HS 4.9.)

Esimerkkikansalaisten näkökulmaa valottavassa juttutyypissä kertoja eläytyy toimijoiden näkökulmiin:

LOHJA—"Hallituksen esityksestä hyötyvät taas ne, jotka eivät ole laman käyntiä vielä huomanneetkaan", sanoo lohjalainen **Jari Sohlberg**, 38.

"Ne, joilla on töitä saavat rahaa lisää, ja työttömien asema vaikeutuu. Kiulu työssä olevien ja työttömien välillä kasvaa edelleen."

Ensi vuoden aikana Sohlbergien perhe hyötyy itsekin veronkevennyksestä, mutta tulevaisuus saattaa kääntää tilanteen päällelleen, koska perheen äiti **Teija**, 36, on työtön. Jos hän ei saa oman alansa työtä, lasketaan seuraava ansiopäiväraha kymmenen kuukauden työllistämistöiden palkasta. Teija ei tiedä, että kukaan olisi onnistunut saamaan entisen suuruista palkkaa työllistämistöistä. (HS 4.9.)

Jutussa kuvaillaan perheen elämäntilannetta vuoroin *suorana* vuoroin *eläytymisenä*. Jutun painopiste on tulonjako- ja työllisyyspolitiikassa. Toisin kuin HS:n budjettikoosteen avausjutussa, hallituksen linjan perusteluja ei

---

¹⁸⁸ Ks. luku 9.1.5.

esitetä. Juttu on yksinäkökulmainen, koska kertojan eläytyy Sohlbergien tilanteeseen.

IL:ssä samaa juttutyyppeä edustaa piika- ja palvelukeskustelun aihe-
maan liittyvä juttu:

Siivousta ja muuta kotipalvelua tarjoavassa seitsemän naisen osuuskun-
nassa tervehditään tyytyväisinä hallituksen aikeita edistää kotitalouksien
työllistämismahdollisuuksia verohelpotuksin tai suoralla rahatuella.

- Kotitalouksille pitäisi olla samantekevää ostavatko ne palvelunsa yk-
sityiseltä siivoojalta tai yritykseltä, osuuskunnan jäsen Ritva Nevalainen
edellyttää. (IL 4.9.)

Juttu on taitettu piika- ja tuloloukkukeskusteluja yleisemmin käsittelevän
jutun kainaloon. Tässä yleisemmässä jutussa kertoja kommentoi tulolouk-
kuajattelua ironisesti ja esittää kielteisiä kommentteja suorasukaisesti
tulkintana:

Eritoten työttömiä kiinnostava aihe on ns. työttömyysloukkuongelma. Sillä
tarkoitetaan tilannetta, jossa on houkuttelevampaa elää sosiaaliturvan va-
rassa kuin mennä huonopalkkaiseen työhön. Ongelma ratkeaa heikentämäl-
lä työttömyyskorvauksia ja sosiaalitukia niin paljon, että työhaluja alkaa
löytyä.

Tämä karu perusidea on muotoiltu niinikään Alhon vetämän tulolouk-
kutyöryhmän raportissa kauniimmin. Ei olekaan ihme, että demarien edus-
kuntaryhmä älähti valtiovarainministeriön alivaltiosihteeri Johnny Åkerhol-
min pamautettua viime keväänä suoraan, että tarkoituksena on ottaa työttö-
miltä ja antaa rikkaille.

Lisää työpaikkoja työttömyysloukun purku ei tuo. (IL 4.9.)

Talouspoliittisen linjan kommentoinnin ohella lehdet kertoivat myös **yksit-
täisistä budjettiratkaisuista**. Talouspolitiikan aihemaan liittyivät kannus-
tinloukkutyöryhmän esityksistä tehdyt ratkaisut. Näiden juttujen kerronta oli
lähinnä *selostusta*. Kertoja kertoi omasta näkökulmastaan hallituksen ratkai-
suista niitä juurikaan tulkitsematta:

Hallitus leikkaa ensi vuonna työttömyysturvasta 800 miljoonaa markkaa,
uudistaa kotihoidon tuen sekä sovittelee tuloja ja sosiaaliturvaa työntekoa
ja opiskelua suosivaksi.

Työttömyysturvaleikkaukset ajettiin pääosin läpi jo viime keväänä sen
jälkeen, kun laajalla lakolla uhanut ay-liike taipui sopuun. (HS 4.9.)

Kaikkiaan budjetin julkaisupäivän talouspoliittisessa keskustelussa korostui
lehtien oma analyysi ja kommentointi. Budjettiratkaisut selostettiin neutraa-
listi, mutta erityisesti ministereiden budjettipuheita kertojat tulkitsivat varsin
näkyvästi uutisissakin. HS:n budjettikoosteen avausjutun analyysi hallituk-
sen budjettilinjasta toi kiitettävästi esiin tarjolla olleet vaihtoehdot ja esitti

myös reilun tuntuisesti hallituksen valitseman linjan perustelut. Opposition ja etujärjestöjen kommentteissa toisteltiin samoja argumentteja kuin ennenkin, eivätkä lehdet nähneet vaivaa näiden kommenttien rinnastamisessa toisiinsa tai vastakommenttien hankkimisessa.

9.1.8. Lähetekeskustelussa toisteltiin aiempia lausumia

Budjetin lähetekeskustelu eduskunnassa ei tuonut enää uusia avauksia. Ilta-lehti raportoi vain keskustelun ensimmäisestä päivästä. Sen uutisessa kertoja luonnehti keskustelua vaisuksi, taivasteli ministereiden poissaoloa ja kommentoi epäasiallisesti Arja Alhon puheenvuoroa kannustinloukkutyöryhmän tuloksista:

Eduskunnassa ihmeteltiin ministeri Alhon budjettiin liittymätöntä puheenvuoroa. Selitykseksi löytyi se, että Alho ei ollut päässyt puhumaan budjetin esittelytilaisuudessa viime viikolla. Väitettiin jopa, että tämä on ainoa keino, millä Alho saa puheilleen kuuntelijoita. Lisäksi budjettikeskustelu televisioitiin. (IL 11.9.)

Ehkä jotkut kansanedustajat tai toimittajat olivat ihmetelleet Alhon puheenvuoroa ja esittäneet katkelmassa mainitut heitot. Passiivin käyttö suojaa sekä näitä vitseinikkareita että kertojaa. Lausumien esittäjä jää epäselväksi. Toimittajalta passivointi ei kuitenkaan vie vastuuta. Helsingin Sanomissa tilanne selostettiin asiallisesti:

Alho sai poikkeuksellisesti avata budjettikeskustelun tällä esittelypuheenvuorolla. Se oli määrä pitää jo viikko sitten, mutta Alholta evättiin viime hetkessä tilaisuus puhua. Poikkeuksellinen keskustelunavaus herätti nyt eduskunnassa hämmästyä. (HS 11.9.)

HS:kin käytti häivytystä. Lukijalle jäi epäselväksi, kuka epäsi puheenvuoron ja ketkä hämmästyivät eduskunnassa. Nämäkin asiat olisi voinut selvittää ja kertoa. Nyt lukijaa jäi ihmetyttämään, mitä episodin taustalla oli.

IL:n uutisessa (11.9.) ei ollut lainkaan argumentoivaa budjettikeskustelua. Kertoja toteaaakin jutun lopussa, että "itse asiassa budjettitaistelu käytiin jo keväällä, jolloin ratkaistiin mm. työttömyysturvavaleikkaukset".

HS raportoi ensimmäisestä lähetekeskustelupäivästä kolmessa uutisessa. Hallituspuolueiden puheenvuorot olivat omassa jutussaan, opposition puheenvuorot omassaan ja selostus Alhon kannustinloukkupuheenvuorosta omassaan. Ben Zyskowicz (kok) ja Liisa Jaakonsaari (sd) jatkoivat työttömyyskiistan aiheilmajuonetta:

Zyskowicz muistutti teollisuusmaiden järjestön OECD:n todenneen maara-portissaan, että työllisyystavoitteen saavuttaminen edellyttää lisää rakenteellisia uudistuksia. Sdp tuomitsi kesällä raportin uusliberalistiseksi. Kokoomusjohtaja muistutti, että Ruotsissa sosiaalidemokraattinen vähemmistöhallitus ajaa työelämän joustoja työllisyyden edistämiseksi.

"Sdp:n on vihdoin päätettävä, pitääkö se kiinni hallitusohjelman työllisyystavoitteesta ja luopuu lähinnä SAK:laisen ammattiyhdistysliikkeen hallituksen työllisyyspolitiikalle asettamista rajoitteista vai tyytyykö se ayliikkeen sallimiin puitteisiin ja luopuu samalla hallitusohjelman työllisyystavoitteesta", Zyskowicz sanoi.

Kokoomuksen mukaan hallituksen työllisyyspolitiikka ei voi eikä saa olla alisteista etujärjestöjen tahdolle. Kolmikantaisesta valmistelusta ei tarvitse luopua, mutta hallituksella on viime kädessä vastuu, Zyskowicz täsmensi.

Työministeri **Liisa Jaakonsaari** (sd) totesi myöhemmin, että Zyskowicz pyrkii ideologisista syistä lisäämään isäntävaltaa puhuessaan työelämän kysymyksistä. (HS 11.9.)

Kertoja liittää *selostuksessa* Zyskowiczin OECD-muistutuksen aiheelman aiempiin vaiheisiin. Samalla se korostaa kiistakehystä. Toisen kappaleen suora esitys on niin provosoivaa, että kiistakehys ei kertojan selittelyjä kaipaa. Kolmas kappale tarvitaan oikean kuvan antamiseksi Zyskowiczin tarkoituksesta. Kiistaa se pikemminkin lieventää. Toimittaja on ehkä nähnyt vaivaa työttömyyskiista-teeman elvyttämiseksi kysymällä erikseen kiistan toiselta osapuolelta, Liisa Jaakonsaarelta, kommenttia Zyskowiczin puheeseen.

Opposition kommentteista kertovassa uutisessa keskustapuolue toisti hallituksen työllisyyspolitiikkaan kohdistuvan kritiikkinsä:

Keskustan mukaan talousarvio ei sisällä lainkaan työttömyyttä laskevia toimia. Hallitus on päinvastoin lisäämässä työttömyyttä kuntiin, lapsiperheisiin ja elintarviketalouteen.

"Tosiasiaassa hallitus on puolittanut uusien työpaikkojen määrän ja vakauttanut työttömyyden", Saari sanoi. (HS 11.9.)

Kertoja olisi voinut korostaa keskustahyökkäyksen hyökkäyslunnetta sita-toimalla ilmaisun "lainkaan työttömyyttä laskevia toimia" samalla tavoin, kuin se teki budjettiriihen jälkeen keskustakritiikistä raportoidessaan. Nyt väite toimien täydellisestä puuttumisesta kerrotaan kiinnittämättä siihen erityistä huomiota. Lukijan tehtäväksi jää muistella, mitä hallitus on tehnyt tai sanonut tekevänsä työllisyyden parantamiseksi. Jälkimmäisen kappaleen *suora* on jälleen poimittu siihen sisältyvän ironisen sanaleikin takia. Tällaisia nokkeluuksia budjettijutuissakin on syytä viljellä lukijan pitämiseksi vireänä.

HS julkaisi budjetin lähetekeskustelusta uutisia seuraavinakin päivinä, mutta niissä käsiteltiin lähinnä verokysymyksiä, erityisesti tuloveronkeven-

nysten aihemaan liittyvää kiistaa siitä, olisiko kevennyksissä pitänyt suosia enemmän pientuloisia.

9.1.9. Suomalainen aihe: yhteenvetoa

Talouspolitiikan ja työttömyyden suomalaiset ohjelmajuonteet erosivat dialogisuudeltaan toisistaan selvästi. Yksissä juonteissa lehdet tukivat hankekehityksen tukeutuen hallitusta kommunikatiivisen vallan hankkimisessa. Valtiovarainministeri Sauli Niinistö kuvattiin karskiksi sankariksi, joka valtiontalouden edun nimissä tekee välttämättömät ratkaisut. Tällainen oli erityisesti ohjelman ensimmäinen, lähinnä valtiovarainministeriön budjettiesityksen valmistumiseen liittyvä juonne (luku 9.1.1). Ohjelmajuonteesta oli joitakin yksittäisiä hallituksen linjaa kyseenalaistaneita puheenvuoroja, mutta niihin ei reagoitu, eivätkä lehdet näyttäneet yrittävänkään saada hallituksesta niihin kommentteja. Sen sijaan lehdet tukivat omissa nimissäänkin hallituksen linjaa.

Ongelma- tai kiistakehykseen nojaavat ohjelmajuonteet olivat hankejuonteita moniäänisempiä. Ongelmakehykseen tukeuduttiin erityisesti työttömyyden kysyntä- ja tarjontaluonnetta (9.1.2) sekä työn jakamista (9.1.4) koskevissa juonteissa. Niissä puheenvuoroja esitettiin paljon mielipidejuutuissa, ja keskustelijoina oli myös poliittisesta järjestelmästä suhteellisen riippumattomia tahoja. Hallituksen linjalle vaihtoehtoisia näkemyksiä esitettiin ja perusteltiin. Dialogisuuden kannalta ongelmallisinta oli, etteivät hallituksen edustajat juuri reagoineet esitettyihin näkemyksiin. Poikkeuksen teki VM:n Johnny Åkerholm, joka perusteli kirjoituksessaan kielteistä kantaansa työn jakamiseen. Hänkään ei suoraan viitannut aiempiin puheenvuoroihin, vaan esitti kantansa ikään kuin irrallisena asiantuntijakirjoituksena. Åkerholmin kirjoitus sai kuitenkin useita vastakommentteja. Jälleen toistui se havainto, että valtaa käyttäviin tahoihin haetaan julkisuudessa kontaktia, mutta nämä tahot eivät tähän kontaktin hakuun juuri vastaa. Toimitukset olisivatkin voineet ohjelmajuonteiden lopuksi tehdä yhteenvetojutut, joissa myös talous- ja työllisyyspolitiikasta vastaavat tahot olisivat perustelleet kantojaan ja vastanneet saamiinsa kommentteihin.

Poliittinen eliittikin keskusteli työttömyydestä, mutta tällöin tukeuduttiin ongelmakehyksen sijasta pikemminkin kiistakehykseen. Ensimmäisessä tällaisessa ohjelmajuonteesta (9.1.3) osapuolina olivat hallituspuolueet, sosiaalidemokraatit ja kokoomus, joiden välistä työttömyyskiistaa lehdet kärjistivät parhaansa mukaan. Osoittamalla poliitikkojen piikittelyt suoran esityksen avulla sananmukaisiksi sitaateiksi kertoja lisäsi niiden provosoivuutta ja erottautui samalla itse sivustakatsojaksi. Vielä voimakkaammin kärjistäväk-

si ja näkökulmia erottavaksi tekniikaksi osoittautui yksittäisten ilmaisujen sitointi.

Poliittisen eliitin edustajat esittivät puheenvuoroja, joissa retorisin keinoin korostettiin erimielisyyttä, vaikka itse asiasta oltiin varsin yksimielisiä. Esimerkiksi pääministeri Paavo Lipposen syytökset kokoomuksen uhopoliitikasta ja isäntävallasta lähenivät tällaista retoriikkaa. Päinvastaista retoriikkaa on sovun rakentaminen yleisellä tasolla, vaikka konkreettisista toimenpiteistä oltaisiin erimielisiä. Ben Zyskowicz käytti tätä retoriikkaa kannattamalla neuvotteluja etujärjestöjen kanssa "tarpeellisilta osin". Sitoinnin avulla kertoja osoitti lukijalle, että Zyskowiczin ehdottama yksimielisyys oli näennäistä ja itse erimielisyys koski tarpeellisten osien alaa.

Sitoinnin hienovireinen käyttö oli tavallisempaa Helsingin Sanomissa kuin Iltalehdessä. Kertoja ohjasi tarkkaavaista lukijaa sitoinnin avulla puheenvuorojen pinnan taakse perustavampia jännitteitä koskeviin tulkintoihin. Olisi kuitenkin ollut toivottavaa, että yksimielisyyden ja erimielisyyden rajoja olisi jutuissa etsitty hienovireisten vihjeiden ohella myös suoraviivaisemmin. Lehdet olisivat voineet aktiivisemmin rinnastaa eri näkökantoja ja patistaa toimijoita tarkentamaan kantojaan. IL:ssä tällaista suorasukaisuutta oli HS:a enemmän. Esimerkiksi Ben Zyskowiczin työllisyyskannottoon IL kysyi sosiaalidemokraattien kansanedustajan Reijo Laitisen kommentit. Näin syntyi kantoja täsmentävää dialogisuutta.

Budjettiriihen jälkeen poliittinen eliitti esiintyi edelleen kiistakehyksessä, mutta nyt osapuolina olivat hallitus ja erityisesti keskustaoppositio (9.1.6). Keskustan retoriikka oli varsin hyökkäävää ja ainakin uutisissa esitetyssä muodossaan epämääräistä. Lehdet kärjistikivät uutisissa kiistaa, mutta pääkirjoituksessa IL kritisoi keskustaa yleisestä sättimisestä ja hallituksen kaikkien päätösten leimaamisesta epäonnistuneiksi.

Poliittisessa journalismissa on tapana kärjistää kiistoja valitsemalla poliitikkojen puheista kärkevimmit sanakäänteet. Poliitikkojen ajatellaan olevan itse vastuussa lausumistaan. Olisi kuitenkin ollut mahdollista jättää keskustan hyökkäävät lausunnot hieman vähemmälle huomiolle ja sen sijaan vertailla enemmän keskustan työreformin ja hallituksen kannustinloukuprojektin eroja ja yhtäläisyyksiä. Lehtien missiona olisi tässäkin voinut olla yksimielisyyden ja erimielisyyden rajan täsmentäminen sen sijaan, että ensin herkuteltiin sättivillä lausunnoilla uutisissa ja sitten paheksuttiin niitä pääkirjoituksessa.

Budjettiriihtä edeltävä hallituksen sisäinen kiistajuonne (9.1.3) vaikutti kärjistävyydestään ja strategisuudestaan huolimatta kuitenkin jollain tapaa hyödylliseltä, koska siinä ehkä saatiin käsiteltyä kokoomuksen ja sosiaalidemokraattien asenne-eroavuuksia, joita olisi voinut olla vaikea saada esiin

pelkästään työttömyyden syitä ja ratkaisukeinoja koskevassa kommunikatiivisessa keskustelussa. Työministeri Liisa Jaakonsaari luonnehtikin myöhemmin kiistaa "terapeuttiseksi". Jaakonsaari tosin pani itse koko kiistan alulle mollaamalla kokoomusta Pohjolan Työn haastattelussa.

Voi olla, että sopiva määrä liioittelevaa ja kärjistävää strategisuuttakin on julkisessa keskustelussa joskus tarpeen, mutta se voi toimia dialogisesti ainoastaan, jos se on vastavuoroista eikä jää toistamaan itseään. Sekä hallituksen sisäisessä että hallituksen ja keskustan välisessä kiistassa kyse oli todennäköisesti paljolti puolueiden omille kannattajille suunnatuista näytöksistä, joissa puolueen profilia terävöitettiin, johtajien asemaa vahvistettiin ja eroa poliittisiin vastustajiin korostettiin.¹⁸⁹

Hallituksen budjettiesityksen valmistumisen (9.1.5) ja budjetin julkistamisen (9.1.7) yhteydessä muotoutuneissa aiheilmajuonteissa tukeuduttiin useisiin kehyksiin ilman että niistä mikään olisi erityisesti korostunut. Hallitus sai esitellä saavutuksiaan omasta näkökulmastaan, ja lehdet dialogisoivat raportointia omilla tulkitsevilla kommentteillaan. Myös opposition ja intressitahojen kommentteja esiteltiin. Juonteiden dialogisuuden kannalta ongelmallisinta oli se, että hallituksen saamia kritiikkejä ei juuri rinnastettu toisiinsa eikä hallitus vastannut saamiinsa kommentteihin.

9.2 Talouspolitiikan ja työttömyyden aiheilma ruotsalaislehdissä

Talouspolitiikan ja työttömyyden aiheilman taustalla oli Ruotsissakin vuosikymmenen alun talouskriisi. Keskustelun kohteena olivat erityisesti keinot, joilla selvittäisiin laman perinnöistä, kuten valtion velasta, työttömyydestä ja budjettialijäämästä. Keskustelussa kiteytyi kaksi talouspoliittista linjaa: "säästävä" linja korosti tiukkaa rahapolitiikkaa ja tähtäsi matalaan korkoon ja inflaatioon, kun "elvyttävän" suuntauksen iskusana oli "förtro-endechock", eli kulutuskysynnän rohkaisuun tähtäävät toimet. Näiden linjojen välistä keskustelua viritti erityisesti viiden sosiaalidemokraattisen ekonomistin kirjoitus, jossa he kritisoivat hallituksen inflaationvastaista politiikkaa ja ehdottivat kotimaisen kysynnän elvyttämistä, vaikka inflaatio hiukan kiihtyisikin.

Talouspoliittisen linjakeskustelun ohella toinen tärkeä teema oli niin sanottu jakopolitiikka (fördelningspolitik), jolla haluttiin jo alkaa tukea lamasta ja leikkauksista eniten kärsineiden asemaa. Pääministeri Göran Persson nosti jakopolitiikka-teeman esiin hallituksen kokouksessa Harpsundissa, ja

---

¹⁸⁹ Vrt. Edelmanin konstruktionistinen politiikkakäsitys edellä luvussa 2.2.

myöhemmin teema innosti jopa Dagens Nyheterin ja Aftonbladetin keskinäiseen sananvaihtoon aiheesta. Jakopolitiikka tuntuu Ruotsissa olevan neutraalimpi termi kuin Suomessa. Ruotsissa sillä tarkoitetaan hyvinvointivaltiollisia toimenpiteitä. Suomessa taas jakopolitiikalla tarkoitetaan usein talouden kokonaisuudesta piittaamatonta etuisuuksien jakamista esimerkiksi oman vaalimenestyksen parantamiseksi. Anu Kantolan (2002, 149) tulkin mukaan suomalaiset talouspolitiikan päättäjät eivät enää 1990-luvun puolivälissä katsoneet valtion olevan vastuussa eri ryhmien tasa-arvoisen toimeentulon turvaamisesta, vaan sen sijaan valtion tulonjakoa tasoittava politiikka nähtiin helposti "korporatiivisena tai sairaana vuorovetona ja etujen takaamisena".

Kolmanneksi ruotsalaisessa keskustelussa korostui työttömyysteema, joka oli koko ajan näkyvästi esillä. Eniten keskustelua herätti hallituksen tavoite puolittaa avoin työttömyys kahdeksasta neljään prosenttiin vuoteen 2000 mennessä. Hallitus ei itsekään pitänyt budjettiin liittyvissä skenaarioissa tavoitteeseen pääsemistä todennäköisenä. Valtiovarainministeriön laskemassa "perusvaihtoehdossa" avoin työttömyys laskisi vuoden 1996 7,7 prosentista 5,7 prosenttiin vuonna 2000. Tämän lisäksi taloussuunnitelmassa esitettiin myös "nopean kasvun vaihtoehto", jossa työttömyys tavoitteiden mukaisesti puolittuisi. Työttömyysteema korostui erityisesti budjetin julkistamisen yhteydessä.¹⁹⁰

Talouspolitiikan ja työttömyyden aiheeseen viitattiin 103:ssa Dagens Nyheterin ja 67 Aftonbladetin jutussa, ja se oli näissä lehdissä syksyn 1996 laajin budjettiaihelma.¹⁹¹

9.2.1. Antaa inflaation kasvaa!

Viisi sosiaalidemokraattista ekonomistia¹⁹² avasi talouspolitiikan linjakeskustelun ehdottamalla yliökirjoituksessaan (DN 31.7.) elvytystä inflaation kasvun uhallakin. He pitivät ruotsalaisen työttömyyden pääsyynä heikkoa ja heikkenevää kysyntää ja määrittelivät hallituksen politiikan inflaation torjuntaan tähtäävän rahapolitiikan ja budjettisaneerauksen yhdistelmäksi. Kirjoittajien mielestä hallitus voi ehkä saada reaalikorot tällä tavoin alas, mikä

---

¹⁹⁰ Syksyllä 1996 työttömyysongelma korostui myös televisiouutisten budjettijulkistustuuksissa. Sen sijaan vuosina 1994 ja 1995 työttömyyttä ei korostettu, vaan keskeisempänä teemana erityisesti 1994 oli budjetin alijäämäisyys. (Mårtensson 2000/1998.)

¹⁹¹ Ks. edellä luku 7.3.

¹⁹² Kirjoittajat olivat europarlamentaarikko Sören Wibe, TCO:n pääekonomisti Roland Spånt sekä professorit Rudolf Meidner, Börje Kragh ja Karl-Gustav Löfgren.

puolestaan lisäksi investointeja ja pitäisi palkankorotukset maltillisina. Työllisyys parani kuitenkin liian hitaasti, ja sosiaaliset erot kasvaisivat.

Ekonomistit ehdottivat rahapolitiikan keventämistä siten, että keskuspankki (riksbank) alentaisi lyhyitä korkojaan, mikä puolestaan saisi muutkin korot laskuun. Tämä taas lisäisi kulutusta ja investointeja. Jos kruunun arvo samalla heikkenisi, se olisi kirjoittajien mielestä vain hyväksi, koska vientiteollisuus oli kärsinyt vahvasta kruunusta. Myös finanssipoliittiset toimet olisivat kirjoittajien mukaan tarpeen:

För att komma till rätta med detta krävs att det skapas en bred politisk enighet om att garantera sysselsättningen inom offentlig sektor, om en ökad inkomstutjämning och om de sociala trygghetssystemen. Även här anser vi att man bör lägga om kursen. Man bör klart deklarerat att det långsiktiga målet är att återupprätta ett Välfärds-Sverige där varje människa skall känna trygghet inför framtiden. Denna trygghet är inte något hinder för förnyelse och tillväxt, tvärtom. Bara människor som är trygga törs satsa inför framtiden. Då man vet att det finns arbete så motsätter man sig inte teknologiska förnyelser som rationaliserar bort arbetskraft. (DN 31.7.)

Kirjoittajat totesivat tavoittelemiensa vahvan julkisen sektorin, hieman korkeamman inflaation ja heikomman kruunun olevan ristiriidassa EMU-vaatimusten kanssa. Siksi heidän mukaansa olisikin tarpeen löytää poliittinen keino, jolla voitaisiin pysyä rahaliiton ulkopuolella. Ekonomistien kirjoitus edusti luvun 4.3 termein kasvattavaa ja elvyttävää budjettipoliittista linjaa, ja se haastoi näin hallituksen säästävän linjan. Kirjoitus oli provosoiva ja hyvin perusteltu. Taloustieteellisten ja arvoargumenttien ohella siinä esitettiin käytännöllisiä toimenpiteitä.

Dagens Nyheter reagoi ekonomistien kirjoitukseen pääkirjoituksessaan jo seuraavana päivänä. Lehden mielestä poikkeaminen EMU-kriteereistä johtaisi korkeampiin korkoihin ja heikompaan valuuttaan. Lehti tuki näkemystään kahdella lainauksella:

Om EMU bildas ökar trycket på Sverige att genomföra strukturreformer på arbetsmarknaden och föra en penning- och finanspolitik av EMU-typ, bedömer S-E-Bankens chefekonom Klas Eklund (DN Debatt 14/7). "Det finns ingen behaglig väg utanför EMU" (finansminister Erik Åsbrink, DN 10/6). (DN 1.8.)

Pääkirjoitus päättyi toteamukseen, että on korkea aika saada EMU-keskustelu vauhtiin, mutta että kansallinen talouspoliittinen linja hieman korkeamman ruotsalaisen inflaation kera ei käytännössä ole vaihtoehtojen joukossa. Lehden mukaan ehdotettu politiikka olisi ehkä mahdollista maalle, joka olisi tunnettu vakaasta ja luotettavasta taloudenhoidostaan muttei korkeasta inflaatiostaan ja natisevasta valtiontaloudestaan tunnetulle Ruotsille.

DN siis vastasi nopeasti ekonomistiviisikon näkemyksiin ja piti niitä epärealistisina. Perustelut olivat tuttua välttämättömyysretoriikkaa (Pekonen 1991, 83-86; Kantola 2001, 65-67): markkinat rankaisevat, jos tiukasta taloudenpidosta lipsutaan. Markkinareaktiot onkin tietysti otettava huomioon, ja kysymys on lopulta optimin etsimisestä säästö- ja elvytystavoitteiden väliltä.

Yleisönosastossa (DN 1.8.) Bo Bengtsson esitti korkoelvytystä hyvin samassa hengessä kuin ekonomistiviisikkokin kuitenkin viittaamatta heidän kirjoitukseensa. Myöskään Bengtssonin kirjoitukseen ei myöhemmin viitattu.

Talouselämyksen kommenttijutussa¹⁹³ (DN 2.8.) ekonomistiviisikon näkemykset rinnastettiin valtiovarainministeri Erik Åsbrinkin päinvastaiseen kantaan. Juttuun rakennettiin kasvokkai keskustelua simuloiva asetelma.¹⁹⁴ Tulkitseva kertoja esitti oman näkemyksensä sekä viisikon että Åsbrinkin näkemyksiä pätevämmäksi:

Högre inflation skulle ge lägre arbetslöshet, hävdar en grupp socialdemokratiska ekonomer. Inte alls, kontrar den socialdemokratiska finansministern Erik Åsbrink. Men debatten handlar egentligen om fel saker. Den betydligt intressantare frågan är i stället varför Sverige som har en inflationstakt i nivå med Tysklands, måste ha en real ränta i nivå med Greklands.

(DN 2.8.)

Ekonomistiviisikon aloitetta kommentoitiin myös muut lehdet -osastossa (DN 3.8.). Per Åhlström sosiaalidemokraattisesta Nya Norrland lehdestä katsoi, että viisikon politiikka olisi sinänsä oikeaa, mutta se pitäisi saada koko EU:n yhteiseksi politiikaksi. Kokemukset yrityksistä poiketa yleisestä linjasta eivät ole rohkaisevia. Liberaali Västmands Läns Tidning puolestaan ilmaisi tyytyväisyytensä siitä, että valtiovarainministeri Erik Åsbrink nopeasti, kohteliaasti ja päättäväisesti ilmoitti, ettei hallitus lähde viisikon ehdottamalle linjalle. Lehti piti kuitenkin riskinä, että vaatimukset politiikan muuttamisesta ehdotettuun suuntaan lisääntyvät.

Toimittaja Olof Santesson jatkoi keskustelua kolumnissaan (DN 3.8.), jossa hän rinnasti ekonomistiviisikon ehdotuksen amerikkalaisessa Foreign Affairs -aikakauslehdessä käytyyn keskusteluun. Siinä valtiotieteilijä Ethan

---

¹⁹³ Kutsun kommenttijutuksi taustajuttuja, joissa toimittaja kommentoi puheena olevaa asiaa pääasiassa tulkitsevana kertojan esityksenä. Osa jutuista muistuttaa toimittajien kolumneja, osa on lähempänä tapahtumia taustoittavaa artikkelia. DN:ssä kommenttijutut on usein merkitty Analys-vinjetillä. Määrällisessä erittelyssä olen luokitellut kommenttijutut lehden artikkeleiksi.

¹⁹⁴ Ks. edellä luku 8.6.

Kapstein syytti valtioiden johtajia liiasta keskittymisestä valtiontalouden tasapainoon ja vakaaseen valuuttaan:

"Likt den tyska eliten i Weimar avfärdar de växande arbetarmissnöje, politiska ytterlighetsrörelser och tillståndet för arbetslösa och lågavlönade som marginella problem jämfört med den icke ifrågasatta betydelsen av stabil valuta och balanserad budget." (DN 3.8.)

Kertoja esitti Kapsteinin ja häntä kommentoineen taloustieteilijän Paul Krugmanin argumentit lähinnä sisäkentän tekniikoin. Krugman tyrmäsi Kapsteinin ehdotuksen alijäämäisestä budjetista ja sanoi olevan paljon näyttöä, että inflaatio aiheuttaa lisää inflaatiota. Krugman piti työttömyyden syynä teknisestä kehityksestä juontuvaa heikosti koulutetun työvoiman kysynnän laskua.

Vad ska man då göra för att rädda jobb i västvärlden? Mot "enkla" lösningar som allmänt expansiv politik eller protektionism mot import från u-länder sätter han [Krugman] ett stöd åt låginkomsttagare som så långt det är möjligt inte ökar kostnaden för arbetsgivare att anställa denna arbetskraft. (DN 3.8.)

Kertoja esitteli molempien kirjoittajien näkemyksiä yrittäen tiivistää niiden keskeiset väitteet ja perustelut. Kertoja ei kärjistänyt kirjoittajien välistä kiistaa, vaan tuntui pikemminkin etsivän heidän avullaan ratkaisua työttömyysongelmaan. Tähän viittaa esimerkiksi yllä esitetyn katkelman retorinen kysymys. Ongelmakehys siis jäsensi juttua kiistakehystä voimakkaammin. Santessonin kolumni oli sikäli poikkeuksellinen, että siinä Kapstein pääsi vielä omasta näkökulmastaan kommentoimaan Krugmanin kommentteja. Kapstein ei kuitenkaan enää esittänyt lisäperusteluja, vaan totesi vain Krugmanin inflaatiovaroitusten kuulostavan ontoilta ja esityksen matalapalkkaisten tuesta kalliilta. Kolumninsa lopuksi Santessonin kertoja asettui vastustamaan elvytyspolitiikkaa:

ORON FÖR bristande politiskt ledarskap delas av många. Men bygger inte Kapsteins och andras tilltro till expansiv finanspolitik på att det går att ha precis så lite inflation som behövs för att få fart på ekonomin? Det är en fävitks dröm. (DN 3.8.)

Santessonin kolumni oli yksi budjettiaineiston dialogisimmista, koska siinä niin kertoja kuin referoidut keskustelijatkin pohtivat puheena olevaa ongelmaa omista näkökulmistaan, ja nämä näkökulmat rinnastuivat melko tasavahvasti toisiinsa. Kolumnissa oli poikkeuksellista myös runsas sisäkentän tekniikoiden käyttö. Luonnollisesti kertoja *tulkinnan* avulla sanoi viimeisen sanan, mutta kyse olikin toimittajan omasta kolumnista.

DN:n politiikan toimituksen päällikkö Åke Ekdahl viittasi ekonomistien kirjoitukseen kommenttijutussaan (DN 4.8.), jossa hän piti inflaationvastaista politiikkaa yhtenä mahdollisena hallitusta uhkaavana kiistan aiheena. Vaikka LO tukee Ekdahlin mukaan hallitusta, puolueen johdossa on epäilijöitä, mitä osoitti ekonomistiviisikon kirjoituskin. Ekdahl tarkasteli talouspolitiikkaa poliittisen pelin kehyksessä, ei varsinaisesti kiistakehyksessä eikä myöskään ongelmakehyksessä. Hallitseva esitystekniikka oli *tulkinta*.

Aftonbladet ei puuttunut ekonomistiviisikon kirjoitukseen lainkaan. Lehden toimittaja Rolf Asling asettui kuitenkin kolumnissaan hallituksen inflaationvastaisen politiikan kannalle:

Persson och Åsbrink säger att det inte går att skapa nya jobb med hög inflation, höga räntor och stora underskott i de offentliga finanserna. Det är sant, så är det. Men det är också sant att det strider mot gammal fin socialdemokratisk politik att bekämpa inflationen med växande arbetslöshet.

(AF 7.8.)

Lopuksi Asling totesi, että on jo kiire investoida suotuisampaan yritysilmastoon, joka loisi uusia tuottavia työpaikkoja. Hämäräksi jäi, mitä nämä investoinnit käytännössä olisivat.

Ekonomistiviisikon yliökirjoitus oli merkittävä avaus syksyn 1996 budjettikeskustelussa. Se määritteli talouspolitiikalle kaksi selkeästi toisistaan eroavaa linjavaihtoa: kirjoituksessa ehdotetun elvyttävän ja budjettia kasvattavan politiikan sekä hallituksen edustaman säästävän ja inflaationvastaisen politiikan. Viisikko onnistui politisoimaan hallituksen linjan ja sai valtiovarainministerin sekä useat muutkin vastaamaan esittämiensä näkökantoihin. Osaltaan politisoimisen onnistumiseen vaikutti luultavasti se, että kirjoittajat olivat tunnustettuja talouspolitiikan asiantuntijoita. Toiseksi he olivat sosiaalidemokraatteja, ja heillä ehkä arveltiin olevan todellista vaikutusvaltaa puolueen päätöksentekoon ja siten myös hallituksen ohjeistukseen.

Kiinnostavaa aiheilmajuonteessa oli se, että keskustelu ankkuroitui ongelmakehykseen, ja siinä esitettiin tasapuolisesti sekä hallituksen linjaa puoltavia että sitä vastustavia kantoja. Suomessa hallitus ei puolustanut vastaavalla tavalla linjaansa, vaan kansalaisyhteiskunnan toimijat saivat esittää näkemyksiään yleisönosastossa ja yliöissä ilman hallituksen mainittavia reaktioita. Suomen poliittinen eliitti puolestaan harrasti keskinäistä tölvintää kiistakehukseen nojanneissa jutuissa.

Keskustelua käytiin ensimmäisen viikon aikana vain DN:n mielipidejutuissa, ei uutisissa eikä AF:ssa. Uutismaisimpaan tyyliin teemaa käsiteltiin talousosaston kommenttijutussa (DN 2.8.). Aiheilmasta olisi ehkä voinut

terästää tarttumalla ekonomistiviisikon konkreettiseen ehdotukseen keskuspankin lyhyiden korkojen alentamisesta. Olisi ollut kiinnostavaa lukea asiantuntevia kommentteja tämän toimenpiteen puolesta ja sitä vastaan.

9.2.2. Hyvinvoinnista kannettiin huolta

Ruotsissa budjetin hyvinvointivaikutukset olivat oma keskusteluteemansa selvemmin kuin Suomessa. Laman jälkeiset budjettileikkaukset heikensivät sosiaalietuuksia, mikä herätti kritiikkiä sosiaalidemokraattisessa puolueessa ja ammattiyhdistysliikkeessä. Tässä aiheilmajuonteessa pääpaino ei ollut suhdannepolitiikassa, vaan hyvinvointipolitiikan mahdollisuuksia pohdittiin enemmänkin budjettitasapainon näkökulmasta. Puheenvuoroja esittivät rivi-kansalaiset ja hallituksesta melko riippumattomat tahot. Poliittinen eliitti tuli keskusteluun mukaan elokuun puolivälissä, kun pääministeri Göran Persson sanoi hallituksen Harpsundin-kokouksessa, että säästöpolitiikasta eniten kärsineiden aseman parantaminen pitäisi asettaa talouden yleisen elvytyksen edelle.

Juttuaineiston ensimmäinen aiheilmajuonteeseen liittyvä puheenvuoro esitettiin heinäkuun lopussa, kun sosiaalidemokraattien kristillinen liike (Broderskapsrörelsen) totesi julkilausumassaan suhtautuvansa kriittisesti hallituksen ja keskustan taloudelliseen saneerauspolitiikkaan (DN 30.7.) Puheenvuoroon ei viitattu myöhemmin.

Anders Harlin vastasi yleisönosastossa (DN 2.8.) heinäkuussa yleisön-ostoon kirjoittaneelle ja hyvinvoinnin puolustamista vaatineelle Monica Marcolinille, että kuluja on leikattava, koska rahat ovat loppuneet. Muussa tapauksessa lasku jää nykyisten edunsaajien lasten ja lastenlasten maksettavaksi. Lars Engström puolestaan vastasi Harlinille yleisönosastokirjoituksessaan (DN 8.8.) Kjell-Olof Feldtiin tukeutuen, että yritysvoitot on sijoitettu "toimettomaksi" finanssipääomaksi sen sijaan että niitä olisi investoitu työllistävään yritystoimintaan. Kun valtion budjetti pienenee, yksityisen pääoman vastuu työllistävästä investoinneista kasvaa:

I grund och botten är sammanhagen väldigt enkla. Pengar är ju bara tillfälliga kvitton i en ständig bytshandel. Finns det bara värdepapper att byta blir ingen mätt. Rika i hela världens förenen eder: investera mera i jobb än i värdepapper. (DN 8.8.)

Engström tuntui hyväksyvän Harlinin kannan budjettisäästöjen tarpeellisuu-desta. Ongelmaksi jäi, kuinka hyvinvointi turvataan. Engström heitti haas-teen yrityksille, jotta nämä investoisivat ja turvaisivat näin työllisyyden sekä hyvinvointipalvelujen rahoituksen.

Sosiaalidemokraattien nuorisojärjestön puheenjohtaja Niklas Nordström pohti yliökirjoituksessaan (DN 4.9.) hyvinvointivaltion tulevaisuutta taloudellisten realiteettien näkökulmasta. Hän ei viitannut aiempiin puheenvuoroihin, mutta vaati "juustohöyläleikkausten" sijaan keskittymistä olennaisiin hoito-, hoiva- ja koulutuspalveluihin. Toissijaisempia toimintoja voitaisiin Nordströmin mielestä antaa järjestöjen ja yritysten hoidettavaksi.

Aihelmajuonnetta täydensi uutinen FSI:n¹⁹⁵ tutkimuksesta, jossa kysyttiin ruotsalaisilta, mitä he odottavat politiikalta. Dagens Nyheter nosti uutisensa kärkeen tutkimuksen tuloksen, jonka mukaan ruotsalaisten enemmistö maksaisi mieluummin korkeampia veroja kuin leikkaisi julkisista hoivapalveluista. Kertoja esitti tuloksia varsin tulkitsevaan sävyyn:

Politikerna är i otakt med sina väljare när de skär ned i sjukvården och äldreomsorgen. I väljarkåren är motståndet mot dessa besparingar stort och en majoritet vill hellre ha skattehöjningar. (DN 6.8.)

Kyselyssä hyviä hoivapalveluja piti ehdottomana vaatimuksenaan selvästi yli puolet vastanneista, kun verotuksen alentamista tai verojen korotusten estämistä vaati ehdottomasti vajaa kolmannes vastanneista. Uutisesta ei käynyt selvästi ilmi, mihin tulkinta verojen noston suosimisesta leikkausten vaihtoehtona perustui:

Andra undersökningar från FSI visar att sjukvården är det enda område där motståndet mot besparingar är tämligen kompakt och att 65-70 procent av de tillfrågade hellre tar skattehöjningar. (DN 6.8.)

Perustuiko uutiskärki siis joihinkin muihin tutkimuksiin, kuin nyt julkaisuun kyselyyn? Niin tai näin, joka tapauksessa uutisen voi katsoa tiivistäneen julkiseen keskusteluun ruotsalaisten enemmistön mielipiteen kasvattavan budjettipolitiikan puolesta supistavaa politiikkaa vastaan.

DN kommentoi FSI:n tutkimusta pääkirjoituksessaan (DN 9.8.) ja päätteli kansalaisten astuneen askeleen vasemmalle. Mielenkiintoista kyllä, lehti ei tehnyt tästä johtopäätöstä, että myös hallituksen olisi astuttava askel vasemmalle, korotettava veroja ja huolehdittava peruspalveluista. Sen sijaan se halusi kansalaistyytymättömyyden kanavoituvan porvariopposition kannatuksiksi. Opposition olisi lehden mielestä saatava porvarillisen sanoman kysyntä elpymään:

Den måste visa att den har lösningar på vardagsproblem, att den förmår lösa upp arbetslöshetens knutar, hejda statsskuldens utveckling, klara sjukvården, privatisera delar av offentliga sektorn och konkurrensutsätta andra.

---

¹⁹⁵ Forskningsgruppen för samhälls- och informationsstudier.

Den måste också försöka förankra en borgerlig värderingsgrund: det ska löna sig att arbeta och förkovra sig, individualism är inte egoism, sparrandet och ägandet ska spridas. (DN 9.8.)

Mikäli porvarioppositio ei onnistu kansalaisten vakuuttamisessa, se lehden mukaan jää pysyvästi oppositioon eivätkä kansalaiset saa realistista vaihtoehtoa harjoitetulle politiikalle. Tämä voi lehden mukaan käydä ajanoloon vaaralliseksi.

Kun uutisessa (DN 6.8.) DN suorasukaisesti tulkitsi ruotsalaisten haluavan kasvattavaa politiikkaa hallituksen supistavan politiikan sijaan, lehti pääkirjoituksessa (DN 9.8.) selittää kansalaisten olevan vain yleisesti tyytymättömiä hallitukseen ja varmaankin haluavan vielä supistavampaa politiikkaa, kunhan se tarjoillaan sille oikein. Tätä logiikkaa ei voi ymmärtää kuin siitä lähtöoletuksesta, että supistava porvarillinen politiikka on oikeaa ja kasvattava vasemmistolainen politiikka väärää. Pääkirjoituksen kertoja erottautuu *tulkinnan* avulla porvarioppositio näkökulmasta, mutta jutun juonirakenteessa kertojan tavoitteet kuitenkin käyvät porvarioppositio kanssa yhteen. Vaikkei kertoja siis missään kohden totea, että *meidän* pitäisi tarjota uskottava porvarillinen vaihtoehto, se kuitenkin esittää yhteiseksi eduksi, että oppositio menestyisi tässä tehtävässään.

Aftonbladet ei uutisoinut FSI:n tutkimusta, mutta se kantoi yleisönosastossa ja toimittajien kolumneissa huolta hyvinvointivaltiosta ja erityisesti työllisyydestä. Yleisönosastokirjoitukset olivat tavallisesti pikemminkin tunteenomaisia purkauksia kuin toimintavaihtoehtojen puolesta tai niitä vastaan argumentoivia:

Robin Hood – fast tvärtom

Göran Persson sa själv i TV hos **Britt-Marie Mattsson** att antingen kan man ta ut skatt av dem som tjänat på krisen eller så kan man låta dem som förlorat på krisen betala, med andra ord pensionärer, arbetslösa, sjuka ensamstående, mammor m fl.

Ta från de fattiga och ge till de rika alltså. Är detta socialdemokrati?

En som har jobb än så länge (AF 6.8.)

Ilmeisesti kirjoittaja itse valitsisi ensimmäisen vaihtoehdon. Mutta ketä kriisissä voittaneet ovat ja kumman vaihtoehdon Persson olisi valinnut? Niin tai näin, juttu tuo julkiseen keskusteluun kasvattavaa budjettipolitiikkaa tukevaa kansalaismielipidettä. Joitakin analyttisempiakin kirjoituksia julkaisiin. Esimerkiksi Morgan Eriksson perusteli yleisönosastokirjoituksessaan (AF 24.8.) kasvattavaa ja elvyttävää politiikkaa sekä tulonjaon tasausta muun muassa John Kenneth Galbraithiin tukeutuen. Eriksson piti inflaationvastaisen taistelun nimissä kasvamaan päästettyä työttömyyttä ja yhteiskun-

talouden supistamista poliittisena valintana, ei talouden sanelemana välttämättömytenä.

Pääomasijoitusyhtiö Segulahin toimitusjohtaja Gabriel Urwitz puolestaan oli selvästi supistavalla kannalla. Hän esitti yliökirjoituksessaan (DN 6.8.) tyylipuhtaita markkinaliberalistisia kannanottoja. Urwitz ei suoraan viitannut mihinkään aiempiin puheenvuoroihin eikä myöskään FSI:n tutkimukseen. Kirjoituksen ansio oli, että Urwitz perusteli hyvin selkeästi oman kantansa eikä epämääräistänyt sanomaansa. Hänen mielestään palkkaeroja pitäisi lisätä, verokiilaa kaventaa ja yksityistä säästämistä rohkaista:

Hela välfärdssystemet med en rad bidrag i kombination med vårt arbetsfientliga skattesystem har lett till låg tillväxt, litet nyföretagande, liten privat industri- och tjänstesektor, stor offentlig sektor, överutnyttjande av det offentliga bidragssystemet, ovilja att satsa på akademisk utbildning och att de största begåvningarna inte blir entreprenörer utan antingen finns i offentlig förvaltning eller i storföretag. (DN 6.8.)

Urwitzin kirjoitus oli jyrkässä markkinaliberalismissaan ruotsalaisessa aineistossa poikkeus. Samantapaisia mielipiteitä esitettiin enemmän Suomessa, missä tuloveroalennukset olivat syksyn keskeinen budjettiteema. DN:n pääkirjoituksissa, kolumneissa ja harvoissa maltillisen kokoomuksen puheenvuoroissa supistavia näkemyksiä esitettiin, mutta ei yhtä suoraviivaisesti kuin Urwitz. DN:ssä Urwitzin kirjoitusta ei kommentoitu, sen sijaan AF piikitteli pääkirjoitussivullaan Urwitzia lyhyesti ottamatta varsinaisesti kantaa hänen argumentteihinsa:

Finansmannen Gabriel Urwitz dömde i Dagens Nyheter i går ut svenska politiker och förklarade att de inte begriper sig på företagandets villkor. Vi som minns de insatser Gabriel Urwitz gjorde för kraschade Gotabanken har svårt att ta allvarligt på finansmannens kritik och rekommendationer.

(AF 7.8.)

Kirjailija Maria-Pia Boëthius ei yliökirjoituksessaan (DN 16.8.) viitannut suoraan Urwiziin mutta esitti täysin päinvastaisia, markkinaliberalismin vastaisia näkemyksiä. Boëthius väitti uusliberalistisen talouspolitiikan olevan kansainvälisessä keskustelussa jo kuollut kuin kivi ja useiden tutkimusraporttien osoittaneen sillä olleen eri puolilla maailmaa katastrofaalisia seurauksia. Hän tiivistä kirjoituksessaan Maailmanpankin, OECD:n ja YK:n raporttien tuloksia, joiden mukaan palkkaerot eivät tuota talouskasvua, työpaikkoja tai tee ihmisiä ahkerammiksi. Hän epäili, että Ruotsissa näitä "sensationaalisia" raportteja ei ole esitelty monipuolisesti, koska kaikki suuret valtakunnalliset lehdet ovat mediakonglomeraattien ja monimiljonäärien omistuksessa. Kirjoituksensa loppuksi Boëthius piti inflaationvastaista poli-

tiikkaa liioiteltuna. Hän ei kuitenkaan viitannut saman kannan aiemmin DN:ssä esittäneeseen ekonomistiviisikkoon:

Att få ner inflationen, så säger allt fler, leder till större elände än det inflationsbekämpningen från början var menat att råda bot på. Den är inte värd sitt pris. Och budgetunderskott är inte alls "farliga"; tvärtom kan de vara nödvändiga i tllbakagångstider för att stimulera ekonomin. Kort sagt: I många lägen kan budgetunderskott leda till tillväxt. (DN 16.8.)

Sekä Urwitz että Boëthius ottivat puheenvuoroissaan peittelemättömästi kantaa ja esittivät kärjekkäästi provosoivia väitteitä. Kummankaan väitteisiin ei kuitenkaan myöhemmin vastattu. AF hiukan piikitteli Urwitzia, Boëthiuksen syytökset jäivät kokonaan vastausta vaille.

Yllä kuvattu aiheilmajuonnekin tukeutui lähinnä ongelmakehykseen. Aihelmajuonteen aloitti kristillisten sosiaalidemokraattien julkilausuma, mutta todennäköisesti hyvinvointipolitiikasta oli ruotsalaisessa julkisuudessa keskusteltu jo pitempään, eikä julkilausumaa voi pitää varsinaisesti politisoivana tekona. Aihelmajuonteen dialogisuutta heikensi se, että puheenvuoroissa ei muutamia yleisönosastokirjoituksia lukuun ottamatta kommentoitu toisten esittämiä erilaisia näkemyksiä. Esimerkiksi DN:n FSI:n kyselytutkimusta kommentoinut pääkirjoitus olisi tarjonnut vaikkapa AF:lle erinomaisen tilaisuuden reagointiin. DN:n kyselystä tekemät johtopäätökset olivat niin väkinäisiä, että niitä olisi pitänyt ruotia. AF ei kuitenkaan tarttunut tilaisuuteen.

9.2.3. Hallituksen keskusteluja Harpsundissa ei saatu julki

Hallituksen Harpsundin-kokouksen alla toimittaja Åke Ekdahl teki katsauksen poliittisesta tilanteesta kommentijutussaan (DN 14.8.). Ekdahl kirjoitti sosiaalidemokraattisesta rivijäsenestä Rune Karlssonista¹⁹⁶ eläytyvänä kerjojan esityksenä:

Därför går Rune och alla de andra meniga i arbetarrörelsen och väntar på politisk smågodis från Göran Persson. Så att de har något att svara när kompisarna tråkar honom på Bruket. Det vet regeringen om. I dag, onsdag, och på torsdag sitter statsråden på Harpsund och diskuterar om Rune ska få något godis i höst. De vet att utan honom blir det inget nytt mandat i valet om två år. På fredag möts de mäktiga i partiets verkställande utskott kring samma frågor. Om ett par veckor samlas LO-kongressen och då behövs det minst en barnbidragshöjning, i varje fall något slags extra familjerabatt, för att få LO på gott humör. (DN 14.8.)

---

¹⁹⁶ Rune Karlsson on keksitty nimi, mutta jutun mukaan hänen esikuvansa on olemassa.

Ekdahlille tyypillisesti juttua hallitsi poliittisen pelin kehys. Tarkoitus oli ehkä tuoda *eläytymisen* avulla esiin, mitä sosiaalidemokraattien rivijäsenet todella ajattelevat ja millaisin perustein ministerit itse asiassa päätöksistään tekevät. Lopputulos oli kuitenkin teennäinen ja epäuskottava. Jutun sävy ei olisi ollut niin kiusaannuttava, jos kertoja olisi esittänyt spekulationsa selkeästi omasta näkökulmastaan tulkitsevana kertojan esityksenä.

Samana päivänä Aftonbladetissa Lena Mellin listasi kommenttijutussaan hallituksen tärkeimpiä tehtäviä alkavana syksynä. Mellin käytti lähinnä selostavaa ja tulkitsevaa kertojan esitystä. Oheisen katkelman jälkimmäisessä virkkeessä Mellin toteaa Ekdahlin tavoin hallituksen haasteeksi LO:n pitämisen "hyvällä tuulella". Tässä esitystekniikka lähenee *eläytymistä*.

En tuff höst väntar statsminister Göran Persson.

Rader av svårknäckta frågor måste lösas. Samtidigt som väljare, LO och centern hålls på gott humör. (AF 14.8.)

DN julkaisi Harpsundin kokouksesta kaksi uutista (DN 15. 8. ja 16.8.), joissa kummassakin hallitus esiintyi yhtenäisenä. Hallitusta edustivat pääministeri Persson ja valtiovarainministeri Åsbrink. He olivat ainoat sisäkentän tekniikoilla esitetyt hallitustoimijat. Jälkimmäisessä jutussa annettiin ymmärtää hallituksen sopineen, ettei mahdollisista erimielisyyksistä kerrota julkisuuteen:

Persson och regeringen var i övrigt snåla med besked om vad höstupptakten på Harpsund resulterat i. På programmet stod bland annat bedömning av det politiska läget, sysselsättningen, ekonomin, budgetarbetet och Europapolitiken. (DN 16.8.)

Suomalaiseen budjettiriiheen tai puolueiden kesäkokouksiin verrattuna Harpsundin kokous oli paljon suljetumpi. Viestimet raportoivat suomalaisissa kokouksissa käydyistä keskusteluista ja erimielisyyksistä. Harpsundista kertovissa uutisissa pääministeri linjasi hallituksen näkemyksiä, eikä erimielisyyksiä tuotu esiin. Hallituksen keskustayhteistyötä käsiteltäessä puolueen sisäisistä erimielisyyksistä raportoitiin, mutta silloinkin hallitus esiintyi yhtenäisenä ja kiistan toiseksi osapuoleksi nousi näkyvimmin LO:n puheenjohtaja Bertil Jonsson.

Harpsundin kokouksen ensimmäisenä päivänä valmistuivat suhdanneinstituutin (KI) tuoreet talousennusteet. KI oli nostanut bkt-kasvuennustettaan kesäkuun 0,8 prosentista 1,5 prosenttiin. DN:n uutisessa pääministeri Göran Persson kommentoi ennustetta Harpsundissa ja reagoi myös talouspoliittiseen linjakeskusteluun:

- De bedömningar vi har gjort har haft säkerhetsmarginaler, och när nu tillväxten hackar uppåt lite mer än vi tidigare beräknat så har vi också marginaler i de offentliga finanserna, sade Persson.

På senare tid har kraven på att regeringen bör stimulera den inhemska efterfrågan växt sig allt starkare. Bara på det sättet kan man få fart på hemmamarknaden och därmed minska arbetslösheten, menar många socialdemokrater.

Persson markerade dock att ett eventuellt ekonomiskt handlingsutrymme inte i första hand skall användas för att stimulera ekonomin.

- På en punkt är jag känslig, och det är när det gäller fördelningspolitiken. Det kan vara sånt vi har gjort de gångna åren som har lastat för hårda bördor på dem som har det sämst ställt. Det ska vi försöka rätta till om vi får ekonomisk utrymme.

- Men vi kan inte använda det här läget för att allmänt stimulera efterfrågan, det går inte, slog Persson fast. (DN 15.8.)

Kertoja referoi Perssonia suorassa esityksessä ja liittää hänen puhevuoronsa häivytystä hyväksi käyttäen aiheleman aiempiin puhevuoroihin. Toisessa kappaleessa mainitut "vaatimukset" ja "monet sosiaalidemokraatit" viittanevat ennen muuta yliökirjoituksessaan elvyttävämpää suhdannepolitiikkaa ehdottaneeseen ekonomistiviisikkoon. Persson tuntuu reagoivan myös hyvinvointipalveluista huolestuneiden puhevuoroihin. Hän huomioi empaattisin sanakääntein taloussaneerauksessa eniten kärsineiden aseman ja käyttää jakopolitiikka-sanaa ruotsalaiseen tapaan myönteisessä sävyssä. Suomessa jakopolitiikka on tavallisesti haukkumasana, jolla syytetään populistisista määrärahalisäyksistä ilman vastuuta valtiontalouden kokonaisuudesta.

Toimittajat olivat ilmeisesti yrittäneet puristaa ministereiltä näkemystä siitä, mitä "jakopoliittiset" toimet voisivat käytännössä olla. Jutussa taustoitetaan teemaa häivytyksen ja selostavan kertojan esityksen avulla. Persson esittää repliikkinsä jälleen suorana esityksenä:

En extra utbetalning av barnbidragen, en åtgärd det ryktas allt ihärdigare om sista tiden, har fördelen att den kan beskrivas som både fördelnings- och stimulanspolitik. Persson parerade dock direkta frågor om barnbidraget.

- Den typen av löften ska man inte börja ge, och det är väl också lite av det som varit det svenska problemet, att så fort vi har haft näsan ovanför vattenytan har vi direkt börjat inteckna i olika typer av reformkrav.

(DN 15.8.)

Katkelma on yksi harvoista, joissa toimija reagoi esitettyyn kysymykseen siten, että tekstissä ilmaistaan jollain tavalla myös kysymys. Persson tosin kieltäytyy vastaamasta, mutta reagoi kysymykseen yhtä kaikki.

AF ei huomioinut Harpsundin kokousta juuri lainkaan. Kahdessa jutussa vain mainittiin, että hallitus oli siellä koolla. Lena Mellin kuitenkin käsitteli

kommenttijutussaan (AF 15.8.) suhdanneinstituutin talousennusteita. Mellinin mielestä niissä ei ole ylpeilyn aihetta. Bruttokansantuotteen kasvuennuste nousi 1,5 prosenttiin, joka sekään ei ole kovin paljon. Myöskään 12,6 prosentiksi ennustettu työttömyysaste ei ilahduttanut. Mellin käytti jutussaan tulkitsevaa kertojan esitystä (*tulkinta*) ja otti kannanotot näin omiin nimiinsä. Jutun alussa hän kuitenkin leikitteli eläytyvällä kertojan esityksellä (*eläytyminen*):

Hurra! ropar räknensarna. Nu har aktiebolaget Sverige fått luft under vingarna igen.

Men så är det inte alls.

I själva verket finns nästan ingenting att jubla över. (AF 15.8.)

Mellin ei kommentoi Göran Perssonia, joka ilmaisi tyytyväisyytensä myönteisestä suhdannekehityksestä, vaan viittaa epämääräistävästi laskentaihmiisiin. Kertoja esittää näiden riemun näennäisesti epäsuorana esityksenä, mutta koska lukijalle on ilmeistä, että kyse on kertojan puheesta, olen tulkinut tekniikan *eläytymiseksi*. Tässä *eläytyminen* on ironista, mikä on empatian ohella toinen *eläytymisen* tyypillinen käyttötapa. Mellin olisi ehkä voinut suoremmin rinnastaa oman tulkintansa taloudesta Perssonin ja Åsbrinkin tulkintoihin. Näin hänen puheenvuoronsa olisi ollut provosioivampi.

DN kommentoi Harpsundin kokousta AF:a laajemmin. Pääkirjoituksessa (DN 15.8.) lehti paimensi hallitusta pysymään tiukalla budjettilinjalla ja varoitti sortumasta nopeisiin "pakettiratkaisuihin". DN tiivisti kesän talouspoliittisen keskustelun kahteen linjaan: "korkolinjaan" ja "luottamuslinjaan". Kumpikin linja vaati muutosta hallituksen inflaationvastaiseen ja säästävään politiikkaan, ja DN sanoutui irti molemmista. Korkolinjan edustajaksi lehti mainitsi DN:ssä esiintyneen ekonomistiviisikon. Luottamuslinjaa taas edustavat lehden mukaan ne, joiden mielestä olennaisia parannuksia on vaikea saada aikaan niin kauan kun kotitaloudet pelokkaasti säästävät kolikoitaan ja ovat huolissaan tulevaisuudesta.

DN perusteli "korkolinjan" vastaista kantaansa nyt perusteellisemmin kuin välittömässä pääkirjoituskommentissaan ekonomistiviisikolle. Lehden mukaan korkoelvytys voisi olla hyvä strategia, jos Ruotsin ongelmat olisivat suhdanneluonteisia eivätkä rakenteellisia ja jos keskuspankki kontrolloisi edes pitkiä obligaatiokorkoja. Lehden mukaan rahapoliittiset keinot riittävät harvoin rakenteellisten ongelmien ratkaisuun. Keskustelua olisi voinut jatkaa siitä, ovatko ongelmien syyt todellakin rakenteellisia sekä siitä, mitä nämä rakenneongelmat ovat.

Lehti myönsi luottamuslinjan korostaman tulevaisuudenuskon tärkeäksi mutta katsoi ehdotettujen toimenpiteiden johtavan vikaan. Lehden mukaan luottamusta ei voi palauttaa millään yksittäisellä toimenpiteellä:

Det är en felsyn. Höjda barnbidrag – för att ta ett aktuellt krav – kommer knappast att öka den privata konsumtionen. Det är heller inte arbetsrätten eller a-kassan eller energiförsörjningen eller premiereserverna eller bostadsbidragen eller ERM/EMU-osäkerheten som var för sig avgör Sveriges tillväxtpöjligheter och sysselsättningsnivå. Det är de många små viktiga, gnetiga besluten tillsammans som på lång sikt kommer att avgöra om Sverige ska kunna bryta sig ur en situation med permanent hög arbetslöshet.

Det kommer förvisso att vara frestande för regeringen att snabbt söka friserer höga Ams-tal eller att gripa initiativet inför höstens riksdagsarbete genom att lägga fram ett spektakulärt stimulanspaket.

Men Sverige behöver inte en bigbang-politik. Sverige behöver en politik som är långsiktig, strukturinriktad, envis och ihärdig – en de många små stegens ekonomiska strategi. (DN 15.8.)

DN ottaa *tulkinnan* avulla analyysin selvästi omiin nimiinsä. Puhe houkutusista viittaa poliittisen pelin kehukseen. Tämän rinnalla kertoja tukeutuu kuitenkin vahvasti myös ongelmakehukseen ja perustelee pitkäjänteisen pienten askelten politiikan suotuisuutta. Pääkirjoituksen alussa lehti kertasi suhdanneinstituutin tuoreen ennusteen, ja varsin samaan tapaan kuin Lena Mellin AF:ssa, piti lukuja vaatimattomina. Toisin kuin Mellin, DN kuitenkin yllä lainatulla tavalla pohti konkreettisesti myös talouspolitiikan mahdollisuuksia ja asettui asiallisesti perustellen tukemaan hallituksen maltillisesti säästävää linjaa.

Aihelmajuonteessa oli olennaista, että pääministeri Persson reagoi sekä suhdanne- että hyvinvointipoliittikkaa koskevaan aiempaan keskusteluun, joskaan ei kovin yksityiskohtaisella tasolla eikä tiettyjä puheenvuoroja nimeten. DN uutisessa kertoja satoi oman puheensa avulla Perssonin lausumaa aiempiin puheenvuoroihin. Toinen olennainen piirre oli se, että hallitus esiintyi jutuissa yhtenäisenä eikä esimerkiksi ministeriöiden välisiä mahdollisia erimielisyyksiä tuotu julkisuuteen. Aihelmajuonetta hallitsivat ongelmakehys ja poliittisen pelin kehys. Kiista- tai hankekehukset eivät ainakaan korostuneet.

9.2.4. Dagens Nyheter rakensi kiistaa hallituksen ja ay-liikkeen välille

Harpsundin kokouksen jälkeen talouspoliittisessa aihelmassa alkoi muotoutua hallituksen ja ay-liikkeen välinen kiista, jossa hallitus edusti säästävää ja ay-liike elvyttävää budjettipoliittista linjaa. Kirjoittelussa pohjustettiin syys-

kuun alussa pidettävää LO-kongressia. Hallituksen työllisyys- ja talouspolitiikka sekä keskustayhteistyö olivat kongressin keskeisiä teemoja.

Dagens Nyheter rakensi kiistaa talousosaston juttukoosteessa (DN 17.8.), jossa esiteltiin ay-liikkeen näkemyksiä taloudesta ja työttömyydestä. Kokonaisuuden neljästä jutusta kahdessa sivuttiin budjettia. Koosteen pääjuutussa kertoja tarkasteli *tulkintana* hallituksen ja ay-liikkeen näkemyseroja:

Låst läge trots arbetslöshet

Arbetsrörelsens bägge grenar kan inte enas om hur problemen ska lösas
(DN 17.8.)

Juttukoosteesta ei käy ilmi, mistä se on saanut kimmokkeensa. Ehkä toimitus on omasta aloitteestaan halunnut virittää keskustelua ennen LO-kongressia. Taustalla voi olla myös LO:n julkaisema kannanotto tai muistio, mutta sellaiseen jutuissa ei viitata suoraan:

Regeringen sitter i dagarna på Harpsund och diskuterar sina lösningar. Samtidigt höstsamlas de fackliga organisationerna runt om på kursgårdarna och lägger upp den fackliga strategin inför höstens arbetslöshetsbekämpning.

Risken ökar för ett intensifierat ordkrig. Konfliktungar saknas inte.

Medan facken efterlyser snabbare räntesänkningar, konsumtionsstimulanser och uppskjutna nedskärningspaket talar politikerna om vikten av fortsatt budgetdisciplin. Gehöret för fackliga krav på höjda ersättningsnivåer och statliga uppsägningsstopp är litet. (DN 17.8.)

Katkelmassa kertoja dramatisoi kiistaa *tulkinnan* avulla. Lehden mukaan hallitus ja poliitikot ovat luvun 4.3 termein säästävän ja ay- liike elvyttävän budjettipolitiikan kannalla. Koosteen toisessa budjettia sivuavassa jutussa esitettiin ay-liikkeen näkemyksiä *eläytymisenä*:

Så här tycker facken på olika områden:

Efterfrågestimulanser:

Räntan är fortfarande för hög i förhållande till den tyska, och borde sänkas snabbare. Den låga tillväxten beror på bristande förtroende hos företag och allmänhet. Många sparar på grund av rädsla för framtiden. Olika bidrag bör återställas. Kronan bör få sjunka. En stark krona försvårar industrins export. Flera fackliga ekonomer förespråkar tolerans för en högre inflation. De flesta vill ha en mer flexibel tolkning av EMU:s konvergenskrav, inte minst vad gäller budgetunderskottet. (DN 17.8.)

Kaksoispisteeseen päätyvät rivit ovat luonnollisesti *selostusta*, mutta niiden jälkeen tulevassa jaksossa kertoja omaksuu ay-liikkeen näkökulman (*eläytyminen*). Kaksi viimeistä virkettä ovat jälleen *selostusta*, koska niissä kertoja tarkastelee ay-liikkeen ekonomisteja omasta näkökulmastaan. *Eläytymisen* takia ay-liikkeen näkökulmat eivät autentisoidu samaan tapaan kuin

jos ne olisi esitetty jonkin nimenomaisen ay-liikkeen edustajan epäsuorana tai suorana esityksenä. Katkelmassa esitetyt talouspoliittiset kannat ovat kutakuinkin samat, jotka ekonomistiviisikko esitti yliökirjoituksessaan (DN 31.7.) ja joita DN kritisoi pääkirjoituksissaan (DN 1.8. ja 15.8.). DN siis rakensi talouspoliittisen linjakiistan, jossa se itse asettui hallituksen säästäväälle linjalle ay-liikkeen elvyttävää linjaa vastaan.

Yksi DN:n politiikan osaston vakiintunut juttutyyppi on laajahko henkilöhaastattelu jostain ajankohtaisesta aiheesta. Juttutyyppiin kuuluu henkilön persoonan ja taustan kuvailua, ja kuvituksena on yleensä piirros haastattelusta henkilöstä. Haastateltavaa esitetään pääasiassa sisäkäntä teknikoita, mutta kertoja myös eläytyy haastatellun asemaan (*eläytyminen*). Lisäksi haastatteluissa käytetään kysymys-vastaus -muotoa. Juttujen yhteydessä on yleensä faktalaatikko, jossa luetellaan joko puheena olevan aiheen perustietoja tai haastateltavan henkilötietoja.

DN julkaisi henkilöhaastattelun työministeriön uudesta valtiosihteeristä Sture Nordhista, joka vielä edellisenä vuonna toimi kunnallisvirkamiesliiton puheenjohtajana. Faktalaatikossa lueteltiin hallituksen ja ay-liikkeen kiistakysymyksiä, joista valtion ja kuntien säästöpolitiikka oli yksi. Nordh ilmeisesti valittiin haastateltavaksi, koska hänen ajateltiin kykenevän tarkastelemaan kysymyksiä sekä hallituksen että ay-liikkeen kannalta:

Sture Nordh ser det nya jobbet som en fortsättning av den fackliga verksamheten och alls inte som något sidbyte.

Han tonar ner motsättningarna mellan regeringen och facket.

Hur uppfattar du stämningarna inför LO-kongressen, som startar den sjunde september?

- Det finns inga spänningar mellan LO och regeringen som är oväntade eller konstiga. Självklart är det tuffa diskussioner, men grundsynen är densamma. Det ständiga talet om rosornas krig är överdrivet.

Lönebildningen är en nyckelfråga, menar han.

- Vi klarar inte högre löneökningar än i övriga Europa. Med en låg inflation kan vi hålla tillbaka löneökningarna och konkurrenskraften ökar. Det finns en stor facklig insikt om detta. Att ta inflationen till hjälp för att få ned arbetslösheten är en farlig väg. Den är en drake som inte går att styra och har aldrig varit vanligt folks vän. (19.8.)

Store Nordh liennyttää hallituksen ja ay-liikkeen välistä kiistaa. Hän sanoo ammattiyhdistysliikkeen olevan inflaationvastaisen politiikan takana, mikä on ristiriidassa sen kanssa, mitä DN talousosastossaan 17.8. antoi ymmärtää ay-liikkeen kannaksi. Nordhin haastattelu on esimerkki siitä, kuinka kiistakehyksessä voidaan esittää myös liennyttäviä puheenvuoroja. Juttu muistuttaa kerronnallisesti budjettipäällikkö Erkki Virtasen haastattelua (IL 3.8.),¹⁹⁷

---

¹⁹⁷ Ks. edellä luku 9.1.1.

mutta siinä missä IL:n kertoja myötäsukaisesti provosoiden rohkaisi Virtasta paljastamaan oman talouspoliittisen ajattelunsa, siinä DN pohjaa näkökulmansa hallituksen ja ay-liikkeen kiistaan, jota Nordh omasta näkökulmastaan liennyttää.

DN julkaisi kaksi pientä uutista, joissa referoitiin poliitikkojen talouspoliittisia puheita lähinnä sisäkentän tekniikoin. Keskustan Per-Ola Eriksson kannatti korkolaskua, mutta varoitti inflaatiota ruokkivasta elvytyksestä:

"Den rekordlåga inflationen är ett starkt motiv för fler räntesänkningar", sade Eriksson enligt ett pressmeddelande. Han påpekade också att riksbanken banat väg för detta genom att sänka räntekorridorerna.

Han varnade för att Sverige skulle välja inflationsvägen igen för att få i gång den inhemska marknaden. Från LO-håll har man pläderat för att låta inflationen öka en aning för att ge lite fart åt ekonomin och på det sättet få ner arbetslösheten. (DN 19.8.)

Jälkimmäisen kappaleen jälkimmäisestä virkkeestä ei voi varmasti tietää, onko kyse kertojan kontekstoivasta *selostuksesta* vai Erikssonin johtolauseettomasta epäsuorasta esityksestä. Oma tulkintani on, että kertoja liittää *selostuksen* avulla Erikssonin puheenvuoron hallituksen ja ay-liikkeen kiistaan. Erikssonin varoitukset inflaatiotiestä ovat hiukan kummallisia, koska juuri koron alentaminen yleensä lisää inflaatiota. Katkelman perusteella vaikuttaa, että Eriksson on omaksunut esittämänsä koronalennuksen LO:lta, mutta tunnustautuu hallituksen tukijaksi käyttämällä sen inflaationvastaista retoriikkaa. Tätä mahdollista ristiriitaa kertoja ei korosta mitenkään.

DN:n toinen pikku-uutinen (DN 23.8.) on referaatti valtiovarainministeri Erik Åsbrinkin vastauspuheenvuorosta vasemmistopuolueen Johan Lönnrothin valtiopäiväkysymykseen. Lönnroth oli ilmeisesti kysynyt Åsbrinkin mielipidettä ekonomistiviisikon kirjoitukseen DN:ssä. Åsbrink saa perustella suorassa esityksessä välttämättömyysretoriikkansa avulla, miten valtiontalouden heikkeneminen herättäisi nopeasti epäluottamusta, joka saisi lainanantajat vaatimaan korkeampaa korkoa, mikä puolestaan haittaisi talouskasvua ja työllisyyttä.

Hallituksen ja LO:n kiista kehysti myös kirjoittelua LO:n kongressista. Kahta päivää ennen kongressin alkua DN jälleen määritteli uutisessaan hallituksen ja LO:n keskeisiä erimielisyyksiä:

Regeringen och partiet anser att "verksamheterna", det vill säga sjukvård, barnomsorg, utbildning osv, ska prioriteras före "transfereringar" som pensioner, barnbidrag, sjukpenning och bostadsbidrag. Det slogs fast på partikongressen i mars. LO har invändningar.

- Det går inte att prioritera på det viset, det blir absurt, menar Hans Karlsson. (DN 5.9.)

LO:n sopimussihteerin Hans Karlssonin suorassa esityksessä esitetty lausuma autentisoi kertojan *selostuksessa* esittämää tiivistystä. Karlssonilta on valittu lausuma, jossa hän käyttää absurd-sanaa, mikä sek in kärjistää kiistaa.

AF puolestaan pyrki pääkirjoituksessaan (AF 7.9.) tekemään eron valtiontalouden vaatimien tilapäisten leikkausten ja ideologisen järjestelmämuutoksen kesken. AF halusi nähdä hallituksen leikkauspolitiikan tilapäisenä ja sosiaalidemokraattisen kentän kritiikin johtuvan osin siitä, että hallitus ei ollut ilmaissut itseään riittävän hyvin. AF:n pääkirjoituksenkin taustalla oli hallituksen ja LO:n kiista, mutta AF pyrki omissa nimissään sovitteluun kiistaa ja houkuttelemaan molempia osapuolia oman, laajaa hyvinvointivaltiota tukevan linjansa taakse. AF siis käsitteli kysymystä eri tavoin kuin DN, joka kärjisti hallituksen ja ay-liikkeen kiistaa ja asettui itse selkeästi hallituksen säästöpolitiikan kannalle.

Aihelmajuonteessa nojattiin aiempaa selvemmin kiistakehykseen, ja kiistan osapuoletkin olivat nyt selvillä: hallitus ja ay-liike. Kuitenkin juttujen toimitukset olivat puheenvuoroissaan rakentavia ja tuntuivat tukeutuvan pikemminkin ongelmakehykseen. Kiistaa rakennettiin lähinnä kertojan puheessa, joka liukui välillä *selostuksesta* kohti *tulkintaa*.

9.2.5. *Lehdet harrastivat sananvaihtoa "jakopolitiikan" merkityksestä*

Pernilla Ström reagoi kolumnissaan (DN 21.8.) pääministeri Göran Perssonin puheenvuoroon Hargsundissa (DN 15.8.) ja tarttui ironisin sanakääntein tämän käyttämään "fördelningspolitik"-sanaan. Ström syytti ay-liikettä pal-kankorotusten ajamisesta työllisille ja työttömien jättämisestä olalle taputtelun ja verovaroin subventoidun työttömyyskorvauksen varaan. Tässä olisi Strömin mielestä jakopoliittisen keskustelun paikka. Myös työlainsäädännöstä löytyisi jakopoliittinen näkökulma: nykysäännöt antavat turvaa niille, joilla työpaikka jo on ja jättävät turvaa vaille ne, jotka eivät ole onnistuneet työpaikkaa saamaan.

Aftonbladet reagoi seuraavana päivänä:

Högersoppa De traditionella skillnaderna i inkomster, förmögenheter och makt har spelat ut sin roll. I varje fall om man ska tro Dagens Nyheter
Pernilla Ström. De stora fördelningspolitiska frågorna är två, menade hon:

Hur ska man förhindra att läglönade skor sig på de arbetslösas bekostnad? Hur ska man få vanligt folk att förstå att arbetslösheten minskar om det bara blir lättare för arbetsgivarna att sparka anställda?

Dagens Nyheter har fått ett nytt utseende men på ledarsidan serveras den gamla vanliga högersoppa. (AF 22.8.)

AF:ssa ei ole päivälehtien tapaan muut lehdet -palstaa, mutta sitä korvaavat pääkirjoitussivun kommentit toisten lehtien kirjoituksiin. Esimerkiksi yllä oleva katkelma lähenee edellisissä luvuissa kaipaamaani lehtien välistä keskustelua. Ehdotin luvussa 8.7 sellaista versiota muut lehdet -palstasta, jossa lehti paitsi siteeraisi muita lehtiä myös kommentoisi niitä kriittisesti. Yllä olevassa katkelmassa AF kyllä kommentoi Strömiä kriittisesti, mutta Ström ei pääse omasta näkökulmastaan esiin. Olen tosin luokitellut keskimmäisen kappaleen epäsuoraksi esitykseksi sillä perusteella, että ensimmäisen kappaleen "menade hon" ja kaksoispiste osoittaisivat sen Strömin puheeksi. Kappale olisi kuitenkin mahdollista tulkita myös eläytyväksi kertojan esitykseksi, koska kertoja selvästikin tulkitsee omavaltaisesti Strömin ajatuksia näennäisesti tämän näkökulmaan eläytyen. Tämä ehkä olisikin osuvin luokitus.

Luokittelipa esitystekniikan *epäsuoraksi* tai *eläytymiseksi*, AF joka tapauksessa muuntaa Strömin ajatukset ironisesti kärjistetyiksi kysymyksiksi, eikä niiden alkuperäinen sävy tule esiin. Strömin oman jutun lukeneelle AF:n kärjistyksen luovat juttujen välille dialogisuutta. Kärjistyksen provosoiivat Strömin alkuperäistä näkökulmaa, ja lukija voi arvioida kärjistyksen osuutua. Pelkästään AF:n jutun lukeneet saavat Strömin ajatuksista puutteellisen käsityksen.

AF tarttuu Perssonin jakopolitiikka-puheenvuoroon myös pääkirjoituksessaan (AF 25.8.). Lehti lainaa *epäsuorana* sosiaaliministeriön raporttia, jonka mukaan yleinen hyvinvointipolitiikka poistaa köyhyyttä tehokkaammin kuin vain köyhille suunnattu tuki. Lehti havainnollistaa ajatusta myös *suorana* esitetyllä lainauksella:

"Att den svenska välfärdsstaten inte leder till någon omfördelning är en av de riktiga tokerierna i modern samhällsvetenskap", konstaterar också professor Bo Rothstein i sin bok "Vad staten bör göra". (AF 25.8.)

Lehti tukee lainaamiensa puheenvuorojen avulla omia väitteitään. Pääkirjoituksessa ei tuoda esiin poikkeavia näkökulmia, kuten esimerkiksi yllä käsiteltyä Pernilla Strömin puheenvuoroa. Ehkä Strömin porvarillisen ja AF:n sosiaalidemokraattisen ratkaisun rinnastus olisi selventänyt jakopolitiikasta käytävän kamppailun luonnetta. Ilman rinnastustakin lehti kykeni esittämään käsityksensä, ettei jakopolitiikan varsinainen idea ole tulonsiirrot rikkailta köyhille, vaan yhteiskunnan ohjaus taloudellisin keinoin:

Det goda samhället måste byggas om. För socialdemokrater är fördelningspolitik mycket mer än skatter och bidrag. Det måste vara produktiv, socialt rättvis och vinna acceptans hos de breda folklagren. Det är denna vidare och mer moderna fördelningspolitiska diskussion som socialdemokratin nu måste föra. (AF 25.8.)

DN jatkoi keskustelua seuraavana päivänä esittämällä omassa pääkirjoituksessaan, että AF:n ajaman jakopolitiikan taustalla on klassinen sosiaalidemokraattinen argumentti. Sen mukaan kansalaisten enemmistö tukee mieluummin yleistä hyvinvointipolitiikkaa, jossa se itsekin on osallisena, kuin valikoivaa tarveperustaista politiikkaa, joka tekee enemmistöstä nettomaksajan. DN:n mukaan nuoret tanskalaiset sosiaalidemokraatit ovat vakuuttavasti kyseenalaistaneet tämän argumentin. DN ei kuitenkaan kerro tanskalaisien perusteluista mitään:

Aftonbladet accepterar argumentet men kommer via en något oklar tankegång till resultatet att partiet behöver starta en vidare och mer modern fördelningspolitisk diskussion. Vi instämmer varmt i denna slutsats. Här ett förslag till ämne för diskussionen. (DN 26.8.)

DN antaa ymmärtää, että AF:n jakopolitiikkaa koskevassa käsityksessä ei ole mitään uutta, ja kannattaa ironisesti AF:n ehdotusta modernimmasta keskustelusta. Keskustelun aiheeksi DN ehdottaa pohdintaa siitä, pitäisikö verorahoitteisia avustuksia muuttaa vakuutus pohjaisiksi. Kiinnostava yksityiskohta katkelmassa on kertojan viittaus DN:iin vi-pronominilla. En ole laskenut tällaisten lehteen itseensä viittaavien ilmausten määrää, mutta yleisvaikutelmani on, ettei niitä ole juttuaineistossa paljon. Toimittajien kolumneja lukuun ottamatta lehteä edustava kertoja ei yleensä tunnistaudu. Kertojan vi-viittaus on omiaan tekemään kertojan näkökulmasta erityisemmän ja siirtää sitä kerronnasta kohti kerrottua maailmaa.¹⁹⁸

Lehdet jatkoivat jakopolitiikkakeskustelua käsitellessään valtiovarainministeriön tutkimusraporttia, jossa verrattiin Ruotsin perhetukia muiden maiden vastaaviin tukiin. Lehdet eivät enää kommentoineen toisiaan. DN:n uutisessa todettiin suorasukaisesti tutkimusryhmän suosittavan lapsitukien pienentämistä:

"Ta mer från barnfamiljerna"

I topp. Sverige satsar för mycket jämfört med andra länder menar expertgrupp (DN 28.8.)

Otsikon sitatoitu lausuma ei ole suoraa esitystä, vaan sitatoitua johtolauseetonta epäsuoraa esitystä.¹⁹⁹ On ilmeistä, että lausuma on kertojan kärjistävä tiivistys. Tutkimus osoitti, että Ruotsissa ja Norjassa yhteiskunta käyttää lapsiin rahaa enemmän kuin muissa Euroopan maissa. Raportissa pohditaan, mistä vielä voitaisiin säästää, mutta ainakaan jutussa ei autentisoida otsikon

---

¹⁹⁸ Ks. edellä luvut 8.3.1 ja 8.5.2.

¹⁹⁹ Ks. edellä luku 8.4.

väitteitä, että työryhmän mielestä Ruotsi käyttää lapsiperheisiin liikaa rahaa tai että lapsiperheiltä pitäisi leikata enemmän. Jos näin kärjekkäille tulkinnolle olisi ollut katetta, tulkinnat olisi todennäköisesti autentisoitu tekstissä. Otsikon alarivissä todetaan epäsuorassa esityksessä, että asiantuntijaryhmä väittää Ruotsin sijoittavan liikaa muihin maihin verrattuna. Väittikö se todella näin, vai ainoastaan että Ruotsi sijoittaa enemmän kuin muut maat? Tätä ei voi selvittää tutustumatta tutkimusraporttiin ja tietämättä, mitä tutkimusryhmä kertoi tiedotustilaisuudessa.

Kertojan kärjistävät ilmaisut lisäävät jutun provosoivuutta. Yhdet voivat reagoida puolustamalla lapsiperheiden asemaa lehden kärjistämiä väitteitä vastaan, ja toiset voivat käyttää juttua todisteena Ruotsin liian korkeista perhetuista. Sekä DN että AF kommentoivat tutkimusta pääkirjoituksissaan. DN jatkoi supistavalla linjallaan ja katsoi Ruotsin perhepolitiikan noudattavan sillisalaattiperiaatetta:

Varje delstöd, varje subvention eller bidrag kan säkert vart och ett motive-
ras med goda argument. Men sammantaget vittnar rapporten om en familje-
stödspolitik utan övergripande tanke; en politik enligt kökkenmöddingens
princip. (DN 28.8.)

DN käyttää pääkirjoituksessa lähinnä *tulkintaa* ja ilmaisee huoltaan kasvavista jakopoliittisista vaatimuksista. Tutkimusraportin näkökulma peittyi kertojan *tulkinnan* alle, eikä pääkirjoituksesta saa käsitystä, millaisia johtopäätöksiä raportissa on tehty. Oliko esimerkiksi katkelmassa mainittu johtopäätöksen puute myös raportissa esitetty päätelmä? Mikäli oli, sen esittäminen sisäkentän tekniikalla olisi autentisoinut pääkirjoituksen argumenttia. Mikäli taas raportin johtopäätökset olivat toisensuuntaisia, niiden tuominen esiin olisi lisännyt pääkirjoituksen dialogisuutta. Ero DN:n uutiseen on suuri, sillä päinvastoin kuin pääkirjoituksessa, uutisessa kärjistettiin voimakkaasti tutkimuksen johtopäätöksiä ja pantiin tutkimuksen tiliin ehkä enemmänkin johtopäätöksiä kuin mitä raportissa oli tehty.

AF:n näkökulma perhepoliittiseen raporttiin oli päinvastainen kuin DN:n. Kun DN otsikoi "Kökkenmöddingens politik", otsikoi AF pääkirjoituksensa "Hotad familjeidyll i Norden". AF luonnehti raporttia enemmän kuin DN ja otti selvästi kantaa laajan hyvinvointivaltion puolesta:

Rapporten, som visserligen inte vill ge rekommendationer, har ofta ett defensivt anslag, som förutsätter neddragningar. Skolan, redan plågad av försämningar, sägs kunna dra ned särskilt på de yrkesinriktade linjerna. Marknadsregler börja härja mer inom barnomsorgen. Bostadsbidragen anses för generösa och föräldraförsäkringen kan delvis klaras via avtalsförsäkringar.

Det är möjligt, kanske troligt, att vi inte har råd "att göra mycket på många områden". Familjepolitiken får dock inte reduceras till att huvudsakligen mildra effekten av den ekonomiska och sociala krisen.

Målen måste vara: jämställdhet, barnfamiljernas välfärd och stöd åt barns och ungdomars utveckling. (AF 28.8.)

Katkelman ensimmäisessä kappaleessa kertoja luonnehtii raporttia *tulkintana*. Siinä syntyy jännite raportin "defensiivisen" ja kertojan laajempaa hyvinvointivaltiollista interventiota kannattavan näkökulman kesken. Raportin näkökulma on kuitenkin koko ajan kertojalle alistainen, ja kertoja kommentoi raporttia voimakkaasti tulkiten. Katkelman toinen virke lähenee raporttia referoivaa epäsuoraa esitystä, mutta sanavalinnat ovat selvästi peräisin kertojalta, ja kertoja todistelee niiden avulla raportin "defensiivistä" luonnetta ja vastustaa siinä esitettyjä näkemyksiä.

Jakopolitiikasta kirjoitettiin myös DN:n yleisönosastossa. Entinen yksityisyrittäjä Lars Wernström päätteli kuunneltuaan veroministeri Thomas Östrosia radiosta, että hallitus hyväksyy vain jakopolitiikan sosiaalidemokraattisen "oikeudenmukaisuuden" ja "solidaarisuuden":

Den socialistiska rättvisan är i sanning ensidig. Utfallet skall delas lika av alla. Insatserna tar man ingen hänsyn till. Den som studerar, planerar, tar risker och lägger ned ett självuppoffrande arbete skall inte ha någon belöning för detta. (DN 28.8.)

Åsne Liedén puolestaan hämmästeli samalla sivulla, miksi tuottavuuden kasvu on tuonut lisää kiirettä ja työttömyyttä, kun sen turvin voitaisiin lyhentää työaikaa ja panostaa enemmän virkistykseen ja yhdessäoloon:

Tänk om vi skulle vända på frågeställningen och fråga oss vilka jobb som verkligen behöver utföras och vilka saker som egentligen behöver produceras. Kort sagt vilken sorts samhälle vi vill ha, i stället för att bara åka med på det så kallade utvecklingståget. (DN 28.8.)

Yleisönosastokirjoitukset käsitelivät perustavia kysymyksiä mutta jäivät aiheudessa irrallisiksi, koska niihin ei reagoitu.

Aihelmajuonteessa oli useita erilaisia esimerkkejä kertojan ja toimijan näkökulmien suhteesta jutussa. DN esitti tulkintoja perhetukitutkimuksen tuloksista tutkimusraporttia lainaavana epäsuorana esityksenä, vaikka asia-yhteyden perusteella on todennäköistä, että tulkinta oli toimittajan oma eikä sitä ollut esitetty raportissa. Tämä on kuitenkin vain oletus, eikä sitä voi jutun perusteella tietää varmaksi. Joka tapauksessa uutisessa esitettiin tuloksista vain yksi tulkinta.

Samaa tutkimusta käsitelleessä DN:n pääkirjoituksessa toimijan ja kertojan näkökulmat asettuivat toisentyypoiseen suhteeseen. Siinä tulkitseva kertoja esitti tulkintansa raportin tuloksista omissa nimissään, eikä kirjoituksesta saanut selvää, oliko myös raportissa tehty samat tulkinnat. Jälleen tuloksista esitettiin vain yksi tulkinta, mutta nyt lehti otti sen tulkitsevan kertojan avulla omiin nimiinsä.

Sekä DN:n uutinen että pääkirjoitus olivat yksinäkökulmaisia sikäli, että kertoja ja toimija eivät asettuneet poleemiseen suhteeseen keskenään. Uutisessa kertoja pani tulkinnat toimijan tiliin ja jäi itse kerronnallisesti taustalle, pääkirjoituksessa kertoja esitti tulkinnat omissa nimissään ja toimijan näkökulma jäi epämääräiseksi.

Aihelmajuonteessa oli myös juttuja, joissa kertoja ja toimija olivat poleemisessa suhteessa keskenään. Tällainen oli esimerkiksi AF:n kommentti Pernilla Strömin kirjoitukseen. AF:n kertoja asettui kriittiseen suhteeseen Strömin näkökulman kanssa ja kärjisti näkökulmien eroa muokkaamalla Strömin tiliin pannut lausumat provosoivammiksi mitä ne alun perin olivat olleet. Kertojan ja Strömin näkökulmat olivat dialogisessa suhteessa keskenään. Ongelmallista tosin oli se, että AF:n tekemien kärjistysten takia Strömin tiliin pannut lausumat eivät tuoneet esiin Strömin alkuperäistä sävyä.

Myös perhetukitutkimusta koskevassa pääkirjoituksessaan AF asettui poleemiseen suhteeseen raportin kanssa. AF:n pääkirjoituksen sisäistä dialogisuutta heikensi se, että DN:n perhetukipääkirjoituksen tavoin siinäkin raportin näkökulma jäi kertojan tulkitsevalle näkökulmalle varsin alisteiseksi. Raportin näkökulma erosi kertojan näkökulmasta kuitenkin selvemmin kuin DN:n pääkirjoituksessa.

Kaikkiaan jakopolitiikasta käydyssä sananvaihdossa tuli selvästi ilmi DN:n ja AF:n erilaiset asennoitumiset sosiaalidemokraattiseen hyvinvointivaltioon. Missä DN etsi mahdollisuuksia valtiollisen säätelyn purkamiseen, siinä AF piti tärkeänä tämän säätelyn ylläpitämistä. Lehtien kannat kumpuavat luonnollisesti niiden poliittisista sidoksista. Ehkä vahvan sosiaalidemokraattisesti sitoutuneen lehden panos piti osaltaan yllä hyvinvointivaltiota koskevaa linjakeskustelua Ruotsissa. Keskustelu tukeutui ongelmakehykseen, mutta vaikutti monin kohdin pikemminkin strategiselta kuin kommunikatiiviselta. Joka tapauksessa keskustelun avulla julkisuudessa pysyi esillä myös hallituksen talous- ja hyvinvointipolitiikalle vaihtoehtoisia linjauksia.

9.2.6. LO:n ehdotuksiin ei saatu hallitukselta kunnollista kommenttia

LO:n kongressia koskevaa kirjoittelua sävytti hallituksen muutamaa päivää aikaisemmin julkaisema ehdotus työläinsäädännön uudistamiseksi. Kong-

ressin avajaisissa LO:n puheenjohtaja Bertil Jonsson vastusti esitystä tiukkaan säävyyn, ja sekä Dagens Nyheter että Aftonbladet kärjistikivät erimielisyyttä. Koska työlainsäädäntö ei ole varsinaisesti budjettiteema, käsittelem tässä ainoastaan kongressin toista keskeistä teemaa eli LO:n ehdotuksia 80 000 työpaikan luomiseksi. AF uutisoi ehdotukset pienessä laatikkojutussa työlakikiistaa käsittelevän jutun kinalossa. DN puolestaan nosti LO:n työllisyysreseptit konferenssiuutisoinnin kärkeen ja otsikoi etusivulla: "LO-recept ska ge 80 000 jobb" (DN 8.9.).

LO:n työllistämisehdotukset olivat hallitukselle suunnattu konkreettinen aloite. Hallitus oli kesällä esittänyt omat työllistämisehdotuksensa, joilla se yritti puolittaa työttömyyden vuosituhannen vaihteeseen mennessä. LO kuitenkin halusi työllistämiseen vauhtia. Sen viisikohtaisen ohjelman tärkein ehdotus oli korkeatuloisten "raippaveron" muuntaminen "hoitoveroksi". Hallituksen tarkoituksena oli lopettaa väliaikaiseksi tarkoitettun veron kerääminen kokonaan 1998, mutta LO halusi jatkaa veron perimistä ja käyttää sen tuotot hoitoalan työpaikkojen luomiseen. Toisen ehdotuksen mukaan valtion piti sijoittaa omaisuutensa myynnistä saatuja tuloja säätiöön, joka puolestaan rahoittaisi ympäristönsuojelutyötä. Kolmanneksi valtion piti käyttää valtionyhtiöistä saamia tuloja asuntojen peruskorjaukseen ja asuntolainojen korkotukeen. Neljänneksi LO ehdotti lainatakuuta yritysten investointeihin ja viidenneksi keskuspankin tekemää koronalennusta.

AF tiivistä LO:n ehdotukset luettelomaisesti faktalaatikon tapaan. DN:n uutisessa ehdotukset esiteltiin yksityiskohtaisemmin, ja jutun lopussa hallitukselle esitettiin myös suorasukainen haaste:

Enligt LO-ekonomen Dan Andersson är det möjligt för regeringen, om man menar något med talet om halverad arbetslöshet, att ha med förslagen redan i budgetpropositionen om två veckor. (DN 8.9.)

DN esitti samalla sivulla yksipalstaisessa uutisessa myös hallituksen pika-kommentteja LO:n työllisysehdotuksiin. Työministeri Margareta Winberg totesi pitävänsä hoitoveroa hyvänä ajatuksena mutta korosti, että kyseessä on hänen henkilökohtainen kantansa, ei hallituksen kanta. Veroministeri Thomas Östros puolestaan ei pitänyt ajatuksesta sitoa veron tuotto tiettyyn kohteeseen. Hän sanoi hallituksen kuitenkin ehkä korottavan suurituloisten veroja.

LO:n ehdotuksia kommentoitiin pääkirjoituksissa (DN ja AF 10.9.) Linjalleen uskollisesti DN vastusti hoitoveroa. AF taas kehotti LO:ta argumentoimaan enemmän työllistämisehdotustensa puolesta ja vähemmän hallituksen ja keskustan jo tekemiä sopimuksia vastaan. AF ei maininnut mitään yksittäistä sopimusta, mutta tällainen oli esimerkiksi työlakiuudistus.

Hallituksen reaktiota odotettiin pääministeri Göran Perssonin LO:n kongressissa pitämästä puheesta. DN julkaisi kaksi uutista, joista toisessa selostettiin Perssonin puhetta ja toisessa kerrottiin LO:n reaktioista. Persson ei kommentoinut LO:n työllistämisehdotuksia. Sen sijaan hän julkisti yhden uuden työllistämisuunnitelman:

Ett riktat statsbidrag som skall användas till 15 000 nya studentbostäder. Med detta enda ess i ärmen mötte Göran Persson LO:s kongress på onsdagen. I frågan om arbetsrätten som utlöst den akuta krisen mellan fack och parti var Perssons budskap entydigt: uppgörelsen med centern ligger fast. Sverige har haft svaga regeringar sedan 1970-talet: Att skapa politisk stabilitet är nu en av partiets viktigaste uppgifter. (DN 12.9.)

DN pani samassa jutussa merkille, ettei Persson reagoinut LO:n aloitteen:

Göran Persson ägnade också en stor del av talet till att beskriva hur regeringen och han själv klarat saneringen av statsfinanserna. Den gemensamma uppgiften för partiet och facket är nu att pressa ned arbetslösheten, och detta klarar man inte utan varandra, sade Persson dock utan att med ett ord beröra LO:s förslag för 80 000 nya jobb.

- Jag tackar för beslutet om fortsatt facklig-politisk samverkan, sade Persson.

- Det är inte så att ja bockar och bugar, men jag är glad att den insikt som finns i partiet också finns i facket. (DN 12.9.)

Kertoja sijoittaa kehystävän kommentointinsa epäsuoran esityksen johtolauseeseen. Kertojan huomio, ettei Persson reagoinut LO:n ehdotukseen, on hyvin olennainen. Oikeastaan toimittajan olisi pitänyt kysyä asiasta Perssonin kommenttia. Perssonin suora esitys on katkelmassa hyvä valinta, koska se antaa lukijalle mahdollisuuden tulkita Perssonin sanavalintoja hänelle hiukan tukalassa tilanteessa.

DN: n toisen uutisen mukaan Perssonin puhe ei vakuuttanut LO:ta:

Perssons tal övertygade inte LO

Statsminister Göran Perssons tal möttes av besvikelse på LO-kongressen. LO:s avtalssekreterare Hans Karlsson hade sett fram emot en förklaring till varför arbetsrätten måste ändras, men fann ingen.

...

Inte heller Byggnads ordförande Ove Bengtsberger är särskilt imponerad. De 15 000 studentlägenheter som utlovades på 30 orter motsvarar ungefär 15 000 jobb i fem år – alltså 3 000 årsarbeten för hans medlemmar.

- Det kan betyda mycket på enskilda ställen, men totalt sett påverkar det inte bilden. (DN 12.9.)

Kertoja esitti Bengtsbergerin kommentin eläytyvän kertojan esityksen ja suoran esityksen vuorotteluna. Kertoja eläytyi Bengtsbergerin näkökulmaan ja tuki näin omalla puheellaan Bengtsbergerin kokemaa pettymystä.

DN:ssä hallituksen kommentit LO:n työllisysehdotuksiin jäivät siis hyvin vähäisiksi. Lehti olisi voinut esimerkiksi vaatia Göran Perssonia kommentoimaan jokaista viittä ehdotusta. Työllisysehdotusten painoarvoa julkisuudessa heikensi työlainsäädäntöä koskenut kiista, jonka sekä AF että DN nostivat kongressin keskeisimmäksi aiheeksi.

AF käsitteli Perssonin puhetta uutisten sijaan mielipidejutuissa. Pääkirjoituksen (AF 12.9.) mukaan oli selvää, ettei puhe ollut sellainen, minkä LO-edustajat olisivat halunneet kuulla. Lehti suhtautui kuitenkin ymmärtävästi Perssonin linjauksiin. Se katsoi Perssonin ja puolueen tähtäävän pitkäjänteisesti koko maan parhaaseen, kun taas LO edusti AF:n mukaan jäsentensä välittömiä intressejä. AF ei erityisemmin vertaillut LO:n ja hallituksen työllisyyspoliittisia näkemyksiä, vaan totesi vain lyhyesti, ettei Persson tehnyt myönnytyksiä LO:n ehdottamien työllisyystoimien suuntaan. Lena Melin käsitteli teemaa kommenttijutussaan hieman laajemmin:

I kampen mot arbetslösheten vill regeringen ha hjälp av LO. Fler idéer måste "upp på bordet", enligt statsministern.

15 000 studentbostäder ska byggas med nya statliga investeringsbidrag.

För detta belönades Göran Persson med två matta applåder, en buket rosor och en bukett avlövat ris samt ett måttligt entusiastiskt pressmeddelande från Byggnads. (AF 12.9.)

Lehdet tarkastelivat LO:n kongressia pikemminkin poliittisen pelin kehyksessä kuin ongelmakehyksessä. Pääpaino oli työllisyysongelman sijaan LO:n ja hallituksen suhteissa. Ongelmakehystä olisi voinut hyödyntää enemmän, koska LO esitti viisi hyvin konkreettista ehdotusta työttömyyden helpottamiseksi. Näihin olisi kaivattu hallituksen kommentteja. Lehdet eivät kuitenkaan erityisemmin näyttäneet painostavan hallitusta julkiseen reagointiin.

LO:n työllisysehdotuksiin palattiin satunnaisesti myöhemmin. Tasa-arvoministeri Ulrica Messingin haastattelun (DN 16.9.) yhteydessä kertoja kysyi Messingin mielipidettä raippaveron muuntamisesta hoitoveroksi. Messing vastasi, että hän spontaanisti uskoo ehdotuksen saavan vastakaikua kansan keskuudessa, mutta että hän ei ole itse vielä miettinyt asiaa kunnolla. Samana päivänä julkaistussa yhden palstan uutisessa TCO:n²⁰⁰ pääekonomi-

---

²⁰⁰ Toimihenkilöiden ja virkamiesten keskusammattijärjestö, Tjänstemännens Centralorganisation.

misti Roland Spånt laski, että ehdotettujen työllistämistoimien kustannukset olisivat vain neljäsosa LO:n arvioimasta neljästä miljardista kruunusta:

- Fyra miljarder i utgifter kräver inte fyra miljarder i inkomster, säger han till TCO-tidningen.

Anledningen är att utgifterna för arbetslösheten minskar och skatteintäkterna ökar.

Förslaget har emellertid mötts av ett svalt intresse från regeringen. Så svalt att statsminister Göran Persson inte ens nämnde det i sitt tal till kongressen. (DN 16.9.)

Jälleen kertoja ihmettelee hallituksen viileää suhtautumista LO:n ehdotuksiin, mutta silti lehti ei näytä tekevän mitään hallitusreaktioiden saamiseksi.

Hallitus linjasi seuraavan kerran talouspolitiikkaansa valtiopäivien avajaisissa. Pääministeri Persson toisti hallituksen selonteossa (regeringsförklaringen) jo Harpsundissa esittämänsä näkemyksen, että valtiontalous on saatu kuntoon ja vähitellen voidaan alkaa tehdä hyvinvointipoliittisia parannuksia. Yksi tällainen parannus oli Perssonin selonteon yhteydessä julkistama lupaus, että yli 55-vuotiaiden työllisyystöistä aletaan maksaa työttömyyskorvauksen ylittävää palkkaa, kun vielä kesäkuun työllisyysesityksessä palkka määriteltiin työttömyyskorvauksen tasoiseksi.

Perssonin puheen kommentoinnista ja kontekstoinnista vastasivat lähinnä lehdet itse. DN raportoi hallituksen selonteosta sekä politiikan- että talousosaston uutisissa, Åke Ekdahlin kommenttijatussa ja pääkirjoituksessa (DN 18.9.) AF ei kirjoittanut selonteosta uutista, mutta kommentoi sitä pääkirjoituksessa ja Lena Mellinin kommenttijatussa (AF 18.9.) Lehdet kritisoiivat hallituksen saamattomuutta työllisyyden parantamisessa. DN:n pääkirjoituksen mukaan Persson esiintyi kuin hänellä olisi resepti työllisyyden parantamiseksi, mutta työttömyys vain kasvaa. Pääkirjoitusta hallitsi ongelmakehys. Työllisyysongelman ratkaisun esteenä lehti näki sosiaalidemokratian haluttomuuden uudistuksiin palvelusektorin verotuksessa, yritysmuodoissa ja työsuhdelainsäädännössä. Niiden sijaan hallitus ehdottaa lehden mukaan "joitakin marginaalisia muutoksia". Åke Ekdahl puolestaan tarkasteli hallituksen selontekoa poliittisen pelin kehyksessä. LO-kongressissa korostunut työlakikiista oli Ekdahlin mukaan lisännyt hallituskritiikkiä, minkä vuoksi Persson nyt kiirehti hyvinvointivaltioillisia uudistuksia:

I tisdagens regeringsförklaring fortsätter statsministern den senaste tidens snattande ur framtida reformplaner. Det som gick fel i fördelningspolitiken korrigeras först. Därför ska vården, de sämst ställda bland äldre, barnfamiljerna först få del av samhällets förmåner. Värdesäkrade pensioner och samråd inför kommande beslut har Persson lovat. Låg tjänstemoms, friär

mot a-kassa och en arbetslös ersättare, vårdskatt i stället för värmskatt har satt i gång utredningsapparaten i kanslihuset. (DN 18.9.)

Katkelman viimeisessä lauseessa kertoja sanoo LO:n hoitoveroaloitteen panneen hallituksen valmistelukoneistot käyntiin. Hallitus siis reagoi LO:n aloitteeseen aloittamalla valmistelun, muttei kommentoimalla aloitetta julkisuudessa.

AF:n kirjoittelua hallitsi poliittisen pelin kehys. Pääkirjoituksessa ennakoiin sosiaalidemokraattien sisäisiä kiistoja:

För dagen tyder det mest på att vi går mot en lugn politisk höst. Litet bråk blir det naturligtvis. Mest kanske i den socialdemokratiska riksdagsgruppen. Många s-ledamöter har större förståelse för LO-ordföranden Bertil Jonssons linje, till exempel om arbetsrätten och fördelningspolitiken, än för statsministerns.

Varken hos dem eller hos s-aktivisterna går det hem att Persson vill vänta med att angripa de ökade inkomstklyftorna tills arbetslösheten sjunkit och statsfinanserna ytterligare stärkts. En och annan intern revolt kan inte uteslutas. (AF 18.9.)

Lena Mellin taas samansuuntaisesti DN:n Ekdahlin kanssa pohti syitä siihen, että säästävän politiikan takuumiehenä tunnettu Persson on viime aikoina näyttänyt availleen kukkaron nyörejä:

Hittills har förre snåljåpen Perssons klappar till folket kostat ganska litet. Det har framför allt varit symboler. Inte alls oviktigt för partiledare Persson när marschen mot nästa val inletts. (AF 18.9.)

Maltillisen kokoomuksen reaktio hallituksen selontekoon saatiin DN:n yksipaltaisessa uutisessa paria päivää myöhemmin. Kansanedustaja Chris Heister syytti hallitusta muita länsimaita hitaammasta talouskehityksestä:

Arbetslösheten är högre, tillväxten lägre och realräntan högre än två år sedan, sade Heister, som anklagade regeringen för att inte ha tagit itu med de "grundläggande problemen" utan bara genomfört "gigantiska skattehöjningar", som slagit hårt mot hushåll och företag. Göran Perssons regeringsförklaringen innehåller inga förslag som skapar förutsättningar för nya riktiga jobb, sade Heister. (DN 20.9.)

Kertoja esittää Heisteriä epäsuorassa esityksessä ja erottautuu sitoittoinnin avulla korostetusti tämän käyttämistä ilmauksista. Sitoittoinnin voi tulkita vihjeeksi lukijalle, että mainitut lausumat ovat tarkoitushakuisia tai ainakin kiistanalaisia.

Lehdet raportoivat yhtäältä LO:n ja toisaalta hallituksen suunnitelmista työllisyyden parantamiseksi. Näitä ei kuitenkaan vertailtu keskenään, eikä

varsinkaan hallitus kommentoinut LO:n ehdotuksia. Lehdet ihmettelivät hallituksen reagoimattomuutta, mutteivät ainakaan sivuillaan tiukanneet hallituksen edustajilta kommentteja. Hallituksen omia työllisyysaloitteita lehdet käsitelivät poliittisen pelin kehyksessä. Aloitteet tulkittiin mielialojen rauhoitteluksi: joko marginaalisiksi ja tehottomiksi (DN 18.9.) tai halvoiksi ja symbolisiksi (AF 18.9.). Keskustelua käytiin varsinkin AF:ssa pääkirjoituksissa ja lehden artikkeleissa, joissa lehti itse vastasi kommentoinnista ja kontekstoinnista.

9.2.7. Työllisyystavoitteista jääminen hallitsi kirjoittelua budjetin julkistamisesta

Ruotsissa budjetti jätetään valtiopäiville tavallisesti 20. syyskuuta, ja samalla käydään yleisluontoinen lähetekeskustelu. Voidakseen osallistua keskusteluun opposition edustajat saavat tutustua budjettiin jo hiukan etukäteen (Mattson 1998, 65). Lehdet julkaisivat budjetin pääasiallisen sisällön jo 20. syyskuuta. Seuraavana päivänä lehdet käsittelevät budjettia yksityiskohtaisemmin ja raportoivat budjetista käydystä poliittisesta keskustelusta.

Ruotsalaislehdet käsitelivät talouspolitiikkaa budjetin julkistamisen yhteydessä osin samoissa, osin erilaisissa juttutyypeissä kuin suomalaislehdet. Juttutyypeissä oli eroa myös ruotsalaislehtien kesken. **Pääjuttuina** olivat suomalaislehtien tapaan uutiset, joissa hallitus esitti näkemyksiään lähinnä epäsuorana esityksenä ja kertoja kommentoi *selostuksen* ja *tulkinnan* avulla. Aftonbladet ei kuitenkaan julkaissut tällaista juttua enää 21. 9, vaan sen tilalla oli **lukijoiden kuuma linja**, jossa ministerit vastasivat lukijoiden esittämiin kysymyksiin. Molemmat lehdet julkaisivat *tulkintaan* tukeutuvia **kommenttijuttuja**, kuten pääkirjoituksia ja kolumneja. **Etujärjestökommentteja** esitettiin Dagens Nyheterissä kuten Helsingin Sanomissakin, mutta Aftonbladetissa tätä juttutyyppeä ei ollut, kuten ei Iltalehdessäkään. **Oppositiokommentteja** esitettiin DN:ssä lähetekeskustelu-uutisessa. AF ei raportoinut budjetin julkistamisen yhteydessä oppositiokommenteista eikä lähetekeskustelusta. **Yksittäisistä budjettikohdista** kerrottiin ruotsalaislehdissä samaan tapaan kuin suomalaislehdissäkin, mutta nämä eivät liittyneet talouspolitiikan aiheeseen. **Esimerkkikansalaisten kommentteja** esitettiin AF:ssa kahden perheen voimin. Lisäksi AF jatkoi vuodesta 1983 jatkunutta sarjaa, jossa vuosittain seurattiin, kuinka suureksi Mathias Abrahamssonin osuus valtion velasta on kasvanut. DN:ssä ei kansalaiskommenttijuttua ollut lainkaan. Sen sijaan DN julkaisi lähinnä anonyymeihin lähteisiin perustuvan **henkilökuvauksen** valtiovarainministeri Erik Åsbrinkistä. Muista lehdistä poiketen AF julkaisi talouspolitiikkaa sivuavia **yleisönosastojuuttuja** myös

budjetin julkistamisen yhteydessä. DN taas julkaisi muista lehdistä poiketen talouspolitiikkaa käsitteleviä **muut lehdet** -palstan juttuja.

Sekä DN että AF nostivat **pääjuttujensa** kärkeen hallituksen todennäköisen epäonnistumisen tavoitteessaan puolittaa työttömyys vuosituuhannen vaihteeseen mennessä. Taloussuunnitelmassa hallitus ennusti työttömyysasteeksi 5,7 prosenttia, kun työttömyyden puolittuminen olisi edellyttänyt työttömyyden vähenemistä 4 prosenttiin. DN:n jutussa 20. 9. sisäkentällä esiintyivät DN:n anonyymit "lähteet", mutta muuten budjettiesityksestä raportointiin selostavana kertojan esityksenä. Kertoja liitti budjetin aiempaan talouspoliittiseen keskusteluun ja Perssonin jakopoliittisia toimenpiteitä koskeviin puheisiin:

Det är enligt DN:s källor en budget som är mycket tunn på nyheter som regeringen idag lägger fram i riksdagen. Budgeten innehåller inte några av de stimulansåtgärder som har efterlysts för att lyfta tillväxten, och inga av de fördelningspolitiska åtgärder – för att korrigera önskade effekter av budgetsäneringen – som statsminister Göran Persson antytt är på väg.

(DN 20.9.)

AF ei viitannut epämääräisiin lähteisiin, vaan esitteli budjetin sisältöä hallituksen ja Åsbrinkin epäsuorana esityksenä.. Kertoja kommentoi Åsbrinkiiä suorasukaisesti *tulkintana*:

För att regeringens mål ska kunna uppfyllas krävs en tillväxt på tre procent, slår finansminister Erik Åsbrink fast. Med tanke på att tillväxten legat på 1,3 procent i snitt under de senast tjugo åren förefaller det osannolikt.

(AF 20.9.)

Jutuista päätellen sekä DN että AF olivat saaneet hallituksen budjettiesityksen tai ainakin sen taloussuunnitelman käsiinsä jo etukäteen. DN pani tiedot kuitenkin "lähteidensä" tiliin, ja AF esitti taloussuunnitelmatekstii Åsbrinkin puheena.

Seuraavana päivänä DN:n pääjuttu rakentui kertojan *selostuksen* ja sisäkentän tekniikoin esitetyn Åsbrinkin puheen vuorottelulle. Kertoja kuvaasi Åsbrinkin asemaa myös *eläytymisen* avulla.

Jutun kärkenä oli työttömyyden jatkuminen myönteisestä suhdannekehityksestä huolimatta. Juttu eroaa suomalaislehtien pääjutuista juuri eläyvyytensä takia:

Han lade på fredagen fram sin första budgetproposition, med all uppståndelse det innebär. Information tidigt på morgonen till den socialdemokratiska riksdagsgruppen, som skrikit efter budgetuppgifter. Tre timmars debatt

med oppositionen, presskonferens, en lång rad enskilda intervjuer samt telefonväkteri. (DN 21.9.)

Vuoden 1997 budjetissa ei ole Perssonin väläyttämää uusia jakopoliittisia toimenpiteitä, mutta taloussuunnitelmassa ne mainitaan. Åsbrink täsmentää aikataulua suorassa esityksessä:

- Av fördelningspolitiska skäl kan vi också behöva göra kompletteringar eller korrigeringar av skattesystemet. Det är en fråga vi håller på med, och senast på den socialdemokratiska kongressen hösten 1997 skall vi redovisa våra förslag, säger Erik Åsbrink. Han står fast vid löftet att värnskatten skall vara borta efter 1998. (DN 21.9.)

AF:ssa budjettipääuutinen 21. 9. oli korvattu jutulla, jossa Erik Åsbrink yhdessä veroministeri Thomas Östrosin kanssa vastasi lukijoiden esittämiin kysymyksiin. Kysymykset koskivat lähinnä yksittäisiä budjettimäärärahoja ja veroja, kuten bensiniveroa, veneveroa tai eläkkeitä. Yleisempää talouspoliittista keskustelua ei jutussa käyty.

Varsinaisen pääjutun lisäksi DN julkaisi 21.9. muitakin kerronnallisesti samantapaisia, talouspolitiikkaa käsitteleviä juttuja. Niistä kahdessa käytiin vielä uudestaan taloussuunnitelmaa läpi, kolmannessa käsiteltiin jakopoliitiikkaa koskevaa selvitystä ja neljännessä arvioitiin EMU-kriteerien toteutumista. Taloussuunnitelma- ja EMU-jutuissa taloussuunnitelmaa lainattiin sisäkentän tekniikoilla ja kertoja kommentoi lähinnä *tulkinnan* avulla. Jakopoliittikajutussa esiintyivät Sven Nelander LO:sta ja Ingemar Eriksson valtiovarainministeriöstä. Kertoja kommentoi *selostuksella*, mutta paikoin kerronta läheni *tulkintaa*. Nelander ja Eriksson eivät suoraan kommentoineet toisiaan, mutta kertoja kuitenkin rinnasti heidän lausumiaan ikään kuin he olisivat keskustelleet keskenään:

Hur inkomsterna utvecklats efter 1994 är än så länge svårt att bedöma. Eriksson tror inte att klyftorna har fortsatt att öka.

- Det skulle överraska mig. Om reavinsterna har fallit tillbaka till normal nivå, kan klyftorna rent av minska, men mot det ska förstås ställas sänkta bidrag och ersättningar.

Sven Nelander på LO är mer pessimistisk.

- Jag gissar att klyftorna har fortsatt att växa. I alla fall har antalet hushåll som ligger under skälig levnadsnivå ökat. (DN 21.9.)

Erilaisten näkökulmien rinnastaminen katkelmassa esitettyyn tapaan tuo juttuun dialogisuutta, eikä juttu näin jää pelkäsi hallituksen teettämän selvityksen referoinniksi.

Ruotsalaislehdissä oli runsaasti **budjettia kommentoivia** juttuja. DN käsiteli neljän päivän aikana talouspolitiikkaa kahdessa pääkirjoituksessa ja kahdessa kommenttijutussa. Lisäksi DN julkaisi aiheilmassa yhden ulkopuolisen kirjoittajan kolumnin ja kaksi muut lehdet -palstan juttua. AF julkaisi samassa ajassa kaksi pääkirjoitusta, kaksi toimituksen kolumnia ja viisi talouspolitiikkaa sivuavaa yleisönosastokirjoitusta.

DN:n etusivulle sijoitetussa kommenttijutussa Åke Ekdahl tulkitsi Åsbrinkin budjettipuheen sisältäneen kaksi viestiä, toisen kotimarkkinoille ja toisen EU-yleisölle:

Den första signalen riktades till marknaden. Se nu, sa kamrern, denna budget är ett uttryck för samarbetet mellan centern och socialdemokraterna. Vi står i alla väsentligt gemensamt bakom detta. Därmed finns det en stark regering med klar majoritet i riksdagen för den politik som nu lagts fram. Ingen behöver tvivla på vilka regler som gäller. Varsågod, planera och investera, sluta spekulera, herrar företagare. (DN 21.9.)

Kertoja tulkitsi *eläytyen*, mitä Åsbrink halusi viestiä markkinoille. Vastavaan tapaan kertoja luonnehti *eläytyen* myös miten Åsbrink halusi vakuuttaa Euroopan maille Ruotsin talouden olevan EMU-tasoa. Talousosastossa Johan Schückin puolestaan vertaili kommenttijutussaan talousennusteita ja arvioi hallituksen mahdollisuuksia saavuttaa työllisyystavoitteensa. Kirjoitus oli Ekdahlin juttua uutismaisempi, mutta hallitseva esitystekniikka oli kuitenkin kommentoiville jutuille ominaisesti *tulkinta*.

AF:ssa toimittaja Helle Klein vertasi kolumnissaan (AF 20.9.) Göran Perssonin optimistisia lausuntoja socialistista realismia edustavaan taiteeseen. Kleinin mielestä puhe hyvinvointivaltion pelastumisesta ei vakuuta, koska massatyöttömyys jatkuu ja sosiaaliset erot kasvavat. Lena Mellin puolestaan toisti kommenttijutussaan (AF 21.9.) edellisen päivän pääuutisen teemaa työllisyystavoitteista jäämisestä.

DN ja AF käsitelivät pääkirjoituksissaan samoja teemoja. Ne molemmat vastustivat hallituksen budjettilyijäämätavoitetta ja vaativat sen sijaan toimia työllisyyden parantamiseksi. Erona oli, että DN halusi supistavaa elvytystä ja AF kasvattavaa elvytystä. Erityisesti AF:n kasvattava kanta täytyi kuitenkin lukea rivien välistä. Lehti vaati selvin sanoin työllisyyden lisäämistä säästämisen kustannuksella, mutta ei täsmentänyt, pitäisikö sen mielestä elvyttää veroja keventämällä vai määrärahoja lisäämällä. DN oli supistavalla linjallaan selväsanaistemmin:

Efter "århundrades skattereform" har i år "decenniets budgetreform" för första gången genomförts fullt ut. Det är väl gott så. Men vad som alltjämt lyser med sin frånvaro – i det saneringsarbete som hittills har bedrivits liksom i det politiska samarbete som centern och socialdemokraterna i

dagarna yvs så mycket över – är öppningarna för den "århundradets utgiftsreform" – diskussionen om regelverken och morgondagens trygghetssystem – som borde följa skattereformen och budgetomläggningen i spåren.
(DN 21.9.)

Toisissa pääkirjoituksissa käsiteltiin budjetin yhteydessä julkaistua hyvinvointipoliittista selvitystä. AF katsoi selvityksen osoittavan, että tuloerot ovat kasvaneet 80- ja 90-luvuilla, minkä pitäisi antaa hallitukselle aihetta itsetutkiskeluun:

Saneringen av statens finanser är viktig också fördelningspolitiskt. När statskulden ökade kraftigt och räntorna på statskulden rakade i höjden trängdes andra, angelägna utgifter ut. Men faktum kvarstår. Regeringen har i sin strävan att snabbt förstärka statens ekonomi hittills tagit alltför lätt på fördelningspolitiken. (AF 21.9.)

DN oli päinvastoin tyytyväinen, ettei hallitus ollut ryhtynyt jakopoliittisiin toimenpiteisiin selvityksen perusteella. Tuloerojen kasvu on lehden mukaan globaali trendi, mutta Ruotsissa tulonjako on säilynyt tasaisena:

Som väl är verkar regeringen inte låta sig styras av inkomstgranskningen i värderingen av de fördelningspolitiska problemen. I finansplanen slås fast att den största fördelningspolitiska orättvisan, alldeles oavsett hur den slår i inkomststatistiken, går mellan dem som har respektive inte har ett jobb. Förhoppningsvis håller regeringen fast vid den prioriteringen, även i retoriken. (DN 23.9.)

Jakopoliitikkaa koskevissa pääkirjoituksissa toistuu DN:n ja AF:n budjettilinjojen ero: DN edustaa supistavaa, AF kasvattavaa linjaa. Kerronnallisesti pääkirjoitukset ovat tyypillisiä. Hallitseva esitystekniikka on *tulkinta*, minkä avulla kertoja ottaa varsin suorasukaisesti kantaa. Aiemmasta jakopoliittisesta keskustelusta poiketen²⁰¹ lehdet eivät reagoineet toistensa kannanottoihin. Erityisesti DN:llä olisi ollut tähän tilaisuus, koska sen jakopoliitikkaa koskeva pääkirjoitus ilmestyi kaksi päivää AF:n pääkirjoituksen jälkeen.

Etujärjestö- ja oppositiokommenteista ei raportoitu AF:ssa budjetin julkistamisen yhteydessä lainkaan. DN taas aloitti oppositiokommenttien julkaisun jo 20.9. esittämällä uutisessaan vasemmistopuolueen kritiikkiä uutta budjettiprosessia kohtaan. Kritiikin mukaan budjetin menoalueiden sitovat katot pakottavat laskusuhdanteessa budjettileikkauksiin, mikä syventää suhdannevaihteluja. Aiemmin valtion menot lisääntyivät automaattisesti las-

---

²⁰¹ Ks. luku 9.2.5.

kusuhdanteessa, koska esimerkiksi sosiaalitukia maksettiin lisää. Uusi järjestelmä heikensi tällaisia automaattisia tasausmekanismeja.

DN:n jutussa vasemmistokritiikkiä perustelee vasemmistopuolueen varapuheenjohtaja Johan Lönnroth sisäkentän tekniikoin, ja hänelle antaa sivustatukea taloustieteen professori Sören Wibe, hänkin lähinnä sisäkentän tekniikoin. Uutta budjettiprosessia puolustaa valtiovarainministeriön Per Molander. Hänen mielestään uusi järjestelmä ei estä halutun politiikan toteuttamista, mutta edellyttää priorisointikeskustelua ja menolisäysten perustelua valtiopäivillä.

DN:n jutussa eri osapuolet saavat perustella varsin laajasti näkemyksiään, mikä nostaa ongelmakehystä kiistakehyksen rinnalle. Molander reagoi jutussa vasemmistokritiikkiin, mutta vasemmistokritiikot eivät enää vastaa Molanderille. Juttu loppuu Sören Wiben sovitteleviin lausumiin:

Sören Wibe vill avvakta med en bedömning av systemet tills det prövat i praktiken, men noterar att ett av regeringens syften säkert är att lägga band på den egna lusten att bedriva utgiftspolitik.

- Och skulle detta inleda en era där vi längre bedriver stabiliseringspolitik, då är det en avgörande omprövning av partiets syn på hur statsmakterna kan ingripa i ekonomin.

- Det var ju kungstanken som en gång förde socialdemokraterna till makten, att man kan utnyttja statsbudgeten för att dämpa oönskade konjunktursvängningar. (DN 20.9.)

Budjetin lähetekeskustelu kuitattiin DN:ssä yhdellä nelipalstaisella uutisella, jossa esitettiin opposition kärjekästä kritiikkiä, mutta myös valtiovarainministeri Erik Åsbrinkin piikikäs vastakommentti. Juttu oli yksi harvoista, joissa toimijat kommentoivat vastavuoroisesti toisiaan omista näkökulmistaan. Juttua hallitsi voimakas kiistakehys, ja kertoja käytti ahkerasti toimijoiden yksittäisten ilmausten sitatointia. *Sitatoinnin* avulla kertoja yhtäältä herkutteli toimijoiden piikikkäillä iskuilla mutta toisaalta otti niistä etäisyyttä ja pani ne korostetusti toimijoiden tiliin:

Roy Ottosson, miljöpartiet, talade om den "sociala misär" som regeringen skapat och den "urholgade välfärd" som vi har rätt framför ögonen, och som är en följd av den höga arbetslösheten. (DN 21.9.)

DN julkaisi ay-liikkeen kommentit lyhyessä kaksipalstaisessa uutisessa politiikan-sivuilla ja elinkeinoelämän kommentit vastaavassa jutussa talous-sivuilla. Molemmissa jutuissa DN esitti suorassa esityksessä kolmen järjestöjohtajan mielipiteitä. DN:n jutuista syntyi vaikutelma, että järjestöjohtajat olisivat esittäneet näkemyksensä suullisesti toimittajalle eikä kyse olisi tiedotereferaatista. DN:n jutut poikkesivat siis HS:n järjestöjutuista, jotka

vaikuttivat järjestöjen tiedotteista tehdyiltä koosteilta. Pidin luvussa 9.1.5 HS:n järjestökommenttijuttujen puutteena sitä, että kommentteja ei rinnastettu toisiinsa ja puheenvuorojen lyhyiden vuoksi perustelut jäivät vähiin. Kritiikkejä ei juuri rinnastettu DN:ssäkään eivätkä perustelutkaan olleet sen kummoisempia. Olennaisin ero oli suoran esityksen mahdollistama järjestöjohtajien persoonallisempi sanankäyttö DN:ssä.

Esimerkkikansalaisten näkökulmaa valottavat jutut olivat samantapaisia kuin suomalaislehdissäkin, mutta juttutyyppejä käytettiin vain AF:ssa. Lehti valotti budjetin vaikutuksia lapsiperheiden arkeen Almbergin perheen avulla. Kertoja kytki jutun budjetin jakopoliittisen selvityksen tietoihin tuloerojen kasvusta:

Inkomstklyftorna blir bara större. Och det är ungdomar och barnfamiljer som fått det allra sämst.

- Ibland måste vi vända på slantarna, säger tvåbarnsmamman Lena Almberg. (AF 21.9.)

Suomalaislehtien tapaan kertoja omaksui esimerkkiperheen näkökulmaa *eläytymisen* avulla:

Magnus och Lena tycker ändå att de har det rätt så bra. De unnar sig visserligen sällan någon större lyx men ekonomin går ihop. (AF 21.9.)

DN julkaisi kansalaisjutun sijaan kuuden palstan henkilökuvajutun valtiovarainministeri Erik Åsbrinkistä. Kertoja luonnehti Åsbrinkiä lähinnä *tulkinnan* avulla, ja anonyymeiksi jääneet lähteet kuvailivat häntä sisäkentän tekniikoin. Budjetin vaikutusta kansalaisten arkeen DN kuvaili Postin ekonomistin Pia Nilssonin laskelmien avulla.

DN julkaisi budjetin julkistamisen yhteydessä talouspolitiikkaa käsitteleviä **muut lehdet -palstan** juttuja ja AF **yleisönosastojuttuja**. DN lainasi maltillisen kokoomuksen Nya Wermlands -tidningeniä, joka piti budjettiesitystä "periksi antamisen dokumenttina". Lehti ehdotti voimakkaita veronalennuksia ja sääntelyn purkua, jotta investointien ja yrittämisen edellytykset paranisivat ja työttömyys helpottaisi. Keskustalainen Hudiksvalls Tidning puolestaan vaati työllisyyden lisäämisen asettamista inflaationvastaisen taistelun edelle. Lehti siis toisti sosiaalidemokraattisen ekonomistiviisikon jo aiemmin kesällä tekemän ehdotuksen viittaamatta tähän kuitenkaan suoraan.

AF:n talouspolitiikkaa sivuavat yleisönosastojutut olivat usein varsin konkreettisia mutta ehkä populistisiksi luonnehdittavia ehdotuksia. Lars af Kuja (AF 20.9.) ehdotti hallitukselle vuorotteluvapaata ja työttömien palk-

kaamista tilalle. Nimimerkki "Sveriges nya tuffa giv" (AF 20.9.) teki peräti kahdeksan ehdotusta Ruotsin nostamiseksi jaloilleen. Esimerkiksi työnvälitystoimi voitaisiin nimimerkin mielestä lopettaa ja käyttää sen sijaan televisiota työnvälitykseen. Ay-liike voitaisiin lopettaa ja veroja alentaa, lapsilisät pitäisi muuttaa tarveharkintaisiksi ja työttömät ekonomit olisi pantava tutkimaan, mistä julkisia menoja voitaisiin vähentää. Yleisönosastokirjoitukset reagoivat vain hyvin välillisesti aiheelman aiempiin puheenvuoroihin, eikä niihin reagoitu myöhemmin.

Niin lehdet itse kuin muutkin budjettia kommentoineet tahot painottivat lausumissaan hallituksen todennäköistä epäonnistumista tavoitteessaan puolittaa työttömyys vuosituhannen vaihteeseen mennessä. Elinkeinoelämä ja oikeistopuolueet halusivat supistavampaa politiikkaa ja työläinsäädännön keventämistä. Työntekijäjärjestöt ja vasemmisto kaipasivat enemmän julkisia työllistämistoimia. DN itse oli supistavan, AF kasvattavan politiikan kannalla.

Suomalaislehtien tapaan myös ruotsalalaislehdet olivat itse budjettiratkaisun keskeisiä kommentaattoreita. Ne arvioivat budjettia *tulkinnan* avulla pääkirjoituksissa ja muissa kommentoivissa jutuissa. Myös budjettia kokonaisuutena tarkastelevissa uutisissa lehdet arvioivat hallitusta ja sen talouspolitiikka myös *tulkinnan* avulla. DN erosi suomalaislehdistä siinä, että se esitti pääuutisessaan valtiovarainministeriä käyttäen *eläytymistä*. AF:n ominaispiirre taas oli juttutyyppi, jossa ministerit vastasivat lukijoiden esittämiin kysymyksiin. Ruotsalaislehdissäkin kommentoijien siirrot kohdistuivat lähes yksinomaan hallitukseen, eikä erilaisia kritiikkejä juuri rinnastettu toisiinsa. DN:n lähete keskustelujutussa Erik Åsbrink oli sekä opposition kohteena että vastasi oppositiolle omasta näkökulmastaan. Juttua väritti kuitenkin hyvin voimakas kiistakehys, eikä talouspoliittisessa keskustelussa edetty ongelman ratkaisun suuntaan.

9.2.8. Syyskuun viimeinen aihelmajouonne ruoti työllisyyspolitiikkaa

Hallitus oli esittänyt tavoitteekseen avoimen työttömyyden puolittamisen vuoteen 2000 mennessä, mutta taloussuunnitelman perusskenaariossa tähän ei uskottu päästävän. Dagens Nyheterin talousosastossa haastateltiin työministeri Margareta Winbergiä hallituksen työllisyyspolitiikasta. Aftonbladetissa Winberg vastasi lukijoiden kysymyksiin kuuma linja -jutussa. Lisäksi AF julkaisi vasemmistopuolueen johtajan Gudrun Schymanin työllisyysaiheisen yliökirjoituksen ja pari työllisyyttä käsittelevää yleisönosastokirjoitusta.

DN:n haastattelussa kertoja omaksui Winbergin näkökulmaa *eläytymisen* avulla. *Eläytymisen* ja suoran esityksen vuorottelu nosti Winbergin näkökulman juttua hallitsevaksi, ja kertoja vain myötäili. Winberg pohti jutussa mahdollisuuksia käyttää työllisyysmäärärahoja pysyvien työpaikkojen luomiseen esimerkiksi hoitoalalle. Hän otti kantaa myös LO:n ehdotukseen muuntaa raippavero hoitoveroksi:

Margareta Winberg är inte heller främmande för att låta till exempel vårdsektorn växa igen, men hur man rent praktiskt ska gå till väga för att växla pengar från åtgärder till riktiga jobb vet hon inte. Och även om Erik Åsbrink när budgetpropositionen lades lovade stå fast vid löftet att avveckla värnskatten 1998 är hon personligen ganska tilltalad av tanken på att förvandla den till en vårdskatt.

- Men jag är mycket medveten om de praktiska problemen med att öronmärka skattepengar till speciella ändamål. (DN 23.9.)

Ensimmäinen kappale on tulkittavissa sekä *eläytymiseksi* että *selostukseksi*. Varsinkin ensimmäisessä virkkeessä on *selostuksen* piirteitä, ja sen voi tulkita jopa kertojan Winbergiin kohdistamaksi kritiikiksi. Koko jutun eläytyvässä kontekstissa on kuitenkin luontevaa ajatella, että puhe epätietoisuudestakin edustaa Winbergin omaa, pohdiskelevaa näkökulmaa.

Myös AF haastatteli Winbergiä ja pyysi samalla lukijoita tekemään tälle ehdotuksia työttömyyden vähennyskeinoista. Juttu oli otsikoitu "Winberg vädjar om din hjälp. Regeringen vet inte hur den ska skapa fler jobb". AF:n jutussa kertojan näkökulma oli vahvemmin esillä kuin DN:ssä. Winbergin suora esitys vuorotteli *eläytymisen* sijasta kertojan *tulkinnan* kanssa:

Regeringen vet inte hur arbetslösheten ska bekämpas – därför är allt nu tillåtet.

Friår, arbetstidsförkortning, a-kassa för deltidare och till och med pig-jobb.

- Vi ska låta fantasin och kreativiteten flöda, säger arbetsmarknadsminister Margareta Winberg.

Regeringen har stora problem med att komma tillrätta med socialdemokraternas hjärtefråga, att få ner arbetslösheten. Sedan regeringen tillträdde för två år sedan har ingenting hänt. (AF 26.9.)

Seuraavana päivänä AF julkaisi kymmenen lukijoiden lähettämää ehdotusta sekä Winbergin niihin antamat vastaukset. Julkaistut lukijoiden ehdotukset olivat konkreettisia mutta eivät liittyneet aiheen aiempiin puheenvuoroihin. Juttutyyppi on poikkeuksellinen sikäli, että siinä kysymyksiin ja ehdotuksiin todella vastataan. Tosin tässäkin juttutyyppissä vastaaja voi joko tarkoituksellisesti tai tarkoittamattaan olla ymmärtämättä ehdotuksen varsinaista ydintä. Kuten juttua jo luvussa 8.6 käsitellessäni totesin, Winberg

pitäytyi tiukasti omassa näkökulmassaan ja pyrki korjaamaan lukijoiden näkemyksiä:

Utnyttja de arbetslösa. Kräv att de städar, hjälper gamla osv annars får de ej ut bidrag.

Patrik Lindell, 20, servitör, Malmö

Svar: Jag skulle inte vilja kalla det att utnyttja de arbetslösa, men redan i dag ställs det krav att de arbetssökande är aktiva. En arbetssökande har inte rätt att utan giltigt skäl tacka nej till erbjudet arbete, åtgärd eller utbildning, då mister han eller hon sin rätt till arbetslöshetsförsäkring. Jag tror att passiv bidragstagande är bland de värsta tillstånd en människa kan befinna sig i. I längden är det nedbrytande. (AF 27.9.)

Esimerkkikatkelmassa Winberg ei ole ymmärtävinään ehdotusta vain yhteiskuntapalvelua vastaan maksettavasta työttömyyskorvauksesta. Hän ei perustelee, miksei kannata yhteiskuntapalveluvaatimusta, vaan ainoastaan kuvailee nykykäytäntöä. Ongelmaa ehkä korjaisi luvussa 8.6 tekemäni ehdotus, että lukijat saisivat vielä kommentoida ministerin vastauksia. Tällaista kahden kierroksen mallia kokeiltiin Savon Sanomien Asukas kysyy -palstalla (Heikkilä 2001, 276). Ehkä vielä parempi vaihtoehto olisi se, että toimittaja vaatisi Winbergiä ottamaan kantaa Lindellin varsinaiseen ehdotukseen. Toimittaja toisin sanoen yhdessä Winbergin kanssa muotoilisi vastausta niin kauan, että siinä vastattaisiin Lindellin varsinaiseen ehdotukseen, ja myös Winberg hyväksyisi muotoilun. Mikäli tällaisesta muotoilusta ei päästäisi sopimukseen, ministerille esitettäisiin lehdessä tarkentava lisäkysymys, johon tämä vastaisi tavallaan. Näin edes ministerin haluttomuus keskustella asiasta tulisi ilmaistuksi.

AF:n yleisönosaston työllisyysaiheiset kirjoitukset muistuttivat Winbergille esitettyjä ehdotuksia. Lennart Ärlemalm (AF 27.9.) katsoi budjetin julkistamisen jälkeen laskeneiden korkojen ja kohoavien pörssikurssien yhdessä lisääntyvän työttömyyden kanssa osoittavan, että markkinat voittivat jälleen demokratian. Henry Wallgren (AF 28.9.) puolestaan ehdotti budjetissa työttömyyskorvauksiin ja työllistämistoimiin varattujen sadan miljardin kruunun sijoittamista julkiselta sektorilta irtisanottujen 500 000 matalapalkkaisen palkkaamiseen takaisin töihin.

Vasemmistopuolueen Gudrun Schyman tarttui yliökirjoituksessaan (AF 26.9.) pääministeri Göran Perssonin toteamukseen, että taloutta saneerattaessa yksi jos toinenkin asia on mennyt vikaan. Perssonin toteamus liittyi hänen Harpsundin kokouksessa tekemäänsä linjaukseen, että talouden vakaannuttua on aika korjata niiden asemaa, jotka kärsivät eniten laman jälkeisissä säästöissä. Schymanin mielestä budjettiesitys ei kuitenkaan osoita kunnianhimoa enempää nykyisen epätasa-arvoisen jakopolitiikan korjaami-

sessä kuin ryhtymisessä uusiin työttömyydenvastaisiin toimiin. Schyman viittasi myös sosiaalidemokraattisen ekonomistiviisikon kirjoitukseen heinäkuun lopussa:

För en tid sedan gick ett antal socialdemokrater ut och kritiserade alla avskedanden och neddragningar som motiverats med ett godtyckligt sparmål. De önskade en dialog med regeringen, om förslaget att sänka riksbankens korta räntor för att öka konsumtionen och investeringarna. I stället valde Erik Åsbrink, som vanligt, att svara på förslaget som om det gällt en kraftigt höjd inflation, ett förslag som ingen ställt. "Vi har erfarenhet av hög inflation, den tiden vill vi inte ha tillbaka." (AF 26.9.)

Schyman kritiseri Åsbrinkä ohipuhumisesta, mutta tästä ei välttämättä ollut kyse. Åsbrinkin ajatus ehkä oli, että inflaatio helposti ryöstäytyy, vaikka tarcoitus olisi tinkiä inflaatiotavoitteista vain hiukan. Schyman saattoikin siis itse syyllistyä Åsbrinkin kannan esittämiseen puutteellisesti.

Schymanin kirjoituksen ansio on, että hän haastoi hallitusta keskusteluun suorilla kysymyksillä ja teki konkreettisia ehdotuksia työllisyyden parantamiseksi:

Men är det inte så, Göran Persson, att målet inte är att sänka arbetslösheten utan att snabbt bli medlem i EMU tillsammans med tungviktarländerna i EU? Är inte dina kommentarer om att vi inte behöver ta ställning till EMU nu bara taktiskt betingat? Är det inte också så att ni i praktisk politik är beredda att offra allt fler arbetslösa i detta arbete? Annars borde ni väl ha presenterat ett antal förslag i budgeten som gick ut på att öka sysselsättningen? (AF 26.9.)

Kysymykset olivat ehkä retorisia, mutta halutessaan Persson olisi voinut vastata niihin. Schyman ehdotti, että keskuspankki alentaisi lyhyitä korkoja, hallitus sijoittaisi enemmän kunnallisiin hyvinvointipalveluihin, työaikaä lyhennettäisiin ja hallitus lopettaisi liioitellun EMU-sopeutuksen. Schyman siis vaati kasvattavaa elvytystä hallituksen säästävän politiikan sijaan. Ehdotukset ja kysymykset olivat niin konkreettisia ja perusteltuja, että julkisuudessa syntyi hallitukselle velvoite vastata niihin tavalla tai toisella. Aina-kaan käsillä olleessa aineistossa Perssonin tai hallituksen muun edustajan mahdollista vastausta ei julkaistu.

Syyskuun lopun työttömyyskirjoittelussa työministeri Winberg tuli julkisuuteen yhtäältä alustavine ideoineen työllisyysmäärärahojen tehokkaam-
masta käytöstä ja toisaalta antautumalla julkiseen vuoropuheluun AF:n lukijoiden kanssa. Näissä molemmissa keskustelu oli hyvin käytännön-
läheistä, pikemminkin konkreettisia toimenpiteitä ideoivaa kuin työllisyys-
ja talouspoliittista linjakeskustelua. Puutteineenkin Winbergin julkinen

esiintyminen ja AF:n järjestämä vuoropuhelu lukijoiden kanssa antoivat työttömyysongelmalle sen ansaitsemaa painoarvoa. Työttömyyttä käsiteltiin tässä yhteydessä lähinnä ongelmakehyksessä. Kirjoituksissa pyrittiin ratkaisemaan ongelmaa, ei analysoimaan poliittista peliä tai kärjistämään työllisyyspolitiikkaan liittyviä kiistoja.

Myös Gudrun Schymanin yliökirjoitus oli olennainen puheenvuoro työttömyyskeskustelussa. Schyman tarkasteli hallituksen työllisyyspolitiikan yleislinjaa ja esitti hallitukselle suoria kysymyksiä. Lisäksi hän teki konkreettisia talous- ja työllisyyspoliittista linjaa koskevia ehdotuksia. Hallitukselta ei kuitenkaan saatu Schymanin aloitteisiin ainakaan nopeaa reaktiota.

9.2.9. Ruotsalainen aihe: yhteenvetoa

Ruotsalaisessa talouspolitiikan aiheilmassa korostui yhtäältä talouspoliittinen linjakeskustelu elvyttävän ja säästävän politiikan välillä ja toisaalta hallitukseen suunnattu kritiikki työllisyystavoitteista jäämisestä. Kolmas teema koski hyvinvointivaltiota ja niin sanottua jakopolitiikkaa. Keskustelua käytiin paljon pääkirjoituksissa ja toimituksen kommenttijutuissa. Erityisesti Aftonbladetissa käytiin talouspoliittista keskustelua uutisissa vain vähän.

Talouspoliittisen linjakeskustelun avasi sosiaalidemokraattisten ekonomistien yliökirjoitus elvyttävämmän budjettipolitiikan puolesta. Valtiovarainministeri Erik Åsbrink puolusti hallituksen linjaa taloudelliseen välttämättömyysretoriikkaan tukeutuen. Kiistakehys ei korostunut aiheilmajuonteessa, vaan linjakeskustelua käytiin yllättävänkin ongelmakeskeisesti argumentoiden.

Dagens Nyheter ja Aftonbladet edustivat talouspolitiikassa eri linjoja. Pääkirjoituksissa ja kommenttijutuissa DN oli supistavan ja säästävän linjan kannalla, kun AF tasapainoili hallituksen säästävän linjan ja rohkeammin elvyttävän ja kasvattavan linjan välillä. Selvimmin lehtien linjaerot tulivat esiin jakopolitiikasta käydyssä keskustelussa, jossa lehdet kommentoivat myös toisiaan.

Hallituksen sisäiset keskustelut ja erimielisyydet eivät ruotsalaisessa keskustelussa tulleet esiin oikeastaan lainkaan. Esimerkiksi hallituksen Harpsundin-kokousta käsittelevissä jutuissa Persson ja Åsbrink kertoivat yksissä tuumin hallituksen linjauksista, eivätkä muut ministerit tuoneet omia näkökantojaan julki. Sosiaalidemokraattien erimielisyyksistä kyllä raportoitiin, mutta silloinkin hallitus edusti yhtenäisenä yhtä ja puolueen ay-siipi toista osapuolta. DN tyytyi kertomaan, että kokouksessa käsiteltiin poliittista tilannetta, työllisyyttä, taloutta, budjettia ja Eurooppa-politiikkaa. AF ei

kirjoittanut kokouksesta sitäkään vähää. Lukijat eivät saaneet tietää, millaisia mielipiteitä ministerit näistä asioista esittivät.

Harpsundin-kokouksen jälkeen erityisesti DN rakensi kiistaa hallituksen ja ay-liikkeen välille. DN käytti otsikoissa kärjistäviä ilmauksia ja dramatisoi erimielisyyksiä tulkitsevasti uutistekstissään. DN näki hallituksen olevan säästävällä linjalla ja ay-liikkeen vaativan elvytystä. DN kuitenkin toi keskusteluun myös liennyttävän puheenvuoron haastatteleamalla työministeriön valtiosihteeriä Store Nordhia. Suorien kysymysten, eläytyvän kertojan esityksen ja suoran esityksen varaan rakentuvaa juttua jänseni kiistakehys, ja Nordhin liennyttävät lausumat tehtiin kiinnostaviksi nimenomaan kiistakehysten avulla. AF harjoitti vastaavaa liennytystointia pääkirjoituksessaan, jossa se halusi nähdä koko kiistan viestintäongelmana. AF piti hallituksen leikkauspolitiikkaa tilapäisenä ja uskoi hallituksenkin tavoitteeksi laajan sosiaalidemokraattisen hyvinvointivaltion turvaamisen.

LO esitti kongressissaan konkreettisia toimia työllisyyden parantamiseksi, mutta hallitus ei reagoinut niihin juuri mitenkään. Viestimet panivat tämän merkille, mutteivät saaneet hallituksen edustajista puristettua kommentteja. Jutuissa ei ollut viitteitä, että viestimet olisivat edes yrittäneet. Lehdet raportoivat sekä LO:n että hallituksen suunnitelmista työttömyyden vähentämiseksi mutta eivät vertailleet näitä ehdotuksia keskenään. Erityisesti hallituksen työllisyysaloitteita lehdet käsittelivät poliittisen pelin kehityksessä pitäen niitä näennäisinä ja mielialojen rauhoitteluun tähtävinä

Budjetin julkistamista ja sen jälkeistä keskustelua hallitsi työttömyysongelma. Työttömyyttä käsiteltiin paljon ongelmakehyksessä. Poikkeuksena oli kuitenkin DN:n lähetekeskustelu-uutinen, joka oli rakennettu hallituksen ja opposition välisen kiistan varaan. Lähetekeskustelu-uutisessa valtiovarainministeri Erik Åsbrink oli sekä kommentoinnin kohteena että esitti vastakommentteja. Puheenvuorojen hyökkäävyyden ja kiistakehysten takia juttu ei kuitenkaan ollut erityisen dialoginen. Muutoin DN kuvasi Åsbrinkin jazzia harrastavaksi byrokraatiksi, joka valtiovarainministerinä joutuu melkoiseen pyörykseen. Åsbrinkin käsittely erosi täysin siitä, miten Sauli Niinistö esitettiin suomalaislehdissä armottomana punakynän käyttäjänä.

Budjetin julkistamisen jälkeen lehdet jatkoivat työttömyysteeman käsittelyä ja tukeutuivat lähinnä ongelmakehykseen. Jutuissa etsittiin keinoja helpottaa työttömyyttä eikä niinkään kärjistetty työttömyyden hoitoon liittyviä kiistoja. Molemmat lehdet haastattelivat työministeri Margareta Winbergiä, ja AF kutsui myös lukijansa mukaan ideoimaan työllistämiskeinoja. AF tuntui muutenkin hakevan DN:iä enemmän yhteyttä lukijoihinsa. Kuuma linja -juttujen ohella se julkaisi katugallupeja budjettiin liittyvistä aiheista, ei kuitenkaan talouspolitiikan aiheeseen liittyen.

9.3. Vertailevaa yhteenvetoa

Suurin ero suomalaisen ja ruotsalaisen budjettijournalismin välillä talouspolitiikan käsittelyssä oli hallituksen sisäisten kiistojen korostuminen Suomessa ja niiden lähes täydellinen puuttuminen Ruotsissa. Osaltaan ero johtui epäilemättä hallituskokoonpanosta: Ruotsin yksipuoluehallituksessa ei syntynyt ainakaan puolueiden välisiä kiistoja. Aihelman juttujen perusteella vaikutti kuitenkin siltä, että ruotsalaisviestimetkään eivät yrittäneet tuoda hallituksen sisäisiä keskusteluja julkisuuteen. Esimerkiksi hallituksen Harpsundin-kokouksesta viestimet tyytyivät raportoimaan pääministeri Perssonin ja valtiovarainministeri Åsbrinkin kertomat hallituksen linjaukset, eikä muiden ministerien tai ministeriöiden tavoitteista kerrottu tai niitä kysytty ainakaan jutuissa.

Toinen ero maiden välillä oli Ruotsin selkeämpi talouspoliittinen linjakeskustelu. Ruotsissa hallituksen säästävä linja haastettiin kasvattavan ja elvyttävän linjan avulla. Hallitus ja Dagens Nyheter puolustivat vallitsevaa politiikkaa, ay-liike ja sosiaalidemokraattien vasemmistosiipi olisivat halunneet elvyttävämpää linjaa. Aftonbladet tasapainoili sovittelevaan sävyyn hallituksen ja voimakkaampaa elvytystä vaatineiden välillä. Suomessa hallitus harrasti supistavaa veroelvytystä, ja linjakeskustelua käytiin lähinnä vain hallituksen linjan ja vielä voimakkaammin supistavan veroelvytyksen kesken. Helsingin Sanomat tosin budjetin julkistamispäivän avausjutussaan havainnollisti ansiokkaasti hallituksen linjavalintaa, mutta laajempaa keskustelua linjoista ei käyty.

Sekä suomalaisissa että ruotsalaisissa lehdissä käytettiin niin ongelma-, kiista- kuin poliittisen pelin kehystäkin. Suomalaislehdet tuntuivat kuitenkin suosivan kiistakehystä ruotsalaislehtiä enemmän. Ruotsalaislehdissä painotui ongelmakehys. Kiistoja kärjistettiin niin suomalais- kuin ruotsalaislehdissäkin esittämällä kärjistäviä lausumia sanataarkasti suorana esityksenä ja yksittäisiä ilmaisuja sitatoiden. Suomalaislehdissä talouspolitiikkaa, kuten budjettiaiheita yleensäkin, käsiteltiin ruotsalaislehtiä enemmän uutisissa. AF:ssa aihelmaa sivuavista jutuista uutisia oli vain viidennes, kun muissa lehdissä niitä oli yli puolet jutuista. Kaikissa lehdissä lehdet itse olivat aihelman keskeisiä osallistujia. Lehdet esittivät mielipiteitään niin pääkirjoitusten, toimituksen artikkelien kuin uutistenkin tulkitsevassa kerronnassa.

Talouspolitiikan aihelmassakin näkyy selvästi se jo luvussa 8 todettu piirre, että hallitustoimijat ovat toisten reagoinnin kohteena, mutta vastaavat suhteellisen harvoin saamaansa kritiikkiin. Myöskään hallituksen saamia kritiikkejä ei juuri rinnasteta toisiinsa. Suomessa tämä tuli esiin erityisesti budjetin julkistamisen yhteydessä, kun oppositio ja intressiryhmät esittivät

budjettikommenttejaan. Lehdet olisivat voineet tivata hallitukselta vastakommentteja tai rinnastaa eri tahojen lausuntoja enemmän toisiinsa. Näin hallituksen ja sen kriitikoiden erimielisyydet ja yksimielisyydet olisivat ehkä täsmentyneet. Ruotsissa hallituksen vastaava kovakorvaisuus tuli selkeimmin esiin LO:n kongressin yhteydessä, kun hallituksen edustajat eivät juuri mitenkään kommentoineet LO:n varsin konkreettisia työllistämisehdotuksia. Juttujen perusteella vaikutti, etteivät ruotsalaisviestimetkään liiemmin yrittäneet saada hallitukselta kommentteja.

Budjetin sosiaalisia vaikutuksia tasaava jakopolitiikka oli Ruotsissa oma keskustelunaiheensa. Jakopolitiikkaa koskeva aiheilmajuonne provosoi lehdet myös kommentoimaan toisiaan. Suomessakin esitettiin määrärahaileikkauksia vastustavia puheenvuoroja, mutta sosiaalisia eroja tasaavaa jakopolitiikkaa ei mielletty samalla lailla omaksi politiikan alakseen. Jakopolitiikka-sanaa käytettiin ruotsissa huomattavasti myönteisemmässä sävyssä kuin Suomessa, missä jakopolitiikalla tarkoitetaan usein populistista määrärahojen jakamista ilman vastuuta talouden kokonaisuudesta.

Suomessa lehdet eivät reagoineet toistensa mielipiteisiin senkään vertaa kuin Ruotsissa. HS kyllä julkaisi muut lehdet -palstalla budjettikommentteja, muttei itse kommentoinut toisten lehtien mielipiteitä. Tässä suomalaisviestimillä voisi olla opittavaa ruotsalaisista, sillä lehtien keskinäinen keskustelu on hyvä keino lisätä viestinten panosta julkisuudessa. Lehden yksittäinen mielipide on helppo sivuuttaa, mutta viestinten käymään keskusteluun todennäköisesti osallistuvat ennen pitkää niin poliittinen eliitti kuin kansalaisetkin. Ruotsissa lehtien välistä keskustelua todennäköisesti elävöitti Aftonbladetin poliittinen sitoutuneisuus. Aftonbladetin talouspoliittinen näkemys poikkesi selvästi Dagens Nyheterin näkemyksestä. Suomessa taas suurimmat lehdet tuntuvat edustavan kutakuinkin samaa talouspoliittista näkemystä, minkä vuoksi talouspolitiikan linjakeskustelua ei ehkä koettu pääkirjoittajapiireissä tarpeelliseksi.

Ruotsissa työllisyystavoitteet olivat budjetin julkistamisen keskeisin teema. Suomessa kärkeen nostettiin veroratkaisut. Budjetin julkistamisen jälkeen ruotsalaislehdet jatkoivat työttömyysteeman käsittelyä ja tarkastelivat sitä lähinnä ongelmakehyksessä. Molemmat ruotsalaislehdet haastattelivat työministeri Margareta Winbergiä työttömyysongelman ratkaisukeinoista, ja AF julkaisi myös kuuma linja -jutun, jossa lukijat esittivät Winbergille ehdotuksia työttömyysongelman ratkaisemiseksi.

Suomalaislehdissäkin käsiteltiin työttömyysongelmaa, mutta tyyppillisimmin työttömyydellä perusteltiin veronalennusvaatimuksia: matalammat verot lisääisivät työvoiman kysyntää ja tarjontaa. Veronalennusten työllisyyttä parantavaa vaikutusta pidettiin puheenvuoroissa usein itsestäänselvyytenä,

mutta HS:n mielipidesivuilla virisi aiheesta kaksi pohdiskelevampaakin aiheilmajuonetta. Niistä toisessa käsiteltiin työttömyyden kysyntä- ja tarjontaluonnetta, ja toinen koski työn jakamista työntekijän työaikaa lyhentämällä. Varsinkin jälkimmäisessä juonteessa kirjoituksissa kommentoitiin edellisiä kirjoituksia, esitettiin tarkennuksia ja vastaväitteitä. Kirjoittelun päätteeksi toimitus olisi voinut tehdä vielä yhteenvetojutun, jossa osapuolet olisivat päässeet samanaikaisesti esiin omista näkökulmistaan.

Ruotsissa lähinnä vastaava aiheilmajuonne syntyi sosiaalidemokraattisen ekonomistiviisikon kirjoituksesta, jossa se ehdotti hallitukselle talouspoliittista linjanmuutosta. Ruotsissa tähän aloitteeseen tarttuivat kärkkäimmin lehdet itse pääkirjoituksissaan ja artikkeleissaan. Yleisönosasto- ja yliökirjoituksissa ekonomistiviisikkoon ei juuri viitattu, vaikka talouspolitiikan linjasta kirjoitettiin. Talouspolitiikkaa sivuavia yleisönosastokirjoituksia oli eniten AF:ssa. Niissä tyypillisimmin tehtiin konkreettisia ehdotuksia, eikä niissä yleensä viitattu aiempiin kirjoituksiin.

10. Tekstien dialogisuustyypit ja strategisuus

10.1. Synkrisis ja anakrisis, yksiäänisyys ja moniäänisyys

Luvussa 8 tutkin vuorovaikutusta journalistisissa teksteissä lähinnä analyytiseltä kannalta ja varsin teknisessä mielessä: ketkä pääsivät esiin omasta näkökulmastaan, ketkä olivat pikemminkin kertojan tai toisten toimijoiden tarkastelun kohteena jne. Tässä luvussa näkökulma on normatiivisempi. Tarkastelen juttuja dialogisena totuuden etsintänä,²⁰² jossa tavoitellaan oikeaa kuvaa niin jutuissa esiintyvistä toimijoista kuin puheena olevista asioistakin.

Perustan normatiivisen dialogisuus-käsitteen lähinnä Habermasin (1996/1992) ja Bahtinin (1991/1963) ideoihin. Sekä Habermasille että Bahtinille dialogisuus on totuuden etsimisen menetelmä, ja totuus on luonteeltaan pikemminkin dialoginen prosessi kuin joukko valmiita propositioneja.²⁰³ Habermasin kohdalla kyse on *kommunikatiivisesta*, yhteisymmärrykseen tähtäävästä toiminnasta erotukseksi *strategisesta* toiminnasta, jonka tavoitteena on saada muut toimimaan halutulla tavalla ilman pyrkimystä yhteisymmärrykseen. Kommunikatiivisessa toiminnassa puheakteihin sisältyvät pätevyysvaateet (totuudellisuus, oikeudenmukaisuus, rehellisyys) otetaan todesta ja pyritään toimimaan niiden mukaisesti. Bahtinin kohdalla kyse taas on totuuden dialogisesta koettelemisesta näkökulmia rinnastamalla ja niitä provosoimalla. Bahtin kutsuu näkökulmien rinnastamista *synkrisikseksi* ja niiden provosoimista *anakrisikseksi*. Hän löytää nämä dialogisuuden menetelmät jo sokraattisen dialogin genrestä:

Synkrisis tarkoitti johonkin aiheeseen kohdistuvien erilaisten näkökulmien rinnastusta. Genren luonteen vuoksi erilaisten sanojen ja mielipiteiden rinnastuksen tekniikkaan kiinnitettiin sokraattisessa dialogissa erittäin paljon huomiota. Anakrisiksella ymmärrettiin keinoja, joilla keskustelukumppani saatiin puhumaan, häntä provosoiitiin ja hänen mielipiteensä pakotettiin esiin rajoittamattomana. Sokrates oli anakrisiksen mestari: hän osasi pakottaa ihmiset *puhumaan*, pukemaan sanoiksi hämäret ja itsepintaiset ennakkoluulonsa, valaisemaan niitä sanoin ja paljastamaan samalla niiden valheellisuuden tai poleemisuuden; hän kykeni saamaan itsestään selvyyydet

---

²⁰² Ks. luku 3.3.

²⁰³ Ks. luku 8.1.

päivänvaloon... ..Synkrisis ja anakrisis dialogisoivat ajatuksen, tuovat sen ilmoille, muuttavat *repliikiksi* ja liittävät sen ihmisten väliseen dialogiseen kanssakäymiseen. Molemmat keinot juontuvat totuuden dialogisen luonteen käsittämisestä, mikä on sokraattisen dialogin perusta. Tässä karnevalisoituneessa genressä synkrisiksen ja anakrisiksen kapea abstraktin retorinen luonne katoaa. (Bahtin 1991/1963, 163-164.)

Luvussa 8 erittelemäni esitystekniikat kuvaavat vuorovaikutuksen erilaisia muotoja. Ytimen tekniikoissa kertojan näkökulma sulautuu osin toimijan näkökulmaan, sisä- ja ulkokentän tekniikoissa näkökulmien ero on selvempi. Kaikilla kentillä esitystapa voi olla enemmän tai vähemmän dialoginen. Toimijasta selvästi erottautuva kertoja voi vetäytyä taustalle ja referoida neutraalisti esiintyjää. Tällöin lähestytään monologista esitystapaa, koska kertojan ja toimijan vuorovaikutus on vähäistä. Toisinaan kertoja taas kommentoi toimijaa tai tuo muuten esiin omaa näkökulmaansa, ja esitystapa muuttuu dialogisemmaksi. Myös näkökulmia sulauttava kerronta voi olla enemmän tai vähemmän dialogista. Dialogisessa tapauksessa sekä kertojan että toimijan näkökulmista on runsaasti vihjeitä, monologisessa tapauksessa jompikumpi näkökulma hallitsee selvästi.

Kuvatessaan Dostojevskin romaaneja polyfonisiksi eli moniäänisiksi, Bahtin tarkoittaa tulkintani mukaan tekijän näkökulman ja teoksen keskeisten henkilöhahmojen näkökulmien suhteellista tasavertaisuutta teoskokonaisuudessa. Bahtinin mukaan tässä Dostojevskin tuotanto eroaa muusta kirjallisuudesta, jossa tekijän viimekätinen näkökulma alistaa henkilöhahmot tekijän tietyllä tavalla tulkitsemissä tyypeiksi. Yksiäänisen teoksen erottaa moniäänisestä (polyfonisesta) siis se, että yksi näkökulma on muihin nähden hallitsevassa asemassa. Uspenski (1991/1970, 25) määrittelee Bahtinin polyfonia-käsitteen seuraavasti: "Jos eri näkökulmat eivät ole järjestyneet keskenään alistaiseksi järjestelmäksi, vaan ne esitetään samantarvoisina ideologisina ääninä, kyseessä on *polyfoninen teos*."

Teoksen moniäänisyys on eri asia kuin esitystavan moniäänisyys. Yksiäänisessäkin teoksessa voidaan käyttää moniäänistä (dialogista) esitystapaa, koska siinäkin voi olla useita näkökulmia ja näkökulmien välistä vuorovaikutusta. Vastaavasti moniäänisessä teoksessa voi olla yksiäänisesti esitettyjä jaksoja, kunhan teoskokonaisuudessa nämä jaksot edustavat keskenään suhteellisen tasaveroisia, toisiaan alistamattomia näkökulmia.

Sovellan seuraavassa Bahtinin ideoita yksiäänisistä ja moniäänisistä teoksista journalismiin kutsumalla yksiäänisiksi sellaisia juttuja, joissa jokin yksi näkökulma hallitsee ja tekee lukijalle selväksi, mikä on oikein mikä väärin, kuinka asiassa pitäisi edetä jne. Moniäänisiksi taas kutsun sellaisia juttuja, joissa yhden hallitsevan näkökulman sijasta on useita keskenään melko tasavahvoja näkökulmia. Yksiäänisyys voi perustua siihen, että ker-

tojan näkökulma hallitsee tekstiä ja alistaa kaikki muut näkökulmat. Toinen vaihtoehto on, että kertoja antaa jollekin toimijanäkökulmalle juttua hallitsevan aseman. Moniäänisyys puolestaan voi perustua joko kertojan ja toimijan näkökulmien tasavertaisuuteen tai erilaisia näkökulmia edustavien toimijoiden keskinäiseen tasavertaisuuteen. Tässä moniäänisiksi nimittämäni journalistiset tekstityypit tuskin kuitenkaan edustavat polyfoniaa aivan siinä mitassa, mitä Bahtin löytää Dostojevskin tuotannosta.²⁰⁴

10.2. Dialogisuudeltaan erilaiset juttutyypit²⁰⁵

Yksiäänisyyden ja moniäänisyyden ohella tekstien dialogisuutta luonnehti niissä esitetyn toiminnan kommunikatiivisuus ja strategisuus. Kommunikatiivisuus tarkoittaa pyrkimystä yhteisymmärrykseen ja strategisuus yhteisymmärryksestä piittaamatonta toisiin vaikuttamista. Dialogisuuteen sitoutuneelta journalismilta voi edellyttää kommunikatiivisuutta. Toimittajan pitäisi tavoitella oikeaa kuvaa niin jutuissa esiintyvistä toimijoista kuin puheena olevista asioistakin. Toimittaja ei kuitenkaan voi pakottaa lähteitään kommunikatiivisuuteen vaan voi korkeintaan yrittää vihjata lukijalle esiintyjien kätketyistä pyrkimyksistä. Tässä taas on erehtymisen vaara, koska on yleensä mahdoton varmasti tietää, onko lähde kommunikatiivinen. Kommunikatiivisuuden ja strategisuuden osoittamiseksi jutuissa pelataan *epäily-* ja *uskomispelejä*.²⁰⁶ Kyse on epäilypelistä, kun kertoja esimerkiksi ironian avulla osoittaa lukijalle, kuinka lähteen kommunikatiivisena esittämä toiminta onkin itse asiassa strategista. Uskomispelissä kommunikatiivisuutta ei kyseenalaisteta.

Taulukkoon 10.1 on uskomis- ja epäilypelien sekä tekstin yksi- ja moniäänisyyden perusteella koottu kuusi dialogisuudeltaan erilaista juttutyyppeä. Epäilypelin osoittamassa strategisuudessa on kyse siitä, millaisena toimija esitetään jutussa, ei hänen todellisesta strategisuudestaan tai kommunikatiivisuudestaan. Lisäksi kyse on nimenomaan viestinnällisestä strategisuudesta, ei välttämättä rikollisesta tai muuten tuomittavasta toiminnasta. Skandaalijutussa strategisuuteen liittyy myös rikollista tai muuten tuomitavaa toimintaa, mutta ilman viestinnällistä strategisuutta kyse ei ole skandaalista. Esimerkiksi terroristijärjestön iskusta kertova uutinen on todennä-

---

²⁰⁴ Tässä poikkean siis luvun 8.3 narratologisesta terminologiasta, jonka mukaan kaikki jutussa esitetty esitetään kertojan äänellä. Tässä käytän ääni-termiä näkökulma-käsitteen synonyyminä.

²⁰⁵ Tähän lukuun sisältyy jaksoja yhdessä Mika Renvallin kanssa kirjoittamastamme artikkelista Yhteisö totuutta metsästä (Renvall & Reunanen 1999).

²⁰⁶ Ks. luku 3.3.

köisemmin toteava juttu tai sensaatio kuin skandaali. Strategiseksi kutsutaan siis tässä sellaista toimijaa, jonka kertoja tai toinen toimija vihjaa tinkivän totuuden, oikeudenmukaisuuden tai rehellisyyden vaateesta päämääriensä hyväksi.

Strategisuus on politiikassa luonnollinen ja joskus hyväksyttäväkin toimintatapa. Esimerkiksi poliittinen ryhmittymä on ehkä omassa piirissään pohtinut asiaa kommunikatiivisesti ja päässyt tavoitteistaan yksimielisyyteen. Tämän jälkeen se alkaa ajaa tavoitettaan strategisesti. Journalismille tällainen kaksivaihestrategia ei kuitenkaan sovi, vaan journalismin olisi mahdollisuuksiensa mukaan taivutettava osapuolia kommunikatiiviseen keskusteluun senkin jälkeen, kun näiden tavoitteet ovat kiteytyneet. Toteava juttu selvästi strategisen toimijan esiintymisestä ei täytä omia pätevyysvaateitaan. Toimittajan olisikin joko puristettava toimijan todelliset perusteet esiin tai ilmaistava toimijan strategisuus tavalla tai toisella.

Poliittista journalismia on kritisoitu siitä, että se pelaa liiaksi epäilyveliä ja vieraannuttaa näin kansalaisia politiikasta. Poliittisen raportoinnin on osoitettu muuttuneen erityisesti 1960-luvulta lähtien negatiivisemmaksi, ja peli-kehys on tullut vallitsevammaksi (Patterson 1994/1993; Blumler & Gurevitch 1995; vrt. Aula 1992). Toisaalta journalismin taas on syytetty ottavan lähteiden puheet kritiikittömästi todesta ja pelaavan epäilyveliä aivan liian vähän (K. Pietilä 1999).

Jutuissa esitettävät strategisuusvihjeet liittyvät tähän kysymyksenasetteluun. Jos strategisuusvihjeet ovat rutiininomaisia, ja poliitikot esitetään heidän toimistaan riippumatta strategisina, ensiksi mainittu kritiikki osuu kohdalleen. Jos taas strategisuusvihjeitä ei esitetä silloinkaan, kun toiminta on strategista, jälkimmäinen kritiikki on kohdallista. Mikäli journalismi kykenee arvioimaan toimijoiden puheita kulloisessakin tilanteessa kommunikatiivisen toiminnan pätevyysvaateiden (totuudellisuus, oikeudenmukaisuus, rehellisyys) näkökulmasta, journalismi itse on dialogista ja kommunikatiivista.

Jutut ovat yleensä taulukossa 10.1 esitettyjen ideaalityyppien erilaisia yhdistelmiä. Vihje toimijan strategisuudesta ei sinällään vielä tee toteavasta jutusta skandaalia. Strategisuutta on korostettava jutussa. Journalismi voi olla kommunikatiivista kaikissa juttutyypeissä, mutta jutun pätevyysvaateet (totuudellisuus, oikeudenmukaisuus, rehellisyys) muotoutuvat kussakin tyyppissä hieman erilaisiksi.

TAULUKKO 10.1. *Dialogisuudeltaan erilaiset juttutyypit.*

	Yksiääninen	Moniääninen
Keskeiset esiintyjät kommunikatiivisia	Toteava juttu	Näkökulmia rinnastava juttu
Etusijalla jonkin esiintyjän strategisuus	Skandaalijuttu	Populaari skandaali
Vihjeitä toimittajan strategisuudesta	Sensaatiojuttu	Metageneerinen juttu

Toteavan jutun pätevyysvaade perustuu ajatukseen, että asiat voidaan esittää uutismuodossa, jos ne ovat tosia, olennaisia ja tärkeitä – ei esimerkiksi sen takia, että niitä tarvitaan sivun täytteeksi. Yleensä kyse ei ole toimittajan omasta totuudesta, vaan jostain luotettavasta lähteestä saadusta “objektiivisestä” totuudesta. Totuudellisuus voi kuitenkin perustua myös toimittajan kykyyn tulkita tapahtumien ja toimijoiden todellisia merkityksiä ja tarkoituksia. Tällöin toimittaja käyttää politiikan "korjauskerrointa" hieman samaan tapaan kuin skandaalijutussa, mutta kuitenkin vihjaamatta toimijoiden strategisuuteen. Tällaista tulkitsevaa kerrontaa on erityisesti pääkirjoituksissa ja politiikan uutisissa.

Toteavassa jutussa voidaan argumentoida kaikissa Habermasin kuvaa-
missa diskursseissa,²⁰⁷ mutta eettisessä diskurssissakaan puhe ei ole yksiselitteisistä vääryyksistä, vaan ennemminkin argumentoinnista omien arvojen puolesta. Jutun yksiäänisyys puolestaan voi perustua kertojan tiivistävän ja kuvailevan puheen hallitsevaan asemaan, jolloin esitystekniikoina käytetään tyypillisesti selostavaa tai tulkitsevaa kertojan esitystä. Toinen vaihtoehto on, että kertoja myötäilee lähdeä, minkä vuoksi tämän näkökulma muodostuu juttua hallitsevaksi. Tällöin tyypillisimpiä esitystekniikoita ovat suora ja epäsuora esitys.

Oheisista esimerkeistä ensimmäinen edustaa kertojan hallitsemaa juttutyyppeä. Siinä kertojan tiivistävä puhe on selostavan ja tulkitsevan rajamail-
la. Jälkimmäisen esimerkin yksiäänisyys puolestaan perustuu toimijaa myötäilevään referointiin. Sekin on toteava juttu, vaikka Aula viittaaakin vasemmistonaisten strategisuuteen. Tämä viittaus on kuitenkin jutussa taka-alalla. Jos esimerkin jälkimmäinen kappale nostettaisiin kärjeksi, jutun luonne muuttuisi.

²⁰⁷ Ks. luku 2.2.

Persson bjuder in c

Fortsatt samarbete att vänta inför budgetpropositionen

Göran Persson kommer att ta kontakt med centerledaren Olof Johansson för att diskutera samarbete om höstens budgetproposition. Erbjudandet slockras med utrymme för centern att göra egna "markeringar". (DN 16.8.)

Aula: Kotiapulaiskulut vähennyskelpoiksi

Keskustan varapuheenjohtaja Maria Kaisa Aula vaatii, että kotitalouksien maksamat palkat tehtäisiin verotuksessa ainakin osittain vähennyskelpoiksi. Vähennysoikeus tulisi hänen mukaansa saattaa voimaan jo ensi vuoden budjetissa.

“Uudistuksia pelkäävien vasemmistonaisten kannattaa muistaa, että nykymallinen itsepalveluyhteiskunta, jossa ei kannata palvelujen tarjoaminen eikä ostaminen, lisää erityisesti työssäkäyvien naisten taakkaa.”

(HS 22.7.)

Näkökulmia rinnastava jutun moniäänisyys perustuu useiden eri näkökulmia edustavien toimijoiden suhteellisen tasavahaan esillepääsyyn tekstissä. Jutulle on luonteenomaista eri katsantokantojen tuominen esiin niin, että toisiinsa rinnastuvat ja kantojaan perustelevat äänet nousevat esiin ja kertojan tiivistävä ja kuvaileva ääni vetäytyy taustalle. Kertoja esittää toimijat kommunikatiivisina, eikä eri kantojen esittäjien vilpittömyyttä kyseenalaisteta. Ideaalitapauksessa huomio kiinnitetään kunkin esiintyjän mielipiteissä erityisesti niihin puoliin, joiden vuoksi kyseisen tahon “totuus” tulee ymmärrettäväksi vaikka olisikin ehkä osittainen. Tyypillisessä näkökulmia rinnastavassa jutussa kärjeksi on nostettu jonkin tahon mielestä ongelmallinen asia, mutta jutussa esitetään myös tämän tahon kanssa eri mieltä olevien näkemyksiä. Joskus toimijat jopa kommentoivat toisiaan, mutta tämä on harvinaista.

Ny tjänstebilsskatt får med tvekan godkänt (DN 4.8.)

Jutussa esitetään useiden tahojen lausuntoja hallituksen esityksestä. Lausunnot ovat keskenään erilaisia eivätkä yksiäänisesti hallituksen esitystä tuomitsevia tai kannattavia. Mikäli lausunnonantajat olisivat yksimielisesti pitäneet esitystä huonona eikä hallitusta itseäänkään olisi päästetty jutussa ääneen, juttutyypin olisi ollut joko toteava tai skandaali. Mikäli osa lausunnonantajista olisi selvästi syyttänyt hallitusta strategisuudesta, mutta toiset taas puolustaneet hallitusta, kyse olisi ollut rinnastavan juttutyypin ja skandaalin yhdistelmästä.

“Kuntien käyttämä raha tuo potkua yhtä lailla“

Pääministeri Paavo Lipponen toivoo kuntien alentavan kunnallisveroa tai panevan rahojaan työllistäviin hankkeisiin. Lipposen mukaan kunnallisveron alentamisesta saataisiin talouteen potkua.

Kuntaliiton kanta on, että kuntien kannattaa ensi sijassa panostaa työllisyyden hoitamiseen. Se kunta, jolla varaa on, alentakoon halutessaan veroja.

Suomen kuntaliiton toimitusjohtajan Jussi-Pekka Alasen mukaan kuntaliitto ja pääministeri ovat tästä samaa mieltä. Kuntien yhteiseen veroaleen ei ole mahdollisuuksia.

Alanen sanoo, että kuntien käytössä rahat tuottavat saman potkun talouteen kuin jos se raha “jaettaisiin“ veronalennuksina kuntalaisille.

(IL 10.8.)

Esimerkkikatkelmassa pyritään ymmärtämään sekä Alasen että Lipposen kantoja. Jutussa etsitään toimijoiden yksimielisyyden ja erimielisyyden rajoja. Vaikka Alanen saa jutussa viimeisen sanan ja hieman Lipposta ironisoiden puhuu veronalennusten "jakamisesta", hän kuitenkin hyväksyy Lipposen tavoitteet ja osin keinotkin eikä syytä tätä strategisuudesta. Kyse on keinojen tehosta ja siten pragmaattisesta diskurssista, mutta taustalta voi aistia myös kompromissihakuista neuvottelua.

Skandaalijuttu on yksiääninen, ja siinä painottuu eettinen diskurssi. Jutun ideana on osoittaa jokin toimija tai asiantila yksiselitteiseksi vääryudeksi. Toimija esitetään strategisena tai sitten jokin epäoikeudenmukainen asiantila implikoi strategisen toimijan. Toimijan strategisuus ei sinällään tee jutusta skandaalia, vaan strategisuuden ja epäoikeudenmukaisuuden on oltava jutun keskeinen teema. Jutun painopiste on tarinan konnassa pikemmin kuin uhrissa. Skandaalijutun hyväksyttävyyys perustuu geneeriseen sopimukseen vallan vahtimisesta. Juttu on pätevä, jos se paljastaa kommunikatiivisena esiintyvän toimijan strategisuuden tilanteessa, jossa strateginen toiminta ei ole hyväksyttävissä. Skandaaliin liittyy selvä hyvä-paha -asetelma. Juttu ei kuitenkaan ole moniääninen siinä mielessä, että eri katsantokantoja rinnastettaisiin toisiinsa. Pikemminkin jutussa varsin yksioikoisesti tuomitaan jotkin esiintyjät. Yleensä skandaalijutuissa on myös kommunikatiivisina esitetyjä toimijoita, jotka yhdessä kertojan kanssa tuovat esiin strategisen toimijan strategisuuden. Strategisten toimijoiden perusteita ei yritetä vakavasti ymmärtää eikä suhteuttaa kommunikatiivisina esitettyjen toimijoiden näemyksiin. Ensimmäisessä esimerkissä kommunikatiivisia toimijoita ovat kristillisdemokraatit ja strateginen toimija hallitus. Jälkimmäisessä esimerkissä kommunikatiivisena esitetään Marjaana Koskinen ja strategisena muut sosiaalidemokraatit.

"Skamligt sänka barnpension"
Kristdemokraterna kritisk till nytt förslag

Kristdemokraterna vill riva upp beslutet om sänka barnpensioner.

- Regeringens förslag är skamligt, sade Inger Davidson, kristdemokraternas förste vice ordförande, vid ett torgmöte i Trollhättan på söndagen.

(DN 29.7.)

“Arja Alho ajaa ihmisiä roskalaatikoille“
Kansanedustaja Marjaana Koskinen yllättyi demariryhmän kylmyydestä

Koskinen kertoman mukaan demariryhmästä löytyy ihan vilpiltöntäkin oikeistoaatteen paloa. Eduskuntaryhmän kesäkokouksessa Nokialla Markku Pohjola kertoi innostuneena Atlantan-kuulumisia, miten neekeri siellä lankasi Pohjolan kengät ja oli niin iloinen saadessaan kaksi dollaria, Koskinen mukaan Pohjolaa harmitti se, että niin monet ihmiset kulkevat lenkkitosuissa, joita ei voi lankata. (IL 16.8.)

Populaari skandaali hämärtää vallan vahtimista koskevaa normia, ja siinä leikitellään eettisellä diskurssilla. Jutun pätevyys perustuu virallisen ja populaarin arkijärjen vastakkainasetteluun ja tällä vastakohtaisuudella leikitteilyyn (ks. Kunelius 1996, 240-249, 304-373). Populaarissa skandaalissa ei muodostu selvärajaista yhteisöä, joka tuomitsisi strategiset esiintyjät. Sen sijaan juttua hallitsee koominen epävarmuus toimijoiden luonteesta: hyvä-paha -asetelma hämärtyy. Tyypillisesti toimijan strategisuus mielletään jollain tavalla hyväksyttäväksi, “rooliin kuuluvaksi“ tai ainakin ymmärrettäväksi. Näin käy myös esimerkkijutuissa. Ensimmäisen katkelman kepeys ja tietty ymmärtävyys keskustapuoluetta kohtaan tekee siitä moniäänisen. Jos kirjoittajankin otsa olisi ollut rypyssä, jutusta olisi tullut yksiaänisesti keskustaa strategisuudesta syyttävä skandaali. Jälkimmäisessä esimerkissä kerrojalla on samantapainen asenne maaherra Mauri Miettiseen:

Pro(c)enten

Nerikes Allehanda (lib) funderar över centers försvarspolitiska strategi:

Och centern lägger pannorna i djupa veck för att rädda de nedläggningshotade regementena i Halmstad (12,7) och Östersund (15,0) på bekostnad av Ystad (6,0) och Umeå (9,4). Siffrorna inom parentes visar centerpartiets rösteresultat i valet 1994 i de berörda länen. (DN 31.7.)

Kymen maaherra suurlääniä vastaan turvallisuussyistä

Kymen läänin maaherra Mauri Miettinen rinnastaa nykyisen lääninhallinnon uudistuksen vanhoihin rajankäynteihin. Erona on hänen mielestään vain se, että entinen vihollinen tuli ulkoa, nykyinen sisältä. (IL 5.8.)

Sensaatiojuttu on yksinäinen, usein skandaalinomainen, mutta liioittelu ja paatos viedään niin pitkälle, että kertojan strategisuus alkaa näkyä. Erona skandaaliin on tällainen melodramaattinen liioittelu. Ero populaariin skandaaliin taas on liioittelun sävyssä. Siinä missä populaari skandaali on kepeää ja leikittelevää, sensaatio on pateettista, vääryyksissä tai menestyksen huumassa rypevää. Jutun painopiste on uhrissa tai sankarissa, ei konnassa kuten skandaalissa. Sensaatiojutun hyväksyttävyyys perustuu geneeriseen sopimukseen juttujen tällaisesta melodramaattisesta luonteesta. Liioittelu kuuluu asiaan, jos kyse on vaikkapa tuoreen maailmanmestarin juhlinnasta. Jos lukija ei kuitenkaan tunnista tai hyväksy sensaatiojutun geneeristä sopimusta, toimittajasta tulee ironisen tilanteen uhri.

**Upprörda känslor i Söderhamn.
Förvåning och besvikelse. Hård kritik mot försvarsministern efter
beskedet om att F 15 läggs ned.**

SÖDERHAMN Det var en mörk dag i Söderhamn när bekräftelsen kom från Stockholm på eftermiddagen, med försvarsminister Thage G Petersons uttalande att "jag känner sorg över att behöva lägga ner F 15".

Det socialdemokratiska kommunalrådet Kjell Nilsson kontrade iskallt:
-En skarprättare behöver inga känslor. (DN 4.9.)

Jutussa kuvaillaan, miltä Söderhamnin asukkaista tuntuu, kun paikkakunnan tärkeä työnantaja lakkautetaan. Juttu on ensisijaisesti skandaali, mutta kohdissa, joissa korostetaan asukkaiden kovaa kohtaloa, se on myös sensaatio.

**Sauli Niinistön I budjetti tekee kyseenalaista historiaa:
Korkolasku: yli 30 miljardia!**

...

Budjetin varjopuoli ja suuri riski on, että jätissäästöistä ja useiden vuosien leikkauksista huolimatta valtiontalouden velka kasvaa liian kovaa. Velkaa on jo yli 400 miljardia markkaa.

Samalla valtionvelan koronhoitomenot ovat kivunneet tähtitieteellisiin summiin.

Esimerkiksi siinä ajassa, kun Niinistö hurauttaa autolla kotoaan Salosta Helsinkiin, kuluu veromarkkoja valtion korkojen maksuun noin 3,5 miljoonaa markkaa. Tänään lauantaina päivän korkolasku on 80,2 miljoonaa markkaa. (IL 27.7.)

Esimerkki on lähellä skandaalia, mutta konnan sijasta pääosaan nousee uhri, ja kertoja suorastaan rypee velkavankeuden kauhuissa. Jutun sensaatio- maista vaikutelmaa korostaa myös piirros, jossa kansalainen työntää kasvavaa velkataakkaa mäkeä ylös.

Metageneerisen jutun hyväksyttävyys perustuu journalistisen arkijärjen (genrenormien) ja joidenkin muiden arkijärjen muotojen vastakkainasetteluun ja tällä vastakkainasettelulla leikittelyyn. Kertoja (tai toimija) voi esimerkiksi ironisoida toimittajaa tai jutun lajityyppejä. Jutussa käsitellään lajityypillisiä pakkoja ja strategioita tai tuodaan esiin toimittajan työn ristiriitaisuuksia. Juttutyyppejä muistuttaa kaunokirjallisuuden ns. metafiktiota, jossa kerrotussa maailmassa otetaan puheeksi kertominen sinänsä. Metageneerinen juttu on moniääninen, koska juttu itse tulee siinä oman kerrontansa kohteeksi.

Budjettiaineistossa ei ollut ainoatakaan varsinaisesti metageneeristä juttua. Seuraava esimerkki on Iltalehden pääkirjoituksesta, jossa kritisoitiin journalistien toimintaa ja käsiteltiin näin lajityypillisiä pakkoja sekä toimittajan työn ristiriitaisuuksia. Tämä metageneerisyys ei kuitenkaan koskenut pääkirjoitusta itseään. Tämän takia luokittelin jutun toteavaksi. Jos ristiriita olisi tuotu pääkirjoitukseen itseensä esimerkiksi siten, että kertoja olisi jutussa arvioinut jotain tyhjänpäiväistä tapahtumaa ja samalla ironisoinut omaa toimintaansa, kyse olisi ollut metageneerisestä jutusta:

Eduskuntaryhmien kesäkokoukset ovat kuitenkin tarjonnet julkisuuteen vain näennäisuuksia, joiden lanseeraaminen näkyvästi "oikeina" poliittisina uutisina ei ole ollut tiedotusvälineille mitenkään mairittelevaa. Kokousten yhdentekevät julkilausumat ovat jopa olleet politiikalle rasitteeksi, sillä kansalaiset näkevät niiden ontouden. Kesäturismia mikä kesäturismia.

(IL 23.8.)

Yllä kuvatut juttutyypit voi ymmärtää journalistisiksi välineiksi organisoida julkista keskustelua ja ylläpitää sen kommunikatiivisuutta. Jokainen juttutyyppejä tarjoaa toimittajalle hieman erilaisia tapoja rinnastaa tai asettaa arvojärjestykseen toimijoiden näkökulmia (synkrisis) sekä yrittää paljastaa niiden mahdollista strategisuutta (anakrisis). Juttutyyppeiden määrällisten jakaumien avulla on mahdollista vertailla, missä määrin eri lehdet käyttivät yksi- ja moniäänisiä juttutyyppejä ja missä määrin jutuissa nostettiin etualalle jonkin toimijan strategisuus.

Moniääniset juttutyypit ovat yksiäänisiä dialogisempia, koska niissä jo yhden jutun puitteissa rinnastetaan erilaisia näkökulmia. Rinnastetut toimijat tosin harvoin kommentoivat toisiaan, mutta silti lukijalle tarjotaan mahdollisuus vertailla eri näkökulmia. Voisi sanoa, että rinnastavan juttutyypin dialogisuus perustuu ensisijaisesti synkrisikseen, muttei niinkään anakrisikseen. Rinnastavissa jutuissa on harvoin toimijoita haastavia ja provosoivia elementtejä.

Toisessa moniäänisessä juttutyypissä, populaarissa skandaalissa, anakrisis vaikuttaa vahvemmin. Siinä kertoja pyrkii ilmaisemaan toimijan

kätkettyjä pyrkimyksiä kontekstoimalla tämän tekoja ja puheita toimijan omasta näkökulmasta poikkeavalla tavalla. Kontekstointia voi kutsua ironisoinniksi.²⁰⁸ Populaarissa skandaalissa kertoja yrittää ironian avulla näyttää, kuinka toimijoiden omat sanat ja teot paljastavat näiden kätketyt ennakkoluulot ja tarkoitukset. Myös metageneerinen juttutyypin on luonteeltaan ironinen. Se muistuttaa muuten populaaria skandaalia, mutta ironia ja strategisuusvihjeet kohdistuvat juttuun ja sen lajityyppiin itseensä.

Yksiaäniset juttutyypit – toteava, skandaali ja sensaatio – eivät juurikaan ole dialogisia yhden jutun puitteissa. Sen sijaan ne voivat olla dialogisia osana laajempaa julkisen keskustelun prosessia. Aihelmassa puheenvuorot rinnastuvat toisiinsa (synkrisis) ja toimijat voivat esimerkiksi provosoimalla pakottaa toisiaan reagoimaan ja paljastamaan tarkoituksiaan, jotka muuten olisivat jääneet kätketyiksi (anakrisis).

10.3. Dialogisuustyypit aihelmissa²⁰⁹

Yllä esittelemäni dialogisuustyypit kehystävät kukin tavallaan journalismissa käytävää julkista keskustelua. Kaikki tyypit ovat legitimejä, kunhan niille kullekin luonteenomaiset pätevyysvaateet täyttyvät. Tämä taas riippuu siitä, millaiseen aihelmakontekstiin jutut liittyvät.

Aihelmia voi luonnehtia luvussa 7 määrittelemieni neljän journalistisen kehyksen eli *kiistan*, *ongelman*, *hankkeen* ja *poliittisen pelin* avulla. Kiista-aihelmalle on tyypillistä, että osapuolet kamppailevat niiden kantoja ja intressejä tukevasta julkisuudesta, ja pyrkimys yhteisymmärrykseen voi olla näennäistä. Kiistoissa tyypillisimpiä ovat toteavat jutut. Mikäli kertojan näkökulma hallitsee, toimijat pelkistyvät kiistan osapuoliksi, jotka eivät yritäkään ymmärtää toistensa näkökantoja. Kertoja korostaa kiistaa, muttei suoraan vihjaa toimijoiden strategisuudesta. Juttuun valitaan mahdollisimman kärjekkäitä lausumia, joita kertoja kärjistää edelleen. Luvussa 9 kuvaamistani talouspolitiikan aihelmissa oli useita esimerkkejä tällaisista jutuista. Jos taas toimijan näkökulma hallitsee toteavaa kiistajuttua, kiistan toinen osapuoli ei pääse esiin sitäkään vähää. Käsittely on yksiaänistä ja yksipuolista. Toisaalta juttua hallitseva toimija ehkä saa perustella oman näkökantansa melko hyvin, ja juttu voi myös olla provosoiva, mikä ehkä virittää aihemaan uusia, korjaavia puheenvuoroja.

Jos kiista-aihelmassa esiintyvä toimija vihjaa toisen toimijan strategisuudesta, jutusta tulee yleensä skandaali. Skandaalikin on tavallinen kiista-

---

²⁰⁸ Ks. luku 12.

²⁰⁹ Vrt. Renvall & Reunanen 1999, 84-88.

aihelman juttutyyppejä, koska kiistoille on tyypillistä, että osapuolet pyrkivät esittämään itsensä kommunikatiivisena sankarina ja toisen osapuolen strategisena konnana. Joskus sankarin ja konnan roolit ovat niin ilmeisiä, että skandaalissa ei ole enää kyse kiistasta lainkaan. Tällöin kertoja ja toimija tuomitsevat jutun konnan yksissä tuumin. Jos tällaisessa jutussa painopiste on uhrissa, jutusta tulee skandaalin ohella tai sen sijaan sensaatio.

Kiista-aihelmat ovat dialogisuuden kannalta ongelmallisia siksi, että niissä korostuvat keskustelun strategiset piirteet. Osapuolet tietävät totuutensa jo etukäteen, ja keskustelussa on yhteisen ratkaisun etsimisen sijasta kyse pikemminkin erillisten totuuksien välisestä retorisestä kamppailusta. Toteavissa jutuissa kiistan strategisuus on piilevää. Siihen ei vihjata suoraan, mutta asiaa tunteva lukija voi esimerkiksi huomata juttua hallitsevan toimijan jättävän tarkoitushakuisesti joitain asian puolia mainitsematta. Vastaavasti kertojan hallitsemassa kiistassa kertojan pyrkimys kiistan kärjistämiseen ilman pyrkimystä näkökantojen ymmärtämiseen on piilevästi strategista. Skandaalijutussa taas konnan strategisuus tehdään ilmeiseksi, mutta juttua hallitseva näkökulma voi olla piilevästi strateginen.

Kiista-aihelmien dialogisuutta voi lisätä suosimalla moniäänisiä juttuja ja painottamalla väitteiden sijasta niiden perusteluja. Toteavia juttuja on luontevaa laventaa rinnastaviksi, ja skandaalijutun perustana olevaa yksinäistä paatosta voi vastaavasti avartaa populaarin skandaalin avulla tai siirtämällä skandaalin perustana olevat moraalikäsitkukset keskustelun kohteeksi. Näin kiistakehys alkaa melkein väistämättä taittua ongelmakehykseksi. Keskustelun virittämisen kannalta kiistakehys toteavine juttuineen ja skandaaleineen voi olla hyvä. Keskustelun kommunikatiivisuuden kannalta kiistakehysten rajat tulevat kuitenkin nopeasti vastaan. Kiistakehys tuo ristiriidat esiin, mutta vasta ongelmakehysten avulla päästään käsiksi ristiriitojen syihin, joita voivat olla esimerkiksi erilaiset arvolähtökohdat tai esitettyjen vaatimusten erilaiset vaikutukset eri väestöryhmiin.

Hankekehyksessä käytetään tyypillisesti toteavia juttuja. Hankejutut pitävät lukijat ajan tasalla vireillä olevista asioista, mutta hankkeisiin liittyvät poliittiset ja eettiset kysymykset jäävät helposti huomioimatta. Hankekehys on tavallaan ongelmakehysten yksinäinen versio. Tarkasteltavana on ongelma, jonka ratkaisu jo tiedetään. Hankekehysten toteavat jutut kaipaavatkin täydennykseen rinnastavia juttuja, joissa erilaiset näkökulmat pääsevät esiin. On tärkeää, että erityisesti ne tahot, joihin suunnitellut toimet kohdistuvat, otetaan keskusteluun mukaan ja näiden tietämys tuodaan esiin. Välttämättä tämä ei edellytä rinnastavia juttuja, vaan aiheeseen voi tuoda dialogisuutta myös julkaisemalla näkökulmiltaan toisistaan poikkeavia

toteavia juttuja. Joka tapauksessa hankekehityksen tällainen monipuolistaminen tuntuisi johtavan ongelmakehityksen omaksumiseen.

Poliittisen pelin kehys muistuttaa kiistakehystä, mutta siinä toimijoiden strategisuus ei jää piiloiseksi, vaan se nousee juttujen keskeiseksi aiheeksi. Populaari skandaali on poliittisen pelin hallitsemassa aiheelmassa tavallinen juttutyyppe. Populaari skandaali on paikallaan, jos toimijat puhuvat falskisti ja jättävät tarkoitushakuisesti olennaisia näkökohtia huomiotta. Populaari skandaali ironisoi tällaista strategisuutta, mutta ymmärtää sen kuitenkin jollain tapaa asiaan kuuluvaksi. Populaarin skandaalin käyttö poliittisen pelin yhteydessä on ongelmallista, jos se on rutiininomaista eikä tunnista toimijoiden kommunikatiivisia pyrkimyksiä. Päinvastainen ongelma syntyy populaarin skandaalin kepeydestä tilanteissa, joissa toimijoiden strategisuus on tuomittavaa ja vaatisikin käsittelyä skandaalina. Populaari skandaali voi olla julkiselle keskustelulle eduksi, jos sen avulla onnistutaan tuomaan esiin toimijoiden puheeseen välttämättä sisältyvää strategisuutta kuitenkin viemättä arvoa puheeseen myös sisältyviltä kommunikatiivisilta elementeilä. Yllä populaarista skandaalista esitetyissä esimerkeissä Ruotsin keskustapuolueen ja Kymen maaherran strategisuus tehdään tällä tavalla näkyväksi, mutta samalla tunnustetaan näiden oikeus ja velvollisuus pitää esillä edustamaansa näkökulmaa. Ne tuovat piilevät intressi- ja eturistiriidat huomion kohteeksi kuitenkin tuomitsematta näitä intressejä ja etuja illegitiimeiksi.

10.4. Lehtien ja toimijaryhmien dialogisuusprofiilit

Luokittelin budjettijuttujen toimijat sen mukaan, millaisessa "dialogisuus-kontekstissa" ne esiintyvät. Koska luvussa 10.2 kuvatut dialogisuusstyypit voivat vaihdella yhdessä jutussakin, merkitsin kullekin toimijalle kaikki ne dialogisuusstyypit, joissa se esiintyi. Kertojalle merkitsin jutun kaikki dialogisuusstyypit. Määrittelin LCA-menetelmän avulla tyyppillisimmät dialogisuusprofiilit sekä todennäköisyydet, joilla kukin toimija edustaa kutakin profiilia.²¹⁰

²¹⁰ Koodausperusteet esitetään liitteessä 1, reliabiliteettitarkastuksen tulokset liitteessä 2 ja LCA-menetelmä liitteessä 3. LCA:n tunnuslukujen mukaan viisiluokkainen ratkaisu on paras:

Model	*	LOG-Like.*	Npar.*	LIK.ratio *	DF.*	AIC
1.CLASS	9 *	-9230.870 *	5 *	5822.154 *	26 *	18471.740
2.CLASS	9 *	-8434.252 *	11 *	4228.918 *	20 *	16890.504
3.CLASS	9 *	-7006.414 *	17 *	1373.242 *	14 *	14046.828
4.CLASS	9 *	-6410.800 *	23 *	182.015 *	8 *	12867.601
5.CLASS	9 *	-6325.763 *	29 *	11.940 *	2 *	12709.526
6.CLASS	9 *	-6322.198 *	35 *	4.811 *	-4 *	12714.396
Saturated model		-6319.793				

TAULUKKO 10.2. *Budjettipuheenvuorojen dialogisuusprofiilit: viisiluokkainen LCA-ratkaisu. (N=4699)*

	Rinnastava	Skandaali	Populaari skandaali	Sensaatio	Toteava	Kaikki toimijat
<i>Koko:</i>	0,106	0,157	0,159	0,010	0,569	1,000
Toteava	0,071	0,053	0,091	0,000	1,000	0,599
Rinnastava	1,000	0,003	0,005	0,000	0,000	0,108
Skandaali	0,060	1,000	0,000	0,413	0,000	0,167
Pop. skandaali	0,000	0,008	1,000	0,000	0,000	0,160
Sensaatio	0,000	0,000	0,005	1,000	0,000	0,011

Dialogisuuskontekstien jakauma koko aineistossa esitetään taulukon 10.2 viimeisessä sarakkeessa. LCA:n avulla luodut viisi dialogisuusprofiilia esitetään sitä edeltävissä sarakkeissa. Taulukon toisella rivillä on kutakin profiilia edustavien toimijoiden osuus kaikista toimijoista ja alemmilla riveillä dialogisuustyyppien osuudet kussakin profiilissa.

Kaikista toimijoista²¹¹ noin 60 prosenttia esiintyy toteavassa kontekstissa. Seuraavaksi tavallisimpia konteksteja ovat skandaali ja populaari skandaali. Rinnastavassa kontekstissa esitetään noin 11 prosenttia toimijoista, mutta sensaatiokontekstissa vain yksi prosentti. Budjettijournalismi vaikuttaa siis varsin yksinäiseltä (toteava, skandaali, sensaatio). Silti moniäänisiäkin juttutyyppäjä käytetään. Ainoastaan metageneerinen tyyppi puuttuu kokonaan, eikä se sen vuoksi ole mukana LCA-analyysissä.

Kun juttukonteksteja tarkastellaan LCA-profiileina, jakaumat eivät paljon muutu.²¹² Dialogisuusprofiileista käy kuitenkin selvästi ilmi, että sensaatiokontekstiin liittyy varsin usein myös skandaalikonteksti, kun muissa profiileissa esiintyy lähes pelkästään yhtä dialogisuustyyppiä.

²¹¹ Jokaisesta jutusta mukaan on laskettu myös kertoja. Kun siis tekstissä kuvaillaan toimijoiden osuuksia, niihin sisältyvät myös juttujen kertojat.

²¹² Koska kussakin profiilissa yksi dialogisuustyyppi on vallitseva, olen nimennyt kunkin profiilin sitä vastaavan dialogisuustyyppin mukaan.

TAULUKKO 10.3. *Dialogisuusprofiilit lehdittäin.*

	HS	IL	DN	AF		Kaikki
	%	%	%	%	%	N
Rinnastava	14	5	11	7	11	502
Skandaali	8	14	19	25	16	734
Pop. skandaali	15	31	9	21	16	745
Sensaatio	0	1	1	3	1	46
Toteava	63	49	60	44	57	2672
Kaikki (%)	100	100	100	100	100	
Kaikki (N)	1604	623	1689	783	4699	4699

Profiilijakaumien lehdittäiset erot näyttäisivät viittaavan siihen, että ruotsalaislehdissä virallisia diskursseja kyseenalaistavat äänenpainot kanavoituivat yksiääniseen skandaaliin, kun suomalaislehdissä näitä äänenpainoja ilmaistaisiin moniäänisemmän populaarin skandaalin avulla. Ruotsissa oli useita skandaalin luonnehtimia aiheita kuten lapseneläkkeiden leikkaukset, kiinteistöverotus, puolustusmäärärahat ja osin myös autoedun verotus. Myös talouspolitiikan aiheissa käsittelytapa oli ruotsalaislehdissä melko usein skandaali. Suomalaislehdissä taas populaari skandaali oli tyypillinen talouspolitiikan ja veronkevennyksen aiheissa ja melko tyypillinen myös piika- ja palvelukeskustelun sekä lääniuudistuksen aiheissa. Skandaalit olivat tavallisimpia yleisönosastokirjoituksissa. Skandaalijutuista yleisönosastokirjoituksia oli Helsingin Sanomissa 52 prosenttia, Iltalehdessä 62 prosenttia, Dagens Nyheterissä 36 prosenttia ja Aftonbladetissa 77 prosenttia.

TAULUKKO 10.4. *Dialogisuusprofiilit toimijoiden taustaryhmittäin.*

	Hallitus	Politiik.	Hallinto	Viestim.	Kansal.	Ay-liike	Elink.el.	Epäm.	Kertoja	Kaikki	N
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
Rinnastava	8	13	13	11	16	16	22	8	7	11	502
Skandaali	12	15	14	10	30	14	17	17	17	16	734
Pop. skand.	15	19	9	22	18	13	13	11	17	16	745
Sensaatio	1	1	1	1	3	0	0	0	1	1	46
Toteava	64	52	64	56	34	56	48	63	58	57	2672
Kaikki (%)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	
Kaikki (N)	1492	898	432	170	399	153	132	212	811	4699	4699

Taustaryhmien dialogisuusprofiilit erosivat selvästi toisistaan. **Rinnastava**, erilaisia näkökulmia suhteellisen tasa-arvoisesti esittävä profiili painottui kansalaisten, ay-liikkeen ja elinkeinoelämän toimijoilla. Rinnastavaa profiilia edustaneista kansalaistoimijoista noin kolmannes esiintyi Aftonbladetin gallup-jutuissa tai "kysy ministeriltä" -jutuissa. Dagens Nyheterin kansalais-toimijoista vain viisi edusti rinnastavaa profiilia. He olivat urheilujärjestöjen edustajia, joiden näkökulma rinnastettiin urheilumäärärahojen leikkauksia perustelevan ministeriön edustajan näkökulmaan. He kaikki esiintyivät samassa jutussa. Iltalehdessä rinnastavaa profiilia edustavia kansalaistoimi-joita ei ollut lainkaan, ja Helsingin Sanomissa heistä puolet esiintyi Maa vailta palveluja -juttusarjassa. Siinä HS muun muassa selvitti, millaisia palveluja erilaiset ihmiset olisivat halukkaita ostamaan. Lisäksi rinnastavaa profiilia edustivat muutamat kansalaisjärjestöt, jotka kommentoivat synty-nyttä budjettiratkaisua samassa jutussa muiden järjestöjen kanssa. Myös rinnastavaa profiilia edustaneet ay-liikkeen ja elinkeinoelämän toimijat esiintyivät tyypillisimmin näissä budjettikommenttijutuissa. Ruotsalaisleh-dissä rinnastavaa profiilia oli lisäksi jutuissa, joissa kerrottiin, millaisia lau-suntoja eri tahot olivat antaneet hallituksen hankkeista.

Myös **skandaali-** ja **sensaatioprofiilien** osuudet olivat ylivoimaisesti suurimmat kansalaistoimijoilla. Kyseessä oli tyypillisimmin yleisönosasto-kirojoittaja, joka piti jotain hallituksen päätöstä tai suunnitelmaa yksiselit-teisenä väärytenä. Erityisen paljon tällaisia kirjoittajia oli AF:ssa. Budjetti-sensaatioissa taas korostettiin tyypillisimmin päätöksistä kärsivien uhrien vaikeuksia, ja uhrin roolissa esiintyi tavallisesti kansalaisryhmän toimija. Paitsi itse uhreilla, sensaatioprofiili oli myös heidän asiaansa ajaneilla kan-salaisjärjestöjen toimihenkilöillä. Sensaatiomaisesti käsiteltyjä aiheita olivat muun muassa lapseneläkkeen leikkaukset, kiinteistöveron nosto ja sotilastu-kikohtien lakkautukset. Nämä kaikki olivat ruotsalaisia aiheita. Ainoa suo-malainen sensaatioksi luokitteleman juttu oli luvussa 10.2 lainaamani IL:n uutinen valtion velkataakan kasvusta.

Populaari skandaali oli keskimääräistä tyypillisempi politiikan, viestint-ten ja kansalaisten ryhmään kuuluvilla toimijoilla. Kansalaisten kohdalla kyse oli usein ironissävyyisistä yleisönosastokirjoituksista. Populaaria skan-daalia edustavissa uutisissa kansalaisiin taas viitattiin usein yleisnimekkeellä "kansalaiset" tai "mikkeliläiset". Viestimillä populaarin skandaalin osuutta nostivat pilapiirroukset.

Toteava profiili oli yleisin kaikissa taustaryhmissä, mutta hallituksen ja hallinnon toimijoilla sen osuus oli vielä keskimääräistäkin suurempi.

Kaikkiaan reilut puolet toimijoista esiintyi toteavassa yhteydessä, jossa enempää synkrisis kuin anakrisiskään ei korostunut. Erityisen tyypillistä tällainen esitystapa oli päivälehdissä ja hallitustoimijoilla. Loput neljä profiilia tarjosivat enemmän jutunsisäisen dialogisuuden mahdollisuuksia. Dialogisuus oli eri lehdissä erilaista. Päivälehdissä rinnastettiin eri näkökulmia iltapäivälehtiä enemmän, kun taas iltapäivälehdissä skandaali ja populaari skandaali olivat tyypillisempiä. Suhteellisesti eniten synkrisis (rinnastava, populaari skandaali) ja anakrisis (skandaali, sensaatio) painottuvat kansalaistoimijoilla. Voikin päätellä, että kansalaistoimijat muita enemmän esiintyvät yhteyksissä, joissa heidän näkökulmansa joko rinnastuu muiden näkökulmiin tai joissa strategisuusyytöksillä provosoidaan syytösten kohteita.

10.5. Strategiset konnat ja strategisuuden ilmiantavat sankarit

Toimijan rooli epäily- ja uskomispeleissä vaikuttaa ratkaisevasti tämän asemaan jutussa. Useimmiten toimijat pelaavat uskomispeliä, eli he eivät kyseenalaista toisten toimijoiden kommunikatiivisuutta. Uskomispelin osalliset ovat tällöin melko neutraaleissa asemissa. Epäilypeli vaikuttaa toimijan asemaan ratkaisevammin. Toisen toimijan strategisuudesta vihjaava toimija pukee yllään sankarin kaapua samalla kun hän ehdottaa strategiseksi vihjaamalleen toimijalle konnan roolia. Epäilypeli on yksi tyypillinen anakrisiksen eli provosoinnin keino. Jos molemmat epäilypelin osapuolet saavat näkökulmansa edes jossain määrin esiin, anakrisikseen voi liittyä myös synkrisis, ja tällöin juttu ehkä kiinnostavalla tavalla koettelee esitettyjä totuuksia. Toimijoiden ohella myös kertoja pelaa epäilypeliä, ja ainakin budjettiaineistossa se on poikkeuksetta strategisuudesta vihjaavan sankarin, ei strategisuudesta epäillyn konnan roolissa. Kertojan konnan rooli olisi mahdollinen lähinnä metageneerisessä tyypissä, mutta sitä edustavia juttuja ei budjettiaineistossa ollut. Toimittajan liioittelun paljastumista sensaatiojutussa en ole tässä katsonut strategisuusvihjeeksi.

Strategisuusvihjeiden määrän lehdissä voisi olettaa noudattavan dialogisuusprofiilien osuuksia: niissä lehdissä, joissa skandaalijuttujen ja populaarien skandaalien osuus on suuri, myös strategisuusvihjeitä olisi enemmän kuin muissa lehdissä. Lehtien väliset erot ovat kuitenkin yllättävän pieniä. Helsingin Sanomat, Iltalehti ja Dagens Nyheter ovat lähes identtisiä. Niissä kaikissa noin 7 prosenttia toimijoista esittää strategisuusvihjeitä.²¹³ Afton-

---

²¹³ Lukuun sisältyy kertojan omista nimissään esittämät strategisuusvihjeet. Koodauksen perusteet on esitetty liitteessä 1 ja reliabiliteettitarkastuksen tulokset liitteessä 2.

bladetissa strategisuusvihjeitä esittää hieman useampi, noin 11 prosenttia toimijoista. Tyypillisimmin nämä ovat skandaaliprofilia edustavia yleisön-osastokirjoittajia, jotka kohdistavat strategisuusvihjeensä hallitukseen. Strategisuusvihjeiden kohteita on hieman enemmän kuin kohdistajia. Jutuissa on siis tyypillisempää, että yksi toimija vihjaa usean toisen toimijan strategisuudesta kuin että useat toimijat vihjaisivat saman toimijan strategisuudesta. Aineistossa on ainoastaan 13 sellaista toimijaa, jotka samalla kertaa sekä vihjaavat strategisuudesta että ovat tällaisen vihjeen kohteena.

Vaikka strategisuusvihjeitä esittävien toimijoiden osuuksissa ei juuri ole eroa lehtien välillä, eroa on siinä, ketkä strategisuusvihjeitä esittävät (taulukko 10.5.). IL:ssä kertojan osuus strategisuusvihjeistä on suurempi kuin muissa lehdissä. Tämä liittyy iltapäivälehtikertojen muita tulkitsevampaan esitystapaan²¹⁴ ja populaarin skandaalin muita lehtiä suurempaan osuuteen.²¹⁵ AF:ssa kertojan strategisuusvihjeiden prosenttiosuutta alentaa kansalaisten esittämien vihjeiden suuri määrä. Iltapäivälehtien välinen ero pienenee, kun tarkastellaan strategisuusvihjeen sisältävien kertojapuheenvuorojen osuutta kaikista kertojapuheenvuoroista. IL:ssä osuus on 16 prosenttia, AF:ssa 12, DN:ssä 10 ja HS:ssa 7. Näinkin laskien iltapäivälehtikertojat siis esittävät selvästi useammin strategisuusvihjeitä kuin päivälehtikertojat.

TAULUKKO 10.5. *Strategisuusvihjeiden esittäjät lehdittäin ja taustaryhmittäin.*

	HS	IL	DN	AF	Kaikki	
	%	%	%	%	%	N
Kertoja	16	41	21	23	22	84
Hallitus	10	11	4	0	5	19
Politiikka	37	25	21	1	20	77
Hallinto	10	2	8	1	7	25
Viestimet	8	2	9	0	6	22
Kansalaiset	10	18	27	72	31	116
Ay-liike	5	0	4	0	3	11
Elink. el.	2	0	6	1	3	10
Epämäär.	1	0	0	2	1	2
Kaikki (%)	100	100	100	100	100	
Kaikki (N)	124	44	123	88	379	379

²¹⁴ Ks. taulukko 8.4 luvussa 8.5.3.

²¹⁵ Ks. taulukko 10.4 luvussa 10.3.

Suomalais- ja ruotsalaislehdet eroavat siinä, että poliitikot ja hallituksen edustajat esittävät suomalaislehdissä strategisuusvihjeitä selvästi enemmän kuin ruotsalaislehdissä. Ruotsalaislehdissä taas kansalaisten osuus strategisuusvihjeistä on suurempi. Koska molemmissa maissa strategisuusvihjeet kohdistuvat lähinnä hallitukseen ja poliitikkoihin (taulukko 10.6), näyttää siltä, että Suomessa poliitikot pelaavat epäilyveliä tyypillisesti keskenään, kun Ruotsissa hallitukseen ja poliitikkoihin kohdistuvaa epäilyveliä pelaavat kansalaiset. Näin on erityisesti AF:n kohdalla, mutta myös DN:ssä kansalaisten osuus strategisuusvihjeistä on suurempi kuin suomalaislehdissä.

Strategisuusvihjeiden kohteissa ei lehtien välillä ole suuria eroja. IL kuitenkin poikkeaa muista siinä, että hallitukseen kohdistuvien vihjeiden osuus on pienempi ja muihin poliitikkoihin kohdistuvien vihjeiden osuus suurempi. IL:ssä kertoja vihjaa erityisesti puolueiden strategisuudesta. Oheisessa esimerkissä IL:n pääkirjoituskertojan strategisuusvihjeen kohteena ovat sosiaalidemokraatit:

Verokeskustelun suurin pettymys on sosiaalidemokraatit. Puolue on pelannut selvästi kaksilla korteilla. Demarivaikuttajat, mm. Antti Kalliomäki ja Liisa Jaakonsaari vaativat suureen ääneen verojen alentamista. Hallituksen sisällä SDP ei ole kuitenkaan halunnut leikata menoja ja tällä tavalla se käytännössä torpedoi veronalennusten toteuttamisen. On mielenkiintoista nähdä, vierittävätkö demarit veroalen epäonnistumisen Niinistön syyksi?
(IL 19.7.)

Taulukossa 10.6 on esitetty eri toimijaryhmien toisiinsa kohdistamien strategisuusvihjeiden lukumäärät sekä vihjeiden ja vihjeen kohteena olevien toimijoiden osuudet kunkin toimijaryhmän kaikista puheenvuoroista. Strategisuusvihjeet kohdistuvat tavallisimmin hallitukseen (20 %) ja politiikan toimijoihin (15 %), kun taas strategisuusvihjeiden esittäminen on tyypillisintä kansalaisille (37 %), viestimille (21 %) ja kertojalle (17 %).

TAULUKKO 10.6. *Toimijoiden toisiinsa kohdistamat strategisuusvihjeet taustaryhmittäin.*

	Kohteet											
	Hallitus	Politiikka-	Hallinto	Viestimet	Kansal.	Ay-liike	Elink. el.	Epämäär.	Kohdistus-	Toimijoita	Kohdistajana	%
	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	%
Kohdistajat												
Kertoja	56	51	3	4	2	6	2	10	134	811		17
Hallitus	10	18	3	0	0	0	0	4	35	1492		2
Politiikka	90	24	1	0	1	3	0	5	124	898		14
Hallinto	20	6	2	0	0	2	2	5	37	432		9
Viestimet	23	6	4	0	0	1	1	1	36	170		21
Kansal.	85	33	8	4	2	1	3	13	149	399		37
Ay-liike	9	0	0	0	0	1	1	1	12	153		8
Elink. el.	9	0	2	0	0	1	0	1	13	132		10
Epämäär.	2	1	0	0	0	0	0	0	3	212		1
Kohteena (N)	304	139	23	8	5	15	9	40	543			
Toimijoita	1492	898	432	170	399	153	132	212	3888	4699		12
Kohteena (%)	20	15	5	5	1	10	7	19	14			

Strategisuusvihjeissä, kuten kohdistamisessa yleensäkin,²¹⁶ kansalaisyhteiskuntaa lähellä olevat toimijat esittävät näkemyksiään järjestelmätoimijoista. Strategisuusvihjeiden esittäjien ja niiden kohteiden välille voi parhaimmillaan kehkeytyä totuutta koettelevaa dialogista vuorovaikutusta. Vihjeen esittäminen sinänsä on provosoivaa, ja mikäli kohde provosoituu puolustautumaan, ainakin jonkinlaista vuorovaikutusta on syntynyt. Tyypillisimmin tämä vuorovaikutus toteutuu juttujen välillä. Kuten luvussa 8.6 havaittiin, toimijoiden näkökulmat harvoin kohtaavat samassa jutussa. Sen sijaan kertojan ja toimijoiden näkökulmien kohtaaminen jutussa on tavallisempaa. Esimerkiksi populaarissa skandaalissa kertojan ja toimijan näkökulmat voivat kietoutua toisiinsa siten, että näkökulmien vuorovaikutus paljastaa jotain sellaista, joka olisi muuten jäänyt kätketyksi. Juttutyyppi sinänsä ei kuitenkaan ole tae tällaisesta dialogisuudesta.

Strategisuusvihjeiden esittäjien ja niiden kohteiden näin selvän taustaryhmittäisen eriytymisen voi tulkita myönteisesti niin, että kansalaisyhteiskunnan toimijat julkisuuden ideaalimallin mukaisesti paljastavat järjestelmätoimijoiden strategista puhetta ja painostavat niitä näin kommuni-

²¹⁶ Ks. edellä luvut 8.5 ja 8.7.

katiivisuuteen. Kielteisemmin asian voi tulkita niin, että eriytyemisessä on kyse geneerisestä käytännöstä, jossa järjestelmätoimijoiden puheenvuorot tulkitaan rutiininomaisesti strategisiksi, kun taas kansalaisyhteiskuntaa edustavat toimijat, ja erityisesti lehti itse, tulkittaisiin rutiininomaisesti kommunikatiivisiksi. Jälkimmäisen tulkinnan mukaan journalismi ei täyttäisi tehtävänsä julkisen keskustelun kommunikatiivisuuden vaalijana, koska se olisi kyvytön tunnistamaan järjestelmätoimijoiden kommunikatiivisuutta ja kansalaisyhteiskunta-toimijoiden strategisuutta.

Journalismin liialliseen epäilyyn kohdistetun kritiikin kannalta kiinnostava huomio on se, että lehdet esittävät omissa nimissään vain reilun viidenneksen strategisuusvihjeistä. Erityisesti Helsingin Sanomissa oli tyyppilistä, että poliitikot kohdistivat strategisuusvihjeitä toisiinsa. Ruotsalaislehdissä taas tyyppillisimpiä strategisuusvihjeiden esittäjiä ovat kansalaiset. Voikin kysyä, luonnehtiko epäilyyn pikemminkin poliitikoiden ja kansalaisten omaa tapaa politikoida kuin journalismin asennetta politiikkaan. Näin voi hyvin olla, mutta on silti muistettava, että kansalaisten ja poliitikkojenkin puheenvuorot ovat lehdessä toimittajien valikoimina ja editoimina. Journalistinen kulttuuri ja sen lajityyppikonventiot ovat saattaneet johtaa siihen, että toimijoilta on valittu nimenomaan strategisuusvihjeitä sisältäviä lausumia.

Esittipä strategisuusvihjeitä sitten kertoja tai toimija, dialogisuuden kannalta olennaista on kuitenkin se, ovatko vihjeet kussakin tilanteessa perusteltuja. Tätä on mahdoton arvioida yllä esitettyjen jakaumien perusteella. Tarkoitukseni onkin arvioida strategisuusvihjeiden pätevyyttä luvun 11 aihe-lyma-analyseissa.

10.6. Vertailevaa yhteenvedoa

Dialogisuusprofiilien määrälliset jakaumat lehdissä vastasivat pitkälti päivälehtien ja populaarien iltalehtien välille olettamiani eroja. Päivälehdet suosivat uskomispeleille rakentuvia toteavia ja rinnastavia juttuja. Iltapäivälehdissä taas painottuivat epäilyyn korostavat skandaali, populaari skandaali ja sensaatio. Näiden odotettujen havaintojen lisäksi myös suomalais- ja ruotsalaislehtien kesken paljastui kiinnostava ero. Ruotsalaislehdissä suositettiin suomalaislehtiä enemmän skandaalijuttuja, kun suomalaislehdissä suositettiin ruotsalaisia enemmän populaaria skandaalia. Ero johtui osin siitä, että ruotsalaisaihelmat olivat skandaalinomaisempia. Lapseneläkkeiden leikkauksista ja sotilastukikohtien lakkautuksista oli luontevaa kirjoittaa skandaalijuttuja. Yhtä hyvin voi kuitenkin sanoa, että tällaisten aiheilmien virittyminen johtuu skandaalinomaisen käsittelytavan vahvuudesta ruotsalaisessa

journalismissa ja keskustelukulttuurissa. Ruotsalaisten suosimassa skandaalissa ollaan vakavasti ja yksinäisesti oikean puolesta väärää vastaan, kun taas suomalaisten suosimassa populaarissa skandaalissa toimijoiden vaikuttimia kyseenalaistetaan ironisen moniäänisyyden avulla. Suomen ja Ruotsin eroa ilmentää sekin, että harvoista sensaatiokontekstiin liittyvistä puheenvuoroista lähes kaikki esitettiin ruotsalaisissa lehdissä.

Suomalaiset ja ruotsalaiset lehdet erosivat toisistaan myös siinä, ketkä tyypillisesti esittivät strategisuusvihjeitä. Suomalaislehdet tuntuivat antavan selvästi ruotsalaislehtiä enemmän palstatilaa hallituksen ja poliitikkojen keskinäiselle, usein strategisuusvihjeitä sisältävälle sananvaihdolle. Ruotsalaisissa lehdissä taas kansalaiset tyypillisemmin kritisoivat hallitusta strategisuudesta. Kaikkiaan strategisuusvihjeitä esitettiin lehdissä kutakuinkin yhtä usein.

Kaikissa lehdissä strategisuusvihjeiden kohteina olivat lähinnä vain järjestelmätoimijat, erityisesti hallitus ja poliitikot. Kansalaisten ja viestinten strategisuudesta ei esitetty syytöksiä juuri lainkaan. Tämän voi tulkita myönteisesti niin, että kansalaisyhteiskunta julkisuuden ideaalimallin mukaisesti painostaa strategisuusvihjeiden avulla järjestelmätoimijoita kommunikatiivisuuteen. Kielteisemmin tulkiten kyse on järjestelmätoimijoiden tulkitsemista rutiininomaisesti strategiseksi ja kansalaisyhteiskunnan toimijoiden yhtä rutiininomaisesti tulkitsemisestä kommunikatiiviseksi.²¹⁷

Yritän seuraavaksi arvioida strategisuusvihjeiden pätevyyttä ja dialogisuustyypien käyttöä piikakeskustelun ja palveluelinkeinojen suomalaisessa ja ruotsalaisessa aiheilmassa.

---

²¹⁷ Tämä taas voisi juontaa yleisestä politiikkakielteisyydestä ja journalismin kynnisestä asennoitumisesta politiikkaan (ks. esim. Patterson 1994/1993).

11. Piika- ja palvelukeskustelun aihelma Suomessa ja Ruotsissa: tekstien dialogisuustyypit

Piika- ja palvelukeskustelun aihealue jatkoi 1990-luvun alkupuolelta käytyä keskustelua siitä, voitaisiinko kotitaloustyötä tukea verohelpotuksin. Sekä Suomessa että Ruotsissa kotitaloustyön verohelpotuksia alettiin valmistella 1996, kun hallitukset etsivät keinoja työttömyyden vähentämiseksi. Suomessa hallitus asetti kesän alussa työryhmän selvittämään kotitalouksien työllistämismahdollisuuksia. Se sai esityksensä valmiiksi heinäkuun lopussa. Ruotsissa keskustelu virisi uudelleen kesäkuussa, kun työministeri Margareta Winberg sanoi valtion saattavan ruveta tukemaan kotiapulaisten palkkaamista. Elokuussa veroministeri Thomas Östros puolestaan kertoi muuttaneensa suhtautumisensa tuelle myönteiseksi. Ruotsissakin asetettiin työryhmä selvittämään mahdollisuuksia palveluyritysten tukemiseksi. Ruotsissa piika- ja palvelukeskustelun aihealue oli tutkimusjaksolla vaisumpi kuin Suomessa. Aftonbladetissa siihen viitattiin vain viidessä jutussa ja Dagens Nyheterissä kuudessatoista. Suomessa aihealueeseen viitattiin 56:ssa Helsingin Sanomien ja 21:ssä Iltalehden jutussa.²¹⁸

11.1. Piika- ja palvelukeskustelun aihealue suomalaislehdissä

Piika- ja palvelukeskustelun aihealue muotoutui lähinnä hanke-, kiista- ja ongelmakehyksissä. Hanke-kehityksessä seurattiin hallituksen ns. piika-työryhmän esitysten valmistumista ja niiden etenemistä poliittisessa päätöksentekoprosessissa. Kiistakehyksessä pääasiaksi nousi puhe piikayhteiskunnasta. Äänessä olivat erityisesti uudistusten kannattajat, jotka syyttivät uudistuksen arvostelijoita menneisyyden ajatustapoihin jumittumisesta. Ongelmakehyksessä pääosassa oli työttömyys, jonka helpottamiseksi pohdittiin mahdollisuuksia elvyttää palkkatyötä kotitalouksissa sekä palveluelinkeinoissa yleisemminkin. Erityisesti HS hyödynsi ongelmakehystä julkaisemalla Maa vailla palveluja -juttusarjan, jonka avulla se syvensi palveluelinkeinoja koskevaa keskustelua.

---

²¹⁸ Aihealueen käsitteestä ja budjettisyksyn 1996 aihealueista ks. luku 7.

Tutkimusajankohtana kotitalouksien työllistämismahdollisuuksia pohti kaksikin työryhmää. Ensimmäinen oli koottu ministerien avustajista. Se aloitti työnsä juhannuksen alla 1996 ja sai esityksensä valmiiksi heinäkuun lopussa. Työryhmä esitti kolme eri tukivaihtoehtoa, jotka kaikki olisivat suunnanneet tuen kotitaloustyönantajalle, ei kotitalouden palkkaamalle yritykselle. Budjettiriihessä puolueet olivat kuitenkin erimielisiä tuen suuntaamisesta. Sosiaalidemokraatit ja vasemmistoliitto olisivat halunneet maksaa tuen palvelujen myyjälle. Muut hallituspuolueet halusivat antaa tuen palveluja ostaville kotitalouksille. Tukimuoto jäi avoimeksi, mutta hallituksen talousarvioesitykseen kirjattiin tukea varten 25 miljoonan markan määräraha. Jatkoselvityksiä tekemään perustettiin uusi epävirallinen työryhmä, joka sai ehdotuksensa valmiiksi helmikuussa 1997. Itse tukikokeilu käynnistyi syksyllä 1997. Osassa maata tuki maksettiin palvelun tuottavalle yritykselle, osassa maata kotitaloustyönantaja sai vuoden 1998 alusta vähentää osan kuluistaan verotuksessa.

11.1.1. Varjonyrkkeilyä piikayhteiskunnasta huolestuneiden kanssa

Kotitaloustyön tukemisesta oli keskusteltu jo aiemmin kesällä. Heinäkuun loppupuolella keskustelun pääpaino oli tuen yksityiskohtien sijaan siinä, onko kotitaloustyönantajien tukeminen yhteiskunnan yleisempien tasa-arvotavoitteiden vastaista. Puheenvuoroissa tyypillisesti kannatettiin kotitaloustyöllistämisen helpottamista ja moitittiin uudistuksen epäilijöitä vanhentuneista asenteista. Kiinnostavaa kyllä, uudistuksen vastustajat eivät esiintyneet julkisuudessa omasta näkökulmastaan. Ainoa poikkeus oli sosiaaliministeri Terttu Huttu-Juntunen, joka ehdotti piikatyöryhmän esitysten vaihtoehdoksi lisää työpalvelukeskuksia.²¹⁹

Tasa-arvovaikutuksista huolestuneisiin reagoitiin yleensä epämääräisesti vain viittaamalla yleisesti piikakeskusteluun tai piikayhteiskunnasta huolestuneisiin. Parissa puheenvuorossa reagoitiin Stakesin pääjohtajan Vappu Taipaleen televisiossa esittämään lausuntoon. Iltalehden pääkirjoituksessa (2.8.) todettiin, että "Vappu Taipale sallii sentään joskus kotityöllistämisen tukemisen – kunhan yksikään mies ei livahda sen avulla kaljalle kavereiden kanssa". Ilta-Sanomien päätoimittaja Vesa-Pekka Koljonen puolestaan piti HS:n muut lehdet -palstalla (4.8.) puhtaaksiviljeltynä sosialismina ja herttaisena kuusikymmenlukulaisuutena Taipaleen käsitystä, "että verovaroin ei pidä tukea niitä, jotka 'haluavat vain päästä kotitöistä helpommalla'".

---

²¹⁹ Ks. luku 11.1.2.

Piikayhteiskunnasta huolestuneet eivät juuri esiintyneet aiemminkaan kesällä. Vappu Taipaleen lisäksi Vasemmistoliiton naiset olivat ilmeisesti todenneet jotain tämän suuntaista, mutta heitäkin lainattiin hyvin epäsuorasti. HS:n ulkomaanosaston jutussa (10.6.) Ruotsin sosiaalidemokraattien naisjärjestön puheenjohtaja Inger Segelström kommentoi työministeri Winbergin lausuntoa toteamalla, että "johtajat ja nuoret jupit eivät saa käyttää yhteisiä verorahojamme oman hyvinvointinsa kohentamiseen". Tällöinkin puhe oli ruotsalaisesta kotitaloustyön tuesta.

Keskustelu kotitaloustyön tukemisen tasa-arvovaikutuksista siis kehystettiin kiistaksi, jossa tasa-arvosta huolestuneiden ajatukset tyrmättiin, mutta huolestuneet itse eivät esiintyneet omasta näkökulmastaan. Dialogisuus-kontekstina oli usein populaari skandaali. Piikayhteiskunnasta huolestuneita ei esitetty strategisina oman edun tavoittelijoina, vaan heidän näkökulmaansa horjutettiin ironisen ojentavasti. Näin syntyi asetelma, jossa tasa-arvovaikutusten perääminen olisi ollut vaikeaa, koska tällaisten puheenvuorojen esittäjille oli jo valmiiksi varattu ironian uhrin asema. Populaarin skandaalin piirteitä oli esimerkiksi IL:n Arja Alholle osoittamassa sähköet-palstan jutussa sekä piikatyöryhmän raporttia kommentoineissa HS:n ja IL:n pääkirjoituksissa. Sähkejutussa ironian uhrina ei ollut Arja Alho, vaan piikoja kauhistelevat siskot:

Puolustatte urheasti kotityön kunniallisuutta. Tietänette itsekkin, ettei edes kotitöiden jakaminen riitä, jos vanhemmilla on vaativat työt. Piikoja kauhistelevat siskot ovat juuttuneet Suomi-filmien maailmankuvaan. (IL 15.7.)

Masentavaa kyllä työryhmä näyttää työssään törmänneen samaan perusongelmaan, joka on koko ajan rasittanut kotitaloustyöstä käytyä keskustelua. Työryhmä myöntää muistiossaan, että kotitaloudet ehkä kokisivat palkkustannusten verovähennysoikeuden tehokkaimmaksi kannustimeksi työllistää. Tästä tunnustuksesta huolimatta työryhmä ei pysty esittämään selkeää ja yksinkertaista järjestelmää, koska valtiovarainministeriö vartioi haukkana veropoliittista puhdasoppisutta ja vasemmistopoliitikon pelkäävät kuollakseen, että heitä syytetään suurituloisten suosimisesta. (HS 2.8.)

Kotitalouksien työllistämismahdollisuuksien kannustaminen on herättänyt sellaisia tunneryöppyjä, että on vaikea kuvitella päästävän merkittäviin tuloksiin. Vaikka joitakin pykäläiä saataisiin aikaan, niistä tulee mutkikkaita. Joka tapauksessa kotiinsa apua palkkaava on jo leimattu sellaiseksi laiskimukseksi, riistäjäksi ja naisten nöyryyttäjäksi, että "piian" pestaamiseen tarvitaan rohkeutta. Tai todella suuri tarve. (IL 2.8.)

Populaari skandaali vaikuttaa julkisen keskustelun kannalta ristiriitaiselta juttutyypiltä. Parhaimmillaan sen avulla voidaan tuoda juttuun anakrisistä. HS:n pääkirjoituksen vasemmistopoliitikkoihin kohdistuva strategisuuhevihje ehkä toimi tällä tavoin totuutta koettelevasti ja jopa virittävästi. Tässä ja

muissa esimerkeissä virittävyyttä heikentää kuitenkin puheena olevien toimijoiden epämääräisyys. Kuka haluaa tunnustautua syytöksiä kuollakseen pelkääväksi vasemmistopoliitikoksi tai piikoja kauhisteleväksi siskoksi?

Mahdolliset piikojen vastustajat eivät provosoituneet keskustelussa, mutta keskustelussa syntynyt varjovastustaja tuntui provosoivan kotityön tuen kannattajia yhä uusiin puheenvuoroihin. Yllä lainattujen populaaria skandaalia lähentyvien juttujen ohella julkaistiin yksiäänisempiä, toteavan ja skandaalijutun välimaastoon sijoituvia juttuja, joissa puolustettiin kotityön kunniallisuutta korostamalla kotiapulaisen ammatin vaatavuutta. Esimerkiksi sopii Aamulehden puheenvuoro, joka oli yksi monista samantapaisista HS:n muut lehdet -palstalla julkaistuista kommentteista. IL:stä esimerkiksi käy kotitaloustyönantajaliiton perustajan, Seija Ojalan yleisönosastojuttu:

"Työryhmän työtä on turhaan vähätelty. Esimerkiksi piikapuheet kertovat paitsi jo menneisyyteen jääneiksi luulluista asenteista myös siitä, ettei koko asiaa edes haluta ymmärtää oikein. Ajatus eräänlaiseen piikayhteiskuntaan paluusta on paitsi nykyajalle vieras myös kotien piirissä tehtävää työtä vähättelevä." (HS 30.7)

Laki kotitaloustyöntekijän työsuhteesta kumosi kotiapulaislain vuodelta 1949. Tietääkseni piikalakia ei ole koskaan ollutkaan. Halventava nimitys laillisesta työstä ja sen tekijästä kertoo nimittelijän asenteellisuudesta.

(IL 20.7.)

Ulla Koljonen hyväksyi toteavassa yleisönosastokirjoituksessaan myös piika- ja renki- sanat:

...Savolaisessa agraariyhteisössä palvelusväkeä kutsuttiin piioiksi ja rengeiksi, ilman mitään sen kummallisempia painotuksia. Omilla meriiteillään ja omalla käytöksellään itse kukin sai arvonsa tai arvottomuutensa, niin kuin tänäkin päivänä. (HS 2.8.)

Elokuun jälkipuoliskolla HS julkaisi useita yleisönosastokirjoituksia, joissa tuotiin esiin kotiapulaisen työn arvokkuutta ja ihmeteltiin, miksi kotitaloustyönantajia kohdellaan eri tavoin kuin muita työnantajia. Jutut olivat yleensä toteavia tai skandaaleja. Taiteilijaprofessori Kaari Utrion yleisönosastokirjoituksessa oli myös populaarin skandaalin piirteitä:

Kotiapukeskustelua on tähän asti leimannut älyllinen epärehellisyys. Uusintamistyö on ollut kunniallista laitoksissa, apulainen on ollut kunniallinen nimike konttoreissa ja sairaaloissa. Siellä, missä taloustyötä eniten tehdään, kodeissa, työ on halveksittavaa piikomista. Sen sijaan kodeissa tehtävät remontit tai myyntiin tapahtuva leipominen on kiitettävää työtä.

Näin on hävitetty kokonainen ammatti. Sen takaisin saaminen on epätoimennäköistä. Tässä tekopyhyiden hurmiossa tuskin lohduttaa se, että ruotsalaisten puheet ovat vielä tolkutummia. (HS 25.8.)

Esimerkeissä vihjataan piioista puhujien strategisuudesta: asiaa ei edes haluta ymmärtää oikein. Strategisuusvihje olisi oikeutettu, jos sen kohde olisi selvä ja olemassa. Vaikutti kuitenkin siltä, että piikapuhetta pitivät yllä juuri piikapuheen vastustajat, kun taas strategisuusvihjeet tuntuivat kohdistuvan kotitaloustyön tuen tasa-arvovaikutuksista huolestuneisiin. Toinen strategisuusvihjeiden ongelma liittyi niiden runsauteen ja yksipuolisuuteen. Piikayhteiskunnasta huolestuneita syytettiin strategisuudesta lukuisissa puheenvuoroissa, mutta nämä itse eivät puolustaneet kantojaan. Tämän yksipuolisuuden vuoksi strategisuusvihjailu kokonaisuudessaan muodostui epärealistiseksi, vaikka yksittäiset vihjeet olisivatkin olleet perusteltuja paljastaessaan huolen taustalla olevia ennakkoluuloja ja asenteellisuuksia.

Piikayhteiskunnasta huolestuneisiin kohdistuneet reaktiot olisivat kai vanneet vastapainokseen juttua, jossa joku uudistuksen epätasa-arvoisuutta epäillyt olisi perustellut kantaansa. Nyt keskustelu jäi varjonyrkkeilyksi hyvin epämääräisen vastustajan kanssa. Piikayhteiskunnasta huolestuneet eivät ehkä pelänneetkään paluuta Suomi-filmin yhteiskuntaan, vaan työmarkkinoiden jakautumista nykyistä selvemmin hyvin palkattuihin aloihin ja matalapalkka-aloihin. Tältä pohjalta keskustelua olisi voinut laajentaa yleisemmin siihen, halutaanko lisätä matalapalkkaisia palvelutyöpaikkoja työllisyyden parantamiseksi, vai onko korkean työllistämiskynnyksen malli julkisen sektorin työllistämistöineen ja työllisyyskursseineen parempi. Vai olisiko ehkä olemassa jokin kolmas vaihtoehto?

IL (6.8.) taustoitti keskustelua sivun jutulla, jossa historian assistentti Pirjo Markkola kertoi 1800-luvun piikojen asemasta. Juttua kuvittivat vanhoista Suomi-filmeistä poimitut, piikoja ja renkejä esittävät valokuvat. Juttu oli toteava, ja sitä hallitsi Markkolan näkökulma. Jutusta sai elävän kuvan 1800-luvun piioista, mutta piikayhteiskunnan paluusta huolestuneiden näkökulmaa sekään ei tehnyt ymmärrettäväksi.

Kokouksen kesäkokouksesta kertovan HS:n uutisen kärkenä oli puolueiden työttömyyskiista,²²⁰ ja piikakiista tulkittiin tämän jatkoksi:

Julkilausumassaan ryhmä toteaa, että sen on mahdoton hyväksyä sitä, että vasemmiston sata vuotta sitten syntyneillä asenteilla jarrutetaan pyrkimystä lieventää jättimäistä työttömyysongelmaa. Nykyisessä tilanteessa ei ole varaa jättää käyttämättä yhtään keinoa, jolla voidaan luoda joustavasti uusia työpaikkoja.

"Keskustelu piikayhteiskunnasta kertoo vanhoista asenteista", ryhmän puheenjohtaja totesi. (HS 7.8.)

---

²²⁰ Ks. luku 9.1.3.

Kokoomusryhmän vasemmistoon kohdistamat strategisuusvihjeet osuvat harhaan samasta syystä kuin aiemmatkin: piikayhteiskuntakeskustelua piti-vät yllä lähinnä tiedotusvälineet ja muut kotityön tukemisen kannattajat.

Presidentti Martti Ahtisaari esiintyi populaaria skandaalia edustavassa uutisessa:

Ahtisaari kannattaa piikatyöryhmän esityksiä

"Avioerotilastomme kaunistuisivat"

ECKERÖ–Presidentti Martti Ahtisaari kannattaa kotiapulaisten palkkaamisen tukemista. Hän tyrmäsi torstaina Ahvenanmaan-vierailullaan käsityksen, että ns. piikatyöryhmän esitykset tekisivät Suomesta piikayhteiskunnan.

"Minusta palveluammatit ovat palveluammatteja ja kotiapulaisena toimiminen on aina ollut tässä yhteiskunnassa kunniallista. Ei meidän pidä monimutkaistaa tällaista asiaa ja nähdä kielteisyyttä sellaisessa, missä apua tarvitaan ja on henkilöitä, jotka haluavat auttaa", Ahtisaari sanoi tiedotustilaisuudessaan. (HS 9.8.)

Ahtisaaresta kertovassa jutussa ei esitetä strategisuusvihjeitä. Kertojan näkökulma kuitenkin horjuttaa Ahtisaaren näkökulmaa korostamalla tämän puheen naiiveilta vaikuttavia ilmaisuja. Ahtisaaren repliikit vaikuttavat vastauksilta toimittajan esittämään kysymykseen. Toimittaja on valinnut kehykseksi piikayhteiskuntaa koskevan kiistan ja haluaa juttunsa kärjeksi Ahtisaaren kannanoton. Juttu poikkeaa aiheelman yleislinjasta siinä, että nyt kertoja horjuttaa kotitaloustuen kritisoijien sijasta sen kannattajaa. Kertoja ei silti vihjaa Ahtisaaren strategisuudesta, vaan päinvastoin antaa ymmärtää Ahtisaaren rehellisesti pohdiskelevan kotiapulaiskysymystä. Ironisen tulkinnan ohella on mahdollista myös ajatella Ahtisaaren siivoavan strategiseksi käyneen keskustelun hetteikköä ja pelkistävän kommunikatiivisesti, kuinka yksinkertaisesta ja käytännöllisestä asiasta lopulta on kyse, kunhan turhasta epäluuloisuudesta luovutaan. Tällöin juttu ei olisikaan populaari skandaali, vaan Ahtisaaren näkökulman hallitsema toteava juttu.

Piikayhteiskuntakeskustelu ei siirtynyt kiistakehyksestä ongelmakehykseen, koska piikayhteiskunnasta huolestuneet eivät provosoituneet keskusteluun mukaan tai heidät suljettiin keskustelusta pois. Keskustelun dialogisuuden kannalta olisi ollut eduksi, jos toimittajat olisivat vaatineet piikayhteiskunnasta huolestuneet uudelleen julkisuuteen vastaamaan saamaansa kritiikkiin. Näin olisi voitu edetä keskusteluun palveluelinkeinojen ja matalapalkka-alojen suhteesta. Nyt tasa-arvokysymykset sivuutettiin yksinäisten juttutyypin tai populaarin skandaalin avulla osoittamalla tasa-arvosta koettu huoli kotitaloustyötä halventavaksi (toteavat ja skandaalijutut) tai

hiukan huvittavaksi vasemmistolais-feministiseksi ideologisuudeksi (populaari skandaali). Presidentti Ahtisaaresta kertovassa populaarissa skandaalissa ironia kohdistui piikayhteiskunnasta huolestuneiden sijaan uudistuksen kannattajaan. Tässäkin tapauksessa horjutus kohdistui enemmän Ahtisaaren henkilöön kuin kotitaloustyön pitämiseen tasa-arvokysymysten kannalta ongelmattomana.

HS palasi piikayhteiskuntakeskusteluun toimittaja Pentti Sadeniemen kolumnissa syyskuun alussa. Sadeniemi oli kiinnittänyt huomiota Suomen Kuvalehden elokuun alussa julkaisemaan pääkirjoitukseen, jossa sanottiin vasemmiston pelkäävään hysteerisesti piika-ajan paluuta. Samana päivänä kuitenkin Kansan Uutisten viikkolehti sekä pääkirjoituksessa että kolumnissa puolusti helpotuksia kotiapulaisten palkkaamiseen:

Arvioiden osuminen yhteen oli sattuma, mutta epäsuhta oli oireellinen. "Piikakeskustelu" on vain sivujuonne laajassa väittelyssä talouden ja työelämän rakennemuutoksista. Ne, jotka ensi katsomalta ovat vahvemmalla puolella, esiintyvät merkillisen hermostuneesti ja puolustellen. Oletettu vastustaja koettaa sen sijaan usein karttaa riitaa. Milloin se ei myötäile, se kuulostaa neuvottomalta. (HS 3.9.)

Sadeniemi liitti keskustelun laajempaan talouden ja työelämän rakennemuutokseen, jossa työsuhde- ja työttömyysturvaa karsitaan, vakinaisia työntekijöitä korvataan alihankkijoilla ja säätelyä ylipäättään puretaan. Sadeniemi uskoo, että nämä toimet käyvät yksiin yleisen edun kanssa siinä mielessä, että niiden mukana bkt kasvaa, työttömyys vähenee ja valtion talous tervehtyy varmemmin kuin muilla keinoilla. Mutta samalla suurelle joukolla ihmisiä muutokset merkitsevät epävarmuuden lisääntymistä ja elintason vähintään suhteellista ellei absoluuttista laskua myös kasvavan bkt:n oloissa. Vaikkei aivan suoraan sanokaan, Sadeniemi tuntuu tarkoittavan, että rakennemuutoksen puolustajien hanakkuus tasa-arvoisuuden tyrmäämiseen johtuu ideologisesta pyrkimyksestä peittää tosiasia, että rakennemuutoksesta yhdet hyötyvät ja toiset kärsivät:

Ei ole mitään kovin hätkähdyttävää siinä, että yritykset kaipaavat vapaita käsiä ja vuraat ihmiset kotiapua. Kumpikin voi aivan hyvin olla järkevää myös kokonaisuuden kannalta. Sen sijaan on turha teeskennellä, että heikompi työturva ilahduttaa työntekijöitä tai että kotiaavun paluu on suurempi siunaus tuleville apulaisille kuin heidän palkkaajilleen. Propagandan ja keskustelun ero kannattaa säilyttää, ja viime aikoina se on hämärtynyt. (HS 3.9.)

Riippumatta siitä, päteekö Sadeniemi analyysi eriarvoisuuden kasvusta kotityön tukemiseen, hän tuo kuitenkin hyvin esiin aiheen vaivanneen

toispuoleisuuden. Sadeniemen Suomen Kuvalehteen ja muihin propagandisteihin kohdistama strategisuusvihje on pätevä, ja tasapainottaa erinomaisesti aiheilmajuonteen toispuoleisuutta. HS:ssakin Sadeniemen juttu oli budjettiaineiston ainoa, jossa kotityön tukemisen tasa-arvovaikutuksia pohdittiin ilman, että huoli näistä vaikutuksista leimattiin turhaksi tai kotitaloustyötä vähätteleväksi.

Vaikka piikayhteiskunnasta huolestuneet eivät itse varsinaisesti esiintyneet jutuissa, ajatus piikayhteiskunnan paluusta osoittautui kuitenkin provo-soivaksi ja keskustelua virittäväksi. Varsinkin lehtien omissa mielipidekirjoituksissa teemaan tartuttiin hanakasti, ja sitä sivuttiin myös yleisönosastoissa. Keskustelua käytiin yhteisön elämänmuotoa koskevassa eettis-poliittisessa diskurssissa, missä keskustelun virittyminen ehkä onkin hel-pompaa kuin pragmaattisessa diskurssissa tai kompromissihakuisessa neu-vottelussa.²²¹ Eettis-poliittisessa diskurssissa puututaan kansalaisten identi-teettiä ja arvoja koskeviin kysymyksiin. Jos näissä kysymyksissä esitetään loukkaavia väitteitä vaikkapa antamalla ymmärtää, että kotiapulaisen ja tä-män palkkaajan välinen suhde on riistosuhde, tämä provosoi korjaaviin puheenvuoroihin.

11.1.2. Helsingin Sanomat esitteli Huttu-Juntusen ehdotuksen populaarina skandaalina

Kotitaloustukea kritisoiville puheenvuoroille oli elokuun alussa tarvetta, mutta sellaisten esittäminen oli riskialtista, koska kritiikki oli jo etukäteen määritelty strategiseksi ideologisuudeksi tai kotitaloustyön halventamiseksi. Tuen vastustajien vaiteliaisuudessa oli kuitenkin yksi poikkeus. Sosiaali- ja terveysministeri Terttu Huttu-Juntunen ilmoitti HS:n uutisessa epäilevänsä, että tuki lisäisi eriarvoisuutta. Hänkään ei oikonut piikayhteiskunnan pelkää-jiin suunnattua kritiikkiä vaan tarjosi mielestään parempaa vaihtoehtoa:

Ministeri sanoo ymmärtävänsä piikatyöryhmän ehdotuksia, mutta epäilee piikavähennyksen lisäävän eriarvoisuutta. Työpalvelukeskuksia hän pitää "tasa-arvoistavana vaihtoehtona". (HS 2.8.)

Huttu-Juntusesta kertovassa jutussa lomittuivat kiista- ja ongelmakehykset. Taustalla oli selvästi piikayhteiskuntaa koskeva kiista, mutta Huttu-Juntunen tarjoama vaihtoehtoinen ratkaisumalli toi mukaan myös ongelmakehystä. HS ei kuitenkaan käsitellyt Huttu-Juntusen esitystä vakavasti, vaan valitsi juttutyypiksi populaarin skandaalin:

---

²²¹ Näitä Habermasin esittämiä diskursseja kuvataan tarkemmin luvussa 2.2.

Huttu-Juntunen haluaa työpalvelukeskuksia kaikkialle

Ministeri: Keskukset vaihtoehto piikatyöryhmän esityksille (HS 2.8.)

Otsikon liioitteleva ilmaus "kaikkialle" luo mielikuvaa ehdotuksen epärealistisuudesta. Myöhemmin tekstissä kertoja kyseenalaistaa ironian avulla myös Huttu-Juntusen ehdotuksen tasa-arvoisuuden:

Huttu-Juntunen on Suomussalmen sosiaalijohtaja. Hän käyttää itse työpalvelukeskuksen palveluja. Hän maksaa kuuden tunnin työstä 130 markkaa. "Palveluja voivat käyttää herrat, narrit ja ministerit. Tämä ei eriarvoista", hän sanoo. (HS 2.8.)

Toimittaja on ehkä haastatellessaan maininnut ministerille yllä olevan lausahduksen ristiriitaisuudesta ja saanut häneltä tarkentavan kommentin:

Huttu-Juntunen sanoo olevansa valmis maksamaan työpalvelusta vaikka nelinkertaisen hinnan, mutta toteaa, ettei yleistä hintatasoa voi hinnoitella kunnassa ministerin palkan mukaan.

Huttu-Juntunen pitää kuitenkin mahdollisena, että työpalvelukeskusten palveluista maksettaisiin tulojen mukaan. (HS 2.8.)

Yllä lainatuissa katkelmissa kertoja vihjaa Huttu-Juntusen strategisuudesta: tämä vastustaa piikatyöryhmän ilmeisen järkeviä esityksiä puoluestrategisista syistä ja kannattaa työpalvelukeskuksia, koska saa sieltä itse palveluja pilkkahinnalla. Kertojan ja Huttu-Juntusen näkökulmien välille syntyvä dialogisuus koettelee Huttu-Juntusen totuutta. Strategisuusvihje ei ole aivan reilu, mutta toisaalta se on esitetty populaarissa skandaalissa, mihin liittyy geneerinen sopimus strategisuuden suhteellisuudesta: Huttu-Juntusen oman edun tavoittelu tuodaan esiin skandaalin esittämisen ilosta, mutta samalla oletetaan lukijan ymmärtävän, ettei ministeri oikeasti kannata työpalvelukeskuksia henkilökohtaisen etunsa takia.

Populaarin strategisuusvihjeillä leikittelyn lisäksi Huttu-Juntuselta olisi voinut tivata, mikä piikatyöryhmän ehdotuksissa hänestä tarkkaan ottaen on eriarvoistavaa. Tällöin olisi aihelemaan saatu konkreettinen puheenvuoro, jossa eriarvoisuus-argumentti olisi ehkä tullut paremmin ymmärrettäväksi.

Tällaisenaankin HS:n juttu oli provosoiva. HS:n muut lehdet -palstalla julkaistu Kaleva-lehden kommentti on esimerkki ehkä ilmeisimmästä ja latteimmasta tavasta reagoida juttuun. Siinä toistettiin suorasanaisesti skandaalina se moraalinen närkästys, mihin HS:n jutussa vihjattiin populaarin skandaalin avulla. Jostain syystä myös työtunneista maksettu hinta on muuttunut entistäkin halvemmaksi:

"Jotain hallituksen on kuitenkin tehtävä. Tällä hetkellä perheet eivät ole tasavertaisia keskenään. Esimerkiksi ministeri Terttu Huttu-Juntunen voi tilata 90 markalla Suomussalmen kunnalta työttömän paiskimaan töitä kuusi tuntia. Siivoustoimisto laskuttaa tavalliselta perheeltä tunnilta suurin piirtein saman verran." (HS 3.8.)

Ilta-Sanomien päätoimittajan Vesa-Pekka Koljosen reaktio HS:n muut lehdet -palstalla (4.8.) oli kiinnostavampi. Hän tarttui Huttu-Juntusen ajatukseen palvelujen hinnoittelusta maksajan tulojen mukaan. Koljosen mielestä ajatus on "joko silkkaa populismia tai muuten vain ymmärtämättömyyttä." Koljonen katsoi, että hyvätuloiset ovat maksaneet osansa jo progressiivisessä verotuksessa, ja ministerinkin pitää saada palvelut samaan hintaan kuin muutkin. Koljonen voi hyvinkin olla oikeassa siinä, että Huttu-Juntusen ajatus oli sekä populistinen että ymmärtämätön. Ministeri ehkä keksi haastattelussa tulosidonnaisuuden korostaakseen ettei ehdota työpalvelukeskuksia henkilökohtaisen etunsa takia (populismi), mutta ei tullut ajatelleeksi tulosidonnaisuuden käytännön toteutusta tai sen seurauksia (ymmärtämättömyys).

Koljosen puheenvuoro oli sikälikin virkistävä, että siinä ei vain toistettu jo HS:n uutisessa väläytettyä moraalista närkästystä ministerin saamista eduista, vaan kohdistettiin kritiikin kärki tämän moraalisen närkästyksen populistisuuteen. Koljonen siis puolusti Huttu-Juntusta varsinaisessa asiassa, mutta syytti tätä väärästä puolustautumisesta. Näkökulmien tällaisen ristikkäisvalotuksen takia Koljosta lainaava juttu on lähinnä populaari skandaali ja sellaisenaan hyvä lisä aiheeseen.

Kokoomuksen puoluesihteerin Maija Perho reagoi Huttu-Juntusen aloitteeseen IL:n toteavassa, ongelmakohdasta soveltavassa uutisessa (IL 14.8.). Siinä todettiin, ettei Perho torju Huttu-Juntusen mallia, mutta työpalvelukeskusten lisäksi tarvitaan verohelpotuksia. Näin esimerkiksi vanhukset voisivat palkata pysyvän hoitajan vaikka kimpassa. Juuri tämän enempää Perhon perusteluja ei uutisessa esitetty. HS:n yleisönosastossa perustelut olivat hieman laajempia. Helena Raunio (HS 20.8.) piti työpalvelukeskuksia sinänsä käyttökelpoisina pitkäaikaistyöttömyyden helpottamiseksi. Hänestä ne kuitenkin pikemmin täydentäisivät kuin korvaisivat piikatyöryhmän esityksiä, joilla tähdättiin pitkäaikaisten työsuhteiden synnyttämiseen sekä pimeiden työsuhteiden saamiseen päivänvaloon. Johanna Lohivesi puolestaan toi esiin työpalvelukeskusten haitallisia vaikutuksia yritysten kilpailuasemaan:

Ministeri Huttu-Juntusen ehdotus puolestaan työpalvelukeskuksista tilattavista syntymäpäiväkakuista on myös täysin käsittämätön. Suomessa on lukematon määrä eri kokoisia leipomoita, jotka varmasti täyttävät suo-

malaisten makean tarpeen. Kakkupalvelukeskus kilpailisi näitä leipomoita vastaan ylivoimaisin resurssein, koska valtio lakisääteisesti määrää tietyt työllistämiskustannukset yrittäjille. Näin ollen ne eivät voi myydä tuotteitaan edullisesti. Jos täytekkujen ostaminen kaupasta on liian kallista, kannattaisi miettiä miksi. Olisikohan korkeilla työvoimakustannuksilla mitään tekemistä asian kanssa, ministeri Huttu-Juntunen? (HS 4.9.)

HS:n uutinen Terttu Huttu-Juntusen ehdotuksista osoittautui varsin virittäväksi. Osaltaan syynä oli juttutyypiksi valittu populaari skandaali, joka toi nasevasti esiin Huttu-Juntusen ehdotuksiin sisältyviä ristiriitaisuuksia. Juttu oli hyvä sikälikin, että aihelemaan saatiin edes yksi kotityön tukea vastustanut henkilö. Valitettavasti tälläkään kertaa ei päästy keskustelemaan siitä, miksi kotityön tuki lisäisi eriarvoisuutta.

Juttuun myöhemmin reagoineet toivat esiin olennaisia seikkoja työpalvelukeskusten luonteesta ja niiden kilpailullisista vaikutuksista. Näin aihelemajuonteesta siirryttiin jo osin ongelmakehykseen. Erityisesti yleisönosastossa esitettiin työpalvelukeskuksista osuvia kommentteja. Huttu-Juntuselta olisi voinut pyytää vastausta Johanna Lohiveden kysymykseen ja vaikkapa yliökirjoitusta, jossa olisi selvennetty miten työpalvelukeskus-hankkeessa on otettu huomioon sen vaikutukset yritysten kilpailuasemaan.

11.1.3. Kiista kotityön tukimuodosta jäi laimeaksi

Piikatyöryhmän konkreettisista ehdotuksista ja niihin kohdistuvista reaktioista raportointiin pääasiassa toteavissa jutuissa. Hanke-kehystä käytettäessä hallitsi työryhmän näkökulma: varsinkin HS raportoi tarkkaan, millaisia ehdotuksia työryhmä teki. Kiista virisi ehdotusten julkistamisen jälkeen siitä, suunnattaisiinko tuki työn tekeväälle yrittäjälle vai työn tilaavalle kotitaloudelle. Erimielisyyttä oli myös siitä, olisiko kyseessä suora tuki vai verovähennys. Hanke-kehyksessä keskusteltiin lähinnä pragmaattisessa diskurssissa: kyse oli tehokkaimpien keinojen löytämisestä kotitaloustyöpaikkojen lisäämiseksi. Kiista-kehyksessä taas käsiteltiin vasemmiston ja oikeiston erilaisia intressejä: vasemmisto olisi tukenut kotipalveluyrittäjiä, oikeisto olisi halunnut verovähennyksiä kotitaloustyönantajille. Kiistakehys teki tilaa ongelmakehykselle silloin, kun kiistan kärjistämisen sijaan jutussa annettiin tilaa näkökantojen perustelulle.

Heinäkuun viimeisenä päivänä ehdotuksensa jättänyt työryhmä esitti kolmea tukivaihtoehtoa, joissa kaikissa tuki olisi maksettu kotitaloustyönantajalle. Yksi vaihtoehto oli suora tuki, kahdessa oli kyse verovähennyksestä. HS kertoi työryhmän ehdotuksista toteavassa uutisessa (1.8.), jossa lähinnä vain selostettiin työryhmän ehdotukset. Seuraavana päivänä

sekä HS että IL kommentoivat ehdotuksia pääkirjoituksissaan. HS korosti oikeiston ja vasemmiston välistä kiistaa ja syytti osapuolia strategisuudesta:

Työryhmä myöntää muistiossaan, että kotitaloudet ehkä kokisivat palkkakustannusten verovähennysoikeuden tehokkaimmaksi kannustimeksi työllistää. Tästä tunnustuksesta huolimatta työryhmä ei pysty esittämään selkeää ja yksinkertaista järjestelmää, koska valtiovarainministeriö vartioi haukkana veropoliittista puhdasoppisuutta ja vasemmistopoliitikot pelkäävät kuollakseen, että heitä syytetään suurituloisten suosimisesta.

Hallitus miettiköön toisenkin kerran, kannattaako ruveta rakentelemaan uusia keinotekoisia tukimuotoja vain siksi, että järkevät vaihtoehdot ovat ideologisesti vaikeasti nieltäviä. (HS 2.8.)

HS:n pääkirjoitus antaa ymmärtää, että järkevä vaihtoehto olisi palkkakustannusten verovähennysoikeus. Juttutyyppejä lähenee populaaria skandaalia, ja kiistakehyksen lisäksi mukana on poliittisen pelin kehys. Strategisuusvihjeet vaikuttavat rutiininomaisilta ja pääkirjoitus itse piilevästi strategiselta, koska siinä ei tunnuta yrittävänkään ymmärtää, että veropoliittisessa puhdasoppisuudessa on kyse pyrkimyksestä järjestelmien yksinkertaisuuteen ja että pienituloisten ja suurituloisten suosiminen on yksi olennainen ja harkintaa vaativa näkökulma.

IL:n pääkirjoituksessa kiistakehyks ei korostunut yhtä näkyvästi, mutta siinäkin kallistuttiin verovähennysoikeuden kannalle:

Tukien tulee olla väljiä ja yksinkertaisia, muuten koko puuha on turhaa. Progression väistämätön käänöpuoli on, että verovähennykset hyödyttävät eniten suurituloisia. Verovähennys on kuitenkin yksinkertainen keino – ja hyvätuloiset maksavat sen jälkeenkin yllin kyllin kymmenyksiä. Suora tuki käy vaihtoehtona. Joka tapauksessa pientyönantajien byrokraattista taakkaa on kevennettävä. (IL 2.8.)

Piikatyöryhmän esityksen julkistamisen ja budjettiriihen välillä HS julkaisi useita toteavia uutisia, joissa eri tahot ilmaisivat näkemyksensä kotityön tukimuodosta. Puheenvuoroja hallitsi kulloisenkin toimijan näkökulma. Kiista tukimuodosta oli taustalla, eikä sitä korostettu. Perustelut olivat yleensä lyhyitä, ja keskustelu liikkui pragmaattisessa diskurssissa kommunikatiivis-sävyisesti parasta tukimuotoa etsien:

Rkp kannattaa myös ns. piikatyöryhmän ehdotuksia kotien työllistämismahdollisuuksien parantamiseksi, kuitenkin niin, että verohelpotuksia myönnettäisiin vain palkan sivukulujen helpottamiseksi. Työryhmä esittää helpotusten myöntämistä myös työntekijälle maksettavasta palkasta.

Rkp katsoo tämän haittaavan pyrkimystä verotuksen yksinkertaistamiseen, koska esitys toisi uusia vähennyksiä. (HS 6.8.)

HS lainasi muut lehdet -palstallaan sanomalehti Demaria, joka muiden lehtien ja porvaripuolueiden tavoin oli verovähennyksen kannalla. Demari ei pitänyt uudesta verovähennyksestä koituvaa monimutkaistumista kovin huomattavana:

"On väitetty, että verovähennykset lisääisivät byrokratiaa. Uusi yritystuki sitä vasta lisääsikin. Syntyisi uusi virkamieskunta, joka jakaisi ja valvoisi perheitä palvelemaan syntyneitä yrityksiä – Verovähennys hoituisi painattamalla veroilmoituslomakkeeseen yksi sarake lisää. (HS 7.8.)

Vasemmistoliiton eduskuntaryhmän varapuheenjohtaja Outi Ojala taas tuntui HS:n uutisessa olevan pikemminkin yrityksille suunnattavan tuen kannalla:

"Kun valitaan kotitalouksien työllistämistä edistävää mallia, on painotettava, ettei malli saa missään tapauksessa suosia suoraa henkilöpalkkausta ja samalla syrji yhtiömuotoisia palveluja."

Viimeksi Rkp vetosi veroalennusten puolesta ruotsalaisen eduskuntaryhmän kesäkokouksessa maanantaina Paraisilla. (HS 8.8.)

Rkp:n vetoamuksesta kertovan kappaleen avulla kertoja toi juttuun kiista-kontekstia ja nosti samalla esiin kertojan näkökulmaa muuten Ojalan näkökulman hallitsemassa toteavassa uutisessa.

Valtiovarainministeri Arja Alho otti yliökirjoituksessaan selkeästi kantaa uusien verovähennyksiä vastaan. Hän puolusti verotusta yksinkertaistavaa linjaa ja vastusti verotuksen käyttöä sosiaali-, työllisyys-, energia- tai ympäristöpolitiikan hoitoon:

Tämä periaate pätee myös keskusteluun kotitalouksien työllistamisestä. Verovähennyksillä ongelmaa ei ratkaista. Toimivia ratkaisuja on etsittävä joko Tanskan mallisesta palveluyritysten suorasta tukemisesta tai kotitalouksien vapauttamisesta liian monimutkaisista työnantajavelvoitteista. (HS 12.8.)

Kokoomuksen eduskuntaryhmä ei kesäkokouksissaan ottanut kantaa kotitaloustyön tukimuotoon, mikä myös todettiin HS:n uutisissa. HS sai muotoilua tukikysymyksen selkeäksi kiistaksi vasta budjettiriihen avausuutisessa, jossa se nosti kiistan kuuden palstan otsikkoon:

Kotitalouksien työllistämistuen saajasta kiista budjettiriihessä
Vasemmisto antaisi rahat palvelujen myyjälle, muut ostajalle (HS 15.8.)

Kun aikaisemmissa jutuissa mielipiteiden esittäjien näkökulmat olivat hallinneet toteavia juttuja, ja mielipiteiden puolesta oli ongelmakehykseen tukeutuen esitetty hiukan perustelujakin, nyt toteavaa juttua hallitsi kertojan kiistaa rakentava näkökulma. Perusteluja eri vaihtoehdoille ei juuri esitetty.

Tukimuotoa koskevan kiistan ohella jutussa lueteltiin muutkin ensimmäisen budjettiriihipäivän erimielisyydet ja ketkä olivat milläkin kannalla.

IL totesi budjettiriihen avausjutussa vain, ettei kotiapulaisten verotus- tai tukikohtelua ole vielä päätetty, eikä aihe korostunut budjettiriihtä kommentoimassa pääkirjoituksessakaan. HS sen sijaan seurasi hankkeen kohtaloa budjettiriihen ajan päivittäin. Toisen riihipäivän pääjutussa HS (16.8.) kertoi että tukimuotokiista siirrettiin uuteen, Arja Alhon johtamaan työryhmään. Samana päivänä kunnallisvirkamiesliiton puheenjohtaja Katriina Perkka-Jortikka kritisoi kotityön subventointia toteavassa yhden palstan uutisessa:

Kunnallisvirkamiesliiton puheenjohtaja **Katriina Perkka-Jortikka** kummeksuu hallituksen aietta avata kotityö subventioilla "erilaisille kotipalvelun harrastelijoille", kun Suomessa jo toimii ammattitaitoisesti hoidettu kunnallinen kotipalvelu.

"Millä keinoin hallitus aikoo taata syntyvien palvelujen laadun ja ennen kaikkea jatkuvuuden? Palveluja valtion erillisrahoituksella todennäköisesti syntyisi, mutta niitä tuottaisivat myös ammattitaidottomat alle omakustannushinnan. Palvelujen jatkuvuudesta ei olisi minkäänlaista taetta", Perkka-Jortikka katsoi torstaina. (HS 16.8.)

Vaikka juttu on toteava, kertoja kuitenkin ensimmäisen kappaleen sitatoinnin avulla hienovaraisesti vihjaa Perkka-Jortikan strategisuudesta. Kertoja kiinnittää lukijan huomion siihen, että Perkka-Jortikka antaa ymmärtää vain kunnallisten kotipalveluyöntekijöiden olevan päteviä kotitöihin. Voimakkaammin populaariin skandaaliin vivahtava käsittelytapakaan ei välttämättä olisi ollut epäreilu. Perkka-Jortikka puolestaan vihjaa hallituksen strategisuudesta, mutta tämäkin vihje oli siinä määrin lievä, että olen luokitellut jutun skandaalin sijasta toteavaksi. Kaikkiaan Perkka-Jortikka tuo keskusteluun kotityön tuen valmistelun kannalta olennaisia seikkoja.

Maaseudun palveluyrittäjät -hankkeen tutkijat Marja Kallio ja Virpi Lemponen kannattivat toteavassa yliökirjoituksessaan (HS 31.8.) palveluyrittäjyyden tukemista ja kritisoivat piikatyöryhmää siitä, että se esitti vain kotitaloustyönantajalle suunnattuja tukia. Kallio ja Lemponen luettelivat yrittäjälle suunnatun tuen etuja. Jutun dialogisuutta heikensi se, että siinä ei lainkaan kommentoitu kotitalouksille suunnatun tuen paremmuudesta aiemmin esitettyjä perusteluja. Jutussa ei myöskään viitattu tukimuodosta julkisuudessa käytyyn kiistaan.

Hallituksen budjettiesityksen valmistuttua IL kirjoitti kotityön tuesta laajemmin kuin HS, joka ainoastaan totesi, että kokeiluun on varattu 25 miljoonan markan määräraha. IL kirjoitti aiheesta juttukokonaisuudessa, jonka pääjutussa taivasteltiin kannustinloukkutyöryhmän ja piikatyöryhmän ehdotuksia populaarin skandaalin keinoin:

Työttömiltä leikataan, kodeille rahaa piian palkkaukseen
Kyllä työ pian maittaa!

Maassa on käyty kiivasta keskustelua kahdesta kotitalouksiin liittyvästä aiheesta: työttömyysloukuista sekä piiosta.

Kovasta porinasta on budjettikirjaan jäänyt työttömien etuuksiin yhteensä 500 miljoonan heikennykset ja piskuinen 25 miljoonan määräraha, jolla tuetaan muutaman kuukauden ajan aputyövoiman palkkausta kotitalouksille. (IL 4.9.)

Populaarin skandaalin strategisuusvihjeet kohdistuivat hallituksen pyrkimyksiin parantaa työllisyyttä keinoin, jotka pakottavat ihmisiä matalapalkkaisuun töihin. Vaikka kritiikin kärki kohdistui ensisijaisesti tuloloukku-työryhmän esityksiin, kotityön tuen käsittely samassa yhteydessä liitti sen osaksi hallituksen yleisempää pyrkimystä muuttaa työelämän rakenteita. Jutussa viitattiin kotityön tukimuotoa koskevaan kiistaan populaarille skandaalille ominaisen yliolkaisesti:

Syksyllä -97 on tarkoitus aloittaa määräaikainen kokeilu, jonka muoto ja sisältö ovat toistaiseksi hämärän peitossa ja poliittisen kiistelyn kohteena.
(IL 4.9.)

Juttukoosteen kahdessa kainalojutussa haastateltiin Ritva Nevalaista siivousosuoskunta Ahkerista käsistä. Molemmat jutut olivat toteavia, ja niitä hallitsi Nevalaisen näkökulma. Toisessa jutuista Nevalainen kertoo, että osuuskunnalla olisi töitä enemmän kuin ehditään tehdä, mutta halukkaita osuuskunnan uusiksi jäseniksi ei tunnu löytyvän. Toisessa jutussa Nevalainen kommentoi kotityön tukea varovaisen myönteisesti. Hän ei ota kantaa tukimuotoon muuten, mutta katsoo, että kotitalouksille pitäisi olla samantekevää, ostavatko ne palvelunsa yksityiseltä siivoojalta vai yritykseltä. Nevalainen kiinnittää huomiota myös palveluyritysten korkeaan arvonlisäverotukseen. Kertoja mukailee Nevalaisen näkökulmaa:

Palveluyritykset myyvät lähes pelkästään työtä. Toisin kuin kirjat, joukko-liikenne tai elintarvikkeet, palvelutyötä myyvät joutuvat maksamaan täyden 22 prosentin arvonlisäveron.

"Alvista" onkin tullut oikea kirosana parturien, siivoojien ja muiden palvelujen tarjoajien keskuudessa.

- Se rasittaa sekä meitä että asiakkaita. Työ on niin raskaasti verotettua Suomessa, ja meidän myydään lähes pelkkää työtä. (IL 4.9.)

Koosteen toteavissa jutuissa kotityötä ja palveluelinkeinoja lähestytään ongelmakehyksessä. Jutut ovat yksiaaniisiä, eikä Nevalaisen näkemyksiä haasteta mitenkään. Ero hallituksen kohteluun pääjutussa on siten huomattava, vaikka Nevalainen on hallituksen kanssa samoilla linjoilla: työn hintaa

olisi saatava halvemmaksi ja ihmiset kortistosta töihin vaikka vähän pienemmälläkin palkalla. Nevalaisen epäsuora ehdotus palveluyritysten arvonlisäveron alentamisesta oli sekin paikallaan. Ehdotus tosin lienee ansainnut niin sanotun ikuisuusaiheen statuksen, mutta palveluelinkeinojen elvyttämisestä puhuttaessa sitä voi tuskin sivuuttaa.

Palveluyritysten arvonlisäveroa sivuttiin syksyn 1996 budjettijutuissa, mutta siitä ei syntynyt varsinaista keskustelua. Arvonlisäveropuheenvuorot eivät viitanneet toisiinsa, eikä arvonlisäverosta syntynyt myöskään kiista-aihelmaa. Valtiovarainministeri Arja Alho kuitenkin oli antanut asian selvittettäväksi ja kertoi suunnitelmistaan yliökirjoituksessaan (HS 12.8.) Keskustan tavoitteita lueteltaessa palveluyritysten arvonlisäveron alentaminen mainittiin usein yhtenä vaatimuksena, ja myös vasemmistoliiton puheenjohtaja, kulttuuriministeri Claes Andersson, kannatti alennusta (HS 29.8.).

Kotitaloustyön tukimuotoa koskeva kiista jäi piikayhteiskuntakeskusteluun verrattuna laimeaksi. Laimeus johtui ehkä osaltaan siitä, että keskustelua käytiin pragmaattisessa diskurssissa, jossa ei juurikaan ole tilaa keskustelijoiden identiteettiä horjuttaville väitteille. Tuen muoto oli toissijainen kysymys verrattuna piikayhteiskuntakeskustelun kysymykseen siitä, onko ylipääntään oikein tukea hyvätulaisia kotiapulaisten palkkaamisessa. Paria populaaria skandaalia lukuun ottamatta puheenvuorot esitettiin toteavissa, tavallissimmin toimijan näkökulman hallitsemisessa jutuissa. Aiheilmajuonne olisi kaivannut rinnastavia juttuja, joissa eri tukimuotojen kannattajien näkemyksiä olisi koottu yhteen. Julkisuuden sijasta näkemyksiä alettiin sovittelulla Arja Alhon johtamassa työryhmässä, joka sai työnsä valmiiksi helmikuussa 1997.

11.1.4. Maa vailla palveluja

HS:n Maa vailla palveluja -juttusarja siirsi palveluelinkeinoista käytyä keskustelua kiistakehyksestä ongelmakehykseen. Piikayhteiskunnasta kiisteltäessä keskustelua käytiin eettis-poliittisessa diskurssissa. Maa vailla palveluja -aiheilmajuonteessa taas palveluelinkeinojen elvyttämistavoitetta ei kyseenalaistettu, ja keskustelu kulki lähinnä pragmaattisessa diskurssissa. Juttusarja perustui HS:n toimituksen aloitteellisuuteen. HS ilmeisesti halusi selvittää palveluelinkeinoja aiempaa keskustelua perusteellisemmin, taustoittavammin ja uutta ideoiden. Tavoitteena oli pohtia, miten työttömyyden ja harmaan talouden ongelmia voitaisiin ratkaista palveluelinkeinoja elvyttämällä. Juttusarja koostui neljästä vajaan sivun kokonaisuudesta, joissa oli tilastotietoja suomalaisen palveluelinkeinon laajuudesta ja kirjosta, ihmisten mielipiteitä siitä, millaisia palveluja he olisivat valmiita ostamaan, palvelu-

yrittäjien haastatteluja sekä tutkijapuheenvuoroja. Poliitikot eivät juttusarjassa juuri esiintyneet.

Juttusarjan ensimmäinen osa ilmestyi 25. elokuuta, kun budjettiriihessä oli jo annettu kotitaloustyön tuki uuden työryhmän selvitettäväksi. Sarjan viimeinen osa ilmestyi 30. elokuuta eli muutamaa päivää ennen hallituksen budjettiesityksen julkaisemista. Sarjan ensimmäisen osan pääjuttu oli rinnastava. Siinä eri alojen asiantuntijat luonnehtivat kukin näkökulmastaan suomalaisen palvelusektorin tilaa. Asiantuntijoiden tietoja ryyditettiin tilastotaulukoilla ja -kuvioilla palveluyritysten määrästä sekä jakautumisesta eri aloille. Kertoja tiivistä asiantuntijoiden lausumista kärjen jutun otsikkoon:

Kova verotus ja omatoimisuus vähentävät palvelujen käyttöä
Suomi on palvelujen käytössä OECD-maiden peränpitäjä (HS 25.8.)

Olen luokitellut jutun rinnastavaksi, vaikka siinä esiintyvät toimijat eivät varsinaisesti ole keskenään erimielisiä, vaan pikemminkin valaisevat yhteisesti hyväksytyin ongelman eri puolia. Tutkija Pekka Rytkönen katsoo, että palvelualojen kehittymättömyys aiheuttaa kansantalouteen tehokkuustappioita, kun "aivan toisiin ammatteihin koulutetut ihmiset käyttävät aikaansa henkilöpalvelujen tuottamiseen itselleen". Osmo Soininvaaran mielestä taas "pienipalkkaisten verotusta pitää keventää, jotta palvelusektori vilkastuisi." Rytkösen ja Soininvaaran näkemykset täydentävät mutteivät haasta toisiaan. Myöskään kertoja ei koettele Rytkösen ja Soininvaaran totuuksia. Juttu antaa kuitenkin perustiedot Suomen palvelusektorista, perusteltuja tulkintoja sen nykytilan syistä ja järkevän tuntuksia ehdotuksia palvelualan elvyttämiseksi. Juttua hallitsee yhteiskunnallinen makronäkökulma, jota kuitenkin täydentää jutun lopussa esitetty kuvaus siitä, mihin palveluihin Soininvaaran perhe käyttää rahaa.

Juttusarjan viimeisen osan avaa samantapainen rinnastava juttu. Siinä toistensa näkökulmia täydentävät professorit Antti Haahti ja Jorma Sipilä sekä dosentti Mirja Kalliopuska. Jutussa valotetaan palveluelinkeinoihin liittyviä tapoja ja asenteita, ja jälleen kertoja tiivistää asiantuntijapuheenvuoroista kärjen otsikkoon:

Suomalainen soittaa pitsataksikin mutta ikkunanpesijä olisi ylvästelyä
Kaupungistuminen ja sukupolvien vaihtuminen muuttavat asenteita
(HS 30.8.)

Toinen sarjassa käytetty juttutyyppeä esitti kuluttajien ja palveluyrittäjien käytännöllisiä kokemuksia ja mielipiteitä palveluista. Jutut olivat yleensä toteavia. Joissakin rinnastavissa jutuissa haastateltiin useita ihmisiä, joista kukin esitti omia kokemuksiaan ja mielipiteitään. Jutuissa painottui

toimijoiden oma mikronäkökulma. Makronäkökulma saattoi vilahtaa vain satunnaisesti. Toimijoiden mielipiteitä ei juuri verrattu toisiinsa. Yhdessä tällaisessa jutussa Katariina Rautiainen ja Tomi Yrjölä kertoivat, mihin palveluihin he käyttävät rahaa ja esittivät myös yleisemmän tulkinnan palvelulinkeinojen tilasta:

Kaksikon mielestä suomalaiset käyttävät palveluja ehkä muuta maailmaa niukemmin, koska kulttuuri on uutta. "Vauraus synnyttää kulttuuria ja vaatimustasoa, joka tuo palveluita." (HS 30.8.)

Vastaavaa arkipäivän kokemuksista nousevaa yleisempää asiantuntemusta saatiin esiin myös Juha Nissisen haastattelussa:

Nissinen itse hoitelee suuryritysten työsuhdeautoasioita. Leasing-yhtiössä käytetään ruuhka-aikoina henkilökunnan lukumäärään nähden paljon ulko-
puolisia avustajia esimerkiksi keikka-kuriireina.

"Se on hyvä tapa toimia, mutta sitä ei arvosteta. On hassua, että ihmiset eivät pääse hommiin, vaikka niitä riittäisi. Kynnys tehdään liian korkeaksi", Nissinen harmittelee.

Joidenkin palvelujen arvonlisäveroa kannattaisi hänen mielestä alentaa.

"Jos kotitöiden verotusta laskettaisiin, työttömyyskortistosta pääsisi ihmisiä tekemään töitä jollekin yksityiselle. Kyllä tässä maassa puuhasteltavaa on. Eihän vuokra-asuntojakaan ollut aikanaan, kun ne oli liian säännöseteltyjä." (HS 28.8.)

Toteavista ja rinnastavista jutuista on toisinaan vaikea sanoa, hallitseeko niitä toimijan vai kertojan näkökulma. Kertoja tyypillisesti maalailee jutun alussa puheena olevan ongelman ja tilanteen, ja toimijat puolestaan havainnollistavat sitä omilla kokemuksillaan ja ratkaisuehdotuksillaan. Kertojan näkökulma ja toimijoiden näkökulmat tukevat toisiaan, ja juttuun syntyy autentisoiva perspektiivien vastaavuus:²²²

Suomi on itsepalveluyhteiskunta, jossa vanhanaikaiset palveluammatit eivät kannata. Ottomaatti hymyilee pankkineidin sijasta, ja maitotölkit täytyy itse raahata marketista kotiin.

...

Mäkilän mielestä perusongelma on, että Suomessa ei ole totuttu maksamaan kohtuullisesti palveluista. Palkan lisäksi joudutaan maksamaan sosiaaliturva, vakuutukset ja verot. On vaikea löytää hintatasoa, johon sekä palvelun ostaja että tarjoaja olisi tyytyväinen. (HS 28.8.)

Juttusarjan toisessa osassa käytettiin hyväksi eri puolilla Suomea asuvia perheitä, joiden elämää HS oli seurannut aiemminkin. Perheet esiintyivät keksittyjen nimien suojassa, ja niiden avulla juttuun saatiin kattavuuden ja

---

²²² Ks. luku 8.3.3.

systemaattisuuden tuntua. Perheet muodostivat ikään kuin otoksen suomalaisista. Kunkin perheen kuukauden aikana ostamat palvelut ja niihin käytetty rahamäärä oli koottu taulukkoon, jossa esitettiin myös, kuinka paljon perheet käyttivät aikaa eri kotitöihin. HS-perheistä kertovat kolme juttua olivat kaikki tyyppiä, jossa kuluttajat kertoivat omista kokemuksistaan ja tottumuksistaan. Erona sarjan muihin vastaaviin juttuihin oli lähinnä se, että samassa jutussa käsiteltiin nyt useampien perheiden kokemuksia ja kertoja teki omissa nimissään enemmän tiivistäviä yhteenvetoja. Eläytyvä kertojan esitys ja peitenimien käyttö toi juttuun tavallisesta poikkeavaa ja hiukan teennäistä sävyä:

Kesän lähestyessä loppuaan perheissä huokaillaan Visa-laskujen kanssa. Tulipas törsätyä, mutta kyllä kannatti!

HS-perheet ovat osapuilleen tyytyväisiä niihin palveluihin, joita on tarjolla. Joitain uusiakin palveluita toivotaan, jos niitä saisi kohtuuhintaan.

Miesten paitojen silytystä voitaisiin ostaa, jos se maksaisi 15-20 markkaa. Yhdelle HS-perheelle on tarjottukin silytyspalvelua pääkaupunkiseudulla. Työttömänä kotona oleva henkilö olisi tehnyt työn pimeästi.

Helsingiläinen yrittäjä, herra **Tarmola** harmittelee sitä, että kenkien lankkaajat katosivat Helsingin rautatieasemalta.

"Sitä palvelua on moni muikin jäänyt kaipaamaan. Lankkipoikia ei löydy enää mistään." (HS 26.8.)

Maa vailla palveluja -juttusarjan kyseenalaistamattomana ongelmakehyksenä oli suomalaisen palvelusektorin heikkous. Palveluelinkeinojen elvytys nähtiin mahdollisuudeksi luoda uusia työpaikkoja. Tärkeimpinä syinä palvelujen vähäisyyteen pidettiin työn korkeaa verotusta sekä palveluja vieroksuvia asenteita. Sekä kertojan kehystävissä jaksoissa että toimijoiden puheenvuoroissa toistettiin usein jo piikayhteiskuntakeskustelusta tuttu käsitys, että palveluja vastustetaan, koska niiden elpymisen pelätään vievän takaisin eriarvoiseen piikayhteiskuntaan. Juttusarjassakaan ei esiintynyt kehtään, joka itse olisi ollut tätä mieltä. Asenne esitettiin osana ongelmaa, johon etsittiin ratkaisua:

Sotien jälkeen syntyneet suuret ikäluokat ovat pyrkineet eroon piikayhteiskunnasta. Kotiapulaisten paluu on joillekin merkki uudesta luokkajaosta. Nykynuorille palveluammatti on kuitenkin vain yksi välivaihe elämässä, esimerkiksi välivuosi ennen opiskelun aloittamista.

...
"Nykyään piika-sanalla varoitetaan perinteisistä tasa-arvo-ongelmista. Renki kuulostaa myönteisemmältä, vaikka asetelma on sama", harmittelee toiminnanohjaaja **Timo Mäkilä** Idea-Points -työnhakutoimistosta.

(HS 28.8.)

Nimenomaisesti palveluelinkeinoihin liittyviin asenteisiin keskittyvässä jutussa asennekysymyksiä valotettiin hiukan vähemmän stereotyyppisesti:

Palvelujen käyttäminen ja tarjoaminen riippuvat paitsi rahasta ja päättäjistä myös tavoista ja asenteista. Pitsan voi tilata huoletta kotiin, mutta ikkunanpesijää ei. Naapurit voisivat epäillä, että onpa toisilla varaa.

...

Palvelualan ammattien arvostus vaihtelee ja työ on pienipalkkaista. Siivojista on pulaa ja puhelinmyyjiä haetaan ilmoituksin. Palvelutyö on usein osa-aikaista, määräaikaista ja palkkiopohjaista, jolloin toimeen tullakseen on tehtävä jopa useampia töitä. Ihmiset ovat kuitenkin turvallisuushakuisia ja suomalainen sosiaaliturva on suhteellisen kattava.

"Kuukausiansio on haalittava useasta eri lähteestä tai on tarjottava samaa palvelua useille asiakkaille", Hahti sanoo. Pitkä työura kuukausipalkalla on pienenevän enemmistön etuoikeus. Turvattomuuden tunteeseen sopeutuminen on tulevaisuutta myös palvelualalla. (HS 30.8.)

Maa vailla palveluja -juttusarjassa pohdittiin kommunikatiivisesti työttömyyden ja harmaan talouden ongelmia ja esitettiin esimerkkejä siitä, kuinka uusia palvelualan työpaikkoja oli onnistuttu luomaan. Jutut olivat toteavia ja rinnastavia eikä strategisuusvihjeitä esitetty. Jutuissa esiintyi tasapuolisesti tutkijoita, yrittäjiä ja kuluttajia, muttei juurikaan poliitikkoja. Juttusarja oli hyvä lisä aiempiin kiistojen sävyttämiin aiheilmajuonteisiin. Sarja ei kuitenkaan onnistunut virittämään pitempiä aikaista julkista prosessia. Keskustelu ei vaikuttanut spontaanilta, eivätkä esiintyjät viitanneet suoraan toistensa puheenvuoroihin. Aihelmajuonne oli korostetusti journalistien suunnittelema ja kehystämä. Juttusarja ei herättänyt jatkokeskustelua esimerkiksi yleisönosastossa.

Juttusarjan provosoimattomuus johtui ehkä siitä, että jutuissa palveluelinkeinon ongelma otettiin valmiina ja kyseenalaistamattomana. Keskustelu pysytteli pragmaattisessa diskurssissa, eikä siinä tuotu esiin enempää eettis-poliittisia vastakkainasetteluja kuin palveluihin liittyviä muitakaan intressiristiriitoja. Jutuissa palveluelinkeinoja ei toisin sanoen esitetty poliittisena kysymyksenä siten, että lukijat olisivat kokeneet tarvetta puuttua kysymykseen henkilökohtaisesti. Spontaanin julkisen keskustelun virittymisen eli *julkison* muodostumisen yhtenä edellytyksenä tutuisivat olevan erilaiset edut tai jonkinasteinen erimielisyys arvoista, päämääristä tai keinoista. Nyt juttusarjassa ei oikeastaan tuotu eturistiriitoja esiin lainkaan, vaan lukijalle tarjottiin monelta kannalta mietittyjä ajatuksia siitä, miten palveluelinkeinoja voitaisiin järkevästi elvyttää. Lukijoille ei ehkä tarjottu ratkaistavaksi sellaista ongelmaa, johon he olisivat voineet tarttua julkisosa muodostamalla.

11.1.5. Suomalainen aihe: yhteenveto

Piika- ja palvelukeskustelun aihe ma koostui neljästä toisiinsa limittyvästä juonteesta. Virittävimäksi ja elävimmäksi osoittautui keskustelu piikayhteiskunnasta. Siinä tukeuduttiin lähinnä eettis-poliittiseen diskurssiin, ja hallitsevana näkökulmana oli kotipalvelutyön tasa-arvokysymyksistä huolestumisen osoittaminen turhaksi tai alan ammatteja halventavaksi. Keskustelu oli spontaanin tuntuista ja vilkasta. Tasa-arvokysymyksistä huolestuneet eivät kuitenkaan itse perustelleet näkemyksiään. He esiintyivät epämääräisinä varjovastustajina, joita tyrnäiltiin niin toteavan jutun, skandaalin kuin populaarin skandaalinkin keinoin.

Piikayhteiskuntakeskustelu ei siirtynyt kiistakehyksestä ongelmakehykseen. Näin olisi ehkä käynyt, jos toimittajat olisivat vaatineet piikayhteiskunnasta huolestuneet esiin vastaamaan saamaansa kritiikkiin. Nyt aihe ma juonne provosoi lähinnä puheenvuoroja, joissa yhä uudelleen todettiin tasa-arvosta koettu huoli turhaksi tai kotitaloustyötä halventavaksi.

Populaari skandaali osoittautui aihe maassa dialogisuuden kannalta ristiriitaiseksi juttutyypiksi. Sen avulla onnistuttiin horjuttamaan toimijoiden joskus yksisilmäisiä totuuksia ja provosoimaan uusia täsmentäviä puheenvuoroja. Ongelmana oli puheen kohteiden epämääräisyys. Kun puhutaan yleisesti syytöksiä pelkäävistä vasemmistopoliitikoista tai piikoja kauhisteluvista siskoista, populaarin skandaalin terä ei osu oikein mihinkään. Samasta syystä myös strategisuusvihjeet jäivät epämääräisiksi. Syytökset piikayhteiskunnan kauhistelusta eivät vakuuta, kun kauhistelukeskustelua pitävät yllä lähinnä kauhistelun kauhistelijat. Tällaisen yksipuolisuuden vuoksi strategisuusvihjailu kokonaisuudessaan muodostui epäreiluksi, vaikka yksittäiset vihjeet olisivat oikeutetustikin paljastaneet tasa-arvohuolen taustalta piintyneitä ennakkoluuloja ja asenteellisuksia.

Sosiaali- ja terveysministeri Terttu Huttu-Juntusen ehdotusta käsittelevässä aihe ma juonteessa populaari skandaali toimi paremmin. HS onnistui sen avulla tuomaan esiin Huttu-Juntusen aloitteeseen sisältyviä ristiriitaisuuksia ja provosoimaan jatkokeskustelua. Osassa jatkopuheenvuoroja HS:n jutussa populaarin skandaalin keinoin ilmaistu moraalinen närkästys vain ilmaistiin skandaalin keinoin suoraan. HS:n juttu viritti myös toteavia jatkopuheenvuoroja, joissa Huttu-Juntusen ehdotusta työpalvelukeskusten lisäämisestä käsiteltiin ongelmakehyksessä. Aihelma juonteesta jäi kuitenkin puuttumaan rinnastava juttu, jossa eri kantoja edustavat tahot olisivat vertailleet työpalvelukeskusten ja kotityön tukemisen etuja ja haittoja.

Kolmas aihe ma juonne muodostui kotityön tukimuotoa koskevaksi kiistaksi. Yhdet olisivat halunneet tuesta verovähennyksen kotitaloustyön-

antajalle, toiset olisivat kohdistaneet sen palveluja tarjoavalle yritykselle. Aihelmajuonne jäi piikayhteiskuntakeskusteluun verrattuna laimeaksi, mikä johtui ehkä osaltaan siitä, että keskustelua käytiin lähinnä pragmaattisessa diskurssissa. Jutut olivat yleensä toteavia ja toimijan näkökulman hallitsevia. Strategisuusvihjeitä esitettiin vain vähän. Aihelmajuonne olisi kaivannut rinnastavia juttuja, joissa eri tukimuotojen kannattajien näkemyksiä olisi koottu yhteen. Kiistakehyksen ohella aihelmajuonne kiinnittyi myös hankekehukseen.

Neljäs aihelmajuonne, HS:n Maa vailla palveluja -juttusarja, toi aiheeseen rinnastavia juttuja ja tukeutui korostetusti pragmaattiseen diskurssiin ja ongelmakehykseen. Juttusarjassa ei kuitenkaan käsitelty aiemmin provo-soivaksi osoittautunutta piikayhteiskunta-teemaa, vaan ongelmaksi otettiin ongelmaa ongelmallistamatta palveluelinkeinojen elvyttäminen työpaikkojen luomiseksi. Juttusarja syvensi palveluelinkeinoista käytyä keskustelua ja toi havainnollisesti esiin, millaisia palveluyrityksiä oli jo onnistuttu luomaan. Juttusarja olisi kuitenkin täydentänyt aiempia, kiistojen sävyttämiä aihelmajuonteita paremmin, jos sen yhteydessä olisi käsitelty rinnastavasti myös kotityön tasa-arvovaikutusten ongelmaa.

11.2. Piika- ja palvelukeskustelun aiheita ruotsalaislehdissä

11.2.1. Perusteltuja strategisuusvihjeitä ongelmakehykseen tukeutuen

Piika- ja palvelukeskustelun aiheita oli Ruotsissa tutkimusajankohtana vai- sumpi kuin Suomessa. DN viittasi siihen kuudessatoista jutussa ja AF vain viidessä. Aiheita jatkoi jo 1990-luvun alkupuolelta käytyä keskustelua siitä, voitaisiinko kotitaloustyötä tukea verohelpoituksin. Ruotsissakin kotityön tukea oli vastustettu tasa-arvoperustein.

Aihelman ensimmäinen juttu tutkimusaineistossa oli DN:n avustajan (medarbetare) Svante Nycanderin kolumni (DN 31.7.), jossa hän analysoi palveluelinkeinojen tilaa Ruotsissa. Juttu sovelsi ongelmakehystä, ja se oli pääosin toteava. Muutamissa piikavähennyksen vastustajia koskeissa jak-soissa tekstityyppi lähenee skandaalia, ja Nycander esitti samalla strategisuus-vihjeitä:

Det är konstigt att de som med sådan hetta angriper tanken på ett "pig-avdrag" inte knystar om legaliseringen av svarta hushållstjänster. Pigavdraget finns redan – i verkligheten om också inte i lagboken. (DN 31.7.)

Nycander kertoo verohallituksen (riksskatteverket) ja valtakunnansyyttäjän sopimuksesta, jonka mukaan alle 90 000 kruunun vuosittainen pimeä työ

katsotaan vain rikkomukseksi, eikä siitä yleensä nosteta syytettä. Mikäli syytekynnys Ruotsissa on niin korkea, kuin Nycander väittää, on tosiaankin omituista, jos samalla kun vastustetaan kotitaloustyön verovähennystä hyväksytään näinkin mittava pimeä työ. Strategisuusvihje vaikuttaa siis pätevältä. Tosin samoin kuin Suomen piikayhteiskuntakeskustelussa, tässäkin strategisuusvihjeen kohde jää varsin epämääräiseksi.

Nycander huomauttaa myös, että nimenomaan palvelutyön suosiminen tavaratuotannon kustannuksella olisi punavihreiden arvojen mukaista, mutta piikayhteiskuntakeskustelussa näiden arvojen kannattajat ovat kuitenkin vastustaneet palvelujen tukemista. Nycander esittää vielä ns. Baumolin dilemman, joka jutun mukaan tarkoittaa palvelujen suhteellista kallistumista tavaroihin nähden, koska palvelutuotantoa ei voi rationalisoida yhtä tehokkaasti kuin tavaratuotantoa. Suuret verokiilat ehkäisevät yksityistä palvelutuotantoa, ja kalliit tukijärjestelmät taas kuluttavat verovaroja, joilla voitaisiin kustantaa työllistäviä julkisia palveluja. Nycanderin mielestä Ruotsi olisi kypsä palveluyhteiskunnaksi, mutta palveluyhteiskunta ei ole vielä syntynyt:

Tjänstesamhället är moget men oförlöst. Det måste bli skattemässigt lättare för hushållen att efterfråga tjänster. Saneringen av bidragssystemen måste fullföljas. (DN 31.7.)

Nycanderin kolumni oli hyvin perusteltu analyysi ja linjasuositus ruotsalaisen palvelusektorin kehittämiseksi. Huolellinen argumentointi satoi juttua ongelmakehykseen ja teki jutun yleissävystä toteavan. Paikoin juttu taipui skandaaliksi, ja Nycander kohdisti strategisuusvihjeitä piikayhteiskuntaa vastustaneisiin sekä avustusjärjestelmiä paisuttaneisiin poliittikoihin. Strategisuusvihjeet tulivat perustelluiksi olemassa oleviin asiantiloihin vedoten, vaikka vihjeiden varsinaiset kohteet jäivätkin epämääräisiksi. Jutussa sovellettiin sekä pragmaattista että eettis-poliittista diskurssia. Nycanderin kirjoituksen hyvistä perusteluista ja provosoivuudesta huolimatta siihen ei myöhemmin reagoitu.

11.2.2. Veroministeri käänsi piikakelkkansa

Veroministeri Thomas Östros ilmoitti DN:n haastattelussa (15.8.) muuttuneensa kotityön tuen vastustajasta sen kannattajaksi ja käynnistävänsä pian selvityksen keinoista, joilla hallitus voisi kannustaa yksityisiä palveluyrityksiä luomaan lisää työpaikkoja. Juttu oli pääosin toteava, ongelmakehykseen tukeutuva, ja sitä hallitsi Östrosin näkökulma. Haastattelun loppuun oli kuitenkin liitetty sosiaalidemokraattien naisliiton puheenjohtajan Inger Segel-

strömin vihaiset kommentit, joiden kohdalla kehykseksi vaihtui kiista ja juttutyypiksi skandaali. DN haastatteli Östrosia hallituksen Harpsundin-kokouksen yhteydessä. Jutun kärkenä oli Östrosin kannan muutos:

Mindre krängel och tillfälliga skattelättnader kan bli receptet för att få i gång fler hushållstjänster. Det säger skatteminister Thomas Östros, som nu mjuknat i sitt motstånd till "pigjobben".

- Jag har varit en behård motståndare till särskilda stimulanser för tjänstesektorn, men det är jag inte längre, säger Thomas Östros till DN.

(DN 15.8.)

Mielenmuutoksestaan huolimatta Östros suhtautui veronkevennyksiin edelleen varauksellisesti:

Thomas Östros kan också tänka sig att sänka skatterna på hushållstjänsterna. Men bara tillfälligt, i ett "medelfristigt perspektiv", som han säger.

- Det handlar om att få en sektor att sätta i gång att växa. På sikt måste den bära sig själv.

Det är också den begränsade tiden som fått Östros att tänka om. Han vill inte ha tillbaka gamla tiders tjänstefolk, och ser fackföreningarnas styrka, arbetsrätten och regeringens utbildningsatsning som garantier för att det inte blir så. Värsta tänkbara utveckling anser han vore att följa USA:s väg, med låglönejobb som inte går att försörja sig på.

Inte heller tror han att hushållstjänsterna blir ett av de viktigare vapnen mot arbetslösheten. Helt avgörande är i stället att de svenska lönerna hålls tillbaka. (DN 15.8.)

Pääosassa juttua Östrosia esitetään toteavasti eikä hänen totuuksiaan koetella mitenkään. Strategisuusvihjeitä ei esitä enempää Östros kuin kertojakaan. Östrosilta olisi voinut tivata, ovatko kotitaloustyön korkeat verokiilat siinä määrin luonnollisia, että "omillaan toimeentulevan" palvelusektorin olisi oltava kannattavaa niistä huolimatta, vai olisiko palveluelinkeinojen rakenteellista asemaa syytä parantaa pysyvämmin. Perusteita tämäläpöiselle koettelulle olisi saanut esimerkiksi paria viikkoa aiemmin julkaistusta Svante Nycanderin kolumnista. Nyt Östrosia koettelevan puheenvuoron esittäjäksi oli valittu sosiaalidemokraattien naisliiton puheenjohtaja Inger Segelström, joka antoi pikakommentit Östrosin näkemyksistä jutun lopussa:

- Jag som hade hoppats att pigdebatten var död. Så kommenterar Inger Segelström, ordförande för socialdemokraternas kvinnoförbund, Thomas Östros besked.

- Skattesubventioner till hushållsjobben skapar ett B-lag för kvinnorna på arbetsmarknaden. Satsa pengarna på den offentliga sektorn i stället, säger Inger Segelström med hetta.

- Det är inte rätt att subventionera folk som ändå har råd. (DN 15.8.)

Katkelmassa juttu muuttuu skandaaliksi, ja Segelström kohdistaa strategisuusvihjeet Östrosiin. Segelström ei yritäkään ymmärtää Östrosin perusteita, vaan leimaa tämän pyrkimykset yksiselitteisesti vääriksi. Kertoja ei puutu peliin, joskin kertojan luonnehdinnan "med hetta" voisi ehkä halutessaan tulkita Segelströmiin kohdistuvaksi strategisuusvihjeeksi. Tällainen tulkinta veisi Segelströmiä lainaavaa jaksoa populaarin skandaalin suuntaan.

Huoli piikayhteiskunnan paluusta korostui niin Östrosin kuin Segelströminkin puheenvuoroissa. Östros esiintyi varovaisesti ja sovittelevasti, Segelström hyökkäsi hermostuneesti ja varauksetta. Asetelma oli päinvastainen kuin suomalaisessa piikayhteiskunnan aiheilmajuonteessa, jossa ärtyisät hyökkäykset kohdistettiin piikayhteiskunnasta huolestuneisiin. Piikayhteiskunnasta puhuttaessa keskusteltiin eettis-poliittisessa diskurssissa, käytännön toimenpiteitä pohdittaessa diskurssi oli pikemminkin pragmaattista.

DN kommentoi Östrosin mielipiteitä seuraavana päivänä pääkirjoituksessaan. Siinä DN esitti argumentteja, joilla se olisi voinut tuoda dialogisuutta jo Östrosin haastatteluunkin. Samalla pääkirjoituksessa vihjattiin Inger Segelströmin strategisuudesta ironisin sanakääntein:

Det är i och för sig en smaksak i vad mån en minskning av de skatteklar som nu i stort sett omöjliggör för ett vanligt hushåll att köpa privata tjänster på den vita arbetsmarknaden ska betraktas som en subvention eller ej.

Gamla fördomar fortsätter dock att sätta likhetstecken mellan hushållstjänster och forna tiders piggöra.

Att Thomas Östros inte får någon lätt uppgift bekräftades omgående av socialdemokratiska kvinnoförbundets ordförande, som i en kommentar utropade att hon hade hoppats att pigdebatten var död. Det är lätt att insträma i den förhoppningen.

Så lät oss i stället se till att fortsätta diskussionen om moderna tjänsteföretag utan de ideologiska övertoner som hittills sökt kväsa varje uppslag till expansion av privata hushållstjänster. (DN 16.8.)

Olen luokitellut pääkirjoituksen toteavaksi, joskin Segelströmiin kohdistuvan ironisoinnin takia siinä on myös populaarin skandaalin piirteitä. Juttu täydentää hyvin edellisen päivän uutisia koettelemalla sopivasti sekä Östrosin että Segelströmin totuuksia, joita kertoja ei uutisessa koetellut.

DN piti piikakeskustelun aiheilmaa yllä viittaamalla siihen yleisesti talouspolitiikkaa koskevien juttujen yhteydessä tai kysymällä siitä mielipidettä muiden asioiden ohella. Esimerkiksi käy työministeriön uuden valtiosuhteiden Store Nordhin haastattelu:

Vi vet ganska väl inom vilka sektorer de nya jobben finns – det handlar om kvalificerade tjänster, IT med mera.

Hushållstjänster också?

- Ja det också.

Men när det gäller pigdebatten ligger han lågt. Bra att förutsättningarna för skattelättnader nu ska utredas, säger han.

- Skattesubventioner får prövas väldigt noga i relation till andra angelägna ändamål. (DN 19.8.)

Katkelma on esimerkki siitä, kuinka aiheelman ollessa ajankohtainen toimituksia kiinnostaa kaikki siihen liittyvä. Nordh ei sanonut asiasta juuri mitään, mutta hänen varovainen myönteisyytensä tukea kohtaan katsottiin kertomisen arvoiseksi.

AF tuli mukaan piika- ja palvelukeskustelun aiheimaan kommentoimalla pääkirjoituksessaan LO:n toisen puheenjohtajan Wanja Lundby-Wedinin puhetta. Lundby-Wedin oli ilmaissut huolensa naisten työttömyyden kasvusta mutta vastustanut kotitaloustyön verohelpotuksia:

Tyvärri motsade Lundby-Wedin sig själv något när hon samtidigt avvisade skatteförändringar som kan öka efterfrågan på privata tjänster, t ex i hushållen. Hon menar att det är fel att "subventionera" tjänster åt friska och starka, medan det fortfarande finns brister i vård och omsorg.

Det ligger visserligen en del i det resonemanget. Självfallet ska inte resurser flyttas från vård och omsorg till hushållstjänster. Men problemet är att det behövs allt färre människor i varuproduktionen. Genom automatisering och rationalisering tillverkar allt färre allt fler produkter. Det gör prylar billigare, medan tjänster blir relativt sett allt dyrare.

Därför krävs skatteförändringar för att efterfrågan på tjänster ska kunna öka och sysselsättningen därmed förbättras. Att kalla varje tänkbar skattelindring på tjänster för "subvention" och avvisa den, är inte särskilt konstruktivt. (AF 22.8.)

Jutussa sovelletaan ongelmakehystä, se on toteava, ja sitä hallitsee kertojan näkökulma. Lundby-Wediniä lainataan reilun tuntuisesti. Sikäli kuin kertoja ylipäättään vihjaa Lundby-Wedinin strategisuudesta, tämä vihjaaminen on hyvin perusteltua ja tarkkaan kohdennettua: strategista on kaikkien palvelujen verohelpotusten torjuminen ottamatta huomioon tuotannossa tapahtuvaa rakennemuutosta, eli seikkoja joita DN:n avustaja Svante Nycander käsitteli kolumnissaan heinäkuun lopussa. Jälleen pragmaattinen ja eettis-poliittinen diskurssi tuntuvat lomittuvan keskustelussa: samassa yhteydessä pohditaan sekä sitä, mikä olisi oikeudenmukaista (eettis-poliittinen diskurssi) että sitä, miten tavoitteisiin parhaiten päästäisiin (pragmaattinen diskurssi).

11.2.3. Ministerit tekivät haastatteluissa ehdotuksia

Thomas Östrosin varovainen avaus kotityön tuen puolesta konkretisoitui hieman, kun sosiaaliministeri Margot Wallström kertoi DN:n haastattelussa (DN 23.8.) asian tiimoilta hallituksessa käydyistä keskusteluista ja hänen

omasta esityksestään, että tuki kohdennettaisiin vanhusten kotipalveluun. Näin sekä luotaisiin palvelualan työpaikkoja että kohdennettaisiin vanhusten huoltoa. Juttu on pääosin toteava, mutta on vaikea sanoa, hallitseeko sitä kertojan vai Wallströmin näkökulma. Sikäli kuin juttu tukeutuu ongelma-kehyykseen ja esittää Wallströmin ratkaisuehdotuksia, Wallströmin näkökulma tuntuisi hallitsevan. Paikoin jutussa kuitenkin korostuu kiistakehys, jolloin kertojan näkökulma tulee vahvemmin esiin. Samalla myös juttutyypin alkaa muistuttaa populaaria skandaalia:

Regeringen har snart lika många uppfattningar i "pigdebatten" som statsråd. Några ministrar har dessutom hunnit ha flera, varandra motsägande, uppfattningar. Wallströms linje vinner anhängare i statsrådskreten efter som den anses rika resurserna mot behövande grupper.

Generella skattelättnader för hushållstjänster är politiskt känsliga i socialdemokratien. Det är mycket svårsmält för många i partiet att välbeställda med hjälp av skattesubventioner skall kunna anställa tjänstefolk.

(DN 23.8.)

Kertoja hieman pilailee sosiaalidemokraattien hämmennyksellä, kun he yhtäältä tunnustavat tarpeen elvyttää korkeiden työvoimakustannusten kurimuksessa kamppailevaa palveluelinkeinoa mutta ovat toisaalta haluttomia tekemään palvelujen ostamista halvemmaksi niille, joilla siihen voisi olla varaa. Populaari skandaali puolustaa tässä paikkaansa. Wallströmin ehdotus vie keskustelua eteenpäin, ja juttu tuo hallituksen sisäistä päätöksentekoa julkisuuteen edes hiukan.

AF huomioi Wallströmin ehdotuksen pienellä toteavalla, kertojan näkökulman hallitsemalla uutisella (AF 23.8.). Kertoja tulkitsi ehdotuksen eduksi, että suuntaamalla tuen vanhusten kotipalveluun hallitus pääsisi eroon piikavähennys-sanasta. AF kommentoi Wallströmiä myös pääkirjoituksessaan. Sen mukaan ehdotus on askel eteenpäin piikakeskustelussa, vaikkei rajoitettu tuki tuokaan yhtä paljon työpaikkoja kuin yleisempi tuki. AF kuitenkin kiitti Wallströmiä aloitteellisuudesta. Pääkirjoitus oli toteava, eikä strategisuusvihjeitä esitetty:

Likväl är det välkommet att en ledande socialdemokrat vågar tänka nytt och pekar på möjligheter när andra är fullt upptagna med svårigheter och att finna hinder. (AF 24.8.)

Kuntatyöntekijäliiton puheenjohtaja Ylva Thörn reagoi Wallströmin ehdotukseen DN:n uutisessa (24.8.) ihmetellen, miksei vanhusten kotipalvelua tueta yksinkertaisesti antamalla kunnalliselle kotipalvelulle lisää resursseja. Samassa jutussa kuntaliiton johtaja Lennart Jonasson suhtautui Wallströmin ehdotukseen varovaisen myönteisesti. Kun vanhusten määrä kasvaa, siivous,

kaupassa käynti ja ikkunanpesu eivät välttämättä ole kunnallisen kotipalvelun priorisoinneissa etusijalla, ja siksi maksullisillekin palveluille voisi olla tilaa. Juttu tukeutui ongelmakehykseen, eikä siinä esitetty strategisuusvihteitä. Jonassonin puheenvuoro täydensi hyvin Thörnin puheenvuoroa, joka sekini reagoi perustellusti Wallströmin ehdotukseen. Juttu päättyi kertojan tulkitsevaan loppukaneettiin:

Kommunernas situation är svår med allt fler äldre i samhället och Kommunförbundet lyssnar på alla förslag. Margot Wallströms utspel är en försöksballong – en ballong som snarare mötte en mild bris än en stormvind.

(DN 24.8.)

Sisäministeri Jörgen Andersson jatkoi keskustelua DN:n haastattelussa. Hän piti piikakeskustelua populistisena ja harhapoluille eksyneenä, muttei suostunut suoraan kommentoimaan ministeritoveriensa Thomas Östrosin ja Margot Wallströmin kannanottoja. Sen sijaan hän esitti oman ehdotuksensa, jonka mukaan kuntien pitäisi alkaa myydä myös maksullisia palveluja. Julkisen sektorin olisi modernisoiduttava ja alettava tarjota maksua vastaan esimerkiksi varvaskynsien leikkuuta tai kirjojen ääneen lukemista, ikkunanpesua, nurmikonleikkuuta ja muita vastaavia palveluita.

Anderssonin mielipiteestä kertova juttu on toteava, ja siinä Andersonin ja kertojan näkökulmat ovat melko itsenäisesti esillä. Voisi jopa ajatella, että kyse olisi rinnastavan jutun sellaisesta erikoistapauksesta, jossa eri toimijoiden näkökulmien sijasta rinnastuvatkin kertojan ja toimijan näkökulmat. Juttu tukeutuu sekä kiista- että ongelmakehykseen. Ongelmakehykseen liittyvät Anderssonin ehdotukset ja niiden perustelut, kiistakehykseen taas hänen kritiikkinsä aiempaa keskustelua kohtaan. Kertoja korostaa kiistaa etusivun vinkin otsikossa:

"Pigdebatten har spårat ur"

Oenighet i s. Inrikesminister vill att hemhjälp ska kosta (DN 28.8.)

Andersson on selvästi eri linjoilla yksityisen palveluelinkeinon elvyttäjien kanssa. Hän perustelee ehdotustaan järkevän tuntuisesti sillä, että kunnallisella kotipalvelulla on luultavasti tarkat listat siitä, mitä palveluja tehtäviin kuuluu ja mitä työntekijät eivät saa tehdä. Nykyisin kielletyt tehtävät voitaisiin hinnoitella, mikä toisi lisää resursseja ja työpaikkoja kunnalliseen kotipalveluun.

Toimittaja on ilmeisesti yrittänyt tivata Anderssonilta suoraa kommenttia Östrosin ja Wallströmin puheenvuoroihin siinä kuitenkaan onnistumatta. Kertoja kuitenkin kertoo Östrosin ja Wallströmin puheenvuorojen pääpiirteet. Jutun loppupuolella kertoja esittää Anderssonille suoraa kysymyksiä:

Tycker du att det här är en idealiskt sätt att skaffa fram jobb?

- Nej, men det innebär inte att den offentliga sektorn inte ska kunna tillhandahålla sådana här tjänster. Behovet av dem uppenbarligen mycket stort.

- Det finns uppenbart människor som är beredda att betala.

Alla kommer inte ha råd att betala?

- Tjänstesektorn kommer att växa. Om inte offentliga sektorn griper tag i den här chansen kommer alla dessa jobb hamna hos den privata företagsamheten. Kommunerna ska inte låta det här flyga ifrån sig. (DN 28.8.)

Kertojan ja Anderssonin dialogi toimii hyvin ja selventää Anderssonin ehdotuksen taustoja. Kertoja pyrkii kysymyksillä selvittämään, mitä Andersson ajaa takaa, mutta ei varsinaisesti haasta Anderssonin näkemyksiä. Anderssonilta olisi voinut kysyä, olisiko hänestä parempi, etteivät yksityiset yritykset toimisi kotipalvelualalla lainkaan tai mitä mieltä hän on kunnallisten maksullisten palvelujen vaikutuksesta yksityisten palveluyritysten kilpailuasemaan. Koska kertoja ei esitä tällaisia provosoivia kysymyksiä, yllä väläyttämäni ajatus jutusta kertojan ja toimijan näkökulmia rinnastavana ei ehkä sittenkään ole perusteltu. Kertojan näkökulma korostuu jutussa niiltä osin, kuin siinä rakennetaan kiistaa Anderssonin ja aiempien piikakeskustelijoiden kesken. Anderssonin näkökulma taas korostuu hänen perustellessaan ongelmakehykseen tukeutuen omaa ehdotustaan.

Wallströmin, Thörnin ja Anderssonin puheenvuorot toivat esiin useita erilaisia vaihtoehtoja, joilla kotien palveluja voitaisiin elvyttää siten, että uudistusta ei ainakaan suoralta kädeltä voisi syyttää hyväosaisten tukemiseksi. Esitetyt tukimallit olivat hyviä ideoita jatkovalmistelun pohjaksi. Oli hyvä, että nämä alustavat ideat esitettiin julkisesti eikä keskustelu jäänyt hallituksen sisäiseksi pohdiskeluksi.

DN:n avustaja Nils-Eric Sandberg analysoi käytyä piika- ja palvelukeskustelua alakerta-artikkelissaan. Hän toi esiin, että kotitaloustyön "kaksoisverotuksen" poistamista esittivät ekonomistit Anne-Marie Pålsson ja Erik Norrman 1994 julkaistussa kirjassaan. Myös professori Lars Vinell oli ehdottanut samaa. Kukaan ekonomisteista ei ollut käyttänyt piika-sanaa, vaan sen ottivat Sandbergin mukaan käyttöön "kriitikot, jotka joko eivät olleet lukeneet raportteja tai eivät olleet niitä ymmärtäneet":

Massmedierna accepterade snabbt denna etikett. Därmed var den politiska debatten avgjord. Den som ogillade förslaget behövde bara använda etiketten, utan någon mödosam beskrivning eller analys av saken. Att de tre ekonomerna själva aldrig använt uttrycket "piga" brydde sig ingen om.

(DN 28.8.)

Sandbergin mukaan ekonomistit eivät myöskään puhuneet kotityön subventoisesta, kun taas Margot Wallström käytti tätä sanaa. Sandbergin mielestä keskustelu käy mahdolliseksi, jos subventioksi kutsutaan kaikkia tuloja, joita valtio ei peri veroina. Kolmanneksi Sandberg huomautti, ettei Wallströmin puheista käy ilmi, miten vanhuksille suunnattu tuki toteutettaisiin. Tarjoaisivatko yksityiset yritykset kotipalvelua? Maksettaisiinko tuki palvelun tarjoajalle vai sen ostajalle? Sandberg päättää juttunsa ironiseen, mutta silti varovaisen myönteiseen arvioon:

Utökad hemhjälp är inget alternativ till en reform av tjänstebeskattningen. Men uttalandena av Östros och Wallström kan vara tecken på att några inom regeringen börjar fundera. Det är åtminstone något. (DN 28.8)

Sandbergin kirjoitus tukeutui ongelmakehykseen, ja siinä taustoitettiin ja vedettiin yhteen käytyä keskustelua. Sandberg kohdisti strategisuusvihjeitä kotityön tuen vastustajiin. Nämä eivät olleet edes yrittäneet ymmärtää palveluelinkeinojen tilaa ja tyytyivät asian kielteiseen leimaamiseen. Oman osansa strategisuusvihjeistä saivat myös tiedotusvälineet, jotka olivat omaksuneet piikävähennys-etiketin ja sallineet keskustelun näin muuttua juupas-eipäs-väittelyksi. Strategisuusvihjeitä esitettäessä sekä yllä lainatussa loppukappaleessa teksti läheni populaaria skandaalia. Pääosin juttu oli kuitenkin toteava.

Jutussa esitettyjen strategisuusvihjeiden kohteet jäivät melko epämääräisiksi. Sandberg puhui yleisesti kriitikoista ja joukkoviestimistä. Östrosia ja Wallströmiä kommentoidessaan Sandberg lievensi strategisuusvihjeitään ja tuntui esittämästään kritiikistä huolimatta tarkoittavan, että uusissa puheenvuoroissaan ministerit ainakin jossain määrin pyrkivät kommunikatiivisuuteen.

Sandbergin juttuun ei myöhemmin reagoitu. Aihelmalle olisi ollut eduksi, jos keskustelu palvelujen kaksoisverotuksesta ja subventoinnista olisi käyty loppuun. Missä määrin palvelujen verotuksen keventämisessä on kyse kaksoisverotuksen poistamisesta ja missä määrin kyse on näiden elinkeinon subventoinnista? Olisiko tällainen subventointi kenties perusteltua elinkeinorakenteen muuttamiseksi, vai pitäisikö sitä vastustaa tasa-arvoperustein? Näitä kysymyksiä sivuavia mielipiteitä esitettiin, mutta niiden rinnastaminen toisiinsa jäi puutteelliseksi.

DN toi esiin palveluissa kertautuvan verotuksen haittavaikutuksia vielä pääkirjoituksessaan (10.9.) ja lehden avustajan Pernilla Strömin alakerta-artikkelissa (11.9.). Pääkirjoituksessa kerrattiin, kuinka Jan Nygren piti ehtona sosiaalidemokraattien puoluejohtajaksi tulemiselleen 30 000 kruunun palkanlisää, jolla hän olisi voinut palkata kotiapulaisen. Pääkirjoituksen mu-

kaan vaatimus herätti kiukkua ja hämmästyttä, vaikka sen olisi pitänyt herättää sympatiaa ja pohdintaa. Pernilla Ström havainnollisti palveluihin sisältyvää verokiilaa marginaaliveron ja tulojen suuruuden suhdetta kuvaavan diagrammin avulla. Hän kutsui kuviota EKG-käyräksi ja arveli olevan mahdollista muokata sitä niin, että kuollut palvelusektori heräisi henkiin.

Pääkirjoitusten sekä toimittajien ja avustajien mielipidejuttujen perusteella on selvää, että DN piti palveluelinkeinojen olennaisimpana ongelmana niiden liian kovaa ja kertautuvaa verotusta. Tasa-arvokysymykset taas huolettivat sosiaalidemokraattisia poliitikkoja, ja vaikka palveluja haluttiin elvyttää, sosiaalidemokraatit yrittivät välttää ratkaisuja, joissa palvelujen ostaminen tulisi hyväntuloisille edullisemmaksi.

Yleisönosastoissa piikakeskusteluun osallistuttiin vain kahdella lyhyellä jutulla. Molemmat olivat skandaaleja. DN:ssä kirjoittajan strategisuusvihjeen kohteeksi joutuivat piikadebatti-termin käyttäjät ja AF:ssa suurituloiset:

Jag blir riktigt illa berörd varje gång jag läser ordet pigdebatt eller hör det i TV. Förr hette det hembiträde; hemhjälp går bra det med. Röörde det sig om något manligt arbete skulle det säkert inte heta drängdebatt. (DN 1.9.)
Först ruinerar höginkomsttagarna landet, sedan ska de ha subventionerad städhjälp... (AF 20.9.)

11.2.4. Dagens Nyheterin toteavat uutiset eivät koetelleet tukiselvityksen lähtökohtia

Hallitus asetti ammattiliittojen keskusjärjestön LO:n ekonomistin Dan Anderssonin selvittämään palveluelinkeinojen työllistämismahdollisuuksia. DN kertoi Anderssonin tehtävästä ja tämän näkemyksistä kahdessa uutisessa, joista ensimmäinen oli tietotoimisto TT:n välittämä (DN 6.9.) ja toinen lehden oman toimittajan tekemä (DN 10.9.). Molemmat jutut olivat toteavia, ja niissä tukeuduttiin hanke- ja ongelmakehyksiin.

TT:n välittämä uutinen (DN 6.9.) oli suppeampi, ja siinä Andersson korosti selvittävänsä ennakkoluulottomasti palvelusektorin työllistämismahdollisuuksia. Korostamalla ennakkoluulottoman selvityksen tarvetta Andersson epäsuorasti vihjasi aiemman keskustelun olleen ennakkoluuloista. Lähiinnä juttu kuitenkin vain toteavasti kuvasi Anderssonin selvitystehtävää.

DN:n oman toimittajan juttu (DN 10.9.) nojasi hanke- ja ongelmakehyksen ohella myös poliittisen pelin kehukseen. Jutun kärkenä oli LO:n kannan muuttuminen kotityön tuelle myönteisemmäksi:

Omtänkandet om "pigjobben" inom socialdemokratian har nu spritt sig till LO-kretsen. LO-ekonomen Dan Andersson, som ska utreda den privata tjänstesektorn åt regeringen, motsätter sig inte längre statliga subventioner till hushållsarbeten. (DN 10.9.)

Jutussa kerrottiin, että Andersson vastusti "piikatyötä" vielä 1994 kirjoittamassaan mielipideartikkelissa, mutta myöhemmin hänen, kuten monien ministerienkin, vastustus oli pehmentynyt. Andersson itse kritisoi käytyä keskustelua:

- Det har varit för mycket symboler, väldigt ideologiskt. Jag vill föra in kronor och ören och grundläggande ekonomi. (DN 10.9.)

Anderssonin saamaa toimeksiantoa kuvattiin nyt aiempaa yksityiskohtaisemmin. Kotityön tekijäksi oli tarkoitettu hyväksyä vain palveluyrittäjä tai tämän palkkaama henkilö. Osastosihteeri Urban Hansson-Brusewitz valtiovarainministeriöstä selitti, että näin pyrittiin välttämään vakituisten piikojen palkkaaminen koteihin.

Vaikka DN:n pääkirjoituksessa (16.8.) ja Sandbergin alakertakirjoituksessa (DN 28.8.) kyseenalaistettiin, onko kotitaloustyönantajan verovähennyksessä ylipäättään kyse subventoinnista, DN:n uutisessa näin ei tehty. Siinä veromuutoksia pidettiin itsestäänselvästi subventioina. Uutinen oli yksiaäninen ja toteava, koska jutussa esiintyneet toimijat olivat keskenään yksimielisiä ja edustivat ikään kuin samaa tahoja. Kertoja myötäili toimijoiden näkökulmaa eikä koetellut näiden totuutta. Niissäkin kohdin, missä juttu tukeutui poliittisen pelin kehykseen, se oli toteava. Tällöin kuitenkin hallitsevaksi nousi kertojan näkökulma, josta tarkasteltiin Anderssonin ja LO:n mielipiteiden muuttumista kotityön tuelle myönteisemmiksi.

11.2.5. Ruotsalainen aihe: yhteenveto

Ruotsalaisen piika- ja palvelukeskustelun aihepuoli tuli siitä, että sosiaalidemokraatit alkoivat kääntyä kotityön tukemiselle myönteisiksi. Osa aihepuolesta esiintyneistä sosiaalidemokraateista sanoi suoraan, että aiemmin he vastustivat kotityön tukea mutta ovat nyt valmiita kokeilemaan sitäkin työllisyyden parantamiseksi.

Aihepuolella keskeisiä esiintyjä olivat lehdet itse avustajineen sekä ministerit Thomas Östros, Margot Wallström ja Jörgen Andersson, jotka kaikki esittivät hieman erilaisia ratkaisuja kotipalvelutyöpaikkojen lisäämiseksi. Jo tämä oli poikkeuksellista syksyn ruotsalaisessa budjettikirjoittelussa. Yleensä ministerit eivät esittäneet toisistaan poikkeavia ratkaisuvaihtoehtoja, vaan hallitus esiintyi yhtenäisenä.

Ruotsalaisessa keskustelussa otettiin vakavasti kotityön tukemisen mahdolliset tasa-arvovaikutukset. Thomas Östros katsoi tarpeelliseksi mainita, ettei hän halua takaisin entisaikojen palvelusväkeä. Wallström puolestaan halusi suunnata tuen vanhusten kotipalveluun, ei yleiseksi kotiapulaistueksi. Andersson tuntui hahmottavan julkisen ja yksityisen sektorin toistensa kilpailijoiksi ja asettuvan puolustamaan julkisen sektorin asemia. Keskustelua leimasi se, että puheenvuoroissa pragmaattinen ja eettis-poliittinen diskurssi lomittuivat toisiinsa. Uusia käytännöllisiä ratkaisuja (pragmaattinen diskurssi) pohdittaessa arvioitiin myös niiden oikeudenmukaisuutta (eettis-poliittinen diskurssi).

Sosiaalidemokraattien vastapainona aiheilmassa olivat DN:n pääkirjoitukset sekä toimittajien ja avustajien kolumnit. Niissä palvelusektorin keskeisimmäksi ongelmaksi nähtiin suuret verokiilat, eikä näiden pienentämistä pidetty välttämättä subventiona lainkaan. Palvelujen kuluttaminen rinnastettiin muuhun kulutukseen, eikä palvelujen ostamisessa tai tarjoamisessa nähty tasa-arvo-ongelmaa. Jutut olivat yleensä huolellisesti perusteltuja, mutta ne eivät kuitenkaan onnistuneet provosoimaan vastakommenteja.

Jutut tukeutuivat ensisijaisesti ongelmakehykseen. Jutuissa määriteltiin ongelmia, esitettiin perusteluja ja ehdotettiin ratkaisuvaihtoehtoja. Eri näkemyksiä ei kuitenkaan juuri rinnastettu toisiinsa. Jutut olivat enimmäkseen toteavia. Niissä oli joitakin skandaalijaksoja, mutta strategisuudesta syytetyn konnan asemassa oli eri tyyppisiä toimijoita. Svante Nycanderin kolumnissa (DN 31.7.) skandaali liittyi pimeää työtä läpi sormien katsoviin kotityön verovähennysten vastustajiin. Veroministeri Thomas Östrosin kannanmuutoksesta kertovassa jutussa (DN 15.8.) taas Inger Segelström syytti skandaalikontekstissa Östrosia strategisuudesta, koska tämä oli kannattanut kotityön tukemista. Yleensä skandaalia käytettiin vain jossain kohtaa muuten toteavaa juttua. Poikkeuksena olivat aiheilman kaksi yleisönosastokirjoitusta, jotka olivat skandaaleja alusta loppuun. Myös populaaria skandaalia käytettiin lähinnä toteavien juttujen mausteena. Aiheilman ainoassa selvästi rinnastavassa jutussa kuntatyöntekijöiden Ylva Thörn ja kuntaliiton Lennart Jonasson reagoivat Wallströmin ehdotukseen eri tavoin, mutta toisiaan täydentäen. Tässäkin jutussa tukeuduttiin ongelmakehykseen, ei niinkään kiistakehykseen.

Kaikkiaan ruotsalaisaihelmaa luonnehti kommunikatiivinen pyrkimys työllisyysongelman ratkaisuun. Esitettyjä kantoja perusteltiin jutuissa hyvin, ja ministeritkin lähes keskustelivat julkisuudessa. Keskustelu kuitenkin eriytyi siten, että DN:n mielipidejutuissa virittämä pohdinta korkeasta verokiilasta, harmaista palvelumarkkinoista sekä palvelu- ja tavaratuotannon suhteesta ei onnistunut provosoimaan muita osapuolia. Uutisissa ministerit esit-

tivät mallejaan kotityön tukemiseksi, mutta eivät vastanneet DN:n mielipideartikkeleissa esitettyihin haasteisiin. DN:n mielipideartikkeleissa kylläkin reagoitiin ministereiden ehdotuksiin. Niitä pidettiin oikeansuuntaisina, mutta riittämättöminä.

AF:ssa piika- ja palvelukeskusteluun liittyvä keskustelu oli vähäistä. Senkin jutut olivat lähinnä toteavia ja ongelmakehykseen tukeutuvia. DN:n tavoin AF tuntui pääkirjoituksissaan olevan halukas elvyttämään palvelusektoria hallitusta rohkeammin. AF perusteli näkemyksiään samantapaisilla argumenteilla kuin DN:kin, joskin sävy oli sovittelevampi.

11.3. Vertailevaa yhteenvetoa

Piika- ja palvelukeskustelun suomalainen ja ruotsalainen aiheuma muistuttivat toisiaan siinä, että molemmissa yhtäältä pohdittiin pragmaattisen diskurssin avulla keinoja työttömyysongelman ratkaisemiseksi ja toisaalta keskusteltiin eettis-poliittisessa diskurssissa kotityön tuen tasa-arvovaikutuksista. Pragmaattisessa diskurssissa arvot ja tavoitteet oletetaan yhteisiksi, ja pohdittavana on ainoastaan, miten tavoitteet parhaiten voitaisiin saavuttaa. Eettis-poliittisessa diskurssissa kyse on yhteisön identiteetistä ja elämänmuodosta, ja neuvottelu koskee sitä, mitä voidaan pitää arvokkaana ja soveliaana.

Suomalaisessa aiheumassa piikayhteiskuntaa koskevat pelot tyrmättiin useissa puheenvuoroissa vanhoihin asenteisiin jumiutumiseksi tai kotitaloustyön vähättelyksi. Sen sijaan kotityön tukemiseen liittyvistä tasa-arvo-kysymyksistä huolestuneet eivät itse juuri esiintyneet aiheumassa. Ehkä tästä syystä suomalaisessa piikayhteiskuntakeskustelussa ei siirrytty kiistakehyksestä ongelmakehykseen. Kiistakehykseen tukeutuvissa jutuissa kärkenä on itse kiista ilman erityisempää pyrkimystä kiistan aiheena olevan ongelman ratkaisuun. Toimijat esittävät mielipiteitä puolesta ja vastaan, mutta vain niukasti perusteluja. Ongelmakehykseen tukeutuvissa jutuissa kärkenä taas on itse ongelma, ja jutuissa korostuvat ongelman määrittelyyn ja sen ratkaisuun liittyvät argumentit.

Suomalaisaiheumassa kohdistettiin piikayhteiskunnan paluusta huolestuneisiin strategisuusvihjeitä, mutta kohteet jäivät epämääräisiksi, ja syntyi vaikutelma kuin tavoitteena olisi ollut tasa-arvonäkökulman vaientaminen jo etukäteen. Strategisuusvihjeissä annettiin ymmärtää, että piikayhteiskunnasta huolestuneiden huoli olisi perustunut ennakkoluuloihin ja jääräpäiseen kotitaloustyön tuen vastustamiseen ilman pyrkimystä ymmärtää tuen puolesta esitettyjä perusteluja. Strategisuusvihjeet jäivät kokonaisuudessaan epä-

reiluksi, koska piikayhteiskuntayhteiskunnasta huolestuneita ei tuotu juttuihin perustelemaan kantaansa.

Ruotsalaisaihelmassa kotityön tuen mahdolliset kielteiset tasa-arvovai-
kutukset otettiin vakavammin. Keskusteluun osallistuneet toivat puheenvuo-
roissaan esiin myös tasa-arvonäkökulman, eikä piika-asenteiden vastustuk-
sesta tämän vuoksi tullut samanlaista varjonyrkkelyä kuin Suomessa. Piikayhteiskuntakeskustelu ei myöskään eriytnyt yhtä selvästi kiistaksi
kuin Suomessa, vaan se nivoutui yhdeksi perusteeksi tukimuotoa koskevas-
sa ongelmakeskeisessä harkinnassa. Ruotsissakaan ei tosin varsinaisesti
keskusteltu kotityön tasa-arvovaiikutuksista. Yksissä puheenvuoroissa tasa-
arvosta koettu huoli leimattiin asenteellisuudeksi, toisissa huoli taas otettiin
tukimuotojen suunnittelun yhdeksi keskeiseksi lähtökohdaksi.

Tärkeässä osassa ruotsalaisaihelmassa olivat Dagens Nyheterin pääkir-
joitukset ja kolumnit, joissa kannatettiin palvelujen verotuksen keventämistä
ja kommentoitiin ministerien puheenvuoroja varovaisen myönteisesti. Jutut
olivat toteavia ja ongelmakeskeisiä, mutta niitä maustettiin skandaalia ja
populaaria skandaalia lähenevin jaksoin. Toteaville ja skandaalijutuille
luonteenomaisesti kertojan näkökulma hallitsi juttuja varsin yksiaanisesti.
Skandaalijaksoissa syytösten kohteiksi joutuivat kotityön tuen vastustajat,
koska nämä jäärpäisesti kieltäytyivät ymmärtämästä esimerkiksi kertautu-
van verotuksen haittavaikutuksia. Populaaria skandaalia edustavissa jaksois-
sa kritiikki oli ironista ja antoi enemmän tilaa tulkinnoille. Esimerkiksi
Svante Nycander piti kolumnissaan Wallströmin ja Östrosin lausuntoja
merkkinä siitä, että hallituksessa jotkut ovat alkaneet miettiä asioita.

Ruotsalaisaihelmassa korostuivat myös DN:n melko laajat ministerihaas-
tattelut, joissa ministerit vuorollaan esittelivät ehdotuksia kotityön tukimal-
leiksi. Ministerit viittasivat toisiinsa lähinnä vain epäsuorasti. Sekin oli
poikkeuksellista ruotsalaisessa budjettikeskustelussa, sillä yleensä ministerit
eivät esittäneet toisistaan eroavia mielipiteitä julkisuudessa lainkaan. Haas-
tatteluissa ei käsitelty DN:n pääkirjoituksissa ja kolumneissa esiin nostettuja
teemoja. Nekin olivat toteavia ja ongelmakeskeisiä, ja niitäkin maustettiin
skandaalia ja populaaria skandaalia lähestyvin jaksoin.

Ruotsalaisikirjoittelu jäi huomattavasti suomalaista vaisummaksi. Piika-
yhteiskunnastakaan ei jaksettu liiemmin innostua. Ehkä aiheesta oli aiem-
min puhuttu jo niin paljon, että se ei enää sytyttänyt. Ruotsalaiskeskustelus-
sa tasa-arvonäkökulmaan liittyvä eettis-poliittinen diskurssi ja konkreettisiin
ratkaisumalleihin kytkeytyvä pragmaattinen diskurssi kietoutuivat toisiinsa.
Puhtaan eettis-poliittista kiistaa piikayhteiskunnasta ei syntynyt. Suomessa
taas virittävimäksi osoittautui juuri tällainen eettis-poliittinen kiistely, jos-

sa pääasiallisena aiheena olivat tasa-arvokysymykset ja kotityöntekijöiden identiteetti.

Sekä suomalaisessa että ruotsalaisessa aiheelmassa jutut olivat tavallisimmin toteavia. Suomessa kuitenkin populaari skandaalin osuus oli suurempi kuin Ruotsissa. Populaarin skandaalin keinoin tyypillisesti horjutettiin piikayhteiskunnasta huolestuneiden ennakkoluuloja. Jostain syystä jutut virittivät vain puheenvuoroja, joissa yhä uudestaan todettiin piikayhteiskunnasta huolestuneiden asenteet vanhentuneiksi. Sen sijaan tasa-arvokysymyksistä huolestuneet eivät itse provosoituneet oikomaan heistä luotua kuvaa. Viestinten olisikin pitänyt tuoda julkisuuteen joku taho selittämään, miksi kotityön tuki voisi olla tasa-arvon kannalta arveluttavaa.

Ruotsalaisministerien aloitteista kertovia juttuja vastasi aiheensa puolesta Terttu Huttu-Juntusen palvelukeskus-aloitteesta kertova uutinen Helsingin Sanomissa. Siinä missä ruotsalaisjutut olivat pääasiassa toteavia, oli Huttu-Juntusesta kertova juttu ensisijaisesti populaari skandaali. Ruotsalaisministerien puheenvuoroja kommentoitiin lähinnä vain lehtien pääkirjoituksissa ja kolumneissa, kun taas Huttu-Juntusen aloitteeseen reagoitiin laajemmin. Osaltaan tämä saattoi johtua jutussa populaarin skandaalin keinoin herätellystä moraaliseen närkästyksestä.

Suomalaisaihelmaa syvensi HS:n Maa vailla palveluja -juttusarja, jossa tukeuduttiin korostetusti pragmaattiseen diskurssiin ja ongelmakehykseen. Ruotsissa lähinnä vastaavaa lähestymistapaa edusti Svante Nycanderin kolumni, jossa hän analysoi palvelusektorin tilaa myös tutkimustietoon nojautuen. Ruotsalaisaihelmassa ei julkaistu Maa vailla palveluja -sarjan tapaan kuluttajien tai palveluyrittäjien näkemyksiä ja kokemuksia valottavia juttuja.

Kaikkiaan suomalaisaihelma kokosi selvästi ruotsalaista aihelmaa laajemman julkison keskustelemaan kotityön tuesta ja erityisesti sen tasa-arvovaikutuksista. Suomalaisissa lehdissä käytettiin myös enemmän populaaria skandaalia, mikä ehkä osaltaan provosoi uusia puheenvuoroja ja koetteli esitettyjä totuuksia. Suomalaisaihelman ongelmana oli, että tasa-arvokysymyksiä koskevasta keskustelusta puuttui toinen osapuoli. Palveluelinkeinon asemaa ongelmakehyksestä tarkasteltaessa taas ei syntynyt spontaania julkisoa, joskin teemaa saatiin tästä huolimatta valotettua HS:n juttusarjassa monipuolisesti.

Ruotsalaisaihelman ansiona olivat puheenvuorojen hyvät perustelut ja tukeutuminen ongelmakehykseen. Ministerit saatiin pohtimaan kotityön tukea DN:n melko laajoissa, lähinnä toteavissa haastatteluissa. Ruotsalaisaihelman ehkä suurin puute oli se, että hyväosaisten tukemista varoneita sosiaalidemokraatteja ei kunnolla haastettu ottamaan kantaa DN:n pääkirjoituk-

sisä ja kolumneissa esitettiin teemoihin, kuten kotitaloustyönantajan kaksoisverotukseen sekä palvelu- ja tavaratuotannon verotukselliseen asemaan.

12. Ironia ja kertomuksen sävy

12.1. Poliittisen kulttuurin kertomukselliset rakenteet: narratiiviset genret

Habermasin (1996/1992, 302) mukaan poliittinen julkisuus tarvitsee tukeen liberaalia poliittista kulttuuria ja elinvoimaista kansalaisyhteiskuntaa. Habermas ei selosta yksityiskohtaisesti mitä tarkoittaa liberaalilla poliittisella kulttuurilla, mutta kyse lienee länsimaissa vakiintuneista, yleensä perustuslakeihin kirjatuihin arvoista, kuten mielipiteenvapaudesta, tasa-arvosta ja moniarvoisuudesta. Habermasin "liberaali poliittinen kulttuuri" eroaa siten totalitaarisista poliittisista kulttuureista, joissa kansalaisten ei odoteta ilmaisevan vapaasti mielipiteitään eikä asettuvan niin halutessaan vastustamaan hallitusvallan käsityksiä.

Poliittista kulttuuria on tutkittu myös Habermasin demokratia- ja julkisuusteoriaa kulttuurisemmasta näkökulmasta. Tällaisesta lähestymistavasta käyvät esimerkeiksi Somersin (1995a; 1995b) analyysi poliittisen kulttuurin ja julkisuuden käsitteiden kertomuksellisesta rakenteesta sekä Alexanderin ja Smithin (1992) analyysi amerikkalaisen kansalaisyhteiskunnan diskursiivisesta rakenteesta.²²³ Tässä luvussa nojaan eniten Jacobsin ja Smithin (1997) esittämiin ideoihin narratiivisten genrejen merkityksestä poliittiselle kulttuurille. Jacobs ja Smith asettavat "terveelle" poliittiselle kulttuurille neljä tehtävää. Sen olisi ylläpidettävä 1) ihmisten kykyä ymmärtää toisiaan (intersubjectivity), 2) kykyä yhteiseen identifiikaatioon ja toimintaan (solidarity), 3) kykyä oman yhteisön ja kulttuurin kriittiseen arviointiin (reflexivity) ja 4) suvaitsevuuutta vieraita näkökantoja kohtaan (tolerance).

Jacobsin ja Smithin teesi on, että narratiiviset genret, kuten romanssi ja ironia, antavat eri tavoin tukea poliittisen kulttuurin tehtäville. Romanttinen narratiivi rohkaisee kansalaisia ponnistelemaan vakavasti yhteisten päämäärien hyväksi. Se tuottaa keskinäistä solidaarisuutta ja yhteistä identiteettiä. Sen ongelmina ovat kuitenkin autoritaarisuus, enemmistöjen tyrannia sekä refleksiivisyyden puute. Ironinen narratiivi tasapainottaa romanttisen narratiivin puutteita. Se horjuttaa sovinnaisia ja totalisoivia diskursseja ja opettaa näkemään asioita monista näkökulmista. Ironia puolestaan helposti johtaa fatalismiin, vieraantumiseen ja pinnallisuuteen, minkä vuoksi Jacobs ja

---

²²³ Esittelin näitä tutkimuksia lyhyesti luvussa 3.4.

Smith pitävät tärkeänä molempien narratiivisten genrejen tasapainoista panosta poliittisessa kulttuurissa. (ma., 67-76.)

Poliittisen julkisuuden ongelmana on ollut paljolti kansalaisten vieraantuminen politiikasta. Ihmiset kokevat, ettei asioihin voi vaikuttaa ja osallistumalla tekee itsensä vain naurettavaksi. Tässä asetelmassa voi nähdä ironisen ja romanttisen narratiivin kytkeytyvän toisiinsa julkista elämää tukahduttavalla tavalla. Romanttiset tarinat vahvoine johtajineen ja juhlavine tavoitteineen ovat ehkä mittakaavaltaan niin suuria ja abstrakteja, että kansalaiset eivät saa niistä otetta. Kun samanaikaisesti julkisuudessa ironisoidaan poliittista toimintaa ja osoitetaan, kuinka asioihin vaikuttamaan pyrkivien henkilöiden toimet ovat joko peiteltyä oman edun tavoittelua tai surkuhupaista taistelua tutkainta vastaan, kansalaiset seuraavat näitä tarinoita mieluiten sivusta eivätkä asetu alttiiksi julkisen osallistumisen tuomille riskeille.

Julkisuuden romanttisuus ja ironisuus ei kuitenkaan välttämättä ole julkista elämää tukahduttavaa. Molemmat genret ovat hyvin monimuotoisia, ja niitä voidaan käyttää julkisissa puheenvuoroissa ja journalistisissa jutuissa monin eri tavoin. Esimerkiksi ironia voi olla empaattista venkoilua, vihamielistä nolaamista tai jotain tältä väliltä. Kyse ei siten ole yksin ironisuuden ja romanttisuuden sopivasta suhteesta, vaan myös siitä, *millaista* ironisuutta ja *millaista* romanttisuutta poliittisessa kulttuurissa viljellään. Glasserin ja Etteman (1993;1994) kritisoima poliittisen normaalijournalismin ironia on erilaista kuin Kauko Pietilän kehittämä uuden journalismin ironia.²²⁴ EU-byrokratian tuottamat tulevaisuusvisiot taas edustavat erilaista romanttisuutta kuin globalisaatiota vastustavien aktivistien puheenvuorot.

12.2. Komedial, romanssi, tragedia ja ironia

Luonnostelen seuraavassa analyysikehystä, jolla narratiivisia genrejä voitaisiin eritellä journalistisista teksteistä. Otan lähtökohdaksi Northrop Fryen (1973/1957) jäsenyyksen, jonka mukaan kirjallisuudesta voidaan erottaa neljä esigeneeristä juonityyppiä: romanssi, tragedia, ironia ja komedia.²²⁵ Fryen mukaan nämä tyypit muodostavat kaksi vastakkaista paria. Tragedia ja komedia ovat pikemminkin vaihtoehtoisia kuin sekoittuvat toisiinsa, samoin romanssi ja ironia. Toisaalta komedia voi sekoittua yhtä lailla romanssiin kuin ironiaan, ja tragedioiden kirjo ulottuu korkean romanttisesta myytistä kitkerän ironiseen realismiin. (mt., 162.)

---

²²⁴ Ks. edellä luku 3.4.

²²⁵ Fryen tyypittely on myös Jacobsin ja Smithin (1997) kehittelyjen taustalla, mutta jostain syystä he keskittyvät vain romanssiin ja ironiaan.

Fryen jaottelun voi lukea niin, että romanttinen–ironinen -ulottuvuudessa on kysymys ironian “voimakkuudesta” ja traaginen–koominen -ulottuvuudessa kertomuksen “sävyistä”.²²⁶ Ajatukseni on, että toimittaja voi muokata juttuaan näillä molemmilla ulottuvuuksilla. Toimittaja voi esimerkiksi korostaa kuvaamansa tilanteen ironisia elementtejä tai häivyttää niitä. Ensimmäistä operaatiota kutsun ironisoinniksi ja jälkimmäistä de-ironisoinniksi tai romantisoinniksi. Vastaavasti toimittaja voi korostaa tai häivyttää tilanteen koomisia ja traagisia sävyjä. Ironian voimakkuuden ja kerronnan sävyn lisäksi olennaista on vielä se, mihin ironia kohdistuu. On eri asia olla ironisessa tilanteessa oivaltavana yleisönä kuin ironian uhrina.

James Liszkan (1989, 132-133)²²⁷ mukaan Fryen juonityypeissä on kyse “neljästä perustrategiasta, joilla kertomuksellinen mielikuvitus voi ilmaista (play out) järjestystä ylläpitävään hierarkiaan liittyvän väkivallan ja sen järkyttämisestä juontuvan väkivallan välistä jännitettä”. Järjestystä ylläpitävä hierarkia kuvaa sitä itsestään selvää ja oletettua tilannetta, josta kertomus lähtee liikkeelle ja joka kertomuksen kuluessa joko säilyttää tai menettää asemansa. Journalismissa järjestystä ylläpitävä hierarkia voisi tarkoittaa käsitystä tai yhteiskunnallista valtarakennetta, joka jutussa esitetään vallitsevana. Kyse olisi siis siitä tiedetystä ja tunnetusta arkijärkisestä kontekstista, johon nähden uutisen esittämä asia on uusi tai yllättävä (vrt. Connell 1986/1979, 51-52). Tämä ei välttämättä tarkoita reaalisesti valtaapitävien järjestystä, vaan järjestystä, joka jutussa oletetaan oikeaksi tai itsestään selväksi. Esimerkiksi vallankumousromanttisissa teksteissä järjestystä ylläpitävä (vanha) hierarkia tarkoittaa vallankumouksellista järjestystä, ja järjestystä järkyttävä (uusi) hierarkia tilapäisesti vallassa olevaa diktatuuria.

Liszkan (mt., 132-133) mukaan narratiiviset genret eroavat toisistaan siten, että romanssi ja komedia korostavat voittoa, kun tragedia ja ironia (satiiri) korostavat tappiota. Romanssin ja komedian erona taas on se, että komediassa uusi hierarkia voittaa vanhan, kun romanssissa vanha voittaa uuden. Tragedian ja ironian ero on vastaavasti siinä, että tragediassa uusi hierarkia häviää vanhalle ja ironiassa vanha uudelle. Voittojen ja tappioiden erilaisten yhdistelmien lisäksi narratiivisia tyypejä erottavat toisistaan myös voittojen ja tappioiden luonteet: koominen voitto on erilaista kuin romanttinen voitto, samoin traaginen tappio on erilaista kuin ironinen

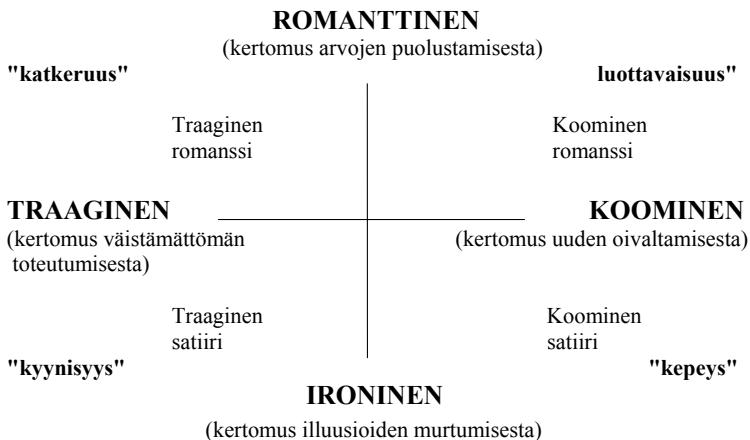
---

²²⁶ Sovellan Fryen teoretisointeja vapaasti. Tavoitteenani on kehittää journalistisille teksteille soveltuva analyysikehyksä eikä niinkään pysyä uskollisena Fryen ajattelulle. Esimerkiksi tulkinta romanttisen ja ironisen välisestä ulottuvuudesta ironian "voimakkuutena" on omani eikä luultavasti aivan vastaa Fryen ajattelua.

²²⁷ Mika Renvall (1999, 15) esitteli Liszkan hahmotelmaa Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen Rinki-seminaarissa.

tappio. Frye esittää jokaisesta narratiivisesta genrestä kuusi eri versiota, mutta itse olen tyytynyt kuviossa 12.1 esitettyihin neljään kertomukselliseen sulaumaan.

KUVIO 12.1. *Narratiiviset genret ja niiden sulaumat.*

Narratiivisten genrejen panosta julkiselle elämälle ja poliittiselle kulttuurille voi havainnollistaa ajattelemalla nelikentän kunkin kulman edustavan tietynlaista poliittista asennetta. Traagisen romanssin panos julkisuteen olisi näin *katkeruus*, koomisen romanssin *luottavaisuus*, traagisen satiirin *kyynisyys* ja koomisen satiirin *kepeys*. Julkiselle elämälle nämä kaikki asenteet ovat tarpeen, mutta jonkin asenteen painottuminen liikaa muiden kustannuksella voi olla haitallista.²²⁸

On vaikea sanoa yksiselitteisesti, tarkastelenko tässä tekstien *kerronnallisia* vai *kertomuksellisia* ominaisuuksia. Kerronnalliset ominaisuudet liittyvät kerronnan tapaan, esitystekniikoihin ja ylipäätään kerrontaan narratologien "narration"- tai "discourse"-merkityksessä. Kertomuksellisissa ominaisuuksissa kyse on taas kertomuksesta narratologien "story"-merkityksessä eli kerrottuna tapahtumina tai niitä jäsentävinä metarakenteina.²²⁹ Fryellä jaottelu liittyy selvemmin kertomuksellisiin ominaisuuksiin, koska kyse on esigeneerisistä juonityypeistä eli kertomuksen metarakenteista. Itse tarkastelen ironisuutta ja kertomuksen sävyä myös "paikallisemmin". Katson toimi-

²²⁸ Journalismiin liialliseen kyynisyyteen kohdistuvasta kritiikistä ks. esim. Patterson 1994/1993 ja Schudson 2003, 90-114. Myös epäilytellen pelaaminen ja siihen liittyvät strategisuusvihjeet (ks. luvut 3.3, 10 ja 11) voivat "kyynistää" journalismia.

²²⁹ Ks. edellä luku 3.4.

jan liittyvän ironiseen kontekstiin, jos se esittää ironisia vihjeitä tai on niiden kohteena. Vastaavasti katson toimijan liittyvän koomiseen kontekstiin, jos sitä esitetään optimistisessa tai myönteisessä yhteydessä. Näin kyse olisi pikemminkin kerronnallisista ominaisuuksista. Toisaalta jutun juoni vaikuttaa siinä määrin esitystapaan, että on usein mahdoton sanoa, liittyykö esimerkiksi optimistinen sävy ainoastaan esitystapaan vai myös jutun kertomukselliseen juoneen. Erotukseksi luvun 8 esitystekniikka-analyyseistä käytän tässä luvussa johdonmukaisesti kertomus- ja kertomuksellinen-termejä.

Käytän yllä kuvaamaani narratiivista nelikenttää analyttisenä kehyksenä, jonka avulla erittelen ironiaa ja kertomuksen sävyä budjettijutuissa. Kaunokirjallisuuden tutkimuksesta lainatut analyysikategoriat ovat journalistisiin teksteihin hieman juhlavia, mutta käytän niitä niiden loogisuuden vuoksi. Tarkoitus ei ole esimerkiksi väittää, että journalismissa traaginen romansi olisi aivan samalla tavoin "traaginen" ja "romanttinen" kuin kaunokirjallisuudessa. On myös syytä muistaa, että koominen ei tässä tarkoita huvittavaa, vaan kyse on kehityskosta, liennyttävyydestä, optimismista ja myönteisyydestä. Pessimistinen tai kielteinen yhteys taas liittyy toimijan traagiseen kontekstiin. Tyypillisesti kyse on päähenkilön tappiosta jollekin väistämättömälle tai ylivoimaiselle.

Täsmennän luvussa 12.3 vielä lyhyesti ironian käsitettä ja kuvaan ironiseen viestintätilanteeseen liittyviä rooleja. Luvussa 12.4 havainnollistan ironisuus–romanttisuus -ulottuvuuden merkitystä journalismissa lyhyen tekstikatkelman avulla. Luvussa 12.5 tarkastelen vastaavasti traagisuus–koomisuus -ulottuvuutta.

12.3. Ironia ja sen kohdistuminen²³⁰

Ironialla viitataan yleensä lausumiin tai tilanteisiin, joissa jokin sanottu tai tehty kontekstoituu niin, että se vaikuttaa jotenkin huvittavalta. Yksinkertaisessa *sanallisessa ironiassa* tyypillisesti sanotaan jotain muuta kuin tarkoitetaan. *Tilanne taas on ironinen*, kun vaikkapa rallikilpailuissa mainetta niittänyt autonkuljettaja peruuttaa ruokakaupan parkkipaikalla päin lyhtypylvästä. Kolmanneksi voidaan puhua *ironiasta elämänasenteena*. Se liittyy oivallukseen maailman hallitsemattomuudesta, totuuksien suhteellisuudesta ja eettisten tavoitteiden saavuttamattomuudesta. Ironisen elämänasenteen avulla voi kuitenkin olla mahdollista silti toimia "ikään kuin" arvokkaat päämäärät olisivat saavutettavissa.

---

²³⁰ Tämä luku perustuu yhdessä Mika Renvallin kanssa kirjoittamaamme artikkeliin Kaiken pelastava journalistinen ironia: teoria ja käytäntö (Renvall & Reunanen 1998).

Sanallisen ironian ja tilanneironian välimuotona voi pitää *draamallista ironiaa* (Haverkate 1990, 78). Siinä on kyse ironisten tilanteiden esittämisestä. Itse asiassa hyvin useissa tilanteissa on ironista potentiaalia, joka kuitenkin tulee esiin vasta, kun ironisia elementtejä sopivasti korostetaan ja ironian kannalta turhia elementtejä karsitaan. Journalistinen ironia on usein nimenomaan draamallista ironiaa. Journalismissahan toimijoiden johonkin tilanteeseen liittyvät sanat tai teot usein kontekstoidaan niin, että heidän puheensa tai toimintansa asettuu ironiseen valoon.

Linda Hutcheonin (1995, 45) mukaan ironia ei edellytä kirjoittajan tietoista ironista intentiota. Ironian toteutumiselle riittää, että lukija tekee tekstistä ironisen tulkinnan. Tähän tulkintaan voi tietysti sisältyä oletus kirjoittajan ironia-intentiosta, mutta se ei ole välttämätön. Kirjoittaja voi olla tahattomasti ironinen, jolloin hän itse joutuu ironian kohteeksi, tai sitten kuvattu tilanne sisältää ironisia elementtejä niin, että lukija oivaltaa ironian, vaikka kirjoittajan suhteesta ironiaan voisi päätellä mitään.

Platonin Sokrates-dialogit ovat antaneet paljon herätteitä ironiatutkimukselle. Niistä on ammennettu ideoita niin ironiaa elämänasenteena kuin draamallista ja sanallista ironiaakin koskeviin pohdintoihin. Sokraattinen dialogi perustuu näennäisen viattomiin, yksinkertaisiin kysymyksiin, jotka paljastavat kysyttävistä asioista aiemmin huomaamatta jääneitä puolia. Dialogin ironisuus syntyy väitteistä, jotka samalla kertaa sekä pitävät että eivät pidä paikkaansa. Gregory Vlastos (1992, 31) kutsuukin sokraattista ironiaa *kompleksiseksi ironiaksi* erotukseksi yksinkertaisesta ironiasta, jossa vain sanotaan muuta kuin itse asiassa tarkoitetaan. Esimerkiksi Sokrateen kehuessa rujoimpien kasvopiirteidensä suurta kauneutta, väite ei selvästikään pidä totunnaisessa mielessä paikkaansa. Sokrates haluaa kuitenkin ironiallaan osoittaa kauneuden olevan suhteellista.

Toinen olennainen piirre sokraattisessa ironiassa on, että suoran selittämisen sijasta Sokrates jättää asiat puhekuppaninsa itse oivallettavaksi. Vlastosin mielestä Sokrates tällä tavoin korostaa ihmisen moraalista autonomiaa. Hänestä moraalinen autonomia onkin Sokrateen tärkein moraalinen tema (concern) siitä huolimatta, että itse termiä ei Platonin Sokrates-dialogeissa käytetä. (mt., 44.) Moraalisen autonomian tema näyttäisi tulevan esiin myös Mihail Bahtinin käsityksessä sokraattisesta dialogista. Bahtin katsoo, että Sokrateksesta totuutta ei voida ilmaista joukolla väitteitä, jotka voitaisiin opettaa toisille, vaan että ”totuus syntyy totuutta yhdessä etsivien ihmisten välillä, heidän dialogisessa kanssakäymisessään” (Bahtin 1991/1963, 162).

Sokraattiseen ironiaan liitetyt luonnehdinnat tukevat ajatusta, että ironia voisi tuoda poliittiseen kulttuuriin kriittisyyttä ja refleksiivisyyttä. Ironian

avulla on mahdollista horjuttaa totalisoivia diskursseja ja tuoda sävyjä romanttisissa esityksissä mustavalkoisiksi pelkistyneisiin hyvä-paha -asetelmiin. Julkisen osallistumisen kannalta ironia on ongelmallista, jos osallistuja tietää joutuvansa todennäköisesti ironian uhriksi. Toisaalta käyttämällä sopivan itseironisia sanakäänteitä tätä riskiä voi ehkä pienentää.

Journalistisessa ironiassa ajatellaan yleensä olevan kyse siitä, että toimittajat irvailevat poliitikkoja. Asia ei kuitenkaan ole aivan näin yksioikoinen. Itse asiassa näyttää siltä, että kuka hyvänsä poliittisessa roolissa esiintyvä joutuu helposti ironian kohteeksi – esimerkiksi mieltään osoittavat kansalaiset tai jopa poliittisen puhetilaisuuden yleisö (ks. Renvall & Reunanen 1998). Ironian kohdistumisen purkamiseksi on hyvä erottaa ironisessa tilanteessa esiintyvät roolit. Olemme (ma., 11) käyttäneet seuraavaa kaavaa eritellessämme ironisia viestintätilanteita:

A ironisoi B:tä C:lle D:n sitä huomaamatta.

Ironiseen viestintätilanteeseen kuuluu siis ironisti, ironian uhri, ironian oivaltava vastaanottaja ja naiivi vastaanottaja. Kaikki nämä osapuolet voivat olla läsnä ironisessa tilanteessa, mutta kaikki eivät aina ole välttämättömiä. Lisäksi samat osapuolet voivat esiintyä yhtäaikaan eri rooleissa riippuen ironisesta luennasta. Esimerkiksi ironian uhri B voi hyvin oivaltaa tilanteensa, jolloin hän on myös oivaltava vastaanottaja C. Ironian naiivi vastaanottaja D ei ole välttämätön ironisessa tilanteessa, mutta tietyllä tavalla hänet kuitenkin aina oletetaan mahdolliseksi. Mikäli ironiaa tajuamatonta henkilöä ei voisi edes kuvitella, kyse ei enää olisi ironiasta.

Uutistekstien kerronnallinen monikerroksisuus aiheuttaa myös ironiaan monitulkintaisuutta. Esimerkiksi lauseessa "Zyskowicz esitteli Niinistön kaiken pelastaneena miehenä" esiintyy joukko toimijoita, joista osa voi toimia ironisteina. Lauseen toimijoita ovat nimetyt Niinistö ja Zyskowicz sekä näiden lisäksi lauseen esittävä journalistinen kertoja, lehden lukijat ja poliitikkoja kuulemaan tullut yleisö. Ironistina voi toimia joko kertoja, Zyskowicz tai molemmat, joten lauseella on ainakin kolme mahdollista ironista luentaa. Jos ironisoijaksi nähdään vain kertoja, uhreina esiintyvät Zyskowicz ja Niinistö muiden ollessa erilaisia vastaanottajia. Jos taas Zyskowicz nähdään ironisoijaksi, uhrin on oltava Niinistö. Kertoja olisi tässä tapauksessa naiivi vastaanottaja. Kolmas tapaus on edellisten yhdistelmä.

Kuvaan luvussa 12.7, mitkä tahot esiintyvät budjettijutuissa ironisteina ja mitkä ironian kohteina. Jätän ironian oivaltavan ja naiivin yleisön määrällisestä tarkastelusta pois, koska ironisten yleisöjen erittely olisi liian moni-

tulkintaista. Erittelyn avulla saadaan selville, millaisia ironisia kohdistajakohde -pareja jutuissa muodostuu.

12.4. Ironian voimakkuus: ironisointi ja deironisointi²³¹

Ironisointi ja deironisointi tarkoittaa yksinkertaisesti sitä, tuoko toimittaja aktiivisesti esiin jonkin tilanteen ironisuutta, vai pyrkiikö hän syystä tai toisesta pitämään sen näkymättömissä. Melkein kaikissa asioissa on jonkinlaisia ironista potentiaalia, eli ne voidaan esittää ironisessa valossa. Olennaista on kuitenkin se, mitä asioita toimittajat rutiininomaisesti ironisoivat ja mitä he yhtä tavanmukaisesti deironisoivat. Näin tehdessään he tulevat tavallaan jakaneeksi maailman asioihin, joihin "me kaikki" suhtaudumme ironisesti, ja asioihin, jotka "me" otamme vakavasti. Tällä tavoin julkisuuteen muodostuu tietynlaista arkijärkistä kuvaa siitä, miten asioista "normaalisti" ajatellaan.

Ironisoinnissa ja deironisoinnissa on kyse ironian korostamisesta ja kätkemisestä – ei niinkään ironian lisäämisestä tai poistamisesta. Voisi myös sanoa, että ironisointi ja deironisointi muuttavat sanallisen ironian ja tilanneironian välistä painotusta. Lisäksi ne muuttavat ironian kohdistumista.

Sanallisen ja tilanneironian välinen suhde näyttäisi olevan tärkeä tarkasteltaessa ironisointia ja deironisointia. Journalistisen ironian taustalla tuntuu näet olevan journalistien enemmän tai vähemmän tietoinen kokemus siitä, että he työssään ovat usein itse ironisessa tilanteessa. Edellä viitattiin jo siihen, miten journalistit kirjoittavat esimerkiksi politiikasta "ikään kuin" yleisö olisi kiinnostunut siitä.²³² Ikään kuin -asetelma toistuu muuallakin journalismissa. Toimittajat eivät mm. useinkaan pysty eivätkä ehdi tarkastaa kaikkia lähteiltään saamia tietoja, jotka heidän kuitenkin on kerrottava lukijoilleen "ikään kuin" tosina. Ammatilliset objektiivisuusnormit saattavat estää heitä arvostelemasta sellaisiakaan väitteitä, joita he itse pitävät hölynpölynä. Tällöin he saattavat esittää näitä väitteitä "ikään kuin" vakavasti otettavina. Lähteiden mediastrategioiden kehittyminen pakottaa toimittajat joskus toimimaan lähteidensä promoottoreina. Tällaisissa tilanteissa tarjolla on kaksi vaihtoehtoa: journalisti voi ottaa lähteisiin etäisyyttä ironisoimalla niitä tai sitten yrittää deironisoida koko asetelman ja toivoa, ettei lukija lainkaan huomaa tilanteeseen kätkeytyvää ironiaa. Näyttäisi siis siltä, että ironisointi on ironian muuttamista tilanneironiasta kohti sanallista ironiaa – deironisointi taas tilanneironian säilyttämistä tilanneironiana.

---

²³¹ Tämä luku perustuu yhdessä Mika Renvallin kanssa kirjoittamaamme artikkeliin Kaiken pelastava journalistinen ironia: teoria ja käytäntö (Renvall & Reunanen 1998).

²³² Ks. luku 3.4.

Siinä missä ironisointi pistää helposti uutistekstistä silmään, jää deironisointi helposti huomaamatta. Kuitenkin ironisten elementtien häivyttäminen on ideologinen operaatio siinä kuin niiden korostaminenkin.

**TT:n Mustonen: Veroaleen rahaa työttömyysturvasta
Työnantajien uusi johtaja epäilee Emu-kriteerien täyttymistä 1997**

Teollisuuden ja työnantajien keskusliiton TT:n uusi talouspoliittinen johtaja Jussi Mustonen ehdottaa työttömyysturvaan lisäleikkauksia veronalennusten rahoittamiseksi. Myös muita tulonsiirtoja olisi hänen mielestään karsittava. (HS 27.7.)

Esimerkkikatkelmassa lukijaa kutsutaan kuulemaan vakavaa ehdotusta veronkevennyksen rahoittamiseksi. Kuitenkin jutussa on selvästi ironista potentiaalia. Mustonenhan määrittelee ongelmaksi (hyvätuloisten) korkeat verot ja ongelman ratkaisuksi työttömien tulojen pienentämisen entisestään. Arkijärjellä ajatellen tällainen ajatus voi tuntua nurinkuriselta, ja nurinkurisuuden oivaltaminen tekee jutusta ironisen. Esimerkkikatkelma ei kuitenkaan korosta sanallisen ironian keinoin nurinkurisuutta, vaan pikemminkin häivyttää sitä. Ironinen taso on selvästi olemassa, mutta kirjoittaja näyttäisi kätkevän melko tarkasti vihjeet, jotka voisivat aktivoida ironisen tulkinnan – joskin jutun otsikkovalintaa voi kyllä epäillä tietoiseksikin ironiseksi vihjeeksi. Toiseksi katkelmasta on jätetty pois elementit, joista voisi päätellä, onko sen piilevä ironia tietoista vai ei.

Esimerkki osoittaa, miten sanallisen ironian karsiminen jutusta vaikuttaa koko viestintätilanteeseen ja siihen, miten ironia sen eri osapuoliin kohdistuu. Näyttäisi siltä, että deironisoiva toimittaja tulee tässä esimerkissä ehdotaneeksi lukijalleen "naiivin yleisön" asemaa.

On vaikea sanoa, onko toimittaja itse kokenut olevansa ironisessa tilanteessa raportoidessaan Mustosen ehdotusta. Mustonen on sen verran merkittävässä asemassa, että hänen esityksensä on otettava vakavasti, mutta toisaalta hänen esityksensä voi tuntua siinä määrin epäoikeudenmukaiselta, että sitä on vaikea ottaa vakavasti. Tilanteen ironisuus tulee tästä. Tietynlaisella arkijärjellä ajatellen epäoikeudenmukaiselta tuntuva ehdotus esitetään jutussa ikään kuin siinä ei olisi mitään kummallista. Tällaisen arkijärjen omaava lukija olisi ehkä helpommin päässyt "oivaltavan yleisön" joukkoon, jos toimittaja olisi sanallisesti korostanut tilanteen ironisuutta.

Ironisoinnin ja deironisoinnin tuottamia luentoja ja ironisia suhteita on tässä purettu siitä toistaiseksi julkilausumattomasta oletuksesta, että Mustonen pyrkii ennen kaikkea ajamaan hyvätuloisten veronmaksajien asiaa ja naamioimaan pyrkimyksensä yhteiseksi eduksi. Tällaisessa tilanteessa deironisointi – asian esittäminen "ikään kuin" Mustonen todella ajaisi yhteistä

etua – tuntuisi tukevan Mustosen naamioimispyrkimyksiä. Esimerkin deironisaatio tuntuisi asettavan lukijamme paradoksaaliseen tilanteeseen,²³³ joka uhkaa asettaa koko keskustelun järkevyyden hänen kannaltaan kyseenalaiseksi. Journalistinen ironia puolestaan rikkoisi tätä paradoksia muistuttamalla lukijaa siitä, miten asiat "todella" ovat.

Tässä on kuitenkin – johdonmukaisuuden vuoksi – otettava huomioon, että ironian "oivaltava yleisö" ei aina ole oikeassa. Jos oletetaan, että Mustonen olisi arkijärjen vastaisista käsityksistään huolimatta sittenkin "yhteisellä asialla" ja vieläpä lopulta oikeassa, hänen esityksensä ironisointi vahvistaisi lukijoiden arkijärkistä käsitystä ja vaikeuttaisi uuden ja arvokkaan ajatuksen läpimenoa. Tällöin Mustosen ironisointi kylläkin vapauttaisi lukijat paradoksaalisesta tilanteesta, mutta estäisi toisaalta heitä oivaltamasta Mustosen ajatusten ja pyrkimysten oikeaa luonnetta. Voisi siis sanoa, että normaali journalistinen ironia ei monimutkaista asiaa tarpeeksi. Se ironisoi kyllä Mustosta mutta jättää ironian ulkopuolelle toimittajan ja "oivaltavan yleisön", joka ei ehkä olekaan niin oivaltava kuin luulee olevansa.

12.5. Kertomuksen sävy: koomisuus ja traagisuus

Ironian kohdistumisen ja sen voimakkuuden ohella toimittaja voi säädellä myös ironian sävyä: onko se kyynistä ja katkeraa vai pikemminkin hyväntahtoista ja osapuolia yhteen kokoavaa. Olen yrittänyt ottaa tätä ulottuvuutta haltuun tulkitsemalla Fryen (1973/1957) kuvaaman traagisen ja koomisen genren kertomuksen sävyksi. Koomisissa tarinoissa jokin ristiriita oivalletaan näennäiseksi ja uusi oikeudenmukaisempi järjestys korvaa vanhemman. Tunnelma on toiveikas, ymmärtävä ja optimistinen. Koomiset tarinat päättyvät uuden järjestyksen voittoon. Vanhan järjestyksen edustajia ei kuitenkaan tuomita ja suljeta pois, vaan heidät hyväksytään mukaan uuteen yhteisöön. Kyse ei ole hyvän ja pahan välisestä vastakkainasettelusta, vaan pikemminkin järkevän ja absurdin.

Traagisissa tarinoissa taas on kyse toivottomasta taistelusta luonnonvoimaista järjestystä vastaan. Tunnelma on fatalistinen ja pessimistinen. Traagisissa jutuissa ongelmat esitetään väistämättöminä ja epäkohdat mahdottomina korjata. Traagisille jutuille on tyypillistä pienen ihmisen ja valtakoneiston välinen vastakkainasettelu. Myös hyvän ja pahan välinen vastakkainasettelu voi kuulua traagiseen juttuun, jos pahaksi esitetty on valta-asemassa hyvään nähden.

---

²³³ Ks. Hellsten & Renvall 1996.

Poliittisen kulttuurin kannalta erityisesti traaginen genre vaikuttaa ongelmalliselta. Kun tarinat ovat sävyltään pessimistisiä ja vastakohtaisuuksia kärjistäviä, se tuskin ainakaan rohkaisee julkiseen osallistumiseen. On kuitenkin muistettava, että kertomuksen sävyä on arvioitava kontekstuaalisesti. Joissain tilanteissa vastakohtaisuuksien kärjistäminen voi olla enemmän kuin paikallaan ja toisinaan pessimismi on ainoa perusteltu suhtautumistapa.

Koominen juttu tuntuisi rohkaisevan julkiseen osallistumiseen. Koomiselle ominainen optimistisuus ja suvaitsevaisuus ei kiellä keneltäkään osallistumisen oikeutta ja kutsuu mukaan esittämään erilaisia näkökantoja. Koska koomisessa jutussa uusi järjestys esitetään voittoisana, koomisiin tarinoihin liittyy luonnostaan edistyksen ja toiveikkouden ilmapiiri, mikä sekkin tuntuisi rohkaisevan osallistumiseen ja keskusteluun.

Kansalaisjournalismi on sävyltään pikemminkin koomista kuin traagista, ja kuten edellä jo mainittiin, sillä on taipumusta myös romanttisuuteen. Tällainen yhdistelmä on kuitenkin riskialtis, jos julkisuuteen osallistuvien todelliset mahdollisuudet vaikuttaa käsillä olevaan asiaan ovat vähäiset tai jos asiaan liittyy ristiriitoja, jotka eivät koomisesti sävyttyneissä jutuissa tule esiin. Tällöin julkisuudessa muodostuu ironinen tilanne, jonka pitäisi jollain tavalla tulla ilmaistuksi myös sanallisesti. Yksi vaihtoehto on tuoda juttuun ironiaa korostavia elementtejä, jolloin tilanteen ironisuudesta tulee julkilauttutua ja koomissävytteinen toiminta on ehkä edelleen mahdollista. Toinen vaihtoehto on tuoda juttuun traagisia sävyjä esimerkiksi valittamalla vaikutusmahdollisuuksien vähäisyyttä ja tuomalla esiin tilanteen taustalla olevia ristiriitoja, joista ei ehkä päästä edes neuvottelemaan.

Kuvaan kertomuksen sävyn **koomisuutta** kahdella muuttujalla: 1) *optimistisuudella* ja 2) *liennyttävyydellä*. Luokittelen optimistisiksi tekstijaksot, joissa ilmaistaan toiveikkautta, myönteisyyttä tai uskoa vaikutusmahdollisuuksiin. Tällaisia ovat esimerkiksi juttujaksot, joissa ilmaistaan tyytyväisyyttä vallitsevaan asiantilaan tai tahtoa korjata havaittua ongelmaa. Optimistisia ovat siis jaksot, joissa esitetään haluttu toimintavaihtoehto eikä anneta ymmärtää, että sen toteuttaminen on toivotonta. Optimistisia ovat myös jaksot, joissa toimijat esitetään kykeneviksi perustelevaan kantojaan järkevästi.

Optimistisissa jutuissa voidaan kuvailla myös jotain ei-toivottua tilannetta tai suunnitelmaa. Riittää, jos optimismia on sen verran, että kielteiseksi koetulle etsitään vaihtoehtoisia ratkaisuja ja niihin uskotaan. Optimistisiksi ei ole koodattu tekstijaksoja, joissa kertoja neutraalisti luettelee tehtyjä päätöksiä. Sen sijaan optimistiseksi on luokiteltu jaksot, joissa jokin taho ilmaisee olevansa päätöksen tai ratkaisuehdotuksen takana sekä uskoo sen mielekkyyteen ja omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa.

Esimerkiksi Helsingin Sanomien jutun *Niinistö ja Alho ryhtyivät hiomaan budjettiesitystä* (HS 17.7.) alkupuoli on sävyiltään optimistinen. Optimistisuuteen ja myönteisyyteen viittaavat erityisesti oheisista katkelmista kursivoimani jaksot:

...Tämäkertaisia lähtöasetelmia luonnehdittiin hyviksi. Ministeriöt ovat pysyneet annetuissa raameissa hyvin.

...Ministeriön budjettivalmistelut päättyvät jo tänään...

Optimistisuus hiukan vähenee jutun viidennessä kappaleessa, mutta siinäkin perussävy säilyy, koska menot aiotaan puristaa 196,5 miljardiin ja velkaantumisen hillitsemiseksi siis ponnistellaan:

Hallitus ilmoitti kesäkuussa, että helmikuussa sovitusta ensi vuoden meno-kehyyksestä pidetään kiinni. Menot on tarkoitus puristaa 196,5 miljardiin markkaan. Tulojen odotetaan jäävän vielä ensi vuonna noin 30 miljardia markkaa menoja vähäisemmäksi eli valtio velkaantuu edelleen.

Vaikka seuraavassa Dagens Nyheteristä poimitussa esimerkissä ollaan kärjekkäästi tyytymättömiä hallituksen esitykseen, ja vaikka se korostaa vastakkainasetteluja, se on silti optimistinen, koska myönteiseen toimintaan ja ratkaisuun uskotaan:

*- Vi gör nu allt för att skapa opinion mot förslaget, säger Inger Davidson.
(DN 29.7.)*

Optimistisuuden ohella toinen koomisuuteen liittyvä piirre on liennyttävyys eli vastakohtaisuuksien osoittautuminen näennäisiksi. Hyvän ja pahan sijasta kyse on väärinymmärryksistä ja tilapäisistä erimielisyyksistä. Tekstijakso on koodattu vastakkainasetteluja liennyttäväksi, jos jutun sävy on sovitteleva, yhteistyötä korostava, ymmärtävä, eläytyvä, kiittävä tai kompromissihakuinen. Merkiksi kompromissihakuisuudesta käy esimerkiksi se, että jotain ehdotetaan yhdessä toteutettavaksi:

Varför inte döpa om det till Försvarets Halmstadsskolor och inrikta oss mot att utvecla vår utbildning för hela försvarsmakten. (DN 11.8.)

Budjettiesitykseen ei ole tulossa varoja telakkatuen jatkamiseen. Kotiapulaisten palkkaamista helpottavia toimia Niinistö olisi valmis ainakin aloittamaan ensi vuoden budjetissa. (HS 17.7.)

Ensimmäisessä esimerkissä kirjoittaja on ensin kritisoinut ilmavoimien koulun siirtosuunnitelmia ja sen jälkeen esittää oman ehdotuksensa. Oss- ja vår-pronominit tekevät ehdotuksesta vastakkainasetteluja liennyttävän.

Jälkimmäinen katkelma vihjaa eri tahojen välisiin intressieroihin, mutta toisaalta jonkinlaista kompromissihenkeäkin on. Tämän katkelman perusteella Niinistölle koodattaisiin "vastakkainasetteluja liennyttävä" (Niinistö olisi valmis ainakin aloittelemaan). Telakkatukea koskeva kohta on puolestaan niin neutraali, ettei kyseessä ole enempää vastakkainasettelujen liennyttäminen kuin korostaminenkaan.

Kuvaan myös kertomuksen sävyn **traagisuutta** kahdella muuttujalla: 1) *pessimistisyydellä* ja 2) *vastakkainasettelujen korostamisella*.

Pessimistisissä jutuissa kuvaillaan epäkohtia, mutta ei esitetä niille ratkaisuehdotuksia ainakaan niin, että esitettyihin toimintavaihtoehtoihin uskottaisiin. Toiminta kuvataan usein strategiseksi. Pessimistisestä sävystä käy esimerkiksi Joukon pilapiirros (IL 16.7.), jossa Veroale-nimisellä bussipysäkillä seisova mies osoittaa toverilleen lähestyvää kastematoa ja kysyy "Kannattaako odottaa, jos tuo on se?"

Kertomuksen sävyn kannalta olennaista on piirroksen tuottama toivottoisuus veronmaksajan aseman paranemisen suhteen. Samalla tavalla kielteinen ja pessimistinen on seuraava pieni juttu, jossa politikointi esitetään pessimistiseen sävyyn populistikseksi.

Säästöpuolue kituu

Siinä missä Suomen suosituin puolue on Veropuolue, niin Säästöpuolueen kannattajien määrä jää alle uutiskynnyksen.

Kassanvartija Sauli Niinistö on toppuutellut innokkaita veronalentajia huomauttamalla, että veroale vaatii uusia säästöjä. Leikkauskohteita ja halukkaita säästäjiä julkisuuteen ei ole kuitenkaan ilmaantunut. Viimeksi oppositiomies Esko Ahokin esitti, että veroja voidaan alentaa ilman lisäsäästöjä. (IL 16.7.)

Edellisistä esimerkeistä on koodattu myös "vastakkainasetteluja korostava", koska niissä korostetaan veronmaksajien ja verottajan ja ehkä myös veronmaksajien ja poliitikkojen vastakkaisuutta. Myös oheisen Dagens Nyheterin otsikon perusteella teksti koodataan vastakkainasetteluja korostavaksi:

SAF förkastar ny tjänstebilsfatt (DN 3.8.)

Jutussa korostetaan SAF:n ja hallituksen välistä vastakkainasettelua käyttämällä "förkastar" (torjuu) -sanaa. Tämä muuttuja koodataan ylipäätään kaikista tekstijaksoista, joissa erimielisyyttä korostetaan vahvoilla sanavalinnoilla. Poikkeuksena voivat olla jaksot, joissa tällaisista sanavalinnoista huolimatta osoitetaan yhteisymmärryksen mahdollisuus tai ristiriidan näennäisyys. Suomalaisissa jutuissa tyypillinen "vaatii"-sana ei välttämättä tee

jutusta vastakkainasetteluja korostavaa. Usein vaatiminen tarkoittaa vain oman näkökulman ponnekasta esittämistä. Jos samalla kuitenkin syytetään toista osapuolta, alkavat vastakkainasettelun korostamisen ehdot täytyä.

12.6. Lehtien ja toimijaryhmien kertomukselliset profiilit²³⁴

Kertomuksellinen profiili kuvaa toimijan sijoittumista kuvion 12.1 havainnollistamaan, narratiivisista genreistä muodostuvaan kenttään. Kertomuksellinen profiili tarkoittaa sitä, liittykö toimija yhtäältä ironiseen vai romanttiseen ja toisaalta koomiseen vai traagiseen yhteyteen. Tarkastelen ensin toimijoiden sijoittumista traagisen ja koomisen välisen ulottuvuuden eli kertomuksen sävyn suhteen. Sen jälkeen määrittelen toimijoiden aseman ironisuuden ja romanttisuuden suhteen. Ristiintaulukoimalla nämä ulottuvuudet, saadaan tulokseksi kunkin toimijan kertomuksellinen profiili. Lopuksi vertailen tutkittavana olleita lehtiä ja budjettijutuissa esiintyneitä toimijaryhmiä kertomuksellisten profiilien suhteen.

Luokittelin budjettijutuissa esiintyneet toimijat luvussa 12.5 kuvaamieni neljän muuttujan avulla sen mukaan, millaisen kertomuksellisen sävyn yhteydessä ne esitettiin. Yhdessä jutussakin kertomuksen sävy voi vaihdella, minkä vuoksi merkitsin kullekin toimijalle kaikki ne sävymuuttujat, jotka kuvasivat tekstijaksoja, joissa toimija esiintyi. Kertojalle merkitsin kaikki juttua luonnehtivat sävymuuttujat. Määrittelin LCA-menetelmän avulla sävymuuttujien tyypillisistä yhdistelmistä muodostuvat "sävyprofiilit".

Taulukon 12.1 kaikkia toimijoita kuvaavasta sarakkeesta havaitaan, että noin puolet toimijoista (kertoja mukaan lukien) esitetään optimistisessa yhteydessä. Noin kolmannes toimijoista esiintyy vastakohtaisuuksia kärjistävässä, neljännes pessimistisessä ja viidennes liennyttävässä yhteydessä. Kun kertomuksen sävyä tarkastellaan LCA-profiileina (koominen, traaginen, neutraali), optimistista ja liennyttävää sävyä painottava *koominen* sekä pessimististä ja kärjistävää sävyä painottava *traaginen* profiili erottuvat selvästi toisistaan. Kolmanteen profiiliin kuuluvat toimijat esiintyvät jonkin verran optimistisen ja kärjistävän sävyn yhteydessä, sen sijaan liennyttävän ja pessimistisen sävyn yhteydessä ne eivät esiinny. Optimismin ja kärjistävyyden voi ajatella liittyvän romanttiseen narratiiviin: vaikutusmahdollisuuksiin uskotaan ja vihollinenkin on selvä. Toisaalta joukossa lienee paljon toimijoita, joille ei ole koodattu yhtään sävymuuttujaa. Tämän vuoksi nimeän kolmannen profiilin *neutraaliksi*.

---

²³⁴ Kertomuksellinen profiili tarkoittaa sitä, miten puheenvuoro suhteutuu Fryen esittämiin neljään narratiiviseen genreen. Kertomuksellinen profiili on siten eri asia kuin luvun 8.5 kerronnalliset profiilit, jotka perustuvat luvussa 8.4. määrittelemiini esitystekniikoihin.

TAULUKKO 12.1. *Kertomuksellinen sävy: kolmiluokkainen LCA-ratkaisu.*²³⁵ (N=4699)

Profiili:	Koominen	Traaginen	Neutraali	Kaikki toimijat
Koko:	0,193	0,245	0,562	1,000
Optimistinen	0,987	0,024	0,553	0,507
Liennyttävä	1,000	0,017	0,001	0,198
Pessimistinen	0,029	1,000	0,000	0,250
Kärjistävä	0,076	0,719	0,269	0,342

"Sävyprofiileista" käy kiinnostavasti ilmi, että liennyttävän ja pessimistisen sävyn yhdistelmää ei esiinny budjettijournalismissa juuri lainkaan. Tällainen sävy olisi kuitenkin periaatteessa mahdollinen. Kyse olisi traagisen tarinan sellaisesta muodosta, jossa ankea kohtalo hyväksytään sitä vastaan taistelematta, ehkä pitäen sitä jopa oikeudenmukaisena. Samalla voitaisiin ilmaista solidaarisuutta kohtalotovereita kohtaan. Tällaista sävyä ei siis aineistossa juuri ollut. Dagens Nyheterin muut lehdet -palstalla julkaistu lainaus Per Ålhströmin kirjoituksesta Nya Norrland -lehdessä on yksi harvoista poikkeuksista:

Jag tror att de förändringar i politiken de fem ekonomerna föreslår är riktiga. Men jag är övertygad om att Sverige inte kan genomföra dem på egen hand. Om EU-länderna gemensamt kunde föra den politik de fem föreslår skulle den däremot säkerligen vara framgångsrik.

Problemet är dock att EU inte har makt att driva ekonomisk politik – och de fem ekonomernas problem är att de inte heller anser att EU ska ha den makten. (DN 3.8.)

Esimerkin liennyttävyys tulee siitä, että kirjoittaja pitää ekonomiviisikon näkemyksiä sinänsä oikeina. Pessimistisyys taas tulee siitä, ettei kirjoittaja pidä ehdotusten toteuttamista mahdollisena.

²³⁵ Koodauksen perusteet on esitetty liitteessä 1 ja reliabiliteettitarkastukset liitteessä 2. LCA-menetelmä on esitelty liitteessä 3. LCA:n tunnuslukujen mukaan kolmiluokkainen ratkaisu on paras, koska useampiluokkaisissa ratkaisuissa vapausasteiden määrä on negatiivinen:

Model	* LOG-Like.	* Npar.	* LIK.ratio	* DF.	* AIC
1.CLASS	9 * -11255.127	* 4	* 4108.143	* 11	* 22518.254
2.CLASS	9 * -9783.247	* 9	* 1164.383	* 6	* 19584.494
3.CLASS	9 * -9320.068	* 14	* 238.025	* 1	* 18668.137
4.CLASS	9 * -9234.170	* 19	* 66.229	* -4	* 18506.340
5.CLASS	9 * -9203.265	* 24	* 4.418	* -9	* 18454.529
6.CLASS	9 * -9201.100	* 29	* 0.088	* -14	* 18460.199
Saturated model	* -9201.056				

Edellinen esimerkki oli siis budjettiaineistossa poikkeus, ja tyypillisimmin traagisuus on sellaista, missä pessimistisyyden ohella korostuu kärjistävyys. Myötätuntoa ei osoiteta, ja sävy on pikemminkin katkera kuin sopeutuva:

Tunt köttben. Förslaget om skattelindring förkastas av kritiker och skärgårdsbor.

Förslaget om lindrad fastighetsskatt vållar inga större ovationer bland skattekritikerna. För en del skärgårdsbor handlar skattesänkningen bara om nålpenngar. (DN 31.8.)

Koominen ja traaginen profiili ovat selkeitä, mutta neutraalissa profiilissa varsinaisesti neutraalisti esitetyt toimijat tuntuivat sekoittuvan sellaisiin, jotka esiintyvät sekä optimistisessä että kärjistävässä yhteydessä. Tämän vuoksi tein todennäköisimmin neutraaliin profiiliin kuuluville 2639 toimijalle vielä uuden LCA-analyysin, jossa neutraali profiili jakautui kahtia niin, että yhteen luokkaan sijoittuivat ne toimijat, jotka liittyivät sekä optimistiseen että kärjistävään sävyyn, kun taas toiseen ryhmään sijoittuivat toimijat, joille ei ollut koodattu mitään sävymuuttujaa tai vain joko optimistinen tai kärjistävä sävy muttei molempia. Nimeän ensiksi mainitun *kärkeväksi* sävyprofiiliksi ja jälkimmäisen *neutraaliksi* sävyprofiiliksi. Nämä korvaavat siis taulukossa 12.1 esitetyn alkuperäisen neutraalin sävyprofiilin. Sävyprofiilit kuvaavat toimijoiden sijoittumista kuvion 12.1 vaaka-akselille Traaginen profiili sijoittuu vasemmalle, koominen profiili oikealle, neutraali ja kärkevä profiili keskivaiheille.

Varsinaisiin kertomuksellisiin profiileihin päästään käsiksi, kun otetaan tarkasteltavaksi myös kuvion 12.1 pystyakseli eli ironisuuden ja romanttisuuden välinen ulottuvuus. Määrittelen toimijan sijoittumisen tälle ulottuvuudelle kaksiluokkaisella muuttujalla: toimija on ironinen, mikäli toimija esittää ironisen vihjeen tai on tällaisen vihjeen kohteena. Muussa tapauksessa pidän toimijaa deironisoituna eli romanttisena. Luokittelu ei tee täyttä oikeutta romanttisuuudelle, koska siinä arkisen neutraalia tyyliä ei eroteta juhlan romanttisesta. Luokittelun yksinkertaisuuden ja luotettavuuden vuoksi tyydyin kuitenkin tällaiseen karkeaan jaotteluun. Kertojan katsoin ironiseksi ainoastaan siinä tapauksessa, että se omissa nimissään esittää ironisen vihjeen tai on tällaisen vihjeen kohteena.²³⁶ Näin luokitellen ironisiksi osoittautui 619 toimijaa (kertojat mukaan lukien) eli 13 prosenttia kaikkiaan 4699

---

²³⁶ Tässä luokittelu eroaa siis kerronnallisen sävyn luokittelusta, jossa merkitsin kertojapuheenvuoroon kaikki jutussa esiintyneet kerronnalliset sävyt.

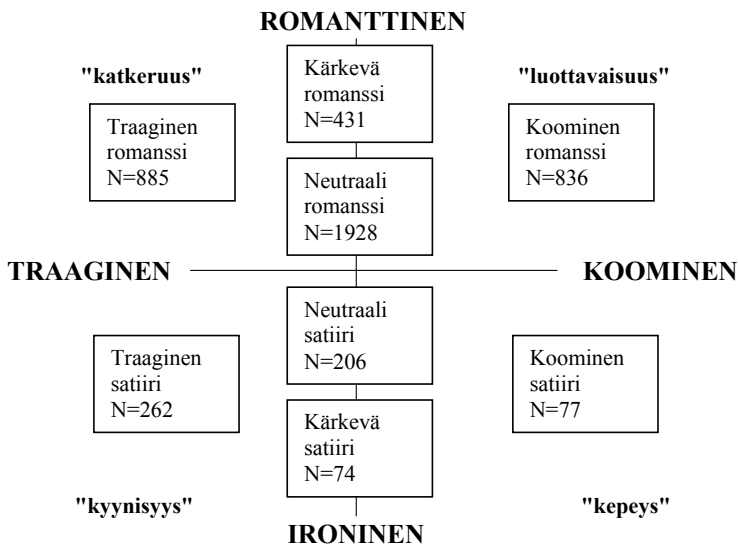
toimijasta. Ristiintaulukoimalla ironisuusmuuttuja "sävyprofiilien" kanssa saadaan seuraavat kahdeksan luokkaa:

TAULUKKO 12.2. *Kertomuksen sävy ja ironisuus.*

	Traaginen <i>N</i>	Neutraali <i>N</i>	Kärkevä <i>N</i>	Koominen <i>N</i>	Kaikki <i>N</i>
Deironisoitu	885	1928	431	836	4080
Ironisoitu	262	206	74	77	619
Kaikki	1147	2134	505	913	4699

Kertomukselliset profiilit muodostuvat taulukon 12.2. luokista. Nimeän profiilit nimittämällä deironisoituja luokkia romansseiksi ja ironisoituja luokkia satiireiksi. Sävyprofiilien nimet puolestaan luonnehtivat romanssien ja satiirien kertomuksellista sävyä. Kertomukselliset profiilit sijoittuvat narratiivisten genrejen muodostamaan kenttään kuvion 12.2 osoittamalla tavalla:

KUVIO 12.2. *Kertomukselliset profiilit narratiivisten genrejen muodostamassa kentässä.*

Kertomuksellisten profiilien nimitykset ovat budjettijuttuja ajatellen hiukan yliviritettyjä. Budjettikeskustelussa esimerkiksi traaginen romanssi ei tarkoita aivan samaa kuin kaunotaiteissa, vaan ainoastaan, että toimija ei vihjaa ironiasta eikä ole tällaisen vihjeen kohteena (romanssi) ja toimija esiintyy yhteydessä, jossa painottuvat pessimistiset ja vastakohtaisuuksia kärjistävät sävyt (tragedia).

Optimistisuus ja kärjistävyys yhdistyvät kärkevässä sävyssä. Katson tämän korostavan deironisoidussa yhteydessä romanttisuutta: päämääriin uskotaan ja vastakohtat ovat selviä. Ironian yhteydessä vastakohtaisuuksien kärjistäminen taas voimistaa ironisuutta. Mitä kärkevämmin ironia pistää kohdettaan, sitä voimakkaampaa ironia on. Optimistisuus sen sijaan tuntuisi sotivan ironisuutta vastaan, koska ironinen tarina Fryen mukaan kertoo illuusioiden murtumisesta. Tästä huolimatta pidän kärkevää satiiria kuitenkin neutraalia satiiria ironisempänä kertomuksellisena profiilina.

Toimijoista vain 13 prosenttia edustaa ironisia profiileja, kun deironisoituja profiileja edustaa 87 prosenttia toimijoista. Ironisia profiileja edustavien toimijoiden vähäisyys johtuu osin luokittelutavasta. Ensinnäkin olen laskeutunut ironisoiduiksi toimijoiksi vain ne, jotka vihjaavat ironiasta tai jotka ovat tällaisen vihjeen kohteena. Ironisointi sävyttää kuitenkin juttua laajemmin, ja toinen vaihtoehto olisi lukea kaikki jutussa esiintyvät toimijat ironisiksi, jos jutussa ylipäättään esiintyy ironiaa. Näin laskien ironisten toimijoiden osuudeksi tulisi 36 prosenttia. Kun ottaa huomioon, että deironisoiduista toimijoista suuri osa edustaa neutraalia profiilia, romanttisuuden ja ironisuuden suhde vaikuttaa budjettiaineistossa tasapainoiselta.²³⁷

Kertomuksen traagisten ja koomisten piirteiden määrällistä jakautumista voi verrata suoremmin kuin ironisten ja romanttisten, koska ne on koodattu yhteismitallisella tavalla. Traagisessa yhteydessä esitetään 1147 toimijaa ja koomisen kerronnan yhteydessä 913. Koominen ja traaginen sävy tuntuisivat siis nekin vaikuttavan budjettijournalismissa tasavahvasti. Deironisoiduilla toimijoilla koomisia ja traagisia sävyjä on melkein tarkalleen yhtä usein. Sen sijaan ironian yhteydessä traaginen sävy on huomattavasti koomista yleisempi. Näyttäisi siis siltä, että ironia on tyypillisemmin pessimististä ja kärjistävää kuin optimistista ja liennyttävää. Tämä voi olla poliittisen kulttuurin kannalta ongelmallista, tai ainakin voi olla, että koomisen satiirin mahdollisuuksia ei budjettijournalismissa käytetä täysimääräisesti hyväksi. Juuri koomisen satiirinhan voisi ajatella tuovan esiin osallistumiseen aina liittyvää tilanneironiaa tavalla, joka ei kuitenkaan veisi arvoa ironian kohteelta eikä puheena olevalta toiminnalta. Teknokraattisesti kuviota 12.2

---

²³⁷ Ks. edellä luvut 3.4 ja 12.1.

katsellen voisi siten päätyä direktiiviin, että traagisen satiirin osuutta olisi vähennettävä ja koomisen satiirin osuutta lisättävä. Nykyisellään lehtien budjettijulkisuudessa tuntuisi vallitsevan kyynistävä vinoutuma kepeyden kustannuksella. Muuta säädettävää kuvion 12.2 perusteella on vaikea keksiä.

Tämän luvun lopuksi vertailen vielä lehtiä ja toimijaryhmiä kertomuksellisten profiilien avulla. Luvussa 12.7 selvitän tarkemmin, mitkä tahot tyypillisesti esittävät ironisuusvihjeitä ja mitkä tahot ovat tyypillisesti tällaisten vihjeiden kohteena. Havaitut erot luonnehtivat lehtien budjettijournalismia ja toimijaryhmien asemaa, mutta niiden nojalla on vaikea sanoa, kuinka onnistuneesti kertomuksen sävyä sekä ironisointia ja deironisointia on käytetty. Tämä johtuu siitä, että eri tilanteet vaativat erilaisia ratkaisuja. Tarkoitukseni onkin analysoida kertomuksen sävyä ja ironisuutta kontekstuaalisemmin luvun 13 aihe- ja analyysissä.

TAULUKKO 12.3. *Kertomukselliset profiilit lehdittäin.*

	HS	IL	DN	AF	Kaikki	
	%	%	%	%	%	N
Koominen romanssi	14	24	21	15	18	836
Kärkevä romanssi	14	10	6	7	9	431
Neutraali romanssi	50	22	41	37	41	1928
Traaginen romanssi	11	24	21	28	19	885
<i>Romanssit yhteensä</i>	<i>89</i>	<i>80</i>	<i>88</i>	<i>85</i>	<i>87</i>	<i>4080</i>
Traaginen satiiri	3	11	6	6	6	262
Neutraali satiiri	5	5	3	7	4	206
Kärkevä satiiri	3	2	1	0	2	74
Koominen satiiri	1	2	2	2	2	77
<i>Satiirit yhteensä</i>	<i>11</i>	<i>20</i>	<i>12</i>	<i>15</i>	<i>13</i>	<i>619</i>
Kaikki (%)	100	100	100	100	100	
Kaikki (N)	1604	623	1689	783	4699	4699

Kertomuksellisissa profiileissa on muutamia mielenkiintoisia lehdittäisiä eroja. Ensiksikin Helsingin Sanomissa kertomuksen sävy on muita lehtiä useammin neutraali tai kärkevä. Koomisia ja traagisia sävyjä HS:ssa on vastaavasti muita lehtiä vähemmän. HS tuntuu siis kertomuksellisten profiilienkin kohdalla olevan muita varovaisempi ja neutraalimpi. Samantapaiseen varovaisuuteen viittasivat myös edellä esitetyt kerronnallisia profiileja²³⁸ ja

²³⁸ Ks. luku 8.5.3.

dialogisuusprofiileja²³⁹ koskevat tulokset. Kertomuksellisista profiileista kaikkein "neutraalein" on **neutraali romanssi**, jossa ei ole ironisuutta ja sävyvuottujistakin korkeintaan optimistisuutta tai kärjistävyyttä, muttei molempia. Puolet HS:n toimijoista edustaa tätä profiilia:

Opetusministeriön aloittama koulutuksen tietotekniikkaprojekti aiheutti ongelmia ministeriökohtaisissa budjettineuvotteluissa, joita valtiovarainministeriö jatkoi keskiviikkona. Ministeriöt olivat erimielisiä siitä, mahtuuko hanke opetusministeriön budjettiraameihin.

Tulkintaerimielisyys on noin sadan miljoonan luokkaa. Opetusministeriö haluaa jatkaa myös ensi vuonna jo aloittamaansa tietotekniikan laitehankintojen ja opetuksen kehittämistä koulutuksen eri tasoilla. Asiasta neuvotellaan uudelleen torstaina. (HS 25.7.)

Esimerkkikatkelma on tyypillinen neutraali romanssi. Kerronta on hyvin eleetöntä. Ristiriitoja ei korosteta, vaan käytetään teknissävyisiä ilmauksia (aiheutti ongelmia). Sävy ei ole kovin optimistinen eikä pessimistinen. Ironiaa ei käytetä. Neutraali romanssi on asiallisessa perusuutisessa tavallinen kertomuksellinen profiili, ja tällaisten uutisten osuus näyttäisi profiilija-kaumiensa perusteella olevan HS:ssa suurempi kuin muissa lehdissä.

Koomisen ja traagisen sävyn suhteellisen vähäisyyden takia voisi ajatella, että HS:n budjettijulkisuus on vähemmän *poettista* kuin muiden lehtien. Tämä pätee erityisesti pessimistiseen ja liennyttävään sävyyn. Sen sijaan kärkevyyttä HS:ssa on jopa jonkin verran enemmän kuin muissa lehdissä.

Esimerkiksi kärkevyydestä käy budjetin lähetekeskustelusta kertova uutinen, jossa kansanedustaja Johannes Koskinen ja ylijohtaja Martti Hetemäki edustavat **kärkevää romanssia**:

Koskinen moitti kovasti valtiovarainministeriön virkamiesjohtoa "oikeistoliberalismin lipunkannosta". Hänen mukaansa sosiaalidemokraatit eivät voi hyväksyä ylijohtaja **Martti Hetemäen** näkemystä, että tulonjaon taustapyrkimys on verotuksessa toissijaista. (HS 18.9.)

Kertomuksen sävy on optimistinen siinä mielessä, että asioista puhutaan tosissaan ja tavoitteisiin uskotaan. Samalla sävy on vastakohtaisuuksia kärjistävä. Kertomus korostaa "taistelua" ilman pessimistisyyttä tai ironisuutta.²⁴⁰ Samassa jutussa kertoja ironisoi kansanedustaja Virpa Puistoa, mikä yhdessä kärkevän sävyn kanssa tekee kertojan ja Puiston profiileista **kärkeviä satiireja**:

---

²³⁹ Ks. luku 10.3.

²⁴⁰ Vaikka Hetemäki ei esiinny omasta näkökulmastaan, myös hän esiintyy kärkevän romanssin yhteydessä, ja hänenkin profiilinsa on siten kärkevä romanssi. Näkökulmista ja esitystekniikoista ks. luku 8.4.

Suurituloisella on jo hame

Me äänestämme budjettiesityksen puolesta, **Virpa Puisto** (sd) vakuutti. "Mutta meiltä ei voi kompromissin hintana edellyttää sitä, ettemmekö kertoisi ryhmän tunteja, että pieni- ja ennen kaikkea keskituloisia olisi pitänyt tukea enemmän."

"Jos keskituloinen olisi saanut tuntuvamman alennuksen, hän olisi ostanut uuden hameen. Suurituloinen on sen on jo ostanut", Puisto selvensi erilaisten veroalevaihtoehtojen vaikutuksia. (HS 18.9.)

Puistoon kohdistuva ironia on varsin lievää. Olen päätellyt sen väliotsikosta sekä jälkimmäisen kappaleen johtolauseesta. Katkelman kärjistävyys tulee juttua hallitsevasta hallituksen ja sosiaalidemokraattisten kansanedustajien välisestä verojen kohdennusta koskevasta kiistasta.

Kärkevä romanssi lietsoo taistelevaa poliittista asennetta, ja kärkevä satiiri ironisoi sitä. Kärkevä romanssi on romanssi sanan varsinaisessa merkityksessä. Siinä osapuolten välisen vastakkainasettelun korostus yhdistyy toimintamahdollisuuksia koskevaan optimismiin. Kärkevä satiiri sopii huonommin Fryen genrejaotteluun, mutta yhtä kaikki siinäkin vastakohtaisuuksien korostus yhdistyy optimismiin. Mausteena on kuitenkin myös ironisuutta.²⁴¹ Kärkevä sävy on selvästi tyyppillisempi suomalaisissa kuin ruotsalaisissa lehdissä. Kärkevän satiirin osuus on ruotsalaislehdissä lähes olematon, sen sijaan suomalaisissa lehdissä kärkevää satiiriakin käytetään.

Iltalehti ja Aftonbladet eroavat päivälehdistä siinä, että niissä ironisten profiilien osuus on suurempi. IL:ssä korostuu erityisesti **traaginen satiiri**, jossa pessimistinen ja kärjistävä sävy yhdistyy ironisuuteen. Tällainen on esimerkiksi jo luvussa 12.5 esitelty Joukon pilapiirros (IL 16.7.), jossa Veroale-nimisellä bussipysäkillä seisova mies osoittaa toverilleen lähestyvää kastematoa ja kysyy "Kannattaako odottaa, jos tuo on se?" Toinen esimerkki traagisesta satiirista on Ole Lindellin yleisönosastokirjoitus:

Hullua verotusta

Jos vaikka nautintoa haetaan irstailusta, niin ei kestä kauan kun moralistit jo puuttuvat asiaan ja kieltävät kyseisen toiminnan. Tämä voi vielä olla hyvinkin asia, mutta ei pidä mennä liiallisuuksiin ja alkaa "hullutella".

---

²⁴¹ Kärkevä romanssi on selvästi oma kertomuksellinen profiilinsa, mutta kärkevä satiiri on ongelmallisempi. Itse asiassa voi olla, että ironiset puheenvuorot olisikin pitänyt koodata optimistisen sijasta pessimistiseksi, jolloin kärkevä satiiri olisi yhdistynyt traagiseen satiiriin. Esimerkkikatkelmassa Puisto esiintyy omasta näkökulmastaan optimistisena, mutta kertojan tuottama ironinen kehys on ehkä sittenkin pikemminkin pessimistinen. Näin tulkiten kärkevän satiirin profiili häviäisi kokonaan, ja sitä edustavat puheenvuorot luokiteltaisiin joko neutraaleiksi tai traagisiksi satiireiksi.

On sattunut niinkin, että jos esimerkiksi saunassa on irstailtu, niin jotkut moralistit ovat samalla halunneet kieltää saunomisen kokonaan, jolloin ihmiset eivät voi edes peseytyä.

Tästä hyvä esimerkki oli Rooman valtakunnan tuhoutuminen. Tämän jälkeen jotkut katsoivat että kaikki roomalaisuus oli pahasta, minkä seurauksena koko eurooppa kulki peseytymättä yli tuhat vuotta. (IL 22.7.)

Kirjoittaja kärjistää hallitusvallan ja veronmaksajien vastakkainasettelua eikä näe veronmaksajien kannalta paljon toivoa. Tällainen pessimismi ja risti-riitojen kärjistäminen on traagisen profiilin tunnuspiirteitä.

Aftonbladetissa satiirit ovat kutakuinkin yhtä usein neutraaleja kuin traagisia. Seuraava esimerkki on **neutraali satiiri**:

Regeringen drar tillbaka värbudgetens förslag om kraftigt reducerade pensioner till barn som förlorat den ena eller båda föräldrarna. Biträdande socialminister Maj-Inger Klingvall meddelade att hon insett att förslaget var "dåligt".

Bra, men ännu bättre vore det om Göran Persson och hans statsråd lät bli att presentera förslag som de inte menar i allvar.

Eller var syftet att ge socialdemokratin kritiker ett handtag? (AF 2.9.)

Katkelmassa ei korosteta vastakkainasetteluja, eikä sävy ole myöskään kovin pessimistinen. Kertoja kuitenkin ironisoi Perssonia ja hallitusta viimeistään viimeisessä kappaleessa.

Koomisten profiilien eli koomisen romanssin ja koomisen satiirin voisi ajatella sävyttävän julkista elämää kaikkein rakentavimmin. Koomista romanssia viljellään erityisesti IL:ssä ja DN:ssä. HS:ssa ja AF:ssa se on hieman harvinaisempi. IL:n Sähkeet-palstan juttu ja DN:n uutinen käyvät esimerkeiksi **koomisesta romanssista**:

Ministeri
TUULA LINNAINMAA
Valtioneuvosto

Ehdotuksenne autoveron perimisestä verolipuilla bensamittarien sijasta on järkevä. Joidenkin on pakko liikkua paljon. Pitäisi silti tähdätä siihen, että vero maksetaan vain autoa ostettaessa. Silloinkin kohtuullisena. (IL 13.8.)

"Att samregera är att gå för långt"

I dag finns inget behov av att samregera med centern, men om samarbetet fortsätter måste frågan diskuteras. Då kan en koalition visa sig vara den bästa lösningen.

Det säger s-kvinnornas ordförande Inger Segelström som är mycket nöjd med centersamarbetet, och särskilt ser fram emot att göra upp om kärnkraftsavvecklingen. Hon menar att centern närmat sig socialdemokraterna på många områden och att samarbetet närmast hjälper kvinnoförbundet att få igenom sin politik. (DN 30.7.)

Kummassakin katkelmassa asioihin suhtaudutaan vakavasti ja osapuoliin kunnioittavasti. Ironiaa ei ole, eikä vastakohtaisuuksia kärjitetä. Tässä koominen romanssi eroaa erityisesti kärkevistä romanssista, jossa liennytyksen sijasta kärjitetään vastakohtaisuuksia.

Koominen romanssi rohkaisee yhteistyöhön ja keskusteluun. Toiminta kuvataan tavoitteelliseksi ja järkeväksi. Jos koomiseen romanssiin lisätään ironisuutta, tulokseksi saadaan koominen satiiri. Ironisten viittausten avulla voidaan tuoda esiin muuten peitetyksi jäävää, julkiseen osallistumiseen välttämättä liittyvää tilanneironiaa. **Koominen satiiri** oli budjettiaineistossa kuitenkin harvinainen profiili. Silti kaikissa lehdissä oli siitä muutamia esimerkkejä:

"Työn arvo on se, minkä siitä olisi joutunut maksamaan ulkopuoliselle. Ja sen palvelun saaja joutuu ilmoittamaan veroilmoituksessaan", kertoo ylitarkastaja **Merja Hartikka-Simula** verohallituksesta.

Palvelun antaja taas joutuu tekemään niin sanotun tarkkailuilmoituksen, jos palvelun arvo on yli 500 markkaa vuosi. "Ei siinä montaa kertaa koiraa ulkoiluteta", Hartikka-Simula lisää.

"Mutta kyllä minäkin lähen biologiopettajakaverini kanssa sienimetsään ja jos en tiedä, kysyn **Riitta-Liisalta**, että mikä tämä on", Hartikka-Simula sanoo. Eikä siinä tehdä tarkkailuilmoitusta sienineuvonnasta.

(HS 30.8.)

Merja Hartikka-Simula tuo ironian avulla esiin vastavuoroisten palvelujen verotukseen liittyviä käytännön ongelmia. Kertomuksen sävy on optimistinen ja liennyttävä, mutta samalla katkelma on ironinen. Myös puoluesihteerin Ralf Sund edustaa IL:n uutisessa koomista satiiria:

Ensi vuoden budjetin Vasemmistoliitto haluaa tehdä sovitusti.

- Nyt meillä on realismin ymmärrys ehkä liiankin korkealla tasolla, Sund naureskelee. (IL 10.8.)

Jälleen ironian avulla tuodaan esiin käytännön ja ihanteiden välistä ristiriitaa, mutta sävy ei kuitenkaan ole kyyninen, vaan pikemminkin liennyttävä ja optimistinen. Vastaavaa ironian sävyttämää liennyttävyyttä on Bengt Blomin yleisönosastokirjoituksessa:

Kära riksdagen, ödets stund närmar sig när ni skall fatta beslut om Flygvapnets Halmstadsskolor (F 14) flyttning. I och med detta förlorar 150 civilanställda arbetet i Halmstad. Detta är vad försvaret tjänar när man flyttar från Halmstad. Vad händer med de arbetsuppgifter som finns för F 14? Försvinner de när F 14 flyttar? Nej, dessa skall läggas över på militärer och civila på de flottiljer dit verksamheten flyttar. Har de för lite att göra i dag, eller?

...

Nej, varför inte utveckla Flygvapnets Halmstadsskolor? Varför heter det flygvapnet när det bara finns en försvarsmakt? Varför inte döpa om det till Försvarets Halmstadsskolor och inrikta oss mot att utveckla vår utbildning för hela försvarsmakten. (DN 11.8.)

Valtiopäiviin kohdistuvan ironian avulla Blom tuo esiin sen ylivoimaista valta-asemaa, ja omien vaikutusmahdollisuuksiensa vähäisyyttä. Kirjoituksen lopussa Blom kuitenkin tekee rakentavan ehdotuksen.

AF kommentoi kulttuuriministeri Marita Ulvskogin saamaa palautetta koomisen satiirin keinoin:

Marita Ulvskogs kulturproposition präglas enligt Svenska Dagbladet av "egalitär dirigism" och uttrycker ministrernas röda regementstänkande. På Dagens Nyheters kultursida kallas propositionen "värdekonserver". Ulvskog verkar stå för en klok kulturpolitik; hon tycks tillgodose alla smakriktningar. (AF 20.9.)

Koomisen satiirin vastakohta on **traaginen romanssi**, jossa pessimismi yhdistyy kärjistävyyteen. Kyse on katkerasta taistelusta valtaa vastaan ilman keventävää ironiaa tai toivoa omista vaikutusmahdollisuuksista. Traaginen romanssi on tyypillisempi iltapäivälehdissä kuin päivälehdissä. Kaikkein tavallisin se on AF:ssa ja harvinaisin HS:ssa. Traagisen romanssin voi ajatella ilmaisevan katkeruutta ja populistissävyyistä vihaa valtaapitäviä kohtaan. Se eroaa traagisesta satiirista, joka puolestaan on lähempänä kyynisyyttä: ironia tuo itsensä alistetuksi kokeneelle mahdollisuuden tarkastella asemaansa ikään kuin välinpitämättömästi sivusta. Traagisessa romanssissa taas valtasuhteen alistettu osapuoli tarkastelee tilannettaan osallisen näkökulmasta. Traaginen romanssi on siis häviöön tuomitun katkeran sankarin profiili:

Bo Bexander har varit fiskare i hela sitt liv.

I dag är han svårt handikappad. Lever på sjukpension.

Han tvingas belåna sitt hus med 175 000 kronor. Annars klarar han inte skattechocken när taxeringsvärden ökar till 1 764 000 kronor.

– Staten tvingar mig att lämna mitt hem. (AF 11.9.)

Kaikkiaan kertomuksellisten profiilien jakauma oli lehdissä varsin tasapainoinen. Koska puheena olevat asiat ovat ristiriitaisia ja poliittinen keskustelu epätasaisen valtasuhteiden läpäisemää, ei olisikaan toivottavaa, että julkinen keskustelu olisi yksinomaisesti liennyttävää ja optimistista (koominen romanssi). Tällöin julkisen keskustelun ironinen "ikään kuin" -tilanne jäisi ilmaisematta. Tämä puolestaan tekisi julkisesta keskustelusta epäuskottavaa ja hurskastelevan tuntuista. Toisaalta koomisen romanssin vastakohta, traaginen satiiriakaan ei ainoana profiilina olisi hedelmällinen, koska sen kyy-

nisyys tekisi asioiden vakavan ja rakentavan keskustelun julkisuudessa mahdolliseksi. Lehtien budjettijulkisuudessa traaginen satiiri tuntuu kuitenkin painottuvan koomisen satiirin kustannuksella. Tämä tuo julkisuuteen kyynistävää vinoumaa, ja samalla ehkä jää käyttämättä koomisen satiirin mahdollisuuksia julkisen elämän ristiriitojen käsittelemiseksi.

Kertomuksellisten profiilien jakaumien erot lehtien välillä tukevat jo edellisissä erittelyissä syntynyttä kuvaa, että HS:n budjettijournalismi on muita lehtiä neutraalimpaa ja vähäeleisempää. HS:n journalismissa eivät korostu enempää koomiset kuin traagisetkaan sävyt. Molemmat suomalaiset lehdet kuitenkin erosivat ruotsalaisista kärkevien profiilien suuremman osuuden takia. Kärkevissä profiileissa optimistisuus yhdistyy ristiriitojen kärjistämiseen. Kärkevät profiilit ovat ominaisia kiistakehykseen nojaaville jutuille.

Iltapäivälehdet suosivat päivälehtiä enemmän satiireja. Tämä liittyy iltapäivälehtien populaariin luonteeseen, jonka mukaista on ironialle ominainen leikkitelevyys, moninäkökulmaisuus ja virallisten diskurssien horjuttaminen. Myös traaginen romanssi oli iltapäivälehdissä huomattavasti tavallisempaa kuin päivälehdissä. Traaginen romanssi tyypillisesti liittyy tarinaan vääryyttä kärsineestä kansalaisesta, joka ei pysty korjaamaan asemaansa taistelussa ylivoimaista vastustajaa vastaan.

Koominen romanssi oli tavallisempi IL:ssä ja DN:ssa kuin HS:ssa ja AF:ssa. Tähän on vaikea löytää selkeää syytä. IL:ssä koomista romanssia oli paljon piika- ja palvelukeskustelun aiheissa. DN:ssä sitä taas käytettiin usein keskustapuolueen ja sosiaalidemokraattien budjettiyhteistyötä koskeneissa aiheissa.

Lehtien ohella myös toimijaryhmiä on kiinnostavaa verrata kertomuksellisten profiilien suhteen. Mitkä ryhmät esiintyvät luottavaisessa hengessä koomisen romanssin yhteydessä, mitkä ryhmät taas kyynisesti traagisessa satiirissa tai katkerasti traagisessa romanssissa? Olisiko koomisen satiirin kepeys erityisen ominaista jollekin ryhmälle?

TAULUKKO 12.4. *Kertomukselliset profiilit toimijoiden taustaryhmittäin.*

	Hallitus	Politiikka	Hallinto	Viestimet	Kansal.	Ay-liike	Elinlk. el.	Epämäär.	Kertoja		Kaikki
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	N
Koominen rom.	19	17	17	16	18	21	21	17	16	18	836
Kärkevä rom.	8	15	7	4	7	10	8	9	8	9	431
Neutraali rom.	44	35	50	47	29	37	47	46	40	41	1928
Traaginen rom.	16	19	19	12	26	24	15	18	21	19	885
<i>Romanssit yht.</i>	87	87	94	79	81	92	91	91	85	87	4080
Traaginen satiiri	6	5	2	11	11	5	2	3	5	6	262
Neutraali satiiri	4	4	2	7	6	1	6	3	6	4	206
Kärkevä satiiri	1	3	1	0	2	1	0	2	1	2	74
Koominen satiiri	2	1	1	2	1	1	2	1	3	2	77
<i>Satiirit yhteensä</i>	13	13	6	21	19	8	9	9	15	13	619
Kaikki (%)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	
Kaikki (N)	1492	898	432	170	399	153	132	212	811	4699	4699

Kertomuksellisten profiilien jakaumissa on toimijaryhmien kesken selviä eroja. Viestimet ja kansalaiset esiintyvät selvästi muita ryhmiä tavallisemmin **satiireissa**. Osaltaan tähän vaikuttaa se, että molempien ryhmien toimijat esiintyvät paljon mielipidekirjoituksissa ja pilapiirroksissa, joissa satiiriset profiilit ovat tyypillisempiä kuin uutisjutuissa. Pilapiirroksiset nostavat satiirien osuutta erityisesti viestintien ryhmässä, koska tähän ryhmään luokitelluista toimijoista noin joka kymmenes on pilapiirtäjä. Muita vähemmän satiirisia profiileja on hallinnon ryhmällä, ay-liikkeellä ja elinkeinoelämällä. Tyypillisesti kyse on näiden ryhmien virallisten edustajien budjettikomiteista. Niissä ironinen esitystapa on harvinainen.

Koomisten sävyjen tyypillisyydessä ei ole huomattavia eroja, joskin ay-liikkeellä ja elinkeinoelämällä koominen romanssi on hiukan tavallisempi kuin muilla ryhmillä. Suomessa ay-liikkeen ja hallituksen kärkevät kiistat työttömyysturvasta käytiin jo keväällä, ja nyt ay-liike samoin kuin työnantajajärjestötkin ilmaisivat usein tyytyväisyyttään budjetin yleislinjaan. Ruotsissa ay-liikkeen ja hallituksen talouspoliittisessa kiistassa ay-liikkeen piiristä esitettiin välillä sovitteleviakin puheenvuoroja. Niissä korostettiin yhteistyön tärkeyttä erimielisyyksistä huolimatta.

Koominen satiiri on tyypillisempi kertojalle kuin muille ryhmille. Kun kertoja ottaa tulkitsevia vapauksia, sävy on toisinaan kepeän ironinen. Tosin kertojallakin koomisen satiirin osuus on vain kolme prosenttia.

Kärkevät profiilit ovat muita tyypillisempiä politiikan toimijoille eli muille poliitikoille ja poliittisille ryhmille kuin hallitukselle ja ministereille. Kärkevät profiilit liittyvät aiheiden kiistajuonteisiin, joissa erityisesti kansanedustajat väittelivät kärkevään tyyliin. Myös opposition kitkerät budjettikommentit edustavat usein kärkevää romanssia tai satiiria.

Neutraaleja profiileja on runsaasti hallituksen, hallinnon, viestinten ja elinkeinoelämän edustajilla. Tulos yllättää lähinnä viestinten kohdalla. Suomalaisissa lehdissä viestimet esiintyvät paljolti muut lehdet -palstalla. Ruotsalaisissa lehdissä viestinten esiintymiset ovat monentyyppisiä. Varsin usein lehti viittaa itseensä tyyliin "enligt vad DN erfar".

Traagiset, usein katkeraa asennetta ilmentävät profiilit ovat tyypillisimpiä viestimillä, kansalaisilla ja ay-liikkeellä. Kansalaisilla korostuvat sekä traaginen romanssi että traaginen satiiri, viestimillä traaginen satiiri ja ay-liikkeellä traaginen romanssi. Kuten luonnollista onkin, traagiset profiilit ovat tyypillisiä ryhmille, joihin budjettiratkaisut kohdistuvat. Usein vaikutukset koetaan kielteiseksi ja niitä kommentoidaan katkeraan sävyyn ilman uskoa omiin vaikutusmahdollisuuksiin. Traagisia profiileja edustavat toimijat esiintyivät keskimääräistä useammin talouspolitiikan aiheen sekä Suomen lääni uudistusaihelman ja Ruotsin puolustusbudjettiaiheelman yhteydessä. Traagisuus on ymmärrettävää erityisesti lääni uudistus- ja puolustusbudjettiaiheissa, koska niissä lakkautettavien läänien ja varuskuntien edustajat ilmaisivat katkeruuttaan ja voimattomuuttaan. Talouspolitiikan aiheen traagisissa jutuissa aiheena oli usein hallituksen epäonnistuminen työttömyyden vähentämisessä.

Kertomukselliset profiilit eriytyvät toimijan sukupuolen mukaan kahdella kiinnostavalla tavalla (taulukko 12.5.). Ensiksikin miesten profiilit ovat huomattavasti useammin satiireja kuin naisten. Toiseksi naisten profiilit ovat tyypillisemmin koomisia ja miesten traagisia. "Naisisimpana" profiilina voisi siten pitää koomista romanssia eli luottavaista, optimistista ja yhteistyöhaluista asioiden käsittelyä. "Miehisin" profiili taas olisi traaginen satiiri, jolle on ominaista kyyninen ja kärjistävä suhtautumistapa.

TAULUKKO 12.5. *Kertomukselliset profiilit toimijan sukupuolen mukaan.*

	Mies	Nainen	Yhteensä	
	%	%	%	N
Koominen romanssi	17	20	18	236
Kärkevä romanssi	8	9	9	114
Neutraali romanssi	35	39	36	474
Traaginen romanssi	18	15	17	226
<i>Romanssit yhteensä</i>	<i>79</i>	<i>84</i>	<i>80</i>	<i>1050</i>
Traaginen satiiri	10	5	9	113
Neutraali satiiri	7	4	7	87
Kärkevä satiiri	2	3	3	34
Koominen satiiri	2	4	2	31
<i>Satiirit yhteensä</i>	<i>21</i>	<i>16</i>	<i>20</i>	<i>265</i>
Kaikki (%)	100	100	100	
Kaikki (N)	1020	295	1315	1315

Vaikka erot sukupuolten välillä ovat selviä, ne ovat kuitenkin vain painotuseroja. Molempien sukupuolten yleislinja on sama: romansseja on enemmän kuin satiireja, ja yleisin profiili on neutraali romanssi. Tulos ei myöskään sano sitä eikä tätä miesten tai naisten asenteista budjettikeskustelussa, vaan se pikemminkin kuvaa, millaisessa kertomuksellisessa kontekstissa budjettijournalismi esittää miehiä ja naisia. Toisaalta tulos ei myöskään todista, etteikö asenteissa voisi olla juuri tämänkaltaista eroavaisuutta. Lisävalaistusta tähän voi saada vertaamalla yleisönosastokirjoittajien ja muiden lehden ulkopuolisten mielipidekirjoittajien kertomuksellisia profiileja sukupuolittain. Mielipidekirjoittajien kohdallahan lehti vaikuttaa kertomukselliseen profiiliin mahdollisimman vähän.

TAULUKKO 12.6. *Kertomukselliset profiilit mielipidekirjoittajan sukupuolen mukaan.*

	Mies	Nainen	Yhteensä	
	%	%	%	N
Koominen romanssi	11	14	11	18
Kärkevä romanssi	2	5	3	5
Neutraali romanssi	25	24	25	39
Traaginen romanssi	17	32	20	32
<i>Romanssit yhteensä</i>	55	76	59	94
Traaginen satiiri	28	11	24	38
Neutraali satiiri	13	8	12	19
Kärkevä satiiri	2	5	3	5
Koominen satiiri	2	0	1	2
<i>Satiirit yhteensä</i>	45	24	41	64
Kaikki (%)	100	100	100	
Kaikki (N)	121	37	158	158

Ehkä sukupuolten väliset erot kertomuksellisissa profiileissa liittyvät sittenkin paitsi journalismin esityskonventioihin myös eri sukupuolille luonteenomaiseen tapaan hakeutua julkisuuteen. Ainakin ironisuus tuntuisi olevan selvästi tyypillisempää miehille kuin naisille. Myös traaginen satiiri painottuu mielipidekirjoittajilla entistäkin selvemmin miehille. Vastaavasti naisiksi epäilty koominen romanssi on tyypillisempi naiskirjoittajilla. Ristiriitaista edellisen tarkastelun kanssa on kuitenkin se, että traaginen romanssi korostuu nyt naiskirjoittajilla mieskirjoittajia enemmän. Useimmin kyse on jutuista, joissa naiskirjoittaja pessimistisesti ja kärjistävästi kuvaa jonkin ahdinkoon joutuneen ryhmän tai yksilön tilannetta. Varsinkin naiskirjoittajien osalta tulosten yleistettävyyttä heikentää kirjoitusten pieni määrä.

12.7. Ironistit ja ironian kohteet

Mikäli jutussa esitetään ironisia vihjeitä, on olennaista, millaisissa ironisissa rooleissa ironisen viestintätilanteen osapuolet ovat. Tavallisimmin ehkä ajatellaan, että journalistisessa ironiassa toimittajat irvailevat poliitikkoja. Asia ei kuitenkaan ole näin yksioikoinen. Ironisia suhteita muodostuu myös jutuissa esiintyvien toimijoiden välille. Ironisesta viestintätilanteesta voi erottaa seuraavat roolit:²⁴²

²⁴² Ks. Renvall & Reunanen 1998 ja luku 12.3 edellä.

A ironisoi B:tä C:lle D:n sitä huomaamatta.

Tarkastelen tässä ainoastaan ironisteja (A) ja ironian kohteita (B). Jätän ironian oivaltavan (C) ja naiivin (D) yleisön tarkastelusta pois, koska ironisten yleisöjen määrällinen erittely olisi ollut liian monitulkintaista. Seuraavat taulukoinnit perustuvat koodaukseen, jossa kullekin toimijalle on merkitty enintään kolme kohdetta, joita tämä ironisoi.²⁴³ Luokittelin kertojat samalla tavoin kuin varsinaiset toimijatkin, eli merkitsin kertojalle ainoastaan sen omassa nimissään tekemät ironisuusvihjeet.²⁴⁴ Tarkastelen toimijoiden ironisia rooleja ensin taustaryhmän ja sitten sukupuolen mukaan.

TAULUKKO 12.7. *Toimijoiden toisiinsa kohdistama ironia taustaryhmittäin.*

	Kohteet										Kohdistajana Toimijoita	Kohdistajana %
	Hallitus	Politiikka	Hallinto	Viestimet	Kansalaiset	Ay-liike	Elink. elämä	Epämäär.	Ei kohdetta	Kohdistuksista		
	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	%
Kohdistajat												
Kertoja	94	56	7	7	6	8	5	5	2	190	811	23
Hallitus	8	8	1	0	1	1	0	2	1	22	1492	1
Politiikka	18	12	0	2	1	0	1	2	2	38	898	4
Hallinto	4	0	2	0	0	0	0	0	0	6	432	1
Viestimet	26	6	2	0	5	0	0	1	0	40	170	24
Kansal.	35	12	7	1	5	2	1	6	5	74	399	19
Ay-liike	3	0	0	0	0	1	0	1	0	5	153	3
Elink.el.	1	2	1	0	1	0	0	0	0	5	132	4
Epämäär.	3	0	0	0	0	0	0	0	0	3	212	1
Kohteena (N)	192	96	20	10	19	12	7	17	10	383		
Toimijoita	1492	898	432	170	399	153	132	212		3888	4699	8
Kohteena (%)	13	11	5	6	5	8	5	8		10		

²⁴³ Havaintoyksikkönä on siis ironistin ja kohteena olevan toimijan muodostama pari. Kaikkiaan tällaisia pareja oli aineistossa 373 sekä lisäksi 10 ironistia, joiden ironia ei kohdistunut toiseen budjettitoimijaan. Kohdistaja-kohde -parien kokonaismäärä on pienempi kuin kertomuksellisten satiiriprofiilien määrä 619, koska profiilierittelyssä havaintoyksikkönä oli toimijaparin sijasta yksittäinen, joko ironiaa kohdistava tai ironian kohteena oleva toimija.

²⁴⁴ Koodauksen perusteet on esitetty liitteessä 1 ja reliabiliteettitarkastuksen tulokset liitteessä 2.

Budjettijuttujen systemaattisen erittelyn perusteella näyttää siltä, että journalistinen ironia on tyypillisimmin juuri sellaista, kuin sen yleensä ajatellaan olevankin: tavallisimmin toimittajat ironisoivat poliitikkoja. Luokituksessa toimittaja käyttää joko kertojaääntä, tai sitten hän esiintyy toimijana viestimet-ryhmässä. Pelkästään toimittajien tilin journalistista ironiaa ei kuitenkaan voi panna. Myös kansalaistoimijat esiintyvät usein ironisteina. Ironian kohteena eri toimijaryhmät ovat tasaisemmin mutta hallitus ja muut poliitikot kuitenkin selvästi muita useammin.

Ironiassa toistuu sama asetelma kuin strategisuusvihjeissä ja kohdistamisessa yleensäkin: kansalaisyhteiskuntaa lähellä olevat toimijat esittävät näkemyksiään järjestelmätoimijoista.²⁴⁵ Toisaalta muunlaisiakin asetelmia jutuissa on. Esimerkiksi poliitikot ironisoivat melko usein hallitusta ja toisia poliitikkoja. Järjestelmätoimijat sen sijaan eivät ironisoi kansalaisyhteiskuntaa lähellä olevia toimijoita juuri lainkaan. Viestimet ovat ironian kohteena vain kymmenen kertaa ja kansalaiset yhdeksäntoista. Hallitustoimija ironisoi kansalaisia kerran, viestimiä ei kertaakaan. Muut politiikan toimijat ironisoivat viestimiä kahdesti ja kansalaisia kerran.

TAULUKKO 12.8. *Ironistit lehdittäin ja toimijaryhmittäin.*

	HS	IL	DN	AF	Kaikki	
	%	%	%	%	%	N
Kertoja	36	44	55	42	44	124
Hallitus	3	11	2	0	6	17
Politiikka	20	13	6	0	12	33
Hallinto	5	0	1	0	2	6
Viestimet	10	19	8	2	10	27
Kansalaiset	13	7	19	51	22	61
Ay-liike	2	0	0	2	1	4
Elink. el.	1	0	5	0	2	5
Epämäär.	1	2	1	0	1	3
Kaikki (%)	100	100	100	100	100	
Kaikki (N)	87	54	86	53	280	280

Hallituksen ja politiikan edustajat ovat suomalaislehdissä useammin ironisteja kuin ruotsalaislehdissä. Dagens Nyheterissä taas ironistina on muita useammin kertoja ja Aftonbladetissa kansalaiset. Iltalehdessä hallituksen edustajat käyttävät ironiaa useammin kuin Helsingin Sanomissa. HS:ssa iro-

²⁴⁵ Ks. luvut 8 ja 10.4

nistit ovat yleensä muita poliitikkoja. Erot ironistien taustaryhmissä tuovat jälleen esiin, kuinka suomalaislehdet antavat ruotsalaislehtiä enemmän tilaa poliitikkojen keskinäiselle, usein strategisuus- ja ironiavihjeitä sisältävälle sananvaihdon. Ruotsalaislehdissä taas tyypillisemmin kansalaiset ja lehdet itse kommentoivat poliittisen eliitin toimintaa. Viestinten edustajien suurempi osuus ironisteista suomalaislehdissä johtuu pilapiirroksista. Ruotsalaislehdissä budjettiaiheisia pilapiirroksia ei juuri julkaistu.

Ironisuusvihjeiden kohteissa (taulukko 12.9.) ei lehtien kesken ollut juuri eroja, vaan kaikissa lehdissä ironia kohdistui lähinnä hallitukseen ja muihin poliittikkoihin. Ruotsalaislehdet erosivat kuitenkin suomalaisista siinä, että muutaman kerran ironisoitiin myös ay-liikkeen edustajaa. Tämä johtui tietysti siitä, että ay-liike oli ruotsalaisissa budjettiaihelmissä selvästi olennaisemmassa osassa kuin suomalaisaihelmissä. AF:ssa ironia kohdistui vielä muita lehtiä enemmän hallitukseen ja sen edustajiin. Muita politiikan toimijoita ironisoitiin AF:ssa muita lehtiä vähemmän. AF:ssa ironisoitiin muutaman kerran myös tiedotusvälineen edustajaa. Pari kertaa AF piikitteli pääkirjoitussivullaan Dagens Nyheteriä, kerran AF:n Lena Mellin ironisoi taloustoimittajia ylipäättään. HS:ssa kansalaiset olivat ironian kohteena hie- man muita lehtiä useammin. Tällöin tavallisin ironian kohde oli pilapiirroksessa esitetty veronmaksaja.

TAULUKKO 12.9. *Ironian kohteet lehdittäin ja toimijaryhmittäin.*

	HS	IL	DN	AF	Kaikki	
	%	%	%	%	%	N
Hallitus	48	49	50	65	52	184
Politiikka	27	35	28	10	26	92
Hallinto	7	6	6	3	6	20
Viestimet	1	0	2	8	2	8
Kansalaiset	9	4	2	5	5	18
Ay-liike	0	0	6	5	3	10
Elink. el.	2	1	2	3	2	7
Epämäär.	7	6	4	2	5	17
Kaikki (%)	100	100	100	100	100	
Kaikki (N)	107	72	114	63	356	356

Ironisuusvihjeiden esittäjien ja niiden kohteiden selvän taustaryhmittäisen eriytymisen voi tulkita myönteisesti niin, että kansalaisyhteiskunnan toimijat kyseenalaistavat järjestelmätoimijoiden ehkä vaihtoehdottomina esittä-

miä katsomuksia ja tuovat näin julkisuuteen moninäkökulmaisuutta sekä kriittisyyttä virallisia totuuksia kohtaan. Kielteisesti tulkiten kyse voisi olla viestinten ja kansalaisten kyynisestä, vieraantuneesta ja vieraannuttavasta asennoitumisesta poliitikkoja ja hallitusta kohtaan. Pahimmillaan päättäjiin kohdistuva ironia olisi rutiininomaista nälvimistä, joka tilanteiden mahdollisuuksia tunnistamatta kutsuisi yleisöä seuraamaan kyynisesti sivusta toivottomiksi kuvattuja tilanteita. Taulukon 12.7 jakaumien perusteella on mahdollon sanoa, kumpi tulkinta osuu paremmin oikeaan. Kielteistä tulkintaa tukee se, että ironia on huomattavasti useammin traagista kuin koomista.²⁴⁶ Ironisuutta olisi kuitenkin tutkittava kontekstuaalisesti kulloisissakin tilanteissa, jotta sen rutiininomaisuutta tai oivaltavuutta voisi arvioida. Yritän tehdä tällaisia kontekstuaalisia arvioita luvun 13 aiheanalyysissä.

Jo edellä havaittiin, että miehet edustavat selvästi naisia useammin satiirisia profiileja. Kertomuksellinen profiili ei kuitenkaan vielä kerro, millaisessa ironisessa roolissa toimija on. Ironinen rooli käy ilmi vasta, kun katsotaan kuka ironisoi ketä. Taulukossa 12.10 on miesten ja naisten lisäksi luokiteltu myös kertojat sekä muut "sukupuolettomat" tahot eli lähinnä erilaiset ryhmät ja instituutiot, kuten "sosiaalidemokraatit", "hallitus" tai "Veronmaksajain keskusliitto".

TAULUKKO 12.10. *Toimijoiden toisiinsa kohdistama ironia sukupuolen mukaan.*

	Kohteet						
	Mies N	Nainen N	Ei sukupuolta N	Ei kohdetta N	Kohdistuksia N	Toimijoita N	Kohdistajana %
Kohdistajat							
Kertoja	65	21	102	2	190	811	23
Mies	53	5	66	6	130	1020	13
Nainen	4	4	12	1	21	295	7
Ei sukupuolta	14	3	24	1	42	2573	2
Kohteena (N)	136	33	204	10	383		
Toimijoita (N)	1020	295	2573		3888	4699	8
Kohteena (%)	13	11	8		10		

²⁴⁶ Ks. taulukko 12.5.

Miehet ovat lähes tarkalleen yhtä usein ironisteina ja ironian kohteina, kun naiset ovat selvästi useammin ironian kohteena kuin ironisteina. Tosin ironian kohteenakin naiset ovat paljon harvemmin kuin miehet. Ehkä kiinnostavin ilmiö sukupuolten välisessä ironiassa on se, että miehet ironisoivat selvästi useammin toisia miehiä kuin naisia. Kun kaikkiaan miehet ovat ironian kohteena neljä kertaa niin usein kuin naiset (136:33), miesten ironisoinnin kohteena miehet ovat kymmenen kertaa niin usein kuin naiset (53:5). Naiset taas ironisoivat yhtä usein miehiä ja naisia (4:4), joskaan tätä suhdetta ei voi tapausten pienen määrän takia pitää yleistettävänä.

12.8. Vertailevaa yhteenvetoa

Tarkastelin budjettijuttujen ironisuutta ja kertomuksen sävyä lähtien oletuksesta, että poliittiselle kulttuurille olisi eduksi, jos julkisessa keskustelussa esitettäisiin kulloiseenkin tilanteeseen sopivasti sekä traagisia, koomisia, ironisia että romanttisia puheenvuoroja. Tällainen kertomuksellinen monimuotoisuus tukee nähdäkseni Jacobsin ja Smithin (1997) luettelemia poliittisen kulttuurin tehtäviä: intersubjektiivisuutta, solidaarisuutta, refleksiivisyyttä ja suvaitsevaisuutta.

Tyypittelin budjettijuttujen toimijat ironisuutta sekä kertomuksen sävyä koskevan koodauksen ja *Latent Class Analysis* -menetelmän avulla kahdeksaan kertomukselliseen profiiliin, joiden osuuksia vertasin tutkittavina olleiden lehtien sekä toimijoiden taustaryhmien suhteen. Katsoin ironisuus – romanttisuus ja traagisuus – koomisuus -ulottuvuuksien muodostaman kentän kulmiin sijoittuvien profiilien edustavan poliittisen kulttuurin "perusasenteita", joiden välille budjettijulkisuuden toimijat sijoittuvat. Kutsuin koomisen romanssin asennetta "luottavaisuudeksi" ja sen vastakohtan, traagisen satiirin, asennetta "kyynisyydeksi". Traagisen romanssin asennetta kutsuin "katkeruudeksi" ja sen vastakohtan, koomisen satiirin, asennetta "kepeydeksi".

Voisi ajatella, että julkinen elämä olisi vireintä ja rakentavinta luottavaisuuden hallitsemassa poliittisessa kulttuurissa, jossa koomiselle ominainen optimistisuus ja suvaitsevaisuus kutsuisi kansalaisia tuomaan esiin kulloinkin puheena olevaan asiaan liittyviä näkökohtia. Luottavainen asenne on kuitenkin riskialtis, koska puheena olevan asian hallitsemattomuus sekä siihen liittyvät ristiriidat ja valtasuhteet peittyvät helposti näkyvistä. Toimija voi joutua ironiseen tilanteeseen kykenemättä ilmaisemaan ironiaa sanallisesti.

Yksi ratkaisu tähän julkisen osallistumisen ongelmaan voisi olla koomiselle satiirille ominainen kepeys. Siinä luottavaisuutta ja optimismia kevennettäisiin ironialla ajautumatta kuitenkaan traagisen satiirin kyynisyyteen. Kepeyden avulla voitaisiin julkisen osallistumisen riskejä ehkä vähentää siten, että puheena olevaan asiaan samalla suhtauduttaisiin vakavasti ja keskustelun toisiin osapuoliin kunnioittavasti. Teoreettisesta lupaavuudesta huolimatta kepeä koominen satiiri oli budjettijutuissa harvinainen profiili. Sitä edusti 77 toimijaa, kun kyynisempää traagista satiiria edustavia toimijoita oli 262.

Luottavaisuutta ilmentävää koomista romanssia oli melkein tarkalleen yhtä paljon kuin katkeruutta ilmentävää traagista romanssia. Voisi ajatella, että luottavaisuutta pitäisi olla selvästi katkeruutta enemmän, koska katkeruus tuskin ainakaan elävöittää julkista keskustelua. Katson kuitenkin, että katkeruuskin on monesti journalismissa paikallaan, kunhan se ei ala hallita keskustelua – eikä tämä ollut budjettikeskustelussa vielä lähellä. Jos kertomuksellisten profiilien painotuksissa jotain pitäisi muuttaa, niin koomisen satiirin kepeyttä voisi ehkä viljellä nykyistä enemmän. Se toisi vastapainoa niin traagisen satiirin kyynisyydelle, traagisen romanssin katkeruudelle kuin koomisen romanssin luottavaisuudellekin.

Kertomuksellisten profiilien jakaumien erot lehtien välillä tukevat jo edellisten lukujen antamaa kuvaa, että Helsingin Sanomien budjettijournalismi on muita lehtiä neutraalimpaa ja vähäeleisempää. HS:n journalismissa eivät korostuneet enempää koomiset (luottavaisuus, kepeys) kuin traagisetkaan (katkeruus, kyynisyys) profiilit. Molemmat suomalaiset lehdet erosivat kuitenkin ruotsalaisista kärkevän profiilin suuremman osuuden takia. Kärkevässä profiilissa optimistisuus yhdistyy ristiriitojen kärjistämiseen, mikä on tavallista kiistakehykseen nojaavissa jutuissa.

Iltapäivälehdet suosivat päivälehtiä enemmän satiiereja. Tämä liittyy iltapäivälehtien populaariin luonteeseen. Populaarille on ominaista ironinen leikkitelevyys, moninäkökulmaisuus ja virallisten diskurssien horjuttaminen. Myös traaginen romanssi osoittautui iltapäivälehdissä huomattavasti tavallisemmaksi kuin päivälehdissä. Traagisessa romanssissa tyypillisesti korostuu yksittäisen kansalaisen ja valtakoneiston vastakkainasettelu: valtakoneisto polkee kansalaisen oikeuksia ilman että tämä pystyisi niitä menestyksellisesti puolustamaan.

Viestinten ja kansalaisten profiilit painottuivat selvästi muita enemmän satiiireihin. Satiireihin liittyvissä ironisissa viestintätilanteissa viestimet ja kansalaiset myös ylivoimaisesti useimmin toimivat ironisteina ja vain harvoin ironian uhreina. Uhreja taas olivat tavallisimmin hallitustoimijat ja muut poliitikot. Tässä toistui sama asetelma kuin strategisuusvihjeissä ja

kohdistamisessa yleensäkin: kansalaisyhteiskuntaa lähellä olevat toimijat kommentoivat järjestelmätoimijoita – usein näitä horjuttaen. Sen sijaan järjestelmätoimijat kommentoivat kansalaisyhteiskunnan toimijoita vain harvoin. Ironiaa hallitustoimijat ja poliitikot eivät kohdistaneet kansalais-toimijoihin juuri lainkaan. Suomalaislehdet erosivat kuitenkin ruotsalaisista siinä, että poliittisen eliitin edustajat viljelivät ironiaa keskenään. Tässä tuli esiin se jo strategisuusvihjeiden yhteydessä tehty havainto, että suomalaislehdet antoivat ruotsalaislehtiä enemmän tilaa poliitikkojen keskinäiselle, usein strategisuus- ja ironiavihjeitä sisältävälle sananvaihdon.

Esitin ironisuusvihjeiden esittäjien ja niiden kohteiden voimakkaalle taustaryhmittäiselle eriytymiselle kaksi erilaista tulkintaa. Myönteisesti tulkiten kansalaisyhteiskunnan toimijoiden voi nähdä kyseenalaistavan järjestelmätoimijoiden ehkä vaihtoehdottomina esittämiä käsityksiä ja tuovan näin julkisuuteen moninäkökulmaisuutta sekä kriittisyyttä virallisia totuuksia kohtaan. Kielteisen tulkinnan mukaan kyse taas olisi viestinten ja kansalaisten kyynisestä ja vieraannuttavasta asennoitumisesta politiikkoja ja hallitusta kohtaan. Pelkkien jakaumien perusteella on mahdoton sanoa, kumpi tulkinta osuu paremmin kohdalleen. Kertomuksellisia profiileja ja ironisen viestintätilanteen rooleja on tulkittava kontekstuaalisesti. Teen tällaisia tulkintoja luvun 13 aihe-lylyseissä.

Sukupuolten kertomuksellisissa profiileissa oli kaksi kiinnostavaa eroa. Miesten profiilit olivat huomattavasti useammin satiireja kuin naisten, ja naisten profiilit olivat tyypillisemmin koomisia kuin miesten. Profiilijakau-
mien perusteella voisi väittää, että "naisisin" kertomuksellinen profiili olisi koominen romanssi, jolle on ominaista optimistisuus, lievennävyys ja luottavaisuus. "Miehisin" profiili olisi vastaavasti kyyninen ja ristiriitoja kärjistävä traaginen satiiri. Sukupuolten ironiarooleissa kiinnostava yksityiskohta oli myös se, että miesironistit kohdistivat ironian tyypillisesti toiseen mieheen ja välttivät ironisoimasta naisia. Niissä harvoissa tapauksissa, kun naiset esiintyivät ironisteina, heidän kohteenaan oli yhtä usein mies kuin nainen.

13. Tuloveronkevennysten ja budjettiyhteistyön aiheimat: ironia ja kertomuksen sävy

Tarkastelin edellä budjettikirjoittelun ironisuutta ja kertomuksen sävyä koko aineistoon nojaavien määrällisten analyysien ja niitä havainnollistavien esimerkkien avulla. Tässä luvussa käsittelen näitä samoja kysymyksiä laadullisesti kahden esimerkkiaihelman avulla. Ensimmäinen aiheima muodostui suomalaislehdissä tuloverojen kevennyksistä käydystä keskustelusta ja toinen ruotsalaislehdissä käydystä, puolueiden budjettiyhteistyötä koskevasta keskustelusta. Tarkoitan aiheimalla tiettyyn teemaan liittyvien, ajallisesti toisiaan seuraavien puheenvuorojen ketjua.²⁴⁷ Aiheimassa tarkasteltavina eivät ole pelkästään keskustelua jäsentävät kehukset, kuten hanke-, kiistaongelma- ja poliittisen pelin kehys, vaan ennen muuta toimijoiden vuoro-vaikutus näiden kehysten puitteissa.

Suomalainen tuloveronkevennysten aiheima ja ruotsalainen budjettiyhteistyön aiheima muistuttavat toisiaan siinä, että niissä molemmissa keskeisiä toimijoita ovat poliittiset puolueet ja poliitikot. Jutuissa tukeuduttiin usein poliittisen pelin kehukseen ja kiistakehukseen, ja kiistat olivat myös päähallituspuolueiden sisäisiä. Suomalaisessa tuloveronkevennyksen aiheimassa kiisteltiin erityisesti veronkevennysten kohdentamisesta eri tuloryhmille. Jotkut sosiaalidemokraatit, samoin kuin pääosa oppositiosta, olisivat halunneet kevennysten painottuvan enemmän pienituloisille. Ruotsissa taas osa sosiaalidemokraateista katsoi demarihallituksen keskustayhteistyön vievän hallituksen politiikkaa liiaksi porvarilliseen suuntaan.

Journalismin ironisuutta ja kertomuksellisia profiileja on kiinnostava tarkastella tällaisten selvästi "puoluepoliittisten" aiheimien yhteydessä, koska näin journalistisen ironisoinnin, deironisoinnin ja kertomuksellisten sävyjen panos poliittiselle kulttuurille tulee ehkä selvimmin esiin. Kun juttujen kohteena ovat poliitikot, voidaan katsoa, haastaako journalistinen ironia hallituksen ja poliitikkojen "viralliset totuudet" vaihtoehtoisilla näkökulmilla, vai kertooko se rutiinomaisesti yhä uudestaan sen, "minkä kaikki tietävät", esimerkiksi ettei poliitikkoihin ole luottamista. "Puoluepoliittisten" aiheimien yhteydessä myös kertomukselliset profiilit liittyvät mahdollisimman

---

²⁴⁷ Ks. luku 7.1.

selvästi poliittisen journalismin ammattikulttuuriin. Poliitikan toimittajathan ovat katsoneet ammattitaitonsa olevan paljolti kykyä tulkita puoluepoliittisten toimijoiden puheita ja tekoja ja kertoa lukijoille "mitä politiikko todella tarkoittaa", koska poliitikot itse kaunistelevat asioita eivätkä kerro "koko totuutta" (Aula 1992, 13). Tässä yhteydessä toimittaja voi käyttää ironiaa epäilytellen pelaamiseen eli lähteen kommunikatiivisena esittämän puheen osoittamiseen strategiseksi.²⁴⁸

13.1. Tuloveronkevennyksen aihealue suomalaislehdissä

Suomen budjettisyksyn 1996 tärkein yksittäinen budjettiteema oli tuloveron keventäminen. Hallitus oli ohjelmassaan sitoutunut tietyn suuruisiin kevennyksiin, ja kesän aikana oli vaadittu tätä suurempiakin kevennyksiä. Veronkevennysvaatimuksia perusteltiin paitsi veroasteen sinänsä kohtuuttomalla korkeudella myös kevennyksen mahdollisilla suotuisilla vaikutuksilla työllisyyteen ja talouden elpymiseen.

Hallitus oli omaksunut supistavan talouspoliittisen linjan: julkisen sektorin osuutta taloudesta pyrittiin pienentämään budjettisäästöin ja veronkevennyksin. Veronkevennyksiä pidettiin myös taloutta elvyttävänä, koska niiden katsottiin tekevän työntekoa kannattavammaksi ja lisäävän kansalaisten mahdollisuuksia kuluttaa. Veronkevennyskeskustelun tärkeimmät kiistat koskivat ensinnäkin sitä, voidaanko tuloveroja keventää suunniteltua enemmän ja millaisin menoleikkauksin budjetti näiltä osin katettaisiin. Toinen keskeinen kiista koski tuloveronkevennyksen kohdennusta. Erityisesti oppositio, mutta myös osa hallituksen vasemmistopuolueiden kansanedustajista, olisi suunnannut kevennykset selvemmin pienituloisille.

Tuloverokeskustelua käytiin koko tutkimusjakson ajan. Erityisesti aihe oli esillä puolueiden kesäkokouksissa budjettiriihen alla. Tuloveroratkaisuja kommentoitiin myös hallituksen budjettiesityksen valmistuttua. Tuloveronkevennyksen aihealueeseen viitattiin yli kolmanneksessa lehtien budjettijutuista.

13.1.1. Iltalehti politikoi veronalennusten puolesta satiireilla ja kärkeväällä romanssilla

Tarkastelemanen jakso alkaa valtiovarainministeriön budjettiesityksen viimeistelystä heinäkuun puolessa välissä. Iltalehti kommentoi VM:n esityksen kaksipäiväistä loppuristusta kahdessa pääkirjoituksessa ja kahdessa pilapiirroksessa, jotka kaikki keskittyivät veronkevennyksiin. Budjettiesityksen

---

²⁴⁸ Ks. luvut 3.3 ja 10.

valmistuttua IL julkaisi finanssioikeuden professorin Kari S. Tikan haastattelun, jossa tämä piti veronalennuksia riittämättöminä. VM tai ministerit itse eivät juuri päässeet IL:ssä ääneen. Helsingin Sanomat puolestaan julkaisi VM:n työn etenemisestä ja budjettiesityksen valmistumisesta kaksi uutista sekä yhden pääkirjoituksen. HS:nkin jutuissa käsiteltiin tuloveronkevennyksiä, mutta kärjessä olivat budjettileikkaukset ja valtionvelka. Toimijoista pääosissa olivat valtiovarainministeri Sauli Niinistö ja budjettipäällikkö Erkki Virtanen.

HS käsitteli tuloveronkevennystä VM:n budjettiesityksen yhteydessä enimmäkseen neutraalina romanssina. Ironiaa ei käytetty, eikä sävy ollut enempää traaginen kuin koominenkaan. Uutisissa HS lähinnä totesi, että valtiovarainministeriö piti kiinni jo aiemmin sovituista tuloveronalennuksista eikä myöntynyt vaadittuihin lisäkevennyksiin:

Useissa kesän puheenvuoroissa on vaadittu tuloverokevennyksen alentamista ensi vuoden budjetissa. Niinistö ei ole näille ajatuksille lämmennyt. (HS 17.7.)

Budjettiesitys ei sisällä lisäsäästöjen lisäksi mitään yllätyksiä. Verojen alennuksia ei ole luvassa yli jo sovittujen alennusten, joiden arvo on Niinistön mukaan noin kolme miljardia markkaa.

Veroasteikkoon tehdään jo aiemmin sovittu 0,8 prosentin alennus. Lisäksi asteikkoon tehdään kahden prosentin inflaatiotarkistus. (HS 18.7.)

HS jatkoi asialinjalla myös pääkirjoituksessa:

Ensi vuoden veronkevennysten yhteisvaikutus jää kolmeen miljardiin markkaan. Summa on vaatimaton, kun siihen sisältyy myös inflaatiotarkistus, joka ei ole veronkevennys vaan keino estää verotuksen kiristyminen. Keskipalkkaiselle on luvassa ensi vuonna noin 80 markkaa enemmän käteen kuukaudessa kuin tänä vuonna. Sillä tuskin elvytetään kotimarkkinoita. (HS 19.7.)

IL tarkasteli valtiovarainministeriön esitystä huomattavasti HS:a satiirisemmin:

Kaikesta näkee EU- ja kunnallisvaalien lähenevän. Eräät sosiaalidemokraatit ovat hämänneet Kokoomusta vaatimalla kunnan veronalennuksia ikään kuin se ei olisi porvarien perinteinen pääteema. (Kokoomuksen ensimmäisessä ohjelmassa 1918 vaadittiin kylläkin progressiivisen tuloverotuksen käyttöön ottamista. Tämän tavoitteensa puolue on saanut läpi enemmän kuin hyvin). (IL 15.7.)

Katkelmassa kokoomus on sekä kertojan että sosiaalidemokraattien ironian kohteena. Katkelma on neutraali satiiri, koska sävy ei ole enempää koominen kuin traaginenkaan. Jutussa pilaillaan kokoomuksen kustannuksella,

mutta pääkirjoitus tuntuu kuitenkin aidosti ajavan veronkevennyksiä, ja vaikkeivät kevennykset juuri nyt vaikuta riittävän suurilta, oikeaan suuntaan ollaan kuitenkin menossa. Tämä sävy tulee hyvin esiin Niinistöä esittävän kuvan kuvatekstissä:

Budjettia kootessaan Sauli Niinistön on vartioitava valtion kassa-arkkua. Vielä tärkeämpää on silti vauhdittaa toimeliaisuutta ja innostaa työllistämään. Tarvitaan veronalennuksia ja menojen leikkaamista. (IL 15.7.)

IL:n satiiri taittuu traagiseksi jutussa, jossa kyseltiin säästöjen kannattajien perään:

Säästöpuolue kituu

Siinä missä Suomen suosituin puolue on Veropuolue, niin Säästöpuolueen kannattajien määrä jää alle uutiskynnyksen.

Kassanvartija Sauli Niinistö on toppuutellut innokkaita veronalentajia huomauttamalla, että veroale vaatii uusia säästöjä. Leikkauskohteita ja halukkaita säästäjiä julkisuuteen ei ole kuitenkaan ilmaantunut. Viimeksi oppositiomies Esko Ahokin esitti, että veroja voidaan alentaa ilman lisäsäästöjä. (IL 16.7.)

Juttua leimaa pessimistisyys järkevän talouspolitiikan mahdollisuutta kohtaan. Kertojan ironia kohdistuu innokkaisiin veronalentajiin ja Esko Ahoon, jotka joko naiivisti tai seurauksista piittaamatta kuvittelevat, että veroja voitaisiin alentaa ilman vastaavia leikkauksia. Juttu on traaginen, koska säästöjen vastustuksen takia veroja ei voida keventää, vaikka verojen alentaminen olisi järkevää. Jutusta käy selvästi ilmi IL:n supistava budjettipoliittinen linja. Olennaista ei ole elvytys tai säästäminen, vaan julkisen sektorin osuuden pienentäminen kansantaloudessa.²⁴⁹ Pääkirjoituksessa lehti kiteyttää linjansa selvästi:

Niinistö onkin oikeassa siinä, että uusiin veronalennuksiin tarvitaan uusi "Liisan lista". Rakenteellisestikin hyvinvointipalvelut ovat jo liian raskaat kantaa; ne on käytävä ennakkoluulottomasti läpi. Tämä ei suju hetkessä, mutta on alettava heti. Valmisteluja on jo tehty aika lailla. (IL 15.7.)

Yllä lainatussa katkelmassa pääkirjoitus on muuttunut neutraalista satiirista koomiseksi romanssiksi. Lehti liittoutuu Niinistön kanssa uudistusprojektiin, jossa liian raskaita hyvinvointipalveluja aletaan ennakkoluulottomasti purkaa. Neljä päivää myöhemmin julkaistussa pääkirjoituksessa IL:n linja on sama, mutta nyt juttua hallitsee kärkevä romanssi. Lehti ei liittoudu VM:n kanssa, vaan kritisoi tätä liian pienistä veronkevennyksistä. Kerto-

²⁴⁹ Budjettipoliitiikan linjoista ks. edellä luvut 4.3 ja 6.4.2.

muksen sävy on samanaikaisesti optimistinen ja kärjistävä. Ironiaa ei nyt käytetä:

Veroalen kaatuminen pakottaa ihmettelemään, miksi sittenkään ei löytynyt valmiutta tuntuvimpiin alennuksiin, vaikka veronkevennysten tarpeesta vallitsee laaja konsensus. Nyt olisi tarvittu suurempaa uskallusta vauhdittaa kotimarkkinoita ja työllistämistä verojen kautta. Kädet on kuitenkin sidottu, jollei tehdä lisää menoleikkauksia. Syksyn vaalien alla siihen ei uskallettu.

...

Verokeskustelussa ei kannata antaa periksi, vaikka valtiovarainministeriö voitti ensimmäisen erän. Tuloverotusta on helpotettava lisää ja nopeamassa aikataulussa. Elokuun budjettiriihi ja hallituspuolueiden kesäkoko-ukset muodostavat seuraavan tilaisuuden korjata nyt tehtyjä päätöksiä.

(IL 19.7.)

Kärkevä romanssi lietsoo "taistelevaa poliittista asennetta". Poliittisen toiminnan mielekkyyteen uskotaan, oma linja on selvä ja vastustajakin tiedetään. Samana päivänä julkaistu professori Kari S. Tikan haastattelu jatkaa kärkevän romanttista taistelua samojen tavoitteiden puolesta:

**Veroprofessori Kari S. Tikka teila budjettiesityksen:
"Veroale on riittämätön" (IL 19.7.)**

Tikka moittii hallitusta siitä, ettei se käytä voimaperäisempiä verokeinoja työllisyyden parantamiseksi. Tikan mielestä tuloverotukseen tarvittaisiin usean vuoden alennusohjelma luomaan ostovoimaa ja luottamusta. Jutussa ei puututa lainkaan siihen, olisiko alennukset Tikan mielestä katettava lisävelalla vai määrärahalleikkauksilla. Ottaen huomioon missä määrin IL korosti alennuksia vastaavien säästöjen tärkeyttä pääkirjoituksissaan, olisi luullut Tikan säästöjä koskevan kannankin kiinnostavan.

IL ja HS käsittelivät VM:n budjettiesitystä varsin eri tavoin. HS suosi neutraalia romanssia ja kertoi valtiovarainministeriön pitäytyvän sovitussa veronkevennyksissä. Verotus ei ollut juttujen tärkein teema. IL sen sijaan suosi satiiria ja kärkevä romanssia ja asettui itse selvästi ajamaan suurempia veronkevennyksiä ja niitä vastaavia menoleikkauksia. HS:n näkökulma verokeskusteluun oli ulkopuolisempi. Se suosi enemmän uutisia ja katsoi politikointia ikään kuin sivusta. IL omaksui osallistuvamman roolin yhtäältä ironisoimalla niitä veronalentajia, jotka eivät olleet halukkaita vastaaviin säästöihin ja toisaalta ajamalla kärkevän romanssin keinoin budjettia supistavaa ja veroja alentavaa linjaansa niin pääkirjoituksessa kuin Kari S. Tikan haastattelussakin.

IL ei ironisoinut poliitikkoja summittaisesti vain koska "poliitikkoihin ei ole luottamista", vaan ironia palveli IL:n omaksumaa budjettipoliittista linjaa: kohteena olivat leikkauksia vastustavat veronalentajat. Sauli Niinistö välttyi IL:n ironialta. Hän vaati IL:n tavoin veronalennuksia vastaavia leikkauksia. IL liittoutui koomisen romanssin keinoin Niinistön kanssa leikkaamaan liian raskaita hyvinvointipalveluja jos kohta asetui kärkevän romanssin keinoin myös taistelemaan veronkevennyksiä pihtaavaa valtiovarainministeriötä vastaan.

13.1.2. Perustelluimmat argumentit esitettiin neutraalissa ja kärkevässä romanssissa

Valtiovarainministeriön budjettiesityksen valmistuttua keskusteluteemoina olivat lähinnä veronkevennysten vaikutus talouteen ja työllisyyteen sekä veronkevennysten vaatimat menoleikkaukset. Puheenvuoroja esitettiin sekä mielipide- että uutisjutuissa. Ole Lindell puuttui tuloverotukseen traagisen satiirin keinoin Iltalehden yleisönosastossa. Hän katsoi progressiivisen verotuksen pohjimmiltaan juontuvan moralismista, jonka mukaan kaikki varakkaat ovat pahoja:

Suomessa on tässä mielessä menty moraalisuudessa liian pitkälle. Suomi on kohta niin syvällä velkakierteessä, että poliitikot eivät enää keksi keinoja vajoamisen pysäyttämiseksi.

Kansaa vain lohdutellaan sillä, että uppoamisnopeus on hidastumassa.

Kaikesta tästä huolimatta eräs puolue on parasta aikaa tekemässä hallitukselle kysymystä veron lisäämiseksi. Eläköön verottajan moraal!

(IL 22.7.)

Lindellin ironian kohteina ovat verottaja ja poliitikot varsin yleisesti. Juttu korostaa kansan ja päättäjien vastakkainasettelua ja ehdottaa kyynistä suhtautumista tilanteeseen. Kirjoittaja tuntuu näkevän verotuksen talouden elpymisen esteenä, mutta tässä suhteessa argumentointi on epämääräistä. Yrjö Raivion (HS 31.7.) ja Heikki Vainiokankaan (HS 5.8.) yleisönosastokirjoitukset olivat samantapaisia traagisia satiireja:

Mutta tämä kaikkihan on vain hypoteettista. Budjettineuvottelut ovat hyvin näyttäneet missä mennään. Meno jatkuu ennallaan ja kaikki ovat tyytyväisiä?! Luulisi kaikille olevan selvää, että tämän maan ykkösongelma on työttömyys. Se ei valitettavasti vähene tulonsiirroilla, vaan uusilla työpaikoilla. Niitä taas ei nykyisellä verotuspolitiikalla synny. (HS 31.7.)

Valtiovarainministeri julmistelee säännöllisin väliajoin harmaalle taloudelle ja työttömyysturvasta aiheutuille menoille. Ne ovat pahin asia tässä yhteiskunnassa. Mutta ehkäpä harmaa talous tulee vielä kuriin, kun verotusta

ja veroluonteisia kansalaisen kuluja vieläkin kiristetään. Työväen ministereillä ei ole valtiovarainministerille mitään sanottavaa. Ei ole, eikä voi olla, sillä hehän ovat kokoomuksen puheenjohtajan kanssa samoilla linjoilla.

(HS 5.8.)

Juha Santalan kirjoitus Helsingin Sanomien yleisönosastossa oli huomattavasti Lindellin, Raivion ja Vainiokankaan juttuja argumentoivampi, ja toisin kuin mainitut kirjoittajat, Santala vastusti veronalennuksia. Hän kritisoi ammattiliittonsa Akavan veronalennusvaatimuksia kärkevän romanssin keinoin:

Olen akavalaisena täynnä keskusjärjestöni propagandaa hyvätuloisten verolennusten puolesta, joita lobataan kestävämmällä argumentein. Kommentoin muutamaa hyvin yleisesti hyväksyttyä totuutta työttömyydestä, taloudesta ja hyvätuloisten (n. 15 000 mk/kk/brt) veroalesta. (HS 23.7.)

Santala ottaa kommentoimansa väitteet vakavasti, mutta suhteellistaa niitä asiallisesti argumentoiden. Hänen mukaansa suurituloisten veronkevennykset eivät vähennä harmaata taloutta, joka on yleistä suhteellisen matalapalkkaisissa töissä. Korkea verotus on työllisyyden kannalta pikemminkin hyödyllistä, koska "...se kannustaa hyvätuloisia vähentämään työntekoa ja sitä kautta työn jakamiseen siten, että loputkin lahjakkuusreservistämme saataisiin mukaan kakkua kasvattamaan." Suurituloisten veroalen kansantaloutta elvyttävät vaikutuksetkaan eivät Santalan mukaan ole niin itsestään selviä kuin jos parannettaisiin huonotuloisten ostovoimaa: "Huonotuloisilla on taipumusta kuluttaa kaikki rahansa eikä säästää sitä niin kuin eräiden muiden on mahdollista tehdä." Santala ei myöskään vakuutu siitä, että korkea tuloverotus merkittävässä määrin karkottaisi huippukoulutettuja työntekijöitä alhaisemman verotuksen maihin, koska väite perustuu oletukseen, että ulkomailla riittää työvoiman kysyntää ja että tulot ja kulutus merkitsivät yksilölle kotimaata, kieltä ja sukulaisia enemmän.

Santalan Akavaan kohdistama kärkevyys olisi voinut provosoida Akavan johtoa tai veroalea kannattavia akavalaisia vastakirjoitukseen, mutta sel-laista ei ainakaan julkaistu. Muutenkaan Santalan juttuun ei reagoitu suoraan, jos kohta samoista teemoista keskusteltiin paljonkin. Erityisesti kiisteltiin veroalen jakautumisesta eri tuloryhmille.

HS:n uutisessa Teollisuuden ja työnantajien Jussi Mustonen puuttui sekä veronalennusten kohdistamiseen että niiden rahoittamiseen leikkauksin. Kohdistamista käsiteltäessä juttu oli neutraali satiiri, jossa kertoja ironisoi TT:a ja Mustosta ja Mustonen puolestaan vasemmistopoliitikkoja:

Teollisuustyönantajien tavoitteena on verotuksen "kokonaisprogressioasteen lieventäminen". Tämä tarkoittaa sitä, että hyvätuloisten veroja alennet-

taisiin enemmän kuin pienituloisten. Mustonen uskoo, että nykyistä kannustavampi verotus loisi uutta hyvinvointia, josta kaikki hyötyisivät.

Vasemmistopoliitikot ovat vaatineet veronalennuksien kohdistamista pienituloisille, koska silloin markat menisivät varmasti kulutukseen.

"Siellä se lisää kulutusta ja toisaalla sen pitäisi lisätä tuotantoa ja tuotavuutta. Jos tämä olisi pelkästään kysyntävetoinen talous, niin ei meidän tarvitsisi muuta kuin painaa lisää rahaa ja jakaa sitä helikopterilla Kaupporilla", Mustonen sanoo. (HS 27.7.)

Kertoja ironisoi lievästi työnantajia sitatoimalla näiden käyttämän ilmaisun ja selittämällä sen sitten omin sanoin. Ironiaa korostaa vielä kertojan muotoilun rinnastaminen Mustosen ilmauksiin "nykyistä kannustavampi verotus" ja "kaikki hyötyisivät". Kertoja tuntuisi ironian avulla osoittavan, että työnantajat yrittävät pestä mustaa valkoiseksi lupaamalla kaikkien hyötyvän ratkaisusta, josta tosiasiasa vain hyvätuloiset hyötyvät. Mustosen ajatuksen esittäminen vakavasti otettavana olisi synnyttänyt ironisen *tilanteen*, jossa lukijalle olisi ehdotettu naiivin yleisön asemaa. Katkelman *sanallinen* ironia purkaa tilanneironiaa ja tarjoaakin lukijalle oivaltavan yleisön asemaa.²⁵⁰

Kertojan käyttämä ironia dialogisoi työnantajien ajatuksen osoittamalla sen nurinkuruisuuden. Lukijasta riippuu, hyväksyykö hän tästä huolimatta työnantajien tavoitteen, hylkääkö hän sen asettumalla ironian oivaltavan yleisön asemaan, vai jääkö hän ironisen kaksoisvalotuksen ansiosta pohtimaan, kumpi totuus on todempi: työnantajien vai ironisen kertojan.

Katkelman keskeisessä kappaleessa kertoja kontekstoi TT:n ja Mustosen puheenvuoroja muistuttamalla "vasemmistopoliitikkojen" vaatimuksesta veronalennuksen kohdistamisesta pienituloisille. Viimeisessä kappaleessa Mustonen reagoi vasemmistopoliitikkojen vaatimukseen ironisoimalla näitä. Hän myöntää, että pienituloisille kohdistettuna veroale lisäisi enemmän kulutusta, mutta antaa ymmärtää, että pelkästään kulutuksen elvyttäminen olisi yhtä hölmöä kuin rahan jakaminen vastikkeetta. Lukija saa jälleen valita, lähtekö hän vasemmistopoliitikkojen kanssa jakamaan rahaa helikopterilla vai asettuuko Mustosen kanssa oivaltavana yleisönä nauramaan moiselle hölmöilylle. Kolmas vaihtoehto on pitää Mustosen ironista rinnastusta ontuvana yrityksenä puolustaa omaa kantaa, kun taloustieteelliset argumentit puhuisivat vasemmistopoliitikkojen kannan puolesta.

Tässä olisi ehkä jälleen tarvittu kertojan apua. Mustoselta olisi voinut kysyä jutussa suoraan, miten hänen mielestään suurituloisille suunnattu veronkevennys lisää tuotantoa ja tuottavuutta.

---

²⁵⁰ Ks. luvut 12.3 ja 12.4.

Mustosta koskevan jutun kärjessä oli hänen ehdotuksensa, että veroaleen voitaisiin ottaa rahaa työttömyysturvasta. Jälleen ehdotus voi sotia arkijärkisiä oikeudenmukaisuuskäsityksiä vastaan, mutta nyt kertoja ei juurikaan ironisoi Mustosen ehdotusta vaan pikemminkin deironisoi ehdotuksen synnyttämää ironista tilannetta. Näiltä osin juttu on neutraali tai koominen romansi, ja olen käsitellyt sitä laajemmin luvussa 12.4.

Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen tutkija Hannu Kaseva kritisi yliökirjoituksessaan (HS 1.8.) tuloveronkevennysvaatimuksia taloustieteellisin argumentein neutraalina romanssina. Hän arvelee, että riski tuloverotuksen keventämisen valumisesta kulutuksen ja investointien sijasta säästöihin on melko suuri, ja vaikka kulutus lisääntyisikin, niin sen vaikutus työllisyyteen voisi jäädä olemattomaksi. Ongelmana on lisäksi valtiontalouden vaje, minkä vuoksi rajut tuloveronkevennykset voisivat lisätä epävarmuutta korko- ja valuuttamarkkinoilla. Kaseva varoittaa, että heikon talouskehityksen oloissa työttömyys voisi kuitenkin lisääntyä ja valtion menopaineiden takia veroja jouduttaisiin lopulta kiristämään.

Kasevan artikkeli ei viitannut suoraan mihinkään yksittäiseen aiempaan puheenvuoroon eikä siihen viitattu myöhemmin. Kasevan jutussa esitetyt perustelut suurten veronkevennysten riskeistä olisivat periaatteessa voineet hillitä veronkevennysvaatimuksia. Veronkevennyskeskustelu jatkui kuitenkin vilkkaana, vaikka myös budjettipäällikkö Erkki Virtanen piti tuloverojen lisäkevennyksiä mahdottomina:

Budjettipäällikön tehtävänä on kasata sellainen paketti, jossa menojen ja tulojen yhtälöstä tulee tolkullinen, siksi Erkki Virtasellakin on selkeä näkemys monista poliittisista lupauksista, vaikkapa veroalesta.

- Laskelmat kertovat, että veroaleen ei ole minkäänlaisia mahdollisuuksia, piste. - Sen jälkeen muut saavat keskustella niin paljon kuin haluavat...

- Minun tehtäväni on saada tulot riittämään menoihin, eikä ne millään pirulla tahdo riittää. (IL 3.8.)

Katkelman perusteella voisi Virtasen puheenvuoroa pitää kärjistävänäkin, mutta juttukokonaisuudessa sävy on optimistinen ja liennyttävä. Nämä painotukset syntyvät ennen muuta kertojan ja Virtasen puheenvuorojen leppoisasta yhteispelistä ja Virtasen hienoisesta itseironiasta: Virtanen kuvailee tilannettaan, jossa tavoitteet ovat enemmän tai vähemmän mahdottomia saavuttaa. Tästä syystä Virtasen puheenvuoro on kertomukselliselta profiililtaan koominen satiiri.

Virtasen puheenvuoron koomista satiirisuutta voi selittää hänen vahvalla asemallaan budjettiprosessissa. Virtasella on varaa yhdistää itseironia optimismiin ja liennyttävyyteen, koska hänen ei tarvitse taistella vaikutusval-

tansa puolesta. Tähän ehkä liittyy myös hänen katkelmassa ilmaisemansa välinpitämätön asenne verokeskusteluun.

Kertojan ja Virtasen puheenvuorojen koomisen satiirin kehystämä vuoropuhelu ehkä onnistuu tuomaan esiin, miten Virtanen itse kokee budjetti-työn ja veroratkaisut. Tietysti Virtasen näkökulma on rakennettu tekstiin, mutta voi ainakin olettaa, että toimittaja on haastattelutilanteessa pyrkinyt luomaan saman liennyttävän tunnelman, joka ehkä on murtanut Virtasen varauksellisuutta ja rohkaissut yllä lainatun kaltaisiin kokemuksellisiin lausahduksiin.

VM:n budjettiesityksen jälkeen käyty keskustelu oli spontaanin tuntuista. Kysymys tuloveronalennuksista viritti selvästi julkisosa kannanottoihin. Aihelmajuonteen jutut voi jakaa kolmeen ryhmään. Ensimmäiseen kuuluivat *kyyniset, traagista satiiria edustavat mielipidejutut*, joissa kirjoittajat toivat julki turhautumistaan korkeaan suomalaiseen verotukseen ja sen kielteisiin seurauksiin. Tässä ryhmässä olivat Ole Lindellin, Yrjö Raivion ja Heikki Vainiokankaan yleisönosastojutut. Toisen ryhmän muodostivat *veroaleen kriittisesti suhtautuvat, asiallisesti argumentoivat, kärkevää tai neutraalia romanssia edustavat mielipidejutut*. Tällaisia olivat Juha Santalan ja Hannu Kasevan kirjoitukset. Kolmanneksi keskustelua käytiin *haastatteluissa, joissa päättävässä asemassa olevat henkilöt esittivät neutraalin tai koomisen satiirin sävyttämänä veronalennukseen kohdistuvia kantojaan*. Tällaisia olivat HS:n juttu Jussi Mustosesta ja IL:n juttu Erkki Virtasesta.

Traagisissa satiireissa argumentointi oli epämääräistä. Jutut olivat tunteenomaisia turhautumisen ilmauksia. Neutraaleissa ja kärkevissä romansseissa argumentointi oli perustelluinta. Kärkevä romanssi vaikutti myös provosoivalta. Neutraalin ja koomisen satiirin sävyttämässä haastattelujutuissa kertojan ja toimijan näkökulmien vuorovaikutus toi juttuihin dialogisuutta ja monitulkintaisuutta. Mustosen haastattelussa kertoja olisi voinut haastaa Mustosta enemmänkin, esimerkiksi suorilla kysymyksillä. Virtasen haastattelussa kertoja onnistui ainakin luomaan vaikutelman, että Virtanen kertoo rehellisesti, miten hän budjettiprosessin kokee.

13.1.3. Niinistö rakensi ironista tilannetta leikkauslistansa avulla

Valtiovarainministeri Sauli Niinistö avasi uuden aihelmajuonteen esittelemällä Ilta-Sanomissa "povitaskulistaksi" ristityn luettelon leikkauksista, joilla tuloveron lisävennykset voitaisiin rahoittaa. Jo paria päivää aiemmin Niinistö oli STT:n haastattelussa varoittanut, että vuodeksi 1998 joudutaan ehkä tekemään uusia säästöpäätöksiä. Niinistö antoi ymmärtää, että hän on

kyllästynyt veronkevennysvaatimuksiin, joihin ei liity esitystä niiden rahoittamiseksi. Nyt Niinistö esitti oman listansa leikkauksista ja vihjasi, että mikäli leikkaukset eivät miellytä, veronkevennyspuheetkin voisi jättää vähemmälle. Helsingin Sanomat referoi Ilta-Sanomien juttua yksipalstaisessa uutisessa:

Niinistöllä leikkauslista veronalennusten kustantamiseksi

Valtiovarainministeri **Sauli Niinistö** (kok) on valmis leikkaamaan kehitysavusta puolet, mikäli valtion menoihin halutaan säästöjä veronalennuksia varten.

Niinistö esitteli "povitaskulistaansa" Ilta-Sanomissa lauantaan.

5,1 miljardin lista koostuu seuraavista osista: työttömyysturvan lapsikorotusten poisto 0,6 miljardia markkaa, kunnallinen työllistämistuki (1,0 mrd), metsätalouden tuet (0,5 mrd), Kansaneläkelaitoksen osakesalkun myynti (1,0 mrd), kehitysyhteistyövarojen puolitus (1,0 mrd) sekä leikkaukset kuntien valtionosuuksista (1,0 miljardia).

Toiset viisi miljardia Niinistö leikkaisi tarvittaessa joukkoliikennetuesta, valtion toimintamenoista, Hornet-hävittäjähankinnoista, kuntien valtionosuuksista ja maataloudesta. (HS 28.7.)

Niinistön ehdotuksessa oli runsaasti ironista potentiaalia. Ironisen tilanteen olisi voinut ymmärtää Niinistön ehkä tarkoittamalla tavalla niin, että Niinistö ironistina osoittaisi veronkevennysten vaatijoiden tietämättään vaatineen Niinistön luettelemia leikkauksia. Nyt oletettavissa oli ironian uhrien puheenvuoroja, joissa he vastustavat leikkauksia, mikä periaatteessa voisi saada heidät oivaltamaan tilanteensa ironisuuden ja ymmärtämään, ettei veroja voi keventää ilman vastaavia säästöjä. Näin tulkiten Niinistön valmius veronalennuksiin on näennäistä, koska hän ei itsekään usko esittämiensä leikkausten olevan mahdollisia. Itse asiassa Niinistö siis ehdotuksellaan vain puolustaisi VM:n budjettiesitystä ja vastustaisi verojen lisävenyksiä.

HS:n yllä kokonaisuudessaan lainatusta jutusta nämä ironiset potentiaalit on melko tarkkaan deironisoitu. Niinistön puheenvuoro esitetään neutraalina romanssina, jossa hän yksinkertaisesti esittää oman ratkaisunsa ongelmaan. Halutessaan ensimmäisen virkkeen ilmaisu "on valmis" voi kuitenkin lukea sanalliseksi ironiseksi vihjeeksi. Ilmaisuihin viittaa tilanteeseen, jossa Niinistö myöntäisi hiukan vastentahtoisesti joidenkin toisten haluamaan toimenpiteeseen. Tässä on kuitenkin selvää, että kehitysavun leikkaaminen on Niinistön oma provosoiva aloite, eikä kyse ole minkäänmoisesta myöntymisestä.

Jos HS olisi halunnut purkaa syntyneitä ironista tilannetta, se olisi voinut voimakkaammin korostaa Niinistön puheenvuoron ironisuutta. Toinen vaihtoehto olisi ollut ironisoida Niinistöä ja hänen yritystään rakentaa yllä kuvattu ironinen tilanne. Tällöin ironia olisi voinut perustua siihen, että ajatus

veronkevennysten kattamisesta leikkauksilla olisi osoitettu kestävämmäksi. Onhan mahdollista ajatella, että nimenomaan velalla rahoitettavat leikkaukset elvyttäisivät kansantaloutta ja pitemmällä tähtäimellä myös parantaisivat valtiontalouden tasapainoa. Kolmas mahdollisuus olisi ollut pohtia ilman ironiaa, kuinka tosissaan Niinistö on ehdotustensa takana ja mihin hän niillä pyrkii. Tällainen pohdiskelu tosin sopii paremmin kolumniin tai pääkirjoitukseen kuin uutiseen.

Niinistön avaus viritti lukuisia puheenvuoroja. Veronalennukset olivat niissä taka-alalla, ja päähuomio oli leikkausten vastustamisessa. Näytti siltä, että Niinistön mahdollinen strategia olisi onnistunut: veronkevennysten ja leikkausten kohtalonyhteys hyväksyttiin, eikä veronkevennyksiä vaadittu samalla kun leikkauksia vastustettiin. Esimerkiksi Vasemmistoliiton puheenjohtaja Claes Andersson otti kärkevän romanttisesti puheenvuorossaan (HS 31.7.) Niinistön listan tosissaan ja omaksui tavallaan ironian uhrin roolin Niinistön virittämässä ironisessa tilanteessa. Tosin Andersson ei aiemmista jutuista ollut ehdottanut tuloveronkevennyksiä.

Myös kokoomuksen eduskuntaryhmän puheenjohtaja, Ben Zyskowitz oli ainakin ottavanaan Niinistön leikkauslistan todesta. Hän kertoi Etelä-Suomen Sanomien ja Satakunnan Kansan haastattelussa kokoomuksen eduskuntaryhmän vaativan Niinistön listan suuruisia lisäleikkauksia ja vastaavia veronkevennyksiä. HS nosti uutisen etusivulle:

Zyskowitz vaatii veroalea jo ensi vuodeksi

Kokoomuksen eduskuntaryhmä vaatii puheenjohtajansa Ben Zyskowiczin mukaan viiden miljardin markan verokevennyksiä ja yhtä suuria menoleikkauksia ensi vuoden budjettiin.

"Pyrkimyksenämme on, että tuloverotuksessa pystyttäisiin jo ensi vuonna menemään viitisen miljardia alemmaksi kuin mitä nyt ollaan hallitusohjelman pohjalta tekemässä. Olemme valmiit tekemään sen rahoittamiseksi tarvittavat säästöt", Zyskowitz sanoi lehtihaastattelussa lauantaina.

Vaatimus pohjaa kokoomuksen puheenjohtajan valtiovarainministeri Sauli Niinistön viikko sitten esittelemään "povitaskulistaan". Zyskowiczin mukaan säästölistaa voidaan muokata, mutta sen suuruusluokka on oikea.

(HS 4.8.)

HS:n juttu on neutraali romansi. Se on optimistinen, eikä siinä ole enempää liennyttäviä kuin kärjistäviääkään sävyjä. Jutussa ei ole myöskään ironiaa. Ainakaan tässä HS ei siis horjuta poliitikon kantaa tai pyri tulkitsemaan hänen todellisia tarkoituksiaan. Zyskowitz saa esiintyä yksinään ilman vastalähteitä tai kertojan dialogisoivaa otetta.

Niinistön virittämä ironinen tilanne esitettiin lehdissä deironisoidusti. Yhtäällä vasemmistopuolueet kärkevän romanttisesti vastustivat Niinistön

provosoivaa leikkauslistaa, toisaalla kokoomus otti listan todesta ja alkoi vaatia sen pikaista toteuttamista.

Zyskoviczin kannanoton jälkeen aihe ma alkoi entistä selvemmin rakentua vuoropuheluksi, jossa yhdet yksissä jutuissa kannattivat tuloveron lisäalennusta ja vastaavia leikkauksia, kun toiset toisissa jutuissa vastustivat leikkauksia. Juttujen sävy alkoi muuttua kärjistävämmäksi, ja kertomukselliset profiilit olivat tyypillisesti kärkeviä romansseja, paikoin myös kärkeviä satiireja. Kärkevän romanssin sankari oli aina se, jota haastateltiin ja konna se kenestä puhuttiin. Kertoja pyrki kärjistämään kiistaa eikä tukenut sisällöllisesti kumpaakaan osapuolta, vaikka eritoten IL oli aiemmin²⁵¹ ottanut veronalennuksiin kutakuinkin täsmälleen kokoomuksen nyt omaksuman kannan. Rkp:n verokantaa koskeva uutinen HS:ssa ja Juha Viertolan yleisönosastokirjoitus IL:ssä olivat kuitenkin poikkeuksia. HS:n luottavaisuutta ilmentävä juttu lähestyi koomista romanssia, Viertolan kirjoitus oli sellainen selvästi:

Rkp:n johto sanoo odottavansa valtiovarainministeriöltä esitystä verojen alentamisesta 1997 enemmän kuin mistä hallitus toistaiseksi on sopinut.

"Näin on valtiovarainministeri **Sauli Niinistö** (kok) ehdottanut ja hänen puolueensa on kannattanut esitystä. Tällaista esitystä olemme valmiit tukemaan", kertoi Rkp:n puheenjohtaja, eurooppaministeri **Ole Norrback** maanantaina. (HS 6.8.)

Onneksi valtiovarainministeri Sauli Niinistö toi järkeä verokeskusteluun. Hän on ensimmäinen, joka on uskaltanut esittää säästölistan, jolla voidaan rahoittaa verokevennykset.

Toivottavasti muutkin rohkenevat astua Niinistön kanssa samalle viivalle. Näin ehkä jopa onnistumme keventämään verotusta. (IL 6.8.)

Sosiaalidemokraattien varapuheenjohtaja Antero Kekkonen torjui Niinistön leikkauslistan kärkevän romanttisesti mutta vältti joutumasta tilanneironian uhriksi väittämällä kokoomuksen veropuheita kunnallisvaalitempuksi. Kekkonen siis syytti kokoomusta ja Niinistöä strategisuudesta eli omien tavoitteiden ajamisesta ilman pyrkimystä yhteisymmärrykseen.²⁵²

Sdp:n varapuheenjohtaja Antero Kekkonen: "Kokoomuksen veropuheet pelkkä kunnallisvaalitemppu"

Kokoomuksen hallitusohjelmaan kuulumattomat veroalennuspuheet ovat yhä enemmän ärsyttämässä sosiaalidemokraatteja.

Sdp:n varapuheenjohtaja Antero Kekkonen pitää koko touhua kokoomuksen kunnallisvaalitemppuna.

---

²⁵¹ Ks. luku 13.1.1.

²⁵² Ks. luvut 2.2 ja 10.

- Me pidämme kiinni sovitusta hallitusohjelmasta. Luulisi kokoomuksen itsensäkin tajuavan, että ylimääräisiin veroalennuksiin on mahdotonta mennä, sanoo Kekkonen

Kekkonen väittää valtiovarainministeri Sauli Niinistön tietävän hyvin, että ylimääräiset veroalennukset eivät nyt onnistu.

- Sosiaalidemokraatit tulevat ottamaan asiaan virallisemman kannan eduskuntaryhmän kesäkokouksessa vielä nyt elokuussa. Silloin nähdään aikooko kokoomus tosissaan irtiottoa veropuheillaan hallitusruodusta.

(IL 6.8.)

Sekä HS että IL lainasivat työministeri Liisa Jaakonsaaren sanomalehti Pohjolan Työlle antamaa haastattelua:

Työministeri **Liisa Jaakonsaari** (sd) torjuu kokoomuksen eduskuntaryhmän vaatimat uudet miljardien lisäsäästöt tarpeettomina.

Hänen mukaansa uudet leikkaukset työttömyysturvasta ja kuntien valtionosuuksista eivät ole välttämättömiä, koska liikkumavaraa elpymiseen on jo muutenkin.

Jaakonsaari on sitä mieltä, että valtiovarainministeri Sauli Niinistöllä on paineita täyttää suuret saappaat, minkä vuoksi hänestä on tullut kiusallinen "niuhoittaja". (IL 6.8.)

Jaakonsaaren kertomuksellinen profiili on molemmissa lehdissä lähinnä kärkevä romanssi. IL:ssä Jaakonsaari tosin toteaa, ettei "ensi vuoden budjetti ole mikään Sauli Niinistön miehuuskoe", mikä alkaa yhdessä suurista saappaista puhumisen kanssa taittaa puheenvuoroa jo kärkeväksi satiiriksi. Jaakonsaaren kanta veronalennuksiin ei käy jutuista selvästi ilmi, mutta puhe liikkumavarasta elpymiseen ehkä tarkoittaa, että hänestä tuloveroa voitaisiin alentaa ilman lisäsäästöjä. Jaakonsaari ei kuitenkaan ilmaise kantaansa selvästi. Ehkä Niinistö onnistui ironisen tilanteen virittämisessä siinä määrin, ettei velalla kustannettavia veronkevennyksiä uskallettu enää suoraan ehdottaa.

Niinistö pääsi seuraavan kerran esille HS:n jutussa kokoomuksen kesäkokouksesta Mikkeliissä. Siinä hän selosti tarkemmin näkemyksiään veronalennuksista ja niiden rahoittamisesta:

"Haastan kaikki veronalentajat keskusteluun, jossa otetaan lähtökohdaksi myös veronkevennysten kattaminen", Niinistö sanoi. Hänen mukaansa verotuksen keventäminen jo päätettyä ripeämpään tahtiin on "kannatettava tavoite".

Puheenjohtajan mielestä verokeskustelijat eivät ole olleet juurikaan kiinnostuneita alennusten kattamisesta.

"Kattamiskeinoina on ehdotettu valtion omaisuuden myyntiä, luottamusta lähes yksinomaan kevennysten dynaamisiin vaikutuksiin tai jopa lisää velanottoa. Pysyvä verokevennys on kustannettava muilla kuin kertaluonteisilla toimenpiteillä sekä uskottavalla ja konkreettisella tavalla", hän sanoi. (HS 6.8.)

Niinistön voi jälleen tulkita kehrittelevän ironista tilannetta, jossa ironian uhreina ovat veronkevennyksiä vaatineet sosiaalidemokraatit, jotka eivät kuitenkaan ole halukkaita rahoittamaan kevennyksiä "uskottavalla ja konkreettisella tavalla". Jutussa ei tätä ironista potentiaalia kuitenkaan korosteta, ja juttua hallitseva kertomuksellinen profiili on kärkevä romanssi. Niinistön puheenvuoro kärkevoityy entisestään, kun hän nimeää "kevyitä veronkevennyspuheita" pitäneet ministerit:

Kevyitä veronkevennyspuheita ovat Niinistön mukaan pitäneet kauppa- ja teollisuusministeri **Antti Kalliomäki**, veroministeri **Arja Alho** ja työministeri **Liisa Jaakonsaari**.

"Hallituksen piirissä opposition tehtävät voisi jättää oppositiolle", Niinistö sanoi. Hän toisti useaan kertaan hallituksen olevan niin laajapohjainen, että kenenkään "ei tarvitse ryhtyä tekemään opposition töitä".

(HS 6.8.)

Ennen demariministereiden nimeämistä puhe vastuuttomista veronkeventäjistä oli ollut hieman samantapaista varjonyrkkelyä kuin piika- ja palvelukeskustelun aiheiman puhe piikayhteiskunnan pelkääjistä: mainittuja tahoja kritisoitiin kiivaasti, mutta kukaan ei tunnustautunut enempää vastuuttomaksi veronkeventäjäksi kuin piikayhteiskunnan pelkääjänsikään. Nimeämällä "vastuuttomat veronkeventäjät" Niinistö teki aihelemalle palveluksen ja tosiaankin haastoi mainitut henkilöt puolustamaan kantaansa.

Yllä lainatun katkelman jälkimmäisessä kappaleessa voi nähdä hienoista kertojan Niinistöön kohdistamaa ironiaa, koska kertoja korostaa Niinistön lausumia joissa tämä syyttää ministereitä opposition töiden tekemisestä. Voi olla, että toimittaja on pitänyt Niinistön logiikkaa ontuvana, koska juuri laajapohjaisessa hallituksessa voi helposti syntyä hallituksen sisäistä tyytymättömyyttä. Jutun selvimmän ironinen jakso on kuitenkin lopussa. Siinä ainakin kertoja ironisoi kokoomuslaisia poliitikkoja, mutta myös Zyskoviczin voi nähdä ironisoivan Niinistöä ja jopa Zyskoviczin ja Niinistön molempien ironisoivan torille kerääntyneitä yleisöä.²⁵³

Kokoomuksen ministerit kokoontuivat kokouksen väliajalla Mikkelin torille Zyskoviczin vetämään yleisötilaisuuteen. Zyskovicz esitteli Niinistön kaiken pelastaneena miehenä. Niinistö kehui puolestaan suomalaiset ja mikkelinläiset vastuullisiksi rankkojen säästöjen ymmärtäjiksi.

Yksi kerrallaan ministerit puhuivat itselleen miellyttävistä asioista ja kehui Mikkelin torin herneiden laatua. (HS 6.8.)

Katkelman ironia ehdottaa kyynistä asennoitumista politiikkaan ja politiikkoihin. Ironia tuntuisi vahvistavan sen, "minkä kaikki jo muutenkin tietävät"

²⁵³ Ks. luku 12.3 sekä Renvall & Reunanen 1998.

eli että poliitikot puhuvat yleisölle omiaan, eikä todellista yhteyttä kansalaiseen synny. Katkelma on jutussa melko irrallinen loppukaneetti, eikä se välttämättä langeta kyynistä ironiaa muun jutun ylle. Juttu jättää odottamaan sosiaalidemokraattien uusia reaktioita, joissa he Niinistön argumentit hyväksyen hylkäävät ylimääräisen veroalen kokonaan tai kiistävät sellaista esittäneensäikään tai sitten perustelevat uudelleen, miksi veronalennuksiin olisi varaa ilman leikkauksia.

HS ja IL kommentoivat verokeskustelua pääkirjoituksissaan (7.8.) jo ennen kuin sosiaalidemokraatit ehtivät vastata Niinistölle. Molemmat lehdet kuvasivat keskustelua teatteriksi, jossa osapuolet eivät ole ehdotuksineen tosissaan, vaan tarkoitus on panna poliittisia vastustajia ahtaalle tai leimata heitä syntipukeiksi. Molemmat lehdet tulkitsivat siis keskustelun strategiseksi. Esitin edellä samantapaisen tulkinnan, jossa katsoin erityisesti Niinistön pyrkieneen strategisesti luomaan ironisen tilanteen, jossa veronkevennysten vaatijat joutuisivat ironian uhrin asemaan.

Traaginen sävy hallitsi HS:n pääkirjoitusta alusta loppuun. Viimeisen virkkeen vitsi kruunaa jutun kyynisen perusasenteen:

...Niinistö on ensimmäisenä myöntänyt, ettei hänen mallillaan ole mitään mahdollisuuksia mennä läpi enää tässä vaiheessa. Budjettiesitys on pitkälle valmiiksi neuvoteltu.

Se ei ole estänyt Niinistöä pitämästä silti listaansa esillä. Eikä sillä hyvä: kokoomuksen eduskuntaryhmän puheenjohtaja Ben Zyskowitz on asettunut sen taakse ikään kuin kokoomus pyrki toisissaan ajamaan sitä budjettineuvotteluissa. Se on puhdasta teatteria, jossa syntipukeiksi voidaan leimata muut hallituspuolueet. Salolaisen aikoihin on kuitenkin se ero, että kokoomuksen puheenjohtajan ja valtiovarainministerin välille ei syntyneä avointa riitaa. (HS 7.8.)

Teatteri-metaforan käyttö vihjaa toiminnan strategisuudesta: käsikirjoitukseen laaditut vuorosanat suunnataan yleisölle, mutta ne eivät kuvaa esiintyjien todellisia pyrkimyksiä. Keskustelun esittäminen strategisena teatterina synnyttää pessimististä sävyä: esiintyjät eivät usko ehdotuksiinsa, eikä keskustelu liity todelliseen päätöksentekoon. Tällainen traaginen ja satiirinen esitystapa on omiaan ruokkimaan kyynistä asennoitumista politiikkaan. Toisaalta, kun verokeskustelu ilmeisesti oli juuri tällaista strategista teatteria, viestinten olikin purettava syntyynyttä ironista tilannetta tuomalla strategisuus esiin.

Missä HS:n pääkirjoitus oli alusta loppuun sävyiltään traaginen, siinä IL:n pääkirjoitus kaiken teatterimetaforiikan jälkeen muuttui lopulta jopa koomiseksi romanssiksi. HS syytti strategisuudesta kokoomusta. IL:ssä taas syytösten kohteena olivat ensisijaisesti sosiaalidemokraatit, jotka halusivat veronkevennysvaatimuksillaan panna kokoomuslaisen valtiovarainministe-

rin ahtaalle. IL esitti Niinistön nokkelana sankarina, joka kääntää sosiaalidemokraattien matalamielisen hyökkäyksen omaksi ja koko yhteiskunnan parhaaksi. Pääkirjoitus päättyi koomisromanttiseen kutsuun tulla mukaan keventämään veroja ja säästämään valtion menoissa:

Helppoa ei säästäminen tietenkään ole. Tuskin suuriin ratkaisuihin päästäänkään vielä tässä budjettiriihessä. Olisi silti aloitettava heti konkreettinen keskustelu keinoista keventää sietämätöntä verotaakkaa. Tulokset auttaisivat myös työllistämistä. (IL 7.8.)

13.1.4. Lipponen tuki Niinistöä ja leikkauksille esitettiin vaihtoehtoja

Sosiaalidemokraattien reaktio saatiin Kauppalehden haastattelussa pääministeri Paavo Lipposelta. Lipponen ei vastannut Niinistön syytöksiin vasta-hyökkäyksellä, vaan päinvastoin kiitti Niinistöä. Helsingin Sanomat lainasi Kauppalehteä Muut lehdet -palstalla:

Kauppalehti: "Niinistön mukaan asiallinen keskustelu veronalennuksista voi alkaa vasta sitten, kun alennusten rahoituspohja on selvillä."

"Pääministeri Paavo Lipponen asettuu Kauppalehden tämänpäiväisessä haastattelussa selkeästi Niinistön kannalle. Lipposen mukaan Niinistö on tehnyt povitaskulistallaan palveluksen julkiselle keskustelulle. Pääministeri pitää löysiä veronalennuspuheita myönteisen korkokehityksen kannalta suorastaan vaarallisina." (HS 8.8.)

Jutussa ei ole ironiaa, ja sävy on pikemminkin koominen kuin traaginen. Enempää Kauppalehti kuin HS:kaan ei puutu puheeseen, vaan toistaa neutraalisti Lipposen kannanoton. Lipponen tuntuu haluavan lopettaa sekä veronalennus- että leikkauspuheet sovinnollisesti. Iltalehti kommentoi Lipposen puheenvuoroa koomisen romanssin keinoin Sähkeet-palstalla:

Hyvä, että panette asioita ja ministeritovereita järjestykseen. Veronalennukset edellyttävät menojen leikkaamista – on siis etsittävä kohteet. Teitä ilahduttanee, että luottamus tulevaisuuteen on noussut. (IL 8.8.)

Seuraavana päivänä IL:n uutisessa Lipponen mukaili Niinistöä jopa ironisoimalla veronkevennyksen esittäjiä Niinistön virittämän ironisen tilanteen mukaisesti:

Hän [Lipponen] piti hyvänä sitä, että valtiovarainministeri Sauli Niinistö (kok.) toi julkisuuteen esimerkin siitä, millainen olisi verojen alentamiseen tarvittava leikkauslista.

- Tässä nyt ensimmäistä kertaa nähdään, kuinka kipeää se voi tehdä.

Lipponen uskoi verokeskustelun rauhoittuvan. Hänen mukaansa tuloverotus voi olla mukana yhtenä osana seuraavassa tuloratkaisussa. (IL 9.8.)

Olen tulkinut keskimmäisen kappaleen Lipposen esittämäksi sanalliseksi ja veronkeventäjiin kohdistuvaksi ironiaksi. Ironiaan vihjaavat erityisesti sanavalinnat "ensimmäistä kertaa" ja "kuinka kipeää se voi tehdä". Ironia on kuitenkin kehystetty liennyttävien ja optimististen sävyin. Vaikka Lipponen ironian avulla kritisoi veronkevennysten vaatijoita, hän kuitenkin tuli veronkeventäjiä vastaan väläyttämällä kevennysmahdollisuuksia tuloratkaisun yhteydessä.

Arja Alho puolestaan vastasi kärkevän romanttisesti HS:n päivän puheet -palstalla vaatimalla Niinistöltä oikaisua tämän nimettyä Alhon kevyiden veronkevennyspuheiden pitäjäksi:

Valtion tuloveron alennuksille on Alhon mukaan tulossa tilaa, mikäli luotamus alkaa vaikuttaa niin, että korot ovat rauhalliset, markka vakaa, kuluttajat uskovat parempaan aikaan ja vienti vetää.

Samalla Alho jatkoi kokoomuksen ja sosiaalidemokraattien kesken hallituksessa puhjennutta sanasotaa veronalennuksista. Hän kiisti tarjonnensa katteettomia veronalennuksia ja oli loukkaantunut valtiovarainministeri **Sauli Niinistön** (kok) tämänsuuntaisista väitteistä.

"Olen odottanut, että ministeri Niinistö oikaisisi julkisesti sen, etten ole esittänyt missään vaiheessa katteettomia veronalennuksia", Alho sanoi.

(HS 11.8.)

Alho siis tarttui Niinistön haasteeseen, ja kertoja kärjisti puheenvuoroa nimittämällä asetelmaa sanasodaksi. Niinistö ei palannut asiaan myöhemmissä jutuissa. Verokeskustelun saamaan yleiseen huomioon nähden olisi ehkä ollut kohtuullista, että Niinistöltä olisi vaadittu Alhon odottamaa oikaisua tai sitten selvempiä perusteluja Alhoa koskevan väitteensä tueksi. Seuraavana päivänä HS julkaisi Arja Alhon yliökirjoituksen, jossa Alho selosti seikka-peräisesti veropoliittisia näkemyksiään. Alho totesi tuloveron alentamisen olevan välttämätöntä mutta katsoi, että sille on saatava ensin tilaa taloutta vakauttamalla, budjettialijäämää supistamalla ja nettovelkaa merkittävästi ja pysyvästi vähentämällä. Lähinnä neutraalia romanssia edustaneessa jutussa oli myös piikki Niinistölle:

Jatkoa ajatellen tarvitaan kunnianhimoinen vero-ohjelma, jossa määritellään tulevien vuosien toimet. Niiden edellytyksenä on, että vakaan talouden tavoitteet toteutuvat ja että niihin pyritään yhteisesti. Tämä on huomattavasti rakentavampi – ja silti realistinen – lähestymistapa kuin asettaa ehdoksi jonkin leikkauslistan toteuttaminen. Tällaisella ohjelmalla rakennetaan sitä luottamusta, johon kotimarkkinoiden kehitys nojaa. (HS 12.8.)

HS julkaisi kahden palstan etusivuvinkin ja kuuden palstan sisäsivujutun SAK:n puheenjohtajan Lauri Ihalaisen reaktioista Niinistön leikkauslistaan. Jutusta ei käy ilmi, perustuuko se Ihalaisen julkaisemaan tiedotteeseen vai

HS:n tekemään haastatteluun. Siinä ei mainita myöskään mistään tapahtumasta, jossa Ihalainen olisi puhunut. Oletankin, että HS on oma-aloitteisesti pyytänyt Ihalaiselta haastattelua tämän mahdollisesti julkaiseman kannanoton lisäksi.

Ihalainen torjuu Niinistön luettelemat lisäleikkaukset eikä toisaalta usko veronalennuksiin olevan varaa niitä ilmankaan. Juttu on suurimmaksi osaksi kärkevää romanssia mutta välillä myös kärkevää satiiria. Ihalaisen puheenvuoro ei jää pelkäksi kiistelyksi Niinistön kanssa, vaan Ihalainen saa jutussa myös perustella omia näkemyksiään ja kyseenalaistaa leikkauksin rahoitettujen veronkevennysten perusteita. Näiden perusteiden esittämisen ansiosta Ihalainen välttää joutumasta uhriksi Niinistön virittämään ironiseen tilanteeseen. Sen sijaan Ihalainen ehdottaa päinvastaista ironista tilannetta:

...Julkisuudessa esitetyt leikkauslistat johtaisivat Ihalaisen mukaan päinvastaiseen tulokseen kuin niiden esittäjät uskovat.

"Jos nyt lävätetään pöytään uusi leikkauslista, kansalaisissa virinnyt usko tulevaisuuteen vähenisi. Se taas johtaisi vain epävarmuuden lisääntymiseen, kotimarkkinoiden tyrehtymiseen ja työttömyyden kasvuun. Veronkevennysten ja leikkauspolitiikan yhdistelmällä aiheutettaisiin juuri päinvastainen vaikutus työllisyyteen kuin kuvitellaan." (HS 8.8.)

Katkelman ironia tulee siitä, että veronalentajat luulevat elvyttävänsä taloutta, kun he itse asiassa tyrehtyttävät sitä. Ihalainen esittää lisäksi saman strategisuussyytöksen kuin Antero Kekkonen (IL 6.8.) ja HS:n pääkirjoitus (HS 7.8.):

Ihalainen ei vakavissaan usko, että valtion talous mahdollistaisi ennenaikaiset veronkevennykset. Hän pitää valtiovarainministeri **Sauli Niinistön** (kok) esittämää yli viiden miljardin leikkauslistaa lähinnä poliittisesti virettynä "veropuolueen edustajan" puolustusreaktiona.

"Se tässä on ikävää, että poliittinen pullistelu ja jämäköityminen kohdistuu aina heikomman ihmisen turvaan. Poliittisen rohkeuden mitta olisi pikemminkin se, että puututtaisiin niiden asemaan, joilla menee lujaa ja myös niiden työnantajien asemaan joilla pyyhkii hyvin." (HS 8.8.)

Kun aiemmat Niinistön ehdotukselle kriittisetkin puheenvuorot tulivat hyväksyneeksi Niinistön ehdottaman leikkausten ja veronkevennysten kohtalonyhteyden, onnistui Ihalainen tuomaan HS:n jutussa vaihtoehdoisen kehityksen, jossa olennaisiksi kysymyksiksi nähtiin kuluttajaluottamus sekä pienituloisten asema. Ihalainen esitti jutussa myös oman mallinsa veronkevennyksistä siltä varalta, että liikkumatilaa syntyisi. Kunnallisverosta tehtävää ansiotulovähennyistä voisi hänestä nostaa 2 000:sta 10 000:een markkaan eli reilusti enemmän kuin tuloloukkutyöryhmä esitti. Ihalainen korosti kuitenkin, ettei vähennyksiä pidä tehdä, jos ne edellyttävät sosiaaliturvan leikkauksia.

Vasemmistoliiton reaktiot Niinistön listaan esitettiin HS:ssa yhden palstan uutisissa, joista ensimmäisen otsikossa todettiin Vasemmistoliiton kannattavan tuloveron alentamista (HS 8.8.) ja toisen otsikossa että Vasemmistoliiton mielestä veroaleen ei ole varaa (HS 9.8.) Ensimmäinen uutinen oli koominen romanssi. Puolueen eduskuntaryhmän varapuheenjohtaja Outi Ojala vetosi siinä puolueita lopettamaan toistensa sättimisen ja selvittämään löytyykö veronalennusten kohdentamisesta ja rahoituksesta yksimielisyyttä.

Seuraavan päivän uutisessa (HS 9.8.) sävy oli kärkevämpi. Sen mukaan Vasemmistoliitto "pitää kokoomuksen virittelemää keskustelua uusista leikkauksista 'edesvastuuttomana irtopisteiden keräämisenä'". Kertoja puolestaan ironisoi puoluetta päivittäisestä mielipiteen muuttumisesta toteamalla, että "...varapuheenjohtaja Outi Ojala ilmoitti keskiviikkona puolueen olevan valmis veroalekeskusteluihin".

IL:n uutisessa (10.8.) Ojala täsmensi, että veroalesta voidaan keskustella, mutta Niinistön esittämistä lisäleikkauksista hän suostuisi vain puolustusmenojen alentamiseen. Sitä vastoin Ojalan mielestä tuloveronkevennyksen vastapainoksi voitaisiin pääomaveroprosentti nostaa 28:sta 30:een. Ojala tuntui rakentavan samantapaista ironista tilannetta kuin Niinistö leikkauslistallaan; nyt vain uhrin paikkaa tarjottiin Niinistölle, joka joutuisi myöntämään, etteivät leikkaukset ole ainoa vaihtoehto rahoittaa tuloveron alennus. Ironiaa ei kuitenkaan korostettu sanallisesti, ja Ojalakin tuntui arvioivan avoimesti, mitä hän voisi Niinistön listasta hyväksyä ja mitkä olisivat vaihtoehtoisia rahoituslähteitä. Toisaalta Ojala ehkä kuitenkin tiesi, että juuri pääomaveron nostoon kokoomus ei halua suostua:

Kansanedustaja Outi Ojala täsmentää puheitaan Vasemmistoliiton valmiudesta osallistua veronkevennyksiin.

Valtiovarainministeri Sauli Niinistön (kok) leikkauslistasta pottuuntukena Ojala iskee takaisin: kevennetään vaan tuloverotusta – jos samalla kiristetään pääomaveroa kahdella prosenttiyksiköllä. (IL 10.8.)

Vasemmistoliiton veroalekannan käsittelyn jälkeen reaktiot Niinistön "povitaskulistaan" alkoivat hiipua. Budjettiriihen alla puolueet olivat jo varsin yksimielisiä siitä, että sovittua suurempia tuloveronkevennyksiä ei ole syytä tehdä. Vihreät tosin esittivät ympäristöverojen korotuksin rahoitettavaa kahden miljardin ylimääräistä veronalennusta pieni- tai keskituloisille.

Ennen puolueiden budjettiriihinjausten esittelyä lehdissä julkaistiin vielä muutamia enemmän tai vähemmän suoraan Niinistön leikkauslistaan liittyviä puheenvuoroja. HS:n yleisönosastossa kokoomuksen kunnallisvaaliedokas Kati Korhonen kritisoi (HS 9.8.) yleisönosastokirjoittaja Heikki Vainiokangasta (HS 5.8.) kärkevän satiirisesti siitä, ettei tämä ymmärrä, että

pidemmän päälle menot eivät voi olla suurempia kuin tulot. Niinistö taas oli Korhosen mielestä poliitikko, joka uskaltaa puhua asioista niiden oikeilla nimillä. Korhonen itse kannatti tuloverojen alentamista ja katsoi niiden edellyttävän valtiontalouden säästöjä. Lisäksi voitaisiin jossain määrin siirtää verotuksen painopistettä kulutukseen sekä kiristää energia- ja pääomaveroa.

Markus Lehtipuun yleisönosastokirjoitus julkaistiin kerran HS:ssa (10.8.) ja kahdesti IL:ssä (12.8. ja 16.8.). Lehtipuun kirjoitus oli traaginen romanssi. Korkeasta verosta kärsivät köyhät ja työttömät, eikä helpotusta ole näkyvissä. Jutussa oli ironista potentiaalia, sillä sen keskeinen idea oli, että korkea verotus estää työpaikkojen synnyn. Korkeasta verotuksesta eivät siis kärsi ensisijaisesti ne, jotka veroa maksavat, vaan ne, jotka eivät maksa veroa. Lehtipuu ei kehitellyt tästä kuitenkaan sanallista ironiaa, vaan korosti veroikeen alla olevien yrittäjien ja työttömien lohdutonta asemaa:

Työttömät, heidän perheensä, entiset ja nykyiset pienyrittäjät ja tietysti kaikki palkkansa valtiolle menettävät ovat kaikki yhtä mieltä: valtiolla ei kohta ole varaa olla laskematta veroja! (HS 10.8)

Traagista romanssia edusti myös Kristillisen liiton Toimi Kankaanniemen Niinistöä kritisoiva puheenvuoro HS:n päivän puheet -palstalla:

"Uusin ministeri Niinistön viiden miljardin veronkevennyskupla kohtuuttomine leikkausvaatimuksineen osoittaa sydämetöntä poliittista taktikointia, jolla ei ole mitään tekemistä todellisen verotuksen keventämishalun kanssa", Kankaanniemi sanoi. (HS 11.8.)

Seuraavana päivänä vastaavassa jutussa Vasemmistoliiton Claes Andersson puuttui verokeskusteluun koomisen romanssin keinoin:

Vasemmistoliiton puheenjohtaja, kulttuuriministeri **Claes Andersson** (vas) rauhoittelee hallituksen piirissä puhjennutta riitelyä ja varoittaa laukaisemasta liikkeelle poliittisten vaatimusten tulvaa. (HS 12.8.)

Poliitikkojen vähitellen tyytyessä jo sovittuun veronkevennyslinjaan IL julkaisi aukeaman levyisen jutun professori Kari S. Tikan veromielipiteistä. Tikan mielestä tuloveroja pitäisi laskea sovittua enemmän jo vuonna 1997. Toisin kuin aiemmassa haastattelussa (IL 19.7.),²⁵⁴ Tikka esitti nyt myös melko yksityiskohtaisen ohjelman veronkevennysten rahoittamiseksi. Juttu ei myöskään ollut yhtä hyökkäävä. Kun heinäkuussa Tikka vastusti kärkevän romanssin keinoin hallituksen veropolitiikkaa, nyt sävy oli sovittelle-

---

²⁵⁴ Ks. luku 13.1.1.

vampi, vaikkakin sanavalinnat olivat räväköitä ja niitä korostettiin jutun otsikossa:

Veroprofessori Kari S. Tikka esittää oman listansa veronalennusten rahoittamiseksi
"Suomi on palkansaajan verohelvetti" (IL 12.8.)

Kärkevästä sanankäytöstä huolimatta olen luokitellut jutun neutraaliksi romanssiksi, koska jutussa ei kärjistetä toimijoiden välisiä suhteita. Tikka esimerkiksi kommentoi hallituksen politiikkaa ymmärtävään sävyyn ja esittää sille oman, tarkennetun ehdotuksensa:

Tikan mielestä hallitus on aivan oikeassa siinä, ettei verojen kevennystä voi rahoittaa lisäämällä valtion velanottoa.

- Tämä ei kuitenkaan estä sitä, etteikö voitaisi tehdä merkittäväkin palkkaveron alennuspakettia, jos vain poliittista tahtoa riittää. (IL 12.8.)

Tikka esittää jutussa oman listansa veroalen rahoittamiseksi. Tikka hyväksyi Niinistön listalta leikkauksia, jotka eivät suoraan supistaisi pienituloisten ostovoimaa. Lisäksi kiinteistö- ja arvonlisäveroa voisi Tikan mielestä nostaa ja valtion omaisuutta myydä. Myös veronalennusten ns. dynaamisten eli taloutta elvyttävien vaikutusten voi laskea kattavan osan veronalennuksesta.

Tikan haastatteluun mennessä tuloveronkevennyksen aihelemassa oli edetty keskustelemaan siitä, millä nimenomaisilla keinoilla mahdollinen veronkevennys voitaisiin rahoittaa. Aiheleman aiemmissä vaiheissa kevennykset ja leikkaukset nähtiin paljolti kokonaisuutena, mitä ne välttämättä tietenkään eivät ole. Outi Ojala (IL 10.8.) hyväksyi Niinistön listasta puolustusmenojen leikkaukset ja täydensi rahoitusta pääomaveron korotuksella. Myös Tikka (IL 12. 8.) hyväksyi Niinistön listasta osan ja täydensi sitä puolestaan kiinteistö- ja arvonlisäveron korotuksilla. Julkisen keskustelun olisikin edettävä tähän tapaan kokonaisuuksista yksityiskohtiin. Näin yksimielisyyden ja erimielisyyden rajat täsmentyvät, ja voidaan ehkä löytää alun perin erimielisten tahojen hyväksyttävissä olevia ratkaisumalleja.

13.1.5. Ministerit riemuitsivat saadessaan alentaa veroja

Budjettiriihen alla puolueet linjasivat tavoitteita kesäkokouksissaan. Helsingin Sanomat raportoi puolueiden linjauksista laajasti, Iltalehti ei niihin juuri puuttunut. Paavo Lipponen toisti HS:n uutisessa (13.8.) Niinistölle suuntaamansa kehut. Sosiaalidemokraattien eduskuntaryhmä arvioi Niinis-

tön linjaa kireämpään sävyyn, mutta haki kuitenkin sopua verokysymyksessä:

Ryhmän mukaan kansalaisten luottamusta tulevaisuuteen ei tule horjuttaa hyvinvointipalveluihin ja sosiaaliturvaan kohdistuvilla jatkuvilla leikkauspekulaatioilla eikä katteettomilla ja löysillä puheilla suurituloisia suostavasta veronalennuksesta.

Ryhmä katsoo, että verotusta on uudistettava hallitusohjelman mukaisesti julkisen talouden tervehdyttämisen edetessä ja sitä edistävästi. Verotuksen painopistettä on siirrettävä työn verottamisesta varallisuuden ja ympäristöhaittojen verottamiseen.

Paasio puuttui myös Sdp:n ja kokoomuksen viimeaikaiseen kiistelyyn. "Se on kuin diplomaattista kukkaiskieltä jos sitä vertaa **Kalevi Sorsan** ja **Paavo Väyrysen** aikoihin", Paasio sanoi. (HS 14.8.)

Myös kokoomus tuntui tyytyvän jo sovittuihin alennuksiin:

Maanantain verokeskustelua Zyskowicz kuvasi realistiseksi. Lisäalennuksia ensi vuoden tuloverotukseen ei Zyskowiczin mukaan ole tulossa, koska niitä paikkaamaan tarvittaville menoleikkauksille ei ole löytynyt kannatusta. (HS 13.8.)

Vasemmistoliitto oli samoilla linjoilla hieman toisin perustein:

Lisäsäästöt veronalennuksen hyväksi vasemmistoliiton ryhmä tyrmää jyrkästi. Budjettiriihessä pitäisi puolueen mielestä kuitenkin sopia ympäristöverojen tuoton lisäämisestä tuleviksi vuosiksi. Rahat käytettäisiin työn verotuksen keventämiseksi. (HS 14.8.)

Vihreät tavoittelivat edelleen ympäristöveroin rahoitettavaa tuloveron alennusta:

MIKKELI–Vihreät esittävät ensi vuoden budjettiin kahden miljardin ylimääräistä veronalennusta pieni- ja keskituloisille joko veroasteikkojen muutoksella tai pienentämällä välillisiä työvoimakustannuksia.

Alennus rahoitettaisiin korottamalla ympäristöveroja. Leikkauksia ei vihreiden mukaan tarvittaisi. He esittivät kantansa tiistaina kesäkokouksessa Mikkelissä. (HS 13.8.)

Puolueiden verokantoja käsiteltiin HS:n yllä lainatuissa katkelmissa lähinnä neutraalin romanssin keinoin. Sikäli kuin asetelmissa oli ironista potentiaalia, sitä ei korostettu. HS katsoi pääkirjoituksessaan (15.8.) verokeskustelun pysähtyneen siihen, että valtionvelan osuus bkt:stä ylittää Emu-kriteerit. Lehti toisti myös kantansa, että kokoomuksen käymä veronalennuskeskustelu on luonteeltaan puolueen profiilia kirkastavaa samoin kuin vihreiden energiaverotusta koskevat vaatimukset.

Budjettiriihessä kehiteltiin ajatusta, että tuloveroja alennettaisiin kunnallisveron kevennyksillä. Pääministeri oli ehdottanut tätä kunnille jo aiemmin.²⁵⁵ HS korosti budjettiriihiuutisessaan (HS 16.8.) hallituksen ja kuntien välille muotoutunutta kiistaa tuomalla voimakkaasti esiin, kuinka Niinistö oli sanonut olevan mahdollista, että kunnallisverovähennyksiä voidaan tehdä hallituksen esityksestä ja eduskunnan päätöksellä eli siis ilman kuntien hyväksyntää. Otsikon esirivissä HS kirjoitti: "Hallitus uhkasi kuntia jo avoimesti verojen pakkoalennuksella." Juttu oli näiltä osin kärkevä romanssi. Samalla sivulla yksipalstaisessa uutisessa Paperiliitto ehdotti kunnallisverotuksen ansiotulovähennyksen enimmäismäärän nostamista 10 000 markkaan:

SAK:laisen Paperiliiton mukaan asia pitäisi hoitaa valtion budjetissa, koska liitto ei usko kuntien vapaaehtoisesti alentavan veroäyriä. Ansiotulovähennyksen nosto ja laajennus merkitsisi 1,5 miljardin markan veronkevennystä, kun budjettineuvotteluissa esitetty puolen veroäyripennin alentaminen toisi kansalaisille "vain" miljardin veroalen. (HS 16.8.)

Budjettiriihen viimeisenä yönä hallitus laati uuden, runsaan kahden miljardin markan tuloveronalennuspaketin aiemmin sovittujen kolmen miljardin lisäksi. Alennuksista noin miljardi tehtiin kunnallisveroihin. Muun muassa ansiotulovähennyksen enimmäismäärä päätettiin nostaa 2 000 markasta 5 500 markkaan. Lauri Ihalaisen ja Paperiliiton ehdottama 10 000 markan enimmäisvähennys ei siten toteutunut, mutta ajatus sinänsä meni läpi. Toinen miljardi otettiin valtionverosta. Tämä osuus rahoitettiin kiristämällä energiaveroja, lähinnä sähköveroa. Uusia menoleikkauksia ei siten tehty ellei sellaiseksi katsota kuntien verotulojen vähentämistä.

Sekä HS että IL nostivat ylimääräisen veroalen budjettiriihen päättymisestä kertovien uutistensa kärkeen. Juttuja hallitsi paikoin neutraali romanssi, paikoin neutraali tai koominen satiiri. Molemmissa jutuissa korostettiin ministerien tyytyväisyyttä odotettua suurempiin veronkevennyksiin. Juttujen ironisuus tuli tyytyväisyyden korostamisen ylenpalttisuudesta. HS:ssa ironista vaikutelmaa lisäsi otsikon ja kuvan ristiriita. Otsikon mukaan ministerit riemuitsivat saadessaan alentaa veroja. Kuvassa ministerit Andersson, Lipponen ja Niinistö istuivat surkean näköisinä, ja Lipponen pyyhki hiekeä otsaltaan.

HS:n jutussa kertoja korosti ironisuutta rinnastamalla ministerien veroletytyväisyyden budjettiin sisältyviin leikkauksiin:

---

²⁵⁵ Olen luokitellut kuntien veronalennuksia koskevan keskustelun kuntatalouden aiheeseen, ks. luku 7.2.

Ruotsalaisen kansanpuolueen porukassa kehitettiin iskusana "verot seisauttava budjetti". Rkp:n **Ole Norrback** vakuutti, että verojen vaikutus työllisyyteen on kiistaton, vasemmistoliiton **Claes Andersson** suitsutti verohelpotusten sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja vihreiden **Pekka Haavisto** piti voittona verojen suuntaamista tuloista energiaan.

Budjetissa on veronkevennyksiä melkein kuusi miljardia – sattumoisin yhtä paljon kuin menojen leikkauksiakin. Ansiotulojen saajille veroalesta tulee viitisen miljardia.

Ministerit näkivät mieltä siinä, että palkansaajille annetaan miljardi, jonka he sitten käyttävät isompiin sähkö- ja öljylaskuihinsa. Verokiila eli työnantajan maksaman ja työntekijän saaman summan erotus pienenee, minkä hallitus arvioi parantavan työllisyyttä. Lisäksi veroaakkaa siirretään työnteosta energian käyttöön, ministerit perustelivat. (HS 17.8.)

Yllä lainatun katkelman ironisia vihjeitä ovat ensimmäisen kappaleen yli-positiivisuuden lisäksi keskimmäisen kappaleen sana "sattumoisin" sekä viimeisen kappaleen ilmaus "ministerit näkivät mieltä siinä". Ironia tuntuu kertovan, että veronalennukset ovat näennäisiä, ja ne kerätään kansalaisilta täysimääräisesti takaisin. Viimeisen kappaleen lopuksi ministerit saavat kuitenkin perustella ratkaisunsa, mikä antaa lukijalle mahdollisuuden itse arvioida, onko veroratkaisussa "mieltä".

IL:n jutun hienoinen satiiri vaihteli koomisen ja traagisen välillä:

Pääministeri Lipponen pyyhki hikeä otsaltaan aloittaessaan hallituksen budjettiesityksen tiedotustilaisuuden.

Mutta tällä kertaa hiki johtui helteestä eikä budjetin tuskaisesta valmistelusta.

Ministerit kehuivat kilvan toisiaan hyvästä yhteistyöstä.

Ja odottavat varmaan että kansakin kehuu, sillä ylimääräinen veroale toteutetaan sittenkin. Mutta uutta velkaakin on otettava ensi vuonna 29 miljardia.

Vuosikymmenet on ollut tapana, että hallitus saa budjettiesityksensä valmiiksi viime hetkellä ennen viikonvaihteen alkua. Budjetti on voitu esitellä julkisuuteen aina vasta illalla.

Tällä kertaa kaikki oli valmiina eilen jo puolilta päivin. Yleisenä arvioina oli, että ministerit eivät halunneet tuhlata kaunista viikonvaihdetta ja jokaisella oli kiire mökille. Mutta budjettiesityksen varhainen valmistuminen kertoo myös siitä, että todellisia erimielisyyksiä ei valmistelussa ollut.

(IL 17.8.)

Keskinäisten kehujen ylenpalttisuuden korostamisen voi ajatella vihjaavan, että ministereiltä on ehkä jotain jäänyt huomaamatta. Yhteisymmärrys voi kariutua ennemmin kuin arvataankaan tai sitten osa porukasta ei ole huomannut tullessaan huijatuksi. Tällainen ironia olisi pessimismissään traagista ja kyynistä. Seuraavissa kappaleissa sävy kuitenkin vaihtuu koomisemmaksi: yhteistyö olikin todellista, erimielisyyksiä ei ollut, ministerit ovat

inhimillisiä ihmisiä, jotka haluavat nauttia kauniista kesästä ja kiirehtivät mökille niin kuin suuri osa IL:n lukijoistakin.

Muutamaa kappaletta myöhemmin kertoja palaa traagisempaan sävyyn, joskin lapiio-metaforan hulvaton käyttö luo tekstiin kynnisyttä lieventävää kepeyttä:

Lipponen luonnehti ensin verokevennystä tuntuvaiksi, mutta sanoi myöhemmin, että hallitus ei halua hirveästi röyhistellä asialla.

Veroale onkin menossa kokoomuksen piikkiin. Eräät puolueen budjettineuvottelussa mukana olleet avustajat riehaantuivat niin, että julistivat kokoomuksen verolinjan lyöneen demareiden lapiolinjaa lapiolla päähän.

Tilanne enteilee sitä, että päähallituspuolueet saattavat vielä syksyn mittaan olla tukkanuottasilla keskenään siitä kumpi nyt voitti ja kumpi hävisi. (IL 17.8.)

Kaikkiaan uutisissa esitettiin budjettiratkaisu melko myönteisessä sävyssä. Aihelman aiempien vaiheiden riitapukarit löysivät nyt yhteisen sävelen ja inhimillisesti, joskin ehkä hiukan naiivisti, juhlivat löytynyttä sopuratkaisua. Aihelmajuonne päättyy siis tyylipuhtaaseen koomiseen loppuratkaisuun. Pienenä traagisena piruna kertoja kuitenkin piikittelee yhtäältä veronalennukseen liittyvillä energiaverokorotuksilla (HS) ja puolueiden mahdollisella tulevalle tukkanuotalla (IL).

HS julkaisi pienen kommenttijatun, jossa spekulointiin veroratkaisun syntyvaiheita. Juttu ei ollut enempää vastakohtaisuuksia kärjistävä kuin liennyttäväkään, mutta sitä sävytti pessimistisyys ja ironisuus. Juttu kertoi kuinka ratkaisun osaset aina "sattumalta" osuivat kohdalleen kunnes lopussa paljastui, ettei kyse ollut sattumasta lainkaan, vaan VM:n virkamiesten harjoittamasta taitavasta ohjailusta:

Muut hallituspuolueet tarttuivat torstai-iltana hanakasti vihreiden vaatimukseen energiaverojen korottamisesta.

"Siinä alkoi lamppu syttyä yhden jos toisenkin päässä", kertoo neuvottelujen sisärinkiin osallistunut.

Verokevennyksiin oli sittenkin tulossa pelivaraa. Budjetin menopuoli oli jo päätetty.

Sattumalta valtiovarainministeriöstä löytyi heti malli, jolla tuo miljardi saadaan kulumään.

...

Budjettineuvottelujen tiedotustilaisuudessa kaikki puolueet halusivat itselleen kunniaa veroalesta. Lähinnä totuutta lienee Säätytalon käytävällä kuultu hallituslähteen versio: "Valtiovarainministeriön virkamiehet käyttivät vihreiden vaatimusta hyväkseen." (HS 17.8.)

Veronmaksajain keskusliiton tiedotuspäällikkö Heikki Hakala pohti veroratkaisun syntyä hieman optimistisempaan sävyyn Hämeen Sanomissa. HS lainasi pohdintaa Muut lehdet -palstallaan:

"Pääarkkitehteina olivat vihreät, jotka vaativat energiaverotuksen kiristämistä hallitusohjelman mukaisesti. Vihreiden aiivot kuuluvat Osmo Soininvaaran kallon sisään. Sieltä on peräisin nyt toteutettu malli. Taktinen silmä on ollut tarkka, sillä suurten hallituspuolueiden, demarien ja kokoomuksen, saaminen oman ehdotuksen taakse ei ole aivan yksinkertaista."

"...Mielenkiintoista on, että tämä verohelpotus kohdistuu pieni- ja keskituloisiin ja nimenomaan ansiotuloihin, eli kyseessä on täsmäase palkan-saajille. Suorituksesta on syytä antaa nokkeluuspisteitä. Idea on syntynyt virkamiestyönä. Tekijä on VM:n ekonomisti Reijo Niinivaara." (HS 19.8.)

Missä HS:n oma analyysi leikitteli pessimistisen ironisesti uskomattomilla sattumilla ja omakehulla, siinä Hakala kehui optimistisesti ratkaisun arkkitehteja. Myös lehtien pääkirjoitukset olivat optimistisia:

Hallitus onnistui ylittämään odotukset

...

Yhteiskunnan veroaste ei nähtävästi alene juuri lainkaan, mutta kansalaisten, erityisesti pieni- ja keskituloisten tuloverotuksessa, tapahtuu vuositasolla parin kolmen tuhannen markan kevennys. Se on enemmän kuin tässä vaiheessa osattiin toivoa. Nimenomaan pääministerin oma puolue, Sdp, on suhtautunut erittäin penseästi julkisessa keskustelussa esitettyihin veronalennusvaatimuksiin. (HS 17.8.)

Oikea suunta

...

Sauli Niinistö ja Paavo Lipponen ovat toppuutelleet pitkin vuotta odotuksia veronalennuksista tai ainakin asetelleet niille leikkausheitoja. Sitä ilahduttavammalta tuntuu, kun tuloverotusta kevennetään yli 5,5 miljardilla markalla. Keskituloisen perheen tilille tämä tuo pari sataa markkaa kuukaudessa.

(IL 17.8.)

IL:n pääkirjoitus on selvästi koominen romanssi ja HS:n pääkirjoituskin sitä lähellä. Lehdet liittoutuvat hallituksen kanssa elvyttämään taloutta ja parantamaan työllisyyttä hallituksen budjetissaan esittämin keinoin. Kritiikkiä esimerkiksi veronalennusten pienuudesta tai niiden kohdentumisesta ei esitetty eikä hallituksen vaikuttimia kyseenalaistettu senkään vertaa kuin uutisissa. Muutamaa päivää myöhemmin HS analysoi ratkaisua jälleen pääkirjoituksessaan (HS 20.8.). Pääkirjoitus oli entistä selvemmin koominen romanssi. Budjettiratkaisu tulkittiin siinä kauan odotetuksi käännteeksi, jossa verojen kiristäminen taittuu verojen alentamiseksi.

13.1.6. *Oppositio kritisoi veronalennuksia suurituloisten suosimisesta*

Budjettiratkaisun välittömissä kommenteissa useat järjestöt kiittivät veroratkaisua muiden asioiden kritisoinnin lomassa. Tällaisia järjestöjä olivat STTK, Akava, TT, Kaupan keskusliitto ja Veronmaksajain keskusliitto. Työn verotuksen alentaminen tuntui kiitoksissa perustelevan itsensä: veroale on hyvä asia ja sillä hyvä. SAK kiitteli veronkevennyksistä, mutta moitti niiden suosivan liiaksi suurituloisia. Järjestökommentit esitettiin Helsingin Sanomien uutisissa, ja kertomuksellinen profiili oli yleensä neutraali romanssi. Iltalehti ei julkaissut järjestökommentteja vielä tässä vaiheessa.

Muutamat oppositiokommentit lähenivät traagista romanssia. Niissä hallituksen ratkaisut nähtiin täysin epäoikeudenmukaisina, ja puheenvuoroista kuului katkera voimattomuuden tunto. Esimerkiksi käy kommunistien puheenjohtajan Yrjö Hakasen puheenvuoro HS:n päivän puheet -palstan uutisessa:

"Hallitus leikkaa kaikkein heikoimmassa asemassa olevien toimeentulotukea ja työttömyysturvaa samaan aikaan, kun suurituloisille annetaan verohelpotuksia. Budjettiriihi antoi toivoa ja luottamusta vain hyväosaisille ja rahamarkkinoille." (HS 18.8.)

Myös Kristillisen liiton Toimi Kankaanniemi sanoi hallituksen ajavan hyväosaisten etuja (HS 17.8.). Keskustapuolue kritisoi budjettiratkaisua kovasanaisesti työllisyyspolitiikasta,²⁵⁶ mutta keskustan verokommentit olivat melko vaisuja. Keskustankin verokritiikin kärkenä oli alennusten liiallinen kohdistuminen suurituloisille. IL:n jutussa Esko Ahon kertomuksellinen profiili oli traaginen romanssi, vaikka veroratkaisusta puhuttaessa pettymys ja pessimismi olikin melko lievää:

Oppositiojohtajaa harmittaa hallituspuolueiden keskinäinen suitsuttelu budjettiriihessä sovitusta veroratkaisuista.

- Verohelpotusten painopiste on nyt suurituloisissa, kun se olisi pitänyt osoittaa pienituloisille. (IL 19.8.)

Lehdet eivät hankkineet hallituksen tai hallituspuolueiden vastauksia veroratkaisuja koskeneeseen kritiikkiin tuoreeltaan, vaan niitä saatiin odottaa pari päivää. Iltalehti haastatteli kokoomuksen Ben Zyskowiczia ja sosiaalidemokraattien Reijo Lindroosia. Zyskowiczin kertomuksellinen profiili oli kärkevä satiiri:

---

²⁵⁶ Ks. luku 9.1.

Zyskowicz ei itsekään enää ennen budjettiriihen alkua uskonut veroalennusten mahdollisuuteen. Zyskowicz myöntää, että veroalennukset eivät ole merkittäviä, mutta tärkeintä on, että käänne on tapahtunut.

- Tällaisessa tilanteessa tulee suorastaan sääli oppositiota. Varmasti Keskusta on aidosti tyytymätön budjettiin, sillä eiväthän he ole koskaan olleet kiinnostuneita palkansaajien tuloverojen alentamisesta vaan verojen tuoton käyttämisestä maataloustukiaisiin, Zyskowicz sanoo. (IL 20.8.)

Kansanedustaja Reijo Lindroos (sd) kommentoi veroratkaisua varovaisesti:

Tuloveroalennuksiin Lindroos suhtautuu kuitenkin vielä varovaisesti, kun ei tarkkaan tiedetä miten ne kohdistuvat eri tuloluokkiin.

- Se on kuitenkin tärkeää, että veroalennukset eivät enää leikkaa sen paremmin työttömyysvaroja kuin muutakaan perusturvaa. (IL 20.8.)

Kun ennen budjettiriihtä keskusteltiin siitä, miten veronalennukset voitaisiin rahoittaa tai pitäisikö tyytyä sovittuihin alennuksiin, muotoutui budjettiriihen jälkeisen keskustelun teemaksi se, suosiiko alennus liikaa suurituloisia. Opposition syytökset suurituloisten suosimisesta esitettiin usein traagisena tai kärkeväenä romanssina. Kritiikin mukaan hallitus oli hyväosaisten asialla, ja vähäoisaiset joutuivat jälleen tyytymään murusiin. Kritiikin perusasenne oli katkeruus. Veroratkaisun puolustajat taas olivat taipuvaisia kärkevään satiiriin ja härnäsivät erityisesti keskustaa siitä, että se joutui katsomaan sivusta, kun hallitus keräsi pisteitä veroja alentamalla.

Keskustelun kannalta olennaista oli myös se, miten veroratkaisu tosiasiassa kohteli eri tuloluokkia. Ratkaisua luonnehdittiin sekä pieni- ja keskituloisia suosivaksi (Veronmaksajien keskusliiton Heikki Hakala (HS 19.8.)) että suurituloisia suosivaksi (SAK ja Kristillinen liitto (HS 17.8), Esko Aho (IL 19.8.)). HS selvitti asiaa julkaisemalla uutisen Veronmaksajain keskusliiton laskelmista, joissa vaikutuksia havainnollistettiin erityyppisten perheiden käteen jäävän tulon muutoksilla (HS 18.8.). Jutun johtopäätös oli, että veroale tuo keskimäärin 200 markkaa lisää kuussa. Jutun perusteella ei ainakaan ilman laskinta tai kynää ja paperia saanut selville, suosiko alennus mahdollisesti suuri- tai pienituloisia.

Huomattavasti yksiselitteisemmät johtopäätökset alennuksen vaikutuksista esitettiin HS:n pari päivää myöhemmin julkaisemassa, SAK:n laskelmiin perustuvassa jutussa:

Veroale tuo SAK:laiselle perheelle 400 markkaa kuukaudessa lisää
Suurituloiset hyötyvät hallituksen esittämästä veroalesta eniten (HS 20.8.)

Jutussa esitetyn taulukon mukaan yli 15 000 markkaa kuussa ansaitsevilla käteen jäävä tulonlisä oli sekä prosentuaalisesti että markkamääräisesti

suurin. Sikäli kuin SAK:n laskelmat pätevät, ratkaisu näyttäisi suosineen suurituloisia:

SAK:n mukaan hallituksen ensi vuoden tulo- ja menoarvion veroale suosii hyvätuloisia. Myös SAK ajoi ansiotulovähennyksen nostamista, mutta järjestölle tuli yllätyksenä, että raja hilattiin 318 000 markan vuosituloihin asti.

"Aina tahtoo käydä niin, että kun valtiovarainministeriö pääsee viime kädessä esitykset tekemään, isoin verotulotto kerätään aina SAK:laiselta porukalta. Sinne ei tahdo millään saada samanlaisia kevennyksiä kuin joihinkin muihin tuloluokkiin, joissa on vähemmän väkeä", SAK:n yhteiskuntapolitiikan johtaja **Pertti Parmanne** (sd) sanoo. (HS 20.8.)

Parmanne esittää uskottavan tuntuisien selityksen veronalennusten kohdistumiselle. Lievästä turhautuneisuudesta huolimatta puheenvuoro oli neutraalin analyttinen, ehkä jopa valtiovarainministeriötä ymmärtävä: selväähän on, että suurelle SAK:laiselle ryhmälle annettavat alennukset tekevät myös suu-remman loven budjetin tuloihin kuin pienemmille ryhmille annettavat alennukset.

HS julkaisi keskustan kesäkokouksesta kaksi viisipalstaista juttua, joissa molemmissa Aho kritisoi hallituksen veroratkaisua. Ahon puheenvuorot olivat kärkeviä, mutta hän esitti tehdyille veronalennuksille myös selkeän vaihtoehdon:

"Tehokkain tapa verokiilan kaventamiseksi jäi käyttämättä. Työnantajamaksuja parempaa välinettä ei ole, sillä jokainen siihen käytetty markka palvelee suoraan työllistämistä", Aho sanoi. (HS 21.8.)

Aho hämmästeli valtiosihteeri Raimo Sailaksen puheita, joiden mukaan veronkevennyksen työllisyysvaikutukset ovat niin marginaalisia, ettei niitä ole laskettu. Kuitenkin hallitus oli Ahon mukaan pitänyt yllä ajatusta, että veronkevennykset olisivat nimenomaan keino työllisyyden parantamiseksi.

HS selvitti hallituksen kantaa veronalennusten työllisyysvaikutuksiin esittämällä seuraavan päivän uutisessaan pääministeri Lipposen kommentit asiaan. Jutusta ei käynyt ilmi, olivatko Lipposen kommentit vastaus toimitajan kysymykseen vai oliko hän esittänyt ne oma-aloitteisesti:

Lipponen totesi tuloverotuksen kevennyksellä olevan työllisyyttä parantava vaikutus. Keskivertoihmisen tuloveroaste laskee hänen mukaansa 37 prosentista 35,5 prosenttiin.

Pääministeri ei arvioinut tarkemmin, kuinka suuri vaikutus tuloverotuksen kevennyksellä on työllisyyteen.

Tiistaina valtiovarainministeriön valtiosihteeri **Raimo Sailas** arveli, että kevennysten vaikutus työllisyyteen on marginaalinen. (HS 22.8.)

Katkelmassa on pientä yrittystä kovistella Lipposta Ahon esiin nostamasta kysymyksestä, mutta yritys jää vähäiseksi. Lipponen ei kerro, uskooko hän veronkevennyksen vaikutuksen olevan olennainen vai marginaalinen. Vaikutuksen määrää on tietysti vaikea arvioida, mutta jo se olisi selvittänyt tilannetta, jos Lipposen olisi saanut sanomaan, onko hän Sailaksen kanssa samaa vai eri mieltä vaikutusten marginaalisuudesta. Nyt tätä ei saatu Lipposesta puristettua, eikä lehti paikannut tappiotaan edes ironisoimalla syntyntä tilannetta. Vielä myötäsukaisemmin Lipposta olisi tietysti voinut kohdella unohtamalla Sailaksen puheet kokonaan.

HS:n muut lehdet -palstalla (23.8.)Vihreän langan Hannes Mäntyranta ihmetteli neutraalin satiirisesti, kuinka vihreiden ja kokoomuksen lempiajatukset ajettiin läpi vasemmiston voimin. Verotus painottui energian suuntaan, mutta samalla myös pienituloisten suuntaan. Mäntyrannan mukaan "ne, jotka epäilivät vihreiden myyvän vaikka vanhan äitinsä yhdestä ympäristöverosta, saavat taas vettä myllyynsä". Suomenmaan Juha Mauno katsoi veronkevennyksen hyödyttävän työssäkäyviä, kun taas leikkaukset koskettavat sosiaaliturvan varassa eläviä. Maunon mukaan kuilu yhteiskuntaluokkien välillä kasvaa. Kristityn vastuu puolestaan ihmetteli, miksi

...demarinaiset ja kokoomussisarot ovat tässä äänettömästi alistuneet mieskollegojensa saunaseuran päätöksiin: vaaliveroalekin leikkaa köyhimmiltä ja lisää rikkaiden hyvinvointia. Skl:n ohjelma edellyttää päivävastaista politiikkaa: otetaan hyväpalkkaisilta ja lisätään pienituloisille, jolloin kulutus ja työllisyys kasvaisivat. (HS 23.8.)

Juha Maunon ja Kristityn vastuun kritiikit olivat lähinnä neutraaleja romansseja, vaikka niissä oli kärkeviä ja traagisia vivahteita. Traagisuutta ja pessimismiiä kompensoi kuitenkin optimistinen suhde omaan poliittiseen ohjelmaan. Kritiikin asiasisältö oli jo tuttua: veroalen nähtiin suosivan hyväosaisia vähäosaisten kustannuksella. Päinvastaista kritiikkiä esitti nuorsuomalaisten puheenjohtaja Risto Penttilä. Penttilän profiili oli kärkevä romanssi, jos kohta puheenvuorossa oli myös traagisia sävyjä:

Kulutuksella Suomi ei saa Penttilän mukaan koskaan työllisyyttä nousemaan, ei ainakaan, jos tulonlisäykset ovat nyt päätettyä suuruusluokkaa.

...

Penttilä pelkää, että hallitus ajattelee nyt "tehneensä homman" ja jään odottelemaan työllisyyden parantumista.

- Nyt sanotaan, että kaikki mahdollinen on tehty.

- Dynaamisia vaikutuksia ei tule. Siihen olisi tarvittu paljon rankempi ja radikaalimpi uudistus, Penttilä povaa.

"Verokopla" halusi puuttua työn hintaan. Toki sen voi ja se pitää tehdä vieläkin.

- Jäävuori lähestyy ja torvisoitto jatkuu. (IL 23.8.)

Penttilän vertasi hallituksen politiikkaa jäävuorta kohti purjehtivaan Titanicin ja nimitti veropäätöstä pelkäksi mielialalääkkeeksi. Mielialalääke-metafora toistui seuraavana päivänä nuorsuomalaisten Eeropekka Rislakin ja Juha Pohdon kärkevän satiirisessa yleisönosastojutussa (HS 24.8.). Kristillisen liiton puheenjohtaja Bjarne Kallis puolestaan toisti HS:n uutisessa (25.8.) Penttilään viittaamatta tämän IL:ssä esittämän ajatuksen, että kulutuskysynnän tukeminen veronalennuksella ei helpota työttömyyttä. Kallis vaati hallituksen esittämien 5,5 miljardin markan kevennyksien käyttämistä työnantajien sosiaali- ja työttömyysvakuutusmaksujen alentamiseen. Kallis kritisoi hallitusta kärkevin sanakäntein ja esitti konkreettisia vaihtoehtoja hallituksen veronkevennyksille. Toisin kuin kristillisten aiemmat puheenvuorot, Kalliksen puheenvuoro ei ollut pessimistinen ja traaginen, vaan optimistinen.

Aihelmajuonteen lopuksi HS vielä hiukan piikitteli pääkirjoituksessaan Vasemmistoliiton "suurta venymiskykyä". Tästä esimerkiksi HS mainitsi "veronkevennykset, jotka jättävät suurituloisille paljon enemmän käteen kuin pieni- ja keskituloisille. Pääkirjoitus päättyikin toteamukseen, että hallitus on saanut Vasemmistoliitosta "vankan ja luotettavan tukipylvään" (HS 30.8.). Pääkirjoitus oli neutraali satiiri, jonka keinoin yhtäältä muistutettiin Vasemmistoliittoa tavoitteista, joita se alunperin oli lähtenyt hallitukseen ajamaan ja jotka eivät olleet toteutuneet ja toisaalta hiukan vahingoniloisesti herkuteltiin puolueen tukalalla tilanteella.

Ennen hallituksen budjettiesityksen julkistamista veroalennusta käsiteltiin vielä lähinnä talouspolitiikan näkökulmasta muutamassa mielipidekirjoituksessa. Toimittaja Esko Nurmi kommentoi veroratkaisua HS:n talousosaston Rahan liikkeit -palstalla (HS 25.8.) optimistiseen ja neutraaliin sävyyn. Jutussa kysyttiin muun muassa, olisiko parempi ajoitus veroalennukselle ollut "silloin, kun talous oli kuopan pohjalla?" Toiseksi Nurmi pohdiskeli olisiko alennus piristänyt kulutusta enemmän, jos se olisi suunnattu pienituloisille. Nyt veronalennus koski Nurmen mukaan "harvinaisen tasaisesti kaikkia tuloryhmiä". Nurmi tuntui kannattavan tehtyä ratkaisua, koska kevennyksien suuntaaminen pienituloisille olisi jyrkentänyt verotuksen progressiota entisestään.

Ylijohtaja Martti Hetemäki valtiovarainministeriöstä kirjoitti talousosaston vieraskynä-artikkelissa (HS 31.8.) tuloverotuksesta lähinnä työllisyyspolitiikan näkökulmasta. Hetemäen puheenvuoroprofiili oli koominen romanssi. Hän vetosi "meihin kaikkiin", jotta verotusta saataisiin alennettua ja valtion kuluja karsittua:

Olemme mielestäni jonkinlaisen valinnan edessä. Haluammeko säilyttää nykytasoisen etuusjärjestelmän ja verotuksen silläkin uhalla, että työttömyys juuttuu nykytasolleen? Vai olemmeko valmiita alentamaan tulonsiirtoja ja verotusta paremman työllisyyden nimissä? Painotusta olisi siirrettävä vielä tuntuvasti työnteon hyväksi, jotta työttömyys saataisiin tavoitellussa vauhdissa alas. (HS 31.8.)

Samaa tavoitetta täysin päinvastaisessa sävyssä taas ajoivat HS:n yleisönosastossa esiintyneet Reijo Siipola ja Olli Pusa. Siipolan profiili oli lähinnä traaginen satiiri, Pusan lähinnä traaginen romanssi. Nykyinen kovan veron politiikka nähtiin järjettömänä, eikä uskoa politiikan muutokseen tuntunut olevan. Ensimmäinen katkelma on Siipolan kirjoituksesta, jälkimmäinen Pusan:

Hämäävän verojen alentamishöpinän sijasta kansaa edustavien poliitikkojen olisi nyt herättävä asettamaan salku yhteiskuntaamme jo lamaanuttavan verokuorman jatkuvalle paisuttamiselle. Eihän puolueittemme vihreä väri siitä mihinkään häviäisi, vaikka ne ajaisivat verotuksen painopisteen siirtämistä ympäristöverotuksen suuntaan siten, että jätetään ympäristöverot nykyiselle tasolle sitten, kun muuta verotusta päästään todella alentamaan. (HS 4.9.)

Näiden lukujen valossa verokeskustelu ei ole outoa. Kuka tosissaan ihmettelee, että tällaisella hävikillä talouden rattaat eivät pyöri? Kun veroaste tuntuu kansalaisista järjettömältä, ei ole ihme että harmaa talous houkuttaa. On vaarana, että kansalaisten yleinen lain kunnioitus kärsii. (HS 4.9.)

Budjettiriihessä syntyneen veroratkaisun jälkeisessä keskustelussa ratkaisua luonnehdittiin eri puheenvuoroissa 1) suurituloisia suosivaksi, 2) kaikkia tuloryhmiä harvinaisen tasaisesti koskevaksi sekä 3) pieni- ja keskituloisia suosivaksi. Kaikkia kantoja voi ehkä perustella, mutta perusteluja olisi kaivattu. Ainoastaan SAK:n laskelmiin nojaavassa jutussa (HS 20.8.) veronalennus esitettiin tavalla, josta vaikutukset eri tuloryhmiin olivat arvioitavissa, ja siinä sekä markkamääräiset että prosentuaaliset alennukset suosivat suurituloisia. Lehdet eivät kiinnittäneet huomiota poikkeaviin tulkintoihin alennusten vaikutuksista. Erityisesti veronmaksajain keskusliiton Heikki Hakalan esittämä tulkinta, että ratkaisu olisi suosinut pieni- ja keskituloisia jäi ilmaan. Hakalan olisi voinut vaikkapa haastaa Tyhmät kysymykset -juttuun perustelemaan tulkintaansa.

Hallituksen edustajat eivät juuri kommentoineet opposition kritiikkiä. HS muistutti pääministeri Lipposta valtiosihteerin Sailaksen lausunnosta, että veroratkaisun työllisyysvaikutukset ovat marginaalisia, mutta Lipposelta ei saatu tähän kunnollista vastausta. Suurituloisten suosimisväitettä hallituksen edustajat eivät kommentoineet HS:ssa lainkaan. IL:ssä hallituksen puolesta puhuivat kokoomuksen ja sosiaalidemokraattien kansanedustajat, Ben Zys-

kowicz ja Reijo Lindroos. Zyskowicz kuittasi keskustan kritiikin kateelliseksi oppositiopolitikoinniksi, Lindroos yritti tasapainoilla opposition kritiikin ja hallituksen linjan välillä.

Hallitukseen kohdistetun kritiikin profiili oli usein traaginen tai kärkevä romanssi. Hallitusta syytettiin vähäosaisten sortamisesta joko taistelevassa (kärkevä romanssi) tai alistuneessa (traaginen romanssi) sävyssä, tai sitten veronkevennyksiä pidettiin aivan liian pieninä elvyttämään taloutta ja työllisyyttä. Kritiikissä olisi päästy eteenpäin, jos traagisten tai kärkevien syytösten sijaan tai ohella olisi selvemmin esitetty vaihtoehtoisia ratkaisuja. Hyvä esimerkki oli Bjarne Kalliksen ehdotus, että veronkevennysten sijasta olisikin tehty vastaavat alennukset työnantajamaksuihin. Näiden vaihtoehtojen työllisyysvaikutuksia olisi voinut lehtien johdolla pohtia ja tivata hallitukselta kunnan perustelut siihen, miksi se piti tuloveronkevennyksiä parempana vaihtoehtona.

13.1.7. Kansalaisjutun pessimistisyys poikkesi budjettijulkistuksen optimismista

Budjetin julkistamisen yhteydessä tuloveroalennuksia käsiteltiin samoissa juttutyypeissä kuin talouspolitiikkaa yleisemminkin.²⁵⁷ Juttujen yleissävy oli optimistinen ja myönteinen. Ilta-lehti iloitsi koomisen romanttisesti hallituksen kanssa verojen alentumisesta. Helsingin Sanomat oli neutraalimpi ja käytti myös ironiaa. Veroratkaisua käsiteltiin uutismaisissa **pääjutuissa**, pääkirjoituksissa ja muissa **kommenttijuutuissa**, **veroratkaisun yksityiskohdista** kertovissa jutuissa, **järjestökommenttijuutuissa** ja **esimerkkikansalaisten kommentteja** esittelevissä jutuissa.

Budjettikoosteen pääuutisissa IL painotti veroratkaisun vaikutuksia kansalaisten käteen jäävään tuloon ja käytti asiantuntijana Veronmaksajain keskusliiton toimitusjohtajaa Heikki Perälää. Ironiaa ei viljelty, ja juttu oli koominen romanssi:

- Kohti parempaa mennään, iloitsee valtiovarainministeri Sauli Niinistö uunituoreen budjettinsa veronkevennyksiä.

Matti Meikäläinenkin voi nyt hymyillä ensi kerran vuosikausiin.

Keskituloisille jää ensi vuonna käteen palkka- ja veroratkaisujen jälkeen yli 400 markkaa enemmän kuussa.

- Vihdoinkin, kiitellään Veronmaksajain keskusliitossa. (IL 4.9.)

---

²⁵⁷ Käsittelin näitä juttutyyppejä talouspolitiikan aiheelman yhteydessä luvussa 9.1.7.

Veroratkaisun talouspoliittinen ulottuvuus kuitattiin VM:n vero-osaston ylijohtajan Lasse Arvelan kansalaisille osoittamalla kulutuskehotuksella:

- Tämä (verohelpotus) menee kotimaisen kysynnän kasvuun. Muutkin indikaattorit ovat sellaisia, että on realistista uskoa dynaamisiin vaikutuksiin, hän sanoo. (IL 4.9.)

HS painotti IL:ä enemmän talouspoliittista näkökulmaa. HS:kin oli optimistinen, mutta ironisuuden vuoksi juttu oli lähinnä koominen satiiri:

Hallituksen viesti oli selvä kehoitus kansalaisille kuluttaa. Samalla hallitus ennusti, että kansalaiset tottelevat. Kotimarkkinat elpyvät, siitä on jo merkkejä, valtiovarainministeri **Sauli Niinistö** (kok) kertoi eduskunnalle.

"Tämä puolestaan palvelee myös hallituksen työllisyystavoitetta", Niinistö arvioi. Hän nimesi budjetin "luottamuksen ja toivon talousarvioesitykseksi".

Enemmän kuin säästäväisyydestä ministerit puhuivat veronalennuksista. Niitä luvattiin lisää. Nyt tehtyjä ehdotuksia keuhuttiin tasapuolisiksi ja oikein suunnatuiksi. Ne kohdistuvat "palkansaajien suureen enemmistöön", Lipponen sanoi.

Kulttuuriministeri **Claes Andersson** kuitenkin arvioi, että jatkossa pitäisi alennukset suunnata nimenomaan pieni- ja keskituloisille. (HS 4.9.)

Kertojan ministereihin kohdistamaan ironiaan viittaavat muun muassa sitaattit ja puhe kansalaisten tottelemisesta. Ironia ei ole erityisen piikikästä. Sen avulla kertoja pitää kuitenkin etäisyyttä ministereihin ja välttää liitoutumisen heidän kanssaan. Jutussa nostetaan esiin myös veroratkaisun kohdistuminen eri tuloryhmiin.

HS:n **kommentoivassa** avausjutussa kertoja tulkitsee veroratkaisua analyttisemmin. Juttu on lähinnä neutraali satiiri. Veroale oli jutun mukaan hallituksen linjavalinta. Hallitus olisi myös voinut lyhentää vastaavalla summalla velkoja tai perua tehtyjä leikkauksia.²⁵⁸ Jutussa kerrotaan, että verojen alennuksesta oli syksyyn 1995 mennessä tullut uusi talouspolitiikan oppi. Veroale alentaa palkankorotuspaineita, lisää ostovoimaa ja kannustaa hakeutumaan töihin ja paremmille palkoille:

Mitä veroale sitten vaikuttaa työllisyyteen? Hallitus ei julista mitään lukuja, mutta mekaanisesti on laskettu, että alennusten antama suorallinen ostovoima voisi tuottaa 10 000 työpaikkaa. Työttömyysastetta sellainen muuttaa vain karvan verran.

Tämän päälle tulee sitten "psykologinen efekti", jonka varaan talousstrategit laskevat. (HS 4.9.)

---

²⁵⁸ Ks. luku 9.1.7.

Nyt siis saatiin lukuja, jotka liittyvät Raimo Sailaksen lausuntoon työllisyysvaikutusten marginaalisuudesta. Jutussa kommentoitiin myös ratkaisun vaikutuksia eri tuloluokkiin:

Kun työntekoa tehdään kannattavaksi, niin työn tekemättömyys pakkaa käymään kannattamattomaksi. Hallituksen veroratkaisut ja säästöpäätökset yhdessä heikentävät työttömien ja myös eläkeläisten suhteellista asemaa.

Työ- ja yritystuloja saaville veroale antaa karkeasti samansuuruisen prosenttimääräisen helpotuksen eri tuloluokissa. Ratkaisuun ei sisälly sellaista sosiaalista näkökulmaa, että parempituloiset saisivat suhteessa vähemmän.

Sen näkökulman torjui budjettiriihessä valtiovarainministeriön vero-osaston päällikkö. Hänen kerrotaan tokaiseen, että jos veroja laman takia korotettaessa suosittiin pienituloisia ja näitä korotuksia nyt purettaessa jälleen suositaan pienituloisia, niin lopulta ei muita olekaan kuin pienituloisia (HS 4.9.)

Katkelman ensimmäisessä virkkeessä ilmaistaan sanallisesti hallituksen ironinen tilanne, jossa hallituksen pitäisi samanaikaisesti keventää työn verotusta ja olla leimautumatta tuloerojen kasvattajaksi. Viimeisessä kappaleessa taas vero-osaston päällikkö ironisoi pienipalkkaisten suosijoita ja tulee samalla julkisesti paljastaneeksi oman asenteensa, mikä ei ehkä ollut tarkoitus.

IL kommentoi veroratkaisua lyhyesti pääkirjoituksessaan sekä Jalmari Torikan kolumnissa. Pääkirjoituksessa veroratkaisusta todettiin vain, että hallituksen pyrkimyksissä innostaa kansalaisia kuluttamaan "erityistoimia ovat lähinnä veronkevennykset, jotka lisäävät tuntuvasti ostovoimaa". (IL 4.9.) Veroalea arvioitiin siis lyhyesti, myönteisesti ja ironisoimatta. Torikka puolestaan piti veroalea ratkaisevana yleisen luottamuksen parantamiseksi. Ilmeisesti Torikka tarkoitti luottamusta hallitukseen ja yleiseen talouskehitykseen.

Veroratkaisun yksityiskohdat selostettiin IL:ssä lyhyen luettelonomaisesti ja HS:ssä erittäin yksityiskohtaisesti. Jutut olivat neutraaleja romansseja, ja päätösten sisältö selostettiin ilman erityisiä sävyjä tai ironiaa.

Järjestökommenttijuttu julkaistiin vain HS:ssa. Siinä kertoja tiivistä ingressiin, että budjetin yksityiskohdista järjestöillä oli runsaasti huomautettavaa, mutta veroja keventävää ja kulutusta piristävää päälinjaa ne pitivät yleensä oikeana. Kommentit olivat esitetystä kriittistä huolimatta optimistisia ja lievennäviä, joten luokittelin niiden profiileiksi koomisen romanssin. IL puolestaan julkaisi pienen jutun oppositiojohtaja Esko Ahon kommentista. Aho toisti neutraalia romanssia edustavassa puheenvuorossaan kan-

tansa, että veronalennus olisi pitänyt kohdistaa pienituloisille ja että sillä on marginaalinen vaikutus työllisyyteen. Aho siis herkutteli vielä Sailaksen lausumalla, vaikkei Sailasta enää jutussa mainittukaan.

Esimerkkikansalaisten kommentaista kertovassa HS:n jutussa käsiteltiin veroratkaisua, IL:n vastaavassa jutussa ei. HS:n juttu oli traaginen romanssi pessimistisen sävynsä takia, vaikkei siinä kärjistävyyttä ollutkaan. Jari Sohlberg toteaa jutun sitaattiotoksissa, että "työssäkäyvät hyötyvät työttömien kustannuksella". Vaikka jutun alussa Teija ja Jari Sohlberg kommentoivat veroalennuksia kriittiseen sävyyn, jutun lopussa he pohtivat sopivia keinoja veroalen rahoittamiseen. Tässäkin pohdinnassa sävy on pessimistinen: puheesta kuulta läpi, ettei omien ehdotusten toteutumiseen uskota:

Sohlbergien mielestä veroalennukset voitaisiin rahoittaa leikkaamalla ylisuuria eläkkeitä, keräämällä pankkitukirahoja takaisin, lakkauttamalla puoluet ja nipistämällä armeijan suurista konehankkeista.

"Valtavia eläkkeitä saavilla ihmisillä on kaikilla ollut niin hyvä palkka, että siitä on taatusti kertynyt rahaa säästöönkin vanhuuden varalle. Jos joku puolue ei tule toimeen ilman verorahoja, joutaa se mennäkin. Ja mitä ihmettä me teemme valtavan kalliilla hävittäjillä, armeija saa rahaa uusien hankintoihin ihan liikaa", Sohlbergit pohtivat. (HS 4.9.)

Esimerkkikansalaisista kertova juttu oli pessimistisyydessään poikkeus budjettijulkistuksen optimistisesta ja koomissävyydestä yleislinjasta. IL ja järjestöt kehuiivat veroratkaisua lähes varauksetta, HS oli analyttisempi ja piti hallitukseen etäisyyttä myös ironian avulla.

13.1.8. Lähetekeskustelussa kiisteltiin jälleen veroalen kohdistamisesta

Budjetin lähetekeskustelussa osa sosiaalidemokraateista ja erityisesti keskustaoppositio kritisoivat veroratkaisua suurituloisten suosimisesta. Itse veroratkaisun lisäksi keskustelua herätti myös se, että hallituspuolue sosiaalidemokraattien eduskuntaryhmä ei antanut puheenjohtajansa Pertti Paasion puheenvuorossa ratkaisulle varauksetonta tukeaan. Erityisesti lehtien omista kommentaissa tätä pidettiin vastuun väistelynä.

Lähetekeskustelun ensimmäistä päivää koskevissa jutuissa sosiaalidemokraattien Pertti Paasio esitti kritiikkinsä, mutta tätä ei vielä kommentoitu. Sen sijaan kokoomuksen Ben Zyskovicz vastasi keskustan Mauri Pekkari-selle kärkevästi satiirisesti:

Veronalennukset olisivat saaneet painottua enemmän pieni- ja keskituloisiin, Paasio sanoi. Hänen mukaansa demarit eivät varauksetta yhdy valtio-

varainministeri **Sauli Niinistö**n (kok) kantaan, että enemmän veroja mak-
savat tarvitsevat myös suuremmat verohelpotukset.

Myöhemmin keskustelussa Niinistö kiisti ottaneensa sellaista kantaa.

...

Zyskowitz totesi keskustan veroekspertin **Mauri Pekkarisen** syyttä-
neen hallitusta äänien ostamisesta veroja alentamalla. "Mielenkiintoinen
syytös ja mielenkiintoinen synty. Kukaan ei voi todellakaan väittää kepun
ikäkinä syyllistyneen samaan syntiin", hän totesi. (HS 11.9.)

Keskustan eduskuntaryhmän puheenjohtaja Aapo Saari toisti syytöksen suu-
rituloisten suosimisesta:

"Hallituksen tuloveroratkaisu suosii suurituloisimpia, mutta esimerkiksi
eläkeläisille, työttömille ja sosiaaliturvan varassa eläville verohelpotuksia
ei tule. He joutuvat hallituksen vaaliveroalen maksajiksi muun muassa säh-
köveron kiristyessä", Saari jatkoi.

Keskustan mielestä hallituksen verolinjaa on korjattava eduskunnassa
työllistävemmäksi ja oikeudenmukaisemmaksi. Osa verokevennyksistä on
suunnattava pienyritysten työnantajamaksujen alentamiseen ja kotitalouk-
sia on kannustettava verovähennyksin työllistämään. (HS 11.9.)

Katkelman ensimmäinen kappale lähenee traagista romanssia. Se on kärjis-
tävä ja pessimistinen, eikä kritiikkiä mausteta ironialla. Jälkimmäinen
kappale on optimistisempi. Siinä esitetään selkeä suunnitelma verolinjan
muuttamiseksi. Hallituksen olisi ollut syytä perustella, miksi se pitää pal-
kansaajille suunnattua veronkevennystä parempana kuin työnantajamaksu-
jen alentamista. Iltalehikin kertoi Saaren puheenvuorosta. Se ei kuitenkaan
maininnut hänen tekemistään ehdotuksista, vaan oikoi neutraalin satiirisesti
Saaren käyttämää vertausta:

Saari sanoi hallituksen sosiaali- ja verolinjasta tulevan mieleen elokuva
Puhallus, jossa taitavat huijarit puhaltavat rikkailta rahat omiin taskuihinsa.
Saari muistaa kuitenkin hieman väärin: Puhalluksessa huijarit huijaavat
vielä suurempia huijareita. (IL 11.9.)

Paasion esittämä kritiikki herätti keskustelua toisena lähetekeskustelupäi-
vänä. Helsingin Sanomien uutisen (12.9.) mukaan "johtava oppositiopuolue
käytti hyväkseen ja kannatti muutamien sosiaalidemokraattien esityksiä ve-
ronkevennyksen suuntaamisesta pieni- ja keskituloisille". Keskustan Seppo
Kääriäinen ihmetteli jutussa, miten vasemmisto on hallituksessa voinut
"hyväksyä veroratkaisun, jonka vaikutukset ovat todella epäsosiaaliset ja
eriarvoisuutta lisäävät ja jolla ei paranneta työllisyyttä". Juttua hallitsi
kärkevä romanssi, joka muutamissa puheenvuoroissa taitui kärkeväksi
satiiriksi. Jutussa oli paikoin vuoropuhelun tuntua. Esimerkiksi yllä esitetyn
Seppo Kääriäisen ihmettelyn jälkeen vuoro siirtyi Liisa Jaakonsaarelle:

Työministeri **Liisa Jaakonsaari** (sd) puolusti hallituksen verolinjaa. Hän piti kokonaisuutta perusteltuna ja oikeudenmukaisena. Hän totesi, että taulukokevennyksen lisäksi kokonaisuuteen kuuluu pienituloisia hyödyttävä kunnallisverotuksen ansiotulovähennyksen muutos. (HS 12.9.)

Jaakonsaarelle ei muistutettu, että ansiotulovähennystä muutettiin niin, että siitä hyötyvät myös melko hyvätuloiset. Vasemmistoliiton Jorma Vokkolainen tosin toi esiin, että ansiotulovähennys ei koske työttömiä, eläkeläisiä eikä opiskelijoita, jotka myös pitäisi Vokkolaisen mielestä saada vähennyksen piiriin.

Vuoropuhelun tunnusta huolimatta esiintyjät eivät erityisemmin pyrkineet ymmärtämään toistensa näkemyksiä, vaan kärkeväälle romanssille ominaisesti pikemminkin hyökkäilivät toisiaan vastaan. Olavi Ala-Nissilän puheenvuoro käy esimerkiksi:

Keskustan **Olavi Ala-Nissilä** sanoi hallituksen harrastavan vastuutonta politiikkaa. "Kyse on siitä, että veropolitiikka on hallitukselle vaalipolitiikkaa. Tällainen veropolitiikka ja sekoilu on massatyöttömyyden oloissa ja tulorojen kasvaessa vastuutonta politiikkaa", hän sanoi. (HS 12.9.)

Kolmannesta lähetekeskustelupäivästä kertovassa uutisessa valtiovarainministeri Arja Alho kommentoi Pertti Paasion verokritiikkiä. Jutussa oli jälleen toimijoiden välistä vuoropuhelua. Alho sanoi olevansa "kauhean hämmästynyt" siitä, että ryhmäpuheenvuorossakin sanottiin ratkaisun olleen jotenkin huono ja suurituloisia suosiva. Tämän jälkeen sosiaalidemokraattien Mikko Elo puolusti Paasion arviota ja sanoi jääneen ehkä liian vähälle pohdinnalle, miten veroalennus jakautuu tuloryhmien kesken. Tähän Alho puolestaan vastasi, ettei hänestä "oikeastaan voi keksiä parempaa ja tasaisemmin tuloryhmiin kohdistuvaa veroratkaisua kuin tämä". (HS 13.9.)

Juttu oli sikäli harvinainen, että esiintyjät viittasivat toisiinsa ja kommentoivat toisiaan. Alho myös pyrki selvästi tekemään veroratkaisun perusteita ymmärrettäviksi. Jutussa voi nähdä kertojan hienoista pyrkimystä ironisoida Alhoa. Ironisessa luennassa kokoomus ja VM:n virkamiehet ovat onnistuneet esittämään suurituloisia suosivan veroratkaisun Alholle siten, että tämä on luullut sen olevan eri tuloryhmille tasapuolinen. Ironista tulkintaa tukee se, että kertoja esitti suorana esityksenä ja sitatoidusti Alhon puhekielisiä ja hämmästeleviä ilmauksia.

Katkelman voi tulkita kuitenkin myös niin, että veroratkaisua voi todellakin hyvin perustein pitää eri tuloryhmille tasapuolisena, ja Alho haluaa hämmästelyllään vihjata siihen, että nyt jopa hänen oma puolueensa pyrkii keräämään irtopisteitä pienituloisille osoittamallaan näennäisellä tuella.

Näin tulkiten ironisti olisikin Alho ja ironian uhrina muut sosiaalidemokraatit.

Sekä HS että IL moittivat pääkirjoitussivuillaan Pertti Paasiota tämän verokritiikistä. Kirjoittajien mielestä Paasion ja muiden sosiaalidemokraattien olisi pitänyt pysyä lojaaleina hallitukselle:

SDP:N EDUSKUNTARYHMÄN johtaja Pertti Paasio ja varapuheenjohtaja Virpa Puisto kritisoivat luikurimaisesti hallituksen veropolitiikkaa eduskunnassa tiistaina. Paasion mukaan Sdp:n ryhmä olisi mielellään nähnyt tuloveronalennusten painottuvan selvästi enemmän pieni- ja keskituloisiin. Puisto luonnehti hallituksen veropolitiikkaa kokoomuslaiseksi ja leimasi sen esitykset Sauli Niinistön tukijoukkojen aikaansaannoksiksi.

Paasion terveiset olisivat ehkä jotenkin ymmärrettäviä, jos Sdp:n ryhmä olisi päättänyt muuttaa hallituksen esitystä. Kyse ei ole kuitenkaan siitä, vaan vastuun väistelystä. Sdp:n ryhmälle tuottaa vaikeuksia myöntää julkisesti, että suurituloiset häviävät aina markkamääräisesti eniten verojen kiristyyssä ja voittavat verotuksen keventyyssä, jollei verotaulukoita muuteta ja hyvätuloisten verotusta kiristetä samalla. (HS 12.9.)

Kansanedustaja PERTTI PAASIO, Turku

Jopa Aimo Kairamo ja Kansan Uutiset hämmästelevät veronurinaanne. Eikö kannattaisi iloita äänestäjienne kanssa verotuksen edes pienestä alenemisesta? Ilmeisesti oikea oppi (=verojen rakastaminen) on tärkeämpää.

(IL 13.9.)

Jutut ovat traagisia romansseja. Nyt traagisuuteen kuuluva pessimismi ei liity heikko-osaisten toivottomaan tilanteeseen, vaan politiikkojen selkärangattomuuteen: päätöksiä kritisoidaan irtopisteiden toivossa, vaikka itse ollaan niitä tekemässä. Erityisesti HS:n kirjoituksen voi nähdä myös haasteeksi: Jos kerran alennusten kohdistuminen ei tyydytä, niin tehkää sitten muutosesitys! Juttujen traaginen sävy kuitenkin houkuttelee tulkintaan, että lehtiä tuskastuttaa hyväksi koetun ratkaisun kyseenalaistaminen.

Paasio vastasi IL:n juttuun yleisönosastossa:

Kiitoksia sähköistä. Laatijalla ei näytä olleen aikaa tutustua koko puheenvuorooni. Ilmaisin toki iloni veronalennuksista. Olisin vain mielelläni nähnyt niiden kohdentuvan vähän toisin, jonkin verran selvemmin pieni- ja keskituloisten suuntaan. Positiivinen uudistus toki tämäkin on. (IL 14.9.)

Paasion puheenvuoron profiili on koominen romanssi: ratkaisu oli hyvä ja olisi voinut olla vielä parempi. Sähkeen laatijaankin Paasio suhtautuu sovittelevasti.

Vihreiden Tuija Brax puolestaan esitti kärkevän romanttisesti HS:n uutisessa Paasiolle haasteen veroratkaisun muuttamiseksi Paasion toivomaan suuntaan:

"Aivan oma lukunsa ovat Sdp:n Paasion eduskuntapuheet, joissa hän peräänkuuluttaa vihreiden esityksen mukaista veroalennusta. Jos hän on toisissaan, niin silloin hänen on pian kutsuttava hallituspuolueiden eduskuntaryhmien puheenjohtajat koolle asiasta keskustelemaan. Jos hän ei ole toisissaan, on jokseenkin vanhanaikaista politiikkaa tehdä hallituksessa toista ja puhua eduskunnassa, että emmehan me, mutta ne muut", Brax totesi.

"Olisin positiivisesti yllättynyt, jos kutsu tulisi", Brax sanoi. (HS 15.9.)

Myös keskustan Seppo Kääriäinen totesi olevansa valmis veroyhteistyöhön. HS:n päivän puheet -pastalla (15.9.) hän sanoi, että keskusta on valmis tukemaan sosiaalidemokraatteja, vasemmistoliittoa ja vihreitä, jos nämä lähtevät muuttamaan eduskunnassa hallituksen esittämiä veroratkaisuja.

HS:n pääkirjoitus, Tuija Brax ja Seppo Kääriäinen rakensivat Pertti Paasiolle ironista tilannetta, jossa hänen pyrkimyksensä pienituloisten tukemiseen näyttäisikin vastuun välttelyltä. Sosiaalidemokraatit palasivat asiaan lähetekeskustelun viimeisestä päivästä kertoneessa uutisessa (HS 18.9.). Paasio ei itse enää puuttunut asiaan, vaan Johannes Koskinen vieritti vastuuta valtiovarainministeriölle:

Koskinen valitti, että hallitus teki veronalennuspäätöksensä yhtäkkiä, yöllä ja hyvin virkamiesvetoisesti.

"Eduskuntaryhmien pohdittavaksi ei tullut esimerkiksi sellainen vaihtoehto, että 5,5 miljardin sijasta olisi tyydytty viiden miljardin kevennyksiin, ja samalla peruttu ensi vuoden työttömyyspäivärahojen indeksileikkaukset, joiden vaikutus on hieman vajaa 400 miljoonaa markkaa ensi vuodelle."

Koskinen moitti kovasti valtiovarainministeriön virkamiesjohtoa "oikeistoliberalismin lipunkannosta". Hänen mukaansa sosiaalidemokraatit eivät voi hyväksyä ylijohtaja **Martti Hetemäen** näkemystä, että tulonjaon tasauspyrkimys on verotuksessa toissijaista. (HS 18.9.)

Kansanedustajien, lehtien ja ministerien keskustelu oli paljolti moneen kertaan toisteltujen kantojen varioimista hiukan juupas-eipäs -tyyliin. Kertomuksellinen profiili oli usein kärkevä romanssi tai satiiri. Selvää oli, että prosentuaalisesti veronalennus oli melko tasainen eri palkansaajaryhmille, mutta markkamääräisesti suurituloiset hyötyivät eniten. Eläkeläiset ja työttömät eivät veronalennuksista juuri hyötäneet. Raili Korvenranta totesikin HS:n yleisönosastossa (14.9.), että ratkaisu on "joka tapauksessa suunnattu palkansaajien hyväksi. Eläkeläiset jäävät nuolemaan näppejään, suurituloisimpia lukuun ottamatta." Korvenrannan kirjoitus oli traaginen romanssi.

Arto Leino toi yleisönosastokirjoituksessaan esiin tuoreen ja tarpeellisen näkökulman. Hänen mielestään tuloveronkevennykset sinänsä eivät lisää kansalaisten ostovoimaa:

Miten veronkevennykset sitä muka lisäävät tai pikemminkin, miten veroina maksettu raha on pois ostovoimasta? Eivätkö yhteiskunnan keräämät verot aina palautu palkkoina ja tulonsiirtoina kulutukseen?

Eihän suomalaisilta nytäkään ostovoimaa puutu. Heillähän on pankkitileillään rahaa lähes 300 miljardia markkaa. Pulma on pikemminkin siinä, etteivät ostovoima ja ostohalu osu yksiin. Tätä tilannetta taas budjettileikkauksilla kustannetut "tasaiset" veronkevennykset vain huonontavat.

...
Verotuksen painopisteen siirto on sinänsä välttämätön ja suotuisat psykologiset ym. dynaamiset vaikutukset ovat tietenkin mahdollisia, mutta on harhaanjohtavaa puhua ostovoiman lisäyksestä, jos kyseessä on sen jakaminen uudella tavalla. (HS 14.9.)

Leinon kirjoitus oli argumentoiva ja asiallinen neutraali romanssi. Hänen huomautuksensa osuu verokeskustelun yhteen taustauskomukseen, jota olisi ollut syytä kovistella enemmänkin. Leinon lisäksi kuntaliiton toimitusjohtaja Jussi-Pekka Alanen esitti saman argumentin kuntatalouden aihelemassa. Alasen mukaan kuntien käytössä rahat tuottavat saman potkun talouteen kuin jos ne jaettaisiin veronalennuksina kuntalaisille (IL 10.8.). Muuten varsinkin veronalennusten kannattajat tuntuivat ottavan itsestäänselvyytenä, että veronalennukset lisäävät ostovoimaa ja elvyttävät taloutta. Näin lienee Leinon mainitsemista syistä kuitenkin ainoastaan siinä tapauksessa, että veronalennuksia ei rahoiteta julkisen talouden leikkauksin vaan valtion velalla. Tähän näkökulmaan olisi ollut hyvä saada veroalea elvytysargumentilla puolustaneiden kommentteja.

13.1.9. Suomalainen aihelema: yhteenvetoa

Tarkastelin veronkevennyksen aihelemaa yllä varsin yksityiskohtaisesti kiinnittäen huomiota toimijoiden kertomuksellisiin profiileihin. Aiheleman kertomuksellisia rakenteita voi kuitenkin tarkastella myös yleisemmin, yrittäen jäljittää koko aiheleman keskeistä juonta ja siihen liittyviä narratiivisia genrejä.

Veronkevennyksen aiheleman esiinäytös oli ollut kesällä, kun poliitikkojen puheenvuoroissa oli ehdotettu suurempia veronkevennyksiä kuin mistä hallitus oli sopinut. Nyt tutkittavana olleen aiheleman alkupuolella valtiovarainministeriö ja erityisesti Sauli Niinistö esiinätyivät romanttisina sankareina, jotka puolustivat "vanhaa hierarkiaa" vastuuttomien veronkeventäjien hyök-

käyksiltä.²⁵⁹ Vanhan hierarkian ylläpitämää järjestystä luonnehti ensisijaisesti vastuu valtiontalouden tasapainosta: valtion velka oli houkutus, johon "uuden hierarkian" edustajat olisivat halusta langenneet, mutta jonka suhteen vanha järjestys pysyi lujana. Aihelma siis korosti sankarina esitetyn Niinistön voittoa.

Asetelmaa monimutkaisti se, että lehtien mielestä veronalennukset siinänsä olisivat toivottavia. Erityisesti Iltalehti ajoi alusta asti sovittua suurempia kevennyksiä, joihin liittyisivät myös vastaavat menoleikkaukset. Sauli Niinistö puolestaan viritti ironisen tilanteen esittämällä listan leikkauksista, joilla vaaditut veronkevennykset voitaisiin rahoittaa: uuden järjestyksen edustajat joutuisivat myöntämään, että he ovat tietämättään vaatineet veronalennusten ohella leikkauksia, joihin he eivät voikaan suostua. Niinistön siirto synnytti aihemaan kiistajakson, jossa erityisesti vasemmistopuolueiden edustajat torjuivat kärkevän romanttisesti Niinistön esittämät leikkaukset. Monissa puheenvuoroissa tuotiin esiin myös epäily Niinistön ehdotuksen strategisuudesta: Niinistön ei uskottu edes itse pitävän leikkauslistansa toteuttamista mahdollisena.

Kokoomus reagoi Niinistön leikkauslistaan rakentamalla tarinaa, jossa Niinistö esiintyi koomisena sankarina. Niinistö ja kokoomus edustivat uutta hierarkiaa, joka pyrki veronkevennysten ja niitä vastaavien leikkausten avulla purkamaan vanhalle järjestykselle ominaista raskasta verotusta ja julkisen sektorin ylisuuria, jäykkiä rakenteita. Kokoomuslaisten kertomus lysähti kaasaan, kun pääministeri Paavo Lipponen antoi tukensa aiemmalle romanttiselle tarinalle, jossa Niinistö puolusti vanhaa, valtion velkaantumista vastaan taistelevaa hierarkiaa.

Odotusten vastaisesti budjettiriihessä kuitenkin sovittiin uusista veronalennuksista. Lehtien omissa kommenteissa ratkaisu sijoitettiin koomiseen tarinaan, jossa hallitus sankarillisesti onnistuu murtamaan raskasta verotusta ylläpitäneen vanhan hierarkian ja aloittaa kehityksen kohti keveämpää verotusta. Veronalennukset todettiin pieniksi, mutta tarinan kannalta olennaista olikin politiikan linjamuutos.

Pian budjettiratkaisun synnyttyä oppositio alkoi rakentaa traagista tarinaa, jossa korostui vähäosaisten kansalaisten tappio hyvätuloisia suosivalle hallitukselle eli vanhalle hierarkialle. Tarinan sisällä keskustelua käytiin

---

²⁵⁹ James Liszka (1989) jäsentää Northrop Fryen teoriaa romanssista, ironiasta, tragediasta ja komediasta erottamalla järjestystä ylläpitävän, vanhan hierarkian järjestystä horjuttavasta, uudesta hierarkiasta. Romanssi ja komedia korostavat voittoa, kun tragedia ja ironia korostavat tappiota. Komediassa uusi hierarkia voittaa vanhan ja romanssissa vanha voittaa uuden. Tragediassa vastaavasti uusi hierarkia häviää vanhalle ja ironiassa vanha uudelle Ks. myös edellä luku 12.2.

välillä kärkevän romanttisesti, välillä satiirisesti, mutta kertomuksen juoni oli traaginen.

Aihelman tärkeimpiä kertomuksen rakentajia tuntuivat olleen muutamat keskeiset poliitikot. Lehdet liittoutuivat välillä avoimesti heidän kanssaan yhteiseen kertomukseen ja välillä horjuttivat heidän kertomustaan erityisesti ironian avulla.

Kertojan omista nimissään esittämä ironia ei nähdäkseni ollut rutiininomaista poliitikkojen nälvimistä, vaan pikemminkin eri tilanteissa perusteltua ja oivaltavaa. Sen sijaan poliitikkojen toisiinsa kohdistama sanallinen ironia vaikutti useammin rutiininomaiselta. Esimerkiksi hallituspuolueiden edustajat vastasivat opposition esittämään kritiikkiin usein ironialla välttämällä näin ottamasta esitettyjä näkökantoja todesta. Tällainen sananvaihto oli tyypillistä erityisesti eduskuntakeskustelua kuvaavissa uutisissa.

Voisikin miettiä, missä määrin on järkevää uutisissa toistaa eduskuntakeskustelun traagisen tai kärkevän romanttista kritiikkiä ja sen herättämiä kärkevän satiirisia reaktioita, jos puheenvuoroissa ei selvästikään edes yritetä kuunnella ja ymmärtää toisen osapuolen kantoja. Kertoja voisi tietysti sekoittaa soppaa lisää ironisoimalla koko käytyä keskustelua, mutta olisiko se vaivan arvoista? Käsillä olleessa aineistossa eduskuntakeskustelut olivat lähes ainoita esimerkkejä toimijoiden välisestä vuoropuhelusta yhden jutun sisällä.²⁶⁰ Vuoropuhelu oli kuitenkin yleensä kovakorvaista ja kärkevää eikä siten erityisen dialogista.

Tuloveronkevennysten aiheissa kärkevä romansi oli selvästi tyypillisempi kertomuksellinen profiili kuin aineistossa keskimäärin. HS:ssa sen osuus oli 21 prosenttia (koko HS-aineistossa 14 %) ja IL:ssä 17 prosenttia (koko IL-aineistossa 10 %). Neutraalin romanssin osuus taas oli HS:ssa vähäisempi (36 %) kuin koko HS-aineistossa (50 %). Kärkevän romanssin suuri osuus johtuu poliitikkojen keskinäisestä kärkevästä sanailusta veroaihelman jutuissa.

Julkisen keskustelun näkökulmasta voisi olla hyvä tarttua eduskunnassa, yleisönosastossa tai muilla areenoilla esitettyihin konkreettisiin ehdotuksiin ja vaatia hallitukselta niihin asiallinen vastaus. Esimerkiksi opposition ehdotus tuloveronkevennyksen korvaamisesta työnantajamaksujen alennuksella olisi ansainnut hallituksen vastaperustelut. Sen jälkeen asian juupas-eipäs-vatvomisen olisi voinut jättää lehtien palstoilla hieman vähemmälle, vaikka sitä olisi eduskunnassa jatkettu ja vaikka edustajat olisivat väittelynsä lomassa lohkaisseet nokkeliakin tölväisyjä.

---

²⁶⁰ Ks. luku 8.6.

Veronkevennysten työllisyysvaikutukset ja niiden yleinen elvyttävyys jäivät aiheelmassa liian vähälle kriittiselle huomiolle. Keskustelussa enimmäkseen annettiin ymmärtää, että veronkevennykset olisivat elvyttäviä ja työllisyyttä parantavia. Kuitenkin Raimo Sailas oli Esko Ahon mukaan pitänyt työllisyysvaikutuksia niin marginaalisina, ettei niitä kannata edes laskea. Arto Leino puolestaan huomautti yleisönosastossa, etteivät veronkevennykset lisää ostovoimaa, jos ne rahoitetaan julkisen talouden leikkauksilla. Näihin molempiin näkökulmiin olisi pitänyt saada hallitukselta perustellut kommentit.

13.2. Sosiaalidemokraattien ja keskustan budjettiyhteistyön aiheima ruotsalaislehdissä

Puoluepoliittinen keskustelu Ruotsin budjettivalmistelun yhteydessä keskittyi paljolti hallituspuolue sosiaalidemokraattien ja oppositiopuolue keskustan yhteistyöhön. Yhteistyön kommentoinnista muodostui aiheima, joka muita syksyn aiheimia enemmän tukeutui poliittisen pelin kehukseen. Eriytyisesti lehtien kommentoissa tarkasteltiin puolueiden strategioita ja siirtoja. Sosiaalidemokraattisessa ammattiyhdistysliikkeessä taas epäiltiin hallituksen keskustayhteistyön rikkovan työväenliikkeen rivejä ja vievän politiikkaa liiaksi porvarilliseen suuntaan.

Sosiaalidemokraateilla ei ollut valtiopäiväenemmistöä, ja hallitus tarvitsi päätöksensä varmistamiseksi tukea myös oppositiolta. Keskustapuolue puolestaan pystyi budjettiyhteistyön avulla vaikuttamaan hallituksen ratkaisuihin. Perssonin hallitusta edeltänyt Ingvar Carlssonin hallitus nojasi aluksi vasemmistopuolueen tukeen, mutta yhteistyön katkettua hallitus sopi vuodesta 1995 alkaen tärkeimmistä talouspoliittisista päätöksistä keskustapuolueen kanssa. Maaliskuussa 1996 aloittanut Perssonin hallitus jatkoi keskustayhteistyötä. (Hadenius 1996, 243-249.)

Budjettiyhteistyön aiheimaa sivuttiin neljässäkymmenessä Dagens Nyheterin ja kuudessa Aftonbladetin jutussa. AF käsitteli aiheimaa vasta syyskuussa ammattiliittojen keskusorganisaation LO:n kongressin yhteydessä. Toisen kerran AF käsitteli yhteistyöteemaa muutamaa päivää myöhemmin hallituksen selonteon (regeringsförklaringen) yhteydessä. DN:ssä budjettiyhteistyön aiheima jakautui tasaisemmin koko tarkastelujaksolle.

Aiheiman yleissävy oli molemmissa lehdissä optimistinen ja liennyttävä. Lehdet tukivat hallituksen yhteistyöpolitiikkaa, joskin muutamissa jutuissa kärjistettiin hallituksen ja ay-liikkeen välistä, keskustayhteistyötä koskevaa kiistaa. Hallituksen katsottiin joutuvan tasapainoilemaan keskustayhteistyön ja ammattiyhdistysliikkeen vaatimusten välillä. Yhteistyö- ja erimielisyys-

asetelmat henkilöitiin vahvasti pääministeri Göran Perssoniin, keskustan puheenjohtajaan Olof Johanssoniin ja LO:n puheenjohtajaan Bertil Jonssoniin.

Yhteistyön toimivuus korostui jutuissa yhteistyön kritisointia enemmän, ja puheenvuoroprofiilit olivat keskimääräistä useammin koomisia eli myönteisiä ja liennyttäviä. DN:ssä budjettiyhteistyötä sivunneista 274 toimijasta 31 prosenttia edusti koomista romanssia (koko DN-aineistossa 21 %), AF:n 36 toimijasta sitä edusti peräti 42 prosenttia (koko AF-aineistossa 15 %). Vastaavasti traagisen romanssin osuus oli aiheilmassa huomattavasti keskimääräistä pienempi. Koomisten satiirienkin osuus oli keskimääräistä suurempi ja neutraalien satiirien pienempi.

Kertomukselliset profiilit painottuivat ruotsalaisessa budjettiyhteistyön aiheilmassa siis selvästi eri tavoin kuin suomalaisessa tuloveronkevennysten aiheilmassa. Ruotsissa keskustelua kehysti koominen luottamuksen ja myönteisyyden sävy, kun taas Suomessa korostui kärkeville profiileille ominainen syytely ja piikittely. Osaltaan eroon vaikuttaa se, että ruotsalaisaiheilmalla todellakin käsiteltiin hallituksen ja oppositiopuolueen *yhteistyötä*, kun taas veronkevennyksiä voidaan yhtä hyvin käyttää niin yhteistyön kuin eronteonkin välineenä. Suomalaisessa tuloveronkevennysten aiheilmassa ne olivat enimmäkseen eronteon välineenä.

13.2.1. Kristilliset sosiaalidemokraatit halusivat syventää keskustayhteistyötä

Dagens Nyheterin Åke Ekdahl avasi hallituksen keskustayhteistyön aiheilmaman tarkastelujaksolla selostamalla hallituksen ja keskustan keskeiset yhteistyöalueet analyysijutussaan 30.7. Hän luonnosteli myös hallituksen ja LO:n välisen kiistan, joka kehysti valtaosaa aiheilmaman myöhempää kirjoittelua. Ekdahlin mukaan LO katsoi hallituksen keskustan kanssa tekemien sopimusten ylittävän puolueen antamat valtuudet. Hän ennusti, että LO:n kongressista syyskuussa muodostuu hallitukselle koetinkivi. Juttu oli neutraali romanssi, jossa liennyttämättä tai kärjistämättä selostettiin hallituksen syysohjelmaa.

Kristillisten sosiaalidemokraattien kokouksesta kertova uutinen oli puolestaan sekä optimistinen että liennyttävä. Jutun keskeisenä lähteenä oli kristillisten sosiaalidemokraattien (Broderskapsrörelsen) puheenjohtaja Berndt Ekholm, joka ehdotti sosiaalidemokraateille ja keskustalle yhteishallitusta. Ekholm kommentoi koomisen romanttisesti keskustayhteistyön saamaa kritiikkiä:

På torsdag talar LO:s ordförande Bertil Jonsson, en av de skarpaste kritikererna av regeringens samräde med centern. Broderskaps ordförande Berndt Ekholm anser att LO hamnar fel i sin kritik av samarbetet.

- Jag tycker att LO skjuter över målet när de skyller allt de ogillar i regeringens politik på centern. Det mesta är resultat av övervägningar inom den socialdemokratiska regeringen. (DN 30.7.)

Kertoja selostaa LO:n Jonssonin kriittisen kannan, jota Ekholm kommentoi sovittelun. Jutussa tuodaan esiin, kuinka kristilliset demarit ja ammattiyhdistysliike itse asiassa hyvin samansuuntaisesti kritisoiivat hallituksen kitsasta jakopolitiikkaa (fördelningspolitik). Ekholm ei kuitenkaan LO:n tavoin katso väärän politiikan johtuvan keskustayhteistyöstä vaan pitää keskustaa "pienien ihmisten puolueena":

Ekholm pekar särskilt ut näringspolitiken och synen på småföretagande som områden där socialdemokraterna kan lära mycket av centern. Ekholms tankar på en koalition, som inte har diskuterats i förbundsstyrelsen, är inspirerade av kyrklig ekumenik:

- Vi är en rörelse som fått lära oss att samarbeta över religiösa gränser. Det gäller också i politiken att det inte går att lösa problem genom konfrontation. (DN 30.7.)

Ekholmin puheenvuoron koominen romanttisuus käy ilmi muun muassa siitä, että hän haluaa ottaa oppia naapuripuolueen vahvuuksista eikä politiikoinnille tyypillisemmin pidä omaa puoluetta joka asiassa muita etevämpänä. Ekumeniapuheen voi tulkita kertojan Ekholmiin kohdistamaksi ironiaksi, mutta myös romanttinen tulkinta on mahdollinen. Ironisen tulkinnan mukaan ekumenia ei yksinkertaisesti sovi politiikkaan, ja Ekholm on naiivi. Romanttisen tulkinnan mukaan keskustalta oppiminen ja yhteistyön syventäminen ovat kaikkia hyödyttäviä mahdollisuuksia.

Kainalojutussa (DN 30.7.) sosiaalidemokraattisten naisten puheenjohtaja Inger Segelström ja demarinuorten puheenjohtaja Niklas Nordström kommentoivat Ekholmin ehdotusta. Molempien kertomukselliset profiilit ovat koomisia romansseja, vaikka kumpikaan ei pitänyt yhteishallitusta tarpeellisenä ainakaan vielä. Segelström katsoi keskustayhteistyön hyödyttäneen erityisesti naisliiton tavoitteita. Nordström näki puolueyhteistyön toimineen hyvin, mutta arveli yhteisen hallituksen karkottavan sosiaalidemokraateilta äänestäjiä.

DN osoitti dialogisia kykyjään ensiksikin saamalla Ekholmin puolustamaan ehdotustaan LO:n kriittistä kantaa vastaan ja toiseksi hankkimalla kahden muun sosiaalidemokraatin kommentit Ekholmin ehdotukseen.

DN piti yllä keskustelua haastattelemalla LO:n Bertil Jonssonia jo ennen tämän puhetta kristillisten sosiaalidemokraattien kokouksessa (DN 1.8.).

Jutussa korostettiin Jonssonin kielteistä kantaa keskustayhteistyöhön. Otsikon mukaan keskustalle suunnattu kutsu ärsyttää Jonssonia ja LO-kongressi tulee korjaamaan hallituksen keskustayhteistyölinjaa. Kertoja rakensi kiista-asetelmaa Jonssonin ja hallituksen välille, mutta sävy ei ollut erityisen kärkevä, pikemminkin kepeä. Myös Jonssonin omat lausumat olivat sovittelevia. Jonsson selvästikin vältti vastakkainasettelua korostavia sanakään- teitä. Olen tulkinut hänen profiilinsa neutraaliksi romanssiksi:

I Motala får LO-basen anledning att bemöta Broderskaps ordförande Berndt Ekholm, som häromdagen talade sig varm för en koalitionsregering med socialdemokrater och centerpartister.

Vid sådant tal går solen i moln vid LO-ordförandens sommarstuga i Ljusdal.

- Att gå så långt som till en koalition tycker jag är helt onödigt. Nu måste vi ta sikte på att få egen majoritet i nästa val.

- Att regeringen av och till gör avsteg från den politik som vi har gjort upp gemensamt, det måste vi acceptera. Men om man långsiktigt går in för ett samarbete där man gör avsteg från vår politik, det tycker jag inte om.

Göran Persson har i sommar talat om ett utvidgat centersamarbete med sikte på valet 1998. (DN 1.8.)

Juttujen puutteena voi pitää sitä, että niissä ei täsmennetä, mitkä nimenomaiset kysymykset ovat edenneet keskustayhteistyön takia hyvään tai huonoon suuntaan. Ekholmin huomautus, että ilman keskustaakin hallitus olisi luultavasti päätyntä hyvin samantyyppisiin ratkaisuihin, kyseenalaisti kuitenkin oivallisesti keskustayhteistyöstä rakennettua kiista-asetelmaa (DN 30.7.). Muutenkin puheenvuorojen sävy oli pikemminkin sovitteleva kuin kärjistävä.

Kärkevämpää sävyä käytettiin DN:n jutussa, jossa vihreiden Birger Schlaug syytti sosiaalidemokraatteja ja kokoomusta tärkeileviksi ja häikäilemättömiksi. Schlaugin mielestä pienten puolueiden, ja ehkä myös keskustan, pitäisi pyrkiä rakentamaan yhteishallitus sosiaalidemokraattisen hallituksen tilalle. Kertoja hiukan ironisoi Schlaugia mainitsemalla, että Schlaug teki ehdotuksensa täysin vakavissaan. Keskustan Åke Pettersson kommentoi Schlaugia:

...Centerns partisekreterare Åke Pettersson avfärdar Schlaugs förslag med en axelryckning. Det är viktigare att prata om hur landets svåraste fråga, arbetslösheten, ska klaras än att ägna sig åt tankelekar om maktfrågorna, tycker han. Centern har just nu samtal i gång med regeringen om justeringar i regementsnedläggningarna, om höstbudgeten, om arbetslösheten och ska senare fortsätta med arbetsrätten och energin. (DN 31.7.)

Jälleen korostetaan hallituksen ja keskustan yhteistyön toimivuutta. Jutun kärkevyys tulee Schlaugin hallitukseen kohdistamista kärkeivistä sanoista ja

Åke Petterssonin yliolkaisuudesta Schlaugia kohtaan. Vaikka Ekholmin ja Jonssonin puheenvuoroissakin ilmaistiin erimielisyyttä, erimielisyyden kohdetta kuitenkin pyrittiin ikään kuin vakuuttamaan oman kannan paremmuudesta Yllä lainatussa jutussa tällaista keskusteluyhteyttä ei haettu.

13.2.2. Thage G. Peterson haki historiasta tukea keskustayhteistyölle

Dagens Nyheterin juttujen perusteella sosiaalidemokraatit näyttivät jakautuneen hallitusmielisiin keskustayhteistyön kannattajiin ja LO-henkisiin yhteistyön kritisoijiin. Puolustusministeri Thage G. Peterson kuului luonnollisesti ensimmäiseen ryhmään. Hän vertasi yhteistyötä aiempiin vaikeisiin taloustilanteisiin, jolloin keskusta ja sosiaalidemokraatit olivat yhdessä kantaneet vastuun:

Efter valet 1994 befann sig Sverige i en situation som i långa stycken påminde om den 1932. Vi hade – och har – en djup ekonomisk kris med en skrämmande hög arbetslöshet. Den borgerliga regeringen under moderaternas och folkpartiets ledning hade inte förmått bemästra krisen utan i stället allvarligt förvärrat den.

Då tog centerpartiet på samma sätt som mer än 60 år tidigare sitt ansvar och förnade tillsammans med det socialdemokratiska regeringspartiet en stabil majoritet över den partipolitiska blockgränsen för att genomföra en förvisso hård men absolut nödvändig besparingspolitik.

På nytt visade centern sin vilja och förmåga att ta ansvar för Sverige. Och centerledningen har visat civilkurage och styrka att stå upp för vad som överenskommits och stå pall för alla angrepp och anklagelser från övriga borgerliga partier. (DN 2.8.)

Sosiaalidemokraattien ja keskustan yhteistyö ylittää ennakkoluuloja ja puoluepoliittisia rajoja. Yhteistyö edustaa uutta voittoisaa hierarkiaa ja puoluepoliittiset blokit vanhaa, tappiolla jäävää hierarkiaa. Jutun koomisia sankareita ovat yhteistyötä harrastaneet puoluejohtajat. Vanhaa hierarkiaa taas edustavat kokoomus, kansanpuolue ja vasemmistupuolue. Näitä kohtaan Peterson hyökkäsi kärkeväen romanttisesti:

Det blir ofruktbart att lansera illa genomtänkta, populistiska förslag, motiverade av partitaktiska hänsyn och maktpolitiska ambitioner. Liksom på 1930- och 1950-talen har moderaterna, folkpartiet och vänsterpartiet i dagens politik blivit hänvisade till ett fåfängt fåktande och en dagssländepolitik. (DN 2.8.)

Kokonaisuudessaan jutussa korostui taistelun sijasta uuden hierarkian voitto, ja juttu kutsui koomisen romanttisesti Ruotsin kansaa mukaan vastuulliseen yhteistyöhön:

För arbetarrörelsen betyder detta i dag framför allt att det finns en stabil majoritet i riksdagen för att bekämpa den höga och svåra arbetslösheten. Socialdemokratin och centern tar ansvar för landet och de arbetslösa. Deras utkomst och självrespekt lämnas inte åt moderata och liberala marknadskrafterns fria godtycke.

Det är därför ett intresse för hela det svenska folket att samarbetet mellan socialdemokratin och centern består och utvecklas. (DN 2.8.)

DN kommentoi Petersonin kirjoitusta pääkirjoituksessaan ironisoiden hiukan keskustan ja hallituksen edustajien koomista romanttisuutta (lehden sanoin "lyyrisyyttä"):

Olof Johansson har, om möjligt, blivit ännu mer lyrisk i sina beskrivningar av samarbetet med regeringen. Inte heller på regeringssidan har det funnits några tecken på svalnande intresse. Försvarsminister Thage G Petersons artikel på DN Debatt i fredags (DN 2/8) förstärker ytterligare intrycket att regeringen gärna fortsätter centersamarbetet i en eller andra form.

(DN 4.8.)

Pääkirjoituksen mukaan Peterson yrittää historian avulla saada hohtoa nykyisyyteen. Petersonin historiankirjoitus on DN:n mielestä kuitenkin puutteellista. Puolueiden yhteistyö kyllä toi Ruotsiin vakautta, mutta Petersonin yhteistyön ansioiksi luettelemat asiat olisivat DN:n mukaan toteutuneet luultavasti muutenkin. Sen sijaan sosiaalidemokraattien ja keskustan yhteistyö on lisännyt korporativismia, jota Ruotsissa on DN:n mielestä vähintäänkin tarpeeksi. Nykyisen yhteistyön hedelmällisyyttä lehti pitää vielä avoimena kysymyksenä:

Vad dagens samarbete mellan socialdemokraterna och centerpartiet ska få för långsiktiga verkningar är ännu en öppen fråga. När det gäller budgetsamerlingen är centern en stabilare partner än vänsterpartiet eller miljöpartiet hade varit. Däremot kan centerns inflytande bli negativt på energipolitikens område. (DN 4.8.)

DN:n pääkirjoitus täydensi Thage G. Petersonin antamaa kuvaa sosiaalidemokraattien ja keskustan yhteistyöstä. Se osoitti lievästi ironisoiden Petersonin ja Johanssonin koomisen romanttisuuden ja toi esiin yhteistyöpolitiikan kääntöpuolen eli korporativismin. DN tarkasteli yhteistyötä edustamastaan näkökulmasta: yhteistyö on hyvää silloin, kun sillä onnistutaan saneeraamaan budjettia tai edistämään yritystoimintaa, mutta huonoa silloin jos se johtaa ydinvoiman vähentämiseen. Pääkirjoitus oli pessimistissävyinen ja tasapainotti näin Petersonin hyvin optimistista juttua. Liennyttämisen ja kärjistämisen suhteen pääkirjoitus oli neutraali.

13.2.3. Persson ja Jonsson tarkensivat kantojaan keskinäisessä sananvaihdossaan

Dagens Nyheterin Åke Ekdahl selvitti jälleen hallituksen ja keskustan yhteistyötä analyysijutussaan 9.8. Hänen mukaansa Göran Persson haluaisi, että Olof Johansson ottaisi vastuuta hallituksen talouspolitiikasta. Johansson puolestaan epäröi. Käytännössä keskusta on kuitenkin sitoutunut menokehyksiin, joille budjettiratkaisussa annetaan konkreettinen sisältö. Lisäksi keskusta on mukana valtiontalouden tasapainotusohjelmassa, työllisyysohjelmassa, ja puoluetta kiinnostaa yhteistyö myös työlainsäädännön uudistamisessa, elinkeinopolitiikassa, puolustus- ja turvallisuuspolitiikassa sekä energiapolitiikassa. Ekdahl kuvaili yhteistyökuvioita myönteiseen sävyyn ironisoimatta tai kärjistämättä. Hän ei asettunut enempää tukemaan kuin horjuttamaan yhteistyötä, mutta jo pelkkä hallituksen ja keskustan yhteistyöhalun kuvaaminen teki jutusta koomisen romanssin. Tätä tulkintaa tukee myös jutun otsikko: Budgeten svetsar samman s-c.

Göran Persson kertoi oman näkemyksensä keskustayhteistyöstä hallituksen Harpsundin-kokouksen yhteydessä. Samalla hän kommentoi LO:n puheenjohtajan Bertil Jonssonin esittämää kritiikkiä. Persson sanoi, ettei hänellä ole mitään sitä vastaan, että hallitus keskustelisi keskustan kanssa budjetin sisällöstä ja keskusta saisi kehysten puitteissa tietyn poliittisen toimintatilan. Uutisotsikossa DN totesi yksinkertaisesti, että Persson kutsuu keskustan mukaan ja että yhteistyö jatkuu budjettiesityksen edellä. Ingressissä kertoja hiukan ironisoi tilannetta:

Göran Persson kommer att ta kontakt med centerledaren Olof Johansson för att diskutera samarbete om höstens budgetproposition. Erbjudandet sokeras med utrymme för centern att göra egna "markeringar". (DN 16.8.)

Ironisen luennan mukaan "sokerointi" on jollain tapaa näennäistä, mihin viittaa myös sanan "markeringar" sitaattominen.

Bertil Jonssonin kritiikkiä kommentoidessaan Persson totesi, että keskustayhteistyö ei enää ole sosiaalidemokraattien keskuudessa kiistanalainen kysymys. Hänen mielestään yhteistyölle on puolueen mandaatti, eikä sitä tarvitse enää erikseen saada puoluehallitukselta ja toimeenpanovaltiokunnalta (VU).

- Det politiska läget diskuteras löpande på VU-sammanträdena, säger Persson och tillägger att "det Bertil säger är väl ingenting annat än självklarhet". (DN 16.8.)

Jutusta ei käy ilmi, kommentoiko Persson Jonssonia oma-aloitteisesti vai oliko toimittaja pyytänyt häneltä kommenttia. Keskustelun kannalta tällä ei ole väliäkään. Pääasia, että Persson reagoi. Jonsson vastasi Perssonille DN:n uutisessa seuraavana päivänä. Hänen mielestään Persson on väärässä sanoessaan, ettei keskustayhteistyö ole kiistanalainen kysymys sosiaalidemokraattien keskuudessa:

- Det är väldigt många som är kritiska. Vi har fått många uttalanden och brev till LO från våra grundorganisationer där man tycker att det blivit för stort genomslag i politiken för centern. (DN 17.8.)

Itse yhteistyön suhteen Jonsson lievitti kritiikkiään keskusteltuaan asiasta puolueen toimeenpanovalioikunnassa:

Jonsson säger sig vara nöjd med de försäkringar han fick.

- Det är inte frågan om något fördjupat samarbete utan man fortsätter med samarbete på samma sätt som tidigare inför höstbudgeten, säger Jonsson och tillägger att det för hans och LO:s del är det politiska innehållet som avgör bedömningen av centersamarbetet.

Men skulle detta ändra karaktär, eller fördjupas, kvarstår Jonssons krav på ett godkännande av VU. (DN 17.8.)

Jonssonin sovitteluvaan sävyyn nähden jutun otsikko *LO-bas kritiserar centersamarbete* on hiukan katteettoman kärjistävä. Jonssonhan sanoi olevansa tyytyväinen nykyiseen yhteistyöhön, vaikkakin puolueessa on myös kriittisiä kantoja. Joka tapauksessa uutinen täsmensi yksimielisyyden ja erimielisyyden rajaa Perssonin ja Jonssonin välillä ja vei näin keskustelua eteenpäin. Kertomukselliselta profiililtaan juttu oli lähinnä neutraali romanssi: ketään ei ironisoitu, sävy oli optimistinen muttei enempiä liennytävä kuin kärjistäväkään.

13.2.4. Puoluetaktiset näkökulmat korostuivat lehtien kommenteissa

Myös lehdet kommentoivat hallituksen keskustayhteistyötä. DN lainasi muut lehdet -palstalla (16.8.) Norra Västerbottenia, joka katsoi hallituksen tasapainoilevan samanaikaisesti keskustan ja LO:n tuesta. Jos LO-väkeä ei saada mukaan seuraaviin vaaleihin, Persson on vaarassa menettää valtansa. Ja juuri valtaansa Persson ei Norra Västerbottenin mukaan halua vaarantaa. Kirjoitus ei ollut erityisen kärjistävä, mutta poliittisen pelin korostus ja kyyninen näkemys Perssonin valtapoliitikoinnista taittoi juttua traagisen satiirin suuntaan.

Västerbottens-Kuriren kommentoi tilannetta samalla palstalla optimistisemmin (DN 17.8.). Lehti piti tärkeänä, että hallitus saisi LO:lta tuen politi-

kalleen ja keskustan kanssa tekemilleen sopimuksille. Lehden mielestä "vaatimusautomaatit" pitäisi nyt sulkea sekä sosiaalidemokraattisessa liikkeessä että keskustan tukijoukoissa. Monica Sundberg Örebro-Kuriren -lehestä puolestaan piti yhteistyötä ongelmallisempänä keskustalle kuin sosiaalidemokraateille (DN 18.8.) Kysymys on keskustan linjavalinnasta, ja yhteistyö liittyy myös puoluejohtajan valintaan Olof Johanssonin jälkeen. Sundberg arveli Johanssonin valitsevan keskitien: budjettiyhteistyötä jatketaan sovittujen kehysten puitteissa ja yhteistyötä syvennetään joissain erityiskysymyksissä, mutta myös keskustan omalle politikoinnille jätetään tilaa.

DN kritisoi pääkirjoituksessaan (18.8.) pessimistisesti hallitusta linjatoimudesta. Lehti tulkitsi keskustayhteistyön hallituksen strategiaksi, jolla se yrittää tehdä keskustasta suojakilven LO:n kritiikkiä vastaan. Åke Ekdahl puolestaan kommenttijutussa (DN 19.8.) kuvasi yhteistyökuvioita kolmio-draamaksi, jossa LO, demarihallitus ja keskustapuolue ovat päärooleissa: "Aihe on se tavallinen: petos ja romantiikka". Ekdahl korosti hallituksen ja ammattiyhdistysliikkeen välistä juopaa ja näki Perssonin uhmaavan LO:n varoituksia:

...Statsministern väljer att trotsa LO-ledningens varningar för att regeringen går längre i samverkan än vad partimandatet medger. Göran Persson avfärdar till och med Bertil Jonssons protester som "självklarheter".

Partiordföranden kan möjligen ignorera LO-ordföranden men tar stora risker när han väcker vrede ute i LO-leden. LO-tidningen mullrar om förestående svekdebatt. (DN 19.8.)

Ekdahl päättää juttunsa hiukan ironiseen kysymykseen, suunnitteleeko Persson historiallista ratkaisua, johon kuuluisi luopuminen yhteistoiminnasta ay-liikkeen kanssa ja vaaliyhteistyö Olof Johanssonin kanssa. Teatteri-metaforiikka ja puoluetaktiikkaan keskittyminen tuovat juttuun pessimististä sävyä. Puhe "syvästi jakautuneesta" työväenliikkeestä puolestaan kärjistää ay-liikkeen ja hallituksen kiistaa, jota Persson itse, ja jossain määrin Jonssonkin, olivat aiemmissa jutuissa pikemminkin liennyttäneet. Asiaa sivuttiin myös samalla sivulla julkaistussa valtiosihteerin Sture Nordhin haastattelussa:

Han [Nordh] tonar ner motsättningarna mellan regeringen och facket.

Hur uppfattar du stämningarna inför LO-kongressen, som startar den sjunde september?

- Det finns inga spänningar mellan LO och regeringen som är övontade eller konstiga. Självklart är det tuffa diskussioner, men grundsynen är densamma. Det ständiga talet om rosornas krig är överdrivet. (DN 19.8.)

Nordh liennyttää juttua kehystävää hallituksen ja LO:n kiistaa ja on selvästi eri mieltä Ekdahlin kanssa siitä, että työväenliike olisi syvästi jakautunut. Missä Ekdahlin puheenvuoro läheni traagista romanssia tai satiiria, siinä Nordhin puheenvuoro oli selvästi koominen romanssi.

DN hankki keskustapuolueen puheenjohtajan Olof Johanssonin kommentin budjettiyhteistyöstä haastatteleamalla tätä ennen hänen neuvottelujaan pääministeri Perssonin kanssa (DN 20.8.). Juttu oli tyylipuhdas koominen romanssi. Ensiksikin kertoja eläytyi Johanssonin tunnelmiin, ja Johansson puolestaan kehuu yhteistyön avaamia mahdollisuuksia. Johansson kyllä vastasi kärkevästi yhteistyötä kritisoineille tahoille, kuten muille porvaripuolueille ja LO:lle, mutta jutun painopiste oli koomiselle romanssille ominaisesti uuden hierarkian voitossa (demari-keskusta -yhteistyö) eikä taistelussa sinänsä tai vanhan hierarkian tappiossa.

Pääkirjoitussivullaan DN kommentoi Olof Johanssonia huomattavasti pessimistisemmin ja ironisemmin:

Mycket beröm

fick Olof Johansson av sig själv när han talade vid Dalacenterns höstupp-takt i Borlänge på söndagen. Talet handlade mycket om centerns och hans insats i svensk politik, om det tidigare samarbetet med regeringen och det kommande. Han efterlyste bättre moral i landet och klarare regler för hur skattemedel ska användas. Han gav också kollegerna inom andra partier förmaningen att se mer till vad som förenar än till vad som skiljer.

"Det är inget skryt – men tänk bort oss ur svensk politik och jag vet förbanna mig inte vad som skulle hända."

Vi gör i stället tankeexperimentet att Olof Johansson blir kvar i svensk politik. Det är därför vi inte vet vad som kommer att hända. (DN 26.8.)

Johanssonin puhe oli selvästikin ollut koominen romanssi, mikä on riskialtis profiili, koska se on niin helppo osoittaa naiiviksi esimerkiksi ironian avulla. Pääkirjoitus selvästikin ironisoi Johanssonia, mutta ironian sävy on monitulkintainen. Yhtäältä se on pessimistinen ja kärjistävä: poliitikko kehuu itseään, mutta on vaaraksi kansakunnalle. Toisaalta ironia on kuitenkin kepeää. Viimeisen kappaleen ajatusleikissä lukijalle on selvää, ettei lehti itsekkään ole oikeasti huolissaan Johanssonin aikaansaannoksista. Jutun kepeys ja leikkisyys antavat hyvät perusteet tulkita se koomiseksi satiiriksi.

Kaikkiaan lehtien kommenteissa korostui puoluetaktinen näkökulma. Kirjoittajat spekuloiivat poliitikkojen ratkaisuja olettaen niiden motiiviksi halun pysyä vallassa tai lisätä kannatusta. Poliitikkojen toiminta tulkittiin siten strategiseksi, mikä olisi voinut tehdä jutuista traagisia romansseja tai satiireja. Poliitikkojen strategisuus oli jutuissa kuitenkin niin itsestään selvä lähtö-

kohta, ettei sitä pidetty tuomittavana tai edes masentavana. Jutut olivatkin lähinnä neutraaleja romansseja. Åke Ekdahlin kommenttijuuttu (DN 19.8.) oli lähimpänä traagista romanssia.

13.2.5. Keskustayhteistyö epäilytti ay-väkeä, Aftonbladet antoi yhteistyölle tukensa

LO-kongressin alla Dagens Nyheter rakensi hallituksen ja LO:n välistä kiistaa talouspolitiikasta.²⁶¹ Talouspoliittinen kiista nivoutui myös keskustayhteistyön aiheeseen, koska hallitus harjoitti LO:n kritisoimaa talouspolitiikkaa nimenomaan keskustapuolueen tuella. Kongressin alla julkaistussa jutussa DN haastatteli ay-johtajia hallituksen ja ay-liikkeen suhteista. Jutun otsikoinnissa kärjistettiin ristiriitoja, ja juttua kehysti asetelma, jossa hallitus on valitsemassa keskustayhteistyötä LO-yhteistyön sijaan:

Förbindelserna mellan LO och den socialdemokratiska regeringen är sämre än någonsin. Det anser flera fackförbundsledare som DN talat med. Vi är skitförbannade, regeringen lyssnar inte på oss, säger en av dem.

- Jag tycker inte man ska vara otrogen utanför familjen, men nu har regeringen valt centern framför LO. Det säger en missnöjd Göran Johnsson, ordförande för Metall, men också ledamot av den socialdemokratiska partiledningen, VU. (DN 7.9.)

DN kertoi LO:n puheenjohtajan Bertil Jonssonin ennakoineen, että hänen tulee olemaan vaikea puolustaa LO-kongressissa yhteistoimintaa hallituksen kanssa. Kukaan DN:n haastattelemista ay-johtajista ei kuitenkaan ollut halukas katkaisemaan suhteita puolueeseen, vaikka LO:n puolueelle maksaman tuen jäädyttämistä väläytettiin. Juttua hallitsi paikoin traaginen, paikoin kärkevä romanssi. Useimmista puheenvuoroista ei käynyt ilmi, millä tavalla hallitus oli pettänyt LO:n odotukset. Konkreettisimmat syytökset esitti kiinteistöyöntekijöiden liiton puheenjohtaja Barbro Evermo Palmerlund:

Hon [Evermo Palmerlund] anklagar regeringen för att nonchalera valmanifestet från 1994.

- Att gå till val på ett program som vi var överens om och sedan göra något helt annat, det är en oacceptabel solochvår-attityd.

- Fackföreningsrörelsen är skitförbannad. Regeringen tar oss inte på allvar.

Evermo Palmerlund uppmanar Göran Persson att sätta sig ner och fundera över vad som gått snett och vad han ska använda regeringsmakten till.

- Just nu tycker jag han för samma politik som de borgerliga partierna.

(DN 7.9.)

---

²⁶¹ Ks. luku 9.2.4.

Jutussa rakennettiin lähinnä traagisen romanttista kertomusta, jossa vanha hierarkia (hallituksen ja ay-liikkeen yhteistyö) on kärsimässä tappiota uudelle hierarkialle (hallituksen ja keskustan yhteistyö). Tähän kertomukselliseen asetelmaan on vaikea sovittaa keskustayhteistyön mahdollisia hyviä puolia, koska kertomuksessa keskustayhteistyö määrittyy uhaksi.

Varsinaisissa LO-kongressijutuissa hallituksen keskustayhteistyö jäi hallituksen ja LO-suhteiden, erityisesti työoikeus- ja työllisyyskysymyksiä koskevien erimielisyyksien varjoon. Perssonin kongressissa pitämästä puheesta kertovassa uutisessakin keskustayhteistyötä sivuttiin vain epäsuorasti. Persson kritisoi ruotsalaista politiikkaa, jossa heikot hallitukset tekevät ratkaisuja, jotka sitten seuraava heikko hallitus purkaa. Hän antoi ymmärtää, että keskustayhteistyön avulla hallitus tavoittelee ratkaisuilleen kestävyyttä myös pitkällä tähtäimellä. Lisäksi Persson viittasi epäsuorasti keskustayhteistyöhön puhuessaan työllisyyspolitiikasta:

...Vi befinner oss i ett läge då ingenting får vara förbjudet för att minska arbetslösheten, förklarade Persson. Allianser måste sökas på många håll i samhället. Persson lovade också att när nästa kongress samlas, år 2000, skall Sverige ha världens bästa vård, omsorg och utbildning. (DN 12.9.)

Aftonbladet tuli mukaan budjettiyhteistyön aiheeseen kommentoidessaan Perssonin LO-kongressissa pitämää puhetta pääkirjoituksessaan. AF tuki hallituksen keskustayhteistyötä koomisen romanttisesti ja totesi hallituksen kantavan huomattavasti laajempaa yhteiskuntavastuuta kuin LO:

LO företrädar i första hand sina medlemmar och deras omedelbara intresen. Socialdemokratiska partiet och regeringen måste ta ett betydligt vidare samhällsansvar.

Det är därför inte konstigt att Göran Persson enkelt uttryckt vill vara vän både med LO och centern. Det ligger i landets intresse att vi får mer av samarbete i politiken och mer av samtal och överenskommelser på arbetsmarknaden.

Detta är inter heller något som Persson i all hast dragit fram för att motivera och legitimera samarbetspolitiken. De goda alliansernas strategi, demokrati som dialog, är grundläggande för honom och egentligen för den skandinaviska modellen. (AF 12.9.)

Lena Mellin kommentoi kolumnissaan yhteistyöasetelmia pessimistisemmin. Hän piti mahdottomana, että hallitus voisi olla hyvää pataa sekä LO:n että keskustan kanssa:

Som partiledare och statsminister tvingas Göran Persson att gå en besvärlig balansgång. Han vill, för att citera honom själv, vara "sams med både LO och centern".

Som partiordförande vill han vara sams med LO. Som statsminister vill han vara sams med centern.

På något sätt är det oförenliga storheter. LO vill, mer eller mindre uttalat, ha till stånd en omläggning av hela politiken. Åt vänster.

Även om partiledare Persson skulle vilja det är det en omöjlighet för statsminister Persson. (AF 12.9.)

LO-kongressin illallisilta tehdyssä jutussa AF kuvaili pääministeri Göran Perssonin ja LO:n Bertil Jonssonin suhteita koomisen satiirin keinoin. Kuvassa herrat kilistelivät drinkkejään, ja jutussa he kertoivat laihdutussuunnitelmistaan. Jutussa Perssonin ja Jonssonin annetaan kehua ystävyyttään niin lititsevuotavasti, että kertojan ironinen asenne alkaa vaikuttaa ilmeiseltä:

Polarna Persson och Jonsson har lyckats samarbeta framgångsrikt när det gäller åtminstone ett ämne: bantning.

Statsministern har tappat åtskilliga kilo på sistone. Detta är delvis Bertil Jonssons förtjänst. LO-basen, som själv gått ned rejält i vikt, har frikostigt delat ut kostråd.

- Det var nödvändigt, säger Bertil Jonsson. Men nu har han gått ned flera kilo. Det syns ju.

Göran Persson bekräftar samarbetet.

- Jodå. Han ligger före mig i bantningskuren. Vi tränar och har trevligt ihop. Bertil är en kompis. (AF 12.9.)

Kertoja rakentaa ironiaa käyttämällä laihdutuksen yhteydessä politiikan sanontoja, kuten "bekräftar samarbetet" ja "framgångsrikt", millä rinnastetaan laihdutusprojekti poliittisiin yhteistyö- ja ristiriitakuviioihin. Myös herrojen omat lausumat, kuten "trevlig ihop", herättävät koomisen ironisia miellehtymiä.

Laihdutusteemaa jatkettiin AF:n yleisönosastossa traagisena satiirina:

LO-chefen **Bertil Jonsson** och statsminister **Göran Persson** gav varandra goda råd om bantning. Här är en metod som ger garanterad viktminskning: Lev på en f d sjuksjötterskas sjukpension så är problemet löst efter sex månader. **47 kilo** (AF 17.9.)

LO:n ja hallituksen erimielisyyttä käsittelevässä aiheilmajuonteessa vuorottelivat traagiset ja koomiset sävyt. Yksissä jutuissa korostettiin traagisesti LO-väen tyytymättömyyttä tai keskusta- ja LO-yhteistyön yhteensovittamattomuutta. Toisissa jutuissa katsottiin koomisesti LO-napinan olevan pientä sen rinnalla, että hallitus keskustayhteistyön avulla on saamassa Ruotsin talouden kuntoon. AF:n laihdutusjuttu oli kepeydessään koominen satiiri, mutta halutessaan siitä saattoi tehdä myös traagisen tulkinnan: köyhiltä leikataan, mutta herrat vain murehtivat kilojaan. Tämän tulkinta tuotiin esiin AF:ssa julkaistussa yleisönosastokirjoituksessa.

13.2.6. Keskusta vakuutti yhteistyöhalujaan koomisen romanttisesti

Hallituksen ja LO:n välisen kiistan varaan rakentuvissa jutuissa keskustayhteistyötä tarkasteltiin sosiaalidemokraattien sisäisenä kysymyksenä. Keskustanäkökulmaa tuotiin esiin toisissa jutuissa, joissa tärkeimpinä lähteinä olivat keskustapuolueen johtohenkilöt. Lennart Daléuksesta kertovan jutun otsikoinnissa on viitteitä kärkevän romanssin suuntaan:

Samarbetet snart över C och s. Ojämt förhållande

Centern har gjort rätt som samarbetat med s-regeringen i stora frågor senaste tiden, men den tiden är kanske på väg att ta slut.

Det säger Lennart Daléus, ett av de hetaste namnen till partiledarposten i centern efter Olof Johansson.

- Förhållandet i uppgörelserna är ojämnt. Socialdemokraterna har hela makten bakom sig. Risken är, menar han, att centern tappar bort sin politik och blir ett otydligt mittenparti. Samma fara ser han med en framtida borgerlig koalitionsregering. (DN 5.9.)

Daléus ei viittaa suoraan keskustan puoluesihteerin Åke Petterssonin lausuntoon 30. 8. Svenska Dagbladetissa, jossa tämä oli käsitellyt keskustan ja hallituksen yhteistyötä. Luultavasti Petterssonin kirjoitus kuitenkin oli Daléuksen puheenvuoron taustalla. Sitä vastoin DN:n avustaja Ingrid Carlberg kertoi pääkirjoitussivun artikkelissaan Pettersonin paljastaneen, että hallituksen ja keskustan intiimi yhteistyöperiodi alkaa olla loppuillaan. Carlbergin kirjoitus oli sävyltään pessimistinen ja paikoin ironinen muttei erityisen kärjistävä tai liennyttävä. Carlberg tulkitsi Petterssonin kirjoitusta tukeutuen Ingvar Mattsonin tutkimukseen:

Det är oklart om centerpartiets ledning har läst statsvetaren Ingvar Mattsons intressanta avhandling "Förhandlingsparlamentarism" (Lund University Press 1996). Men det verkar onekligen som om partiet alldeles på egen hand försöker bekräfta en av Mattsons huvudteser: att demokratin behöver både samförstånd och konflikt, och att förhandlingar är nödvändiga för att balansera den paradoxen.

Skillnaden är den att konflikt och samförstånd i centerns ögon tycks vara tillstånd som avlöser varandra i avgränsade skeden, medan Mattson betonar den samtidiga existensen av konflikt och samförstånd som själva bränslet i en god förhandlingsdemokrati (DN 10.9.)

Carlbergin keskustaan kohdistuva ironia on sävyltään pessimististä. Keskusta on omin päin löytänyt "neuvotteluparlamentarism", mutta valitettavasti vain ymmärtänyt sen väärin. Mattsson vertaa tutkimuksessaan ruotsalaista ja tanskalaista politiikkaa. Maiden poliittiset asetelmat ovat muistuttaneet

toisiaan, mutta silti tanskalainen vähemmistöhallitus onnistui hankkimaan laajan yhteisymmärryksen talouden saneeraamiselle huomattavasti ennen Ruotsia. Carlberg arvelee tämän johtuneen siitä, että tanskalainen neuvottelukulttuuri olisi joissain suhteissa ylivertainen ruotsalaiseen nähden. Tanskassa esimerkiksi budjettiehdotus aloittaa laajapohjaiset neuvottelut, kun Ruotsissa Carlbergin mukaan neuvotteluihin suhtaudutaan epäluuloisesti ja budjetti tarjoaa vuosittain tilaisuuden tuoda konfliktit esiin. Tanskassa myös yhteistyökuviot poliittisten rajojen yli vaihtuvat joustavammin kuin Ruotsissa. Tätä ei pidetä ruotsalaiseen tapaan petturuutena, vaan normaalina neuvotteludemokratiana:

När centern i Sverige försöker göra sammanlunda blottläggs de mentala läsningarna, såväl hos centerpartiet självt som i den omgivande politiska världen. Det finns bara antingen eller. Antingen överdrivet gullgull eller överdrivet krig. Antingen det borgerliga blocket eller det socialistiska.

Uppgörelser blir till oförlätliga svek eller livsavgörande positionsförfattningar, fast de i själva verket måste vara basen i vår förhandlingsdemokrati. (DN 10.9.)

Carlbergin kirjoitus oli kiinnostava analyysi ruotsalaisesta politiikasta ja puolueiden yhteistyökuvioista. Luultavasti siinä liioiteltiin ruotsalaisen ja tanskalaisen poliittisen kulttuurin eroja, mutta ehkä Mattsonin tutkimuksessa näille eroille oli näyttöä. Kirjoituksesta ei täysin käy ilmi, missä määrin Carlberg nojasi luonnehdinnoissaan tutkimukseen. Hän tuntui pitävän hallituksen keskustayhteistyötä tervetulleena ja harmitteli sen mahdollista päätymistä. Kirjoituksen pessimismi tuli epäuskosta siihen, että ruotsalainen politiikka kehittyisi "neuvotteluparlamentarismiin" suuntaan.

Carlbergin kirjoitus provosoi keskustan puoluesihteerin Åke Petterssonin vastineeseen. Pettersson aloitti kevyen ironisesti:

"Centern vilse i politisk paradox" var den intresseväckande rubriken på Ingrid Carlbergs hörnartikel i tisdagens DN. Om det finns något parti som ligger mitt i den politiska strömfåran i dag så är det centerpartiet. Vi känner oss knappast vilse. (DN 12.9.)

Katkelman ironisuus tulee sanasta "intresseväckande": otsikko on kiinnostava, mutta Petterssonin mielestä perätön. Pettersson ei puutu lainkaan Carlbergin analyysiin ruotsalaisen "neuvotteluparlamentarismiin" puutteista, vaan kehuu koomisen romantisesti keskustan hallitusyhteistyön saavutuksia ja tulevia haasteita. Hän ei tunnista omakseen ajatusta, että keskustan ja hallituksen yhteistyö olisi kulkemassa kohti loppuaan:

När Ingrid Carlberg hävdar att ja skulle ha "avslöjat" att samarbetet mellan centerpartiet och regeringen går mot sitt slut så känner jag inte igen historieskrivningen. Det är möjligt att en artikel i SvD kan ha lett tankarna fel. Det jag själv, Olof Johansson med flera upprepat i snart sagt varje intervju är att centerpartiet står för ingångna uppgörelser men att vi självklart är fria att ta initiativ, ta debatt och också ta strid för de frågor som vi inte är ense om. (DN 12.9.)

Saman päivän uutisessa melkein samoin sanoin myös keskustan toinen varapuheenjohtaja Andreas Carlgren vakuutti, ettei keskusta ole luopumassa yhteistyöstä hallituksen kanssa. Jutussa ei viitattu suoraan enempää Daléuksen kuin Petterssonin lausuntoihin, vaan epämääräisesti vain "spekulatioihin että yhteistyö on matkalla kohti loppuaan". Carlgren täsmensi, että keskustapuolue ja hallitus ovat erimielisiä autoedun verotuksesta ja tutkimussäätiöistä, mutta esimerkiksi työlainsäädännöstä keskusta ja hallitus ovat juuri päässeet sopimukseen:

Det var ett framsynt och modigt steg av socialdemokraterna och då vore det ju konstigt om vi skulle signalera att samarbetet ska upphöra, säger Carlgren, som uppger att diskussioner fortfarande pågår om forskningsstiftelserna och tjänstebilarna. Någon bred uppgörelse om budgetpropositionen, som presenteras nästa vecka, blir det inte. Vi stödjer vissa delar och kommer i andra delar att skriva egna motioner i riksdagen, säger Carlgren.

(DN 12.9.)

Carlgrenin puheenvuoron jälkeen DN julkaisi muutaman päivän aikana useita uutisia, joissa keskustan johtohenkilöt vakuuttelivat hallitusyhteistyön jatkuvan, vaikka eräissä kysymyksissä onkin erimielisyyksiä. Jutut rakentuivat kiistakehyksen varaan. Toisinaan kiistaa kärjistettiin lähinnä neutraalin romanttisesti, toisinaan sitä liennytettiin koomisen romanttisesti. Keskustan ja hallituksen välisistä kiistoista eniten huomiota sai kysymys tutkimussäätiöiden hallinnasta.²⁶² Göran Persson puuttui asiaan hallituksen tiedonannon yhteydessä. Tiedonannosta kertovan uutisen (DN 18.9.) mukaan keskusta vastusti uudistusta, mutta hallitus aikoi viedä sen läpi keskustan vastustuksesta huolimatta. Samana päivänä toisessa uutisessa DN kärjisti tutkimussäätiökiistaa, vaikka itse jutussa keskustan Andreas Carlgren vakuutti yhteistyön hallituksen kanssa jatkuvan. Juttu ei ollut enempää optimistinen kuin pessimistinenkään, joten se oli lähinnä neutraali romanssi:

---

²⁶² Kiistasta muodostui "tutkimussäätiöiden aihe". Ks. luku 7.3.

Forskning orsakade spricka mellan s och c Oense. Förslag om stiftelser retar centern

...

- Regeringen borde tänka sig för, säger Carlgren, som inte menar att frågan är så allvarlig att den hotar regeringssamarbetet vad gäller sysselsättning och saneringen av statsfinanserna, men att regeringen genom att köra över centern kan bidra till att återskapa den gamla blockpolitik man sagt sig eftersträva att bryta upp. (DN 18.9.)

Seuraavan päivän uutisessa keskustan Åke Pettersson totesi kutakuinkin samat sanat, mutta nyt juttu oli koominen romanssi:

"Sällan bättre c-s"

Att centern har starka invändningar mot forskningspropositionen, och också ogillar en del inslag i kulturproposition som kommer på fredag, ska inte tolkas om att samarbetet mellan regeringen och centern går mot sitt slut.

Det försäkrar centerns partisekreterare Åke Pettersson.

- Faktum är att samarbetsklimatet sällan varit så bra som under de senaste veckorna, säger han och syftar bland annat på överenskommelsen om arbetsrätten. (DN 19.9.)

Lehtien omissa hallituksen tiedonantoa koskevissa kommenteissa pohdittiin keskustayhteistyötä lähinnä pääministeri Perssonin kannalta. Molemmat lehdet valitsivat narratiiviseksi genreksi koomisen satiirin. DN:n kommentit esitti politiikan toimittaja Åke Ekdahl analyysijutussaan:

Det finns mer bondecenter i Göran Persson än vad socialdemokraterna själva anat. Hans kulturkonservativa drag avslöjas i regeringsförklaringen, som i långa stycken kommer från hans egen penna. Där finns inslag som fick även centerpartisterna att häpna, enligt deras egen interna betygsättning på regeringsförklaringen. (DN 19.9.)

Ekdahlin jutun ideana oli osoittaa, ettei Persson ole tehnyt keskustalle myönnytyksiä, koska hän on itsekin syvimmiltä arvoiltaan keskustalainen. Tätä todisti selonteon puhe maataloudesta tulevaisuuden elinkeinona ja Perssonin ilmaisema huoli pienyritysten toimintaedellytyksistä sekä ympäristön- ja eläintensuojelusta:

Nu sätter Göran Perssons bondeflirt i gång nya spekulationer om att statsministern knappast känner detsom någon svår ideologisk uppoffring att bjuda centern på centerpolitik. Han gör det helt av egen övertygelse. Därmed klarnar en annan bild av samarbetet i mitten med Göran Persson som kryptocenterpartist som avgörande för det goda samarbetet hellre än att Olof Johansson sökt vänsterposition. (DN 19.9.)

Pääkirjoituksessaan myös Aftonbladet kommentoi hallituksen selontekoa koomiseen sävyyn ja tarttui ironisesti Perssonin puheisiin maataloudesta tulevaisuuden elinkeinona. Ironia kevensi hieman koomista romanssia, jolla AF asettui tukemaan hallituksen keskustayhteistyötä.

Centerledaren Olof Johansson är nöjd med innehållet i regeringsförklaringen, och konstigt vore det annars. Kanske har tillmötesgåendet drivits löjväckande långt när statsministern ritar ut just jordbruket som framtidsnäringen och kryddar sin regeringsförklaring med centerns gamla valparoll "hela Sverige ska leva".

Göran Persson har rätt när han säger att det nya samarbetsklimatet i riksdagen – och den stabilitet det gett beslutsfattandet – är en viktig förklaring till att Sverige återvunnit sin ekonomiska styrka. Det råder inget tvivel om det. Och även framöver behövs breda och uthålliga politiska lösningar. Det gäller inte minst pensionerna och energin. (AF 18.9.)

Pääkirjoituksessa AF kuitenkin muistutti, että osa sosiaalidemokraateista suhtautuu hallituksen linjaan epäilevästi eikä puolueen sisäisen kapinoinnin mahdollisuutta voi sulkea pois.

Keskustan yhteistyöhaluja koskeneen aiheilmajuonteen perusteella koko kysymys yhteistyön mahdollisesta loppumisesta vaikutti melkeinpä väärinkäsitykseltä tai vähintäänkin yksipuoliselta tulkinnalta. Ainakin Åke Pettersson ja Andreas Carlgren vakuuttivat yhteistyöhalujen olevan tallella, vaikka eräissä kysymyksissä hallituksen kanssa oli erimielisyyttä. Keskustalaisista kriittisimmin yhteistyöhön suhtautui Lennart Daléus. Hän tuntui pelkäävän yhteistyön nakertavan keskustan omaa poliittista identiteettiä. Aihelmajuontetta sävytti keskustan edustajien koomisen romanttinen vakuuttelu yhteistyön kestävydestä, johon Ekdahlin koominen satiiri Perssonin piilokepulaisuudesta toi oman kepeän lisänsä. AF tuki keskustayhteistyötä jälleen lähes koomisen romanttisesti joskin muistutti sosiaalidemokraattien piirissä kytevästä oppositiomielialasta.

13.2.7. Koominen romanssi sävytti keskustan budjettikommentteja

Budjetin lähete keskustelun yhteydessä DN esitti pääosan oppositiokommentteista voimakkaasti kärjistävässä jutussa, jossa opposition edustajat syyttivät hallitusta antautumisesta työttömyyden edessä.²⁶³ Keskustan edustajat eivät kuitenkaan olleet mukana tässä jutussa, vaan keskustaa käsiteltiin erikseen:

---

²⁶³ Juttu oli otsikoitu: "Det är en kapitulation". Upprörd opposition. Kritik mot finansplanen från vänster till höger. Juttua käsitellään luvuissa 8.6 ja 9.2.7.

C-invit till samarbete

Utspel. Per-Ola Eriksson vill förbättra det sociala trygghetssystemet.

Mitt under pågående budgetdebatt gjorde centerns Per-Ola Eriksson ett utspel om samarbete med socialdemokraterna om det sociala trygghetssystemet.

Han vände sig direkt till finansministern och frågade om regeringen vill medverka till en levnadsnivåundersökning av människor som är beroende av socialbidrag.

Därefter ska partierna gemensamt försöka få fram ett mera heltäckande trygghetssystem än idag.

Finansminister Erik Åsbrink tackade på stående fot ja till inviten. Det kan betyda en utvidgning och fördjupning av samarbetet mellan centern och socialdemokraterna inom ännu ett stort område. De två partierna har redan gjort gemensamma uppgörelser om budgetsaneringen och nyligen också arbetsrätten. (DN 21.9.)

Koomisen romanttinen uutinen poikkesi liennyttävyydessään ja optimismisään jyrkästi muiden oppositiopuolueiden kommenttijuutusta. Kiinnostavaa on sekin, että Åsbrink jutun mukaan hyväksyi ehdotuksen suoralta kädeltä. Ehkä herrat olivat sopineet puheenvuoroista jo etukäteen. Tällä ei jutussa kuitenkaan spekuloitu. Sen sijaan siinä kontekstoititiin Erikssonin ehdotusta kertomalla että keskustalla ja sosiaalidemokraateilla ovat tähän saakka olleet vastakohtaiset näkemykset sosiaaliturvasta. Sosiaalidemokraatit ovat kannattaneet ansiosidonnaista turvaa, kun keskusta on puhunut kaikille samansuuruisen perusturvan puolesta. Lehdistötilaisuudessa keskustan Olof Johansson ja Per-Ola Eriksson olivat jutun mukaan vakuuttaneet, ettei keskustan ole luopunut perusturvavoitteistaan.

Seuraavana päivänä DN selvitti keskustan budjettikantoja yksityiskohtaisemmin. Juttu oli jälleen koominen romanssi:

C tar inte strid för avbytarna

Budgeten. Samarbetet fortsätter.

Centern säger nej till den bibliotekslag som regeringen vill införa, men har inga stora invändningar mot budgetpropositionen. Det är mest "småsaker", som vi reagerar mot, säger Per-Ola Eriksson, som nu vill utvidga samarbetet med regeringen. (DN 22.9.)

Jutussa keskustajohtajat ennakoivat, mitä seikkoja he tulevat vastustamaan hallituksen budjettiesityksessä, mutta muistuttivat samalla että erimielisyydet ovat pieniä ja yhteistyötä hallituksen kanssa jatketaan. Kustantajan kansanedustaja Roland Larsson arveli, että monet sosiaalidemokraatit olisivat halukkaita uudistamaan sosiaaliturvaa keskustan esittämän perusturvan suuntaan:

- Det finns i kulisserna många socialdemokrater som inser att försäkrings-systemen måste reformeras i den riktning vi föreslår. Alltför många ungdomar, kvinnor och arbetslösa står i dag utanför systemen, säger han.

I fredagens riksdagsdebatt inbjöd Per-Ola Eriksson socialdemokraterna till samarbete om välfärdspolitiken. Erik Åsbrink nappade, och det kan innebära att alliansen mellan socialdemokraterna och centern stärks ännu mer. Borgerliga politiker har annars spekulerat i att de båda partierna efter budgetbehandlingen skulle gå skilda vägar. (DN 22.9.)

Budjetin lähetekeskustelun yhteydessä DN käsitteli hallituksen keskustayhteistyön aiheita ainoastaan keskustapuolueen näkökulmasta. Hallituksen edustajat eivät kommentoineet yhteistyötä millään lailla, sen sijaan keskustapuolueesta äänessä olivat useatkin johtohenkilöt ja kansanedustajat. Uutisjuttujen kertoja kontekstoi keskustalaisten näkemyksiä jonkin verran omasta näkökulmastaan, mutta varsinaisia lehden omia kommenttijuttuja ei julkaistu. Aftonbladet ei puuttunut hallituksen keskustayhteistyöhön enää lainkaan.

Aihelmajuonne olisi vaatinut jatkokseen sosiaalidemokraattien kommentteja sosiaaliturvan linjasta. Olisivatko sosiaalidemokraatit halukkaita muovaamaan sosiaaliturvaa vahvemman perusturvan suuntaan ansiosidonnaisen turvan kustannuksella? Pikakommentteja olisi voinut kysyä esimerkiksi valtiovarainministeri Erik Åsbrinkiltä tai sosiaaliministeri Margot Wallströmitä, mutta ainakaan vielä lähetekeskustelujutuissa tällaisia kommentteja ei julkaistu.

13.2.8. Ruotsalainen aihe: yhteenveto

Hallituksen keskustayhteistyön aiheita rakentui leimallisesti koomiseksi romanssiksi. Yhteistyö edusti voittoa uutta hierarkiaa, jota vanhan hierarkian edustajat (sosiaalidemokraattien ay-siipi) moittivat, mutta josta kaikki kertomuksen mukaan lopulta hyötyvät. Koomisen romanssin ohella aiheita oli myös joitakin traagisia juttuja. Niissä nähtiin hallituksen keskustayhteistyö joko vanhaan hierarkiaan kohdistuvana uhkana tai sitten yhteistyö tulkittiin kyynisesti poliittiseksi valtapeliksi. Nämä traagiset tarinat olivat kuitenkin aiheita vähemmistönä.

Ruotsalainen keskustayhteistyön aiheita alkoi koomisena romanssina, kun kristillisten sosiaalidemokraattien puheenjohtaja Berndt Ekholm ehdotti keskustayhteistyön syventämistä sosiaalidemokraattien ja keskustan yhteishallitukseksi ja totesi, että sosiaalidemokraateilla voisi olla oppimista keskustalta erityisesti pienyritysten asemaa ja elinkeinopolitiikkaa koskevissa asioissa. Yhteistyö edusti voittoa uutta hierarkiaa, jota vanhaksi hierarkiaksi määrittynyt sosiaalidemokraattien ja ay-liikkeen liittouma kritiso.

Aihelmaa käsitteli tässä vaiheessa vain Dagens Nyheter. Aftonbladet puuttui siihen ainoastaan LO-kongressin ja hallituksen tiedonannon yhteydessä.

DN korosti jutuissaan hallituksen ja LO:n kiistaa. Niin pääministeri Perssonin kuin LO:n puheenjohtajan Jonssoninkin omat lausumat olivat kuitenkin koko ajan sovittavia. Kärjistävämpiä sävyjä esitettiin muiden ay-johtajien tuntoja luodanneessa jutussa (DN 7.9.), jossa aiheelman narratiivinen genre muuttui traagiseksi romanssiksi. Juttu oli tehty vanhaa hierarkiaa edustavan ay-liikkeen näkökulmasta, ja siinä korostui vanhan hierarkian tappio uudelle hierarkialle eli hallituksen ja keskustan liittoumalle.

Aiheelman lopuksi palattiin jälleen koomiseen romanssiin. Nyt jutut eivät enää rakentuneet kiistakehyksen varaan. Lähinnä poliittisen pelin kehyyksessä ensin spekulointiin, että keskusta ei ehkä enää halua jatkaa yhteistyötä hallituksen kanssa, minkä jälkeen keskustan edustajat koomisen romanttisesti vakuuttivat yhteistyöhalujaan.

Lähetekeskustelun yhteydessä keskustan puoluesihteeri Per-Ola Eriksson esitti hallitukselle sosiaaliturvan saajien olojen selvittämistä, minkä DN tulkitsi ehdotukseksi yhteistyöstä sosiaalipoliittikan alallakin. Valtiovarainministeri Erik Åsbrink hyväksyi tarjouksen valtiopäiväkeskustelussa, mutta hallituksen valmiudesta muuttaa sosiaalipoliittisia painotuksiaan ei saatu DN:n juttujen perusteella vihiä. Sen sijaan keskustapuolueen pyrkimyksiä selostettiin kahdessakin uutisessa. Aftonbladet ei lähetekeskustelujutuissaan käsitellyt hallituksen keskustayhteistyötä lainkaan. Kaikkiaankin keskustayhteistyön aihelemmaa käsiteltiin AF:ssa vain muutamassa jutussa.

13.3. Vertailevaa yhteenvedoa

Suomalaisessa tuloveronkevennyksen aihelemassa painottui kärkevä ja ruotsalaisessa budjettiyhteistyön aihelemassa koominen romanssi. Suomalaisen keskustelu oli siten luonteeltaan hyökkäävää, kun ruotsalaisesta keskustelua luonnehti luottavaisuus. Tämä johtui osin siitä, että ruotsalaisaihelma käsiteli nimenomaan yhteistyötä, joka jo määritelmänomaisesti on sävylltään koomista. Ruotsalaisaihelmaan liittyneet traagiset juonteet ja kiistakehykset kuitenkin osoittivat, että traagisuus, kärkevyys ja koomisuus olisivat voineet painottua toisinkin.

Sekä suomalaisen että ruotsalaisen aihelemman tärkeimpiä kertomuksen rakentajia olivat muutamat keskeiset poliitikot. Lehdet liittoutuivat välillä avoimesti heidän kanssaan yhteiseen kertomukseen. Tällöin narratiivinen genre oli tyypillisesti koominen romanssi. Ironian avulla lehdet kuitenkin ottivat toisinaan etäisyyttä toimijoista. Vaikka molemmat ruotsalaislehdet tukivat hallituksen keskustayhteistyötä, ne kevensivät ironian avulla riskiään

joutua itse ironisen tilanteen uhriksi. Göran Persson tarjosi tilaisuuden tällaiseen ironiaan, kun hän keskustalle myötäsukaisesti kehui maataloutta tulevaisuuden elinkeinoksi. DN:n Ekholm arveli Perssonin pohjimmitaan olevan piilokepulainen ja AF:kin epäili Perssonin myöntävyyden menevän jo hymyilyttävän pitkälle.

Ruotsalaisaihelmassa ironistina esiintyi lähes yksinomaan jutun kertoja,²⁶⁴ sen sijaan suomalaisaihelmassa myös jutuissa esiintyneet toimijat kohdistivat usein ironiaa toisiinsa. Ruotsalaisironia oli enimmäkseen lievää tai leikkisää, suomalaisessa aihelmassa käytettiin myös pisteliäämpiä ironisia sävyjä.

Aihelma-analyysit eivät nähdäkseni antaneet tukea oletukselle, että journalismin asenne politiikkaan olisi rutiininomaisen kyyninen. Suomalaisaihelmassa kertojan omista nimissään esittämä ironia onnistui etäisyyden oton lisäksi dialogisoimaan toimijoiden näkökulmia, ja ruotsalaisaihelmassa sillä kevennettiin asianmukaisesti keskustan ja sosiaalidemokraattien yhteistyön kannattajien koomista romanttisuutta. Sen sijaan suomalaisten politiikkojen toisiinsa kohdistama sanallinen ironia vaikutti useammin rutiininomaiselta. Esimerkiksi hallituspuolueiden edustajat käyttivät ironiaa välttääkseen vastaamasta vakavasti opposition esittämään kritiikkiin. Tällainen sananvaihto oli tyypillistä erityisesti eduskuntakeskustelusta tehdyissä jutuissa. Ruotsalaisaihelmassa poliitikkojen välistä ironiaa ei juuri ollut. Tämä johtui osittain tarkasteltavasta aiheilmasta, mutta yleisemminkin poliitikot ironisoivat ruotsalaislehdissä toisiaan selvästi vähemmän kuin suomalaislehdissä.²⁶⁵

Suomalaisaihelmassa kärkevän romanssin suuri osuus johtui politiikkojen keskinäisestä kärkevästä sanailusta tuloveroaihelman jutuissa. Tällaisia puheenvuoroja julkaistiin ehkä turhankin paljon, kun niiden sijaan olisi voinut yrittää viedä keskustelua eteenpäin. Jutuissa tehtiin muutamia konkreettisia ehdotuksia, joihin ei kuitenkaan saatu hallitukselta kunnollisia vastauksia. Esimerkiksi opposition ehdotus tuloveronkevennysten korvaamisesta työnantajamaksujen alennuksella olisi ansainnut hallituksen vastaperustelut. Myös tuloveronkevennysten työllisyysvaikutuksiin kohdistettuihin epäilyihin olisi ollut syytä hankkia hallitukselta perusteellisemmat kommentit. Nyt aihelmassa enimmäkseen otettiin annettuna, että tuloveronkevennykset parantavat työllisyyttä.

---

²⁶⁴ Olen luokitellut kertojaksi uutiskertojan lisäksi myös pääkirjoituskertojan sekä toimittajien mielipideartikkeleiden kertojat. Luokittelusta tarkemmin ks. luvut 6.3.2 ja 8.4.4 sekä liite 1.

²⁶⁵ Ks. luku 12.7.

Ruotsalaisessa aiheilmassa ammattiyhdistysliikkeen kritiikki hallituksen keskustayhteistyötä kohtaan jäi epämääräiseksi. Lehdet olisivat voineet vaatia LO:n edustajia täsmentämään, mitä huonoa tarkkaan ottaen keskustayhteistyöstä on seurannut. LO:n edustajia olisi voinut pyytää kommentoimaan myös Berndt Ekholmin jo aiheilmassa alussa esittämää näkemystä, että hallituksen politiikka on enimmäkseen tulosta sen omasta harkinnasta eikä niinkään keskustan vaikutuksesta. Aiheilmassa lopulla taas olisi kaivattu hallituksen kommentteja keskustan ajatuksiin sosiaalipolitiikan linjasta.

14. Vuorovaikutukselliset yhdistelmäprofiilit

14.1. Neutraali, sankari, konna, pop-konna ja rinnastettu

Olen edellä eritellyt budjettikeskustelua ja sen vuorovaikutuksellisia elementtejä useista eri näkökulmista ja tyypitellyt erilaisia toimijaprofiileja käyttäen apuna *Latent Class Analysis* -menetelmää. Kokoan vielä analyysien tulokset yhteen tekemällä edellä muovattujen profiilien perusteella ns. toisen asteen LCA-analyysin (Kempf 1994). Tavoitteena on näin luoda erilaisia budjettikeskustelun toimijatyyppejä kuvaavat, aiemmin muodostettujen profiilien tyypillisistä yhdistelmistä muodostuvat *yhdistelmäprofiilit*.

Otan yhdistelmäprofiileihin mukaan luvussa 8 muodostetut kerronnalliset profiilit, luvussa 10 muodostetut dialogisuusprofiilit ja luvussa 12 muodostetut sävyprofiilit. Lisäksi otan analyysimuuttujiksi toimijan suhteen strategisuuteen ja ironiaan. Näin toisen asteen LCA-analyysiin tulee kaikkiaan viisi muuttujaa. Havaintoyksikköinä ovat toimijat mukaan lukien juttukertojat, eli havaintoyksiköiden yhteismäärä on 4699.

Analyysissä muodostui viisi sisäisesti mahdollisimman homogeenista yhdistelmäprofiilia: *neutraali, sankari, konna, pop-konna ja rinnastettu*.²⁶⁶ Kutakin yhdistelmäprofiilia luonnehtii se, miten analyysiin valittujen viiden muuttujan luokat siinä painottuvat. Esimerkiksi neutraalia profiilia edustavat toimijat eivät juurikaan esitä strategisuus- tai ironisuusvihjeitä tai ole niiden kohteina. Lisäksi dialogisuusprofiili on tyypillisesti toteava (89 %) ja sävyprofiili neutraali (62 %) tai koominen (24 %).

²⁶⁶ Oheisten tunnuslukujen mukaan kuusiluokkainen ratkaisu olisi viisiluokkaista parempi, koska sen AIC-indeksi on pienempi. Valitsemani viisiluokkainen ratkaisu oli kuitenkin selkeämmin tulkittavissa.

Model	* LOG-Like.	* Npar.	* LIK.ratio	* DF.	* AIC
1.CLASS	9 * -24669.887	* 18	* 6206.445	* 1901	* 49375.773
2.CLASS	9 * -23463.289	* 37	* 3793.250	* 1882	* 47000.578
3.CLASS	9 * -22765.234	* 56	* 2397.141	* 1863	* 45642.469
4.CLASS	9 * -22613.295	* 75	* 2093.262	* 1844	* 45376.590
5.CLASS	9 * -22477.715	* 94	* 1822.102	* 1825	* 45143.430
6.CLASS	9 * -22355.611	* 113	* 1577.895	* 1806	* 44937.223
Saturated model	* -21566.664				

Yhdistelmäprofiilit kuvaavat toimijoiden tyypillisiä keskustelullisia ase-
mia budjettikirjoittelussa. Samalla ne luonnehtivat lehtien tapaa järjestää
budjettikeskustelua. Tarkastelen ensin kutakin yhdistelmäprofiilia erikseen
ja vertailen sen jälkeen lehtiä ja toimijaryhmiä näiden profiilien avulla.

TAULUKKO 14.1. *Vuorovaikutukselliset yhdistelmäprofiilit (N=4699).*

	Yhdistelmäprofiilit					Koko aineisto
	Neut- raali	San- kari	Konna	Pop- konna	Rinnas- tettu	
	0,467	0,151	0,149	0,102	0,131	1,000
Kerronn. profiili						
Selostettu	0,342	0,009	0,190	0,163	0,225	0,235
Tulkittu	0,144	0,008	0,166	0,366	0,000	0,131
Kirjoittaja	0,011	0,239	0,000	0,000	0,000	0,041
Kohde	0,180	0,000	0,612	0,354	0,177	0,235
Replikoiva	0,135	0,263	0,032	0,117	0,505	0,185
Kertoja	0,188	0,481	0,000	0,000	0,093	0,173
Dialogis. profiili						
Rinnastava	0,042	0,011	0,034	0,000	0,618	0,107
Skandaali	0,011	0,415	0,591	0,000	0,000	0,156
Popul. skandaali	0,053	0,315	0,051	0,772	0,000	0,159
Sensaatio	0,000	0,027	0,039	0,000	0,000	0,010
Toteava	0,894	0,233	0,286	0,228	0,382	0,569
Strategisuus						
Ei strateg. vihjeitä	1,000	0,570	0,520	0,739	0,849	0,817
Kohdistaja	0,000	0,428	0,000	0,008	0,094	0,078
Kohde	0,000	0,000	0,478	0,244	0,048	0,103
Kohdistaja & kohde	0,000	0,002	0,002	0,009	0,009	0,003
Sävyprofiili						
Koominen	0,244	0,099	0,076	0,092	0,343	0,194
Traaginen	0,069	0,528	0,541	0,420	0,064	0,244
Neutraali	0,623	0,244	0,158	0,426	0,455	0,454
Kärkevä	0,064	0,129	0,226	0,061	0,137	0,107
Ironia						
Ei ironiaa	0,998	0,646	0,867	0,525	0,927	0,868
Ironisti	0,002	0,337	0,000	0,011	0,028	0,056
Ironian kohde	0,000	0,007	0,133	0,464	0,034	0,073
Ironisti & kohde	0,001	0,010	0,000	0,001	0,011	0,003

Neutraalia profiilia edustaa noin puolet aineiston toimijoista. Se on yksinäinen ja vähäeleinen profiili, jossa vuorovaikutuksellisia elementtejä ei juuri ole. Neutraalia profiilia edustavat toimijat eivät kerronnallisesti juurikaan poikkea koko aineistosta. Ainoastaan kirjoittajia on vähemmän ja selostettuja toimijoita enemmän.

Ensi vuoden budjettiesitykseen odotetaan myös niin sanotun tuloloukkutyöryhmän esittämiä muutoksia sekä muutoksia energiaverotukseen.

(HS 17.7.)

Esimerkkikatkelman kertoja ja kaikki toimijat edustavat neutraalia profiilia. Tuloloukkutyöryhmä sekä muutosten odottajat esiintyvät selostettuina, dialogisuusprofiili on toteava, sävyprofiili neutraali, eikä katkelmassa vihjata enempää strategiasta kuin ironiastakaan.

Sankariprofiilia edustaa noin 15 prosenttia aineiston toimijoista. Ne puhuvat jutuisa omasta näkökulmastaan. Usein sankari on jutun kertoja (48 %) tai lehden ulkopuolinen mielipidekirjoittaja (24 %). Sankarit esiintyvät jutuisa, joissa etualalla on jonkin toimijan strategisuus, ja varsin usein juuri sankaritoimija esittää strategisuutta koskevan vihjeen. Sankarit ovat usein myös ironisteja. Sekä skandaali että populaari skandaali ovat sankareille tyypillisiä dialogisuusprofiileja. Sävyprofiili on sankarilla tyypillisimmin traaginen.

- Regeringens förslag är skamligt, sade Inger Davidson, kristdemokraternas förste vice ordförande, vid ett torgmöte i Trollhättan på söndagen.

(DN 29.7.)

Inger Davidson on yhdistelmäprofiililtaan sankari. Hän puhuu omasta näkökulmastaan replikoiden ja esittää hallitukseen kohdistuvan strategisuusvihjeen. Juttu on dialogisuusprofiililtään skandaali ja sävyiltään kärkevä. Myös jutun kertoja on yhdistelmäprofiililtaan sankari. Vaikkei kertoja esitä strategisuusvihjeitä eikä ole niiden kohteena, se esiintyy kuitenkin kärkevässä skandaalissa, mikä liittyy sen todennäköisimmin sankariprofiiliin.

Konna ja pop-konna ovat sankariprofiilin vastapareja. Konna-profiilia edustaa noin 15 ja pop-konnaprofiilia noin 10 prosenttia toimijoista. Konnat ja pop-konnat ovat niitä toimijoita, joiden strategisuudesta sankarit vihjaavat ja jotka ovat sankareiden ironian kohteina. Konnat esiintyvät tyypillisimmin skandaaleissa (59 %), pop-konnat populaareissa skandaaleissa (77 %). Kummatkaan eivät juuri esiinny omasta näkökulmastaan, vaan ovat joko toisten toimijoiden tai kertojan kohteina. Konnat ovat tyypillisesti yksinäis-

ten strategisuusvihjeiden kohteena, pop-konnat moniäänisemmän ja kepeämmän ironian kohteina. Molemmat esiintyvät yleensä traagisessa sävyssä, konna keskimääräistä useammin myös kärkevissä.

Edellisessä esimerkissä hallitus edustaa konnaprofiilia. Se esiintyy sekä Davidsonin puheen että strategisuusvihjeen kohteena samalla kun jutun dialogisuustyyppi on skandaali ja sävy kärkevä. Seuraavassa esimerkissä taas sekä "eräät sosiaalidemokraatit" että kokoomus ovat pop-konnia ja kertoja edustaa sankariprofiilia:

Kaikesta näkee EU- ja kunnallisvaalien lähenevän. Eräät sosiaalidemokraatit ovat hämänneet Kokoomusta vaatimalla veronalennuksia ikään kuin se ei olisi porvarien perinteinen pääteema. (Kokoomuksen ensimmäisessä ohjelmassa 1918 vaadittiin kylläkin progressiivisen tuloverotuksen käyttöön ottamista. Tämän tavoitteensa puolue on saanut läpi enemmän kuin hyvin). (IL 15.7.)

"Eräät sosiaalidemokraatit" ja kokoomus esiintyvät tulkittuina, niiden dialogisuusprofiili on populaari skandaali, ja ne molemmat ovat kertojan ironian kohteina. "Eräät sosiaalidemokraatit" ovat lisäksi kertojan strategisuusvihjeen kohteena ja samalla ironisoivat kokoomusta. Jutun sävyprofiili on neutraali, koska se ei ole enempää lieennyttävä kuin kärjistäväkään ja pikemminkin optimistinen kuin pessimistinen.²⁶⁷

Rinnastettua profiilia edustaa noin 13 prosenttia toimijoista. Ne ovat tyyppillisimmin replikoivia ja edustavat usein rinnastavaa dialogisuustyyppiä. Toisin sanoen ne esiintyvät omasta näkökulmastaan sellaisissa jutuissa, joissa esitetään myös poikkeavia näkökulmia, mutta etusijalla ei ole minkään toimijan strategisuus. Rinnastetut toimijat esittävät vain harvoin strategisuus- tai ironisuusvihjeitä ja ovat vielä harvemmin niiden kohteina. Jutun sävy on tyyppisesti joko neutraali tai koominen, mutta hieman keskimääräistä useammin myös kärkevä.

Starkölen blir billigare.

Men nu varnar experter för sänkt alkoholskatt.

- En sänkning till dansk nivå innebär troligen 1800 nya dödsfall, säger alkoholexperten Anders Romelsjö.

...

Johan Liljenberg, överläkare vid Huddinge sjukhus, är dock för en skattesänkning.

- Man måste sänka starkölskatten. Det är så ofantligt mycket billigare på båtar och utomlands så det finns snart inte någon som köper öl i Sverige, säger han. (AF 16.9.)

---

²⁶⁷ Tulkinta on tehty koko jutun perusteella.

Sekä Romelsjö että Liljenberg ovat yhdistelmäprofiililtaan rinnastettuja. He replikoivat rinnastavassa dialogisuustyypissä ja neutraalissa sävyssä. Strategisuus- tai ironisuusvihjeitä ei ole. Kertoja liittyy rinnastettuun profiiliin vain hieman todennäköisemmin kuin neutraaliin profiiliin.

Yhdistelmäprofiilit antavat yleiskuvan budjettikirjoittelun vuorovaikutuksellisesta rakenteesta. **Puolet toimijoista esiintyy neutraalissa, yksinäisessä perusjournalismissa**, jossa kerrotaan tietoja rinnastamatta vaihtoehtoisia näkökulmia, ironisoimatta tai vihjaamatta toimijoiden strategisuudesta. Neutraali profiili edustaa tätä osaa kirjoittelusta. **Kolmannes toimijoista esiintyy skandaalinomaisemmassa journalismissa**, jossa etualalla on jonkin tahon strategisuus. Tässä ryhmässä sankarit, konnat ja pop-konnat eroavat toisistaan. Sankari esiintyy lähes poikkeuksetta omasta näkökulmastaan ja syyttää toisia toimijoita strategisuudesta joko yksinäisesti ja suoraan tai ironisemmin, moniäänisemmin ja kepeämmin. Ensimmäisessä tapauksessa syytösten kohteena on konna-profiilia edustava toimija, jälkimmäisessä tapauksessa pop-konna. **Loppu kahdeksasosa toimijoista esiintyy rinnastavassa uutisjournalismissa**, jossa eri näkökantoja edustavat tahot pääsevät samaan juttuun esittämään kantansa omasta näkökulmastaan suhteellisen luottavaisessa ja optimistisessä sävyssä.

Jos tarkastellaan vain yhtä juttua kerrallaan, rinnastavat jutut ovat ehkä muita dialogisempia. Journalismissa keskustelua käydään kuitenkin tyypillisesti juttujen välillä. Osapuolten näkemykset kehittyvät ja yksimielisyyden ja erimielisyyden rajat täsmentyvät aiheilmien edetessä. Tähän voi kulua pitkäänkin aika, jos näkemykset sitten ylipäättään ovat kehittyäkseen tai täsmentyäkseen.

14.2. Lehtien ja toimijaryhmien yhdistelmäprofiilit

Vuorovaikutukselliset yhdistelmäprofiilit kuvaavat budjettijournalismin vuorovaikutuksellista luonnetta, ja niiden avulla voi vertailla vuorovaikutusmuotojen painottumista eri lehdissä ja eri toimijaryhmillä. Yhdistelmäprofiilit tuovat selvästi esiin sekä päivälehtien ja iltapäivälehtien että suomalaisen ja ruotsalaisten lehtien eroja tutkimusjakson budjettijutuissa.

TAULUKKO 14.2. *Yhdistelmäprofiilit lehdittäin.*

	HS	IL	DN	AF	Kaikki²⁶⁸	
	%	%	%	%	%	N
Neutraali	52	38	49	38	47	2416
Sankari	11	18	14	23	15	658
Konna	11	16	16	19	15	642
Pop-konna	9	20	7	11	10	465
Rinnastettu	17	9	13	8	13	518
Kaikki (%)	100	100	100	100	100	
Kaikki (N)	1604	623	1689	783	4699	4699

Päivälehdissä painottuvat neutraali ja rinnastettu profiili, joissa ei vihjata strategisuudesta eikä ironisoida. Neutraalissa ja rinnastetussa profiilissa toimijat myös esiintyvät selostettuina tai replikoivina eivätkä kertojan tulkittamina tai toisten toimijoiden kohteina. Iltaapäivälehdissä taas painottuvat strategisuus- ja ironisuusvihjeitä sisältävät sankari- konna- ja pop-konna-profiilit. Ruotsalaislehdissä suositetaan enemmän yksiäänistä skandaalia. Suomalaisissa lehdissä moniäänisempi ja ironisempi populaari skandaali on tyypillisempi. Yhdistelmäprofiileissa tämä näkyy siinä, että ruotsalaislehdissä painottuu konna-profiili ja suomalaislehdissä pop-konna-profiili.

Päivälehtien ja iltapäivälehtipäivälehtien kesken havaitut erot tukevat aiemmissakin tutkimuksissa esitettyjä populaarin luonnehdintoja (esim. Fiske 1992; Kunelius 1996, 304-373): iltapäivälehtien populaari luonne näkyy vastakohtaisuuksien ja ristiriitojen korostamisena (skandaali), liioitteluna (sensaatio) ja epäuskona (populaari skandaali). Iltapäivälehdet tarttuvat mielellään järjestelmän virheisiin ja epäoikeudenmukaisuuksiin. Ne ottavat avoimemmin kantaa ja liittävät kannanottoihinsa voimakkaampaa moraalista paatosta kuin päivälehdet. Eroja on kuitenkin vain painotuksissa. Populaareja piirteitä on myös päivälehdissä, ja iltapäivälehdissäkin "virallinen totuus" toistetaan usein ilman erityisempää populaaria näkökulmaa.

Siinä missä päivä- ja iltapäivälehdissä havaitut erot tuntuivat liittyvän lehtityyppien tunnetuihin geneerisiin piirteisiin, siinä suomalais- ja ruotsalaislehtien välisiä eroja on vaikeampi selittää. Yksiäänisemmän ja suoremmin kantaa ottavan esitystavan painottumiseen ruotsalaislehdissä vaikutti

²⁶⁸ Toimijoiden lukumäärät eivät aivan vastaa ilmoitettuja prosenttiosuuksia, koska prosentteja laskettaessa kukin toimija on sijoitettu kuhunkin yhdistelmäprofiiliin (LCA-luokkaan) sillä painolla, millä todennäköisyydellä se siihen kuuluu. Lukumäärät taas on laskettu siten, että kukin toimija on sijoitettu kokonaisuudessaan siihen luokkaan, mihin se todennäköisimmin kuuluu. Ks. edellä luku 8.5.1 sekä luku 5 liitteessä 3.

osaltaan se, että Ruotsissa keskusteltiin "skandaalinomaisemmista" aiheista. Näitä olivat esimerkiksi sotilastukikohtien lakkautukset ja lapseneläkkeiden leikkaukset. Voi kuitenkin kysyä, miksi juuri tällaiset aiheet virittyivät ruotsalaisessa keskustelussa. On mahdollista, että ruotsalainen journalismi ja keskustelukulttuuri yleisemminkin ovat taipuvaisia käsittelytapaan, jossa ollaan vakavasti ja yksinäisesti oikean puolesta väärää vastaan. Suomessa taas olisi tyypillisempää kyseenalaistaa toimijoiden vaikuttimia ironisen moniäänisyyden avulla.

Toimijaryhmittäisessä tarkastelussa yhdistelmäprofiilit tuovat esiin sen jo kerronnallisten profiilien sekä strategisuus- ja ironisuusvihjeiden kohdalla havaitun seikan, että kansalaisyhteiskuntaa lähellä olevat toimijat (kansalaiset, viestimet, kertoja) tyypillisesti kommentoivat ja kritisoivat poliittisen järjestelmän toimijoita. Ne esiintyvät budjettijutuissa **sankareina**, jotka kertovat hallituksen ja poliitikkojen tekemistä vääristä ratkaisuista ja vihjaavat poliitikkojen strategisuudesta – toisinaan suorasukaisesti, jolloin järjestelmätoimijat esiintyvät **konnina**, toisinaan ironian avulla, jolloin heidän profiilinsa on **pop-konna**. **Rinnastettu** profiili on keskimääräistä tyypillisempi kaikilla muilla toimijaryhmillä paitsi hallituksen edustajilla, kertojalla ja epämääräisillä toimijoilla. Erityisesti elinkeinoelämän ja ay-liikkeen edustajista suuri osa esiintyy rinnastetussa profiilissa. Nämä esiintymiset olivat tyypillisesti jutuissa, joissa järjestöjen edustajat kommentoivat syntynyttä budjettiratkaisua. **Neutraalin** perusjournalismin (neutraali yhdistelmäprofiili) osuus on suuri kaikilla taustaryhmillä. Muita suurempi se on kuitenkin hallituksen ja hallinnon ryhmillä ja muita pienempi kansalaisten ryhmällä.

TAULUKKO 14.3. *Yhdistelmäprofiilit taustaryhmittäin.*

	Hallitus	Poliittika	Hallinto	Viestimet	Kansal.	Ay-liike	Elink. el.	Epämäär.	Kertoja	Kaikki	N
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
Neutraali	52	41	52	45	28	44	42	50	51	47	2416
Sankari	2	9	9	22	38	9	12	1	42	15	658
Konna	20	20	14	10	11	17	12	28	0	15	642
Pop-konna	15	15	8	7	7	11	9	12	0	10	465
Rinnastettu	11	16	17	15	16	20	25	8	7	13	518
Kaikki (%)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	
Kaikki (N)	1492	898	432	170	399	153	132	212	811	4699	4699

Kullakin lehdellä on yhdistelmäprofiilien toimijaryhmittäisissä jakaumissa joitakin ominaispiirteitä.²⁶⁹ **Helsingin Sanomissa** myös politiikan toimijat esiintyivät melko usein sankareina (14 % politiikan toimijoista). Toki kertojalla (24 %), viestimillä (26 %) ja kansalaisilla (18 %) sankareiden osuus oli vielä suurempi, mutta silti HS:ssa sankareiden osuus poliitikoista oli suurempi kuin muissa lehdissä (IL 10 %, DN 4 %, AF 6%). HS:ssa poliittikosankari oli yleensä oppositiopuolueen edustaja, joka kritisoi hallitusta talouspolitiikan tai tuloveronkevennyksen aihelemassa. Ay-liikkeen edustajat puolestaan olivat HS:ssa konnan roolissa (21 %) tavallisemmin kuin muissa lehdissä (kaikki lehdet: 14 %). Nämä kaikki tapaukset olivat yleisönosastokirjoituksissa tai ulkopuolisten artikkeleissa, joissa ay-liikettä syytettiin vääran talous- tai veropolitiikan ajamisesta.

Iltalehdessä korostuivat muita enemmän viestinten sankaritoimijat ja kansalaisten pop-konna -toimijat. Molemmat painotukset johtuivat pilapiirroksista, joissa viestinten edustajaksi luokiteltu piirtäjä ironisoi työtöntä tai veronmaksaja-kansalaista.

Dagens Nyheter poikkesi muista siinä, että elinkeinoelämä esiintyi usein sankarina (DN:18 %, kaikki lehdet: 11 %). Kaikkiaan kahdeksastatoista elinkeinoelämän sankarista kuusi esitettiin talousosaston uutisessa (DN 21.9.), jossa työnantajajärjestöjen edustajat kritisoivat budjettiratkaisua.

Aftonbladet poikkesi muista lehdistä eniten. Elinkeinoelämän edustajista esiintyi sankareina vain 5 prosenttia (kaikki lehdet: 11 %), kun konnina niistä esiintyi 27 prosenttia (10 %) ja pop-konninakin 18 prosenttia (9 %). Yleisönosastokirjoittajat syyttivät skandaalijutuissa autoalaa autoedun verotuksen aihelemassa ja markkinoita talouspolitiikan aihelemassa (konna-profiili). Pop-konnat esiintyivät tyypillisemmin populaaria skandaalia edustavassa pääkirjoituksessa tai toimittajan kolumnissa. Muista lehdistä poiketen myös viestinten edustajat esiintyivät AF:ssa melko usein pop-konnina (AF: 21 %, kaikki lehdet: 6 %). Tyypillisimmin AF kommentoi tällöin Dagens Nyheterissä julkaistua pääkirjoitusta tai kolumnia omassa pääkirjoituksessaan.

14.3. Yhteenveto: informoiva, sitoutunut ja populaari ideaali

Vuorovaikutuksellisten yhdistelmäprofiilien voi katsoa ilmentävän kolmea erilaista kansalaisuuden ja journalismin ideaalia. Ensimmäistä voisi kutsua *informoivaksi* ideaaliksi, toista *sitoutuneeksi* ideaaliksi ja kolmatta *populaariksi* ideaaliksi.

---

²⁶⁹ Tässä tarkastelussa kukin toimija on liitetty siihen profiiliin, johon se todennäköisimmin kuuluu. Prosenttiosuudet eivät siten ole täysin vertailukelpoisia taulukon 14.3 prosenttilukujen kanssa. Vertailukelpoiset prosentit on esitetty tekstissä.

Neutraali ja rinnastettu profiili mukailevat informoivaa ideaalia. Asioista puhutaan liioittelematta ja kärjistämättä. Ketään ei ironisoida eikä strategisuudesta vihjata. Informoiva journalismi on joko selostavaa ja toteavaa (neutraali profiili) tai replikoivaa ja rinnastavaa (rinnastava profiili). Kertomuksen sävyt painottuvat neutraaliin ja koomiseen, eli puheena oleviin asioihin ja toimintamahdollisuuksiin suhtaudutaan neutraalisti tai luottavaisesti. Politikointi on rationalistista, ongelmista ratkaisuihin etenevää. Teksti ehdottaa lukijalle neutraalia tai luottavaista suhtautumista esiintyjiin ja heidän totuuksiinsa.

Informoivan ideaalin taustalla voi nähdä ns. informoidun kansalaisen idean, jonka mukaan kansalaisilta odotetaan ennen kaikkea pysymistä riittävän hyvin perillä asioista, jotta he voivat aika ajoin valita edustajansa tekemään päätöksiä heidän puolestaan (Heikkilä 2001, 33). Informoiva journalismi on neutraalia ja objektiivista. Vastaavasti informoitu kansalainen vertailee eri näkemyksiä objektiivisesti sitoutumatta niihin ennalta.

Sitoutuneen kansalaisuuden ja journalismin ideaali tulee esiin erityisesti sankari- ja konna-profiileissa. Niissä vääryydet ovat vääryyksiä, ja ne tuomitaan yksiselitteisesti. Jutut eivät kutsu lukijaa vertailemaan erilaisia kantoja objektiivisesti vaan tuomitsemaan esitetyt vääryydet yhdessä jutun sankarin kanssa. Sitoutuneen ideaalin mukaisessa kansalaisuudessa osapuolet ovat ennalta selviä, ja kyse on kamppailusta niiden välillä. Sitoutuneen ideaalin taustalla voi nähdä ns. poliittisen journalismin perinteen, jossa objektiivisuuden sijasta pyritään vahvistamaan poliittista yhteenkuuluvuutta ja organisoimaan poliittista toimintaa omaksutun linjan mukaisesti.

Populaari ideaali käy ilmi sankari- ja pop-konna-profiileissa. Sen taustalla voi nähdä populaarin jaon kansaan ja valtakoneistoon. Populaari kansalainen suhtautuu valtakoneistoon ja virallisiin totuuksiin epäillen, jaksamatta perehtyä hallinnon koukeroihin ja pilaillen valtaapitävien kustannuksella. Populaari kansalainen ei alistu keskusteluun valtaapitävien ehdoilla, vaan horjuttaa virallisia totuuksia ironian ja epäilyn avulla. (Ks. Fiske 1992.) Populaarissa politikoinnissa ei varsinaisesti keskustella siitä, mikä olisi kulloisessakin tilanteessa oikea ratkaisu, vaan politikoinnissa pyritään horjuttamaan valtaa ylipäätään. Populaarin ideaalin taustalla on luonnollisesti kaupallisen tabloid-lehdistön perinne sekä siihen liittyvät sensationalismin ja karnevalismin muodot.

Julkisen keskustelun kannalta kaikilla kolmella ideaalilla on omat vahvuutensa ja heikkoutensa. Informoivan ideaalin vahvuus on pyrkimyksessä järkipäiseen näkökulmien vertailuun ja ongelmien ratkaisuun. Ongelmana taas on helposti asiantuntijakeskeisyys ja abstraktius, minkä takia monet

ihmiset voivat kokea keskustelun relevanssin heikoksi omassa elämässään. Journalismiin kohdistetut infoähky- ja elitismisyytökset (ks. esim. McNair 2000, 4-5) liittyvät tähän. Tutkimuksen kohteena olleissa budjettijutuissakin informoivan journalismin ongelmat olivat ilmeisiä. Budjettijuttuja ei aivan turhaan käytetä esimerkkinä pitkäpiimäisestä ja asiantuntijavaltaisesta journalismista. Journalismin on kuitenkin syytä seurata budjettineuvotteluja ja tuoda esiin ratkaisuihin liittyviä näkökantoja silläkin uhalla, että asiat menevät paikoin hankaliksi ja monimutkaisiksi. Journalismin on toimittava *ikään kuin* julkisuus kykenisi arvioimiaan päätösten todellisia perusteita.²⁷⁰ Informoivaa journalismia voi myös kehittää dialogisempaan suuntaan siten, että julkisuuteen pyrkijän asemasta riippumatta hänen asiansa otetaan vakavasti ja tuodaan keskustelun kohteeksi. Ennen kaikkea journalismilla näyttäisi olevan parannettavaa siinä, että ratkaisujen tekijät saataisiin kommunikatiivisesti reagoimaan heille esitettyihin vaihtoehtoihin ja kritiikkeihin.

Sitoutuneen ideaalin mukaisen journalismin ongelmana on luonnollisesti juuri sitoutuneisuus ennalta lukkoon lyötyihin ratkaisumalleihin ja osapuolijakoihin, mikä tekee keskustelusta melkein väistämättä strategista: oma kanta pyritään oikeuttamaan retorisen mielikuvituksen avulla, mutta vastapuolen kantaa ei yritetäkään ymmärtää reilusti. Budjettikirjoittelussa sitoutuneella lähestymistavalla näytti kuitenkin olevan myös etuja. Sitoutuneisuudesta saatiin erityisesti ruotsalaisessa keskustelussa pohjaa talouspolitiikan vaihtoehtojen pitämiseen esillä. Lisäksi sitoutuneisuus teki vaihtoehtoista helposti tunnistettavia. Sitoutuneisuus myös viritti keskustelua tutkitavina olleiden lehtien kesken: Dagens Nyheter puolusti supistavaa ja säästävää talouspoliittista linjaa, kun Aftonbladet oli elvyttävämmän politiikan kannalla. Sitoutuneella journalismilla saadaan keskusteluun tiettyä vakavuutta ja tosissaan olemisen tuntua, mikä ehkä vähentää journalismissa ongelmaksi koettua kyynisyyttä.²⁷¹

Populaarin ideaalin mukaisen journalismin ongelmana on se, että itse asian sijasta pääpaino on suunsoitossa. Budjettijutuissa kyse ei aina ollut edes siitä, että lehdet tai kansalaisyhteiskunnan toimijat olisivat ironisoineet valtaapitäviä ja näin horjuttaneet niiden valta-asemaa. Erityisesti suomalaisessa keskustelussa populaaria oli myös poliitikkojen keskinäinen nokittelu ja monimielisyys. Keskustelu oli tällöin strategista ja journalismiin kohdis-

---

²⁷⁰ Ks. edellä luku 3.5.

²⁷¹ Sitoutunut ideaali ei kyynisyyden suhteen ole kuitenkaan yksiselitteinen. Se ehkä toimii kyynisyyttä vastaan sikäli kuin siihen liittyy optimistinen tai kärkevä sävy. Pessimistisyys tekee sitoutuneesta journalismista helposti katkeraa, mikä tuskin lääkitsee kyynisyysongelmaa. Journalismin kyynisyydestä ks. Patterson 1994/1993 ja Schudson 2003, 90-114 sekä edellä luku 12.

tetut kyynisyssyytökset usein perusteltuja. Toisinaan populaaria ideaalia mukailevan lähestymistavan avulla kyettiin kuitenkin perustellusti tuomaan esiin toimijoiden strategisuutta ja luomaan keskusteluun kepeyttä.

Budjettijuttujen esiintyjistä reilu puolet edusti informoivaa, neljännes sitoutunutta ja viidennes populaaria ideaalia mukailevia profiileja. Päivälehdissä informoivat profiilit painottuivat enemmän ja iltapäivälehdissä sitoutuneet ja populaarit, mutta kaikissa lehdissä esiintyi kaikkia profiileja. Lisäksi ruotsalaislehdissä sitoutunut ideaali vaikutti vahvemmin, kun taas suomalaisissa lehdissä populaari ideaali tuli enemmän esiin.

15. Lopuksi

15.1. Julkinen keskustelu ja sen dialogisuus

Olen edellä tutkinut valtion talousarviota koskevaa julkista keskustelua kahdessa suomalaisessa ja kahdessa ruotsalaisessa sanomalehdessä. Olen tarkastellut budjettikeskustelua nimenomaan keskusteluna eli kiinnittänyt huomiota ensisijaisesti siihen, miten puheenvuorot seuraavat toisiaan, miten lehdet organisoivat keskustelua ja millaisia vuorovaikutuksellisia elementtejä budjettikeskusteluun sisältyy. Olen myös vertaillut toisiinsa yhtäältä suomalaisten ja ruotsalaisten lehtien ja toisaalta päivä- ja iltapäivälehtien budjettikirjoittelua.

Perustelin budjettikeskustelun vuorovaikutuksellisten piirteiden tutkimista sillä, että normatiivisessa viestinnän ja demokratian tutkimuksessa toistuvasti juuri julkista keskustelua pidetään keskeisenä edellytyksenä toimivalle demokratialle. Viestimille puolestaan varataan rooli tällaisen keskustelun areenana. Kuten Pietilä (2001a, 18) huomauttaa, tähän nähden onkin hämmästyttävää, ettei julkisen keskustelun keskustelullista luonnetta ole juurikaan tutkittu. Tutkimuksia erilaisten aiheiden käsittelystä viestimisessä on paljonkin, mutta niissä tyypillisesti kuvataan, millaisia kantoja keskustelussa tuotiin esiin ja miten kantoja perusteltiin, muttei analysoida keskustelun kulkua toisiinsa linkittyvinä puheenvuoroina (ma., 17). Erityisesti tämän tutkimuksen aihe- ja analyysissä (luvut 9, 11 ja 13) olen tutkinut nimenomaan puheenvuorojen jatkumoa ja lehtien roolia keskustelun virittäjinä ja organisoina.

Rakensin tutkimuksen normatiivisen näkökulman paljolti Jürgen Habermasin julkisuutta koskevan teorian varaan. Asetin journalismin tehtäväksi julkisen keskustelun organisoimisen siten, että erilaiset katsantokannat pääsisivät esiin ja tulisivat mahdollisimman reilusti kohdelluiksi. Julkisen keskustelun tulisi täsmentää osapuolten erimielisyyden rajaa, olennaiset näkökulmat tulisi tuoda esiin ja osapuolten pitäisi yrittää ymmärtää myös toisten osapuolten näkökantoja.

Kun vuorovaikutusta tarkastellaan normatiiviselta kannalta, käytetään usein dialogisuus-termiä: mitä paremmin vuorovaikutus täyttää normatiivisia kriteereitä, sitä dialogisempaa se on. Habermasin esittämät kommunika-

tiivisen toiminnan pätevyysvaateet²⁷² voi tulkita tällaisiksi kriteereiksi. Kommunikatiivinen toiminta on sellaista, jossa toimijat ottavat pätevyysvaateet todesta ja yrittävät toimia niiden mukaisesti. Toimijat pyrkivät keskinäiseen yhteisymmärrykseen siitä, miten heidän toimintasuunnitelmansa voitaisiin sovittaa yhteen.

Toiminta ei kuitenkaan yleensä ole puhtaasti kommunikatiivista, vaan suurelta osin myös strategista. Strategiset toimijat yrittävät saada muut toimimaan haluamallaan tavalla ilman pyrkimystä yhteisymmärrykseen. Julkisuudessa toimijat esiintyvät yleensä *ikään kuin* heidän toimintansa olisi kommunikatiivista, vaikka usein on syytä olettaa, että kyse on kuitenkin strategisesta toiminnasta. Juuri epävarmuus toimijoiden strategisudesta tai kommunikatiivisuudesta on yksi julkisen keskustelun olennainen piirre. Journalismille se on keskeinen haaste, ja tässä tutkimuksessa olen yrittänyt selvittää, miten budjettijournalismi tähän haasteeseen vastaa.

Habermas tarkastelee poliittisen tahdonmuodostuksen prosessia proseduralistisesti painottaen poliittisen prosessin menettelytapoja ja institutionaalisia muotoja. Kuten Habermas (1997/1992, 434) antaa ymmärtää ja kuten Jacobs ja Smith (1997) korostavat, poliittinen julkisuus tarvitsee tuekseen poliittista kulttuuria, joka ylläpitää ihmisten kykyä ymmärtää toisiaan, motivoi heitä toimimaan yhdessä, tukee heidän kykyään arvioida omaa yhteisöään kriittisesti ja rohkaisee suhtautumaan suvaitsevasti itselle vieraisiin näkökantoihin. Toisaalta taas poliittista kulttuuria muovataan ja uusinnetaan julkisessa keskustelussa. Jacobsia ja Smithiä seuraten katsoin, että julkisessa keskustelussa olisi oltava suhteellisen tasavahvasti sekä romanttisia että ironisia piirteitä. Romanttisuus motivoi toimintaan hyvien ratkaisujen puolesta, ja ironisuus auttaa hyväksymään omien käsitysten epävarmuuden ja vaikutusmahdollisuuksien vähäisyyden.

15.2. Budjettijournalismi: yhtäläisyyksiä ja eroja

Finanssipolitiikka esitetään tyypillisesti kahden koulukunnan, keynesiläisyyden ja uusklassismin tai keynesiläisyyden ja monetarismin väliseksi kamppailuksi. Keynesiläiset pyrkivät laskusuhdanteessa elvyttämään taloutta alijäämäisellä budjetilla ja monetaristit pitämään valtion tulot ja menot tasapainossa. Tämän *elvyttävyyden* ja *säästävyiden* välisen ulottuvuuden lisäksi finanssipoliittiset kannat eroavat kuitenkin myös siinä, halutaanko valtion budjettia *kasvattaa* vai *supistaa*.

---

²⁷² Totuus-, oikeudenmukaisuus- ja rehellisyysvaateet. Ks. luku 2.2.

Muodostin näistä kahdesta ulottuvuudesta budjettipolitiikan nelikentän, jonka avulla budjettiratkaisuja ja niistä käytyä keskustelua voi eritellä osuvammin kuin vain keynesiläisyyden ja uusklassismin välisellä ulottuvuudella.

Tarkasteltavana olleena budjettisyksynä 1996 sekä Suomi että Ruotsi olivat toipumassa vuosikymmenen vaihteen talouskriisistä. Valtion velka ja työttömyysaste olivat molemmissa maissa kasvaneet suuriksi. 1990-luvun vallitseva talouspoliittinen oppi rakenneuudistuksineen ja joustoineen edusti johdonmukaisesti supistavaa finanssipolitiikkaa: taloutta elvytettiin veronkevennyksin ja säästöjä tehtiin menoleikkauksin. Ruotsissa tätä oppia sovellettiin pahimpina lamavuosina vain osittain. Verotusta kyllä kevennettiin ja suosittiin markkinaohjausta ja yksityistämistä. Säästöt jäivät kuitenkin vähäisiksi ja valtio velkaantui nopeasti. Ruotsin politiikka oli siten aidosti elvyttävää. Vuodesta 1994 Ruotsin politiikka muuttui johdonmukaisemmin säästäväksi. Vakautusohjelmaan kuului sekä säästöjä että veronkiristyksiä. Suomessa muutos oli toisenlainen. Pahimpina lamavuosina oltiin johdonmukaisesti säästäviä: määrärahoja leikattiin ja verotusta pikemminkin kiristettiin kuin kevennettiin. Nousukauden alettua ja Lipposen hallituksen tultua valtaan politiikkaa muutettiin johdonmukaisemmin supistavaksi: leikkauksia jatkettiin, mutta verotusta alettiin keventää.

Syksyn 1996 budjettijutuissa esitetyt kannat myötäilivät Suomessa hallituksen linjaa. Keskustelua käytiin lähinnä siitä, pitäisikö veroja alentaa vielä enemmän kuin mitä hallitus jo suunnitteli. Sitä vastoin Ruotsissa hallituksen säästölinjaa myös kritisoitiin. Suomessa budjettikeskustelu keskittyi paljolti verokysymyksiin. Ruotsalaisessa keskustelussa sosiaaliturvan määrärahat, erityisesti eläkkeet ja terveydenhuolto herättivät enemmän keskustelua kuin Suomessa.

Ruotsissa hallituksen linjaa eivät kritisoineet niinkään oppositiopuolueiden edustajat kuin puolueisiin sitoutumattomat tahot ja sosiaalidemokraattien sisäinen oppositio. Oppositiopuolueiden politikointi oli suorastaan hämmästyttävän vähäistä, ja keskeiset vastakkainasettelut olivat pikemminkin sosiaalidemokraattisen puolueen sisäisiä kuin puolueiden välisiä.

Habermasilaisen julkisuusihanteen mukaan viestinten pitäisi tuoda esiin kansalaisyhteiskunnan intressejä siten, että poliittinen järjestelmä ottaisi ne päätöksenteossa huomioon. Toisaalta viestinten olisi myös pidettävä kansalaiset tietoisina siitä, mitä poliittisessa järjestelmässä tapahtuu. Sikäli kuin lehti itse edustaa lukijoitaan ja sikäli kuin yleisönohjelmoitukset edustavat kansalaisyhteiskuntaa, näyttäisi siltä, että iltapäivälehdet päivälehtiä suuremmassa määrin tuovat esiin kansalaisyhteiskunnan näkemyksiä, kun

taas päivälehdissä painottuisivat järjestelmien väliset ja sisäiset keskustelut. Kaikissa lehdissä kuitenkin hallituksen edustajat esiintyivät kaikkein useimmin. Aftonbladet ja Iltalehti erosivat toisistaan siinä, että Aftonbladetissa kansalaiset itse esittivät aktiivisesti näkemyksiään yleisönosastossa. Iltalehdessä kansalaisyhteiskunnan edustus oli lähinnä lehden omien kannanottojen varassa. Molemmat lehdet julkaisivat paljon budjettiaiheisia pääkirjoituksia, ja niiden uutisjututkin olivat avoimemmin kanta-aottavia kuin päivälehtien.

Budjettijournalismin toimijoiden sukupuolijakauma oli miesvaltainen, kuten uutisjournalismin yleensäkin. Helsingin Sanomissa toimijoista noin neljännes oli naisia, muissa lehdissä vain viidennes. Esiintymiskerrat kasautuivat kaikissa lehdissä muutamalle henkilölle ja suurelle joukolla vain kerran esiintyneitä. Molemmissa maissa useimmin esiintyivät pääministeri ja valtiovarainministeri. Tämä selittää osaltaan myös esiintymisten miesvaltaisuutta. Suomessa valtiovarainministeri Sauli Niinistö esiintyi budjettijutuissa selvästi useammin kuin pääministeri Paavo Lipponen. Ruotsissa taas pääministeri Göran Persson esiintyi selvästi useammin kuin valtiovarainministeri Erik Åsbrink.

Tutkimuksen varsinaisena aiheena ei kuitenkaan ollut budjettikeskustelun aiheiden tai toimijoiden kuvaaminen, vaan budjetista käydyn keskustelun keskustelullisten piirteiden erittely. Tämä vaati metodisia ratkaisuja, koska aiempaa vastaavaa tutkimusta ei juurikaan ollut olemassa. Esimerkiksi Pietilä (2001, 19) piti vielä selvittämättömänä kysymyksenä, onko julkinen keskustelu ylipäätään tutkittavissa tällaisena vuorovaikutuksellisenä prosessina. Ongelmana on, "että vaikka puheenvuorot ovat vastauksia aiempiin puheenvuoroihin ja osoitettu toisille julkisen keskustelun osapuolille, ne eivät välttämättä sisällä tästä selviä intertekstuaalisia merkkejä".

Ratkaisin Pietilän mainitseman ongelman tulkitsemalla, että sanomalehdessä esitetty puhe on ensisijaisesti osoitettu sille taholle, josta on puhe. Tietysti puhe on osoitettu myös epämääräiselle julkiselle yleisölle, julkisolle, mutta vuorovaikutuksen määrälliset erittelyt tulevat mahdollisiksi, kun tulkitaan puheen kohde myös puheen ensisijaiseksi osoitteeksi. Näin saadaan havaintoyksiköksi *kohdistaja-kohde -pari*, jossa kohdistava toimija käyttää sillä kertaa määrittelyvaltaa kohteeseensa. On kuitenkin yleensä ilmeistä, että hänen puheensa on samalla joko reaktio kohteena olevan toimijan aiempiin sanoihin tai tekoihin tai sitten puhuja odottaa kohteenaan olevalta toimijalta reaktiota esitettyihin kysymyksiin tai vaatimuksiin.

Toinen metodinen ratkaisu oli keskustelun laadullinen tarkastelu ns. *aihelma-analyseissä*. Kuvasin niissä tiettyjä teemoja koskevien keskustelu-

jen kulkua kiinnittäen erityistä huomiota siihen, miten esitetyt puheenvuorot seurasivat toisiaan ja miten lehdet itse organisoivat käytyä keskustelua. En pitänyt ratkaisevana, viitattiinko edellisiin puheenvuoroihin nimenomaisesti, vaan pidin olennaisempana, miten esiin tulleisiin mielipiteisiin ja perusteluihin reagoitiin. Julkisessa keskustelussa on monesti toissijaista, kuka nimenomainen henkilö on aiempia kantoja esittänyt. Aihelma-analyysit kuitenkin osoittivat, että monessa tilanteessa esitettyjen kantojen suurempi rinnastaminen olisi ollut keskustelulle eduksi.

Yleisemminkin julkisen keskustelun tutkiminen sanomalehtiteksteistä kaipaava tuekseen tekstin kerronnallisen rakenteen analyysiä. Missä kasvokkai-keskustelussa jokainen puhuu omalla äänellään, siinä sanomalehtitekstissä toimijoiden puhe on välitetty kertojan avulla. Lähinnä kirjallisuustieteelliseen narratologiaan tukeutuen määrittelin joukon journalistisia esitystekniikoita, jotka vaikuttavat muun muassa siihen, missä määrin toimija saa omaa näkökulmaansa tekstissä esiin ja kuinka selvästi toimijan ja kertojan näkökulmat erottuvat toisistaan. Tilastollisen *Latent Class Analysis* -menetelmän avulla määrittelin edelleen viisi kerronnallista profiilia, jotka kuvaavat toimijoiden tyypillisimpiä kerronnallisia asemia budjettijutuissa. Kerronnalliset profiilit muodostuvat määrittelemieni esitystekniikoiden tyypillisistä yhdistelmistä.

Vertailin kerronnallisten profiilien jakaumien avulla lehtien budjettijulkisuutta. Katsoin **tulkittun** ja **replikoivan** toimijaprofiilin painottumisen kertovan lehden aktiivisesta osallistumisesta budjettikeskusteluun. Tulkittu ja replikoiva profiili ovat dialogisia siinä mielessä, että niissä asioihin yleensä puututaan jostain persoonallisesta näkökulmasta. Tulkinnassa lehti ottaa kantaa omissa nimissään, ja siinä lehden osallistuminen on ilmeisintä. Replikoivat toimijat esittävät asioita omana puheenaan, mutta lehti on koko ajan mukana kertojan kehystävän puheen avulla.

Kirjoittaja- ja **kohdeprofiilien** painottuminen taas viittaa siihen, että lehti mielellään itse asettuu taustalle, mutta tarjoaa kyllä muille tahoille tilaa käsitellä asioita omista näkökulmistaan. Lehden tällainenkin strategia tekee elävän keskustelun mahdolliseksi. Kirjoittaja-profiilin toimijat voivat ainakin periaatteessa perustella kantojaan melko laajasti, ja yleensä kirjoittajat ovat persoonallisesti sanomansa takana. Kohdeprofiili on toimijoilla, jotka ovat tekstissä toisten toimijoiden puheen kohteena, mutta eivät itse saa näkökulmaansa esiin.

Selostavan profiilin painottuminen on osoitus lehden uutismaisesta otteesta: lehti esittää lukijoille tapahtumia ja tekoja päästämättä toimijoita

puhumaan. Kertojan näkökulma on neutraali ja sivusta seuraava, mutta myöskään toimija ei tule esiin omasta näkökulmastaan.

Päivälehdissä painottui uutismainen, selostava profiili sekä replikoiva eli kertojan ja toimijan näkökulmien vuorotteluun perustuva profiili. Iltapäivälehdet taas suosivat selvästi enemmän tulkittua profiilia ja osallistuivat näin omissa nimissään budjetista käytävään keskusteluun. Helsingin Sanomat osallistui keskusteluun tulkitsevan kertojan avulla selvästi vähiten.

Lehdestä mahdollisimman riippumatonta toimijoiden välistä keskustelua käytiin kaikissa lehdissä. Iltapäivälehdissä se kuitenkin sijoittui eri juttutyyppeihin. Aftonbladetissa toimijoiden keskinäinen vuorovaikutus sijoittui pääasiassa yleisönosastoon ja Iltalehdessä uutisiin. Iltalehden uutisissa toimijat olivat selvästi useammin toisten toimijoiden puheen kohteena kuin muiden lehtien uutisissa.

Erotin budjettijulkisuudesta kahdenlaista valtaa. Ensinnä jutuissa puhutaan budjettijuttujen ulkopuolisesta *järjestelmävallasta*, kuten hallituksen ratkaisuisista, ja toimikuntien mietinnöistä. Järjestelmävallan varsinainen areena on poliittinen järjestelmä ja hallintobyrokratia. Toiseksi budjettijutuissa käytetään kommentointi- ja argumentointivaltaa, jota kutsuin *kommunikatiiviseksi vallaksi*. Sen varsinainen areena on julkisuus, ja sille tyypillisimpiä kerronnallisia profiileja ovat replikoiva ja kirjoittajaprofiili.

Järjestelmävalta ja kommunikatiivinen valta eriytyivät jutuissa selvästi. Järjestelmävallan edustajat käyttivät jutuissa suhteellisesti vähemmän kommunikatiivista valtaa. Ne eivät juurikaan perustelleet ratkaisujaan mielipidekirjoituksissa, ja replikoivan profiilin osuuskin oli selvästi pienempi kuin vähävaltaisemmilla ryhmillä.

Vaikka siis hallitustoimijat olivat eniten esillä, heidän asemaansa heikensi, että heitä tarkasteltiin yleensä joko kertojan tai toisten toimijoiden näkökulmasta. Esitin tälle kaksi tulkintaa. Yhtäältä viestimet ehkä tukevat vähävaltaisia ryhmiä antamalla niiden artikuloida kansalaisyhteiskunnan tuntoja poliittisen järjestelmän suuntaan. Samalla viestimet rajoittavat järjestelmävallan pääsyä määrittelemään asioita julkisuudessa omasta näkökulmastaan. Viestinten toiminta olisi näin habermasilaisen julkisuusidealin mukaista. Toisaalta kyse voi olla järjestelmätoimijoiden strategiasta suojata julkisuudesta piittaamatonta vallankäyttöään. Ne korkeintaan kuuntelevat julkisuudessa esitettyjä kantoja, mutteivät vastaa niihin julkisesti. Jälkimmäisen tulkinnan perusteella huolta ei siis pitäisikään kantaa vallakkaiden tahojen suuresta näkyvyydestä julkisuudessa. Sen sijaan järjestelmävallan edustajia olisi vaadittavaa nykyistäkin enemmän itse perustelemaan ratkaisujaan.

Tutkimuksen aihe- ja analyysien perusteella asetuin pikemminkin jälkimmäisen tulkinnan kannalle. Useissa aihe- ja analyysiteksteissä esitettiin kiinnostavia haasteita hallituksen budjettipolitiikalle, mutta niihin ei useinkaan saatu hallitukselta kunnollista vastausta. Kari Vähätalo esimerkiksi esitti tuloloukku- ja työttömyysongelmasta yliökirjoituksessaan (HS 20.8.) hyvin perustellun ja hallituksen linjasta poikkeavan näkemyksen, joka olisi ansainnut hallituksen vastaperustelut. Tällaisia vastaperusteluja ei hallitukselta kuitenkaan saatu. Vastaavasti Ruotsissa ammattiliittojen keskusorganisaatio LO ehdotti melko konkreettisia keinoja, joilla luotaisiin 80 000 työpaikkaa. Hallituksen edustajat eivät juuri mitenkään kommentoineet näitä ehdotuksia, ja juttujen perusteella vaikutti, etteivät viestimet erityisemmin ponnistelleet kommenttien saamiseksi. Kaikkiaan siis budjettijournalismissa näyttäisi olevan tilaa jutuille, joissa hallitusvallassa olevat joutuisivat kommentoimaan julkisuudessa esitettyjä, hallituksen politiikalle vaihtoehtoisia linjauksia. Samoin lehdet voisivat aktiivisemmin rinnastaa eri tahojen hallitukseen kohdistamia kritiikkejä toisiinsa. Näin hallituksen ja sen kriitikoiden erimielisyyksien ja yksimielisyyksien rajat voisivat täsmentyä.

Lehdet eivät juurikaan reagoineet toistensa budjettikommentteihin. Erityisen olematonta tällainen vuoropuhelu oli suomalaislehtien kesken. Helsingin Sanomat kyllä julkaisi muut lehdet -palstalla toisten lehtien budjettikommentteja, muttei itse kommentoinut niitä. Ruotsissa Dagens Nyheter ja Aftonbladet provosoituivat keskustelemaan sosiaalisia eroja tasaavasta jakopolitiikasta. Tässä suomalaisviestimet voisivat ottaa oppia ruotsalaisviestimistä ja lisätä näin panostaan julkisen keskustelun virittäjänä. Lehden yksittäinen mielipide on helppo sivuttaa, mutta viestinten käymään keskusteluun tulevat todennäköisemmin mukaan niin poliittinen eliitti kuin kansalaisetkin.

Tarkastelin juttujen dialogisuutta tyypittelemällä niitä yhtäältä sen mukaan ovatko ne yksiaänisiä vai moniäänisiä eli hallitseeko niitä yksi näkökulma vai esiintyykö niissä useita suhteellisen tasavahvoja, toisistaan poikkeavia näkökulmia. Toiseksi tyypittelin niitä sen mukaan, korostuuko niissä johonkin toimijaan tai juttuun itseensä kohdistetut strategisuusvihjeet eli pelattiinko niissä korostetusti "epäilyä". Näin muodostui kuusi erilaista juttutyyppejä: yksiaäninen ja strategisuutta korostamaton **toteava** juttu, yksiaäninen ja toimijan strategisuutta korostava **skandaali**, yksiaäninen ja jutun strategisuudesta vihjaava **sensatio**, moniääninen ja strategisuutta korostamaton **rinnastava** juttu, moniääninen, ja toimijan strategisuutta korostava **populaari skandaali** sekä moniääninen ja jutun strategisuutta korostava **metageneerinen** juttu.

Metageneerisiä juttuja budjettiaineistossa ei ollut lainkaan ja sensaatiojuttujakin vain vähän, mutta muita juttutyyppejä oli runsaasti. Päivälehdet suosivat odotetusti "uskomispelille" rakentuvia toteavia ja rinnastavia juttuja. Ilta- ja yölehdissä taas painottuivat epäilypelejä korostavat skandaali, populaari skandaali ja sensaatio. Kiinnostavampi havainto oli se, että ruotsalaislehdissä suosittiin suomalaislehtiä enemmän skandaalijuttuja, kun suomalaislehdissä populaarin skandaalin osuus oli suurempi. Eroon vaikuttivat Ruotsin "skandaalinomaisemmat" aiheet, kuten sotilastukikohtien lakkautukset ja lapseneläkkeiden leikkaukset. On kuitenkin mahdollista, että ruotsalainen journalismi ja kulttuuri on yleisemminkin taipuvaista skandaalinomaiseen käsittelytapaan, jossa vakavasti ja yksinäisesti asetetaan oikean puolelle väärää vastaan. Tämä eroaa suomalaisten suosimasta populaarista skandaalista, joka kyseenalaistaa toimijoiden vaikuttimia ironisen moniäänisyyden avulla. Sensaatiota oli budjettijutuissa vain vähän ja nekin lähes yksinomaan ruotsalaisissa lehdissä.

Suomalaiset ja ruotsalaiset lehdet erosivat toisistaan myös siinä, että suomalaislehdet tuntuivat antavan selvästi ruotsalaislehtiä enemmän palstatilaa ministerien ja muiden poliitikkojen keskinäiselle, usein strategisuusvihjeitä sisältävälle sananvaihdonlehdelle. Ruotsalaisissa lehdissä taas kansalaiset tyypillisemmin kritisoivat hallitusta strategisuudesta. Kaikkiaan strategisuusvihjeitä esitettiin lehdissä kutakuinkin yhtä usein.

Tarkastelin budjettikirjoittelun kertomuksellisia rakenteita lähtien oletuksesta, että poliittiselle kulttuurille olisi eduksi, jos julkisessa keskustelussa esitettäisiin tilanteen mukaan joustavasti sekä traagisia, koomisia, ironisia että romanttisia puheenvuoroja. Katsoin tällaisen kertomuksellinen monimuotoisuuden tukevan Jacobsin ja Smithin (1997) luettelemia poliittisen kulttuurin ominaisuuksia: intersubjektiivisuutta, solidaarisuutta, refleksiivisyyttä ja suvaitsevaisuutta.

Tyypittelin budjettijuttujen toimijat ironisuutta sekä kerronnan sävyä koskevan koodauksen ja *Latent Class Analysis* -menetelmän avulla kahdeksaan kertomukselliseen profiiliin, joiden suhteen vertailin tutkittavina olleita lehtiä sekä toimijoiden taustaryhmiä. Katsoin ironisuus – romanttisuus ja traagisuus – koomisuus -ulottuvuuksien muodostamiin kymmeneen sijoittuvien profiilien edustavan poliittisen kulttuurin "perusasetteita", joiden välille budjettijulkisuuden toimijat sijoittuvat. Kutsuin **koomisen romanssin** asennetta "luottavaisuudeksi" ja sen vastakohtaan, **traagisen satiirin**, asennetta "kyynisydeksi". **Traagisen romanssin** asennetta kutsuin "katkeruudeksi" ja sen vastakohtaan, **koomisen satiirin**, asennetta "kepeydeksi". **Neutraali romanssi, neutraali satiiri, kärkevä romanssi ja kärkevä**

satiiri sijoittuvat näiden asenteiden välimaastoon siten, että kärkevät profiilit korostavat vastakohtaisuuksia ja neutraalit profiilit teknissävyistä ja toteavaa asennetta puheena oleviin tapahtumiin.

Olisi luontevaa ajatella, että julkinen elämä olisi vireintä ja rakentavinta koomisen romanssin hallitsemassa poliittisessa kulttuurissa, jossa koomiselle ominainen optimistisuus ja suvaitsevaisuus kutsuisi kansalaisia mukaan julkiseen keskusteluun. Koomista romanssia edustavat puheenvuorot ovat kuitenkin riskialttiita, koska optimismi ja luottavaisuus helposti peittävät näkyvistä puheena olevan asian hallitsemattomuutta sekä siihen liittyviä ristiriitoja ja valtasuhteita. Koomisessa romanssissa puheenvuoron esittäjä joutuu helposti ironiseen tilanteeseen kykenemättä ilmaisemaan ironiaa sanallisesti.

Koomista romanssia voisi ehkä keventää ironialla, jolloin tuloksena olisi koominen satiiri. Näin väistämättä epätäydellinen ja ongelmallinen julkinen osallistuminen tulisi vähemmän riskialttiiksi ilman että ajaututtaisiin traagiselle satiirille luonteenomaiseen kyynisyyteen. Teoreettisesta lupaavuudesta huolimatta koominen satiiri oli budjettijutuissa melko harvinainen profiili. Sitä edusti 77 toimijaa, kun kyynisempää traagista satiiria edustavia toimijoita oli 262. Katsoinkin, että julkinen elämä ehkä hyötyisi, jos koomisen satiirin kepeyttä tuotaisiin enemmän traagisen satiirin kyynisyyden rinnalle.

Helsingin Sanomat osoittautui kertomuksellisten profiilienkin osalta muita lehtiä vähäeleisemmäksi. Sen jutuissa eivät korostuneet enempää koomiset kuin traagisetkaan sävyt. Molemmat suomalaislehdet taas erosivat ruotsalaisista siinä, että kärkevän profiilin osuus oli suurempi. Kärkevä profiili on tyyppillinen kiistakehyksiin nojaavissa jutuissa. Siinä optimistisuus yhdistyy vastakkainasettelujen kärjistämiseen.

Iltapäivälehtien populaari luonne tuli esiin siinä, että ne suosivat päivälehtiä enemmän satiireja. Satiirin avulla ne harrastivat populaarille ominaista leikkittelyä, moninäkökulmaisuuutta ja virallisten diskurssien horjuttamista. Myös traaginen romanssi oli iltapäivälehdistä päivälehtiä tyyppilisempää. Traagisessa romanssissa korostuu usein kansalaisten ja valtakoneiston vastakkainasettelu siten, että kansalainen esiintyy valtakoneiston alistamana katkerana sankarina.

Satiireihin liittyvissä ironisissa viestintätilanteissa viestimet ja kansalaiset olivat tavallisesti ironisteja ja vain harvoin ironian uhreina. Tyyppillisii uhreja olivat hallitustoimijat ja muut poliitikot. Jälleen siis kansalaisyhteiskuntaa lähellä olevat toimijat kommentoivat järjestelmätoimijoita näitä horjuttaen, kun järjestelmätoimijat kommentoivat kansalaisyhteiskunnan toimijoita vain harvoin. Suomalaislehdissä poliittisen eliitin edustajat

kuitenkin ironisoivat myös toisiaan, mikä ruotsalaislehdissä oli harvinaisempaa. Tässä toistui jo strategisuusvihjeiden yhteydessä tehty havainto, että suomalaislehdet antoivat ruotsalaislehtiä enemmän tilaa poliitikkojen keskinäiselle, usein strategisuus- ja ironiavihjeitä sisältävälle sanailulle. Tämä tuli korostetusti esiin tarkasteltavina olleissa aiheissa. Ruotsalaisessa keskustayhteistyön aiheissa ironistina esiintyi lähes yksinomaan jutun kertoja, kun suomalaisessa tuloveronkevennysten aiheissa myös jutuissa esiintyneet toimija ironisoivat toisiaan. Ruotsalaisaiheissa ironia oli enimmäkseen lievää ja leikkisää, suomalaisaiheissa käytettiin myös hyökkäävämpiä sävyjä.

Ironian avulla jutuissa voidaan haastaa hallituksen ja poliitikkojen "virallisia totuuksia" vaihtoehtoisilla näkökulmilla, mutta toisaalta ironia saattaa rutiininomaisesti ja yhä uudestaan tuoda esiin sen, "minkä kaikki tietävät", esimerkiksi että poliitikot ajavat lähinnä vain omaa etuaan. Tarkasteltavina olleissa aiheissa kertoja otti ironian avulla etäisyyttä puheena olleisiin poliittikkoihin, mutta silti se ei vaikuttanut rutiininomaiselta poliitikkojen pyrkimysten kyseenalaistamiselta. Sitä vastoin poliitikkojen toisiinsa kohdistama ironia vaikutti useammin rutiininomaiselta. Esimerkiksi suomalaiset hallituspuolueiden edustajat käyttivät ironiaa välttääkseen vastaamasta vakavasti opposition esittämään kritiikkiin. Ruotsalaisaiheissa tällaista poliitikkojen välistä ironiaa ei juuri ollut, ja muutenkin poliitikot ironisoivat ruotsalaislehdissä toisiaan selvästi vähemmän kuin suomalaislehdissä.

15.3. Mitä tästä opimme?

On mahdoton aivan tarkkaan tietää, missä määrin tutkimuksessa tehdyt havainnot juontuvat tarkasteltavana olleesta ajankohdasta ja valituista lehdistä ja missä määrin ne kuvaavat yleisemmin suomalaista ja ruotsalaista budjettijournalismia tai päivä- ja iltapäivälehtien budjettijournalismia. Jotain yleistettävyydestä voi kuitenkin päätellä. Tiukimmin vuoden 1996 budjettisyksyyn liittyviä havaintoja ovat sellaiset, jotka juontuvat vireillä olleista budjettiaiheista. Voi esimerkiksi olla, että jonain toisena syksynä Ruotsissa olisi keskusteltu enemmän veroista ja Suomessa sosiaaliturvasta. Toisaalta kuitenkin esimerkiksi jakopolitiikan mieltäminen Ruotsissa omaksi itsenäiseksi politiikan alakseen viittaa siihen, että sosiaaliturvaa painotetaan Ruotsissa yleisemminkin enemmän kuin Suomessa. Havainto vastaa myös vakiintunutta mielikuvaa Ruotsista hyvinvointivaltion prototyyppinä.

Toinen ehkä tutkimusajankohtaan liittyvä havainto koski budjettikeskustelun osanottajajakaamaa. Ruotsissa poliitikkojen keskinäinen keskustelu oli vähäisempää kuin Suomessa; erityisesti oppositiopuolueiden edustajat esiin-

tyivät hämmästyttävän vähän. Myöskään hallituksen sisäisiä erimielisyyksiä ei Ruotsissa tuotu esiin. Osaltaan tämä johtui siitä, että Ruotsissa oli yksi-puoluehallitus. Silti ministerien kesken varmastikin oli erimielisyyksiä varojen jaosta hallinnonalojen kesken, vaikka niistä ei juuri kirjoitettu. Toinen selitys on se, että poliitikkojen keskinäinen budjettikeskustelu ehkä painottuu Ruotsissa alkuvuoteen, kun valtiovarainministeriö neuvottelee ministeriöiden kanssa ja hallitus päättää budjettikehyksestä ja menojen alustavasta jaosta menoalueiden kesken.

Vertailtavuus olisi ollut parempi, jos tarkastelujakso olisi kattanut koko kalenterivuoden. Tämä puolestaan olisi lisännyt aineiston määrän moninkertaiseksi, minkä takia työläästä analyysistä olisi ollut pakko rajata vain joihinkin budjettiteemoihin. Myös määrällisten tulosten havainnollistaminen nyt tehtyyn tapaan laadullisten aiheanalyysien avulla olisi ollut vaikeampaa. Koko vuodelta kerätty aineistokaan ei olisi ongelmaa ratkaissut, koska eri vuosina keskustellaan eri aiheista. Tulokset kertovat tutkitun ajankohdan tilanteen, ja niiden pohjalta voi tehdä hypoteeseja mahdollisia uusia tutkimuksia varten.

Tutkimuksen keskeisimpänä kohteena oli tutkittavien lehtien journalistinen tapa järjestää keskustelua erilaisten kerronnallisten ja kertomuksellisten muotojen avulla. Näiden muotojen teoreettinen jäsentäminen ja niiden havainnollistaminen konkreettisten tekstikatkelmien avulla ovat tutkimuksen tärkeimpiä tuloksia. Pääasiassa tutkimus ja sen tulokset koskevat siis *journalismin* keskustelevuutta, ja tältä osin tulosten yleistettävyyttä voi pitää varsin hyvänä. Tarkastellut journalistiset piirteet, kuten esitystekniikat, strategisuusvihjeet, ironisuus ja romanttisuus, yksinäisyys ja moniäänisyys, tuskin vaihtelevat kovin paljoa vuoden mittaan. Syksyn aihekirjo oli monipuolinen, ja sen voi olettaa vastaavan keskustelullisilta piirteiltään kunkin lehden poliittista journalismia melko yleisesti. Järjestelmävallan ja kommunikatiivisen vallan eriytyminen ehkä kuitenkin korostuu budjettijournalismissa, koska siinä järjestelmävalta on niin selkeästi yhden tahon eli hallituksen käsissä. Ruotsalaisen journalismin taipumus selkeiden vääryyksien tai ongelmien yksinäiseen esittämiseen ja suomalaisen journalismin hieman suurempi taipumus moniääniseen ja ironiseen esitystapaan voi puolestaan ilmentää yleisempääkin eroa maiden poliittisissa ja journalistisissa kulttuureissa. Tämä olisi ainakin mielenkiintoinen hypoteesi jollain toisella aineistolla tehtävää uutta tutkimusta varten.

Kaikkein yleistettävimpiä ovat tutkimuksen teoreettiset ja metodiset tulokset. Yritin perustella journalismin mieltämistä julkiseksi keskusteluksi, jossa toimituksen tehtävänä on huolehtia siitä, että olennaiset kysymykset ja näkökulmat saadaan esiin, niitä kohdellaan reilusti ja eri osapuolten yksi-

mielisyyden ja erimielisyyden rajoja saadaan täsmennettyä. Kantavana ajatuksena tässä oli tutkia keskustelua *ikään kuin* kaikki julkison osapuolet – journalistit, kansalaiset, poliitikot ja virkamiehet – pyrkisivät yhteisymmärrykseen siitä, mikä puheena olevissa kysymyksissä olisi paras mahdollinen ratkaisu. En siis *etukäteen* lähtenyt siitä, että julkisuus on näytösluontoista rituaalia, jossa etuoikeutetut määrittelijät oikeuttavat kantojaan journalistien myötäileminä. Pyrin välttämään myös etukäteen asetettuja vastakkainasetteluja esimerkiksi kansalaisten ja virkamiesten, hallituksen ja opposition tai yleisön ja esiintyjien välille. En siis tarkastellut journalismia julkisuuden instanssien ja abstraktin yleisön kohtaamisena, vaan mielsin journalistisen julkisuuden aiheilmien kokoamien julkisojen toiminnaksi, jossa eri intressitahot vuorollaan ovat esiintyjien ja yleisön rooleissa.

Toisaalta on selvää, että budjettijulkisuuskin on valtasuhteiden läpäisemää eivätkä kaikki pääse yhtäläisesti esittämään omia kantojaan julkisuudessa. Puheenvuorot eivät myöskään aina ole vilpittömiä, vaan usein myös tavalla tai toisella manipulatiivisia. Yritin saada otetta tästä idealismin ja realismin ristiriidasta Habermasin tekemän, kommunikatiivista ja strategista toimintaa koskevan erottelun avulla, ja asetin toimitusten tehtäväksi vaalia journalismin kommunikatiivisuutta. Tällä en kuitenkaan tarkoittanut, että ristiriidat, taistelu ja strategisuus pitäisi juuria jutuista mahdollisimman tarkkaan pois. Sen sijaan katsoin, että ristiriitoja, taistelua ja strategisuutta pitäisi käsitellä jutuissa mahdollisimman kommunikatiivisesti. Toimittajien olisi pyrittävä tuomaan mahdollisimman tarkasti esiin, mistä ristiriidoissa on lopulta kysymys, mistä asioista perimmiltään kiistellään ja mihin strateginen toimija strategisuudellaan pyrkii. Erityisen vaativaa tässä on se, että toimittaja ei saisi urautua rutiineihinsa, vaan hänen olisi kyettävä arvioimaan kommunikatiivisesti yhtä lailla kansalaisaktivistien, ministerien, virkamiesten, teollisuusjohtajien sekä kenen tahansa tekoja ja sanoja.

Yleisemminkin pyrin määrittämään journalismin ideaaleja monimuotoisuuden ja vastavuoroisuuden avulla. Ei siis pelkästään kansalaistoimijoita tai ironiaa, vaan yhtä lailla myös eliittejä ja romanssia; ei pelkästään luotavaisuutta tai optimismia, vaan yhtä lailla myös epäilyä ja pessimismia. Olennaista on, että eri ryhmien näkökulmia tuodaan esiin erilaisten kerronnallisten ja kertomuksellisten muotojen avulla harkiten ja kulloisenkin tilanteen edellyttämällä tavalla.

Tutkimuksen ydin muotoutuu yllä kuvatusta teoreettis-normatiivisesta hahmotelmasta sekä sen operationalisoinniksi rakentamastani tekstianalyttisestä välineistöstä. Tutkimuksen aiheanalyysit esittävät ainakin yhden mahdollisen tavan tarkastella julkisen keskustelun keskustelullisia piirteitä suhteellisen tilanneherkästi. Toimijoiden kerronnallisen aseman (luku 8),

tekstien dialogisuustyypien (luku 10) ja tekstien kertomuksellisten piirteiden (luku 12) erittelyyn tähtäävät teoreettis-metodiset kehittelyt tuovat nekin ehkä jonkinlaisia avauksia julkisen keskustelun tutkimusmetodiikkaan.

Lähteet

- Alexander, Jeffrey C. & Smith, Philip (1993) The discourse of American civil society: A new proposal for cultural studies. *Theory and Society* 22, 151-207.
- Alkula, Tapani, Pöntinen, Seppo & Ylöstalo, Pekka (1994) Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Helsinki & Juva: WSOY.
- Althusser, Louis (1984/1976) Ideologiset valtiokoneistot. Alkuteos: Positions (1964-1975). Suomentaneet Leevi Lehto & Hannu Sivenius. Helsinki: Kansankulttuuri
- Anderson, Rob, Dardenne, Robert & Killenberg, George M. (1994) The conversation of journalism. Communication, community and news. Westport, Connecticut & London: Praeger.
- Aslama, Minna (1998) Vuorojen karusellissa. Näkökulma televisiokeskustelujen vuorovaikutukseen. Teoksessa Kantola, Anu & Moring, Inka & Väliaverronen, Esa (toim.) Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Aula, Maria Kaisa (1992) Perässä tullaan, Amerikka? – Ajatuskoe suomalaisen poliittisen julkisuuden murroksesta. *Tiedotustutkimus* 15:2, 10-22.
- Bahtin, Mihail (1991/1963) Dostojevskin poetiikan ongelmia. Suomentaneet Paula Nieminen ja Tapani Laine. Alkuteos: Problemy poetiki Dostojevskogo (2. p. 1963., 1. p. 1929). Helsinki: Orient Express.
- Bakhtin, M. M. (1987/1953) The problem of speech genres. Teoksessa Bahtin, Mihail *Speech genres & other late essays*. Translated by Vern W. McGee. Edited by Caryl Emerson & Michael Holquist. Austin: University of Texas Press.
- Bakhtin, M. M. (1987) *Speech genres & other late essays*. Translated by Vern W. McGee. Edited by Caryl Emerson & Michael Holquist. Austin: University of Texas Press.
- Bales, Robert F. (1970) *Personality and interpersonal behavior*. New York etc.: Holt, Rinehart and Winston.
- Baradat, Leon P. (1991/1979) *Political ideologies. Their origins and impact*. Fourth edition. Englewood Cliffs, NJ.: Prentice-Hall Inc.
- Barber, Benjamin (1984) *Strong democracy. Participatory politics for a new age*. Berkeley etc.: University of California Press.
- Barber, Benjamin (1998) *A place for us. How to make society civil and democracy strong*. New York: Hill and Wang.
- Barker, Jeffrey H. (1986) *Individualism and community. The state in Marx and early anarchism*. New York etc.: Greenwood Press.
- Belsey, Catherine (1992/1980) *Critical practice*. London and New York: Routledge.

- Berelson, Bernard (1971/1952) Content analysis in communication research. Facsimile of 1952 edition. New York: Hafner publishing company.
- Blumer, Herbert (1999/1946) Joukko, massa ja julkiso. Wilbur Schrammin toimitamaan teokseen The process and effects of mass communication (1961) sisältyvän katkelman The crowd, the mass and the public pohjalta hiukan lyhentäen suomentanut Veikko Pietilä. Blumerin alkuperäinen artikkeli Collective behavior sisältyy Alfred M. Lee Jr:n toimittamaan teokseen New outline of the principles of sociology (1946). Tiedotustutkimus 22:3, 14-26.
- Blumler, Jay G. & Gurevitch, Michael (1995) The crisis of public communication. London & New York: Routledge.
- Brunsson, Karin (1995) Dubbla budskap. Hur riksdagen och regeringen presenterar sitt budgetarbete. Stockholm: Företagsekonomiska institutionen, Stockholms universitet.
- Brunsson, Karin (1997) Ramar, regler, resultat – vem bestämmer över statens budget. Rapport till expertgruppen för studier i offentlig ekonomi. Ds 1997:79. Stockholm: Regeringskansliet, Finansdepartementet.
- Buber, Martin (1993/1923) Minä ja sinä. Suomentanut Jukka Pietilä. Helsinki: WSOY.
- Bucy, Erik P. & D'Angelo, Paul (1999) The crisis of political communication: normative critiques of news and democratic processes. Communication Yearbook 22, 301-339.
- Carey, James (2003/1987) Lehdistö ja julkinen keskustelu. Veikko Pietilän suomentama The Center Magazinessa (March/April 1987) nimellä The press and the public discourse julkaistusta artikkelista. Tiedotustutkimus 26:2, 6-17.
- Carlsson, Ulla, Bucht, Catharina & Facht, Ulrika (toim.) (1999) MedieSverige 1999/2000. Statistik och analys. Göteborg: Nordicom-Sverige.
- Caves, Roger W. (1999) Responding to the information needs of citizens in an open society: The role of smart communities. A Paper presented at a conference "Citizens and public administration in the information age". Tampere, 18.-20. August 1999.
- Clarke, John & Newman, Janet (1997) The managerial state. Power, politics and ideology in the remaking of social welfare. London etc.: Sage Publications.
- Cobb, R. & Ross, J.K. & Ross, M.H. (1976) Agenda building as a comparative political process. American Political Science Review 70, 126-138. (Ref. Habermas 1996/1992)
- Connell, Ian (1986/1979) Tv- uutiset ja yhteiskuntasopimus. Television news and social contract -artikkelista lyhentäen suomentanut Tiedotustutkimus-lehden toimitus. Teoksessa Pietilä, Veikko (toim.) Kulttuuri, kieli, viestintä. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja, sarja D 39. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Corell, Hans, Egerstedt, Olof, Heuman, Sigurd & Regner Göran (1985) Sekretesslagen. 1980 års lagstiftning med kommentarer. Andra upplagen. Stockholm: P. A Norstedt & Söners förlag.
- Culler, Jonathan (1988) Framing the sign. Criticism and its institutions. Oxford: Blackwell.

- Dahlgren, Peter (1992) Introduction. Teoksessa Dahlgren, Peter & Sparks, Colin (toim.) *Journalism and popular culture*. London etc.: Sage Publications, 1-23.
- Dahlgren, Peter (1995) *Television and the public sphere. Citizenship, democracy and the media*. London etc.: Sage Publications.
- Dahlgren, Peter & Sparks, Colin (toim.) (1992) *Journalism and popular culture*. London etc.: Sage Publications.
- Drew, Paul & Heritage, John (1992) *Talk at work. Interaction in institutional settings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Eco, Umberto (1987/1979) *The role of the reader. Explorations in the semiotics of texts*. London etc.: Hutchinson.
- Edelman, Murray (1988) *Constructing the political spectacle*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Edelstein, Alex S., Ito, Youichi & Kepplinger, Hans Mathias (1989) *Communication & culture. A comparative approach*. New York & London: Longman.
- Ekecrantz, Jan (1994) *Journalismi viestintänä. Kolme ajankuvaa. Toimittaneet ja suomentaneet Veikko Pietilä ja Risto Kunelius. Tiedotustutkimus 17:4, 4-23*.
- Ekecrantz, Jan (1996) *Mediernas demimond. Teoksessa Becker, Karin, Ekecrantz, Jan, Frid, Eva-Lotta & Olsson, Tom (toim.) Medierummet*. Stockholm: Carlssons.
- Fairclough, Norman (1997/1995) *Miten media puhuu. Alkuteos: Media Discourse. Suomentaneet Virpi Blom & Kaarina Hazard*. Tampere: Vastapaino.
- Ferguson, Marjorie (toim.) (1990) *Public communication: The new imperatives. Future directions for media research*. London etc.: Sage Publication.
- Fiske, John (1992) *Popularity and the politics of information. Teoksessa Dahlgren, Peter & Sparks, Colin (toim.): Journalism and Popular Culture*. London etc.: Sage.
- Frye, Northrop (1973/1957) *Anatomy of criticism. Four essays*. Princeton N.J.: Princeton University Press.
- Gamson, William A. & Lasch, Kathryn E. (1983) *The political culture of social welfare policy. Teoksessa Spiro, Shimon E. (toim.) Evaluating the welfare state. Social and political perspectives*. New York etc.: Academic Press.
- Gamson, William A. & Modigliani, Andre (1989) *Media discourse and public opinion on nuclear power: A constructionist approach. American Journal of Sociology 95:1, 1-37*.
- Gavin, Neil T (toim.) (2000/1998) *The economy, media and public knowledge*. London and New York: Leicester University Press.
- Genette, Gérard (1986/1972) *Narrative Discourse. Alkuteksti: Discours du récit. Englannintanut Jane E. Lewin*. Oxford: Basil Blackwell.
- Glasser, Theodore L. (1992) *Professionalism and the derision of diversity: The case of the education of journalists. Journal of Communication 42:2, 131-140*.
- Glasser, Theodore L. & Craft, Stephanie (1997) *Kansalaisjournalismi ja demokraattiset ideaalit. Risto Kuneliuksen suomennos tekijöiden Montrealissa AEJMC:n (Association for Education in Journalism and Mass Communication)*

- kokouksessa 1997 esittämästä konferenssiesitelmästä. Tiedotustutkimus 20:4, 22-36.
- Glasser, Theodore L. & Ettema, James S. (1993) When the facts don't speak for themselves: A study of the use of irony in daily journalism. *Critical Studies in Mass Communication* 10:4, 322-338.
- Glasser, Theodore L. & Ettema, James S. (1994) The irony in – and of – journalism: A case study in the moral language of liberal democracy. *Journal of Communication* 44:2, 5-28.
- Gurevitch, Michael & Blumler, Jay G. (1990) Political communication systems and democratic values. Teoksessa Lichtenberg, Judith (toim.): *Democracy and the mass media. A collection of essays.* Cambridge etc.: Cambridge University Press.
- Habermas, Jürgen (1991/1962) The structural transformation of the public sphere. An inquiry into a category of bourgeois society. Alkuteos: *Strukturwandel der Öffentlichkeit.* Englannintanut Thomas Burger Frederick Lawrencen avustamana. Cambridge, Ma.: MIT Press..
- Habermas, Jürgen (1985/1964) Julkisuus. Esa Väliiverrosen suomennos teoksessa Fischer Lexikon Staat und Politik julkaistusta *Öffentlichkeit-nimisestä* artikkelista. *Tiedotustutkimus* 8:3, 17-22.
- Habermas, Jürgen (1987/1982) Kommunikatiivisen toiminnan käsitteen tarkastelua. Esitelmä filosofisessa seminaarissa Freie Univäritätissä Berliinissä. Teoksessa Habermas, Jürgen: *Järki ja kommunikaatio. Tekstejä 1981-1985.* Valinnut ja suomentanut Jussi Kotkavirta. Helsinki: Gaudeamus.
- Habermas, Jürgen (1987) *Järki ja kommunikaatio. Tekstejä 1981-1985.* Valinnut ja kääntänyt Jussi Kotkavirta. Helsinki: Gaudeamus.
- Habermas, Jürgen (1996/1992) Between facts and norms. Contributions to discourse theory of law and democracy. Alkuteos: *Faktizität und Geltung. Beiträge zur Diskurstheorie des Rechts und des demokratischen Rechtsstaats.* Englannintanut William Rehg. Cambridge: Polity Press & Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Habermas, Jürgen (1997/1992) *Faktizität und Geltung. Beiträge zur Diskurstheorie des Rechts und des demokratischen Rechtsstaats. Fünfte Auflage.* Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Hadenius, Stig (1996) *Svensk politik under 1900-talet. Konflikt och samförstånd.* Stockholm: Tiden Athena.
- von Hagen, Jürgen (1992) *Budgeting procedures and fiscal performance in the European Communities.* Bryssel: Commission of the European Communities. Directorate-General for Economic and Financial Affairs. (Ref. Brunsson 1997.)
- Hall, Stuart (1992) Kulttuurin ja politiikan murroksia. Toimittaneet Juha Koivisto, Mikko Lehtonen, Timo Uusitupa ja Lawrence Grossberg. Tampere: Vastapaino.
- Hall, Stuart, Critcher, Chas, Jefferson, Tony, Clarke, John & Roberts, Brian (1987/1978) *Policing the crisis. Mugging, the state, and law and order.* London etc.: MacMillan.

- Halonen, Irma Kaarina (1999) Matka journalismin sukupuolittumisen strategisille alueille. *Acta Universitatis Tamperensis* 669. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Haverkate, Henk (1990) A speech act analysis of irony. *Journal of pragmatics* 14(1990):1, 77-109.
- Hawkins, Robert P., Wiemann, John M. & Pingree, Suzanne (toim.) (1988) *Advancing communication science: merging mass and interpersonal processes*. Sage annual reviews of communication research, vol 16. Newbury Park etc.: Sage.
- HE 103 (1996) Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 1997. Helsinki: Edita.
- Heikkilä, Heikki (1992) Julkisuus politiikan paikkana. *Tiedotustutkimus* 15:2, 31-42.
- Heikkilä, Heikki (1993) Monimutkaiseen päiväjärjestykseen. Julkisuuden taistelevat agendat ja median politisoituminen EY-kysymyksessä. *Tiedotustutkimus* 16:4, 33-43.
- Heikkilä, Heikki (2001) Ohut ja vankka journalismi. Kansalaisuus suomalaisen uutisjournalismin käytännöissä 1990-luvulla. *Mediatutkimuksia* 1. Tampere: Tampere University Press.
- Heikkilä, Heikki & Kunelius, Risto (1997) Julkisen journalismin äärellä. Ajatuskokeita pääsyn, keskustelun ja harkinnan käsitteillä. *Tiedotustutkimus* 20:4, 4-21.
- Heikkilä, Heikki & Kunelius, Risto (1999) Pelkkä asenne ei riitä. Kansalaisjournalismi kehityshankkeena suomalaisissa sanomalehdissä. Teoksessa Maasilta, Mari (toim.) *Journalismin muutoskaruselli*. Tampere: Tampereen yliopisto, *Journalismin tutkimusyksikkö*.
- Heikkilä, Matti (1997) Kuinka perustella sosiaalipoliittisia supistuksia. Teoksessa Heikkilä, Matti & Uusitalo, Hannu (toim.) *Leikkausten hinta. Tutkimuksia sosiaaliturvan leikkauksista ja niiden vaikutuksista 1990-luvun Suomessa*. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen raportteja 208. Helsinki: Stakes.
- Heikkilä, Matti & Uusitalo, Hannu (toim.) (1997) *Leikkausten hinta. Tutkimuksia sosiaaliturvan leikkauksista ja niiden vaikutuksista 1990-luvun Suomessa*. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen raportteja 208. Helsinki: Stakes.
- Heinonen, Ari (1995) Vahtikoiran omatunto. *Journalismin itsesääntely ja toimittajat*. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja, sarja A 84. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Held, David (1987) *Models of democracy*. Oxford: Polity Press.
- Hellsten, Iina (1997) Metaforien Eurooppa. Näkökulmia suomalaiseen EU-journalismiin. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja, sarja A 90. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Hellsten, Iina & Renvall, Mika (1996) Puhutaanko politiikkaa, vai ollaanko hiljaa? *Tiedotustutkimus* 19:3, 44-53.
- Hellsten, Katri (1996). Onko suomalaisessa sosiaalipolitiikassa merkkejä politiikan paradigman muutoksesta? *Janus* 4:2, 118-130.

- Hemánus, Pertti (1990) Journalistiikan perusteet. Johdatus tiedotusoppiin 2. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hemánus, Pertti, Partanen, Juha & Virtanen, Matti (1987) Virittävyden ongelma. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja, sarja C 9. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Heritage, John C., Clayman, Steven & Zimmermann, Don H. (1988) Discourse and message analysis. The micro-structure of mass media messages. Teoksessa Hawkins, Robert P., Wiemann, John M. & Pingree, Suzanne (toim.) Advancing communication science: merging mass and interpersonal processes. Sage annual reviews of communication research, vol 16. Newbury Park etc.: Sage.
- Heuru, Kauko (2000) Kunnan päätösvallan siirtyminen. Oikeudellinen tutkimus kunnanvaltuuston vallasta suomalaisen kunnallishallinnon demokraattisten arvojen ja tehokkuusarvojen ristipaineessa. Acta Universitatis Tamperensis 760 / Acta Electronica Universitatis Tamperensis 48. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Hidén, Mikael & Saraviita, Ilkka (1994) Valtiosääntöoikeuden pääpiirteet. Kuudes, uudistettu painos. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Hultén, Lars J. (1990) Reportaget som kom av sig. En analys av reportaget som textform utifrån produktionsperspektivet och sändarrollen med betoning på reporterns personliga tonfall. En undersökning av reportaget i några landsortstidningar 1960-1985. JMK skriftserie 1/90. Stockholm: Stockholms universitet.
- Hutcheon, Linda (1995) Irony's edge. The theory and politics of irony. London & New York: Routledge.
- Hyrsky, Kimmo, Tuunanen, Mika, Meklin, Pentti & Koironen, Matti (1998) Budjetoinnin yö ja päivä julkissektorilla. Metafora- ja lähikäsiteanalyysi. Hallinnon tutkimus 17:1, 6-19.
- Jacobs, Ronald N. & Smith, Philip (1997) Romance, irony, and solidarity. Sociological Theory 15:1, 60-80.
- Journalistin ohjeet (1992) Forssa: Suomen sanomalehtimiesten liitto.
- Kannustinloukkutyöryhmä (1996) Kannustinloukkutyöryhmän loppuraportti. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 1996/5. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Kantola, Anu (2001) Leaving public places: antipolitical and antipublic forces of the transnational economy. Javnost-The Public 8:1, 59-74.
- Kantola, Anu (2002) Markkinakuri ja managerivalta. Poliittinen hallinta Suomen 1990-luvun talouskriisissä. Helsinki: Loki-kirjat.
- Kantola, Anu, Moring, Inka & Välvirronen, Esa (toim.) (1998) Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Karvonen, Erkki (1999) Perspektiivinen realismi – parempi perustus kansalaisjournalismille? Tiedotustutkimus 22:2, 44-59.
- Kempf, Wilhelm (1994) Towards an integration of quantitative and qualitative content analysis in propaganda research. Diskussionsbeiträge Nr 27/1994 der Projektgruppe Friedensforschung Projekt 13/85, Universität Konstanz.
- Kiander, Jaakko (2001) Laman opetukset. Suomen 1990-luvun kriisin syyt ja seuraukset. 1990-luvun talouskriisi. Suomen Akatemian tutkimusohjelma. VATT-

- julkaisuaja 27:5. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Suomen Akatemia.
- Koch, Sigmund (toim.) (1959) *Psychology: A study of a science*. Vol 3. Formulations of the person and the social context. New York etc.: McGraw-Hill Book Company.
- Koistinen, Pertti (1994) Kilpailevia ratkaisuja työllisyyteen. Suomen ja Ruotsin työmarkkinoiden ja työvoimapolitiikan vertailua lamavuosina 1990-94. Sosiaalipolitiikan laitos, tutkimuksia, sarja B/17. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Koivisto, Juha & Väliverronen, Esa (1987) Julkisuuden valta. Jürgen Habermasin sekä Oskar Negtin ja Alexander Klugen julkisuusteorioiden tarkastelua. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja, sarja A 57. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kracauer, Siegfried (1990) *Schriften*. (Band 5). Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Kracauer, Siegfried (1990/1952) Für eine qualitative Inhaltsanalyse. Teoksessa Kracauer, Siegfried: *Schriften*. (Band 5). Alkuperäisartikkeli The challenge of qualitative content analysis. Saksannos Karsten Witte. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Kuiri, Kaija (1984) Referointi Kainuun ja Pohjois-Karjalan murteissa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 405. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kulynych, Jessica J. (1997) Performing politics: Foucault, Habermas and post-modern participation. *Polity* 30:2, 315-346.
- Kunelius, Risto (1992) Uskottavaksi tehty teksti: uutinen historiassa ja yhteiskunnassa. Tiedotusopin julkaisematon lisensiaatintyö. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kunelius, Risto (1996) The news, textually speaking. *Writings on news journalism and journalism research*. Acta Universitatis Tamperensis, ser A vol. 520. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kunelius, Risto (1998) Viestinnän vallassa. Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin. Porvoo etc.: WSOY.
- Kunelius, Risto (1999a) Uutisista keskusteluun ja takaisin. Lähiöjournalismi-hankkeen loppuraportti. Journalismin tutkimusyksikön julkaisematon raportti. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kunelius, Risto (1999b) Journalismi keskustelun tiellä. *Tiedotustutkimus* 22:3, 42-59.
- Kunelius, Risto (2000a) Journalismi nelijalkaisena otuksena. Tutkimuksen näkökulmia, ongelmia ja haasteita. *Tiedotustutkimus* 23:3, 4-27.
- Kunelius, Risto (2000b) Hyvä journalismi. Keskusteluja kiinnostuneiden ja kokeenien kansalaisten kanssa. *SJL:n Mediakriittinen julkaisusarja 5*. Helsinki: Suomen journalistiliitto.
- Kunelius, Risto (toim.) (2000c) *Juttuja lähiöstä*. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja, sarja A 93. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kunelius, Risto & Heikkilä, Heikki (1996) *Public Journalism*. Journalismi julkisen harkinnan areenana. *Tasa-arvotoimikunnan julkaisuja, sarja B 1*. Helsinki: Yleisradio Oy.

- Kunelius, Risto & Renvall, Mika (2002) Kertomalla keskusteluun. Kansalaisten kokemukset journalismin virittämän julkisen keskustelun lähtökohtana. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 30:2, 199-214.
- Lazarsfeld, Paul F. (1950) Logical and mathematical foundations of Latent Structure Analysis. Teoksessa Stouffer, Samuel A. & al. (toim.) *Measurement and prediction*. Princeton & New Jersey: Princeton University Press.
- Lazarsfeld, Paul F. (1959) *Latent Structure Analysis*. Teoksessa Koch, Sigmund (toim.) *Psychology: A study of a science*. Vol 3. Formulations of the person and the social context. New York etc.: McGraw-Hill Book Company.
- Lazarsfeld, Paul F. & Henry, Neil W. (1968) *Latent structure analysis*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Liinavuori, Juha (1996) Valtion talousarvion sisältämien sidottujen menojen vaikutus valtioneuvoston finanssipoliittiseen liikkumavaraan ja siinä 1990-luvulla tapahtunut muutos. *Finanssivaltion ja julkisyhteisöjen laskentatoimen pro gradu -tutkielman julkaisematon versio*. Tampereen yliopisto.
- Lindhoff, Håkan (1999) Thoughts on economic reporting and "crisis consciousness": Swedish newspapers mobilizing the public to accept the economic crisis remedies of the 1990's. Unpublished paper presented to the 14th Nordic Conference of Media and Communication Research, Kungälv, August 14.-17. 1999.
- Liszka, James Jakób (1989) *The semiotic of myth. A critical study of the symbol*. Bloomington & Indianapolis: Indiana University Press.
- Luostarinen, Heikki (1991) Interdiskursiivisen ihmeen jäljillä. *Tiedotustutkimus* 14:3, 109-112.
- Luostarinen, Heikki (1994) Mielen kersantit. Julkisuuden hallinta ja journalistiset vastastrategiat sotilaallisissa konflikteissa. Juva: Hanki ja jää.
- Maasilta, Mari (toim.) (1999) *Journalismin muutoskaruselli*. Tampere: Tampereen yliopisto, Journalismin tutkimusyksikkö.
- Malmberg, Tarmo (1984) *Journalismikritiikki*. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja, sarja B 15. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Matikainen, Janne (2002) Vuorovaikutus verkossa. Verkkopohjaiset oppimisympäristöt vuorovaikutuksen näyttämöinä. Toinen painos. Helsinki: Palmenia-kustannus.
- Mattson, Ingvar (1998) Den statliga budgetprocessen – rationell resursfördelning eller meningslös ritual? Stockholm: SNS Förlag.
- McCutcheon, Allan L. (1987) *Latent Class Analysis*. Sage University Paper Series on Quantitative Applications in Social Sciences 64. Newbury Park: Sage.
- McNair, Brian (2000) *Journalism and democracy. An evaluation of the political public sphere*. London & New York: Routledge.
- McQuail, Denis (1994) *Mass communication theory. An introduction*. Third edition. London etc.: Sage.
- Meklin, Pentti (1997) *Valtiontalouden perusteet*. Kolmas, uudistettu painos. Helsinki: Edita, Hallinnon kehittämiskeskus.

- Molander, Per (1992) Statsskulden och budgetprocessen. Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi, ESO. Ds 1992: 126. (Ref. Brunsson 1997.)
- Mouffe, Chantal (1999) Deliberative democracy or agonistic pluralism? *Social Research* 66:3, 745-758.
- Myrsky, Matti (1994) Valtiontalouselikeus. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Myrsky, Matti (1999) Valtiontalouselikeus. Toinen, uudistettu painos. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Mårtensson, Bo (2000/1998) Between state and market: the economy in Swedish television news. Teoksessa Gavin, Neil T (toim.) *The economy, media and public knowledge*. London and New York: Leicester University Press.
- Mäenpää, Olli (1999) Julkisuusperiaate. Helsinki: Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.
- Niiniluoto, Ilkka & Saarinen, Esa (toim.) (1987/1986) Vuosisatamme filosofia. Toinen painos. Porvoo, Helsinki & Juva: WSOY.
- Nordenstreng, Kaarle (1997) The citizen moves from the audience to the arena. *Nordicom Review* 18:2, 13-20.
- Nousiainen, Jaakko (1997) Suomen poliittinen järjestelmä. Kymmenes uudistettu laitos. Juva: WSOY.
- Okkonen, Antero (1986) Toimittajan työ 1. Neljäs, tarkistettu painos. Hämeenlinna: Karisto.
- Palonen, Kari (1993) From policy and polity to politicking and politicization. Teoksessa Palonen, Kari & Parvikko, Tuija (toim.): *Reading the political*, 6-12. Helsinki: Valtiotieteellinen yhdistys.
- Palonen, Kari & Parvikko, Tuija (toim.) (1993) *Reading the political*. Helsinki: Valtiotieteellinen yhdistys.
- Palonen, Kari & Summa, Hilikka (1998/1996) Johdanto: Retorinen käänne? Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.) *Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*. Toinen painos. Tampere: Vastapaino.
- Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.) (1998/1996b) *Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*. Toinen painos. Tampere: Vastapaino.
- Patterson, Thomas E. (1994/1993) *Out of order*. New York: Vintage Books.
- Pekkarinen, Jukka & Sutela, Pekka (1983) *Kansantaloustiede 1*. Toinen painos. Porvoo etc.: WSOY.
- Pekkarinen, Jukka & Sutela, Pekka (1986) *Kansantaloustiede 2*. Toinen painos. Porvoo etc.: WSOY.
- Pekkarinen, Jukka & Vartiainen, Juhana (1995) Suomen talouspolitiikan pitkä linja. Toinen, tarkistettu painos. Porvoo etc.: WSOY.
- Pekonen, Kyösti (1991) Symbolinen modernissa politiikassa. *Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisusarja*, 25. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Pellizzoni, Luigi (2001) The myth of the best argument: power, deliberation and reason. *British Journal of Sociology* 52:1, 59-86.
- Penttilä, Aarni (1957) Suomen kielioppi. Porvoo: WSOY.

- Peters, John Durham (1993) Distrust of representation: Habermas on the public sphere. *Media, Culture and Society* 15:4, 541-571.
- Pietilä, Kauko (1981) Journalismin kritiikin mahdollisuuksia. Kuusi kirjoitusta vuosilta 1978-1981. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja, sarja C 1. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Pietilä, Kauko (1999) Journalismi sosiologin kannalta. *Journalismikritiikin vuosikirja 1999 / Tiedotustutkimus* 22:1, 142-157.
- Pietilä, Kauko & Sondermann, Klaus (1994) Sanomalehden yhteiskunta. Tampere: Vastapaino.
- Pietilä, Veikko (1973) Sisällön erittely. Helsinki: Gaudeamus.
- Pietilä, Veikko (toim.) (1986) Kulttuuri, kieli, viestintä. Tiedotusopin laitoksen opetusmoniste, sarja D 39. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Pietilä, Veikko (1995/1988) Narratologia ja uutisjournalismi: eräitä metodologisia huomioita. Teoksessa Pietilä, Veikko: Kertomuksia uutisista, uutisia kertomuksista. Kirjoituksia kolmelta vuosikymmeneltä. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja, sarja A 86. Tampere: Tampereen yliopisto, 42-54.
- Pietilä, Veikko (1995/1991a) Onko narratologia vihreämpää aidan journalistiselta puolelta? Teoksessa Pietilä, Veikko: Kertomuksia uutisista, uutisia kertomuksista. Kirjoituksia kolmelta vuosikymmeneltä. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja, sarja A 86. Tampere: Tampereen yliopisto, 65-81.
- Pietilä, Veikko (1995/1991b) Sanoista tekoihin. 'Vieraan puheen' vastaanotosta lehdistiutisessa. Teoksessa Pietilä, Veikko: Kertomuksia uutisista, uutisia kertomuksista. Kirjoituksia kolmelta vuosikymmeneltä. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja, sarja A 86. Tampere: Tampereen yliopisto, 82-95.
- Pietilä, Veikko (1995/1993a) Ikkunako maailmaan? Uutisgenre ja uutisen todellisuusvaikutelma. Teoksessa Pietilä, Veikko: Kertomuksia uutisista, uutisia kertomuksista. Kirjoituksia kolmelta vuosikymmeneltä. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja, sarja A 86. Tampere: Tampereen yliopisto, 96-108.
- Pietilä, Veikko (1995/1993b) On tämä aika kamala – ja kiehtova – peli! Uutinen ja vapaa epäsuora esitys. Teoksessa Pietilä, Veikko: Kertomuksia uutisista, uutisia kertomuksista. Kirjoituksia kolmelta vuosikymmeneltä. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja, sarja A 86. Tampere: Tampereen yliopisto, 109-129.
- Pietilä, Veikko (1995) Kertomuksia uutisista, uutisia kertomuksista. Kirjoituksia kolmelta vuosikymmeneltä. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja, sarja A 86. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Pietilä, Veikko (1997) Joukkoviestintätutkimuksen valtateillä. Tutkimusalan kehitystä jäljittämässä. Tampere: Vastapaino.
- Pietilä, Veikko (1999) Julkiso ja yleisö. *Tiedotustutkimus* 22:3, 4-13.
- Pietilä, Veikko (2001a) Reflections on public discussion in the mass media. *Nordicom Review* 22:1, 11-21.
- Pietilä, Veikko (2001b) Yleisönosasto ja Internet keskusteluareenoina. *Tiedotustutkimus* 24:2, 18-33.
- Pietilä, Veikko (2002) Siltasotaa Tampereella – julkinen keskustelu Koskenniskan siltahankkeesta. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 30:2, 136-153.

- Pietilä, Veikko & Ridell, Seija (1998) Julkea ehdotus. Tiedotustutkimus 21:1, 95.
- Price, Vincent (1992) Public Opinion. Communication concepts 4. Newbury Park, CA: Sage.
- Psathas, George (1995) Conversation analysis. The study of talk-in-interaction. Qualitative research methods, volume 35. Thousand Oaks: Sage.
- Public access... (2000) Public access to information and secrecy with Swedish authorities. Information concerning secrecy legislation etc. Stockholm: Regeeringskansliet.
- Pursiainen, Terho (1997) Isänmaallisuus. Keskinäinen osakkuus ja kepeyden filosofia. Helsinki: Gaudeamus.
- Raittila, Pentti (toim.) (2001) Mediat ydinjätettä hautaamassa. Eri intressiryhmien julkisuuteen pääsy, dialogi ja argumentointi ydinjätteen loppusijoitusta koskevassa keskustelussa 1999-2001. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja, sarja C 34. Tampere: Tampereen yliopisto, Journalismin tutkimusyksikkö.
- Raittila, Pentti (2001b) Ydinjätteen sijoitusta koskevan eduskuntakäsittelyn argumentaatio lehdissä ja televisiossa. Teoksessa Raittila, Pentti (toim.) Mediat ydinjätettä hautaamassa. Eri intressiryhmien julkisuuteen pääsy, dialogi ja argumentointi ydinjätteen loppusijoitusta koskevassa keskustelussa 1999-2001. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja, sarja C 34. Tampere: Tampereen yliopisto, Journalismin tutkimusyksikkö.
- Raittila, Pentti, Suikkanen, Risto & Lilja, Timo (1999) Rasismi ja etninen syrjintä mediassa. Esitutkimusraportti. Tampere: Tampereen yliopisto, Journalismin tutkimusyksikkö.
- Raittila, Pentti & Vehmas, Susanna (2001) Ydinjätteen keskustelu sanomalehdissä ja televisiossa 1999 – 2001. Teoksessa Raittila, Pentti (toim.) Mediat ydinjätettä hautaamassa. Eri intressiryhmien julkisuuteen pääsy, dialogi ja argumentointi ydinjätteen loppusijoitusta koskevassa keskustelussa 1999-2001. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja, sarja C 34. Tampere: Tampereen yliopisto, Journalismin tutkimusyksikkö.
- Regeringens proposition 1997/98: 1 (1997) Budgetpropositionen för 1998. Förslag till statsbudget för budgetåret 1998, reviderad finansplan, ändrade anslag för budgetåret 1997, vissa skattefrågor, m.m. Stockholm.
- Renvall, Mika (1988) Journalismi symbolisysteeminä: semioottis-filosofinen näkökulma. Julkaisematon toimittajatutkinnon tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Renvall, Mika (1999) Lamajournalismin analyysimetodin hahmottelua. Julkaisematon esitelmä Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen Rinki-seminaarissa 17. 11. 1999.
- Renvall, Mika (2000) Journalismi julkisena keskusteluna: tapaustutkimus Hervanta-kirjoittelusta. Teoksessa Kunelius, Risto (toim.) Juttuja lähiöstä. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja, sarja A 93. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Renvall, Mika & Reunanen, Esa (1998) Kaiken pelastava journalistinen ironia: teoria ja käytäntö. Tiedotustutkimus 21:3, 4-23.

- Renvall, Mika & Reunanen, Esa (1999) Yhteisö totuutta metsästäessä. Journalismi julkisen keskustelun kehiksenä. Tiedotustutkimus 22:3, 76-91.
- Reunanen, Esa (1993) Journalismin genret kontekstien konteksteina. Saussurelaisbahtinilainen näkökulma tekstien tuottamiseen ja tulkintaan. Tiedotustutkimus 16:2, 21-32.
- Reunanen, Esa (1995a) Merkitysympäristö ja uutisgenren säännöt. Ympäristöverot Aamulehdessä ja Helsingin Sanomissa. Julkaisematon tiedotusopin lisensiaattitutkimus. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Reunanen, Esa (1995b) Budjettikehys pitää? Raportti valtion vuoden 1995 talousarvion journalistisesta käsittelystä elo-syyskuussa 1994. Helsinki: Taloustoimittajat ry.
- Reunanen, Esa & Suikkanen, Risto (1998) Latent Class Analysis: samoilua latentissa tilassa. Tiedotustutkimus 21:4, 50-75.
- Reunanen, Esa & Suikkanen, Risto (1999) Latent Class Analysis: Wandering in latent space. Diskussionsbeiträge 44 der Projektgruppe Friedensforschung. Konstanz: Universität Konstanz.
- Ridell, Seija (1990) Miten uutinen 'puhuttelee'? Uutisen ja yleisön suhteen tarkastelua diskursiiviselta kannalta. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja, sarja A 63. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Ridell, Seija (1994) Kaikki tiet vievät genreen. Tutkimusretkiä tiedotusopin ja kirjallisuustieteen rajamaastossa. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja, sarja A 82. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Ridell, Seija (1998) Tolkullistamisen politiikka. Televisiouutisten vastaanotto kriittisestä genrenäkökulmasta. Acta Universitatis Tamperensis 617. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Ridell, Seija (1999) Citizen-oriented publicness as a condition for electronic democracy – the case of Locality-project. A Paper presented at a conference "Citizens and public administration in the information age". Tampere, 18.-20. August 1999.
- Rimmon-Kenan, Shlomith (1984/1983) Narrative fiction: Contemporary poetics. London & New York: Methuen.
- Ritter, Alan (1980) Anarchism: a theoretical analysis. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rorty, Richard (1989) Contingency, irony and solidarity. Cambridge etc.: Cambridge University Press.
- Rosen, Jay (1991) Making journalism more public. Communication 12, 267-284.
- Rosen, Jay (1994) Making things more public: On the political responsibility of the media intellectual. Critical Studies in Mass Communication 11:4, 362-388.
- Sarja, Anneli (2000) Dialogioppiminen pienryhmässä. Opettajaksi opiskelevien harjoitteluprosessi terveydenhuollon opettajankoulutuksessa. Jyväskylän studies in education, psychology and social research 160. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Schlesinger, Philip (1990) Rethinking the sociology of journalism: Source strategies and the limits of media-centrism. Teoksessa Ferguson, Marjorie

- (toim.) Public communication: The new imperatives. Future directions for media research. London etc.: Sage Publication.
- Schudson, Michael (1996/1983) The news media and the democratic process. Teoksessa Schudson, Michael: The power of news. Second printing. Cambridge etc.: Cambridge University Press.
- Schudson, Michael (1996/1995) The power of news. Second printing. Cambridge etc.: Cambridge University Press.
- Schudson, Michael (2003) The sociology of news. New York & London: W. W. Norton & Company.
- Sclove, Stanely L. (1987) Application of model-selection criteria to some problems in multivariate analysis. *Psychometrika* 52(1987):3.
- Short, Michael (1988) Speech presentation, the novel and the press. Teoksessa Van Peer, William (toim.) The taming of the text. Explorations in language, literature and culture. London & New York: Routledge.
- Sintonen, Matti (1987/1986) Positivismi. Teoksessa Niiniluoto, Ilkka & Saarinen, Esa (toim.) Vuosisatamme filosofia. Toinen painos. Porvoo, Helsinki & Juva: WSOY.
- Somers, Margaret R. (1995a) What's political or cultural about political culture and the public sphere? Toward an historical sociology of concept formation. *Sociological Theory* 13:2, 113-144.
- Somers, Margaret R. (1995b) Narrating and naturalizing civil society and citizenship theory: the place of political culture and the public sphere. *Sociological Theory* 13:3, 229-274.
- Spiro, Shimon E. (toim.) (1983) Evaluating the welfare state. Social and political perspectives. New York etc.: Academic Press.
- Suhonen, Pertti (1994) Mediat, me ja ympäristö. Helsinki: Hanki ja jää.
- Suhonen, Pertti (1998) Kommentteja yleisen ja julkisen mielipiteen käsitteistä. *Tiedotustutkimus* 21:3, 97-98.
- Suhonen, Pertti (1999) Yleinen mielipide yhteiskuntatieteellisenä käsitteenä. *Politiikka* 41:1, 4-16.
- Summa, Hilikka (1989) Hyvinvointipolitiikka ja suunnitteluretoriikka: tapaus asuntopolitiikka. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja, sarja A 17. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.
- Suomen perustuslaki (2000).
- Suomen tilastollinen vuosikirja (2000) 95. vuosikerta. Helsinki: Tilastokeskus.
- Stouffer, Samuel A. & al. (toim.) (1950) Measurement and prediction. Princeton & New Jersey: Princeton University Press.
- Svensson, Göran (1999) Journalistikkritikens omöjliga vändning? Från journalistikens problem till journalistikens möjligheter. Julkaisematon esitelmä Pohjoismaisessa tiedotustutkimuksen konferenssissa Kungälvissä 14.-17. elokuuta 1999.
- Tainio, Liisa (toim.) (1997) Keskustelunanalyysin perusteet. Tampere: Vastapaino.

- Tammi, Pekka (1983) Kertoja tekstin hierarkkisessa rakenteessa. Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirja 35, 37-53.
- Tammi, Pekka (1986) Kertojan ja henkilön diskurssista. Esimerkkinä Marja-Liisa Vartion proosa. Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirja 40, 25-61.
- Tammi, Pekka (1992) Kertova teksti. Esseitä narratologiasta. Helsinki: Gaudeamus.
- Tavast, Marketta (1995) Tietojen julkisuus finanssihallinnossa – erityisesti budjettivalmistelu. Julkaisematon julkisoikeuden pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Tiihonen, Paula (1989) Budjettivalta. Budjettisäännökset ja suunnittelukäytäntö. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Tiihonen, Paula (1992a) 10 budjettivirkamiestä valtio- eli kansanvallan haltijoina. Esitelmä Radio 1:n tiedeohjelmassa 8. ja 9. 9. 1990. Julkaistu teoksessa Tiihonen, Paula. Hallintovallan pikkupilarit. Hallintoa koskevasta ajattelusta, opetuksesta, tutkimuksesta. Kustantajaa ei ole mainittu.
- Tiihonen, Paula (1992b) Hallintovallan pikkupilarit. Hallintoa koskevasta ajattelusta, opetuksesta, tutkimuksesta. Kustantajaa ei ole mainittu.
- Tiihonen, Seppo (1990) Talouden ylivalta. Hallintohistoriallisia tutkimuksia no 2. Helsinki: Valtion painatuskeskus, hallintohistoriakomitea.
- Tuchman, Gaye (1978) Making news. A study in the construction of reality. New York: Macmillan Publishing Company.
- Tuori, Kaarlo (1985) Budjetti, laki ja suunnitelma. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Uspenski, Boris (1991/1970) Komposition poetiikka. Taideteoksen sommittelun periaatteet. Alkuteos Poetika Kompozitsii. Suomennos Marja-Leena Vainionpää-Palmgren. Orient Express.
- Utriainen, Maritta (2002) Keskusteluareena ja puhujapöytä. Sanomalehti Karjalaisen ja Iltalehden rasismikirjoittelu julkisena keskusteluna. Tiedotusopin julkaisematon pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Valaskivi, Katja (1999) Relations of television. Genre and gender in the production, reception and text of a japanese family drama. Acta Universitatis Tamperensis 698. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Van Peer, William (toim.) (1988) The taming of the text. Explorations in language, literature and culture. London & New York: Routledge.
- Virén, Matti (1994) Kannattaako työnteko? Laskelmia sosiaaliturvan ja verotuksen vaikutuksesta kotitalouksien käytettävissä oleviin tuloihin, Kansantaloudellinen aikauskirja 90:4, 440-449. (Ref. Hellsten 1996.)
- Vlastos, Gregory (1992) Socrates. Ironist and moral philosopher. Cambridge etc.: Cambridge University Press.
- Voloshinov, Valentin (1990/1929) Kielen dialogisuus. Marxismi ja kielifilosofia. Alkuteos Marksizm i filosofija jazyka. Suomennos Tapani Laine. Tampere: Vastapaino.

- Vygotski, Lev Semjonovitsh (1982/1931) Ajattelu ja kieli. Alkuteos Myslenie i rec. Suomennos Klaus Helkama ja Anja Koski-Jännes. Espoo: Weilin+Göös.
- Väliverronen, Esa (1996) Ympäristöuhkan anatomia. Tiede, mediat ja metsän sairaskertomus. Jyväskylä: Gummeruksen kirjapaino, Vastapaino.
- Weibull, Lennart (1999) Dagspress. Teoksessa Carlsson, Ulla, Bucht, Catharina & Facht, Ulrika (toim.) *MedieSverige 1999/2000. Statistik och analys*. Göteborg: Nordicom-Sverige.
- Wildavsky, Aaron (1988) *The new politics of the budgetary process*. U.S.A.: Harper Collins Publishers.
- Ziff, Howard M. (1986) *Practicing responsible journalism: cosmopolitan versus provincial models*. Teoksessa. Elliot, D. (toim.): *Responsible journalism*. Beverly Hills, Ca: Sage, 151-166. (Ref. Glasser 1992.)

Tiivistelmä

Tutkimuksessa tarkastellaan valtion talousarviota koskevaa kirjoittelua Helsingin Sanomissa, Iltalehdessä, Dagens Nyheterissä ja Aftonbladetissa julkisen keskustelun näkökulmasta. Tutkimusaineisto koostuu 811 jutusta syksyltä 1996.

Tutkimuksen teoreettinen ja normatiivinen viitekehys tukeutuu lähinnä Jürgen Habermasin julkisuusteoriaan ja kommunikatiivisen toiminnan teoriaan. Julkisen keskustelun tehtäväksi asetetaan elämismaailman ongelmien ja tarpeiden tematisointi poliittisen järjestelmän käsiteltäväksi. Journalismin tehtäväksi asetetaan julkisen keskustelun järjestäminen siten, että erilaiset katsantokannat pääsevät esiin ja tulevat mahdollisimman reilusti kohdelluiksi. Julkisen keskustelun tulisi täsmentää osapuolten erimielisyyden rajaa ja tuoda olennaiset näkökulmat esiin. Keskustelun osapuolten olisi yritettävä ymmärtää toistensa näkökantoja.

Sanomalehdissä käytävää julkista keskustelua tarkastellaan ensisijaisesti sen keskustelullisten piirteiden kannalta. Tutkimuksessa siis selvitetään, miten keskustelupuheenvuorot reagoivat toisiinsa, miten keskustelu näin kehkeytyy ja millaisia vuorovaikutteisia elementtejä keskusteluun sisältyy. Erityisesti kiinnitetään huomiota lehtien toimintaan keskustelun järjestäjänä.

Sanomalehtikeskustelun erittelyyn kehitetään muun muassa seuraavat määrälliseen koodaukseen perustuvat analyysimenetelmät, joita myös sovelletaan tutkittaviin teksteihin: 1) Toimijoiden kerronnallisen aseman kuvaaminen yhdentoista esitystekniikan avulla. 2) Tekstien dialogisuustyypien määrittely juttujen yksi- tai moniäänisyyden sekä uskomis- ja epäilytelien nojalla. 3) Tekstien kertomuksellisten ominaisuuksien määrittely kertomuksen sävyn (esim. optimismisuus, pessimistisyys) ja ironian perusteella, mikä tuo esiin poliittisen kulttuuriin neljä "perusasennetta": katkeruuden, kynnisyyden, kepeyden ja luottavaisuuden.

Analyysien tulokset tiivistetään tilastollista Latent Class Analysis -menetelmää käyttäen toimijakohtaisiksi profiileiksi, joiden avulla luonnehditaan tutkittavia lehtiä ja niissä esiintyvien toimijoiden taustaryhmiä. Määrällisten analyysien lisäksi budjettikeskustelua eritellään laadullisesti ns. aihe- ja tilaruutu-analyysissä, joissa kuvataan keskustelua diakronisesti ja arvioidaan sen dialogisuutta.

Tutkimuksessa esitetään elvyttävyyden ja säästäväisyyden sekä budjetin kasvattamisen ja supistamisen välisistä ulottuvuuksista muodostuva budjettipolitiikan nelikenttä, jonka avulla analysoidaan budjettijutuissa esitettyjä kantoja. Suomalaisessa keskustelussa kannat myötäilivät hallituksen omaksumaa supistavaa talouspoliittista linjaa. Keskustelua käytiin siitä, pitäisikö veroja alentaa enemmän kuin mitä hallitus jo suunnitteli. Ruotsissa hallituksen säästäväälle linjalle esitettiin selkeämpi, elvyttävä ja budjettia kasvattava vaihtoehto. Sosiaaliturvan määrärahat, erityisesti eläkkeet ja terveydenhuolto herättivät Ruotsissa enemmän keskustelua kuin Suomessa.

Päivälehdet ja iltapäivälehdet erosivat siten, että päivälehdissä keskustelu oli neutraalimpaa eikä ironiaa tai vihjeitä toimijoiden strategisuudesta (väärät tiedot, epärehellisyys, epäoikeudenmukaisuus) ollut niin usein kuin iltapäivälehdissä. Ruotsalaislehdissä suosittiin suomalaislehtiä enemmän yksiaänistä ja skandaalinomaista esitystapaa. Suomalaisissa lehdissä moniääninen ja ironinen esitystapa oli tyypillisempi. Suomalaisissa lehdissä annettiin myös paljon tilaa poliitikkojen keskinäiselle, usein kärkeväälle ja ironiselle sananvaihdolle. Ruotsalaislehdissä poliitikkojen keskinäinen sanailu oli huomattavasti vähäisempää. Ruotsissa hallituksen linjaa eivät kritisoineet niinkään oppositiopuolueiden edustajat kuin puolueisiin sitoutumattomat tahot ja sosiaalidemokraattien sisäinen oppositio. Oppositiopuolueiden politikointi oli suorastaan hämmästyttävän vähäistä, ja keskeiset vastakkainasettelut olivat pikemminkin sosiaalidemokraattisen puolueen sisäisiä kuin puolueiden välisiä.

Siinä missä päivä- ja iltapäivälehdissä havaitut erot tuntuivat liittyvään lehtityyppien tunnettuihin geneerisiin piirteisiin, siinä suomalais- ja ruotsalaislehtien välisiä eroja on vaikeampi selittää. Yksi ilmeinen syy oli kuitenkin Ruotsin yksipuoluehallitus. Erot johtuivat osaltaan myös siitä, että tutkimusjaksolle osuneet budjettitapahtumat olivat maiden kesken erilaisia.

Yksiaänisemmän ja suoremmin kantaa ottavan esitystavan painottumiseen ruotsalaislehdissä vaikutti se, että Ruotsissa keskusteltiin "skandaalinomaisemmista" aiheista. Näitä olivat esimerkiksi sotilastukikohtien lakkautukset ja lapseneläkkeiden leikkaukset. On myös mahdollista, että ruotsalainen journalismi ja keskustelukulttuuri ovat yleisemminkin taipuvaisia käsittelytapaan, jossa ollaan vakavasti ja yksiaänisesti oikean puolesta väärää vastaan, kun Suomessa herkemmin kyseenalaistettaisiin toimijoiden vaikuttimia ironisen moniäänisyyden avulla. Hypoteesin vahvistaminen edellyttäisi kuitenkin laajemman ajanjakson kattavan aineiston analysointia.

Julkisen keskustelun pahimmat puutteet näyttäisivät kaikissa tutkituissa lehdissä liittyvän erilaisten kantojen ja näkökulmien rinnastamiseen. Lehdissä esitetään paljonkin kritiikkejä, perusteluja ja ehdotuksia, mutta asioista päättävät tahot reagoivat niihin vain harvoin ja silloinkin ylimalkaisesti. Julkisen keskustelun kannalta olisi eduksi, jos lehdet nykyistä pontevammin vaatisivat päättäjiä vastamaan julkisuudessa esitettyihin näkemyksiin.

Avainsanat: journalismi, julkinen keskustelu, tekstianalyysi, kerronta, vuorovaikutus, sanomalehdet, budjettipolitiikka.

English Summary

Esa Reunanen:

Budget journalism as public discussion. Text analytical viewpoints to the coverage of National Budgets in Finnish and Swedish newspapers.

Doctoral thesis, S.sc.

University of Tampere, Department of Journalism and Mass Communication
2003

This study explores the coverage of the National Budget of Finland in the newspapers Helsingin Sanomat and Iltalehti and the National Budget of Sweden in the newspapers Dagens Nyheter and Aftonbladet in autumn 1996 from the point of view of public discussion.

The theoretical and normative framework of the study rests mainly on Jürgen Habermas' theories of public sphere and communicative action. It is stated in the study that public discussion should thematize problems and needs experienced in the life world to be processed in the political system. Journalism should give access to all relevant points of view, give them fair treatment and make the real disagreements explicit.

Public discussion in newspapers is analyzed primarily from the point of view of its conversational characters. In other words, the study explores how the utterances in discussion react to each other, how the discussion so evolves and what interactive elements it contains. The study focuses especially on the role of the newspapers in organizing discussion.

For example, the followed quantitative methods are developed and used: 1) Eleven techniques of representation are presented that characterize narrative positions of actors in the texts. 2) Dialogical types of texts are defined by assessing the mono- or polyvocality of the texts and the actors' belief or doubt regarding each others' actions. 3) Narrative properties of texts are defined on the basis of the tone of the text (optimistic, pessimistic etc.) and irony. These narrative properties are connected to four "basic attitudes" of political culture: bitterness, cynicism, lightness and trustfulness.

The results of the analyses are condensed with the statistical Latent Class Analysis method (LCA). The newspapers studied and the actor groups in the texts are compared with the profiles produced with LCA.

In addition to quantitative analyses, public discussion is also explored qualitatively. In so-called topic chain analyses public discussion is explored diachronically and its dialogicality is evaluated.

Opinions on budget policy are analyzed with a four-field table composed of two dimensions: stimulating vs. saving and expanding vs. downsizing. In Finnish newspapers opinions followed the downsizing economic policy adopted by the

Finnish Government. The discussion was mainly about whether taxes should be cut even more than the Government had already planned. In the Swedish newspapers there were more clearly also opinions challenging the policy of economic saving adopted by the Swedish Government. The allocations for social security, especially pensions and health care, generated more discussion in Sweden than in Finland.

The tabloids (Iltalehti, Aftonbladet) differed from other papers (Helsingin Sanomat, Dagens Nyheter) in that their narrative voice was more noticeable even in the news stories. The tabloids also contained more hints of irony and suspicion of actors' strategicity (incorrect facts, dishonesty, injustice). The Swedish papers favored a monovocal and scandalous manner of representation, whereas in the Finnish papers polyvocal and ironic manner of representation was more typical.

The Finnish papers gave ample space for politicians' often ironic and biting argument. In the Swedish papers this was much less frequent. In Sweden the Government was criticized not so much by the opposition parties but by the intrinsic Social Democratic opposition and actors with no party affiliation. The Swedish opposition parties acted even surprisingly little. The main polarities existed more within the Social Democratic party than within different parties.

The special characteristics of tabloids observed seem to be explained by the conventional generic traditions of this newspaper type, but the differences between Finnish and Swedish papers are more difficult to explain. One obvious cause was, however, the one party Government in Sweden. Another cause may comprise differences in budget related events in each country during the sample period.

The more straight and monovocal manner of presentation in the Swedish papers may be due to the more "scandalous" topic chains in Sweden, for example the closing down of military bases and cuttings of pensions for orphan children. However, Swedish journalism and conversation culture may also be more generally inclined to scandalous manner of representation, i.e. to a serious and monovocal attitude for the "right" against the "wrong". Correspondingly, Finnish journalism may be inclined to question the motives of the actors with ironic multivocality. On the basis of this study, however, this conclusion can only be a hypothesis to be tested with more extensive data.

The most serious deficiencies of public discussion seem to be in comparing different viewpoints. This is true for all the newspapers studied. There are criticisms, arguments and suggestions in the newspapers, but the decision-makers only seldom react to them. Even when they do, the reactions are often superficial. It would be beneficial for the quality of public discussion, if the newspapers required the leaders more forcibly to answer the points of view presented in public.

Keywords: journalism, public discussion, textual analysis, narration, interaction, newspapers, budget policy.

LUOKITUSRUNKO JA LUOKITUSOHJEET

1. Havaintoyksikön määrittely

1. 1. Juttukohtaiset muuttujat

Juttukohtaisissa muuttujissa havaintoyksikkönä on kokonainen juttu. Kaikille saman jutun toimijoille merkitään juttukohtaisista muuttujista samat arvot. Juttu tarkoittaa teksti-kokonaisuutta, jolla on oma otsikko. Kuitenkin etusivun vinkki ja sen osoittama sisäsivun juttu katsotaan samaksi jutuksi. Mikäli vinkki viittaa usean jutun kokonaisuuteen, vinkki ja kokonaisuuden pääjuttu katsotaan yhdeksi jutuksi ja kokonaisuuden muut jutut eri jutuiksi. Otsikollisten juttujen lisäksi jutuiksi on luettu myös pilapiirroksset.

1. 2. Toimijakohtaiset muuttujat

Toimijakohtaisissa muuttujissa havaintoyksikkönä on toimija. Kukin budjettiprosessiin osallistuva taho merkitään toimijaksi yhden kerran kustakin jutusta, jossa se esiintyy. Lisäksi jokaisessa jutussa myös kertoja muodostaa yhden havaintoyksikön. Muuttujien koodauksessa käytetään eri muuttujien kohdalla hieman erilaista harkintaa. Esimerkiksi *dialogisuusmuuttujiin* määritellään ne kontekstit (toteava, näkökulmia rinnastava...), joissa toimija esiintyy. Sikäli kuin toimija esiintyy eri dialogisuus konteksteissa, nämä kaikki kontekstit koodataan kyseiselle toimijalle. Samalla tavoin koodataan myös *sävy muuttujat*: kyse ei ole varsinaisesti toimijan ominaisuudesta, vaan kertomuksellisesta kontekstista, jossa toimija esitetään. Myös *esitystekniikka-muuttujat* ovat tällä tavoin kontekstuaalisia. Niissä kontekstina on virke tai kappale. Kukin muuttuja merkitään kullekin toimijalle vain kerran juttua kohti. Kyseessä on siis ns. esiintyminen-poissaolo -luokitus (Pietilä 1973, 113).

Toimijaksi koodaamiselle on seuraavat kriteerit:

1. Ainoastaan ne toimijat koodataan, jotka tavalla tai toisella osallistuvat budjettikeskusteluun. Keskusteluun osallistumiseksi katsotaan myös *budjettiin liittyvä toiminta*, esimerkiksi päätösten tekeminen ja niiden valmistelu. Kyse voi myös olla jostain jo tapahduneesta toiminnasta, johon toinen toimija viittaa. Samoin osallistujaksi katsotaan taho, jota *toinen toimija kutsuu mukaan budjettikeskusteluun* esimerkiksi vaatimalla tai kysymällä joltain. Sen sijaan osallistujaksi ei katsota tahoja, joka mainitaan, mutta joka ei itse osallistu, ole osallistunut tai jota ei kutsuta osallistumaan budjettikeskusteluun. Näin tehdään siksi, että teksteissä viitataan enemmän tai vähemmän epämääräisesti lukuisaan joukkoon tahoja, joiden kaikkien koodaaminen olisi epätarkoituksenmukaista. Tarkoitus on muotoilla säännöt niin, että vain ne toimijat koodataan, joilla on olennainen rooli budjettikeskustelussa.

Niinistö pitää valtioneulouden liikkumatilaa edelleen erittäin tiukkana, eikä hän lämpene uusille veronalennuksille. Myös ministeri Arja Alho (sd) katsoi, että hallituksen tulee noudattaa tiukkaa linjaa, jotta tulevina vuosina syntyisi veronalennusvaraa. (HS 18.7.)

Tässä siis toimijoiksi koodataan tietysti Niinistö ja Alho, mutta myös hallitus, koska Alho "kutsuu" hallitusta mukaan keskusteluun antamalla tälle budjettiin liittyviä toimintaohjeita.

Seuraavasta katkelmasta koodataan toimijoita, jotka ovat esillä melko epäsuorasti, mutta jotka kuitenkin selvästi osallistuvat keskusteluun:

Presidentti Martti Ahtisaari kannattaa kotiapulaisten palkkaamisen tukemista. Hän tyrmäsi torstaina Ahvenanmaan-vierailullaan käsityksen, että ns. piikatyöryhmän esitykset tekisivät Suomesta piikayhteiskunnan. (HS 9.8.)

Tässä keskusteluun osallistuvat presidentti, piikayhteiskunta-käsityksen esittäjät sekä piikatyöryhmä. Nämä kaikki koodataan toimijoiksi. Seuraava katkelma on samasta jutusta:

Presidentti uskoo, että kotiapulaisten palkkaaminen helpottaisi naisten kotityötaakkaa ja voisi jopa kaunistaa avioerotilastoja. (HS 9.8.)

Presidentin osalta kyse on samasta havaintoyksiköstä kuin edellisessä katkelmassakin. Lisäksi mainitaan kotiapulaisten palkkaajat, kotiapulaiset ja naiset, mutta niitä ei koodata toimijoiksi, koska ne eivät osallistu keskusteluun.

Hyvin epämääräisiä, lähinnä toimijan omia ajatuksia edustavia "tahoja" ei koodata erillisiksi toimijoiksi:

- Men vi kan inte använda det här läget för att allmänt stimulera efterfrågan, det går inte, slog Persson fast. (DN 15.8.)

Persson käyttää vi-pronominia täsmentämättä keihin se viittaa: hallitukseen, sosiaalidemokraatteihin, ruotsalaisiin, talouspolitiikan asiantuntijoihin vai kehen. Kyse on pikemminkin Perssonin omista ajatuksista, kuin mistään varsinaisesta toimijatahosta. Siksi tätä vi-tahoa ei merkitä toimijaksi. Myös seuraavassa esimerkissä on toimijoita, joita ei koodata:

Hallitus ilmoitti kesäkuussa, että helmikuussa sovitusta ensi vuoden menokehyksestä pidetään edelleen kiinni. Menot on tarkoitus puristaa 196,5 miljardiin markkaan. Tulojen odotetaan jäävän vielä ensi vuonna noin 30 miljardia markkaa menoja vähäisemmäksi eli valtio velkaantuu edelleen. (HS 17.7.)

Hallitus osallistuu katkelmassa selvästi budjettikeskusteluun. Tämän lisäksi katkelmassa esiintyy taho, joka aikoo puristaa menoja ja joka odottaa tuloja sekä valtio. Valtio ei osallistu keskusteluun, mutta menojen puristaja ja tulojen odottaja osallistuu budjettiprosessiin "toiminnallaan". Tässä on kuitenkin ilmeistä, että sekä puristaja että odottaja on hallitus, ja näin ollen katkelmasta koodataan toimijaksi ainoastaan hallitus.

2. Toimijasta käytettyjä eri nimityksiä ei koodata erikseen. Niinistö on sama Niinistö, viitattiinpa häneen nimityksillä 'Sauli Niinistö', 'Niinistö', 'valtiovarainministeri' jne. Jos aiheeseen liittyen käsitellään vaikkapa Erkki Virtasta, Sauli Niinistöä ja 'valtiovarainministeriötä', nämä kaikki kolme toimijaa koodataan erikseen, ellei 'valtiovarainministeriöllä' nimenomaan viitata Virtaseen ja Niinistöön yhdessä. Tällaisessa tapauksessa koodataan **joko** vain 'valtioministeriö', mutta ei Niinistöä ja Virtasta **tai** Niinistö ja Virtanen, mutta ei valtiovarainministeriötä. Valinta riippuu siitä, kuinka itsenäinen rooli yksittäisillä toimijoilla on jutussa. Jos esimerkiksi yhden teon tekijöiksi luetellaan pitkä luettelo henkilöitä, nämä koodataan yleensä yhdeksi toimijaksi.

3. Jos keskusteluun osallistuva taho on hävytetty passivoimalla tai nominalisoimalla, toimija mahdollisuuksien mukaan määritellään jutun antamien vihjeiden tai yleistiedon perusteella. Esimerkiksi ingressissä saattaa olla passivoituna taho, joka nimetään myöhemmin jutussa. Jos jutussa ei ole vihjeitä toimijasta eikä toimija ole yleistiedon perusteellakaan ilmeinen, toimija nimetään samaan tapaan kuin jutussa, ja toimijaryhmäksi koodataan "epämääräinen".

4. Jokaisesta jutusta koodataan yksi havaintoyksikkö kertojalle. Kertojan tiliin luetaan kaikki ne teot, joita ei ole pantu minkään muun tahon tiliin. Yleisönosastojutuista ja ulko-

puolisten artikkeleista merkitään havaintoyksiköt kertojalle, jutun kirjoittajalle sekä kirjoittajan mainitsemissa budjettikeskustelun osanottajille. Jutun kirjoittaja katsotaan toimijaksi, ei kertojaksi, ja sen esitystekniikaksi merkitään "toimija on jutun kirjoittaja". Jutussa esiintyvät muut toimijat puolestaan ovat "toimijan kohteena". Lehden omien toimittajien kolumneissa kertojaäänänen katsotaan kuuluvan lehdelle, eikä kolumnin kirjoittajaa koodata toimijaksi lainkaan. Toimittajien kolumnit rinnastetaan tässä siis uutisiin ja pääkirjoituksiin, ei yleisönosastojuttuihin tai ulkopuolisten artikkeleihin.

2. Koodauksen vaiheet

1. Koodataan *juttukohtaiset muuttujat*.

2. Määritellään toimijat koodaamalla toimijan *identifiointimuuttujat*.

3. Koodataan *budjettiaihelma- ja aiheumuuttujat*

- Kertojalle merkitään kaikki budjettiaihelmat ja -aiheet, jotka jutussa esiintyvät. Budjettiaihheet merkitään kertojalle siten, kuin kertoja itse niihin puuttuu eli tyypillisimmin koodilla 5: ei selkeää kantaa tai panee puuttumisen toisen tiliin.

4. Koodataan *esitystekniikkamuuttujat*.

- Kertojalle merkitään kaikki jutussa esiintyvät esitystekniikat.

5. Koodataan *dialogisuusmuuttujat* ja *kertomuksellista sävyä koskevat muuttujat*.

- Kertojalle merkitään kaikki jutussa esiintyvät dialogisuus- ja sävyumuuttujat.

6. Koodataan *strategisuusmuuttujat* ja *ironisuusmuuttujat*.

- Kertojalle merkitään vain kertojan omista nimissään esittämän ironian ja strategisuusvihjeiden kohteet

3. Juttukohtaiset muuttujat

1. Lehti

1. Helsingin Sanomat
2. Iltalehti
3. Dagens Nyheter
4. Aftonbladet

2. Jutun numero xxx

3. Jutun päivämäärä pp.kk.

4. Jutun otsikko xxx

5. Jutun leveys x palstaa

6. Etusivun vinkki x palstaa

7. Jutun kuvitus

0. Ei
1. Valokuva
2. Piirros
3. Taulukko
4. Graafi

Yhdistelmät koodataan esim. 12, 14, 234 jne.

8. Juttutyyppi

1. Kotimaanjuttu
2. Talousjuttu
3. Kulttuurisivun juttu
4. Pääkirjoitus
5. Lehden artikkeli
6. Ulkopuolisen artikkeli
7. Muut lehdet
8. Yleisönosastojuttu
9. Pilapiirros
10. Budjettisivun juttu
11. Kuluttajajuttu

99. Muu/epäselvä

9. Ensijainen aihe

Ruotsalaiset aiheet

1. Ekonomisk politik, arbetslöshet
2. Pigjobben och tjänstesektorn
3. Kommunekonomi
4. Tjänstebillskatt
5. Barnpensionen
6. S-C-LO -samarbete
7. Försvarspropositionen
8. Pensionärer
9. Forskningstifelser
10. Fastighetskatt
11. Alkoholskatten
12. Kulturpropositionen
99. Muu

Suomalaiset aiheet

1. Talouspolit., tuloloukut, työttöm.
2. Piikatyöryhmä ja palveluelink.
3. Kuntatalous
4. Autoilun verotus
5. Energia- ja ympäristöverot
6. Tuloverokevennykset
7. Lääni uudistus
8. Korkeakoulujen kehittämislaki
9. Alle 20-vuotiaiden opintotuki
10. Rautateiden ja maanteiden rahat
11. Alkoholiverotus

99. Muu

4. Toimijakohtaiset muuttajat

4.1. Toimijan identifiointi

1. Toimijan nimi xxx

Henkilön nimi kirjoitetaan muodossa Virtanen, Erkki. Toimijat pyritään kirjaamaan aina mahdollisimman samassa muodossa, ei välttämättä siinä muodossa, kuin se on lehdessä ollut.

2. Toimijaryhmä

0. Epämääräinen

1. Kertoja

100. Hallitus yleensä

101. Presidentti, presidentin kanslia, kuningas

102. Pääministeri, valtioneuvoston kanslia

103. Valtiovarainministeri/ö

104. Ulkoministeri/ö

105 Sisäministeri/ö/ö

106. Puolustusministeri/ö

107. Opetusministeri/ö

108. Maatalousministeri/ö

109. Liikenneministeri/ö

110. Kauppa- ja teollisuusministeri/ö

111. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeri/ö

112. Työministeri/ö

113. Ympäristöministeri/ö

120. Hallituksen asettama työryhmä

130. Suomen Pankki, Riksbank

199. Muu hallitustoimija

200. Poliittikka tai poliitikot yleensä, useita puolueita

210. Valtioapäivät, valtiopäivien valiokunta tai työryhmä

220. Poliittinen puolue, puolueen jäsenet

299. Muu valtiotason poliittinen toimija

300. Julkishallinto yleensä

310. Puolustusvoimat

320. Poliisi, oikeuslaitos

330. Sosiaalitoimi

340. Kulttuuritoimi

360. Tiede, tutkimus, korkeakoulut

370. Perus- ja ammatillinen koulutus

380. Ympäristöhallinto

390. Työvoimahallinto

399. Muu julkishallinnon toimija

400. Viestimet yleensä

410. Tiedotusväline

420. Toimittaja

499. Muu tiedotusvälinetoimija

500. Kansalaiset, kansalaissektori yleensä

510. Työttömät

Liite 1

- 520. Eläkeläiset
- 599. Muu kansalaissektorin toimija

- 600. Ammattiyhdistysliike yleensä
- 610. Ay-liikkeen tutkijat ja ekonomistit
- 699. Muu ammattiyhdistysliikkeen toimija

- 700. Elinkeinoelämä yleensä
- 710. Liikeryitys
- 720. Työnantajajärjestö
- 730. Markkinavoimat, pörssi
- 731. Pörssianalytikot, elinkeinoelämän ekonomistit
- 740. Maa- ja metsätalous yleensä
- 750. Maa- ja metsätilat
- 760. Maa- ja metsätalouden järjestö
- 799. Muu elinkeinoelämän toimija

- 800. Aluehallinto yleensä (ensisijaisesti sektorihallinto pääluokkaan 300)
- 810. Aluehallinnon etujärjestöt
- 820. Maakunta- ja lääninhallinto, kuntainliitot
- 830. Maakuntapoliitikat
- 840. Kunnallishallinto
- 850. Kunnallispolitiikat
- 899. Muu aluehallinnon toimija

- 900. Kansainvälinen toimija yleensä
- 910. Vieras valtio, valtiot yleensä
- 920. YK ja sen järjestöt
- 930. EU, sen järjestöt ja toimielimet
- 940. Kansainväliset taloudelliset järjestöt (OECD; IMF, WTO)
- 999. Muu ulkomainen tai kansainvälinen toimija

- 1000. Muu

Toimijaryhmät on jaettu yhdeksään pääluokkaan. Analyysivaiheessa jakaumat voidaan esittää pääluokittain tai muuttujia voidaan yhdistellä jollain muulla tavalla.

Luokitus perustuu ensinnäkin jaotteluun valtiolliseen (pääluokat 100, 200, 300, 800, 900), taloudelliseen (600, 700) ja kansalaissektoriin (400, 500). Toiseksi mukana on jaoteltu eri hallinnonalueisiin (pääluokkien 100 ja 300 alaluokat) ja kolmanneksi toimintapiirin laajuuteen (pääluokka 800 edustaa alueellisia toimijoita, 900 kansainvälisiä toimijoita ja muut valtakunnallisia toimijoita).

Koska yksittäinen toimija voi sijoittua vaihtelevasti eri jaottelujen suhteen, ei koodaus ole aina yksiselitteistä. Esimerkiksi asiakkaat, veronmaksajat ym. koodataan pääsääntöisesti kansalaissektorin pääluokkaan (500). Kuitenkin tapauksissa, joissa asiakkaan rooli lähenee toiminnasta vastaavien roolia tai määrittää suuresti asiakkaan identiteettiä, hänet koodataan hallinnon pääluokkaan. Jos esimerkiksi varusmies kommentoi varuskunnan oloja, hänet koodataan puolustusvoimien edustajaksi, mutta jos hän kommentoi autoverotusta, hänet koodataan kansalaiseksi. Opiskelija taas koodataan tutkimuksen edustajaksi, kun hän kommentoi opintotukea tai opetussuunnitelmia, mutta kansalaiseksi, kun puhe on kehitysyhteistyöstä tai ympäristöveroista. Vastaavasti työntekijä tai työtön koodataan ay-liikkeen edustajaksi silloin, kun hän puutuu asioihin ikään kuin ay-liikkeen rivijäsenenä (olipa jäsen tai ei), mutta kansalaiseksi kun hän ottaa kantaa pikemminkin äänestäjänä tai kuluttajana.

Kunkin luokan toimijoita voidaan erotella tarkemmin toimijatyyppi-muuttujan avulla. Esimerkiksi opiskelija, varusmies ja työtön koodataan siinä "yksityishenkilöksi tai rivijäseneksi", kun taas upseeri ja professori koodataan "johtajaksi tai toimihenkilöksi". Kansalaissektorista on erotettu vain kaksi alaluokkaa: työttömät ja eläkeläiset. Kumpikin koo-

dataan vain siinä tapauksessa, että puhe on työttömyyteen tai eläkeläiskysymyksiin liittyvistä asioista. Muussa tapauksessa toimijat koodataan luokkaan 500, kansalaissektori yleensä. Ay-liikkeen edustajiksi (600) koodataan ammattijärjestöt ja niiden edustajat. Jos kuitenkin toimija puolustaa pikemminkin oman hallinnonalansa määrärahoja kuin työntekijäetujaan, toimija koodataan kyseisen hallinnonalan edustajaksi. Näin esimerkiksi upseeriliiton edustaja koodataan puolustusvoimien edustajaksi, kun hän puolustaa puolustusmäärärahoja. Jos kyse olisi työsuhdekysymyksistä, hänet koodataan ay-liikkeen edustajaksi.

Toinen pulma liittyy toimintapiiriä koskevaa ulottuvuuteen. Eri hallinnonalojen toimijoita on niin paikallisella, valtakunnallisella kuin kansainväliselläkin tasollakin. Perussääntö on, että erityissektoreiden toimijat koodataan pääluokkaan 300, olivatpa ne millä alueellisellä tasolla tahansa. Aluetason pääluokka (800) on varattu toimijoille, jotka hallinnoivat aluettaan kokonaisuutena. Yleensä puheena on silloin kuntien ja valtion välinen rahanjako, läänituudistus tai jokin muu selvästi alueellista intressiä koskeva kysymys. Myös kuntien etujärjestöt koodataan aluetason pääluokkaan, vaikka ne tavallaan ovatkin valtakunnallisia toimijoita. Kansainväliset toimijat on varattu valtiollisille toimijoille ja järjestöille. Kansalaisjärjestöt koodataan pääluokkaan 500 ja yritykset ja markkinat pääluokkaan 700, vaikka ne olisivat kansainvälisiäkin. Maa kokonaisuudessaan (Suomi, Ruotsi) on koodattu joko luokkaan 100 (hallitus yleensä) tai 500 (kansalaiset yleensä) riippuen siitä, viitataan ensisijaisesti valtiolliseen toimijaan (100) vai väestöön (500).

Jos siis esimerkiksi jutussa esiintyy Vantaan valtuuston puheenjohtaja, Vantaan johtava terveyskeskuslääkäri, sekä sairaanhoitaja ja potilas samasta terveyskeskuksesta, koodataan valtuuston puheenjohtaja luokkaan 850, lääkäri ja sairaanhoitaja luokkaan 330 ja potilas luokkaan 500. Toimijatyyppiluokituksessa puheenjohtaja, lääkäri ja sairaanhoitaja koodataan luokkaan 4 (toimihenkilö) ja potilas luokkaan 6 (yksityishenkilö).

3. Toimijatyyppi

0. Epämääräinen
1. Kertoja
2. Organisaatio
3. Useita organisaatioita
4. Organisaation yksittäinen johtaja tai toimihenkilö (poliitikko, tutkija, ministeri)
5. Useita organisaation johtajia tai toimihenkilöitä
6. Yksityishenkilö tai rivijäsen (asiakas, kansalainen, äänestäjä, työtön, puoluekokouksen osanottaja)
7. Useita yksityishenkilöitä tai rivijäseniä (eläkeläiset, äänestäjät)
99. Muu

Organisaatioksi merkitään ilmaukset kuten "sosiaalidemokraatit", "hallitus" "riksskatteverket" "LO". Katson siis ilmaisun "sosiaalidemokraatit" tarkoittavan puoluetta instituutiona, en joukkona yksittäisiä rivijäseniä. Jos taas puhe on nimenomaan esimerkiksi joukosta puoluekokoukseen tulleita rivijäseniä, toimijatyyppiksi merkitään "useita yksityishenkilöitä tai rivijäseniä".

Jos luetellaan useita organisaatioita tai käytetään koko toimialaa kuvaavaa nimitystä, toimijatyyppiksi koodataan "useita organisaatioita". Näin esimerkiksi ilmaisut "porvarillinen oppositio" "markkinat", "autoliitto ja veronmaksajain keskusliitto" koodataan luokkaan 3. Epämääräiseksi koodataan tahot, joiden toimijatyyppiä ei ole täsmennetty. Tällaisia ovat usein toimijat, joiden toimijaryhmäkin on epämääräinen. Esimerkiksi "monet", "kriitikot" "kesän keskustelijat" jne.

4. Puoluekanta xxx

Puoluekanta kirjataan käyttäen kirjainlyhenteitä kok, kesk, sdp, vihr... Jos puoluekanta ei ole mainittu tai se ei ole ilmeinen, muuttujaa ei koodata.

5. Toimijan sukupuoli

0. Ei määriteltävissä
1. Mies
2. Nainen

Sukupuoli koodataan vain yksittäisistä henkilöistä, ei ryhmistä eikä instansseista. Vaikka kaikki ryhmän jäsenet olisivat samaa sukupuolta, muuttujaa ei koodata.

6. Taustaryhmä

0. Epämääräinen
1. Hallitus
2. Poliittikka
3. Hallinto
4. Viestimet
5. Kansalaiset
6. Ay-liike
7. Elinkeinoelämä
8. Kertoja

Taustaryhmä-muuttujaa ei ole koodattu aineistosta suoraan, vaan se on rakennettu lähinnä toimijaryhmä-muuttujan luokkia yhdistämällä. Lisäksi siinä on käytetty hyväksi myös toimijatyypin- ja puoluekanta-muuttujia. Luokkien rakentamisessa on suomalaisten ja ruotsalaisten lehtien välillä pieniä eroja.

Taustaryhmä-muuttujan tarkoitus on vähentää toimijaryhmä-muuttujan luokkien määrää niin paljon, että siitä saadaan havainnollinen taustamuuttuja ristiintaulukointeihin. Esitän seuraavassa taustaryhmä-muuttujan kunkin luokan muodostamisperusteet.

0. Epämääräinen

Epämääräinen-luokka koostuu toimijaryhmä-muuttujan luokasta 0 (epämääräinen) ja 1000 (muu)

1. Hallitus

Hallitus-luokka koostuu toimijaryhmä-muuttujan pääluokasta 100 (muuttujat 100-199). Tämän lisäksi ruotsalaisista lehdistä siihen on luettu ne toimijat, joissa puoluekanta on "sosiaalidemokraatti" ja toimijatyypin on "organisaatio". Näin siis Ruotsin sosiaalidemokraateista kokonaisuena puolueena puhuttaessa taustaryhmäksi koodataan "hallitus". Olen päättänyt tähän ratkaisuun siksi, että ruotsalaisessa budjettikeskustelussa nimitykset "hallitus" ja "sosiaalidemokraatti" ovat usein vaihtoehtoisia. Sosiaalidemokraatit olivat ainoa hallituspuolue, minkä vuoksi hallituksen politiikka oli sosiaalidemokraattien politiikkaa. Sen sijaan yksittäiset sosiaalidemokraatit, kuten kansanedustajat, eivät tällä tavoin edustaneet hallitusta, minkä vuoksi heidät on koodattu luokkaan 2 (politiikka). Yksittäiset ministerit ja ministeriöt on luonnollisesti liitetty luokkaan 1 (hallitus). Suomalaisista lehdistä luokkaan 1 (hallitus) on koottu ainoastaan toimijaryhmä-muuttujan pääluokkaan 100 (100-199) kuuluvat toimijat.

2. Poliittikka

Poliittikka-luokka koostuu toimijaryhmä-muuttujan pääluokasta 200 (200-299). Luokasta on kuitenkin jätetty pois ruotsalaiset hallitus-luokkaan siirretyt toimijat, joissa siis toimijaryhmä-muuttuja on 220 ja puoluekanta "sosiaalidemokraatti".

3. Hallinto

Hallinto-luokka koostuu toimijaryhmä-muuttujan pääluokista 300 (300-399), 800 (800-899) ja 900 (900-999). Mukana ovat siis valtiollisen sektorin eri hallinnonalat sekä aluesektorin ja kansainvälinen sektori.

4. Viestimet

Viestimet-luokka koostuu toimijaryhmä-muuttujan pääluokasta 400 (400-499). Mukana ovat lehdessä esiintyvät muut viestimet (esim. muut lehdet -palsta). Myös oma lehti kuuluu tähän siinä tapauksessa, että se mainitaan jutussa (esim. " ...kerto i Helsingin Sanomille, että...). Sen sijaan lehden omat toimittajat enempää kolumnisteina kuin uutisjuttujen kirjoittajinakaan eivät luokitu viestimet-luokkaan, vaan kertoja-luokkaan (8).

5. Kansalaiset

Kansalaiset-luokka koostuu toimijaryhmä-muuttujan pääluokasta 500 (500-599)

6. Ay-liike

Ay-liike-luokka koostuu toimijaryhmä-muuttujan pääluokasta 600 (600-699)

7. Elinkeinoelämä

Elinkeinoelämä-luokka koostuu toimijaryhmä-muuttujan pääluokasta 700 (700-799)

8. Kertoja

Kertoja-muuttuja on sama kuin toimijaryhmä-muuttujan luokka 1.

4.2. Aihelmat ja aiheet

Tarkoitan aihelmalla julkisuudessa muotoutuvaa, tietyn teeman toisiinsa liittämien juttuaiheiden ketjua. Aihelma-sana korostaa keskustelun prosessiluonnetta. Aihelma-analysissa keskustelua tarkastellaan puheenvuorojen ketjuna, ei toisiinsa liittymättöminä samaa teemaa koskevinä puheenvuoroina. Koodausvaiheessa tämä ketjumaisuus tosin ei vielä tule esiin, vaan kullekin toimijalle yksinkertaisesti merkitään kaikki aihelmat, joihin toimija tavalla tai toisella liittyy. Jokainen aihelma muodostaa oman binaarimuuttujansa.

Olen määritellyt aihelmat lehtiaineistoon tutustumalla ja tekemällä alustavia aiheluokitteluja. Varsinaiseen aihelmaluokitukseen olen ottanut mukaan budjettikirjoittelun näkyvimmat keskustelut. Suomessa ja Ruotsissa on tietysti eri aihelmat, mutta muutamia yhteisiä keskustelunaiheitaakin oli.

Ruotsalaiset aihelmat (0. Ei - 1. On)

1. Ekonomisk politik, arbetslöshet
2. Pijjobben och tjänstesektorn
3. Kommunekonomi
4. Tjänstebilsfatt
5. Barnpensionen
6. S-C-LO -samarbete
7. Försvarpropositionen
8. Pensionärer
9. Forskningsstiftelser
10. Fastighetsfatt
12. Alkoholskatten
12. Kulturpropositionen

99. Muu

Suomalaiset aihelmat (0. Ei - 1. On)

1. Talouspolitiikka, tuloloukut, työttöm.
2. Piikatyöryhmä ja palveluelinkeinot
3. Kuntatalous
4. Autoilun verotus
5. Energia- ja ympäristöverot
6. Tuloverokevennykset
7. Lääni uudistus
8. Korkeakoulujen kehittämislaki
9. Alle 20-vuotiaiden opintotuki
10. Rautateiden ja maanteiden määrärahat
11. Alkoholiverotus

99. Muu

Liite 1

Budjettiaiheet (0-5.....)

Budjettiaiheet jäsenyivät lähinnä budjetin tulo- ja menokohtien mukaan. Jokainen aihe muodostaa oman muuttujansa. Suomen ja Ruotsin aineistoon käytetään samoja muuttujia.

Verot

1. Tulovero
2. Arvonlisävero
3. Kotitalousyönantajien helpotukset
4. Yritysten verot ja maksut, pääomaverot
5. Kunnallisvero
6. Liikenneverot
7. Energia- ja ympäristöverot
8. Alkoholivero
9. Kiinteistövero
10. Muu verotus tai verot yleensä

Sosiaaliturva

11. Työttömyysturva
12. Lapsiperheiden tuet
13. Eläkkeet
14. Sotaveteraanit
15. Asumistuki
16. Opintotuki
17. Terveysturva, vanhuksien
18. Muu sosiaalitoimi

Muut määrärahat

19. Tutkimuksen ja koulutuksen määrärahat
20. Liikennemäärärahat
21. Kehitysyhteistyömäärärahat
22. Työllistämistoimet
23. Elinkeinotuet
24. Maa- ja metsätalouden tuet
25. Lehdistötuki
26. Lääniudistus
27. Poliisin ja vankihuollon määrärahat
28. Puolustusmäärärahat
29. Kuntien valtionosuudet yleisesti
30. Kulttuurimäärärahat
31. Asuntotuotantomäärärahat
32. Liikuntamäärärahat
33. Luonnonsuojelu
34. Muu määräraha

Muut budjettiaiheet

35. Valtion velka, budjettialijäämä, leikkaukset yleensä
36. Omaisuuden myyminen
37. Työttömyys

Muuttujissa ovat seuraavat luokat:

0. Ei aihetta
1. Kannattaa tai harkitsee valtion menojen lisäämistä tai tulojen vähentämistä
2. Vastustaa valtion menojen lisäämistä tai tulojen vähentämistä
3. Kannattaa tai harkitsee valtion menojen vähentämistä tai tulojen lisäämistä
4. Vastustaa valtion menojen vähentämistä tai tulojen lisäämistä
5. Puuttuu aiheeseen ilman selkeää kantaa, panee puuttumisen toisen tiliin tai on osoitteena ilman että oma kanta käy ilmi.

	Elvyttävä	Säästävä
Kannattaa	1. - Verokevennykset - Määrärahalisäykset	3. - Verokiristykset - Määrärahaliekkaukset
Vastustaa	2. - Vastustaa verokevennyksiä - Vastustaa määrärahalisäyksiä	4. - Vastustaa verokiristyksiä - Vastustaa määrärahaliekkauksia

Luokkiin 1-4 koodataan vain suhteellisen selvät kannanotot. Kaikki muut koodataan luokkaan 5. Jos toimija esimerkiksi myöntyy vastentahtoisesti tai suurin varauksin määrärahojen leikkauksiin, aiheumuuttujaan koodataan 5.

Aihemuuttajat koodataan kullekin toimijalle sen mukaan, miten toimija puuttuu aiheumuuttujan osoittamaan asiaan. Jos toimija vain mainitaan aiheen yhteydessä, mutta hän ei itse puutu aiheeseen eikä häneltä kysytä, ehdoteta tai vaadita mitään, muuttujaa ei koodata. Jos tällainen kysymys, vaatimus tai muu vastaava esitetään, toimijalle, koodataan luokka 5, ellei toimijan oma kanta ole ilmeinen.

Suhdetta määrärahoihin ja veroihin arvioidaan kontekstuaalisesti. Jos esimerkiksi on päätetty kiristää verotusta, ja kiista on kiristuksen suuruudesta, lievempää kiristystä haluavalle merkitään 4 ja voimakkaampaa kiristystä haluavalle 3:

Konsumentverket vill ha lägre beskattning av tjänstebilar än finansdepartementet. Verket vill sänka förmånsvärdet på tjänstebilar med nästan 20 procent, jämfört med departementets förslag till ny tjänstebilbeskattning. (DN 30.7.)

Katkelman perusteella kuluttajavirastolle merkitään siis aiheumuuttujaan 4 ja valtiovarainministeriölle 3. Tapauksen tekee mutkikkaaksi se, että verouudistus valtiovarainministeriön esittämässäkin mallissa vähentää valtion verotuloja. Koska jutussa aloite on kuitenkin valtiovarainministeriöllä, ja kuluttajavirasto haluaisi lieventää verotusta valtiovarainministeriön esittämästä, toimijat koodataan yllä kuvatulla tavalla.

Valtion velan supistamista vaativille koodataan luokka 3 (säästävä) ja velan kasvatamista vaativille luokka 1 (elvyttävä). Valtion omaisuuden myymistä kannattaville koodataan luokka 1 (elvyttävä) ja myyntiä vastustaville luokka 2 (säästävä).

Työttömyys-muuttujaan koodataan luokka 5, jos toimija viittaa työttömyyteen. Muita luokkia ei koodata.

Aihemuuttujien avulla saadaan selville, kuinka paljon mistäkin aiheesta keskusteltiin ja ketkä osallistuivat keskusteluun. Lisäksi muuttajat erottelevat toimijat sen mukaan *kannattavatko* vai *vastustavatko* ne jotain. **Koska kullekin verolle ja määrärahalle on oma muuttujansa, voidaan määrärahoja ja veroja tarkastella erikseen.** Tämä tekee mahdolliseksi eritellä onko kyse budjetin laajentamisesta vai supistamisesta.

Koodausten perusteella voidaan budjettikantojen jakautumista tarkastella oheisen nelikentän avulla:

	Kasvattava (vasemmisto)	Supistava (oikeisto)
Elvyttävä (keynesiläisyys)	1. <i>Kasvattava ja elvyttävä</i> - Kannattaa määrärahalisäyksiä - Vastustaa määrärahaliekkauksia	3. <i>Supistava ja elvyttävä</i> - Kannattaa verokevennyksiä - Vastustaa verokiristyksiä
Säästävä (monetarismi)	2. <i>Kasvattava ja säästävä</i> - Kannattaa verokiristyksiä - Vastustaa verokevennyksiä	4. <i>Supistava ja säästävä</i> - Kannattaa määrärahaliekkauksia - Vastustaa määrärahalisäyksiä

Budjettipolitiikan nelikentän numerointi poikkeaa edellä kuvatuista muuttujaluokista. Excel-ohjelmaan tehdystä koodausmatriisissa voi kuitenkin helposti luoda koodausten perusteella uuden nelikentän mukaiset muuttujasarakkeet.

4.3. Esitystekniikat

Kullekin esitystekniikalle on oma muuttujansa. Jokaiselle toimijalle merkitään kaikki esitystekniikat, joilla toimijaa jutussa esitetään. Esitystekniikkamuuttujilla on tarkoitus kuvata toimijoiden kerronnallista asemaa. **Kysymys on lähinnä siitä, esitetäänkö asiat toimijan vai kertojan näkökulmasta sekä siitä, erotetaanko toimijan ja kertojan näkökulmat selvästi toisistaan vai sulautuvatko ne jollain tavalla toisiinsa.** Jos kertoja esittää omia tietojaan eikä puutu keneenkään budjettikeskustelun osanottajaan, tätä ei koodata lainkaan.

Luokitusyksikkönä on virke tai kappale ja havaintoyksikkönä toimija. Jos jutun kappaleessa käytetään ytimen tai ulkokentän tekniikoita, niistä merkitään toimijoille vain ensisijaisiin. Kappaleessa esiintyvät sisäkentän tekniikat sekä paikalliset ja toimijoiden väliset tekniikat merkitään tärkeimmän ydin- tai ulkokenttätekniiikan lisäksi. Ytimen ja ulkokentän tekniikat ovat kertojan esityksen eri muotoja, ja ne on luotettavinta tulkita virkettä laajemmista tekstijaksoista. Sen sijaan sisäkentän tekniikoissa on kyse toimijan puheesta, ja ne on suhteellisen helppo erottaa virkekohtaisesti. Ytimen NKE merkitään kappaleesta sille toimijalle, johon nojaututaan, mutta kappaleen mahdolliset muut toimijat koodataan sen mukaan, miten niitä muodollisesti referoidaan. Vaikka siis tarkkaan ottaen puheen heihin kohdistaa taho, johon kertoja nojautuu, toimijoille koodataan esitystekniikka kuitenkin sen mukaan, miten kertoja näyttää heitä referoivan.

Esitystekniikoiden lukumääriä ei lasketa, vaan koodataan ainoastaan, käytetäänkö k.o. esitystekniikkaa toimijaan liittyvissä virkkeissä vai ei. Koodausta ei tehdä pelkästään kieliopillisin perustein, vaan esimerkiksi näkökulmarakennetta arvioidaan vapaammin käyttäen hyväksi virkettä ympäröivää tekstikontekstia ja jopa koko juttua.

Seuraavissa esitystekniikka-esimerkeissä kulloinkin puheena oleva tekniikka on merkitty kursiivilla.

Ydin

Ytimen esitystekniikoissa kertojan ja toimijoiden suhde on intiimimpi kuin muissa. Esitys on kertojan puhetta, mutta toimijan näkökulma lomittuu vahvasti kertojan näkökulmaan.

1. Eläytyvä kertojan esitys (EKE)

Eläytyvässä kertojan esityksessä kyse on kertojan puheesta, mutta kertoja eläytyy toimijan asemaan. Kyseessä on muodollisesti kertojan esitys, mutta toimijalta lainatun puheenparren ja eläytyvyyden takia toimijan näkökulma tulee kerronnassa läpi. EKE:ssä syntyy vaikutelma pikemminkin toimijan ajatusten kuin puheen referoinnista.

Talouskasvuun nyt on vain luotettava. Ja sitten toivottava, että valtion menot saadaan pysymään paikallaan, silloin olisi mahdollista, että ei kansalaisia rokotettaisi uusilla veroilla.

- Mutta sekin merkitsisi, että kuriin saatua velkaantumista olisi lisättävä, eikä se tietenkään olisi kovin hyvä vaihtoehto. (IL 3.8.)

Esimerkissä kertoja tiivistää budjettipäällikkö Erkki Virtasen ajatuksia eläytyvänä kertojan esityksenä, jota täsmennetään sitten Virtasen suoralla esityksellä.

SDP:n vaalienjälkeinen takinkäänös yllätti tuoreen kansanedustajan. Koskinen yllättyi siitä, että hänen kanssaan samoin ajattelevia kansanedustajia oli ryhmässä lopulta niin vähän. (IL 16.8.)

Zyskowicz ei itsekään enää ennen budjettiriihen alkua uskonut veroalennusten mahdollisuuteen. (IL 20.8.)

Kertoja on omaksunut Koskiselta ajatuksen Sdp:n takikäännöksestä. Kertoja on myös omaksunut Koskisen puheenpartta (yllättyi; ryhmässä; lopulta niin vähän). Myös jälkimmäisessä esimerkissä kertoja eläytyy toimijan tilanteeseen. Tällainen EKE muistuttaa hiukan ulkokentän SKE:tä, jossa tuodaan esiin lähinnä toimijoiden puhetekokojen tekoluonne tai sitten kuvaillaan heidän muita tekojaan. Kyse on kuitenkin EKE:stä, koska kertoja tuntuu eläytyvän Zyskowiczin asemaan. Seuraavista esimerkeistä ensimmäinen on SKE:tä ja jälkimmäinen EE:tä:

Professori Kari S. Tikka arvostelee valtiovarainministeriön esittämiä veronkevennyksiä riittämättömiksi. (IL 19.7.)

Tikka moittii hallitusta siitä, ettei se käytä voimaperäisempiä verokeinoja työllisyyden parantamiseksi. (IL 19.7.)

Näissä esimerkeissä kertojan ja toimijan näkökulmien ero on selvä. Ensimmäisessä esimerkissä kerrotaan lähes pelkästään Tikan puheteon illokuutio (SKE). Jälkimmäisessä esimerkissä kerrotaan laajemmin Tikan puheen sisällöstä, minkä vuoksi olen tulkinut sivulauseen Tikan puheeksi (EE). Molemmista tapauksissa kertoja käyttää pikemminkin puheeseen kuin ajatteluun viittaavaa verbiä (arvostelee, moittii). Kun toimijan sanotaan tekevän tällaisia muidenkin havaittavia tekoja, kyse on yleensä jostain muusta esitystekniikasta kuin EKE:stä. EKE:ssä taas käytetään tyypillisesti ajattelua, tunnetiloja tai aikomuksia kuvaavia verbejä.

Wanja Cederqvist är stressad över att hon aldrig hinner sätta sig ned och samtala med de gamla. De vet också att hemtjänstbiträdena och undersköterskorna alltid har bråttom och förväntar sig ingenting. Hemtjänstens utövare har utmätt tid, uträknad av så kallade vårdbedömare. (DN 20.9.)

OECD on huolissaan siitä, että suuri palkkahajonta ei takaa sitä, että alhaisella palkalla töihin mennyt kuroisi muut kiinni myöhemmin ura- ja tulokehityksen avulla. (HS 19.7.)

Alkuvaiheessa Paasio nostaisi määrärahoja 250 miljoonaa markkaa vuodessa. (HS 19.7.)

Esitysten päätavoitteena on vähentää pimeästi tehtäviä keikkaluontoisia töitä. Myös työllisyyden toivotaan paranevan hiukan. (HS 1.8.)

Valtiovarainministeri Sauli Niinistö on valmis leikkaamaan kehitysavusta puolet, mikäli valtion menoihin halutaan säästöjä veronalennuksia varten. (HS 28.7.)

Ensimmäisessä katkelmassa kertoja kuvailee näennäisen ulkopuolisesta näkökulmasta Cederqvistin työoloja. Kuitenkin puheenparsi on peräisin pikemminkin Cederqvistiltä kuin kertojalta (aldrig hinner sätta sig ned; de vet också). Persoonamuodot muuttaen katkelma sopsi hyvin suoraksi esitykseksi. Kertoja ikään kuin eläytyy Cederqvistin tilanteeseen omaksumalla tämän puheenparren. Seuraavassa katkelmassa kerronnan tyyli on byrokraattisempaa, mutta niin on puheena oleva toimijakin. Virkettä hallitsee OECD:n näkökulma, mutta se esitetään kertojan puheena. Jos johtolause olisi ollut vähemmän eläytyvä tai enemmän puheeseen viittaava (OECD:n mielestä, mukaan tms.), kyse olisi ollut EE:stä. Myös kolmas, neljäs ja viides katkelma ovat tällaista asiapitoista EKE:ä.

Teija Sohlberg on koulutukseltaan laborantti. Lohjalla ei ole laboranteille töitä tarjolla, mutta Teija olisi halukas lähtemään pääkaupunkiseudullekin, kunhan matkoihin ei kuluisi aivan tolkutonta aikaa. Perheen neljä 3-11 -vuotiasta poikaa tarvitsevat vielä paljon huoltoa iltaisin. (HS 4.9)

Ainakin suomen kielessä konditionaali tuntuu korostavan kertojan eläytymistä toimijan näkökulmaan. Konditionaali on yksi seikka, joka puoltaa yllä olevan katkelman luokittamista EKE:ksi. Lisäksi EKE:een viittaavat myös toimijan puheenparteen kuuluvat ilmaukset kuten "aivan tolkutonta aikaa".

Hurra! ropar räknenssarna. Nu har aktiebolaget Sverige fått luft under vingarna igen. (AF 15.8.)

Aftonbladet-esimerkissä toimijan ja kertojan näkökulmat sulautuvat päinvastaisella tavalla kuin edellisessä esimerkissä. Nyt kertoja esittää muodollisesti epäsuorana esityksenä sananpartta, jossa kuitenkin on ilmeisesti kyse kertojan omasta laskentaväkeä parodioivasta tulkinnasta. Yhtä kaikki toimijan ja kertojan näkökulmien tyylilliset piirteet sekoittuvat toisiinsa, ja kyse on täten EKE:stä.

Bo Bexander har varit fiskare i hela sitt liv.

I dag är han svårt handikappad. Lever på sjukpension.

Han tvingas beläna sitt hus med 175 000 kronor. Annars klarar han inte skattechocken när taxeringsvärdet ökar till 1 764 000 kronor.

- Staten tvingar mig att lämna mitt hem. (AF 11.9.)

Huttu-Juntunen on Suomussalmen sosiaalijohtaja. Hän käyttää itse työpalvelukeskuksen palveluja. Hän maksaa kuuden tunnin työstä 130 markkaa. "Palveluja voivat käyttää herrat, narrit ja ministerit. Tämä ei eriarvoista", hän sanoo. (HS 2.8.)

Aftonbladet-katkelman tiedot ovat selvästi peräisin Bexanderilta, vaikka kertoja esittääkin ne omiana tietonaan. Katkelma on tyylillisesti yleiskieltä, eikä siis puheenparren perusteella EKE:ä. Kyse ei ole myöskään NKE:stä, koska puheen kohteena on referoitava toimija itse. Koska tekstissä kuitenkin vahvasti eläydytään Bexanderin tilanteeseen, katson sen EKE:ksi. Mikäli teksti ei olisi ollut näin eläytyvää, se olisi koodattu ulkokentän SKE:ksi. Katkelman viimeinen virke on luonnollisesti sisäkentän SE:tä. Helsingin Sanomista saksittuun esimerkkiin pätevät samat huomiot. Se on ehkä vielä lähempänä SKE:tä, mutta luokituu kuitenkin EKE:ksi.

EKE:ssä voi joskus olla samantapainen johtolause kuin EE:ssä, mutta kyse on EKE:stä, koska esitystapa on pikemminkin eläytyvä ja kertojan yleiseen tietämykseen perustuva kuin lähteen puhetta toistava.

Fackens huvudståndpunkt är klar, både på LO- och TCO-sidan: det går inte att vända den negativa utvecklingen genom att bara skära i kostnaderna. Det gäller att också öka inkomsterna, så att svenska hushåll och företag börjar konsumera och investera igen. (DN 17.8.)

Centerledaren tvekar, eftersom det totalansvar som skulle bli följden förutsätter inflytande över hur politiken genomförs och därmed i praktiken statsrådposter i en koalition. (DN 9.8.)

Seuraavassa esimerkissä on luontevinta ajatella, että kursivoidussa kappaleessa Sorsaa esitetään EKE:nä:

Sorsa ottaa esimerkiksi valtiovarainministeri Arja Alhon (sd) tuloloukkutyöryhmän kesäkuussa tekemän esityksen, jonka mukaan kunnallisverotuksessa tehtävän ansio-

tulovähennyksen määrää voitaisiin nostaa. Samalla tehtäisiin joitakin muutoksia, niin että vähemys olisi mahdollinen ainoastaan palkkatulosta. Se auttaisi nimenomaan matalapalkkaisia, kun he siirtyvät työttömyyspäivärahalta ansiotyöhön.

"Tämä olisi käyttökelpoinen ratkaisumalli, jonka toivoisin etenevän mahdollisimman nopeasti", Sorsa sanoo. (HS 19.7.)

Esimerkki on kerronnallisesti monimutkainen, koska kertoja esittää omassa puheessaan Sorsan sanomaa, joka puolestaan perustuu tuloloukkuryhmän ehdotuksiin. Ensimmäistä virkettä voisi irrallisena ajatella myös SKE:ksi, koska Sorsaa referoidaan vain vähän ja päähuomio on illokuutiossa (ottaa esimerkiksi). Toisaalta sivulauseessa kuvaillaan sisällöllisesti tuloloukkuryhmän esitystä, ja tämän voi ajatella joko kertojan, Sorsan tai tuloloukkuryhmän puheeksi. Jälkimmäiset virkkeet olisi mahdollista tulkita joko Sorsan tai tuloloukkuryhmän JEE:ksi. Päädyin kuitenkin tulkitsemaan koko kappaleen EKE:ksi, koska sitä ensinnäkin hallitsee Sorsan näkökulma, ja koska seuraavan kappaleen perusteella vaikuttaa siltä, että kaikki virkkeet ovat kertojan puhetta. Seuraavassa kappaleessa näet Sorsa kommentoi tuloloukkuryhmän esitystä SE:nä. Kerronnan rytmi edellyttää, että kursivoitu kappale on kertojan puhetta.

2. Nojautuva kertojan esitys (NKE)

Nojautuvassa kertojan esityksessä kertoja esittää toimijalta peräisin olevia asiasisältöjä **ikään kuin yleisenä tai omana tietonaan** tuomatta esiin, että kyse on nimenomaan tämän toimijan tiedoista. NKE:ksi koodaamisen ehtona on, että kertojan ja toimijan näkökulmat tuntuvat sulautuvan toisiinsa. Jos kertoja ei "mene mukaan" lähteen näkökulmaan, kyse ei ole NKE:stä, vaikka lähdettä aina erikseen mainittaisikaan.

NKE:ssä **päähuomio on tietietosisällöissä, ei esimerkiksi neuvottelujen kuvailussa tai siinä, että joku sanoo jotain**. Kertoja toisin sanoen selostaa toimijalta (haastattelusta, raportista, tiedotteesta, budjettiesityksestä) peräisin olevaa tietoa viittaamatta tahoon, joka on tiedon kertonut tai jonka käsityksestä on kysymys. Jos huomio ei ole tiedoissa, ajatuksissa tai mielipiteissä, vaan tapahtumissa ja toiminnassa, kyse ei ole NKE:stä. **Nojautuvassa esityksessä kertoja omaksuu toimijan asianäkökulman, mutta esittää asian ikään kuin omana tietonaan.**

Mikäli asiasisällössä on kyse toimijasta itsestään, kyse ei ole NKE:stä, vaikka tiedot olisivatkin toimijalta peräisin. Esimerkiksi budjettiesityksen sisällön selostaminen merkitään hallitukselle SKE:ksi, jos tietojen ajatellaan olevan peräisin hallitukselta. Jos taas jutun perusteella voidaan päätellä, että tiedot on kertonut jokin tietty henkilö, tiedot merkitään hänelle NKE:ksi. Jos siis tekstikatkelma vastaa kysymykseen "mitä budjetti sisältää?", tekstin näkökulma kohdistuu budjettiesitykseen. Tekstin näkökulma **kohdistuu** toimijaan itseensä (hallitukseen), ja kyse on siten ulkokentän tekniikasta. Jos taas tekstin näkökulma kohdistuu johonkin muuhun, teksti ikään kuin omaksuu tämän muun näkökulman, ja tällöin on kyse NKE:stä.

Jos nojautuvassa esityksessä on tulkitsevaa tai arvottavaa ainesta, sen on oltava peräisin toimijalta. Jos arvuituksen ja tulkinnan näkökulma on kertojan omaa, toimijasta poikkeavaa tai toimijaan kohdistuvaa, kyse ei ole nojautuvasta esityksestä vaan ulkokentän TKE:stä.

Nojautuvassa esityksessä toimija on voitu häivyttää esimerkiksi nominalisaatiolla tai yksipersonaisella ilmauksella. **Jos toimijaan tai tiedon lähteeseen viitataan passiivissa, kyse ei enää ole nojautuvasta esityksestä**, vaan todennäköisesti ulkokentän SKE:stä tai TKE:stä. Passiivin avulla kertoja kyllä häivyttää lähdettä, mutta panee asiat silti tämän tiliin.

En bra sjuk- och åldringsvård har blivit allt viktigare för medborgarna i takt med att nedskärningar genomförts av politikerna, särskilt i sjukhusvården. (DN 6.8.)

Katkelma on kyselytutkimuksen tuloksia kuvaavasta jutusta. Kertoja nojautuu tutkimusraporttiin, eikä lukija voi tietää varmasti onko johtopäätös peräisin raportista vai onko se toimittajan oma. Mikäli tulkinnassa jotenkin otettaisiin etäisyyttä raporttiin, se koodattaisiin ulkokentän TKE:ksi. Nyt kuitenkin on ilmeistä, että toimittaja on omaksunut johtopäätöksen suoraan raportista ja esittänyt sen ikään kuin yleispäteväna tietona. Tutkimustuloksia raportoidaan usein NKE:nä, koska niissä päähuomio irtaantuu helposti itse tutkimuksesta tutkimuksen kohteeseen. Jutun näkökulma kohdistuu kansalaisten mielipiteisiin, ei niinkään tutkimukseen itseensä.

Budjetin sisältöä kuvaavissa jutuissa taas näkökulma kohdistuu budjettiin itseensä: hallitus on päättänyt sitä ja tätä. Hallitus on jutun näkökulman kohteena, ja siksi kyse on ulkokentän tekniikasta. Kansalaisten mielipiteet siis ajatellaan tutkimuslaitoksesta riippumattomiksi, kun taas hallituksen päätöksissä on kyse nimenomaan hallituksen päätöksistä.

Malmö konsthall får det nationella ansvaret för samtida konst. Uppdraget ska skötas i samarbete med Rooseum i Malmö, med moderna museet i Stockholm och med danska museer. (DN 19.9)

Koska katkelmassa selostetaan hallituksen esitystä ilman että mistään muusta lähteestä olisi vihjettä, toimijana on hallitus. Kyse ei ole NKE:stä, koska puheena ovat hallituksen itsensä esitykset, joita kertoja kuvaa ikään kuin ulkopuolelta. Näin ollen kyse on ulkokentän SKE:stä.

Sisäkenttä

Sisäkentällä toimijat tekevät puhetekoja, jotka selvästi (SE ja EE) tai melko selvästi (JEE) pannaan toimijan tiliin.

Suorassa esityksessä lainataan toimijan puhetta sananmukaisesti, ja erotetaan toimijan puhe kertojan puheesta ajatusviivalla tai lainausmerkeillä. Epäsuorassa esityksessä käytetään rakenteita "X sanoi, että..." tai "X:n mukaan...". Kertoja ikään kuin toistaa toimijan puheen omin sanoin.

Sisäkentän tekniikoista SE ja EE erottavat kertojan ja toimijan näkökulman selvästi toisistaan. Sen sijaan JEE:ssä ei voi olla aivan varma kummasta on kyse. JEE muistuttaa ytimen nojautuvaa esitystä, mutta se on tätä helpompi mieltää suoraksi tai epäsuoraksi esitykseksi, josta vain on jätetty johtolause pois. JEE on aina sellaisessa muodossa, että siihen voitaisiin ilman kieliopillisia muutoksia lisätä suoran tai epäsuoran esityksen johtolause. JEE:ksi katsotaan tällaiset virkkeet, olivatpa ne samassa tai eri kappaleessa johtolauseellisen EE:n tai SE:n kanssa. Jos kuitenkin tekstissä nimenomaisesti todetaan nimeämättömien virkkeiden kuuluvan jollekin taholle, virkkeet katsotaan EE:ksi. Tällainen rakenne on tyypillinen erityisesti Dagens Nyheterin ingresseissä:

Försämra inte arméns vinterförmåga. Svenska försvaret behöver fyra vinterubildade Norrlandsbrigader. Det skriver Anders Kihl, garnisonchef i Umeå, i ett brev till försvarspolitikerna. (DN 2.8.)

3. Suora esitys (SE)

- Nyt meillä on realismin ymmärrys ehkä liiankin korkealla tasolla, Sund naureskelee. (IL 10.8.)

Ensimmäinen lause on Sundin puhetta ja näkökulmaa, jälkimmäinen lause kertojan puhetta ja näkökulmaa.

Ajatusviivan ohella suora esitys voidaan ilmaista lainausmerkeillä. Otsikoissa ja välitotuksissa lainausmerkkien käyttö kuitenkin poikkeaa leipätekstissä käytetystä. Otsikoissa

lainausmerkit eivät tarkoita suoraa esitystä, vaan että ajatus ylipäättään on toimijalta peräisin. Lainausmerkein varustettu otsikko koodataan yleensä epäsuoraksi esitykseksi, ja lisäksi koodataan "ilmaus sitaateissa":

"S bör bilda koalition med C"
Broderskapsrörelsen vill fördjupa samarbete (DN 30.7)

Osikosta ei synny vaikutelmaa, että lainausmerkein varustettu lause olisi suoraa lainausta. Tekstissä sama asia voitaisiin ilmaista epäsuorana esityksenä vaikkapa näin:

Broderskapsrörelsen tänker, att S bör bilda koalition med C.

4. Epäsuora esitys (EE)

Epäsuorassa esityksessä on säilytetty puheteon puheenomaisuutta, vaikkakaan kyse ei ole enää sanataarkasta referoinnista. Kertojan ja toimijan osuudet ovat virkkeessä erotettu selvästi omiksi tekstijaksoikseen.

Puoluehallitus totesi, että *ensi vuoden budjetissa verotusta ei voida keventää.* (IL 10.8.)

Kekkosen mielestä *keskusta oppositiossa on kadonnut näkymättömäksi kesämaisiin.* Laaja hallituspohja vuorostaan aiheuttaa sen, että muut puolueet eivät ole lähteneet tukkanuottasille keskenään. (IL 6.8.)

Esimerkin viimeinen virke on johtolauseetonta epäsuoraa esitystä (5).

Landstinget anser att *regeringen skönmålar landstingens ekonomi i budgetförslaget.* (DN 21.9)

HYY perustelee kantaansa sillä, että *opintotuen kireän tulokontrollin ja verotuksen yhteisvaikutus ei kannusta opiskelijoita tekemään töitä toimeentulonsa parantamiseksi ja työkokemuksen hankkimiseksi.* (HS 23.7.)

Förslaget innebär en påлага på företagen som inte kan accepteras. Det anser SAF om regeringens förslag till ny beskattning av tjänstebilar. (DN 3.8.)

Dagens Nyheterissä käytetään rakennetta, jossa toimijan puhe ja johtolause ovat kumpikin omassa virkkeessään. Koska "johtovirke" kuitenkin selvästi määrittelee edellisen virkkeen toimijan puheeksi, luokittelen rakenteen EE:ksi.

Eduskuntaryhmän varapuheenjohtaja Outi Ojala ilmoitti keskiviikkona *puolueen olevan valmis veroalekskusteluihin.* (HS 9.8.)

Epäsuora esitys voidaan toteuttaa myös lauseenvastikkeen avulla. Olennaista on, että kyseessä on puheteko.

Aikamuoto on yksi tekijä EE:n ja EKE:n erottamisessa. Imperfekti on omiaan viittamaan tiettyyn tilanteeseen, jossa puheteko on tapahtunut ja siten epäsuoraan esitykseen. Preesensissä taas on luontevampaa ilmaista EKE:lle tyypillisiä ajatuksia ja aikeita. Tulkiten seuraavan katkelman ensimmäisen kappaleen SKE:ksi, toisen kappaleen ensimmäisen virkkeen EE:ksi ja viimeisen virkkeen JEE:ksi. Ensimmäisen kappaleen myös-sana korostaa kertojan näkökulmaa. Myös toisen kappaleen ensimmäinen virke on lähellä SKE:tä, mutta Huttu-Juntusen sananparren toistamisen takia luokititan sen kuitenkin EE:ksi.

Myös Huttu-Juntunen korosti kuntien vastuuta työllistämisestä.

Hölmöläisten hommana hän piti taannoista kotihoidon tuen leikkausta. Joidenkin selvitysten mukaan parikymmentä tuhatta naista on lopettanut kotihoidon leikkausten takia ja ainakin osa heistä on nyt kortistossa. (HS 29.8.)

Pitää-verbin avulla referoidut virkkeet on usein muutenkin luontevinta tulkita EE:ksi. Näin on erityisesti silloin, jos puheenomaisuus on säilynyt referoinnissa:

Suomalaisen tutkimusjärjestelmän heikkoutena Vihko pitää pieniä irrallisia ryhmiä, joissa on yksi johtaja, korkeintaan kaksi vastaväitellyttä ja loput 5-8 väitöskirjantekijää vailla kunnan ohjausta. (HS 6.9.)

Katkelma muistuttaa myös EKE:ä, koska pitää-verbi perusermerkityksessään viittaa pikemminkin ajatuksiin kuin havaittavaan puheeseen. Toisaalta pitää-verbi on hyvin neutraali, ja se esimerkin kaltaisissa tapauksissa tuntuisi olevan kutakuinkin vaihtoehtoinen mukaan-rakenteelle tai todeta-verbille. Virkkeen loppuosa on luontevampaa tulkita Vihkon kuin toimittajan puheeksi. Tässä esimerkki eroaa EKE:stä, jossa toimijan näkökulman hallitsevuudesta huolimatta puhujaksi on luontevinta mieltää "tarinoiva" kertoja.

5. Johtolauseeton epäsuora esitys (JEE)

Perho muistuttaa väestön ikääntymisestä. *Joukko vanhuksia voisi kimpassa palkata hoitajan. Vanhukset haluavat, että hoitaja on pysyvä. (IL 14.8.)*

Ensimmäinen virke on ulkokentän SKE:tä. Jälkimmäiset virkkeet ovat johtolauseetonta epäsuoraa esitystä. Ne on luontevaa tulkita Perhon puheteoiksi, joista johtolause vain on jätetty pois.

Kun otsikossa tai väliotsikossa esitetään toimijan sanomaa toimijaa nimeämättä, kyse voi olla JEE:stä tai NKE:stä. Jos otsikko on selvästi puheenomaisessa muodossa tai siinä on toimijan mielipiteitä tai muita ominaispiirteitä, kyse on JEE:stä. Jos taas otsikko esitetään neutraalisti ikään kuin yleisenä tietona, kyse on NKE:stä. EKE:ä otsikko voi olla silloin, kun sitä ei voi luontevasti ajatella toimijan sanomaksi, mutta siinä on kuitenkin toimijalle ominaista puheenpartta tai mielipiteenomaisuutta.

Ta ut målvakten! (DN 22.9.)

Lägg om politiken (DN 22.9.)

Oheiset muut lehdet -palstan otsikot on luokiteltu JEE:ksi, koska niitä ei voi ajatella kertojan omaksumaksi tiedoksi (NKE). Otsikoiden käskymuodon on oltava peräisin siteeratulta toimijalta. Otsikosta johtolause on vain jätetty pois.

Jotta otsikko olisi JEE:tä, ei riitä että toimija jätetään mainitsematta kyseisessä virkkeessä. Kyse on JEE:stä ainoastaan, jos toimijaa ei osoiteta muissakaan otsikkovirkkeissä. Jos esimerkiksi pääotsikko on sitaatti, ja alarivissä mainitaan toimija, jolle sitaatti kuuluu, pääotsikko koodataan EE:ksi.

"Pigdebatten har spåret ut"

Oenighet i s. Inrikesministern vill att hemhjälp ska kosta (DN 28.8.)

Pääotsikko on sisäministerin sitoitua epäsuoraa esitystä koska sitaatti kytketään sisäministeriin otsikon alarivissä. Esimerkki on rajatapaus, koska kytkentä on näinkin epämääräinen. Tyypillisimmin otsikossa esitetyn sitaatin alkuperä on ilmiselvä, jos kyseinen toimija mainitaan ala- tai ylärivissä.

Hyvätuloisille isoimmat alennukset (HS 27.7.)

Väliotsikossa tiivistetään TT:n kantaa veroalennuksiin. Kyse ei voi olla yleispätevästä tiedosta, joten väliotsikon perusteella merkitään TT:lle JEE.

Suomi on palkansaajan verohelvetti. Tikan mielestä verojärjestelmä on sairas jos perhe, jossa on kaksi korkean ammattitaidon omaavaa ja hyvätuloista ihmistä, ei pysty käteenjäävillä tuloillaan ostamaan kotitaloutensa tarvitsemia palveluita tai syömään ravintolassa. (IL 12.8.)

Ensimmäisestä on jätetty johtolause pois. Juttuyhteydestä käy kuitenkin selväksi, että kyse on Tikan mielipiteestä. Seuraavassa virkkeessä siirrytään epäsuoraan esitykseen, ja ajatukset pannaan nimenomaisesti Tikan tiliin. Ensimmäistä virkettä voisi ajatella myös EKE:ksi. Silloin kyse olisi kertojan puheesta, jossa kertoja olisi omaksunut Tikan näkökulman. Valinta on tehtävä kertojan jutussa käyttämän tyylin perusteella.

6. Toimija on jutun kirjoittaja (TJK)

Yleisönosastokirjoittajien ja ulkopuolisten artikkelien kirjoittajien esitystekniikaksi merkitään TJK. Toimijat joihin kirjoittaja kohdistaa sanoja merkitään toimijan kohteiksi. Lehden omien toimittajien kolumneissa ja pääkirjoituksissa kirjoittaja tulkitaan kertojaksi eikä sitä koodata erikseen toimijaksi.

Yleisönosastokirjoituksissa ja ulkopuolisten artikkeleissa jutussa mainitut tahot merkitään jutun kirjoittajan kohteiksi eikä niille ei merkitä kertojan esitystekniikoita. Oheisesta yleisönosastokirjoituksesta merkitään havaintoyksiköt kertojalle, nimimerkki Gunnelille sekä hallitukselle, jonka toimia Gunnel kirjoituksessaan suomi. Gunnelin esitystekniikaksi merkitään TJK ja hallituksen esitystekniikaksi "toimija toisen kohteena". Kertojalle merkitään nämä molemmat tekniikat.

Bakväänd kamp mot arbetslösheten

Regeringen ska halvera arbetslösheten. Det låter ju bra. Men det underliga är att den börjar med att ställa 6000 inom försvaret arbetslösa.

Prata siffror är de bra på, men sedan gör de precis tvärtom.

Gunnel (AF 24.9.)

Ulkokenttä

Ulkokentällä kertoja raportoi toimijoiden tekemisistä ja sanomisista omissa nimissään antamatta ymmärtää että kyse olisi toimijan puheesta. Kertojan ja toimijoiden näkökulmat erotetaan toisistaan melko selvästi. Erottaminen voi perustua toimijan nimeämiseen tai kertojan omaan arvottavaan tai tulkitsevaan, toimijasta poikkeavaan näkökulmaan. Ulkokentällä kertoja ikään kuin *tarkkailee* ja *kommentoi* toimijoita omasta näkökulmastaan. Kertoja ei päästä toimijaa itse äänen kuten sisäkentällä eikä myöskään hämarrä oman näkökulmansa ja toimijan näkökulman eroa kuten ytimessä. Ulkokentän tekniikat eroavat toisistaan siinä, kuinka paljon kertoja omissa nimissään ottaa kantaa asioihin ja arvioi toimijaa.

Selostavassa kertojan esityksessä (SKE) kertoja kuvailee toimijan tekoja suhteellisen neutraalisti. Se ei selosta puheiden sisältöjä kovin yksityiskohtaisesti, vaan pikemminkin muuntaa puheet teoiksi ja raportoi lähinnä niiden illokutiivisen voiman. Puheen sisällön ja sen illokuution raportoinnin välille on kuitenkin mahdollisuus tehdä tarkkaa eroa. Mitä enemmän kertoja ilmaisee omaa näkökulmaansa esimerkiksi tuomalla esiin kontekstioivia tietoja tai esittämällä eri toimijoiden näkökantoja samassa kappaleessa, sitä enemmän se voi myös esittää toimijoiden puheiden sisältöä ilman että sen oman näkökulman hallitsevuus

vaarantuu. Jos kertoja tällaisten operaatioiden lisäksi ottaa kantaa asioihin, kyse ei ole enää SKE:stä, vaan ulkokentän toisesta tekniikasta, **tulkitsevasta kertojan esityksestä** (TKE).

7. Selostava kertojan esitys (SKE)

Selostavassa kertojan esityksessä toimijan puheet ovat muuntuneet teoiksi ja tapahtumiksi. Kertoja ei niinkään asetu ymmärtämään toimijan ajatuksia (EE, EKE), vaan toimija on pikemminkin kertojan tarkastelun kohteena. Kyse voi myös olla useista eri lähteistä koostuvasta yhteenvedosta tai kertojan omista tiedoista. Tällöin kertoja yleensä viittaa johonkin aiempiin tapahtumiin tai yleisesti vallitseviin asiantiloihin.

Kun SKE:ssä viitataan toimijan puhetekoihin, käytetään yleensä ulkoisesti havaittavissa olevaa toimintaa kuvaavia verbejä, kuten torjuu, ehdottaa, päättää. Jos käytetään ajateluun, tunteisiin tai aikomuksiin viittaavia verbejä, kyse on todennäköisemmin EKE:stä. SKE:ssä kertoja voi tulkita toimijan tarkoituksia, mutta jos se ottaa itse kantaa asiaan, kyse ei ole SKE:stä vaan TKE:stä.

Budgetin loppusumma on näin jäämässä 196 miljardiin markkaan. Teknisluontoisen uudistuksen jälkeen budjetti näkyy kuitenkin aikoinaan kirjoissa ja kansissa 191,5 miljardin suuruisena. (HS 18.7.)

Toimija on VM, koska puheena ovat VM:n tekemät päätökset eikä muuta lähdettä ole jutun perusteella pääteltävissä. Koska puheena ovat VM:n omat esitykset, kyse ei ole ytimen NKE:stä, vaan ulkokentän SKE:stä. Kertojan näkökulma myös eroaa selvästi VM:n näkökulmasta, mikä sekään ei ole mahdollista NKE:ssä. Kertoja ei vain selosta budjettipäätöksen sisältöä, vaan tulkitsee lukijalle budjetin suuruutta (*on näin jäämässä, näkyy kuitenkin aikoinaan*). Lisäksi kertoja käyttää sananpartta *kirjoissa ja kansissa*, joka tuskin on peräisin VM:ltä vaan kertojalta itseltään. Näiden tulkintojen perusteella katkelmaa voisi jopa ajatella tulkitsevaksi kertojan esitykseksi (TKE). Olen päätenyt kuitenkin edellyttämään TKE:ltä vielä näkyvämpää tulkitsevaa otetta.

Kotitalouksia työllistämään kannustavia keinoja hakenut niin sanottu piikatyöryhmä ehdottaa kotityön palkasta palautusta tai verovähennystä.

Palautus olisi 30 prosenttia, verovähennys puolet omavastuun ylittävistä palkkakustannuksista. Vähennyksen saisi työnantaja omista verotettavista tuloistaan.

(HS 1.8.)

Ensimmäisessä kappaleessa kertoja kertoo, että piikatyöryhmä on ehdottanut, ja tiivistää ehdotuksen sisältöä niin voimakkaasti, ettei kyse ole EE:stä van SKE:stä. Jälkimmäisessä kappaleessa taas puhe on ehdotuksen sisällöstä, mutta nyt kertojan näkökulman kohteena on työryhmä ja sen esitys. Kyse ei ole NKE:stä samalla perusteella kuin edellisessä esimerkissäkin. Kyse ei ole tulkintani myöskään EKE:stä, koska kertoja ei eläydy työryhmän näkökulmaan, vaan tarkastelee ehdotusta ikään kuin ulkoapäin. Tätä kantaa on kuitenkin vaikea perustella millään konkreettisella, koska mitään erityisesti kertojan näkökulmaan viittaavaa todistetta edellisen esimerkin tapaan ei ole. Joku toinen ehkä voisi koodata jälkimmäisen kappaleen myös EKE:ksi.

De flesta tyngre remissinstanser har nu tyckt till om förslaget som finansdepartementet presenterade i våras. I stort sett alla accepterar principen att de som har tjänstebil i fortsättningen skall betala bensinen själv när bilen andvänds privat.

(DN 3.8.)

Kertoja selostaa lausunnonantoprosessia ja lausunnonantajien näkemyksiä SKE:nä esittämättä näiden omaa puhetta.

Suomen kehitysyhteistyövarat pysyvät ensi vuonna ennallaan eli noin 0,34 prosenttina bruttokansantuotteesta. Asiasta sovittiin torstaina valtiovarainministeriön ja ulkoministeriön välisissä neuvotteluissa.

Kertoja selostaa ministeriöiden välisiä neuvotteluja ja niiden tuloksia päästämättä ministeriöiden edustajia ääneen.

Den som lagt ut för bränsle på en tjänsteresa får göra skatteavdrag på åtta kronor per mil för bensin, fem kronor för diesel. Det blir dessutom tillåtet att dra av samma belopp för resor till och från arbetet. (DN 4.9.)

Katkelmassa kuvaillaan hallituksen esityksen sisältöä, ja koska muuta tietolähdettä ei jutussa implikoida, katkelma koodataan hallitukselle. Kyse ei ole NKE:stä, koska puheena on hallituksen itsensä esitys.

Poliisijohtaja Veijalainen ei kuitenkaan innostu ajatuksesta, jonka mukaan osa rikollisilta takaisin saaduista varoista tulisi suoraan poliisin resursseihin. (IL 4.9.)

Katkelmaa voisi ajatella EKE:ksi, koska siinä kertoja n voi tulkita eläytyvän toimijan näkökulmaan. Jälkimmäinen lause on luultavasti muunnos toimittajan esittämästä kysymyksestä. Kaikkiaan katkelma edustaa pikemminkin kertojan kuin toimijan näkökulmaa. Kertoja raportoi omasta näkökulmastaan toimijan reaktiota hänelle esitettyyn ajatukseen.

Även TCO har kritiska synpunkter på regeringens budgetförslag. (DN 21.9.)

Esimerkin kriittiset näkökohdat ovat toimittajan tekemä tiivistys TCO:n kommentaista. Myös även-sana korostaa kertojan näkökulmaa.

Otsikoiden voimakkaasti tiivistävät väitteet ovat yleensä SKE:tä:

PRO kritiserar budgetbeslut (DN 17.8.)

LO-bas kritiserar centerarbete (DN 17.8.)

Två förband kan räddas (DN 29.7.)

Persson lovar säkra pensioner (DN 17.9)

Paasio vastustaa kokoomuksen veromallia (HS 5.8.)

Työsuojelupiirit eivät halua osaksi lääninhallituksia (HS 5.8.)

*Niinistö vaatii Sdp:ltä uskottavia esityksiä veroalasta
Kokoomus valmistautuu syksyn kamppailuihin Mikkelissä (HS 6.8.)*

Jos kuitenkin otsikko on tiivistys jonkun otsikossa mainitsemattoman tahon lausumasta, eikä sitä ole merkitty lainausmerkkeihin, otsikko koodataan nojautuvaksi kertojan esitykseksi (NKE):

C ändrar inte kursen (DN 12.9.)

Jutun ingressissä keskustapuolueen varapuheenjohtaja Andreas Calgren vakuuttaa, että keskusta ei ole aikeissa muuttaa kurssiaan. Otsikko merkitään Calgrenille NKE:ksi, mutta myös keskustapuolueelle SKE:ksi. Jos otsikko olisi sitaateissa, se merkittäisiin Calgrenille EE:ksi. Tällöin keskustapuolueelle merkittäisiin "toiseen kohteena", ja kohdistajaksi merkittäisiin Calgren.

Eri toimijoiden näkökulmien vertailu samassa kappaleessa tekee esitystekniikasta yleensä SKE:tä. Seuraavan esimerkin ensimmäinen kappale on siis SKE:tä. Jälkimmäisen kappaleen ensimmäinen virke on lähellä EKE:ä ja jälkimmäinen EE:tä. Jälkimmäisen kappaleen verbimuoto "todistelee" on kuitenkin helppo lukea kertojan vähätteleväksi arvioksi Mustosen perusteluista. Se perustelisi kappaleen tulkitsemista TKE:ksi. Jos sen tilalla olisi verbimuoto "perustelee", jälkimmäisestä kappaleesta merkittäisiin Mustoselle EKE ja EE. Päädyin jälkimmäisen virkkeen kohdalla kompromissiin. Katsoin kertojan näkökulman hallitsevan, mutta kertojan kuitenkin kuvailevan Mustosta suhteellisen neutraalisti. Merkitsin Mustosen esitystekniikoiksi SKE ja EE. SKE:tä on ensimmäinen virke, EE:tä jälkimmäinen.

TT on kehottanut kuntia alentamaan veroäyriään jo ensi vuonna. Kuntaliitto on torjunut vaatimuksen sillä perusteella, että kuntien talous on edelleen huonossa kunnossa.

Tätä Mustonen ei usko. Hän todistelee veronalennusten realistisuutta tilastoilla kuntien taloudesta: verotulot ja käteisvarat ovat kasvaneet ja velkataakka kevennyt. (HS 27.7.)

8. Tulkitseva kertojan esitys (TKE)

Tulkitsevassa kertojan esityksessä **kertoja tulkitsee tai arvioi toimijaa tai tilannetta**. TKE:ssä kertojan näkökulma eroaa vielä selvemmin toimijan näkökulmasta kuin SKE:ssä.

Lisäksi Mustonen irtisanoi virkamiehiä, vähentäisi läänien määrää ja yhdistäisi kuntia. Hänellä ei kuitenkaan ole tarjota yksityiskohtaista listaa siitä, miten TT:n esittämät kahdeksan miljardin verokevennykset rahoitettaisiin. (HS 27.7.)

Esimerkin ensimmäinen virke olisi erillisenä SKE:tä tai EKE:tä. Jälkimmäisessä virkkeessä kertoja kuitenkin varsin näkyvästi horjuttaa Mustosen suunnitelmia, mikä tekee koko kappaleesta TKE:tä. Mustosen suunnitelmat alistuvat kertojan tulkitsevalle näkökulmalle.

Sauli Niinistö taas puolusti viikonvaihteessa yhä tomerasti valtion kassa-arkkua kuten rahaministerin pitääkin. (IL 15.7.)

Katkelma on selvästi TKE:tä, koska kertoja luonnehtii Niinistön toimintaa tomeraksi ja vieläpä esittää omissa nimissään käsityksen rahaministerille soveliaasta toimintatavasta.

Försvarsminister Thage G. Peterson har dock skäl att vara nöjd med beredningens arbete. (DN 13.8.)

Näkökulma on tulkitseva ja poikkeaa selvästi toimijan omasta näkökulmasta. Jos virke olisi kuulunut "...Peterson var nöjd med...", kyse olisi ollut Petersonin ajatusten kuvailusta ja esitystekniikka olisi ollut SKE.

Iltalehden tilaamat laskelmat kertovat, että jo päätetyt veronalennukset ovat keskimäärin 83 markkaa kuukaudessa henkeä kohden. Hyvätuloisella perheellä alennukset ovat noin viisinkertaiset, mutta maksetaan tässä tuloluokassa yhä veroja enemmän kuin kohtuullisesti. (IL 15.7.)

Katkelmasta on merkitty havaintoyksikkö "Iltalehden tilaamille laskelmille". Ensimmäinen virke on sisäkentän EE:tä. Jälkimmäinen virke taas on "laskelmien" sisällöstä kertovaa TKE:tä. Koska jälkimmäisessä virkkeessä on selvästi kertojan omaa arviota, kyse ei ole ytimen NKE:stä eikä myöskään sisäkentän JEE:stä.

*Paikalliset***9. Toimijan ilmaus on sitaateissa**

Keskusta, jonka valtakaudella viiden suurläänin perustamiseen tähtäävä hanke pantiin alulle, on nyt kauhistelemassa **Jouni Backmanin** suunnitelmia ja sen "*ruhjovaa*" läpiajoa. (IL 14.8.)

Keskustalle merkitään esitystekniikaksi TKE, mutta lisäksi merkitään "toimijan ilmaus sitaateissa", koska keskustan yksi ilmaus on esitetty sitaateissa. Ilmaisun sitatointi etäännyttää kertojaa toimijan näkökulmasta. Toimija pääsee ilmaisullaan puhuttelemaan lukijaa suoraan, mutta toisaalta tämä puhuttelu on kertojan vahvasti kontekstoimaa. Sitatointi kehottaa lukijaa kiinnittämään ilmaisuun erityistä huomiota joko siksi, että se on harvinaisen osuva ja autenttinen tai siksi, että se on siinä määrin kyseenalainen ja epäilyttävä, että kertoja haluaa sanoutua siitä irti. **Joka tapauksessa sitatointi on omiaan siirtämään huomiota asiasisällöstä puhujaan.**

10. Häivytetty toimija

Toimija voidaan häivyttää passivisoinnilla, nominalisoinnilla, käyttämällä yksipersonaista ilmaisua, tekemällä puheen kohteesta lauseen subjekti tai viittaamalla toimijaan pronomiinilla ilman että tehdään pronominin viittauskohdetta selväksi. Kaikki nämä tekniikat siirtävät huomion toimijasta puheena olevaan asiaan. Passivisointi kuitenkin muita selvemmin säilyttää viittauksen nimeämättömään tahoon, jonka tiliin sanomisesta pannaan. Toimijan häivyttäminen merkitään silloin, kun kertoja panee tiedon tai toiminnan tämän häivytetyn toimijan tiliin eikä esitä asiaa omana tietonaan tai kantanaan. Jälkimmäisessä tapauksessa kyse on ytimen NKE:stä, eikä toimijan häivytystä merkitä erikseen. Pääinvastoin kuin sitatointi ja samoin kuin NKE, **toimijan häivyttäminen on omiaan siirtämään huomiota puhujasta asiasisällönsä.**

Jotta häivytyksen merkittäisi, täytyy häivytetyn tahon osallistua budjettikeskusteluun eli sen täytyy olla identifiointimuuttujien yhteydessä koodattu toimijaksi. Häivytykseksi ei merkitä epämääräisiä nimeämiä, kuten "kesän puheenvuorot", vaan ainoastaan kieliopilliset häivytykset.

Vi har i landet en besvärligt ekonomisk situation och man vill spara på det mesta, men att ge sig på barnpensionen är ofattbar. (DN 1.8.)

Ensimmäisen virkkeen "vi" ja passivoidut säästäjät ovat niin epämääräisiä ja epäitsenäisiä "toimijoita", ettei niitä merkitä toimijoiksi lainkaan. Sen sijaan lapseneläkkeisiin kajoaja osallistuu selvästi budjettiprosessiin. Yleistiedon perusteella voidaan päätellä että kyse on hallituksesta, ja hallitus merkitään tällä perusteella "häivytytyksi toimijaksi".

Tämäkertaisia lähtöasetelmia *luonnehdittiin* hyväksi. Ministeriöt ovat pysyneet annetuissa raameissa hyvin. (HS 17.7.)

Esimerkki on jutun etusivuvinkistä, ja toimija on Erkki Virtanen. Varsinaisessa jutussa asiasisältö toistetaan ja esitetään Virtasen epäsuorana esityksenä.

Tulojen *odotetaan jäävän* vielä ensi vuonna noin 30 miljardia markkaa menoja vähäisemmiksi eli valtio velkaantuu edelleen. (HS 17.7.)

Asiayhteyden perusteella odotajaksi tulkitaan hallitus, ja siksi häivyttäminen merkitään hallitukselle.

Den dubbla beskattningen av vinster togs först bort av den borgerliga regeringen och blev efter valet 1994 en av de socialdemokratiska återställarna. (DN 2.8.)

Häivytystä ei merkitä "porvarilliselle hallitukselle", koska passivisoitu toimija ilmaistaan av-rakenteen avulla.

Hallituksessa on *kaavailtu*, että käyttömaksun poisto *korvataan* bensiini-, dieselöljy- ja autoveroja korottamalla. (HS 14.8.)

On kaavailtu -ilmauksella viitataan joihinkin hallituksen piirissä oleviin tahoihin ja korvataan-ilmauksella ehkä hallitukseen kokonaisuudessaan. Hallitukselle merkitään "häivytetty toimija". Vaikka tässä hallitus mainitaan suoraan, passiivin avulla kuitenkin hämärretään toimijuutta. Hallituksen toimijuus olisi kärjekkäämpää, jos virke olisi ilmaistu esimerkiksi seuraavasti:

Hallitus on kaavailtu korvaavansa käyttömaksun bensiini-, dieselöljy- ja autoveroja korottamalla.

Toimijoiden väliset

11. Toimija toisen kohteena

Kun toimijan tekemisistä tai sanomisista kertoo toinen toimija, toimija on toisen toimijan kohteena. Toimija merkitään toisen kohteeksi silloin, kun kohdistavan toimijan puhe esitetään jollain sisäkentän tekniikoista (SE, EE, JEE, TJK) tai eläytyvänä kertojan esityksenä (EKE). Muissa tekniikoissa (NKE, SKE, TKE) kaikkien toimijoiden katsotaan olevan ennen muuta kertojan kohteena. Kysymyksen esittäjä merkitään vastaajan kohteeksi vain, jos vastaaja viittaa kysymykseen. Samoin toisten aloitteisiin reagoitaessa aloitteen tekijä merkitään kohteeksi vain, jos reagoiva toimija melko suoraan viittaa aloitteen tekijään. Toimija on toisen kohteena myös silloin, kun toinen toimija esittää hänelle kysymyksiä, ehdotuksia, vaatimuksia jne. Kun toimija on vain kertojan kohteena, muuttujaa ei koodata.

Anderssonin mielestä *leikkauslistojen sommittelun sijasta myös valtiovarainministeriön tulisi keskittyä hallituksen päätavoitteeseen eli työllisyyden parantamiseen.* (HS 31.7.)

Andersson kohdistaa sanansa valtiovarainministeriöön, jolle hän esittää vaatimuksen. Valtiovarainministeriö merkitään toisen toimijan kohteeksi.

Professori Perttu Vartiainen Joensuun yliopiston alue suunnittelun laitokselta epäilee, mahtavatko suurta valtaa käyttävät, hierarkkisesti hallitut suurläänit toimia, koska niillä ei ole perinteitä. Hänen kollegansa, dosentti Jouni Häkli puolestaan arvioi, että suurläänit vasta antavatkin maakunnille ja paikallishallinnolle tilaa toimia ja vahvistua. (HS 28.7.)

Vartiaisen ja Häklin puheen kohteeksi voisi ajatella sisäministeriön tai hallituksen, mutta koska niihin ei viitata, vaan puhe on pelkästään asiakysymyksestä, ketään ei merkitä Vartiaisen ja Häklin kohteeksi.

Kysymyksen esittäjää ei katsota vastaajan kohteeksi, ellei vastaaja kommentoi kysymystä tai sen esittäjää. Jos kommentoi, silloin kysyjä merkitään vastaajan kohteeksi.

Hur ska ni kunna stoppa hembränningen när ni höjer spritskatten.

Roger Wessberg, 38, sotare, Gislaved
- Hembränningen måste bekämpas på flera sätt med kontroll och med information, främst gentemot ungdomar. (AF 21.9.)

Erik Åsbrink ja Thomas Östros eivät vastauksessaan kommentoi Wessbergiä tai hänen kysymystään, vaan vastaavat vain itse asiaan, joten Wessbergiä ei merkitä ministereiden kohteeksi. Koska Wessberg kohdistaa kysymyksensä ministereille, ministerit merkitään Wessbergin kohteeksi.

Sänk pensionsåldern till 60 år. Då blir det fler lediga jobb för de yngre. Det kostar en del för pensionärerna, men å andra sidan får de det lugnare på stan.

Dick Hansson, 35, bilreconditionerare, Hässleholm.

Svar: Det här är en tanke som jag också har haft. Jag är betydligt mer tveksam än vad du är... (AF 27.9.)

Margareta Winberg kommentoi vastauksessaan Hanssonin ehdotusta (det här är en tanke) ja viittaa Hanssoniin itseensäkin (än du är). Kumpikin viittaus yksinäänkin riittäisi perusteeksi merkitä Hanson Winbergin kohteeksi. Lisäksi Winberg merkitään Hanssonin kohteeksi, koska Hansson tekee hänelle ehdotuksen.

12.-14. Kohdistava toimija xxx (jos esitystekniikka on 11 tai 8)

Anderssonin mielestä *leikkauslistojen sommittelun sijasta myös valtiovarainministeriön tulisi keskittyä hallituksen päätavoitteeseen eli työllisyyden parantamiseen.*

(HS 31.7.)

Esimerkkikatkelman perusteella merkitään valtiovarainministeriölle kohdistavaksi toimijaksi Anderson, Claes. Mikäli sama toimija on useiden toisten toimijoiden kohteena, kolme tärkeintä tai ensimmäistä kohdistajaa merkitään muuttujiin 12 - 14. Lisäksi kohdistavaksi toimijaksi merkitään "kertoja", jos toimijaa on esitetty tulkitsevana kertojan esityksenä. Kertojan merkitseminen kohdistavaksi toimijaksi perustuu ajatukseen, että tulkitsevassa kertojan esityksessä lehti puuttuu asioihin hiukan samaan tapaan kuin lehdessä esiintyvät toimijatkin. Esimerkiksi pääkirjoitusten ja toimittajien kolumnien keskeisin esitystekniikka on TKE, ja niissä kertoja osallistuu keskusteluun vahvemmassa mielessä kuin raportoidessaan muiden sanomisista. Toki TKE:tä käytetään uutisissakin, ja silloinkin kertoja puuttuu näkyvästi keskusteluun.

4.4. Dialogisuustyypit

Dialogisuusmuuttujien avulla pyritään määrittämään, minkä tyyppiseen "totuuden etsintään" kertoja kontekstoi toimijat. Kukin dialogisuustyypit muodostaa oman binaarimuuttujansa, ja jokaiselle toimijalle koodataan kaikki ne dialogisuustyypit, joissa toimija esiintyy. Dialogisuustyypeissä on kyse erilaisista dialogin muodoista toimijoiden ja kertojan välillä.

Yhdessä jutussa voi olla yksi tai useampia dialogisuustyyppejä. Tyyppi arvioidaan lähinnä kertojan operoinnin perusteella. Silti tyyppin tunnuspiirteet voivat esiintyä myös toimijan hallitsemissa tekstijaksoissa.

Dialogisuustyypit koodataan hierarkkisesti siten, että harkinta aloitetaan tyyppiluetelun loppupäästä. Jos on pieniäkin merkkejä metageneerisyydestä, se merkitään kontekstiksi. Jos ei, katsotaan onko merkkejä sensaatiosta ja niin edelleen. Toisin sanoen rajatapauksissa valitaan listassa myöhemmin mainittu dialogisuustyypit.

Havainnollistan dialogisuustyyppejä esittämällä kullekin tyyppille luonteenomaisia otsikoita tai juttukatkelmia

1. Toteava (yksiääninen, toimija kommunikatiivinen)

Juttu on yksiääninen. Yksiäänisyys voi perustua joko kertojan hallitsevaan, neutraaliin ääneen tai sitten yksi toimijanäkökulma nostetaan jutussa hallitsevaksi ja muut alistavaksi. Kertojan hallitsemassa tapauksessa huomio kohdistuu ennen muuta toimijoiden välisten suhteiden kuvailuun eikä toimijoiden esittämiin ajatuksiin. Toimijan hallitsemassa tapauksessa taas huomio on toimijan ajatuksissa. Jutussa ei ole puhe yksiselitteisistä vääryyksistä, vaan enemminkin yhteisesti tunnustetuista ongelmista tai intressien välisestä kamppailusta. Toimijat esitetään ensisijaisesti kommunikatiivisina.

Två förband kan räddas (DN 29.7.)

2. Näkökulmia rinnastava (moniaääninen, toimija kommunikatiivinen)

Juttu on moniaääninen. Moniaäänisyys perustuu useiden eri näkökulmia edustavien (erimielisten) toimijoiden suhteellisen tasavahvaan esillepääsyyn tekstissä. Toimijat esitetään ensisijaisesti kommunikatiivisina. Kertoja ei ota yksiselitteistä kantaa minkään toimijan tai vaihtoehdon puolesta toisia vastaan, vaan vain esittelee eri näkemyksiä. Jutun päähuomio on toimijoiden ajatuksissa, ei niinkään toimijoiden välisten suhteiden kuvailussa. Tyypillisessä näkökulmia rinnastava jutussa on kärjeksi nostettu jonkin tahon mielestä ongelmallinen asia, mutta jutussa esitetään myös tämän tahon kanssa eri mieltä olevan näkemyksiä. Joissakin näkökulmia rinnastavissa jutuissa toimijat jopa kommentoivat toisiaan, mutta tämä on harvinaista.

Ny tjänstebilsskatt får med tvekan godkänt (DN 4.8.)

Jutussa esitetään useiden tahojen lausuntoja hallituksen esityksestä. Lausunnot ovat keskenään erilaisia eivätkä yksiäänisesti hallituksen esitystä tuomitsevia tai kannattavia. Mikäli lausunnonantajat olisivat yksimielisesti pitäneet esitystä huonona, eikä hallitusta itseään olisi päästetty jutussa ääneen, kontekstityyppi olisi ollut joko toteava tai skandaali. Mikäli osa lausunnonantajista olisi selvästi syyttänyt hallitusta strategisuudesta, mutta toiset taas puolustaneet hallitusta, olisi dialogisuustyypeiksi merkitty sekä skandaali että rinnastava. Seuraava esimerkki on koodattu tällä tavoin:

Budget hotar Stockholms-OS
Nedskärning. Färre ungdomar kan idrotta efter minskat ståtstöd med 55 miljoner kronor. (DN 21.9.)

Jutussa urheilujärjestöjen johtajat moittivat hallitusta kovin sanoin leikkauksista ja esittävät selviä strategisuuhevihjeitä. Jutun otsikko on tiivistys näistä puheenvuoroista. Tämän perusteella juttu olisi yksiääninen skandaali. Jutun lopulla kuitenkin hallituksen edustaja puolustaa leikkauksia liennyttävään sävyyn, mikä taas viittaa rinnastavaan juttutyyppiin. Juttu on siis skandaalin ja rinnastavan tyypin yhdistelmä. Tämä yhdistelmä sävyttää koko jutun, minkä vuoksi koodasin jutun kaikille toimijoille sekä rinnastavan että skandaalityypin.

3. Skandaali (yksiääninen, toimija strateginen)

Juttu on yksiääninen, ja jutussa painottuu eettinen diskurssi. Jutun ideana on osoittaa jokin toimija tai asiantila yksiselitteiseksi vääryydeksi. Toimija esitetään strategisena tai sitten jokin epäoikeudenmukainen asiantila implikoi strategisen toimijan. Jutun painopiste on tarinan konnassa pikemmin kuin uhrissa. Skandaalijutuissa kertoja voi vetäytyä taka-alalle ja kuvata skandaalinomaista tilannetta jonkin toimijan kautta. Tällöin kertoja ei varsinaisesti sulaudu toimijan näkökulmaan, vaan vetäytyy sivustakatsovan tarkkailijan asemaan.

Kertojan tällaisesta viileydestä huolimatta luokittelun nämä jutut toimijan näkökulmaa seuraten skandaaleiksi.

"Skamligt sänka barnpension"
Kristdemokraterna kritisk till nyt förslag (DN 29.7.)

4. Populaari skandaali (moniääninen, toimija strateginen)

Juttu on moniääninen, ja siinä leikitellään eettisellä diskurssilla.

Och centern lägger pannorna i djupa veck för att rädda de nedläggningsshotade regementena i Halmstad (12,7) och Östersund (15,0) på bekostnad av Ystad (6,0) och Umeå (9,4). Sifferorna inom parentes visar centerpartiets rösteresultat i valet 1994 i de berörda länen. (DN 31.7.)

Jutun kepeys ja tietty ymmärtävyys keskustapuoluetta kohtaan tekee siitä moniäänisen. Jos kirjoittajankin otsa olisi ollut ryppysä, jutusta olisi tullut yksinäisesti keskustaa strategisuudesta syyttävä skandaali.

5. Sensaatio (yksiääninen, kertoja strateginen)

Juttu on yksiääninen, usein skandaalinomainen, mutta liioittelu ja paatos viehdään niin pitkälle, että kertojan strategisuus alkaa näkyä. Erona skandaaliin on siis tällainen melodramaattinen liioittelu. Ero populaariin skandaaliin taas on liioittelun sävyssä. Siinä missä populaari skandaali on kepeää ja leikittelevää, sensaatio on pateettista, vääryyksissä tai menestyksen huumassa rypevää. Jutun painopiste on uhrissa tai sankarissa, ei niinkään konnassa.

Upprörda känslor i Söderhamn.
Förvåning och besvikelse. Hård kritik mot försvarsministern efter beskedet om att F 15 läggs ned. (DN 4.9.)

Jutussa kuvaillaan, miltä Söderhamnin asukkaista tuntuu, kun paikkakunnan tärkeä työnantaja, F 15 -hävittäjälaivue lakkautetaan. Juttu on ensisijaisesti skandaali, mutta niissä kohdissa joissa asukkaiden tunteita kuvataan, toimijat on koodattu myös sensaatiotyyppeihin.

6. Metagenerinen

Juttu on eräänlaista metajournalismia. Jutussa tehdään näkyväksi jutun tekoon liittyviä ristiriitaisuuksia ja ehkä parodioidaan geneerisiä konventioita. Tällaisia juttuja ei budjettiaineistosta löytynyt.

4.5. Kertomuksen sävy

Kertomuksen sävy koodataan samaan tapaan kuin dialogisuustyypitkin. Muuttujien tausta on narratiivisia juonityyppisiä koskevassa teoretisoinnissa, ja ne kuvaavat luvussa 12 esitetyn kentän vaaka-akselia. Kertomuksen sävy voi siis olla joko traaginen (pessimistinen, negatiivinen, vastakohtaisuutta korostava) tai koominen (optimistinen, positiivinen, vastakohtaisuutta liennyttävä). Kentän pystyakselia eli ironisuutta tai romanttisuutta kuvataan myöhemmin esiteltävillä ironia-muuttujilla.

Kertomuksen sävyä varten on neljä binaarimuuttujaa. Jos sävy on neutraali, eikä sitä voi pitää enempää optimistisena kuin pessimistisenäkään, muuttajat jätetään koodaamatta.

Koomiset muuttajat

Kyse on tarinasta, jossa jokin ristiriita oivalletaan näennäiseksi, uusi oikeudenmukaisempi järjestys korvaa vanhemman jne. Kun uusi järjestys voittaa, kaikki voittavat, ja myös vanhan järjestyksen edustajat hyväksytään mukaan uuteen yhteisöön. Kyse ei ole hyvän ja pahan välisestä vastakkainasettelusta, vaan pikemminkin järkevän ja absurdin. Tunnelma on toiveikas, ymmärtävä ja optimistinen

1. Optimistinen, positiivinen

Muuttujaan koodataan juttujaksot, joissa ilmaistaan tyytyväisyyttä vallitsevaan asiantilaan tai tahtoa korjata havaittua ongelmaa. Positiivisiksi koodataan jutut, joissa esitetään haluttu toimintavaihtoehto eikä anneta ymmärtää, että sen toteuttaminen on toivotonta. Optimistisia ovat myös jutut, joissa toimijat esitetään kykeneviksi perustelemaan kantojaan järkevästi.

Positiivisissa jutuissa voidaan kuvailla myös jotain ei-toivottua tilannetta tai suunnitelmaa. Riittää, jos optimismia on edes sen verran, että kielteiseksi koetulle etsitään vaihtoehtoisia ratkaisuja ja niihin uskotaan. Optimistiseksi ei koodata tekstijaksuja, jossa kertoja neutraalisti luettelee tehtyjä päätöksiä. Sen sijaan optimistiseksi luokitellaan tekstijaksot, joissa jokin taho ilmaisee olevansa päätöksen tai ratkaisuehdotuksen takana sekä uskoo sen mielekkyyteen ja omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa.

Esimerkkitutun *Niinistö ja Alho ryhtyivät hiomaan budjettiesitystä* (HS 17.7.) alkupuoli on sävyllään optimistinen:

...Tämäkertaisia lähtöasetelmia luonnehdittiin hyviksi. Ministeriöt ovat pysyneet annetuissa raameissa hyvin.

...Ministeriön budjettivalmistelut päättyvät jo tänään...

Optimistisuus hiukan vähenee jutun viidennessä kappaleessa, mutta siinäkin positiivinen perussävy säilyy, koska menot aiotaan puristaa 196,5 miljardiin ja velkaantumisen hillitsemiseksi siis pönnistellään:

Hallitus ilmoitti kesäkuussa, että helmikuussa sovitusta ensi vuoden menokehyksestä pidetään kiinni. Menot on tarkoitus puristaa 196,5 miljardiin markkaan. Tulojen odotetaan jäävän vielä ensi vuonna noin 30 miljardia markkaa menoja vähäisemmäksi eli valtio velkaantuu edelleen.

Väliotsikon jälkeen kertomus muuttuu neutraaliksi, eikä optimistisuudesta tai pessimistisyydestä ole merkkejä. Kertoja vain luettelee budjettiesityksen sisältöä:

Budjettiesitykseen ei ole tulossa varoja telakkatuen jatkamiseen. Kotiapulaisten palkkaamista helpottavia toimia Niinistö olisi valmis ainakin aloittelemaan ensi vuoden budjetissa.

Vaikka seuraavassa esimerkissä ollaan kärjekkäästi tyytymättömiä hallituksen esitykseen, ja vaikka se on vastakkainasetteluja korostava (4), se kuitenkin on optimistinen ja positiivinen, koska myönteiseen toimintaan ja ratkaisuun uskotaan:

- Vi gör nu allt för att skapa opinion mot förslaget, säger Inger Davidson.
(DN 29.7.)

2. Vastakkainasetteluja liennyttävä

Optimistisuuden ohella toinen koomisuuteen liittyvä piirre on vastakohtaisuuksien osoittautuminen näennäisiksi. Hyvän ja pahan sijasta kyse on väärinymmärryksistä ja tilapäisistä erimielisyyksistä. Tekstijakso koodataan vastakkainasetteluja liennyttäväksi, jos jutun sävy on sovittelleva, yhteistyötä korostava, ymmärtävä, eläytyvä, kiittävä tai kompromissihakainen. Merkiksi kompromissihakaisuudesta käy esimerkiksi se, että ehdotetaan jotain yhdessä toteutettavaksi:

Varför inte döpa om det till Försvarets Halmstadsskolor och inrikta oss mot att utveckla vår utbildning för hela försvarsmakten. (DN 11.8.)

Budjettiesitykseen ei ole tulossa varoja telakkatuen jatkamiseen. Kotiapulaisten palkkaamista helpottavia toimia Niinistö olisi valmis ainakin aloittelemaan ensi vuoden budjetissa. (HS 17.7.)

Ensimmäisessä katkelmassa kirjoittaja ensin kritisoi ilmavoimien koulun siirtosuunnitelmia ja sen jälkeen esittää oman ehdotuksensa. Oss- ja vår-pronominit tekevät ehdotuksesta vastakkainasetteluja liennyttävän.

Jälkimmäinen katkelma vihjaa eri tahojen välisiin intressieroihin, mutta toisaalta jonkinlaista kompromissihenkeäkin on. Tämän katkelman perusteella Niinistölle koodattaisiin "vastakkainasetteluja liennyttävä" (Niinistö olisi valmis ainakin aloittelemaan). Telakkatukea koskeva kohta on puolestaan niin neutraali, ettei kyseessä ole enempää vastakkainasettelujen liennyttäminen kuin korostaminenkaan.

Traagiset muuttujat

Traagisissa jutuissa ongelmat esitetään väistämättöminä ja epäkohdat mahdottomina korjata. Traagisille jutuille on tyypillistä pienen ihmisen ja valtakoneiston välinen vastakkainasettelu. Myös hyvän ja pahan välinen vastakkainasettelu voi kuulua traagiseen juttuun, jos pahaksi esitetty on valta-asemassa hyvään nähden.

3. Pessimistinen, negatiivinen

Pessimistisissä jutuissa kuvaillaan epäkohtia, mutta ei esitetä niille ratkaisuehdotuksia ainaakaan niin, että esitettyihin toimintavaihtoehtoihin uskottaisiin. Toiminta kuvataan usein strategiseksi..

Pessimistisestä ja traagisesta sävystä käy esimerkiksi Joukon pilapiirros (IL 16.7.), jossa Veroale-nimisellä bussipysäkillä seisova mies osoittaa toverilleen lähestyvää kastemataa ja kysyy "Kannattaako odottaa, jos tuo on se?"

Piirros on ironinen, mutta kertomuksen sävyn kannalta se ei ole olennaista. Olennaista on piirroksen tuottama toivottomuus veronmaksajan aseman paranemisen suhteen. Samalla tavalla traaginen ja pessimistinen on seuraava pieni juttu, jossa siinäkin veronmaksajan kohtalo esitetään väistämättömäksi.

Säästöpuolue kituu

Siinä missä Suomen suosituin puolue on Veropuolue, niin Säästöpuolueen kannattajien määrä jää alle uutiskynnyksen.

Kassanvartija **Sauli Niinistö** on toppuutellut innokkaita veronalentajia huomauttamalla, että veroale vaatii uusia säästöjä. Leikkauskohteita ja halukkaita säästäjiä julkisuuteen ei ole kuitenkaan ilmaantunut. Viimeksi oppositiomies **Esko Ahokin** esitti, että veroja voidaan alentaa ilman lisäsäästöjä. (IL 16.7.)

4. Vastakkainasetteluja korostava

Edellisistä esimerkeistä koodataan myös "vastakkainasetteluja korostava", koska niissä korostetaan veronmaksajien ja verottajan ja ehkä myös veronmaksajien ja poliitikkojen välistä vastakkainasettelua.

SAF förkastar ny tjänstebilsfatt (DN 3.8.)

Jutussa korostetaan SAF:n ja hallituksen välistä vastakkainasettelua käyttämällä "förkastar" (torjuu) -sanaa. Tämä muuttuja koodataan ylipäätään kaikista tekstijaksoista, joissa erimielisyyttä korostetaan vahvoilla sanavalinnoilla. Poikkeuksena voivat olla jaksot, joissa tällaisista sanavalinnoista huolimatta osoitetaan yhteisymmärryksen mahdollisuus tai ristiriidan näennäisyys. Suomalaisissa jutuissa tyypillinen "vaatii"-sana ei välttämättä tee jutusta vastakkainasetteluja korostavaa. Usein vaatiminen tarkoittaa vain oman näkökulman ponnekasta esittämistä. Jos samalla kuitenkin syytetään toista osapuolta, alkavat vastakkainasettelun korostamisen tunnusmerkit täyttyä.

4.6. Strategisuusmuuttajat

Strategisuusmuuttajat kuvaavat toimijoiden kommunikatiivisuudesta tai strategisuudesta tehtyjä oletuksia. Lähtöoletuksena on, että niin toimijat kuin kertojatkin ottavat toisensa vakavasti, luottavat toistensa vilpittömyyteen ja pyrkivät yhteisymmärrykseen. Tämän vuoksi ainoastaan vihjeet strategisuudesta koodataan.

Strategisuusmuuttajien avulla täsmennetään toimijoiden roolia kulloisessakin dialogisuuskontekstissa. Strategiseksi vihjattu toimija voi esimerkiksi olla "skandaalijutun" konna.

Strategisuusvihjeet koodataan merkitsemällä vihjeen esittäjän havaintoyksikköön strategisuusvihjeen kohde. Muuttujia on kolme, joten kullekin toimijalle koodataan enintään kolme tärkeintä strategisuusvihjeen kohdetta. Strategisuusvihjeet merkitään kertojalle ainoastaan jos kertoja esittää vihjeen omista nimissään.

1-3. Strategisuusvihjeen kohde xxx

"Uudistuksia pelkäävien vasemmistonaisten kannattaa muistaa, että nykymallinen itsepalveluyhteiskunta, jossa ei kannata palvelujen tarjoaminen eikä ostaminen, lisää erityisesti työssäkäyvien naisten taakkaa." (HS 22.7.)

Katkelmassa siteerataan kansanedustaja Maria Kaisa Aulaa, joka leimaa vasemmistonaiset uudistuksia pelkääviksi. Aula antaa ymmärtää, että vasemmistonaiset eivät keskustele kotityön verovähennyksestä avoimesti ja rehellisesti eli kommunikatiivisesti, vaan puolustavat strategisesti ideologisia asemiaan. Katkelmassa siis Aula esittää vasemmistonaiset strategisina, ja tämän vuoksi Aulalle koodataan strategisuusvihjeen kohteeksi "vasemmistonaiset". Yllä lainatusta katkelmasta luonnollisesti herää kysymys Aulan itsensä kommunikatiivisuudesta. Voidaan ajatella, että kertoja korostaisi sitaatin valinnallaan Aulan strategisuutta: Aulahan ei ota vasemmistonaisten huolta vakavasti, vaan leimaa sen uudistusten peloksi. Kyse on kuitenkin suorasta sitaatista, eikä kertoja millään näkyvällä keinolla korosta Aulan strategisuutta. Tästä syystä Aulaa ei merkitä kertojan strategisuusvihjeen kohteeksi.

Eräät sosiaalidemokraatit ovat hämänneet Kokoomusta vaatimalla kunnon veronalennuksia ikään kuin se ei olisi porvarien perinteinen pääteema. (IL 15.7.)

Katkelmassa pääkirjoituksen kertoja vihjaa eräiden sosiaalidemokraattien strategisuudesta väittämällä että demareiden veronalennusvaatimuksissa olisikin kyse kokoomuksen hämäämisestä. Kertojan strategisuusvihjeen kohteeksi merkitään "eräät sosiaalidemokraatit".

4.7. Ironisuusmuuttajat

Ironisuusmuuttajien tausta on narratiivisia genrejä koskevassa teoretisoinnissa. Muuttuja kuvaa luvussa 12 esitetyn voimakentän pystyakselia. Koska ironisuusmuuttujia on kolme, voidaan kullekin ironistille merkitä kolme tärkeintä ironisoinnin kohdetta. Kertojalle merkitään vain ne tahot, joita kertoja ironisoi omissa nimissään. Mikäli ironisoinnin kohde on epämääräinen, kohteeksi merkitään "9".

1-3. Ironisoinnin kohde

"Ymmärrän Jaakonsaaren tuskan, kun hän ei ole sillä saralla (työministerinä) pystynyt parempiin saavutuksiin", Zyskovicz sanoi. (HS 7.8.)

Zyskoviczille merkitään Jaakonsaari ironisoinnin kohteeksi. Ironia perustuu siihen, että Zyskovicz vastaa Jaakonsaaren kokoomuslaisia koskevaan kritiikkiin tulkitsemalla näennäisesti Jaakonsaaren kritiikin toisin kuin Jaakonsaari itse haluaisi sitä tulkita. Jos Zyskovicz olisi halunnut vastata Jaakonsaarelle "romanttisesti", hän olisi pyrkinyt osoittamaan kritiikkiä vääräksi ja ehkä vaatinut kokoomuslaista työministeriä huonosti menestyneen Jaakonsaaren tilalle.

Ainoa tiedotustilaisuudessa esiintynyt ministeri oli valtiovarainministeri Sauli Niinistö. Hän risti vielä piilossa pidetyn budjetin uskottavuusbudjetiksi.

Nyt kansalaisten on uskottava siihen mitä ei vielä ole edes näytetty. (IL 15.8.)

Kertojan ironisoinnin kohteeksi merkitään Niinistö. Olisi mahdollista ajatella, että Niinistö olisi tarkoittanut budjetille antamansa nimityksen ironiseksi (jolloin Niinistölle koodattaisiin ironisoinnin kohteeksi "9"), mutta todennäköisempi lukutapa on, että Niinistö ainakin tarkoitti nimityksen vakavasti otettavaksi, vaikka itse olisi sen ironisuuden oivaltanutkin.

RELIABILITEETTILASKELMAT

Muuttujien reliabiliteettitarkastukseen valittiin jutut Excel-taulukkolaskentaohjelman satunnaislukufunktion avulla. Kullakin aineiston jutulla on oma tunnusnumerosa väliltä 1-811. Tarkastukseen valittiin satunnaislukujen osoittamia juttuja kunnes juttujen määrä jokaisen lehden osalta ylitti 10 prosenttia kyseisen lehden juttumäärästä aineistossa. Kunkin lehden kohdalla poiminta lopetettiin kymmenen prosentin kiintiön tultua täyteen.

Sain varsinaisen koodauksen valmiiksi lokakuussa 2001, ja tein tarkastuskoodauksen helmikuussa 2002. Koodausten välinen aika oli niin pitkä, etten enää juurikaan muistanut yksittäisiä koodausratkaisuja.

Reliabiliteettitarkastukseen valittiin yllä kuvatulla tavalla 28 juttua HS:sta, 12 juttua IL:stä, 27 juttua DN:stä ja 17 juttua AF:sta, kaikkiaan siis 84 juttua. Juttukohtaisten muuttujien reliabiliteettiotoksen suuruus on siis 10,4 prosenttia aineiston 811 jutusta. Tarkastuskoodauksessa määrittelin näistä jutuista kaikkiaan 521 toimijakohtaista havaintoyksikköä. Alkuperäisessä koodauksessa tarkastukseen valituissa jutuissa toimijakohtaisia havaintoyksikköjä oli 559. Tein muuttujien tarkastuskoodauksen alkuperäisille 559 havaintoyksikölle, joten tarkastusotos on 11,9 prosenttia 4699 toimijakohtaisesta havaintoyksiköstä.

1. Juttukohtaiset muuttujat

Juttukohtaisista muuttujista tarkastan reliabiliteetin vain juttutyypin- ja ensisijainen aihe -muuttujista. Niiden koodaus ei ole yhtä itsestään selvää kuin lehti- tai päivämäärä-muuttujissa. Juttukohtaisten muuttujien reliabiliteetti on samoin koodattujen havaintoyksiköiden prosenttiosuus otoksen kaikista havaintoyksiköistä.

Muuttuja	Reliabiliteetti	Luokkamäärä	Perusjoukko	Otos
	%	N	N	N
Juttutyyppi	96	12	811	84
Ensisijainen aihe	94	13 (R), 12 (S)	811	84

2. Toimijoiden määrittely

Toimijan nimi -muuttujan reliabiliteetti kertoo, kuinka systemaattisesti olen osannut määrittellä jutuista budjettikeskusteluun osallistuvat toimijat eli aineistoon koodatut havaintoyksiköt. Toimijoiden määrittelyä koskevan reliabiliteetin laskentaan sovellan Pietilän (1973, 240) esittämää kaavaa:

$$\text{Rel.} = \frac{L_{1,2} \times 2}{L_1 + L_2} \quad (\times 100)$$

$L_{1,2}$ tarkoittaa niiden yksiköiden (tässä toimijoiden) määrää, jotka ovat sekä alkuperäisessä koodauksessa että tarkastuskoodauksessa samoja. L_1 tarkoittaa

alkuperäisessä koodauksessa merkittyjen yksiköiden määrää ja L_2 tarkastuskoodauksessa merkittyjen yksiköiden määrää. Koska koodauksissa on osittain merkitty eri toimijoita, on $L_{1,2} \times 2$ pienempi kuin $L_1 + L_2$. Laskentatapa on näinkin monimutkainen siksi, että nyt ei voida suoraan laskea identtisten koodausten osuutta toimijoiden kokonaismäärästä, koska kokonaismäärää ei tiedetä ennalta.

Katson toimijan nimen samaksi, jos nimellä viitataan samaan tahoon. Esimerkiksi "markkinat" ja "markkinavoimat" luetaan samaksi koodaukseksi. Jos joukko toimijoita on yhdessä koodauksessa lueteltu erikseen ja toisessa niputettu yhdeksi toimijaksi, katson yhden havaintoyksiön identtisesti koodatuksi ja loput toimijakoodaukset vain toiseen koodaukseen liittyviksi.

Tarkastuskoodauksessa määrittelin kaikkiaan 521 toimijaa, kun alkuperäisessä koodauksessa toimijoita oli 559. Toimijoista oli samoja 494. Yllä esitettyyn kaavaan sijoittaen **toimijoiden määrittelyn reliabiliteetiksi saadaan 91 prosenttia**. Lukua nostaa hieman se, että kertojalle merkityt havaintoyksiköt ovat itsestään-selvästi molemmissa koodauksissa samoja. Jos ne jätetään laskelmasta pois, reliabiliteetti heikkenee yhdellä prosenttiyksiköllä 90 prosenttiin.

Muuttuja	Reliabiliteetti		L_1		L_2		$L_{1,2}$		Perusjoukko	
	Ei kert.		Ei kert.		Ei kert.		Ei kert.		Ei kert.	
	%	%	N	N	N	N	N	N	N	N
Toimijan nimi	91	90	559	475	521	437	494	410	4699	3888

3. Muut identifiointimuuttajat

Toimijaryhmä- ja toimijatyypin muuttajat koodataan kaikille toimijoille ($L_1 = L_2$), joten niiden reliabiliteetin voi laskea yksinkertaisesti identtisten koodausten prosenttiosuutena toimijoiden kokonaismäärästä. Puoluekanta- ja sukupuoli-muuttajat taas on koodattu vain niille toimijoille, joista nämä ominaisuudet tunnetaan, joten sovellan niihin yllä esitettyä laskukaavaa.

Muuttuja	Reliabiliteetti		L_1		L_2		$L_{1,2}$		Luokkia	Perusjoukko	
	Ei kert.		Ei kert.		Ei kert.		Ei kert.			Ei kert.	
	%	%	N	N	N	N	N	N	N	N	N
Toimijaryhmä	92	91	559	475	559	475	517	433	67	4699	3888
Toimijatyypin	98	98	559	475	559	475	548	464	9	4699	3888
Puoluekanta	94	94	187	187	178	178	171	171	20	1480	1480
Sukupuoli	98	98	161	161	164	164	160	160	3	1315	1315
Kaikki	95	95	1466	1298	1460	1292	1396	1228	99	12193	10571

4. Aihelmamuuttajat

Suomalaisia aihelmamuuttajia on 11 ja ruotsalaisia 12. Vaikka suomalaiset ja ruotsalaiset muuttajat eroavat toisistaan, koodauksessa on kuitenkin käytetty yhteisiä muuttajasarakkeita Ruotsin 12. aihelmamuuttujaa lukuun ottamatta. Samaan sarakkeeseen merkityt muuttajat ovat usein myös samantapaisista teemoista. En siis laske erikseen reliabiliteetteja suomalaisille ja ruotsalaisille aihelmille, vaan ainoastaan kahdelletoista aihelmamuuttujalle. Olennaisinta on aihelmakoodausten yleinen luotettavuus, ei suomalaisten ja ruotsalaisten aihelmakoodausten reliabiliteettien vertailtavuus.

Muuttaja	Reliabiliteetti		L ₁		L ₂		L _{1,2}		Luokkia	Perusjoukko	
	Ei kert.		Ei kert.		Ei kert.		Ei kert.			Ei kert.	
	%	%	N	N	N	N	N	N	N	N	N
Talouspolitiikka	87	86	184	152	190	160	163	134	2	1663	1325
Piiat ja palvelut	93	94	37	29	43	33	37	29	2	419	326
Kuntatalous	87	88	36	26	35	26	31	23	2	277	208
Autoilun verot Tjänstebilskatt	94	94	40	32	37	30	36	29	2	224	174
Ympäristöverot, Barnpensionen	82	84	29	19	27	19	23	16	2	262	193
Tulovero, S-C	85	84	139	114	145	119	121	98	2	1013	820
Lääniudistus, Försvarprop.	98	98	76	61	77	62	75	60	2	553	445
Korkeakoulut Pensionärer	79	77	21	15	22	16	17	12	2	164	122
Opintotuki, Forskningsstift.	96	98	29	24	27	23	27	23	2	182	140
Tierahat Fastighetsskatt	95	96	27	22	30	24	27	22	2	145	107
Alkoholiverotus	97	96	16	12	17	13	16	12	2	142	110
Kulturprop.	-	-	0	0	0	0	0	0	2	153	126
Kaikki	89	89	634	506	650	525	573	458	24	5197	4096

5. Aihemuuttajat

Aihemuuttajia on kaikkiaan 37, ja niissä on kuusi luokkaa. Kertojalle merkitään kaikki jutussa esiintyvät aiheet, mutta siinä muodossa kuin kertoja niihin itse puuttuu. Tyypillisimmin kertoja puuttuu aiheeseen ottamatta siihen itse kantaa. Luokittelussa voi olla epätasällisyyttä yhtäältä siinä, mitä aiheita toimijat ylipäättään käsittelevät ja toiseksi siinä, millä tavalla mikin toimija puuttuu aiheeseen.

Liite 2

Muuttuja	Reliabiliteetti		L ₁		L ₂		L _{1,2}		Luokkia	Perusjoukko	
	Ei kert.		Ei kert.		Ei kert.		Ei kert.			Ei kert.	
	%	%	N	N	N	N	N	N	N	N	N
Tulovero	77	77	98	78	96	76	75	59	6	816	628
Arvonlisävero	44	33	6	4	3	2	2	1	6	68	46
Kotityön verotus	67	60	32	23	28	20	20	13	6	299	223
Yritysverot, pääomaverot	22	18	10	6	8	5	2	1	6	150	99
Kunnallisvero	59	55	29	20	29	20	17	11	6	192	142
Liikenneverot	85	81	49	39	50	40	42	32	6	256	196
Energia- ja ympäristöverot	85	76	25	16	27	18	22	13	6	223	160
Alkoholivero	97	96	16	12	17	13	16	12	6	143	110
Kiinteistövero	88	86	17	14	17	14	15	12	6	104	79
Muu verotus tai verot yleensä	27	27	9	7	13	8	3	2	6	102	68
Työttömyysturva	78	78	18	11	18	12	14	9	6	157	103
Perhetuet	79	76	24	16	19	13	17	11	6	210	148
Eläkkeet	71	67	17	11	14	10	11	7	6	148	104
Sotaveteraanit	100	100	2	1	2	1	2	1	6	20	12
Asumistuki	0	0	4	2	1	0	0	0	6	72	48
Opintotuki	67	55	7	4	11	7	6	3	6	76	47
Terveystieteiden tutkimus	71	63	12	8	16	11	10	6	6	144	102
Muu sosiaalitoimi	0	0	4	2	4	2	0	0	6	142	94
Tutkimus	52	56	12	9	11	9	6	5	6	128	85
Liikenneverot	86	86	15	11	13	10	12	9	6	84	57
Kehitysyhteistyö	100	100	4	2	4	2	4	2	6	67	43
Työllistämistoimet	76	71	10	7	11	7	8	5	6	154	106
Elinkeinotuet	50	33	6	3	14	9	5	2	6	74	49
Maa- ja metsätal.	83	82	11	8	13	9	10	7	6	70	47
Lehdistötuki	-	-	0	0	0	0	0	0	6	23	18
Lääni-uudistus	93	91	46	34	46	34	43	31	6	295	233
Poliisi ja vankilat	100	100	6	5	6	5	6	5	6	32	21
Puolustusrahat	83	81	30	27	30	27	25	22	6	288	231
Kuntien osuudet	77	72	16	10	23	15	15	9	6	116	78
Kulttuurirahat	-	-	0	0	0	0	0	0	6	124	94
Asuntotuotanto	0	0	2	1	0	0	0	0	6	6	3
Liikuntarahat	-	-	0	0	0	0	0	0	6	29	22
Luonnonsuojelu	44	31	10	7	8	6	4	2	6	42	29
Muu määräraha	50	38	24	17	20	15	11	6	6	134	88
Valtion velka, leikkaukset	49	38	63	45	67	45	32	17	6	583	412
Omaisuuksien myynti	89	80	4	2	5	3	4	2	6	28	16
Työttömyys	83	80	121	96	127	98	103	78	6	1025	762
Kaikki	73	70	759	558	771	566	562	395	222	6624	4803

Aihemuuttujien reliabiliteetti on melko alhainen, noin 70 prosenttia. Joidenkin harvoien esiintyvissä muuttujien kohdalla se on peräti 0. Nämä ovat kuitenkin yksittäistapauksia, eivätkä ne juuri vaikuta muuttujaryhmän kokonaisreliabiliteettiin. Enemmän sen sijaan vaikuttavat erikseen nimeämättömille veroille, määrärahoille ja leikkauksille varatut muuttajat. Näissä kaikissa reliabiliteetit ovat varsin alhaisia.

Analyseissä aihemuuttujien reliabiliteetti on todennäköisesti hieman tässä esitettyä korkeampi, sillä niissä tarkastellaan yhtäältä sitä, mistä aiheista ylipäätään puhutaan ja toisaalta sitä, vaaditaanko vai vastustetaanko veroja tai määrärahoja. Ensiksi mainitussa tapauksessa ei siten häititä, jos määrärahaan neutraalisti suhtautuva on koodattu sitä vastustavaksi. Jälkimmäisessä tapauksessa taas ei ole väliä, mitä nimenomaista veroa tai määrärahaa vastustetaan tai kannatetaan.

6. Esitystekniikkamuuttajat

Varsinaisia esitystekniikkamuuttajia on yksitoista. Ne kaikki ovat kaksiluokkaisia, eli referointitekniikka joko merkitään tai jätetään merkitsemättä. Kertojalle merkitään kaikki jutussa esiintyvät esitystekniikat. Lisäksi koodauksessa merkittiin kohdistava toimijan nimi niille toimijoille, joita joko esitettiin tulkitsevana kertojan esityksenä tai jotka olivat toisen toimijan kohteena. Tätä varten oli kolme muuttujaa. Taulukossa näiden kolmen kohdistajamuuttujan merkinnät on laskettu yhteen

Referointitekniikoiden keskimääräinen reliabiliteetti on 85 prosenttia eli varsin tyydyttävä. Ongelmallisimmiksi koodattaviksi osoittautuivat tekniikat EKE, JEE ja Häivytetty. Tämä oli odotettuakin erityisesti EKE-tekniikan osalta. Tekniikka on tulkinnanvarainen, mutta kerronnallisesti kiinnostava. Häivytetty-muuttujaa koodatessa tarkkaavaisuuteni näkyy herpaantuneen etenkin tarkastuskoodauksen yhteydessä, koska siinä koodauksia on huomattavasti varsinaista koodausta vähemmän. En pidä todennäköisenä, että varsinaisessa koodauksessa olisin merkinnyt häivytetyiksi toimijoita, joita ei olisi jutuissa häivytetty.

Muuttuja	Reliabiliteetti		L ₁		L ₂		L _{1,2}		Luokkia	Perusjoukko	
	%	Ei kert	N	Ei kert	N	Ei kert	N	Ei kert		N	Ei kert
EKE	63	63	34	21	29	17	20	12	2	272	153
NKE	82	84	21	10	18	9	16	8	2	184	95
SE	95	96	99	65	98	64	94	62	2	792	486
EE	88	85	131	84	122	79	111	69	2	1197	766
JEE	71	70	38	20	38	20	27	14	2	421	230
TJK	93	93	32	16	28	14	28	14	2	423	213
SKE	84	82	235	186	232	183	197	152	2	1986	1518
TKE	94	94	179	146	187	152	172	140	2	1121	888
Sitaatti	85	80	53	30	46	25	42	22	2	605	353
Häivytetty	71	68	134	83	102	64	84	50	2	1403	873
Toisen kohteena	90	89	216	159	204	147	189	136	2	2110	1533
Kohdist. toimijat	82	82	333	333	292	292	257	257	n	2614	2614
Kaikki	85	84	1505	1153	1396	1066	1237	936	22+n	13128	9722

7. Dialogisuusmuuttujat

Dialogisuusmuuttujia oli alun perin kuusi, mutta metageneeristä kontekstia en koodannut kertaakaan koko aineistosta. Näin muuttujia jäi viisi. Kertojalle on koodattu kaikki jutussa esiintyvät dialogisuusstyytit.

Muuttuja	Reliabiliteetti		L ₁		L ₂		L _{1,2}		Luokkia	Perusjoukko	
	Ei kert.		Ei kert.		Ei kert.		Ei kert.			Ei kert.	
	%	%	N	N	N	N	N	N	N	N	N
Toteava	91	90	289	240	267	222	252	209	2	2799	2287
Rinnastava	86	86	85	74	91	81	76	67	2	506	445
Skandaali	76	75	78	63	85	70	62	50	2	783	633
Populaari skandaali	85	85	145	126	144	122	123	105	2	749	611
Sensaatio	50	46	9	8	7	5	4	3	2	50	42
Kaikki	86	86	606	511	594	500	517	434	10	4887	4018

Reliabiliteetit ovat muuttujien tulkinnanvaraisuuteen nähden yllättävänkin korkeita. Ainoastaan sensaation reliabiliteetti on huolestuttavan alhainen. Sensaatio on budjettiaineistossa harvinainen dialogisuusstyyppi, ja reliabiliteettitarkastuksessa sen yhteydessä esitettyä toimijoita on alle kymmenen. Optimistisesti voi arvioida että huono tulos johtuu osittain satunnaisesta virheestä, ja isommalla tarkastusaineistolla reliabiliteetti ehkä olisi sensaation osalta parempi (pessimistisesti arvioiden vielä huonompi). Tarkastusaineiston 84 jutusta sensaatio merkittiin alkuperäisessä koodauksessa yhdestä jutusta 8 toimijalle (ja kertojalle), tarkastuskoodauksessa kahdesta jutusta 5 toimijalle (ja kahdelle kertojalle). Toinen juttu oli molemmilla kerroilla sama, mutta siitä merkittiin tarkastuskoodauksessa sensaatio-konteksti vain kolmelle toimijalle.

8. Kertomuksen sävy -muuttujat

Kertomuksen sävyä varten on neljä binaarimuuttujaa. Kertojalle on koodattu kaikki jutussa esiintyvät sävyt.

Muuttuja	Reliabiliteetti		L ₁		L ₂		L _{1,2}		Luokkia	Perusjoukko	
	%	Ei kert.	N	Ei kert.	N	Ei kert.	N	Ei kert.		N	Ei kert.
Optimistinen	78	78	259	220	255	217	201	170	2	2380	1989
Liennyttävä	69	68	137	117	178	149	108	91	2	927	769
Pessimistinen	71	70	123	101	192	160	112	92	2	1174	951
Kärjistävä	77	75	195	164	186	154	146	119	2	1605	1320
Kaikki	74	74	714	602	811	680	567	472	8	6086	5029

Sävyuuttujat ovat varsin tulkinnanvaraisia, ja siksi 74 prosentin reliabiliteettiin voi olla tyytyväinen. Näyttäisi siltä, että jälkimmäisellä koodauskerralla olen merkinnyt dialogisuustyypin herkemmin liennyttäväksi tai pessimistiseksi kuin ensimmäisellä kerralla.

9. Strategisuus- ja ironisuusmuuttujat

Kullekin toimijalle merkittiin sen toisen toimijan nimi, johon toimija kohdisti strategisuus- tai ironisuusvihjeitä. Kertojalle merkittiin vain ne toimijat joiden strategisuudesta tai ironisuudesta kertoja vihjasi omissa nimissään. Strategisuusvihjeiden kohteita varten on kolme muuttujaa ja ironisuusvihjeiden kohteita varten samoin kolme muuttujaa. Lasken tässä vihjeiden määrät yhteen kaikista kolmesta muuttujasta, ja katson kohteen samaksi, olipa se merkitty mihin tahansa kolmesta muuttujasta. Koska kertoja koodataan samoin kuin toimijat, ei näiden muuttujien kohdalla ole syytä merkitä lukuja erikseen pelkille toimijoille.

Muuttuja	Reliabiliteetti	L ₁	L ₂	L _{1,2}	Perusjoukko
		%	N	N	
Strategisuus	65	51	62	37	546
Ironisuus	75	51	58	41	385
Kaikki	70	102	120	78	931

Strategisuusvihjeiden reliabiliteetti on varsin alhainen. Jos reliabiliteetti lasketaan siten, että katsotaan kuinka monta prosenttia ensimmäisellä kerralla strategisuus- tai ironisuusvihjeen kohteeksi merkityistä on merkitty myös jälkimmäisellä kerralla ironisuusvihjeen kohteeksi, reliabiliteettiprosentti paranee selvästi. Strategisuusvihjeiden reliabiliteetiksi saadaan 73 prosenttia ja ironisuusvihjeiden reliabiliteetiksi 80 prosenttia.

10. Reliabiliteetit muuttujaryhmittäin

Muuttuja	Reliabiliteetti		L ₁		L ₂		L _{1,2}		Muuttujia	Perusjoukko	
	%	Ei kert.	N	N	N	N	N	N		N	N
Juttukohtaiset	95		168		168		160		2	811	
Toimijan nimi	91	90	559	475	521	437	494	410	1	4699	3888
Identifiointi	95	95	1466	1298	1460	1292	1396	1228	5	12193	10571
Aihelma	89	89	634	506	650	525	573	458	12	5197	4096
Aihe	73	70	759	558	771	566	562	395	37	6624	4803
Referointi	85	84	1505	1153	1396	1066	1237	936	12	13128	9722
Dialogisuustyyppi	86	86	606	511	594	500	517	434	5	4887	4018
Kertomuksen sävy	74	74	714	602	811	680	567	472	4	6086	5029
Strategia ja ironia	70		102		120		78		2	941	

Yli 90 prosentin reliabiliteettia voi pitää hyvänä, yli 80 prosentin tyydyttävänä ja yli 70 prosentin välttävänä. Hyvään reliabiliteettiin ylsivät juttukohtaiset muuttujat, toimijan nimeäminen ja identifiointimuuttujat. Tyydyttäviä olivat aihelmamuu-
tut, referointimuuttujat ja dialogisuuskontekstimuuttujat. Reliabiliteetti jäi välttäväksi aiheuuttujissa, kerronnallista sävyä kuvaavissa muuttujissa sekä strategisuus- ja ironisuusviheissä.

LATENT CLASS ANALYSIS²⁷³

1. LCA:n taustaa

Latent Class Analysis perustuu Paul F. Lazarsfeldin jo 1950-luvun alussa esittämiin ideoihin. Viestinnän tutkijat tuntevat Lazarsfeldin yhtenä niin sanotun *Mass Communication Research* -perinteen huomattavimmista edustajista (Pietilä 1997, 166). Lazarsfeld oli matemaatikko, tilastotieteilijä ja psykologi, ja hän oli kiinnostunut inhimillisen toiminnan ymmärtämisestä ylipäätään, ei yksinomaan joukko- viestinnästä. Hän etsi harjoittamaansa "empiiristä sosiaalitutkimusta" varten tutkimusmenetelmiä, joilla havainnot voitaisiin mahdollisimman kontrolloidusti liittää niistä tehtyihin päätelmiin.

Empiirisissä tutkimuksissa tavallisesti tyypitellään havaintoyksiköitä niiden piirteiden perusteella. Esimerkiksi talouspoliittisia puheenvuoroja voidaan luokitella monetaristisiksi tai keynesiläisiksi sillä perusteella, millaisia toimenpiteitä niissä ehdotetaan. Tutkimus tähtää tällaisiin luokitteleviin yleistyksiin. Myös arkisesti johtopäätöksiä tehdään samaan tapaan: tietynlaisesta elekielestä päätellään, onko henkilö ystävällinen vai vihamielinen, tekstin sanakäänneistä päätellään, onko kirjoittaja vakavissaan vai laskeeko hän leikkiä jne. Käsitteitä kuten "ystävällinen" tai "leikkiä laskeva" ei voi havaita suoraan, vaan ne on pääteltävä tekstin tai käytöksen konkreettisemmista piirteistä. Lazarsfeld korostaa luokittelun ja määrittelyn läheistä yhteyttä:

Monet tarkastelemistamme kirjoittajista tuntuvat kysyvän: Mitä on älykkyys, har- kkitsevaisuus tai ystävyyys? Itse asiassa nämä kirjoittajat visualisoivat itsensä kohtaa- maan konkreettisia tapauksia "älykkyudesta" tai "harkitsevaisuudesta" ja haluavat tietää kuinka voisivat tunnistaa niitä, suhteuttaa niitä toisiinsa ja niin edelleen... ..he haluavat erottaa "ystävyyden" ja "rakkauden" "tyyppejä" tai tehdä eron "har- kkitsevaisuuden" ja "epäluottamuksen" kesken. Tutkimuksen kannalta näissä kaikis- sa on kyse luokittelusta, joskin tietynlaisesta, kuten tarkastelumme edetessä tullaan huomaamaan. (Lazarsfeld 1959, 489.)

Sosiaalisessa toiminnassa havaintojen ja niitä luokittelevien käsitteiden suhde on Lazarsfeldin mukaan tyypillisesti *todennäköisyysuhde*: on todennäköistä, että har- kkitsevainen henkilö ottaa matkavakuutuksen, mutta hänkään ei ota sitä välttämättä kaikille matkoilleen. Lazarsfeld havainnollisti ajatuksiaan yhtäältä Wienin piirin loogikoiden dispositiotermi-käsitteellä²⁷⁴ ja toisaalta pragmatistien, kuten William

²⁷³ Tämä esitys pohjautuu yhdessä Risto Suikkasen kanssa kirjoittamaamme artikkeliin *Latent Class Analysis: Wandering in latent space* (Reunanen & Suikkanen 1999). Artikke- limme ja sen myötä käsilä oleva luku tukeutuvat paljon myös Konstanzin yliopiston rau- hantutkimusyksikön johtajan, professori Wilhelm Kempfin henkilökohtaiseen ohjaukseen.

²⁷⁴ Rudolf Carnap kirjoitti 1936, että jotkut tieteen keskeisimmistä käsitteistä, taipumuksia ilmaisevat ns. dispositio-termit (kuten "hauras" ja "vesiliukoinen"), eivät ole eksplisiittisesti määriteltävissä, so. ei ole olemassa (äärellistä) havaintopredikaattien joukkoa joka tarkoiti- taisi samaa kuin "hauras". Carnap ratkaisi ongelman ns. reduktiolauseilla. Niiden avulla täs- mennettiin tilanteita, joissa dispositio manifestoituu. Seurauksena kuitenkin oli, että reduk-

Jamesin ja John Deweyn, tapa-käsitteellä. Erityisesti Dewey korosti, että tapa tai taipumus ei määrää täysin ihmisen toimintaa, vaan toimintaan vaikuttavat kulloiseenkin tilanteeseen liittyvät ennakoimattomat tekijät (Lazarsfeld 1959, 477-487).

Lazarsfeld tavoitteli yleistä sosiaalitutkimuksen menetelmää, jolla abstraktimat, luokittelevat käsitteet (latent characteristics) voitaisiin johtaa konkreettisista havainnoista (manifest data). Hän käytti menetelmästä nimeä *Latent Structure Analysis* (LSA). Ajatuksena oli, että kyselyvastaukset tai muut havainnot muodostavat ns. manifestin, heti nähtävän rakenteen. Tutkimuksen varsinainen kiinnostuksen kohde olisi kuitenkin manifestin rakenteen taustalla piilevissä latenteissa tekijöissä (latenteissa muuttujissa), kuten asenteissa tai luonteenpiirteissä, joita ei voi suoraan havaita.²⁷⁵ Tavoitteena oli LSA:n avulla määrittää manifestien vastausten perusteella vastaajien "paikka" tällaisella latentilla asenne- tai luonneulottuvuudella. Mikäli taustalla on useita latenteja ulottuvuuksia, kyse olisi "latentista tilasta", johon vastaajat sijoittuvat eri tavoin. (Lazarsfeld 1950; 1959.)

Latent structure analysis -otsakkeen alle voidaan lukea useita tilastollisia menetelmiä, jotka kaikki tähtäävät latenttien, aineistoa rakenteistavien muuttujien löytämiseen havaittujen, manifestien muuttujien perusteella. Menetelmät eroavat toisistaan siinä, millaisiksi latentit ja manifestit muuttujat niissä oletetaan. *Faktori-analyysi* olettaa ne molemmat jatkuviksi (välimatka- tai suhdeasteikollisiksi). *Latent class analysis* taas olettaa ne molemmat diskreeteiksi (laatuero- tai järjestysasteikollisiksi). *Latent trait analysis* etsii jatkuvia latenteja muuttujia diskreettien havaittujen muuttujien perusteella ja *latent profile analysis* diskreettejä latenteja muuttujia jatkuvien havaittujen muuttujien perusteella. (McCutcheon 1987, 7.)

Ongelma 1950-luvulla oli, ettei LCA:n tehokkaan soveltamisen edellyttämiä algoritmeja ollut käytettävissä. Matemaattiset ongelmat ratkaistiin 1970-luvulla, ja tietokoneiden suorituskyvyn kehittyminen 1980-luvulla olisi periaatteessa tehnyt mahdolliseksi LCA:n yleistymisen, mutta ainakaan toistaiseksi siitä ei ole tullut faktorianalyysin kaltaista laajalti tunnettua ja yhtä yleisesti käytettyä metodia. Yksi syy lienee menetelmän edellyttämän matemaattisen ja teknisen arsenaalin kehityksen hitaus ja asteittaisuus. LCA:n laskentatekniikkaa vasta kehiteltäessä faktorianalyysi ehti vahvistaa asemiaan tutkijoiden työkaluna.

Lazarsfeldin omista teksteistä ilmenee, että 1950-luvulla menetelmää käytettiin asenne- ja mielipidetiedusteluihin, mm. lukija- ja kuuntelijatutkimuksiin. 1980-luvulla LCA:ta on käytetty ainakin jonkin verran kyselyaineistojen analyysiin. 1990-luvulla menetelmää on sovellettu myös sisällönanalyysiin. Edelläkävijänä

---

tiolauseiden avulla määritellyt teoreettiset termit eivät olleet eliminoitavissa, sillä mahdollisten testitilanteiden määrä ei ole äärellinen. (Sintonen 1987/1986, 18.)

²⁷⁵ Lazarsfeld (1959, 490) täsmentää, että hän tekee termeillä manifesti ja latentti yksinkertaisesti eron dataan, joka on välittömästi tutkijan saatavilla (manifest) ja parametreihin, jotka jollain tavalla on pääteltävä manifestista datasta (latent). Hän korostaa, ettei viittaa termeillä muihin konnotaatioihin. Lazarsfeld ehkä tarkoittaa, että manifesti datakin voi olla "teoriapitoista" ja tulkittua. Esimerkiksi kyselyvastaukset ovat tällaista manifestia dataa, vaikka ne perustuvat vastaajan tekemiin tulkintoihin. Vastaavasti sisällönerittelyaineistosta tehdyt koodaukset ovat LCA-analyytikolle manifestia dataa, joka perustuu koodaajaan tekemiin tulkintoihin. Kyse ei siis välttämättä ole Berelsonin tarkoittamasta "ilmisisällöstä" (ks. edellä luku 5.2; Berelson 1952, 18).

tässä on ollut Konstanzin yliopiston rauhantutkimusyksikön johtaja Wilhelm Kempf. Hän on myös viitannut mahdollisuuteen tehdä LCA:n avulla Kracauerin kritiikin kestävästä tilastollisesta analyysistä (Kempf 1994, 6).

2. LCA ja "paikallisen riippumattomuuden" periaate

Latentin tilan ja tutkittavan aineiston kytkennän kannalta keskeinen käsite on niin sanottu *paikallisen riippumattomuuden periaate*. Sen mukaan havaintoyksiköt ovat samankaltaisia suhteessaan tutkittavaan ominaisuuteen (latenttiin ulottuvuuteen), mikäli ne tuottavat kyseistä ominaisuutta mittaavissa testeissä tilastollisesti riippumattoman jakauman. Asiaa voi havainnollistaa tarkastelemalla kahta muuttujaa kahdessa eri aineistossa.

TAULUKKO 1. Tilastollisesti riippumaton ja riippuvainen jakauma.

Tilastollisesti riippumaton jakauma				Tilastollisesti riippuvainen jakauma					
		<i>Muuttuja</i>				<i>Muuttuja</i>			
		1	0			1	0		
<i>Muuttuja</i>	1	75	15	90	<i>Muuttuja</i>	1	35	19	54
<i>A</i>	0	15	3	18	<i>A</i>	0	19	35	54
		90	18	108			54	54	108

Ensimmäisessä aineistossa on koodattu 90 havaintoyksikölle muuttujan A arvoksi 1. Näistä 75:lle on myös muuttujan B arvoksi merkitty 1, kun 15:lle arvoksi merkitty 0. Suhde on siten 75:15. Vastaava suhde niissä havaintoyksiköissä, joille muuttujan A arvoksi on koodattu 0, on aivan sama eli 15:3. Tällainen jakauma, jossa edellisen muuttujan kohdalla syntyneet osaryhmät jakautuvat aina uuden muuttujan kohdalla samassa suhteessa on tilastollisesti riippumaton. Tällaisen jakauman synnyttävä havaintoyksikköjen joukko on paikallisen riippumattomuuden periaatteen nojalla homogeeninen suhteessa oletettuun latenttiin muuttujaan.

Jälkimmäisessä aineistossa muuttujat eivät ole edellä kuvatulla tavalla riippumattomia. Siinä muuttujalle A arvon 1 saaneet havaintoyksiköt jakautuvat muuttujan B kohdalla suhteessa 35:19, kun arvon 0 saaneet jakautuvat suhteessa 19:35. Tässä aineistossa muuttujan A kohdalla koodattu arvo selvästi "vaikuttaa" siihen, mikä muuttujan B arvoksi tulee. Kyseessä on siten heterogeeninen havaintoyksikköjen joukko.

Jakauman tilastollinen riippuvuus on osoitus siitä, että muuttujilla on jokin tai joitakin "yhteisiä tekijöitä" (latenteja muuttujia), jotka erottelevat havaintoyksiköjä toisistaan. Riippuvuus on siis yhtäältä osoitus siitä, että muuttujilla on jotain yhteistä ja toiseksi siitä, että havaintoyksiköt ovat tämän yhteisen tekijän suhteen erilaisia. Taulukon 1 riippumattomassa jakaumassa muuttujilla voi hyvinkin olla jotain yhteistä. Tämä mahdollinen yhteinen tekijä ei kuitenkaan erottele havainto-

yksiköitä, koska koodaukset muuttujan A kohdalla eivät näytä "vaikuttavan" muuttujan B koodauksiin. Havaintoyksiköt ovat siis tämän yhteisen tekijän suhteen homogeenisia.

Tilastollisesti riippumattomassa jakaumassa vallitsee myös sellainen linalaisuus, että laskennallinen todennäköisyys tiettyjen koodausten esiintymiselle yhdessä vastaa yhteiseesiintymien todellista osuutta aineistossa. Niinpä laskennallinen todennäköisyys sille, että molempien muuttujien arvoksi tulee 1, on $90/108 \cdot 90/108 = 0,69$ eli täsmälleen molempiin kysymyksiin annettujen myönteisten vastausten todellinen osuus aineistosta $75/108 = 0,69$. Aineisto on siis homogeeninen silloin, kun yhteiseesiintymisten laskennallinen todennäköisyys on sama kuin niiden todellinen osuus aineistossa. Toisessa aineistossa '1-1'-koodausten todellinen osuus ($35/108 = 0,32$) on selvästi laskennallista todennäköisyyttä ($54/108 \cdot 54/108 = 0,25$) suurempi, mikä siis on osoitus tilastollisesta riippuvuudesta. Vastaavasti '1-0'-koodausten todellinen osuus ($19/108 = 0,18$) on selvästi laskennallista todennäköisyyttä ($54/108 \cdot 54/108 = 0,25$) pienempi.

LCA:n tavoitteena on jakaa heterogeenisia joukkoja homogeenisiksi osajoukoiksi. Lazarsfeldin (1959, 496-500) esimerkkiä mukaillen LCA:n toimintaperiaatetta voi havainnollistaa olettamalla, että taulukon 1 heterogeeninen aineisto koostuisi vastauksista seuraaviin kahteen kysymykseen:

Kysymys 1: Hallitsevatko isot öljy-yhtiöt liian suurta osaa öljymarkkinoista?

Kysymys 2: Tuhlaako öljyteollisuus luonnonvaroja?

Esimerkissä siis vastaajat ovat havaintoyksiköitä, kysymykset muuttujia ja annetut vastaukset muuttujien saamia arvoja. Myönteisten vastausten voisi ajatella kuvaavan kielteistä suhtautumista ja kielteisten vastausten myönteistä suhtautumista öljyteollisuuteen. Vaikka siis kysymykset tarkkaan ottaen koskevat eri asioita, niiden molempien voi ajatella mittaavan myös yleistä asennoitumista öljyteollisuuteen. Juuri tämä "yleinen asennoituminen" olisi se latentti tekijä, joka selittäisi havaittua riippuvuutta ja jonka suhteen heterogeenisen joukon vastaajat olisivat erilaisia.

Öljyteollisuutta koskeva asenne voidaan ajatella ulottuvuudeksi, jolla kukin vastaaja sijoittuu tiettyyn kohtaan. Asenneulottuvuuden kielteiseen päähän sijoittuvien todennäköisyys vastata kysymyksiin myönteisesti on suuri, kun asenneulottuvuuden myönteiseen päähän sijoittuvien todennäköisyys vastata myönteisesti on pieni. Osa vastaajista taas ei asennoidu öljyteollisuuteen juuri mitenkään, joten heidän vastauksensa ovat yhtä todennäköisesti myönteisiä tai kielteisiä. Aineisto on paikallisen riippumattomuuden periaatteen mukaisesti jaettavissa kolmeen homogeeniseen osajoukkoon taulukon 2 osoittamalla tavalla:

TAULUKKO 2. *Heterogeenisen aineiston jakautuminen homogeenisiin osajoukkoihin.*

		Hallitsevatko isot öljy-yhtiöt liikaa öljymarkkinoita?					
		<i>Koko aineisto</i>					
Tuhlaako öljyteollisuus luonnonvaroja ?		+	-				
+		35	19			54	
-		19	35			54	
		54		54		108	
		Hallitsevatko isot öljy-yhtiöt liikaa öljymarkkinoita?					
		<i>Joukko 1</i>		<i>Joukko 2</i>		<i>Joukko 3</i>	
Tuhlaako öljyteollisuus luonnonvaroja?		+	-	+	-	+	-
+		1	5	9	9	25	5
-		5	25	9	9	5	1
		6		18		30	
		30		18		6	
		36		36		36	

Koko aineiston heterogeenisuus johtuu LCA:n logiikan mukaan siitä, että siinä on sekoittuneena erilaisia sisäisesti homogeenisia osajoukkoja. Tämä sekoittuneisuus voidaan purkaa jakamalla aineisto tilastollisesti riippumattomiin osajoukkoihin. Paikallisen riippumattomuuden periaatteen nojalla näiden osajoukkojen pitäisi sitten olla homogeenisia niiden latenttien tekijöiden suhteen, jotka aiheuttivat muuttujien riippuvuuden koko aineistossa.

Kukin taulukossa 2 esitetystä kolmesta 36 vastaajan joukosta koostuisi siten öljyteollisuuteen asennoitumiseltaan samankaltaisista vastaajista. Joukossa 1 vastaajien asenne on myönteisin, mikä näkyy siitä, että kysymyksiin vastataan todennäköisimmin kielteisesti. Joukko 2 taas koostuu vastaajista, joilla ei ole öljyteollisuuteen selvää asennetta: vastaus on yhtä todennäköisesti myönteinen kuin kielteinenkin. Kolmannessa joukossa puolestaan vastataan todennäköisimmin myönteisesti, mikä viittaa kielteiseen asenteeseen.

Puhuttaessa osajoukkojen homogeenisuudesta tarkoitetaan homogeenisuutta tutkittavan latentin (muuttujille yhteisen) tekijän suhteen, ei sitä, että kukin osajoukko koostuisi samalla tavalla vastanneista. Esimerkiksi joukossa 2 on yhtä paljon kaikkia eri vastauskombinaatioita. Silti tämä on osoitus nimenomaan joukon homogeenisuudesta: asenteeltaan epävarmojen tai välinpitämättömien henkilöiden vastausten pitäisikin jakautua tasaisesti kaikille eri vaihtoehdoille.

Esimerkki johdattelee tulkitsemaan latentin muuttujan yksiulotteiseksi (myönteinen tai kielteinen asenne tai jotain siltä väliltä). LCA:n kuvaama latentti muuttuja voidaan kuitenkin usein tulkita myös moniulotteiseksi. Ääritapauksessa latentti muuttuja on laatueroasteikollinen. Tällöin luokat eivät sijaitse millään ulottuvuudella. Silti ne ovat sisäisesti homogeenisia, toisistaan eroavia tyyppisiä. McCutcheonin (1987, 8) mukaan moniulotteinen tulkinta on yksiulotteista yleisempi, ja sillä voidaan joko luonnehtia latentteja tyyppisiä empiristen havaintojen nojalla tai testata, kuinka hyvin teoreettisesti asetettu typologia kuvaa aineistoa.

LCA:n ryhmittelyn perusteella ei voi varmasti sanoa, mitkä yksittäiset havainnot kuuluvat mihinkin osajoukkoon. Esimerkiksi molempiin yllä oleviin kysymyksiin myönteisesti vastannut henkilö voi kuulua mihin tahansa kolmesta osajoukosta. Silti voidaan sanoa, että hän kuuluu todennäköisimmin joukkoon 3, toiseksi todennäköisimmin joukkoon 2 ja kaikkein epätodennäköisimmin joukkoon 1.

3. LCA-luokkien muodostaminen käytännössä: esimerkkianalyysi

Tarkastellaan seuraavaksi LCA:n etenemistä ja laskentaperiaatteita budjettijuttujen sisällönerittelyaineiston avulla. Havaintoyksikkönä on toimija (N=3888). Tarkasteltavat neljä muuttujaa kuvaavat kertomuksellista sävyä, jonka yhteydessä toimija esiintyy:

- Muuttuja 1:** Optimistinen, positiivinen
- Muuttuja 2:** Vastakkainasetteluja liennyttävä
- Muuttuja 3:** Pessimistinen, negatiivinen
- Muuttuja 4:** Vastakkainasetteluja korostava, kärjistävä

Muuttujat ovat binaarisia, eli toimija joko esiintyy (1) tai ei esiinny (0) muuttujan osoittamassa yhteydessä. Kullekin toimijalle koodataan kaikki ne muuttujat, jotka kuvaavat toimijan esiintymisyhteyksiä. Keskityn tässä LCA:n toimintaperiaatteen esittelyyn. Käsittelen sävyymuuttujia ja niiden koodausperusteita käsittelen tarkemmin luvussa 12.

LCA-analyysiin käyttämäni Lacord-ohjelma²⁷⁶ laskee ensin muuttujien jakaumat koko aineistossa. Tätä kutsutaan "yksiluokkaiseksi ratkaisuksi", ja siinä on kyse yksinkertaisesti muuttujaluokkien suhteellisista jakaumista. Erona tavallisiin prosenttitaulukoihin on vain se, että Lacord esittää tulokset prosenttien sijaan todennäköisyyksinä, jotka ilmaistaan desimaalilukuina. Todennäköisyys 1 tarkoittaa sadan prosentin osuutta, 0,5 viittäkymmentä prosenttia jne.

TAULUKKO 3. Toimijoiden kertomuksellinen sävy.

			Opti- mistinen	Liennyt- tävä	Pessi- mistinen	Kärjis- tävä
1. CLASS	1.000	*0*	0.488	0.802	0.755	0.660
		1	0.512	0.198	0.245	0.340

Taulukossa 1-luokan koko on 1.000, mikä tarkoittaa, että luokkaan kuuluu koko aineisto. Numerot 0 ja 1 tarkoittavat muuttuja-arvoja. Taulukko kertoo esimerkiksi, että 51,2 prosenttia toimijoista esiintyi optimistissävyisessä, ja 34,0 prosenttia kärjistävässä yhteydessä.

Aineiston homogeenisuutta kuvataan LOG-Like -tunnusluvulla. Se lasketaan ns. *koodauskuvioiden* todennäköisyyksien perusteella. Koodauskuvio tarkoittaa yksittäiselle havainnolle muuttujien arvoista muodostuvaa yhdistelmää. Esimerkiksi

²⁷⁶ Lacord-ohjelman on kehittänyt Jürgen Rost.

datamatriisin rivi muodostaa koodauskuvion. Nyt esimerkkinä olevat neljä binaari-muuttujaa voivat muodostaa enintään $16 (2^4)$ erilaista koodauskuviota. Yksi esimerkki koodauskuvioista on 1111 (toimija esiintyy kaikkien sävyjen yhteydessä), toinen esimerkiksi on 1001 (toimija esiintyy optimistisessä ja kärjistävässä yhteydessä, mutta ei liennyttävässä eikä pessimistisessä).

Kullekin koodauskuviolle lasketaan yksittäisten muuttuja-arvojen todennäköisyyksien tulona syntyvä todennäköisyysarvo. Koodauskuvion todennäköisyysarvo on sitä suurempi, mitä useammassa havaintoyksikössä on koodauskuvion muuttuja-arvoja. Esimerkiksi koodauskuvion 1111 todennäköisyysarvoksi tulee $0,512 * 0,198 * 0,245 * 0,340 = 0,008445$ ja koodauskuvion 1001 todennäköisyysarvoksi $0,512 * 0,802 * 0,755 * 0,340 = 0,105407$. Koko aineiston "todennäköisyys" saataisiin kertomalla jokaisen havaintoyksikön todennäköisyysarvot keskenään. Käytännössä näin ei kuitenkaan tehdä, sillä luvusta tulisi niin pieni, että sillä olisi vaikea operoida. Vastaavaan lopputulokseen päästään, kun jokaisen havainnon todennäköisyydestä otetaan logaritmi (ln), ja nämä logaritmit lasketaan yhteen. LOG-Like -tunnusluku lasketaan tällä tavalla. Mitä suurempia havaintojen todennäköisyydet ovat, sitä parempi²⁷⁷ on niiden perusteella laskettu LOG-Like -luku ja sitä homogeenisemmasta joukosta on kysymys.

Taulukko 4 havainnollistaa LOG-Like -tunnusluvun vaatimia laskutoimituksia. Taulukossa on esitetty esimerkkimuuttujista muodostuvat koodauskuviot, niiden frekvenssit (N), osuus aineistossa (N/3888), laskennallinen todennäköisyys (p), logaritmi näistä todennäköisyyksistä (ln(p)), logaritmi kerrottuna sitä vastaavan koodauskuvion frekvenssillä ($N * \ln(p)$) ja lopuksi näiden summasta muodostuva LOG-Like -luku.

Taulukosta 4 havaitaan, että koodauskuvioiden todelliset osuudet (N/3888) eroavat usein niiden laskennallisesta todennäköisyydestä (p). Tämä on osoitus muuttujien välisestä riippuvuudesta. Esimerkiksi koodauskuvio "0 0 1 1" (pessimistinen-kärjistävä) on aineistossa selvästi tyypillisempi, kuin jos muuttujien välillä ei olisi riippuvuutta. Vastaavasti koodauskuvio "0 1 1 0" (liennyttävä-pessimistinen) on aineistossa harvinaisempi, kuin laskennallinen todennäköisyys antaisi odottaa.

---

²⁷⁷ LOG-Like on aina negatiivinen. Se on sitä suurempi (itseisarvoltaan pienempi), mitä homogeenisemmasta aineistosta se on laskettu.

TAULUKKO 4. Esimerkkiaineiston koodauskuvioiden todennäköisyydet sekä niiden perusteella laskettu LOG-Like -tunnusluku: yksiluokkainen ratkaisu.

	Koodaus- kuvio	N	N/3888	p	ln(p)	N*ln(p)
	0 0 0 0	792	0,204	0,195	-1,635	-1294,634
	0 0 0 1	176	0,045	0,100	-2,298	-404,436
	0 0 1 0	249	0,064	0,063	-2,760	-687,265
	0 0 1 1	657	0,169	0,033	-3,423	-2249,169
	0 1 0 0	9	0,002	0,048	-3,033	-27,301
Koko	0 1 0 1	2	0,001	0,025	-3,697	-7,394
aineisto	0 1 1 0	11	0,003	0,016	-4,159	-45,748
g = 1,000	0 1 1 1	3	0,001	0,008	-4,822	-14,467
	1 0 0 0	800	0,206	0,205	-1,587	-1269,304
	1 0 0 1	432	0,111	0,105	-2,250	-971,967
	1 0 1 0	4	0,001	0,066	-2,712	-10,848
	1 0 1 1	9	0,002	0,034	-3,375	-30,378
	1 1 0 0	701	0,180	0,051	-2,985	-2092,816
	1 1 0 1	25	0,006	0,026	-3,649	-91,219
	1 1 1 0	2	0,001	0,016	-4,111	-8,222
	1 1 1 1	16	0,004	0,008	-4,774	-76,388
	Yhteensä	3888	1,000	1,000	-51,271	-9281,558
				LOG-Like:		-9281,558

LCA:n periaatteena on jakaa aineistoa osaryhmiin siten, että muuttujat ovat kussakin ryhmässä mahdollisimman riippumattomia. Käytännössä tämä tapahtuu niin, että Lacord-ohjelma ryhmittelee aineistoa ensin kahteen luokkaan (aloittaen satunnaisesta ryhmittelystä) ja iteroi ryhmitystä kunnes LOG-Like -tunnusluku on kahden LCA-luokan ratkaisussa paras mahdollinen.²⁷⁸ Tämän jälkeen ohjelma etsii samalla tavoin parhaat mahdolliset kolme-, neljä-, viisi- ja kuusiluokkaiset ratkaisut. Yleensä luokkamäärän lisääminen parantaa tunnuslukua. Toisin sanoen kun luokkamäärää lisätään, luokat saadaan homogeenisemmiksi.

Moniluokkaisissa ratkaisuisissa täytyy koodauskuvioiden todennäköisyysarvoja laskettaessa ottaa huomioon luokkien määrä ja niiden koko. Esimerkiksi kaksiluokkaisessa ratkaisussa koodauskuvion 0000 todennäköisyysarvo saadaan laskemalla ensin todennäköisyydet erikseen molemmissa luokissa:

$$\begin{aligned} \text{luokassa 1:} & 0,996 * 0,993 * 0,123 * 0,291 = 0,035 \\ \text{ja luokassa 2:} & 0,305 * 0,733 * 0,985 * 0,795 = 0,175 \end{aligned}$$

Tämän jälkeen todennäköisyydet kerrotaan luokkakoolla ja lasketaan yhteen:

$$0,266 * 0,035 + 0,734 * 0,175 = 0,138$$

²⁷⁸ Lacord tekee ryhmittelyn koodauskuvioiden laskennallisten todennäköisyyksien perusteella, ei ryhmittelemällä todellisia havaintoyksikköjä. Tämän vuoksi kaikissa ratkaisuisissa todellisia havaintoyksikköjä ei voi ryhmitellä täsmälleen sellaisiin luokkiin kuin Lacord esittää. Yksittäisten muuttujien jakaumat sen sijaan täsmäävät aineiston kanssa kaikissa Lacordin esittämissä ratkaisuisissa.

Koodauskuvion 0000 todennäköisyys kaksiluokkaisessa ratkaisussa on siis 0,138. Koko kaksiluokkaisen ratkaisun tunnusluku (LOG-Like) saadaan laskemalla jokaisesta havaintoyksiköstä vastaava todennäköisyysarvo, ottamalla siitä logaritmi ($\ln$) ja laskemalla nämä yhteen. Nämä laskutoimitukset on esitetty taulukossa 5.

TAULUKKO 5. *Esimerkkiaineiston koodauskuvioiden todennäköisyydet sekä niiden perusteella laskettu LOG-Like -tunnusluku: kaksiluokkainen ratkaisu.*

Kood. kuvio	Luokka 1: $g_1 = 0,266$				Luokka 2: $g_2 = 0,734$				Koko aineisto: $g = 1,000$					
	n_1	$n_1/1034$	p_1	$g_1 \cdot p_1$	n_2	$n_2/2854$	p_2	$g_2 \cdot p_2$	N	N/3888	$g_1 p_1 + g_2 p_2$	$\ln(g_1 p_1 + g_2 p_2)$	$N \cdot \ln^*$	$(g_1 p_1 + g_2 p_2)$
0000	54	0,052	0,035	0,009	738	0,259	0,175	0,129	792	0,204	0,138	-1,981	-1569,037	
0001	72	0,069	0,086	0,023	104	0,037	0,045	0,033	176	0,045	0,056	-2,881	-507,059	
0010	242	0,234	0,252	0,067	7	0,003	0,003	0,002	249	0,064	0,069	-2,672	-665,388	
0011	655	0,634	0,615	0,164	2	0,001	0,001	0,001	657	0,169	0,164	-1,807	-1187,435	
0100	0	0,000	0,000	0,000	9	0,003	0,064	0,047	9	0,002	0,047	-3,060	-27,543	
0101	0	0,000	0,001	0,000	2	0,001	0,016	0,012	2	0,001	0,012	-4,404	-8,807	
0110	4	0,004	0,002	0,000	7	0,002	0,001	0,001	11	0,003	0,001	-6,737	-74,108	
0111	3	0,002	0,004	0,001	0	0,000	0,000	0,000	3	0,001	0,001	-6,617	-19,852	
1000	0	0,000	0,000	0,000	800	0,280	0,399	0,293	800	0,206	0,293	-1,228	-982,478	
1001	0	0,000	0,000	0,000	432	0,151	0,103	0,076	432	0,111	0,076	-2,582	-1115,570	
1010	0	0,000	0,001	0,000	4	0,001	0,006	0,004	4	0,001	0,005	-5,354	-21,416	
1011	3	0,003	0,002	0,001	6	0,002	0,002	0,001	9	0,002	0,002	-6,316	-56,846	
1100	0	0,000	0,000	0,000	701	0,246	0,145	0,107	701	0,180	0,107	-2,238	-1568,923	
1101	0	0,000	0,000	0,000	25	0,009	0,037	0,028	25	0,006	0,028	-3,593	-89,836	
1110	0	0,000	0,000	0,000	2	0,001	0,002	0,002	2	0,001	0,002	-6,422	-12,843	
1111	0	0,000	0,000	0,000	16	0,006	0,001	0,000	16	0,004	0,000	-7,767	-124,273	
Yht.	1034	1,000	1,000	0,266	2854	1,000	1,000	0,734	3888	1,000	1,000	-65,661	-8031,414	

LOG-Like: -8031,414

Taulukosta 5 havaitaan, että kaksiluokkaisessa ratkaisussa koodauskuvion laskennalliset todennäköisyydet ($g_1 p_1 + g_2 p_2$) vastaavat jonkin verran yksiluokkaista ratkaisua paremmin koodauskuvioiden todellisia osuuksia aineistossa (N/3888). Myös LOG-Like -tunnusluku on nyt parempi. Tavallisessa LCA-analysissä ei käytetä taulukkojen 4 ja 5 kaltaisia esityksiä, vaan johtopäätökset tehdään kunkin LCA-luokkien kokoa ja muuttuja-arvojen jakaumia kussakin luokassa esittävien taulukoiden perusteella. Taulukot 4 ja 5 vain havainnollistavat tässä LCA:n laskenta-periaatetta. Taulukossa 6 kaksiluokkainen ratkaisu on Lacord-ohjelman esittämässä muodossa:²⁷⁹

²⁷⁹ Muuttujien 0-arvot on jätetty selkeyden vuoksi taulukoista pois.

TAULUKKO 6. *Toimijoiden kertomuksellinen sävy: kaksiluokkainen ratkaisu.*
(*N=3888*)

			Opti- mistinen	Liennyt- tävä	Pessi- mistinen	Kärjis- tävä
1.CLASS:	0.266	*1*	0.004	0.007	0.877	0.709
2.CLASS:	0.734	*1*	0.695	0.267	0.015	0.205

Luokkien sisäinen homogeenisuus ja niiden välinen erilaisuus näkyy selvästi taulukosta 6. Ensimmäistä luokkaa luonnehtii pessimistisyys ja kärjistävyys, toista luokkaa optimistisuus ja liennyttävyys. Pessimistis-kärjistävään luokkaan kuuluu noin neljännes toimijoista, optimistis-liennyttävään kolme neljänestä.

LCA-luokkia voisi tulkita niin, että niiden taustalla on jonkinlainen kielteisyyssmyönteisyys -ulottuvuus. Kielteisyys ilmenisi pessimistisenä ja kärjistävänä kerrontana, kun myönteisyys ilmenisi optimistisenä ja liennyttävänä kerrontana. Toinen vaihtoehto on tulkita latentti muuttuja moniulotteiseksi, jolloin luokat eivät sijoitu yhteiselle jatkumolle, vaan edustavat yksinkertaisesti vain kukin omaa tyyppiään. Tällöin kyse voisi olla esimerkiksi geneerisestä konventiosta käyttäviä optimistista ja liennyttävää sävyä yksissä tilanteissa ja pessimististä ja kärjistävää sävyä toisissa.

Kolmeluokkaisessa ratkaisussa (taulukko 7.) luokat ovat vielä hivenen homogeenisempia (LOG-Like = -7628,183) kuin kaksiluokkaisessa. "Myönteinen" ja "kielteinen" luokka ovat nyt entistä selkeämpiä. Kolmas luokka ei ole yhtä selväpiirteinen. Voisi ajatella, että siihen kuuluu sävyjen suhteen neutraaleja toimijoita sekä sellaisia, jotka esiintyvät sekä optimistisessä että kärjistävässä yhteydessä. Nimeän sen tässä kuitenkin "neutraaliksi" luokaksi.

TAULUKKO 7. *Toimijoiden kertomuksellinen sävy: kolmeluokkainen ratkaisu.*
(*N=3888*)

			Opti- mistinen	Liennyt- tävä	Pessi- mistinen	Kärjis- tävä
1.CLASS :	0.191	*1*	0.990	1.000	0.019	0.049
2.CLASS :	0.241	*1*	0.018	0.019	1.000	0.718
3.CLASS :	0.568	*1*	0.560	0.004	0.000	0.276

Vaikka LCA-luokkien tulkinnassa on luontevaa puhua luokkien koosta ja havaintoyksiköiden sijoittumisesta luokkiin, on kuitenkin muistettava, että LCA kuvaa aineiston rakenteistumista, ei varsinaisesti havaintoyksiköiden sijoittumista. Yksittäisestä havaintoyksiköstä voidaan sanoa ainoastaan, millä todennäköisyydellä se kuuluu mihinkin luokkaan. Tietty havaintoyksikkö voi kuulua eri todennäköisyyksin useisiin LCA-luokkiin.

4. "Taloudellisimman" luokkamäärän valitseminen

Luokkien homogeenisuus on täydellisintä silloin, kun muuttujat ovat kussakin luokassa täysin riippumattomia. Homogeenisuutta voidaan parantaa lisäämällä luokkien määrää, ja homogeenisuus on täydellistä viimeistään silloin, kun jokaista erilaista koodauskuviota varten on oma luokkansa. Tällaista ratkaisua kutsutaan saturoituneeksi ratkaisuksi (saturated model). Esimerkkiaineistossa oli kaikkiaan 16 erilaista koodauskuviota, ja saturoituneessa ratkaisussa olisi näin 16 luokkaa. Luokkien määrää ei kuitenkaan kannata kasvattaa äärimmilleen, koska ratkaisusta tulee samalla monimutkaisempi ja epähavainnollisempi. Ongelmana onkin löytää "taloudellisimman" ratkaisun jostain yksiluokkaisen ja saturoituneen ratkaisun väliltä.

Taloudellisimman luokkamäärän valitsemista varten on olemassa useita erilaisia tunnuslukuja. Ne nojaavat tiettyihin informaatioteoreettisiin perusteisiin, joiden avulla analyysin tarkkuuden tuottama hyöty ja ratkaisun monimutkaisuuden tuottama haitta tehdään vertailukelpoisiksi. Tunnusluvut ovat siis matemaattisesti perusteltuja, mutta silti ne tuottavat erilaisia ratkaisuja eivätkä siten ole yleispäteviä. On myös huomattava, että tutkimustehtävän kannalta voi joskus olla tarkoituksenmukaista suosia yksinkertaisia ratkaisuja tarkkuuden kustannuksella (tai päinvastoin), vaikka analyysin laskennallinen optimaalisuus hiukan kärsisikin. Lacord-ohjelma laskee automaattisesti yhden tällaisen tunnusluvun. Sitä kutsutaan keksijänsä mukaan AIC:ksi (Akaike's Information Criterion). Tunnusluvun kaava on seuraava (Kempf 1994, 14):

$$\text{AIC} = -2 \ln(L(x)) + 2 n(P)$$

Kaavan osa $\ln(L(x))$ tarkoittaa yllä kuvattua LOG-Like -tunnuslukua. Osa $n(P)$ puolestaan tarkoittaa niiden parametrien lukumäärää, jotka ratkaisua varten täytyy estimoida. Estimoitavia parametrejä ovat LCA-luokkien koot ja muuttuja-arvojen osuudet kussakin LCA-luokassa. Estimoitavien parametrien määrä kasvaa jyrkästi, kun luokkien määrää lisätään. Luokkien määrää lisättäessä $\ln(L(x))$ tulee lähemmäs nollaa, mikä pienentää AIC:tä koska $\ln(L(x))$ on aina negatiivinen luku. Samalla kuitenkin estimoitavien parametrien määrä kasvaa, mikä puolestaan kasvattaa AIC:tä. Paras ratkaisu on se, joka tuottaa pienimmän AIC:n. AIC:n avulla siis etsitään luokkien määrä, jonka jälkeen luokkien määrän lisäämisen tuoma tarkkuusetu ei enää riitä kompensoimaan luokkien lisäämisen aiheuttamasta esityksen monimutkaisuudesta koituvaa haittaa.

Toinen tunnettu tunnusluku on nimeltään BIC (Best Information Criterion). Se antaa AIC:tä suuremman painon luokkien lisääntymisestä koituvalla haitalla. Lacord-ohjelma ei laske BIC:tä, mutta se on helposti laskettavissa kaavasta (Kempf 1994, 14):

$$\text{BIC} = -2 \ln(L(x)) + \ln(n) n(P)$$

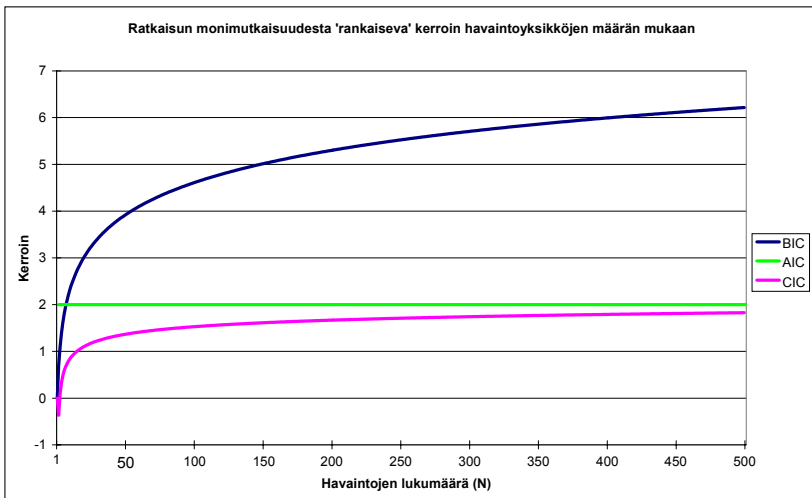
BIC eroaa AIC:stä vain siinä, että parametrien lukumäärän kerroin 2 on korvattu havaintoyksikköjen lukumäärän logaritmillä $\ln(n)$. Tämä luku on sitä suurempi,

mitä enemmän on havaintoyksiköjä. Tämän vuoksi varsinkin suurilla aineistoilla BIC suosittaa usein pienempää luokkamäärää kuin AIC.

Stanley L. Scloven (1987, 337) mukaan eri indeksit eroavat toisistaan siinä, kuinka nopeasti parametrien lukumäärästä "rankaiseva" kerroin kasvaa havaintoyksiköiden lukumäärän kasvaessa. Nopeimmin kasvava kerroin on BIC:n $\ln(n)$, kun hitaimmin kasvava kerroin on $\ln(\ln(n))$. Hitaasti kasvava kerroin lähenee havaintoyksiköiden määrän kasvaessa AIC:ssä käytettyä vakiokerrointa 2 ja ylittää sen, kun havaintoja on noin 1600. Tämä hitaimmin kasvavaan kertoimeen perustuva indeksi on luontevaa nimetä CIC:ksi:

$$\text{CIC} = -2 \ln(L(x)) + \ln(\ln(n)) n(P)$$

KUVIO 1. Ratkaisun monimutkaisuudesta 'rankaisevat' kertoimet havaintoyksiköiden lukumäärän mukaan.

Pienin teoreettisesti perusteltu luokkamäärä saadaan yleensä BIC:n ja suurin CIC:n tai AIC:n avulla. Mikäli molemmat kertoimet suosittavat samaa luokkamäärää, luokkamäärä on yleispätevästi (globally) paras. Mikäli kertoimien suosittamat luokkamäärät eroavat toisistaan, luokkamääräksi voidaan valita jompikumpi suositetuista tai jokin niiden väliltä.

Esimerkkianalysissä havaintoyksiköiden lukumäärä on 3888 ja sen logaritmi 8,27. Tämän logaritmi puolestaan on 2,11. BIC:ssä siis kerrotaan estimoitavien parametrien lukumäärä 2:n sijasta 8,27:llä ja CIC:ssä 2,11:llä. Näin BIC painottaa CIC:tä ja AIC:tä enemmän luokkien lisäämisestä aiheutuvaa haittaa.

TAULUKKO 8. *Esimerkkianalyysin tunnuslukuja.*

Luokkamäärä	LOG-Like ²⁸⁰	Npar	LIK.ratio	DF	AIC	BIC	CIC
1	-9281,552	4	3484,293	11	18571,104	18596,167	18571,552
2	-8031,395	9	983,979	6	16080,790	16137,181	16081,799
3	-7628,183	14	177,555	1	15284,365	15372,085	15285,936
4	-7567,402	19	55,994	-4	15172,805	15291,851	15174,934
5	-7547,483	24	16,155	-9	15142,966	15293,342	15145,657
6	-7539,412	29	0,014	-14	15136,824	15318,528	15140,075
Saturoitunut:	-7539,405						

Lacord esittää kustakin ratkaisusta LOG-Like- ja AIC-indeksien lisäksi estimoitujen parametrien lukumäärän (Npar), ratkaisun vapausasteen (DF) sekä LIK.ratioluvun, joka vertaa ratkaisun LOG-Like -arvoa saturoituneen ratkaisun LOG-Like -arvoon. Lacord ei tulosta BIC:tä ja CIC:tä, mutta ne on helppo laskea yllä esitettyistä kaavoista. Jos vapausaste (DF) on negatiivinen, ratkaisu ei ole uniikki (uniquely defined), ja se on hylättävä. Esimerkkitapauksessa on siis valittava yksi-, kaksi- tai kolmeluokkainen ratkaisu, vaikka AIC-, BIC- ja CIC -tunnusluvut suosittavatkin useampiluokkaisia ratkaisuja. Muutoinkin tunnuslukujen suositukset on syytä ottaa vain suosituksina, ja valita analyysin perustaksi se luokkamäärä, joka vaikuttaa tarkoituksenmukaisimmalta tutkimuksen kysymyksenasettelujen kannalta. Ratkaisu valitessa on siis punnittava sen matemaattisen optimaalisuuden lisäksi myös sitä, kuinka hyvin ratkaisussa syntyneet LCA-luokat on mahdollista selittää tutkimuksen teoreettisen viitekehysten avulla. Kaikki ratkaisut, joissa vapausasteiden määrä on positiivinen, ovat omalla luokkamäärällään matemaattisesti optimaalisia²⁸¹, ja muuttuja-arvojen jakaumat täsmäivät aineiston kanssa. Esimerkkianalyysissä valitsisin tulkinnan pohjaksi kolmeluokkaisen ratkaisun.²⁸²

5. LCA-luokat taustamuuttujien suhteen

Kun paras LCA-ratkaisu on valittu ja tulkittu, luokkia voidaan tutkia taustamuuttujien suhteen. Voidaan esimerkiksi selvittää, missä määrin edellä muodostetut LCA-luokat esiintyvät tutkittavissa olleissa lehdissä tai kuinka tyypillisiä luokat ovat eri toimijaryhmissä.

²⁸⁰ Taulukossa 8 esitetyt Lacord-ohjelman tuottamat LOG-Like -indeksin arvot eroavat hieman taulukoissa 5.4. ja 5.5. esitetyistä, mikä johtunee eroista laskennassa käytettyjen desimaalien määrissä.

²⁸¹ Ratkaisuissa voi olla pieniä eroja riippuen siitä, mikä valitaan iteroinnin lähtökohdaksi.

²⁸² Vapausasteiden määrää ja siten sallittua luokkamäärää voi lisätä ottamalla analyysiin lisää muuttujia. Esimerkkianalyysissä viidenneksi muuttujaksi voisi sopia se, käytetäänkö toimijan yhteydessä ironiaa.

Lacord-ohjelmalla voi analysoida kerrallaan enintään kahtatoista muuttujaa, ja suurin mahdollinen LCA-luokkamäärä on kuusi. Erityisesti suurilla aineistoilla luokkamäärää suosittavat tunnusluvut viittaisivat siihen, että matemaattisesti parhaassa ratkaisussa voisi olla enemmänkin kuin kuusi luokkaa. Tässä tutkimuksessa en ole kuitenkaan hankkinut tehokampaa ohjelmaa, vaan olen tyttynyt kuuden luokan maksimimäärään.

Laskennassa käytetään Lcacont-ohjelmaa, joka sijoittaa kunkin havaintoyksikön LCA-luokkiin sillä painolla, millä todennäköisyydellä se kuuluu kyseiseen luokkaan. Jos toimija esimerkiksi 90 prosentin todennäköisyydellä edustaa "myönteistä" ja 10 prosentin todennäköisyydellä "neutraalia" luokkaa, se on sijoitettu kyseisiin profiileihin tässä suhteessa. Kukin toimija siis tavallaan "pilkotaan", jotta tarkasteltavan taustamuuttujan ja LCA-luokkien väliset riippuvuudet saataisiin tarkemmin esiin. Taulukossa 9 yllä muodostetut kertomukselliselta sävyiltään "myönteiset", "kielteiset" ja "neutraalit" luokat on analysoitu tutkittavina olleiden lehtien, Helsingin Sanomien (HS), Iltalehden (IL), Dagens Nyheterin (DN) ja Aftonbladetin (AF), suhteen.

TAULUKKO 9. LCA-luokkien osuudet lehdittäin Lcacont-ohjelmalla laskien.

LCA-luokka	HS %	IL %	DN %	AF %	Kaikki lehdet %
Myönteinen	15	26	22	17	19
Kielteinen	13	35	27	32	24
Neutraali	72	39	52	50	57
Kaikki (%)	100	100	100	100	100
Kaikki (N)	1330	511	1426	621	3888

Lehdet näyttävät eroavan kertomuksellisen sävyn suhteen toisistaan selvästi. Helsingin Sanomien toimijoista peräti 72 prosenttia esiintyy neutraalissa sävyssä, kun taas Iltalehdessä neutraalin sävyn osuus on vain 39 prosenttia. Iltalehdessä ja Dagens Nyheterissä kielteisen sävyn osuus on vain hieman suurempi kuin myönteisen, mutta Aftonbladetissa kielteisessä sävyssä esiintyy myönteiseen nähden lähes kaksinkertainen määrä toimijoita.

Lcacont-ohjelman avulla voidaan siis yllä kuvatulla tavalla tutkia taustamuuttujien ja LCA-luokkien välistä riippuvuutta. Sen avulla ei voida kuitenkaan sijoittaa tiettyjä havaintoyksiköjä (tässä toimijoita) yksiselitteisesti tiettyyn LCA-luokkaan, koska kukin havaintoyksikkö kuuluu vaihtelevin todennäköisyyksin useisiin luokkiin.

Havaintoyksiköt voidaan kuitenkin ryhmitellä LCA-luokkiin sen perusteella, mihin luokkaan ne todennäköisimmin kuuluvat. Esimerkiksi 90 prosentin todennäköisyydellä "myönteiseen" luokkaan kuuluva havaintoyksikkö sijoitettaisiin tällöin "myönteiseen" luokkaan. Jos eri lehdissä esiintyvät toimijat sijoitetaan kertomuksellista sävyä kuvaaviin LCA-luokkiin tällä tavoin, saadaan taulukossa 10 esitetyt jakaumat

TAULUKKO 10. LCA-luokkien osuudet lehdittäin sijoittaen toimijat "todennäköisimpään" luokkaan.

LCA-luokka	HS %	IL %	DN %	AF %	Kaikki lehdet % N	
Myönteinen	15	26	22	18	19	755
Kielteinen	13	35	27	32	24	935
Neutraali	72	39	51	50	57	2198
<hr/>						
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	
Yhteensä (N)	1330	511	1426	621	3888	3888

Tällä kertaa laskentamenetelmä ei vaikuttanut juurikaan LCA-luokkien jakaumiin eri lehdissä. Erot eivät ylittäneet yhtä prosenttiyksikköä. Tämä johtuu siitä, että havaintoyksiköt kuuluvat usein hyvin suurella todennäköisyydellä vain yhteen luokkaan, ja sikäli kuin luokkien välisiä "rajatapauksia" on, ne kumoavat toistensa vaikutusta. Joskus laskentamenetelmien ero voi olla huomattavakin. Lcacont-ohjelmalla (taulukko 9) saadaan periaatteessa LCA-luokkien ja taustamuuttujan välinen riippuvuus tarkemmin esiin. Kokonaisia havaintoyksikköjä todennäköisimpään luokkaan sijoittamalla (taulukko 10) taas saadaan jokainen havaintoyksikkö liitettyä yksiselitteisesti tiettyyn LCA-luokkaan, mikä tekee monenlaiset ristiintaulukoinnit yksinkertaisiksi. Samalla taulukkoon saadaan myös kuhunkin LCA-luokkaan kuuluvien havaintoyksikköjen lukumäärät (N-sarake taulukossa 10).²⁸³

6. LCA verrattuna muihin monimuuttujamenetelmiin

Lazarsfeld kehitti LCA:ta faktorianalyysiä muistuttavaksi monimuuttujamenetelmäksi, joka kuitenkin olisi vapaa mitta-asteikkoihin liittyvistä rajoituksista. Tästä seuraa yksi LCA:n ja faktorianalyysin keskeinen ero: LCA:lle tarkasteltavat ilmiöt ovat laadullisia, faktorianalyysille määrällisiä. Toisin sanoen LCA:lle muuttujan arvot 1 ja 4 ovat samalla tavoin erilaisia kuin arvot 1 ja 2. Faktorianalyysi taas tulkitsee arvon 4 kolme yksikköä suuremmaksi kuin arvon 1. Tällä on tietysti käytännön seurauksia sen suhteen, millaisiin tehtäviin menetelmiä kannattaa käyttää.²⁸⁴ LCA tuntuisi soveltuvan erityisen hyvin ainakin laatueroasteikkolisiin muuttujiin perustuvien typologisoitien rakentamiseen.

Niin faktorianalyysi kuin LCA:kin tuovat esiin jotain latenttia. Faktorianalyysi etsii aineistoa strukturoivat latentit ulottuvuudet sekä kertoo, kuinka voimakasta

²⁸³ Havaintoyksikköiden lukumäärät voidaan tietysti laskea LCA-ohjelman ilmoittamista luokkakokoprosenteista, mutta tällöin lukumäärät eivät ole kokonaislukuja, vaan niissä on desimaaleja.

²⁸⁴ Edellisen luvun esimerkianalyysissä muuttujat olivat binarisia, mutta LCA:lla voi analysoida myös moniluokkaisia muuttujia. Tässä kuvaan LCA:n käyttöä vain laatueroasteikkolisiin muuttujiin, mutta LCA:sta on tehty sovelluksia myös järjestysasteikkolaisia muuttujia varten.

tämä strukturointi on. Faktorin tulkinnessa kiinnitetään huomiota niihin muuttujiin, jotka "latautuvat" voimakkaasti kyseisellä faktorilla. Tämä lataus voidaan tulkita faktorin ja kyseisen muuttujan väliseksi korrelaatioksi (Alkula ym. 1994, 270). LCA taas paljastaa LCA-luokkien avulla ennen muuta sen, miten aineisto "makaa" latentilla muuttujalla, joka - toisin kuin faktorianalyyssissä - voi olla myös moniulotteinen. (McCutcheon 1987, 8). Moniulotteisessa tapauksessa yksittäinen LCA-luokka muistuttaa yksittäistä faktorianalyyssin faktoria. Kunkin muuttujan arvojen todennäköisyydet kussakin LCA-luokassa ovat verrattavissa faktorilatauksiin (McCutcheon, 19). Jos LCA:n latentti muuttuja sen sijaan tulkitaan yksiulotteiseksi, voidaan ajatella, että latentti muuttuja on kuin yksittäinen faktori, jonka suhteen LCA-luokat ovat keskenään erilaisia, mutta sisäisesti mahdollisimman homogeenisia.

LCA:n kyky löytää moniulotteisia latentteja muuttujia on hyödyllinen erityisesti yhteiskuntatieteissä, joissa erilaisille typologisoinneille on paljon käyttöä. LCA:n avulla on mahdollista hahmottaa latentteja tyylejä tai tyyppejä, jotka eivät asetu millekään yhteiselle ulottuvuudelle, mutta joilla kullakin on omat ominaiset piirteensä.

Määrällistä sisällönerittelyä on Lazarsfeldin ajoista lähtien kritisoitu siitä, että tekstuaalisten piirteiden muuntaminen numeeriseksi koodiksi hukkaa tutkittavien tekstien olennaiset rakenteelliset piirteet (esim. Kracauer 1990/1952, 340). Tämä kritiikki osuu epäilemättä myös LCA:n avulla tehtävään tekstianalyysiin, eikä ongelmaan liene muuta ratkaisua kuin muuttujien kehittäminen sellaisiksi, että ne saavat otteen tekstistä ja siinä kutoutuvasta "viittausten ja kietoutumisten verkosta" (mt., 350).

Yksi LCA:n eduista on sen tuoma mahdollisuus yhdistää määrällistä ja laadullista analyysiä. Kun LCA:lla on saatu esiin aineiston piilevät luokat, voidaan näiden luokkien tyyppillisiä tapauksia analysoida laadullisin menetelmin. LCA tavallaan huolehtii siitä, että laadullisen analyysin kohteet ovat aineistossa tyyppillisiä. Tällä tavoin LCA:ta ja laadullista analyysiä yhdistämällä voidaan hyödyntää yhtäaikaa sekä määrällisen analyysin tuomaa yleistettävyyttä että laadullisen analyysin tuomaa kohdeherkkyyttä. Lisäksi tyyppitapauksista tehdyt laadulliset analyysit voivat hyvinkin johtaa uusien muuttujien keksimiseen ja miksipä ei uuteen LCA:han näiden muuttujien perustalta.